Redactor: Alina Oprică

Grafică: Mihaela Voicu

Ilustraţii: coperta I *Adam şi Eva în Grădina Raiului;* coperta IV *Izgonirea din Rai* (mănăstirea Voroneţ)

Traducerea s-a făcut după ediţia: *Genesis, Creation and Early Man.* The Orthodox Christian Vision, by Fr. Seraphim Rose, Saint Herman of Alaska Brotherhood, Platina, California, SUA, 2000.

© Editura Sophia pentru prezenta traducere.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
SERAPHIM ROSE, ieromonah
Cartea Facerii, crearea lumii şi omul începuturilor /
Ierom. Seraphim Rose; trad. Constantin Făgetan. - Bucureşti;
Editura Sophia, 2001
p.;cm
ISBN: 973-8207-04-5

I.Făgeţan, Constantin (trad.) 28

Ieromonah SERAFIM ROSE

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ŞI OMUL ÎNCEPUTURILOR

Perspectiva creştin-ortodoxă

In româneşte de Constantin Fâgeţan

Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Părinte OALACTION, Episcopul Alexandriei şi Teleormanului

'tec

Bucureşti, 2001

Sofia

PREFAŢA EDITORULUI[1] *Povestea*

alcătuirii acestei cărţi

Cartea de fată, compilată şi publicată postum, reprezintă una dintre cele mai însemnate realizări din viata marelui filosof patristic, Părintele Serafim Rose. Ea adună tot ceea ce era'relevant - atât în manuscrise, cât şi în transcrierile conferinţelor înregistrate pe casete - din producţia Părintelui Serafim referitoare la *Cartea Facerii* şi crearea lumii, de-a lungul a nouă ani, până în momentul adormirii sale survenite în 1982. Ca atare, ea poate fi folosită de cei ce studiază în chip aprofundat filosofia patristică, ca un fel de compendiu ce poate fi consultat mereu şi mereu. Dar ea este mai mult decât un simplu manual. In spatele părţilor componente ale cărţii adunate postum, se află o poveste: o poveste ce face parte din întreaga poveste a vieţii şi operei Părintelui Serafim, cel care a fost întotdeauna preocupat de sensul ultim al începutului şi sfârşitului lucrurilor. Tocmai această poveste am vrea să v-o spunem aici.

/. *Mediul intelectual al anilor deformare a Părintelui Serafim*

în anii cincizeci, când Părintele Serafim (pe atunci Eugene) Rose urma liceul şi facultatea în California, teoria evoluţiei era în culmea prestigiului ei. Ascendenta sa asupra tuturor celorlalte păreri alternative asupra obârşiei vieţii şi universului a culminat cu marea sărbătorire la Universitatea din Chicago, în 1959, a Centenarului Darwin, ce comemora publicarea *Originii speciilor* a lui Charles Darwin, în urmă cu o sută de ani. Savanţii au venit de pretutindeni să fie părtaşii triumfului, nu doar al unei teorii ştiinţifice, ci al unei viziuni asupra lumii. Iată ce scrie Phillip E. Johnson: „Este de înţeles starea de triumf a participanţilor la Centenarul Darwin. Nicicând prestigiul ştiinţei nu fusese mai înalt. Poliomielita fusese învinsă printr-un vaccin; puterea'atomică părea să făgăduiască energie din belşug şi ieftină; călătoriile spaţiale se întrezăreau în viitorul apropiat. Pe lângă realizările tehnologice, ştiinţa părea să fi statornicit că adevăratul nostru creator era un proces de evoluţie fără tel, detronându-L deci pe Dumnezeul Bibliei. Implicaţiile religioase ale acestei'revoluţii intelectuale au fost evidenţiate cu sinceritate de către cel mai însemnat vorbitor al centenarului, biologul, filosoful şi politicianul britanic Sir Iulian Huxley.

[1] Este vorba de editorul american, Ieromonahul Damaschin Christensen de la Frăţia Sfanţului Gherman din Alaska, alcătuitorul cârtii de fată, care a redactat şi notele de subsol' (marcate în ediţia românească prin: n. ed.). (n. tr. j

Julian Huxley era nepotul lui Thomas Henry Huxley, cunoscut ca «buldogul lui Darwin», fiindcă fusese cel mai însemnat dintre primii apărători ai teoriei lui Darwin. T.H. Huxley inventase, de asemenea, cuvântul *agnostic,* spre a-şi descrie propriile concepţii religioase. Zoologul Julian Huxley a fost unul dintre savanţii întemeietori ai sintezei neodarwiniste, versiunea modernă a teoriei lui Darwin. Tot el a fost iniţiatorul unei religii naturaliste numite *umanism evoluţionist,* precum şi secretarul general fondator al UNESCO, Organizaţia Culturală, Ştiinţifică şi Educativă a Naţiunilor Unite. Pe scurt, Julian Huxley a fost printre cei mai influenţi intelectuali de la mijlocul veacului al douăzecilea, iar anul 1959 a fost apogeul influentei sale. Iată câteva extrase din alocuţiunile lui J. Huxley la centenar:

„Istoricii viitorului vor socoti probabil prezenta Săptămână Centenară ca rezumând o importantă perioadă critică din istoria acestui pământ al nostru - perioada când procesul de evoluţie, în persoana omului iscoditor, a început a fi cu adevărat conştient de sine.'.. Este unul dintre primele prilejuri publice când s-a recunoscut pe fată că toate aspectele realităţii sunt supuse evoluţiei, de la atomi şi stele până la peşti şi flori, de la peşti şi flori până la societăţile şi valorile umane - pe scurt, că întreaga realitate este un unic proces de'evoluţie.

în 1859, Darwin a deschis calea ce duce la un nou nivel psiho-social, cu un nou model de organizare ideologică - organizarea gândirii şi credinţei centrată pe evoluţie.

în modelul evoluţionist de gândire nu mai este nevoie şi nici loc pentru supranatural. Pământul nu a fost creat, ci a evoluat. Tot aşa s-a întâmplat şi cu animalele şi plantele care îl locuiesc, inclusiv cu noi, oamenii -minte şi suflet, creier şi trup. La fel s-a întâmplat şi cu religia.

Omul evoluţionist nu mai poate scăpa de singurătate în braţele întruchipării unui tată divinizat pe care el însuşi 1-a creat, nici să mai fugă de responsabilitatea luării unor decizii adăpostindu-se sub umbrela Autorităţii Divine, nici să se eschiveze de la greaua sarcină de a da fată cu problemele sale prezente şi de la planificarea viitorului său, bizuindu-se pe voia unei Pronii atotştiutoare dar, din nefericire, de nepătruns.

în sfârşit, viziunea evoluţionistă ne dă putinţa să întrezărim, chiar dacă nedeplin, direcţiile noii religii despre care putem fi siguri că se va ivi, spre a sluji nevoilor erei viitoare.»

Pe scurt, triumful darwinismului implica moartea lui Dumnezeu, pregătind înlocuirea religiei biblice cu o nouă credinţă întemeiată pe naturalismul evoluţionist. Noua credinţă urma să devină temei nu doar al ştiinţei, ci şi al guvernării, legii şi moralei'. Urma să fie filosofia religioasă oficială a modernităţii."[2]

' "

Phillip E. Johnson, *Defeating Darwinism by Opening Mindx,* Inter Varsity Press, Downers Grove, Illinois, 1997, pp. 98-99.

Câţiva dintre cei mai străluciţi savanţi ai lumii - de la Richard Owen şi Louis' Agassiz în anii 1860,'până la Richard Goldschmidt şi Otto Schinde-wolf în anii 1940 - au arătat comunităţii ştiinţifice stânjenitoarele dificultăţi ale teoriei proclamate la Centenarul 'Darwin, dar aceşti savanţi fuseseră'ridiculizaţi iar obiecţiile lor, cu totul întemeiate, fuseseră respinse cu promptitudine. Pe iângă aceste critici cu glas tare, a existat şi un grup tăcut de savanţi ce dezaprobau teoria evoluţionistă, dar se temeau să atace concepţia dominantă despre lume. Existenta grupului a fost confirmată chiar 'la Centenarul Darwin de către paleontologul Everett Claire Olson de la Universitatea din California, care spunea: „Este greu de apreciat mărimea şi alcătuirea acestei fracţiuni tăcute, dar nu e nici o îndoială că numărul lor nu este de neglijat"[3]. '

Fie că fuseseră reduşi la tăcere sau au ales să rămână tăcuţi, numeroşii savanţi ce au pus la îndoială darwinismul nu au fost auziţi de poporul american. Prin urmare, când Părintele Serafim a început să studieze ştiinţele naturale în liceu şi în facultate, la începutul anilor cincizeci, i s-a spus că evoluţia întregii vieţi dintr-o supă primordială era o realitate incontestabilă şi de neatacat, la fel de sigură (după cuvintele lui Julian Huxley) ca şi faptul că pământul se roteşte în jurul soarelui.

2. De la concepţia evoluţionista la cea creştin-ortodoxă

înzestrat cu o minte strălucită, încă de la o vârstă fragedă Părintele Serafim a arătat o arzătoare dorinţă de *a cunoaşte,* de a înţelege realitatea în sensul cel mai înalt. în liceu a căutat cu râvnă cunoaşterea în ştiinţele naturale şi matematice: biologie, zoologie, algebră. Absolvind primul din clasă, i s-a acordat o bursă de studii la Pomona College, în sudul Californiei, mulţumită sprijinului entuziast al profesorului său de matematică.

La Pomona şi-a continuat studiul ştiinţelor naturii, pe care acum le îmbina cu studiul filosofiei. Sub înrâurirea umaniştilor vremii, el s-a alăturat uriaşei lucrări a unor gânditori precum Julian Huxley: explicarea universului fără Dumnezeu. într-o lucrare de filosofie din anul întâi (1952), afirma:

> „întreaga ştiinţă arată existenta Universului, totalitatea celor existente. Nimic din ştiinţă nu trimite la existenta unui Dumnezeu separat de Univers. Pe moment, întrucât nu mi-am dezvoltat încă propria teorie a cunoaşterii, accept, din motive practice, că pot dobândi cunoaşterea (în măsura în care *poate* fi dobândită) prin ştiinţă. Deci cred în descoperirile ştiinţei ce arată existenta Universului; resping conceptul unui Dumnezeu independent, din pricina'dovezilor insuficiente."

Afirmaţia poate părea naivă astăzi, când despotismul naturalismului ştiinţific este atacat din ce în ce mai mult, dar ea trebuie situată în contextul ani-

[1] Everett Claire Olson, „The Evolution of Life", ***mEvolution*** *after Darwin: The University of Chicago Centennial,* voi. 1, University of Chicago Press, Chicago, 1960, p. 523.

lor cincizeci, decada ascendentei umanismului şi a triumfalelor declaraţii ale Centenarului Darwin.

„Cândva am crezut total în evoluţie", avea să-şi amintească mai târziu Părintele Serafim. „Credeam nu fiindcă mă gândisem foarte mult la această problemă, ci doar fiindcă «toată lumea crede în ea», căci este un «fapt», şi cum să tăgăduieşti «faptele» ? [...] încă îmi mai amintesc cum profesorul meu de zoologie din anul întâi divaga asupra «măreţelor idei ale omului»: pentru el, cea mai măreaţă idee pe care omul o născocise vreodată era ideea de evoluţie; o idee mult mai măreaţă, credea el, decât «ideea de Dumnezeu»."

Totuşi, Părintele Serafim, dorind să înţeleagă sensul realităţii, nu putea fi mulţumit de ştiinţa modernă, cantonată în materialism, nici de filosofia apuseană ce fusese întemeiată pe raţionalism. „Eram un student", îşi amintea el mai târziu, „ce căuta un soi de adevăr în filosofie şi nu îl găsea. Eram sătul de filosofia apuseană." în anul doi a început să caute o înţelepciune mai înaltă în filosofia Chinei antice, lucru pentru care a urmat un curs de limbă chineză, atât veche, cât şi modernă.

Părintele Serafim a absolvit Pomona College în 1956, continuând studierea vechii limbi şi filosofii chineze la Academia de Studii Asiatice din San Francisco iar mai târziu la Berkeley University din California. Pe când se afla la Academie, a descoperit scrierile metafizicianului francez din secolul douăzeci, Rene Guenon, un tradiţionalist ce căuta răspunsuri la întrebările ultime în formele vechi, ortodoxe ale religiilor lumii. Guenon a limpezit şi a preschimbat perspectiva intelectuală a Părintelui Serafim. Mai târziu el scria: „Guenon a fost cel care m-a învăţat să caut şi să iubesc adevărul mai presus de toate, şi să nu mă mulţumesc cu nimic altceva."

Educaţia Părintelui Serafim îl învăţase să vadă toate lucrurile în termenii *progresului* istoric, conform concepţiei evoluţioniste a epocii moderne. După descoperirea lui Guenon, a început a vedea lucrurile în termenii *decadentei* istorice.

în cartea sa, *Domnia cantităţii şi semnele vremurilor,* Guenon explica cum eliminarea principiilor duhovniceşti tradiţionale dusese la o drastică degenerare a omenirii, arătând cum ştiinţa veacului al douăzecilea, cu tendinţa sa de a reduce totul doar la nivel cantitativ, degradase concepţia omului despre adevărata cunoaştere, limitându-i viziunea la temporal şi material.

Guenon scria altundeva că „încercând a reduce totul la statura omului luat ca scop în sine, civilizaţia modernă s-a scufundat treaptă cu treaptă, până la nivelul elementelor şi telurilor lui celor mai de jos, doar cu puţin peste satisfacerea nevoilor inerente laturii materiale a firii sale"[4]. în încercarea de a umple golul lăsat de ştiinţă şi materialism în epoca modernă, au răsărit „pseudo-religiile"; acestea,' confundând realitatea psihică cu cea duhovnicească, nu au făcut decât să ascundă si mai mult adevărul.

' Rene Guenon, *Crisis oftheModern World,* Luzac & Ca, Londra, 1975, p. 8.

Guenon scria că „lumea modernă luată în sine este o anomalie, ba chiar un fel de monstruozitate", privind teoria ştiinţifică modernă despre evoluţie, ce fusese alcătuită în încercarea de a explica universul în chip pur naturalist! ca pe o progenitură a acestei monstruozităţi. în evolutionism, scria el, „întreaga realitate e plasată în «devenire», implicând, până ia urmă, tăgăduirea oricărui principiu neschimbător şi, prin urmare, a oricărei metafizici."[5]

Este foarte probabil ca Guenon să-I fi făcut pe Părintele Serafim să pună la îndoială evolutionismul chiar înainte de a fi început convertirea sa la creştinismul ortodox. „Am început să chibzuiesc mai adânc la această problemă [a evolutionismului]", îşi amintea mai târziu Părintele Serafim. „Am început să văd că adeseori ceea ce se numeşte «ştiinţă» nu este nicidecum *un fapt,* ci *filosofic* şi am început să disting cu multă băgare de seamă *faptele ştiinţifice* de *filo sofia ştiinţifică."*

în primul său an de facultate la Pomona, Părintele Serafim avusese încredere în perspectiva ştiinţifică modernă. Studiindu-1 pe Guenon, încă mai privea ştiinţa modernă ca pe' o cale de cunoaştere, dar acum o vedea ca pe o „cunoaştere dintre cele mai de jos şi mai comune".

Guenon îi arătase părintelui Serafim ce trebuie să lase în urmă şi-1 pornise pe calea către Adevăr, rară însă a-i arăta destinaţia finală. A aflat această destinaţie atunci când, printr-o minune, a descoperit că Adevărul pe care-1 căuta era o Persoană - Iisus Hristos - al'Cărui chip fusese păstrat nedeformat în predania ortodoxă a însuşi acelui creştinism pe care mai înainte îl respinsese.

în creştinismul ortodox, Părintele Serafim a aflat adevărata, vechea concepţie asupra lumii care să o înlocuiască pe cea evoluţionistă a modernităţii; iar cheia acelei concepţii asupra lumii a aflat-o în scrierile Sfinţilor Părinţi ortodocşi. A înţeles că teologia Sfinţilor Părinţi se întemeia pe descoperirea vie şi personală a lui Dumnezeu făcută omului,' şi deci era de un nivel infinit mai înalt nu doar decât ştiinţa, ci chiar decât intuiţiile metafizice pe care le dobândise prin Guenon. N-a'încetat niciodată să pretuiască pasul crucial pe care-1 constituise Guenon pe calea sa către Adevăr,'dar acum vedea că demersul metafizic, ce aşază înţelegerea mintii omeneşti deasupra teologiei dumnezeieşte revelate, este plin de primejdii', ducând la amestecarea marilor adevăruri cu subtile rătăciri. Deşi înainte se întemeia pe propria minte pentru a ajunge la Adevăr, acum ştia că trebuie să-şi smerească mintea înaintea Adevărului în Persoană: Iisus Hristos. La scurt timp după convertire, scria: „Când m-am făcut creştin, mi-am răstignit de bună voie mintea, şi toate crucile pe care le port mi-au fost doar izvor de bucurie. Nu am pierdut nimic şi am câştigat totul."

[5] Rene Guenon, *The Reign **ofQuantity** and the Signs of Times,* Luzac & Co., Londra, 1953, p. 265.

3. Rădăcinile evoluţionismului

în primii ani de după convertirea sa, Părintele Serafim a făcut o cercetare minuţioasă a istoriei filosofice a civilizaţiei apusene, spre a înţelege pe deplin cauzele din trecut, starea prezentă şi dezvoltarea viitoare a apostaziei apusene de la „Vechea Ordine" a civilizaţiei creştine tradiţionale. Din acest studiu trebuia să iasă al său „magnum opus" filosofic, intitulat *împărăţia omului şi împărăţia lui Dumnezeu.*

în capitolul patru al lucrării pe care şi-o propusese, Părintele Serafim avea să discute noua fizică propusă la sfârşitul Renaşterii de către raţionaliştii Bacon şi Descartes, care priveau universul ca pe un sistem închis, ţintind să descopere cauzele prime şi *naturale* (adică nedumnezeieşti) ale tuturor fenomenelor fizice.[6] în acelaşi capitol urma să descrie filosofia modernă a *progresului,* ce s-a ivit la sfârşitul Iluminismului, înlocuind concepţia despre o lume stabilă ce caracterizase mare parte din gândirea Luminilor. Aceste două angajamente filosofice *a priori* - fată de naturalism şi fată de progres -au alcătuit stratul germinator din care a ieşit teoria evoluţiei,' propusă întâi de bunicul lui Darwin, Erasmus, în 1794. Cum observa mai târziu Părintele Serafim, ‚Această teorie s-a dezvoltat *în paralel cu mersul filo sofiei moderne începând de la Descartes,* cu mult înainte de a fi existat vreo «dovadă ştiinţifică» a ei."

Cercetarea întreprinsă de Părintele Serafim pentru cartea propusă a fost prodigioasă. A scris mii de pagini de fişe, însă lucrarea nu a fost niciodată terminată, afară de capitolul şapte, despre Nihilism.[7] Prin 1963, împreună cu colaboratorul său, viitorul Părinte Gherman, a fost puternic implicat în iniţierea unei Frăţii Creştin-Ortodoxe în San Francisco şi deschiderea primului magazin din America ce vindea exclusiv materiale ortodoxe.

4. Cugetul Sfinţilor Părinţi

între timp, îndrumătorul duhovnicesc al Părintelui Serafim, sfântul şi făcătorul de minuni Arhiepiscop Ioan Maximovici, începuse un şir de cursuri teologice la care Părintele Serafim a participat de câteva ori pe săptămână, vreme de trei ani. Deşi Părintele Serafim era un american convertit şi toate cursurile se ţineau în ruseşte, el a absolvit în fruntea clasei. Printre alte materii parcurse, a 'învăţat patristică cu Episcopul Nectarie (ucenic al Mănăstirii Optina, cel care mai târziu 1-a hirotonit preot) şi Vechiul Testament cu Arhi-

" Pentru o discuţie bine documentată asupra rădăcinilor istorice ale **naturalismului** vezi Michaet **Denton,** ***Evoluticm:*** *A Theory* ***in*** *Crisis,* Adler& Adler, **Bethesda,** Maryland, 1986, pp. 71-73. '

Publicat postum ca o carte separată, cu titlul *Nihilism: The Root of the Revolution of the Modem Age,* Fr. Seraphim Rose **Foundation, Forestville,** California, 1994. *(Cf* ed. rom: *Nihilismul. Rădăcinile revoluţiei în epoca modernă,* Ed. Anastasia, Bucureşti, 1997; n. tr.)

mandritul Spiridon (un stareţ înainte-văzător şi omul cel mai apropiat de Arhiepiscopul Ioan). Aici, spre deosebire de ideile rationalist-evolutioniste ce îi fuseseră predate în şcoală, Părintele Serafim a învăţat ceea ce Dumnezeu însuşi ne-a descoperit asupra zidirii universului şi asupra firii lumii zidite întru început, aşa cum a fost transmisă prin Scripturi şi Sfinţii Părinţi cei purtători de Dumnezeu de-a lungul veacurilor. îndrumătorii Părintelui Serafim - Arhiepiscopul Ioan, Episcopul Nectarie şi Părintele Spiridon - erau ei înşişi Sfinţi Părinţi ai vremilor moderne, astfel că Părintele Serafim a fost în stare să primească predania patristică nu doar din cărti, ci de la purtătorii vii ai predaniei. Astfel că înţelesul *Cărţii Facerii* i s-a dezvăluit prin buzele păstrătorilor vii ai sfinţeniei.

în 1969, Părintele Gherman şi Părintele Serafim s-au mutat în munţii din nordul Californiei, unde s-au călugărit, continuându-şi lucrarea misionară ortodoxă prin scrierea, traducerea şi tipărirea de lucrări ortodoxe. Acolo, în sihăstria lor din pădure, Părintele Serafim a continuat să se pătrundă de Scriptură şi scrierile Părinţilor, aflându-şi hrana pe adevăratele păşuni ale sufletului. După ani de studiu, a dobândit o vastă cunoaştere a învăţăturii patristice, ce îi fusese deja situată în contextul potrivit prin cursurile pe care le urmase la San Francisco. Când se referea la o anume temă în scrierile sale, folosea o largă categorie de surse patristice, atât vechi, cât şi modeme, atât din creştinătatea răsăriteană, cât şi din cea apuseană, multe dintre ele obscure şi netraduse până atunci în englezeşte.

Totuşi, telul Părintelui Serafim n-a fost acela de a ajunge un erudit specializat în Sfinţii Părinţi. Asemenea specialişti, scria el, sunt adesea „cu totul străini de adevărata tradiţie patristică, şi nu fac decât să-şi câştige existenta pe seama ei". Ca întotdeauna, el avea să meargă mai adânc, să cuprindă întreaga imagine. Avea să pătrundă scrierile Părinţilor nu numai în mod intelectual, ci chiar să dobândească cugetul lor, să înveţe să gândească, să simtă şi să privească lucrurile aşa cum au facut-o ei. Voia ca felul lor de-a fi să fie şi al său. Prea adeseori în ortodoxia contemporană există tendinţa de a rein-terpreta Credinţa astfel încât să se adapteze la mentalitatea omului modern. Părintele Serafim ştia că trebuie să facă cu totul dimpotrivă: să-şi potrivească conştiinţa după cugetul Părinţilor, să se integreze cu totul în continuitatea de două mii de ani a experienţei creştine.

Suferea chiar pentru aceasta, rugându-se cu ardoare lui Dumnezeu. Se adresa în chip personal vechilor Sfinţi Părinţi ca unor fraţi întru credinţă din Trupul lui Hristos şi ca unor purtători ai înţelepciunii dumnezeieşti, astfel încât să i se dea să vadă *cum* înţelegeau ei'realitatea. Se simţea îndeosebi apropiat de un Părinte din veacul' al patrulea, Sfântul Vasile cel Mare, care printre multe alte realizări majore a scris o supremă tâlcuire patristică a Celor Şase Zile ale Facerii.

în introducerea la vieţile şi scrierile Părinţilor pentru cititorii din ziua de azi, Părintele Serafim scria despre valoarea lor de nepreţuit:

„Nu există nici o problemă a vremurilor noastre tulburi care să nu-şi poată afla rezolvarea printr-o atentă şi evlavioasă citire a Sfinţilor Părinţi: fie că e vorba de probleme filosofice complicate precum «evoluţia», sau de chestiuni morale concrete precum avortul, euthanasia şi «controlul naşterilor»... în toate aceste probleme, Sfinţii Părinţi şi Părinţii noştri în viaţă care urmează lor ne sunt cei mai siguri călăuzitori."[8]

5. Evoluţie şi hiliasm

Pe când lucra la *împărăţia omului şi împărăţia lui Dumnezeu,* Părintele Serafim identificase credinţa omului modern cu o formă secularizată de *hiliasm:* credinţa în inevitabilitatea progresului şi în perfectibilitatea lumii acesteia căzute.'Prin credinţa sa în dezvoltarea treptată de la inferior la superior, evolutionismul era strâns legat de hiliasm; sau, cum spune Părintele Serafim, era „o consecinţă aproape inevitabilă a acestuia".

împreună cu hiliasmul, evoluţia era ceea ce Părintele Serafim numea „o forţă primordială adânc înrădăcinată, ce pare să pună stăpânire pe oameni cu totul în afara atitudinii şi judecăţii lor conştiente. (Şi este cât se poate de firesc să fie aşa: ea a fost semănată în fiecare dintre noi încă din leagăn, şi deci e foarte greu a o evidenţia şi a o privi raţional.)" Ca ecou la cuvintele lui Iulian Huxley, care la Centenarul Darwin numise evoluţia un „model de gândire", Părintele Serafim spunea că ea era „un *model de gândire potrivnic* ortodoxiei, nu doar o oarecare altă idee". Şi acest model de gândire, observa el, urma un parcurs ce era „chiar opusul învăţăturii creştine": „Filosofia evoluţionistă a «ridicării din animale» pare desigur de neîmpăcat cu concepţia creştină a «căderii din Rai», şi întreaga noastră concepţie asupra istoriei va fi negreşit determinată de felul în care credem !" Tocmai modelul de gândire hiliasto-evolutionist a fost acela care a produs mişcări politico-religioase precum socialismul internaţional (globalis-mul) şi ecumenismul. Toate aceste mişcări împărtăşesc acelaşi tel hiliast: o „nouă ordine" viitoare unde toate rânduielile anterioare, privite ca având legătură cu o anumită treaptă a procesului, vor fi în întregime schimbate. La fel cum în ideea evoluţiei biologice orice deosebiri între organisme sunt estompate -întrucât organismele se transformă din unul în altul în perioade de milioane de ani - tot aşa toate deosebirile între naţiuni şi religii se estompează în „noua ordine mondială" a hiliasmului.

[8] „The Holy Fathers of Orthodox Spirituality: fntroduction", în *The Orthodox Word* nr. 58/1974, p. 195.

6. „ Tradiţionalişti" în favoarea evoluţiei

Pentru Părintele Serafim era vădit că evolutionismul, cu nenumăratele sale corolare din gândirea şi viata modernă, era în antiteză cu concepţia ortodoxă despre lume pe care o îmbrăţişase. El scria:

> „Am privit întotdeauna evoluţia, cu toate ramificaţiile ei, ca pe o însemnată parte a bagajului intelectual al «Americii moderne» pe care l-am lăsat în urmă când am devenit ortodox, şi n-am văzut niciodată ca vreun creştin ortodox conştient să o privească ca pe ceva fără importantă, mai ales acum când mulţi savanţi au abandonat-o (pe temeiuri pur ştiinţifice), când temeiurile pseudo-religioase ale adepţilor ei sunt atât de vădite şi când ea este atât de legată de ecumenismul masonic şi întreaga perspectivă pseudo-religioasă."

Abia în 1973 a aflat Părintele Serafim cât de departe ajunseseră creştinii săi ortodocşi în acceptarea evolutionismului. în luna februarie a acelui an el a sprijinit şi a încurajat pe un profesor de la o şcoală de stat, A.Y., să scrie şi să publice un articol ortodox împotriva evolutionismului. Articolul, cum scria mai târziu Părintele Serafim, „atingea un lucru foarte profund". El ridica o problemă foarte delicată, pe care până atunci cei mai mulţi dintre creştinii ortodocşi din Apus preferaseră să nu o discute. Curând după apariţia articolului au început să apară articole în principalele publicaţii ortodoxe (mai ales în cele ale Bisericii Ortodoxe Americane şi ale Arhiepiscopiei Greceşti) în sprijinul evolutionismului. Lucrul nu 1-a surprins pe Părintele Serafim, căci ştiuse încă de la convertirea sa că mulţi dintre ortodocşii din curentul principal din America se predaseră duhului lumii acesteia şi modelor ei intelectuale. Totuşi, a fost cu adevărat surprins când apropiaţii săi ortodocşi „tradiţionalişti", care asemeni lui se împotriveau ecumenismului, s-au ridicat şi ei în favoarea evolutionismului şi l-au condamnat rară înconjur pe A.Y. pentru articol! „Sincer vorbind", scria Părintele Serafim, „suntem uimiţi că oameni aşa de ageri în probleme ecleziologice, ecumenism etc, par a nu se fi gândit prea mult la un lucru atât de însemnat precum evoluţia; şi aceasta probabil fiindcă ea pare a se afla în afara sferei bisericeşti."

Unui astfel de ortodox „tradiţionalist" Părintele Serafim îi scria:

> „Suntem cu totul de acord cu A.Y. că «evoluţia este unul din cele mai primejdioase concepte cu care se confruntă creştinul ortodox de astăzi» -fiind poate adevărata cheie (intelectuală) a asaltului asupra Bisericii, a însăşi «filosofiei» (căci există aşa ceva !) venirii lui Antihrist.'" Gândind astfel, el 1 -a încurajat pe A.Y. să scrie o broşură despre evolutio-nism. între timp şi-a făcut propriul studiu aprofundat, atât al teoriei ştiinţifice a evoluţiei, cât şi al învăţăturii Sfinţilor Părinţi despre creaţie, lumea zidită întru început şi omul zidit întru început. A descoperit că Părinţii din vechime, deşi nu respingeau evolutionismul *per se* (atâta vreme cât nu fusese inventată până de curând), oferă fundamentul combaterii hotărâte a principale-

lor sale teze. Ei au vorbit pe larg despre deosebirea dintre „felurile" de organisme, atât în momentul facerii lor, cât şi după aceea, şi erau în chip limpede împotriva oricărei filosofii ce ar fi confundat aceste deosebiri. învăţătura lor îngăduia *variaţia* în interiorul fiecărui „fel", ceea ce se poate observa şi dovedi ştiinţific, dar'se împotrivea cu tărie ideii că un fel se poate preschimba într-altul, lucru ce nu a fost dovedit ştiinţific nici până în ziua de azi.

Cercetând învăţătura Sfinţilor Părinţi despre zidirea omului şi a lumii, Părintele Serafim a aflat-o atât de clară,'încât era „pur şi simplu uimit de puterea pe care «evoluţia» o avea chiar asupra cugetelor ortodoxe instruite. Iată puterea lumii acesteia şi a ideilor sale la modă !"

Toţi purtătorii vii ai predaniei patristice pe care-i cunoştea Părintele Serafim erau conştienţi de faptul că teoria evoluţionistă era mai curând o credinţă decât simplă ştiinţă. însă criticii articolului lui A.Y. se refereau mereu la un'scriitor ortodox tradiţionalist şi doctor în medicină, Dr. Alexandru Kalomi-ros, ca la o persoană ce era în favoarea evoluţiei. Neputând citi articolul lui Kalomiros în greceşte, Părintele Serafim se simţea frustrat de a i se arunca mereu în faţă numele acestuia. Apreciase mult traducerea engleză a puternicei critici făcute de Kalomiros ecumenismului, *împotriva mincinoasei uniri,* şi nu-şi putea închipui cum acelaşi autor putea fi în favoarea evoluţiei. El i-a scris lui Kalomiros, întrebându-l despre poziţia sa, iar acesta a făgăduit că-i va trimite un răspuns amănunţit în englezeşte, cu citate din Sfinţii Părinţi. „îl aşteptăm fără prejudecăţi şi cu nerăbdare !", scria Părintele Serafim. ,',Nădăjduim să primim o confirmare a bănuielii noastre că a fost folosit pe nedrept ca un presupus adept al evoluţiei."

Câteva luni mai târziu, Părintele Gherman şi Părintele Serafim au primit o epistolă de patruzeci de pagini de la Kalomiros. „Trebuie să mărturisesc", scria Părintele Serafim, „că este mult mai şocant decât ne aşteptam - să ex-pui învăţătura «evoluţionistă» nici măcar înfrumuseţată ori aranjată, încununată cu «animalul evoluat Adam» şi «cel ce tăgăduieşte evoluţia tăgăduieşte Sfintele Scripturi.» într-un fel suntem totuşi mai curând mulţumiţi -căci acum am aflat *pentru prima dată* un respectabil «evoluţionist» ortodox ce acceptă să spună pe faţă lucruri pe care alţii, cred eu, se tem să le rostească cu glas tare."

Părintele Serafim şi-a dat toată silinţa să alcătuiască un răspuns, care s-a dovedit a fi la fel de lung ca şi scrisoarea Doctorului Kalomiros. Scrisoarea Părintelui Serafim - de fapt, un tratat - este o capodoperă de gândire patristică, şi astăzi nu putem fi decât recunoscători că corespondenta sa cu Dr. Kalomiros 1-a inspirat să-I scrie. Până astăzi, ea este cea mai limpede şi mai deplină combatere patristică a evolutionismului scrisă vreodată.

7. *Latura ştiinţifică a problemei*

începând de atunci, ideea iniţială de a scoate o broşură asupra evolu-tionismului nu i s-a mai părut potrivită Părintelui Serafim. Acum, împreună cu A.Y., au început să se gândească la scrierea unei cărti întregi. Părintele Serafim urma să scrie despre învăţătura patristică privind creaţia şi întâiul om, ca şi despre originile filosofice ale evoluţiei, pe când A.Y. urma să scrie despre evoluţie ca teorie ştiinţifică şi despre „evoluţia creştină". „Studiul nostru", scria Părintele Serafim, '„ar trebui să dea o imagine «completă», care nădăjduim că va limpezi multe minţi. Cu siguranţă, ea mi-a limpezit propria minte, căci la multe din aspectele problemei nu mă gândisem până atunci în chip amănunţit."

Corespondenta Părintelui Serafim cu Dr. Kalomiros i-a arătat însemnătatea faptului de a fi la curent cu discuţiile ştiinţifice asupra subiectului evoluţiei. Dr. Kalomiros se mândrea că este mai presus de aceste discuţii, întrucât ele erau „occidentale" şi deci „neortodoxe". însă Părintele Serafim arăta că:

> „Problema evoluţiei nu poate fi nicidecum discutată dacă nu ai un temei pentru înţelegerea laturii sale ştiinţifice (a «dovezilor sale ştiinţifice»), ca şi a mai vastei filosofii a evoluţiei întemeiate pe ea (Teilhard de Chardin etc.)... Nu vreau să spun că trebuie să fii un specialist în ştiinţă spre a discuta latura ştiinţifică a problemei - căci latura ştiinţifică *nu* este cea mai importantă şi, de obicei, specialiştii cad în capcana de a se concentra prea mult asupra ei; dar, dacă nu cunoşti suficient latura ştiinţifică, nu vei fi în stare să pricepi problema în întregul ei. Nu vei putea spune cu certitudine, de pildă, dacă omul a fost pe pământ acum vreo şapte sau opt mii de ani («mai mult sau mai puţin», cum spun adeseori Părinţii), dacă eşti cu totul neştiutor în ce priveşte principiile datării ra-diometrice, straturile geologice etc, care «dovedesc» că omul are o vechime de «milioane de ani». Iar asemenea cunoştinţe nu sunt nicidecum ezoterice - principiile de bază ale datării radiometrice (atâta cât e nevoie pentru a le arăta punctele tari şi cele slabe) se pot explica într-un articol destul de scurt...[9] Este doar un exemplu care ne arată că, pentru a da de capătul problemei, este nevoie să avem o cunoaştere de bază, chiar ca profani, a dovezilor ştiinţifice pentru şi împotriva evoluţiei. Dacă oamenii sunt cât de cât obiectivi, fără a voi să aibă dreptate cu'orice preţ, asemenea probleme nici n-ar trebui să stârnească dezbateri prea pătimaşe. Ca principiu de temelie, desigur, trebuie să pornim de la faptul că *adevărul* ştiinţific (opus feluritelor păreri şi prejudecăţi) nu poate contrazice *adevărul* descoperit dumnezeieşte, cu condiţia să le înţelegem pe amândouă în mod corect."

" **Dăm** un **astfel** de articol în Anexa 4.

După cum am văzut, în prima jumătate a secolului douăzeci savanţii se fereau să pună la îndoială modelul' evoluţionist. Testau orice altă ipoteză, în afară de aceasta - căci pe ea se sprijineau toate celelalte, întreaga clasificare a noţiunilor lor. Cei câţiva savanţi - printre care unii foarte însemnaţi - ce îndrăzneau să submineze această dogmă erau socotiţi „eretici" şi puşi pe lista neagră. Când Dr. Kalomiros frecventa şcoala, în anii 1950, nu numai că nu era la modă, ci era de-a dreptul o blasfemie să nu crezi în evoluţie; de aici şi încercările sale ca patrolog, de a-i face pe vechii Părinţi să creadă şi ei în aceasta.

După anii cincizeci situaţia a început a se schimba. Unul câte unul, „opozanţii tăcuţi" pomeniţi la Centenarul Darwin începură să iasă la iveală. Savanţi reputaţi începură să ridice serioase îndoieli asupra evoluţiei, şi erau de-acum prea mulţi pentru a mai fi reduşi la tăcere. Progresele „ştiinţelor grele", ale geneticii moleculare, embriologiei etc, puneau mari dificultăţi savanţilor în a împăca datele lor cu modelul neodarwinist. Au apărut cărti ştiinţifice ce criticau teoria lui Darwin, printre care *Implications ofEvolution (Implicaţiile evoluţiei)* (1961) de G. A. Kerkut, profesor de fiziologie şi biochimie la Universitatea Southampton, Anglia, şi *L'Evolution du vivant (Evoluţia organismelor vii)* (1973) de Pierre P. Grasse, unul dintre cei mai mari biologi în viată, fost preşedinte al Academiei Franceze de Ştiinţe. Dr. Grasse îşi încheia cartea cu acest nimicitor rechizitoriu al evoluţiei darwiniste:

> „Prin uzul şi abuzul unor postulate ascunse, al unor îndrăzneţe şi adesea neîntemeiate extrapolări, s-a creat o pseudo-ştiintă. Ea prinde rădăcini în chiar miezul biologiei, făcând să rătăcească numeroşi biochimişti şi biologi, ce cred în mod sincer că acurateţea conceptelor fundamentale a fost demonstrată, ceea ce este departe de realitate."[10]în ciuda unor astfel de afirmaţii ale unor savanţi de primă mărime, dezbaterea asupra teoriei evoluţioniste ca o pseudo-ştiintă a rămas în mare pare între zidurile instituţiilor ştiinţifice, nefiind încă'cunoscută publicului. în ce priveşte publicul american, evoluţia era încă o realitate de necontrazis în anii şaptezeci, tot pe cât fusese şi în anii cincizeci, când atât Părintele Serafim, cât şi Dr. Kalomiros frecventau liceul. Oamenii care ar fi vrut să afle ce se întâmpla cu adevărat în mediile ştiinţifice ar fi trebuit mai întâi să se familiarizeze cu cărţile şi revistele de specialitate. în

dorinţa sinceră de a şti ce avea de spus ştiinţa modernă despre evoluţie -ce anume era într-adevăr dovedit şi ce anume era speculaţie - Părintele'Se-rafim a studiat principalele lucrări ştiinţifice, ca şi lucrările de popularizare asupra „dovezilor" evoluţiei şi originii omului. A stat de vorbă şi cu savanţi ce lucrau în instituţiile cele mai importante, care i-au spus că până şi între

[10] Am citat după traducerea engleză a căiţii lui Pierre P. Grasse, *Evolution of Living Organisms,* Academic Press, New York, 1977, p. 202.

adepţii evoluţiei mulţi admiteau că nu există de fapt *dovezi* pentru aceasta, ci doar'că „este mai logică" sau că „alternativa ei este de neconceput" - adică facerea lumii de către Dumnezeu. Pentru un savant autentic, susţineau ei, simpla teorie a evoluţiei este un mijloc destul de convenabil de clasificare, iar un alt model la fel de ştiinţific ar putea fi tot atât de acceptabil.

Prin studiile şi contactele sale personale, Părintele Serafim, deşi nu avea o diplomă în ştiinţele naturale, era mult mai la zi cu stadiul la care ajunsese teoria evoluţiei decât Dr. Kalomiros. Asigurându-1 pe Dr. Kalomiros că nu era „împotriva ştiinţei", el îi scria:

„Se pare că nu sunteţi la curent cu marea cantitate de literatură ştiinţifică din ultimii ani care este extrem de critică la adresa teoriei evoluţioniste, vorbind de trecerea ei în rândul poeziei şi metaforelor, în locul teoriilor ştiinţifice (Prof. Constance, profesor de botanică la Berkeley University din California), sau chiar îi neagă cu totul validitatea. Dacă doriţi (deşi nu prea are rost!), aş putea într-adevăr să alcătuiesc o listă cu *sute* (dacă nu chiar *mii)* de savanţi reputaţi care în prezent fie nu cred de loc în evoluţie, fie afirmă că e o teorie ştiinţifică foarte îndoielnică." în studiile sale, Părintele Serafim aprecia lucrările savanţilor creationişti, un grup de creştini protestanţi ce erau oameni de ştiinţă profesionişti. Mişcarea creationismului ştiinţific primise un impuls în America prin publicarea fecundei cărti *The Genesis Flood (Potopul din Cartea Facerii)* de Dr. Hen-ry Morris şi Dr. John Whitcomb în 1960 (la doar un an de la Centenarul Darwin)[11], iar dezvoltarea ei a coincis exact cu îndoielile tot mai mari asupra teoriei evoluţioniste din mediul ştiinţific. încă de la început, strategia sa a fost aceea de a scoate în evidentă nu cât de mult contrazice evoluţia Biblia, ci cât de mult contrazice ea dovezile ştiinţei. Succesul imediat şi influenta sa au făcut ca evolutionistii să reia ofensiva, caricaturizând pe creationişti şi acuzându-i de partizanat religios, fără a-şi mărturisi propriul partizanat religios. Iată ce scria Dr. Henry Morris:

„Răspunsul taberei evoluţioniste la argumentele creationiştilor nu a fost unul ştiinţific, ci emoţional. Planul de bătaie este evident intimidarea. A.C.L.U. dă în judecată sau ameninţă cu darea în judecată ori de câte ori se ia în considerare un demers cu două modele (creatie/evolutie) în învăţământ. Un adevărat val de tirade anti-creationiste s-a revărsat prin mijloacele de informare liberale, ca şi prin ziare şi cărti din tabăra educatio-nal-ştiintifică oficială. Evolutionistii sar în sus de bucurie la cel mai mic semn de citare greşită ori neînţelegere pe care o pot descoperi în abundent argumentata literatură creationistă, pe când propriile scrieri sunt sa-

[1]Omişcare similară a luat flintă în 1932în Anglia; ea se intitula Mişcarea de Protest împotriva Evolutionismului. Iniţiatorul ei a fost biologul Douglas Dewar. Continuându-şi lucrarea până astăzi,' ea este cunoscută **acum** ca Mişcarea Pentru Ştiinţa Creationistă.

turate de citate scoase din context şi răstălmăciri flagrante ale argumentelor creatiomste."[12]

Astfel, în momentul când Părintele Serafim alcătuia acel studiu aprofundat al subiectului, pe la începutul anilor şaptezeci, în mintea oamenilor mişcarea creationistă era obiect de ridiculizare. Chiar şi Părintele Serafim a fost la început sceptic asupra mişcării, nu fiindcă ar fi fost influenţat de opinia publică (în care nu avea deloc încredere), ci fiindcă vedea cum mişcarea se întemeia pe o interpretare protestantă de tip raţionalist şi „de bun simt" a Bibliei, în loc de tâlcuirea dumnezeieşte descoperită a Sfinţilor Părinţi ortodocşi. Totuşi când a ajuns să studieze cărţile scrise de liderii crea-tionismului ştiinţific - mai ales *Potopul din Cartea Facerii* şi *Creationism ştiinţific,* ambele de Dr. Henry Morris - a fost impresionat de cercetarea lor minuţioasă şi de prezentarea sobră şi bine chibzuită. „Prezentarea făcută de ei „modelului creationist", scria el, „e o apropiere promiţătoare de o perspectivă mai obiectivă asupra întregii probleme".

Părintele Serafim nu aştepta de la savanţii creationişti să rezolve problemele teologice şi filosofice. (Pentru aceste probleme recurgea, desigur, la Sfinţii Părinţi şi la filosofii ortodocşi tradiţionalişti, precum Ivan V. Kire-evski, Episcopul Ignatie Briancianinov şi' Konstantin Leontiev.) Mai curând, folosea lucrările savanţilor creationişti spre a face fată întrebărilor ridicate de ştiinţa modernă, spre a-şi sprijini învăţătura pe care *o aflase deja* în teologia patristică. Deşi savanţii respectivi erau cu adevărat lipsiţi de înţelegerea patristică a firii omului şi a lumii zidite întru început (şi, în general, a întregului domeniu patristic de tâlcuire a *Cărţii Facerii),* cărţile lor prezentau fapte ce trimiteau la statornicia „felurilor" de animale, la Potopul lumii şi la o creaţie (relativ) recentă - lucruri pe care Părintele Serafim le găsise afirmate fără echivoc în scrierile Sfinţilor Părinţi. Prin urmare, fără voia lor, savanţii protestanţi slujeau în multe'cazuri drept apărători activi ai ortodoxiei patristice.

Respectul Părintelui Serafim fată de acest curajos grup de savanţi a sporit şi mai mult când a luat legătura cu Institutul de cercetări creationiste, situat în oraşul său natal, San Diego. S-a abonat la revista lor, *Acts andFacts,* discutând adesea noile articole mai interesante cu fraţii din mănăstire. Semnala adeseori creştinilor ortodocşi numeroasele cărti scoase de Institut, începând cu lucrarea introductivă, *Creationism. ştiinţific.* '

[E] Henry M. Morris, *Scientific Creationism,* Maşter Books, Green Forest, Arkansas, ed. a 2-a, 1985, p. xiv.

[B] Preţuirea cu care ajunsese să privească Institutul de cercetări creationiste se poate vedea din ultima sa cuvântare despre creatie/evolutie, ţinută doar cu câteva săptămâni înainte de moarte, unde vorbea pe larg despre Institut şi lucrarea acestuia. Vezi Anexa 3 de la sfârşitul căiţii.

8. „ Cursul de supravieţuire " şi cursurile despre „ Cartea Facerii"

Cartea plănuită de Părintele Serafim n-a fost niciodată terminată. A.Y. i-a trimis Părintele Serafim ciorna propriilor secţiuni, pe care acesta a revăzut-o şi a amplificat-o cu propriile texte, trimitând-o chiar unui profesor de ştiinţe naturale pentru verificare; totuşi, cartea continua să rămână în stare brută şi fragmentară.

însă între timp Părintele Serafim continua să facă cercetări, să scrie şi să vorbească despre evoluţie şi despre perspectiva patristică asupra creaţiei.

în vara anului 1975,' cu scopul de a oferi pelerinilor veniţi la mănăstire o întemeiere în ortodoxie, Părintele Gherman şi Părintele Serafim au ţinut un curs de trei săptămâni, pe care l-au intitulat „Academia Teologică Noul Valaam". Părintele Serafim a ţinut un şir de conferinţe despre dezvoltarea gândirii apusene, de la Marea 'schismă până în prezent. Pentru toate acele cuvântări şi-a alcătuit planuri extinse, sistematizându-şi vastele cercetări istorice şi filosofice pe care le făcuse pentru *împărăţia omului şi împărăţia lui Dumnezeu.* Era rodul întregii experienţe acumulate ca creştin ortodox, nu doar al cercetărilor sale anterioare. Acum era cu mult mai bine pregătit decât înainte ca să-şi înfăţişeze cunoaşterea într-un mod care să aibă şi o aplicare practică în viata oamenilor de azi. Şi-a intitulat şirul de conferinţe „Curs de supravieţuire", fiindcă credea că, dacă oamenii vor să supravieţuiască astăzi ca creştini ortodocşi, trebuie să înţeleagă apostazia, să ştie *de* ce epoca modernă este aşa cum este. Pentru a se putea feri, omul trebuie să aibă o oarecare idee despre strategia inamicului său. Părintele Serafim îşi mai numea lecţiile „curs de auto-apărare ortodoxă".

Părintele Serafim a ţinut douăsprezece conferinţe, fiecare de mai multe ore. Cea de-a unsprezecea conferinţă avea ca temă'evoluţia. Aici Părintele Serafim şi-a folosit nu numai cercetările anterioare, ci şi studiile mai recente pentru proiectata carte despre înţelegerea patristică a creaţiei. în conferinţă a discutat evoluţia din toate punctele de vedere - istoric, ştiinţific, filosofic şi teologic - încheind cu prezentarea feluritelor tipuri de „evolutionism creştin", mai ales cel al lui Teilhard de Chardin. Astfel, conferinţa a fost un rezumat al tuturor reflecţiilor sale asupra subiectului de până în 1975.

în anii următori, Părintele Serafim a continuat să scrie fişe şi să schiţeze planuri referitoare la creaţie şi evoluţie. Apoi, în 1981, cu doar un an înainte de moarte, a abordat din nou subiectul'cu toată seriozitatea. în timpul cursurilor „Academiei Teologice Noul Valaam" din vara acelui an, a ţinut o serie de cursuri despre talcuirea patristică a primelor trei capitole din *Cartea Facerii.* S-a trudit mult pentru pregătirea cursurilor, alcătuind un voluminos manuscris al unei tâlcuiri verset cu verset, plină de citate patristice, dintre care multe le-a tradus singur. Cei opt ani de cugetare, lectură şi rugăciune dedicaţi acestui subiect nu fuseseră în zadar. Seria de lecţii era produsul unui cuget patristic matur, al unui om care, poate mai mult decât oricare altul în

vremile moderne, a cercetat întregul învăţăturii Părinţilor numai spre a afla şi a elucida *învăţătura patristică asupra facerii lumii.* Şi cât de înaltă era învăţătura Părinţilor pe care a extras-o, cu cât mai însufletitoare decât încercările altora de a acomoda pe Sfinţii Părinţi cu modele intelectuale moderne !

La următoarele cursuri ale Academiei, în vara lui 1982, Părintele Serafim şi-a continuat tâlcuirea la *Facere,* discutând de această dată capitolele 4-11. Pe neaşteptate, la două săptămâni de la încheierea cursurilor s-a îmbolnăvit, şi peste încă două săptămâni a trecut la odihna întru Domnul. Astfel că tâlcuirea sa patristică la *Facere* a fost ultima realizare a vieţii sale.

9. Planul cărţii

în primele planuri pentru cartea propusă, Părintele Serafim socotea că ar fi mai bine să înceapă cu discutarea evoluţiei, arătând că nu există dovezi ştiinţifice covârşitoare în sprijinul ei, apoi să prezinte înţelegerea patristică a creaţiei. Pe atunci se gândea că aceasta ar fi fost necesar întrucât, înainte ca oamenii să poată aborda cu seriozitate învăţătura patristică, trebuia mai întâi să înţeleagă că ceea ce învăţaseră întreaga viată despre faptul incontestabil al evoluţiei era, de fapt, contestabil.

La'sfârşitul vieţii sale, Părintele Serafim gândea altfel. Ultima oară când a vorbit despre planul cărţii propuse spunea că ea ar trebui să înceapă cu tâlcuirea patristică a *Facerii* (adică şirul de conferinţe din anii 1981-1982), care ar fi fost urmată de discutarea evoluţiei. „întreaga imagine a ei începe să mi se limpezească", scria el. „Ar trebui intitulată cumva mai pozitiv (rară evoluţie în titlu), de pildă *Cartea Facerii, crearea lumii şi întâiul om: perspectiva ortodoxă,* iar prima parte şi cea mai importantă să fie doar o tâlcuire ortodoxă (după Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Efrem etc.) a primelor capitole din *Cartea Facerii,* dezbătând „problemele" ridicate de omul modern în cursul discuţiei. Apoi, pe planul al doilea (mai puţin de jumătate din carte), o discuţie asupra întregii probleme a evoluţiei." în prezenta compilaţie postumă am urmat acest plan.

De ce a schimbat Părintele Serafim planul cărţii ? O sugestie poate fi aflată în următoarele cuvinte pe care Părintele Serafim le-a scris în primăvara lui 1981:

> „Gândindu-mă la cursul meu despre *Cartea Facerii* din vara aceasta, am recitit o parte din scrisorile Doctorului Kalomiros. Ce dezamăgire ! îti piere tot cheful să te mai apuci de acest subiect când vezi cum îl abordează... Oricine s-a convertit cu adevărat la creştinism va începe negreşit să-şi regândească întreaga perspectivă intelectuală, nu-i aşa ? Oare nu-i aceasta adevărata problemă a Doctorului Kalomiros... şi a altor intelectuali ce nu s-au convertit pe deplin, ori au adus cu ei în Ortodoxie propriul bagaj intelectual ?"

Părintele Serafim se săturase, de fapt, de ideea de a trebui să prezinte învăţătura patristică despre creaţie exclusiv în legătură cu bagajul intelectual modern al evolutionismului. Făcuse acest lucru în scrisoarea sa către Dr. Ka-lomiros încă din 1974, dar acum, de când începuse a-şi pregăti tâlcuirea patristică cu opt ani în urmă, se distanţase de acea polemică. A văzut că ponderea învăţăturii patristice despre creaţie era atât de mare şi captivantă, încât, prin comparaţie, afirmaţiile nedovedi'te şi gândirea confuză a evolutionistilor moderni păleau. învăţătura patristică, a observat Părintele Serafim, putea rezista sprijinindu-se pe propria autoritate dumnezeiască, chiar în fata minţilor

moderne crescute în învăţătura evoluţionistă; iar o discuţie asupra evoluţiei era necesară doar ca un lucru secundar. '

10. Schimbările din anii optzeci

Probabil că acesta fusese principalul motiv pentru care Părintele Serafim dorea să schimbe ordinea iniţială a cărţii. Dar este posibil să mai fi fost un motiv: în ultimii doi ani din viata Părintelui Serafim începuse să apară o schimbare în acceptarea evoluţiei de către opinia publică. Am pomenit mai devreme cum în anii 1960-1970 îndoielile tot mai mari ale savanţilor în legătură cu neodarwinismul fuseseră, în mare parte, ascunse între zidurile comunităţii ştiinţifice. Pe la sfârşitul anilor şaptezeci, zidurile au început să se spargă. Prima fisură s-a produs când paleontologi de frunte, precum Niles Eldredge şi Stephen Jay Gould, şi-au publicat noua teorie evoluţionistă a „echilibrului punctual", spre a suplini lipsa formelor de tranziţie, evolutive, din datele oferite de fosile (forme care ar fi trebuit să existe, după neodarwinismul clasic). Noua teorie nu era deosebit de interesantă pentru marele public, dar ceea ce era socotit a fi cu adevărat demn de aflat era faptul că, contrar părerii încetăţenite, arhiva fosiliferă nu se potrivea defel cu aşteptările darwiniste. Gould mergea până acolo încât să numească lipsa formelor de tranziţie „secretul de fabricaţie al paleontologiei". Faptul a devenit ştire internaţională,' dând impulsul următoarei faze din dărâmarea eşafodajului darwinist.

O altă schimbare extrem de importantă, începută în 1980, a fost reapariţia teoriei catastrofelor în geologie. Geologii au început să atace predominantul model uniformist, ce-I inspirase pe Darwin (ideea că straturile sedimentare s-au format treptat, la intervale constante), demonstrând că acesta era incapabil să explice zăcămintele de roci ale scoarţei pământului, şi în special depozitele de fosile. Un număr de geologi, ce se autointitulau „neo-catastro-fişti", s-au reîntors astfel la ideea că practic toate straturile s-au format prin inundaţii şi alte catastrofe de acelaşi tip. Deşi respingeau catastrofismul biblic, păstrând cadrul standard evolutionist/uniformist al miliardelor de ani, aceşti geologi necreationişti au oferit o confirmare seculară a ceea ce geologii potopului, precum Henry Morris, spuneau de mai mulţi ani.

în anii de după moartea Părintelui Serafim, în 1982, au continuat să apară noi schimbări. Tot mai mulţi savanţi necreştini şi necreationişti au făcut cunoscut că teoria neodarwinistă nu'poate explica noile'date din domeniul geologiei, paleontologiei, astronomiei, geneticii, fizicii, biochimie! şi al altor ştiinţe. Unii caută un nou model, deşi nu prea ştiu unde să-I găsească. Ar fi desigur prea mult să socotim că toţi aceştia se vor întoarce către „modelul creationist", întrucât, cum arăta Părintele Serafim, nici creaţia, nici evoluţia nu pot fi dovedite în chip definitiv: de fapt, amândouă tin de credinţă'şi filo-sofie, de o alegere iniţială.

De la moartea Părintelui Serafim au apărut o mulţime de cărti foarte bune, care au ajutat la aducerea la cunoştinţa publicului a ' erorilor neodarwi-nismului. în 1985 a apărut cartea lui Michael Denton, cercetător australian în biologie moleculară, *Evolution: A Theory in Crisis (Evoluţia: criza unei teorii),* ce oferea o critică sistematică a modelului evoluţionist actual din perspectiva mai multor discipline ştiinţifice. Din punctul de vedere al propriei discipline, Denton arăta că descoperirile specialiştilor în biologie moleculară aruncă din ce în ce mai multe îndoieli asupra pretenţiilor darwiniste.

"-" *1 1. Schimbările din anii nouăzeci: Phillip E Johnson*

'• Evenimentul cel mai important şi mai neaşteptat în dezbaterile asupra evoluţiei din ultimii ani a fost apariţia unui profesor de ştiinţe juridice, Phillip E. Johnson, ca unul dintre principalii critici mondiali ai darwinis-mului. Johnson, care predase dreptul la Berkeley University din California vreme de aproape treizeci de ani, spune că una dintre specializările sale este ,,analizarea logicii argumentelor şi identificarea presupunerilor aflate îndărătul acelor argumente". în 1987, citind argumentele în favoarea evoluţiei din cartea lui Richard Dawkins, *The Blind Watchmaker (Ceasornicarul orb),* a observat că ele se întemeiau mai curând pe retorică decât pe ştiinţa exactă. „Am putut vedea", îşi aminteşte el, „că Dawkins şi-a realizat magia discursului cu aceleaşi mijloace ce ne sunt atât de familiare nouă, avocaţilor... Am luat la rând toate cărţile, ajungând tot mai fascinat de evidentele dificultăţi ale cazului darwinist'- dificultăţi ce fuseseră depăşite pnntr-o retorică înşelătoare şi o repetiţie emfatică."[14] '

Johnson a observat şi felul cum răspundeau colegii săi din domeniul ştiinţei atunci când le punea întrebări dificile despre darwinism: „în loc să ia în serios problemele intelectuale şi să le riposteze, ei răspundeau de obicei prin tot felul de divagaţii şi un limbaj imprecis, ceea ce s făcea cu neputinţă discutarea obiecţiilor reale fată de darwinism. Este

[14] Tini Stafford, „The Making of a Revolution", *Chrislianity Today* (8 decembrie 1997). „Darwinists Squirni under Spotlight: Interview wilh Phillip E. Johnson", *Gtizen Magazine* (ianuarie, 1992).

exact felul în care vorbesc oamenii ce încearcă cu tot dinadinsul să nu înţeleagă un lucru.

Un alt mod de a evita problema era marele contrast pe care l-am observat între tonul extrem de dogmatic folosit de darwinişti când se adresau publicului obişnuit şi recunoaşterea pe fată, în cercurile ştiinţifice, a serioaselor dificultăţi ale teoriei... A fost extrem de şocant pentru mine ca, pătrunzând în acest domeniu, să văd cât de defectuos era, de fapt, raţionamentul său, cât de ilogic este întregul domeniu ştiinţific al evoluţiei şi cât de mult se opuneau savanţii la aplicarea oricărei logici în el. Am simţit deci că era o adevărată ocazie pentru cineva din afara ştiinţei, care era interesat de o corectă gândire logică, mai curând decât de promovarea unui anumit set de soluţii, şi aceasta este misiunea pe care mi-am asumat-o din acel moment... /"■■ Este evident că biologii ce studiază o viată întreagă biologia sunt autorităţi legitime în privinţa amănuntelor despre cele aflate de ei în investigaţia lor, iar cineva din afară nu are cum să pună la îndoială acele lucruri, dar cineva din afară poate desigur să pună la îndoială modul lor de gândire, mai ales când se vădeşte că ei cred în ceea ce cred nu din pricina a ceea ce ştiu ca biologi, ci *în ciuda* a ceea ce ştiu ca biologi. Este o mişcare filosofică întemeiată pe materialism... Deci e o chestiune de gândire, şi astfel tine mai mult de disciplina mea decât de a lor."'[15] în 1991 profesorul Johnson a scos cartea *Darwin on Trial (Darwin sub acuzaţie).* Limpezimea gândirii sale în străbaterea retoricii darwinismului şi expunerea temeiurilor logice ale controversei i-au adus rapid respectul crea-tioniştilor şi necreationiştilor deopotrivă, ca şi resentimentul evolutionistilor înrăiţi, care nici până azi n-au reuşit să-i respingă nici măcar unul din argumente. Lucrarea lui Johnson a dat imbold mai multor savanţi să dea la iveală propriile întrebări dificile despre teoria evoluţiei. Cel mai renumit dintre ei este profesorul de biochimie Michael Behe,' care în cartea sa din 1996, *Darwin's Black Box (Cutia neagră a lui Darwin)* arată că uimitoarele descoperiri recente ale biochimie! nu se împacă cu nici un fel de darwinism. El înfăţişează dovezi din domeniul său, conform cărora mecanismele biochimice interdependente trebuie să fi *{ost proiectate,* deşi, nefiind creationist, nu-1 identifică în mod direct pe Proiectant.

în 1997, o altă carte ce dădea de gândit a constituit o puternică lovitură împotriva darwinismului: *Not by Chance! (Nu întâmplător!)* de Dr. Lee Spetner. Biofizician evreu, specializat în codul genetic, Spetner şi-a petrecut treizeci de ani cercetând posibilitatea evoluţiei la nivel genetic. El arată nu

[15] „Darwinists Squirm under Spotlight", *Gtizen Magazine* (ianuarie 1992); Jeff Lawrence, ..Conimunique Interview: Phillip E. Johnson", *Communique: A Quarterly Journal* (Pri măvaral999). ..... , : «... i'[A]ull

numai *de ce* mutaţiile întâmplătoare nu vor produce niciodată schimbările pretinse de evoluţionist!, ci oferă şi noi căi ştiinţifice de investigare a felului *cum* are loc variaţia în limitele genetice stricte ale fiecărui fel de organism.

Anul următor a adus publicarea unei alte contribuţii majore: *The Design Inference (Deducerea existentei unui Plan)* de William *A.* Dembski, profesor de matematică şi filosof ie şi proaspăt convertit la creştinismul ortodox.[16] înteme-indu-se pe probabilitatea matematică, Dembski demonstrează în chip hotărâtor că nişte cauze naturale nedirijate nu pot da seamă de complexitatea biologică.

Cum asemenea contribuţii continuă să apară, profesorul Johnson le folo seşte spre a avansa ideea unui Creator. El vede opera sa şi a celorlalţi ca pe o strategie de tip „pană". El spune: ,■■„..

„Ideea este aceea de a scoate la iveală câţiva oameni care să propună un nou mod de gândire şi noi idei. Este ceva foarte şocant, iar ei au parte de tot felul de jigniri. Problema este că trebuie să ai nişte oameni care să vorbească mult despre acel subiect, racându-1 să iasă în fată, luându-şi pedeapsa şi primind toate jignirile, ca apoi oamenii să ajungă să se obişnuiască să vorbească despre el. Devine un subiect despre care se obişnu-; iese să audă, şi astfel câştigi ceva mai mulţi oameni, apoi şi mai mulţi, ca . *i*\ până la urmă să ajungi a-I legitima ca temă obişnuită a discuţiilor acade-:* mice. Acesta este şi scopul meu: să legitimez punerea în discuţie a evoluţiei, şi în special a mecanismului darwinist şi a puterii sale creatoare, legitimându-o ca subiect ştiinţific şi academic de prim plan. De îndată ce vom putea face acest lucru, punând reflectoarele asupra ei, oricine va şti că nu există dovezi. Deci nu putem pierde în această dispută. Suntem ■;■'■ obligaţi să câştigăm. Nu trebuie decât să o facem să fie firească, lucru care cere răbdare şi perseverentă, şi tocmai această tactică o aplicăm."[17] Profesorul Johnson este şi un admirator al Părintelui Serafim, căutând să facă viata şi activitatea sa cât mai cunoscută.[18] îi suntem deosebit de recunoscători pentru introducerea pe care a făcut-o la cartea de faţă.

"' Un alt creştin ortodox prezent în mod activ în respingerea evolutionismului este John Mark Reynolds, profesor de filosofie la Biola University. Mr-o recentă antologie, el afirmă că „începând din secolul întâi, Părinţii, în marea lor majoritate, au adoptat viziunea despre un potop general în perioada timpurie a pământului... Măturarea tară ezitare a părerii Părinţilor nu este de conceput pentru nici un creştin chibzuit" *(Three Views on Creation and Evolution,* Moreland and Reynolds ed., 1999, p. 97)

[v] Jeff Lawrence, „Communique Merview: Phillip E. Johnson", *Communique: A Quarterly Journal* (primăvara 1999).

[8] Vezi rezumatul biografiei Părintelui Serafim publicat de Phillip Johnson mai întâi în *Books&Culture* (septembrie/octombrie, 1997) iar mai apoi în culegerea sa de eseuri, *Objections Sustained: Subjective Essays on Evolution, Law & Culture,* Inter Varsity Press, Downers Grove, Illinois, 1995, pp. 173-178.

12. Schimbări în lumea ortodoxă >.'-'.

„Pana" de care vorbeşte profesorul Johnson n-a rămas rară urmări în lumea ortodoxă. în 1998, *The Christian Activist (Lucrătorul Creştin)* - o publicaţie ortodoxă foarte populară ce ajungea la 75000 de creştini ortodocşi de toate originile - a publicat un articol de Dr. Kalomiros (de curând răposat), care pretindea că teoria evoluţionistă modernă era compatibilă cu creştinismul ortodox. Nu era, desigur', nimic neobişnuit. Cum am văzut, publicaţiile ortodoxe din America se arătaseră îngăduitoare cu evolutionismul de mai multe ori în trecut. Neobişnuită şi surprinzătoare a fost reacţia cititorilor la articolul Dr. Kalomiros. *The Christian Activist* primise' întotdeauna o corespondentă foarte bogată, dar de această dată au fost copleşiţi. în numărul următor, editorul scria:

> „Referitor la numărul 11, am primit mai multe scrisori adresate editorului decât la orice alt număr. Am primit, de asemenea, scrisori referitoare la „Voinţa veşnică", articolul despre crearea lumii al Doctorului Kalomiros, mai multe decât despre orice alt articol publicat de noi vreodată, şi toate erau în dezacord cu părerile lui."[19]

în mod înţelept, editorul a hotărât să tipărească largi extrase din scrisoarea Părintelui Serafim către Dr. Kalomiros, afirmând că prezentarea făcută de către Părintele Serafim a Părinţilor Bisericii în ce priveşte tema evoluţiei era într-adevăr cea tradiţională, ortodoxă.[20]

Reacţia la articolul revistei *Christian Activist* din 1998 reprezenta o schimbare majoră fată de anii şaptezeci, când articole pro-evolutioniste aveau ca ecou doar tăceri complice ori aprobări pe fată din partea cercurilor ortodoxe principale. în acea vreme Părintele Serafim mersese împotriva curentului de opinie din ortodoxia americană contemporană, fiind astfel supus criticilor din partea fraţilor săi ortodocşi. Acum opinia publică începuse să-I ajungă din urmă.

13. Dincolo de danumsm «!-■ .:>■>. >■■■<■

Este interesant că Părintele Serafim prevăzuse aceste schimbări. în scrierile şi în convorbirile sale spunea că ateismul şi agnosticismul din ştiinţa şi filosofia modernă, întemeiate din plin pe teoria lui Darwin, vor intra inevitabil în declin. Acest fapt va fi un avantaj pentru creştinii tradiţionalişti şi

[19] *The Christian Activist: A Journal of OrthodoxOpinion,* voi. 12, primăvară/vară, 1998, pp. 1-2.

[20] Scrisoarea Părintelui Serafim către Dr. Kalomiros fusese publicată anterior într-un număr dublu special al revistei ortodoxe *Epiphany* (toamna 1989 - iarna 1990), editată şi compilată de Păr. Andrew Rossi şi Stephen Muratore. Acel număr deschizător de drumuri, prima lucrare de acest fel apărută în presa ortodoxă americană, cuprindea şi câteva respingeri ştiinţifice şi filosofice ale evoluţiei, scrise de W.A. Dembski, W. Smith şi alţii.

pentru căutătorii adevăratului Dumnezeu; dar pe ceilalţi, spunea Părintele Serafim, îi va duce la un deism nedesluşit şi la feluritele nuanţe de panteism ce vor caracteriza amăgitoarea „religie a viitorului".

Phillip E. Johnson, creştin aflat în primele linii ale dezbaterii creatie/evo-lutie, este de acord cu prognoza făcută de Părintele Serafim în urmă cu peste douăzeci de ani. „Tocmai asta discutam cu toţi prietenii mei", spunea el. „Materialismul ştiinţific se află în declin, dar locul lui e luat în mare măsură de formele unei religie nesănătoase."[21] Pentru creştinii ortodocşi e un motiv în plus de a se tine cu tărie de învăţătura de obşte a Sfinţilor Părinţi, pe care Părintele Serafim o numea „călăuză sigură către adevăratul creştinism".

14. Alcătuirea cărţii de faţă

Volumul de fată a fost alcătuit din următorul material, aparţinând în întregime Părintelui Serafim:

1. Scrisoare către Dr. Kalomiros, 1974;
2. Conferinţa a 11 -a din „Cursul de supravieţuire" din 1975, ce cu prinde atât „Scurtă critică a modelului evoluţionist" a Părintelui Serafim, cât şi discuţia sa despre „Evolutionismul creştin";
3. Tâlcuirea patristică la *Cartea Facerii,* 1981 şi 1982, luată atât din manuscrisele Părintelui Serafim, cât şi din expunerea sa orală, inclusiv părţile de întrebări şi răspunsuri;
4. Scrisori din 1974 până în 1981;
5. Felurite note cuprinzând planuri, scurte eseuri şi adăugirile făcute de Părintele Serafim la capitolele neterminate ale lui A.Y.

Deşi Părintele Serafim nu a trăit destul ca să-şi poată încheia cartea pe care a plănuit-o, volumul de fată, alcătuit din scrierile lui şi din conferinţe, acoperă toate domeniile principale pe care dorea să le discute.[22] De fapt, în unele privinţe această compilaţie postumă este mai completă decât cartea pe care o avea în vedere. De pildă, câteva dintre cele mai interesante observaţii teologice ale Părintelui Serafim se găsesc în transcrierile casetelor cu şedinţele sale de răspunsuri la întrebări (Partea a IV-a), iar câteva dintre cele mai concise şi pătrunzătoare gânduri despre evolutionism sunt cuprinse în selecţia din scrisorile sale (Partea a V-a).

Discutarea de către Părintele Serafim a laturii ştiinţifice a subiectului creaţie/evolutie nu reprezintă o tratare atât de completă pe cât o avea în ve-

■' Comunicare personală din 15 august 1999.

[22] întrucât avem aici o compilaţie de texte separate, alcătuite în perioade diferite şi în scopuri diferite, există unele repetiţii ale pasajelor patiistice. Dacă Părintele Serafim ar fi trăit destul ca să-şi încheie singur cartea, desigur că repetiţiile nu ar fi rămas. Am ales totuşi să le lăsăm în această compilaţie postumă, spre a nu deranja integritatea şi continuitatea fiecărei lucrări separate.

dere pentru carte, şi nici nu e cu totul la zi. Am încercat să remediem situaţia incluzând: (1) Introducerea profesorului Johnson despre reconsiderarea darwinismului în prezent, (2) note explicative la discuţiile Părintelui Serafim, cu trimiteri la literatura mai recentă, (3) un articol'despre datarea radio-metrică, ca supliment la observaţiile Părintelui Serafim (Anexa 4), şi (4) o listă de lucrări recomandate spre citire, incluzând cele mai recente surse (Anexa 5).

15. Principala contribuţie a cărţii -D''''- -'

însă unicitatea cărţii nu o constituie discutarea subiectelor ştiinţifice. Cum am văzut, există acum din belşug materiale de foarte bună calitate, scrise atât de creationişti, cât şi de necreationişti, ce pun în lumină aceste subiecte. ,

Mai curând cartea adaugă o dimensiune aparte dezbaterii curente creatie/evolutie, înfăţişând în chip pătrunzător şi amănunţit, dar totuşi firesc, cugetul ceresc al Sfinţilor Părinţi, modul cum percep facerea, lumea dintru început, firea zidirii şi firea originară a omului.

Biruind ispita, ce-i fusese cultivată încă din copilărie, de a crede că ştie mai bine decât cei din vechime, Părintele Serafim a dezvăluit cât de *nobil* şi nespus de preţios este cugetul patristic. In chip vădit, din scrierile sale ne putem da seama că acesta nu este cugetul omenesc obişnuit, ci un lucru dumnezeiesc.

Prorocul Moisi, autorul Cărţii Facerii, a primit cunoaşterea facerii lumii prin vedere dumnezeiască - *theoriava* greceşte. Sfinţii Părinţi ce au tâlcuit Scriptura erau şi ei părtaşi ai dumnezeieştii *theoria,* astfel că ei sunt singurii tâlcuitori siguri ai scrierii lui Moisi. Părintele Serafim, scufundându-se cu totul în cugetul Părinţilor, a înfăţişat lumii moderne viziunea patristică despre cosmos, ridicând astfel discuţia mult deasupra nivelului pur raţional şi ştiinţific.

Toţi creationiştii, fie ei „biblici" sau „ne-biblici", au multe de învăţat din expunerea Părintelui Serafim. Creationiştii „ne-biblici" vor găsi în învăţătura Părinţilor o luminare mistică a *Cărţii Facerii,* şi poate că astfel vor privi mai îndeaproape acea carte ca pe o „prorocie a trecutului" dumnezeieşte insuflată. Creationiştii biblici vor descoperi şi ei că mărturia patristică le deschide noi dimensiuni în înţelegerea *Bibliei:* noi niveluri ale înţelegerii pe care nu le-ar fi putut atinge niciodată prin mijloacele exegetice obişnuite.[23]

'"Unele scrieri creationiste cuprind idei greşite despre Sfinţii Părinţi, întemeindu-se pe părerea că creştinismul a fost deformat din vremea lui Constantin şi până la Reforma protestantă. Nădăjduim că volumul de fată va ajuta şi încuraja o reexaminare a Sfinţilor Părinţi, astfel încât creationiştii biblici de toate extiactiile să poată vedea că Sfinţii Părinţi susţin într-adevăr poziţiile principale ale savanţilor creationişti de astăzi, putând însă să-i aducă ia o înţelegere mai înaltă

Se pare că o astfel de reexaminare a şi început. în 1991, revista *Creation Research Society Quarterly* a tipărit un articol ce confirma tâlcuirea Sf. Vasile la *Cartea Facem* (,.An Early

Când cineva dobândeşte mintea Părinţilor, precum Părintele Serafim, nu mai poate vedea *Cartea Facerii* ca pe o simplă alegorie; ba încă mai mult, nu mai putem vedea lumea prezentă la fel ca înainte. De ce ? Fiindcă Sfinţii Părinţi, asemeni Proorocului Moisi, au perceput lumea în chip tainic, aşa cum fusese zidită întru început. Ei au învăţat din experienţă că lumea a fost la început nestricăcioasă, de un rang mai'înalt decât lumea materială ce a luat fiinţă după căderea omului. Un Sfânt Părinte din vremea modernă, Sfântul Varsanufie de la Optina (1845-1913), a exprimat acest lucru astfel:

„Minunatele lucruri ale lumii acesteia sunt numai chipuri ale frumuseţii de care lumea zidită întru început era plină, aşa cum au văzut-o Adam şi Eva. Acea frumuseţe a fost nimicită de păcatul primilor oameni, închipuiti-vă o minunată statuie făcută de un meşter iscusit - şi dintr-o dată cineva o face zob precum un trăsnet. Ce rămâne din ea ? Bucăţi. Le putem aduna; putem căuta nasul, o bucată de braţ sau fata. Bucăţile separate păstrează semnele frumuseţii trăsăturilor sale,'dar ele nu mai alcătuiesc armonia de la început, întregul şi frumuseţea de la început. Tot aşa şi căderea în păcat a primilor oameni a nimicit'frumuseţea lumii lui Dumnezeu, nouă rămânându-ne numai bucăţile ei, după care putem să ne dăm seama de frumuseţea dintru început.'"[24']

Odată, pe când stătea la fereastră în timpul nopţii, Sfântul Varsanufie a arătat către lună, zicând fiilor săi duhovniceşti:

„Ia uitati-vă - ce privelişte ! Aceasta ne-a rămas ca mângâiere. Nu e de mirare că Prorocul David zice: *Că rn-ai veselit, Doamne, întru făptura ta, şi întru lucrurile mâinilor tale mă voi bucura* (Ps. 91,4). *Că m-ai veselit,* zice el, chiar dacă acesta nu e decât un chip al minunatei frumuseţi, de neînţeles pentru mintea omenească, care a fost zidită întru început. Nu ştim ce fel de lună era atunci, ce fel de soare, ce fel de lumină... Toate s-au schimbat după cădere."[25]

Viziunea Sfinţilor Părinţi asupra lumii zidite întru început era în acelaşi timp o strălucire a veacului viitor. Iată ce spune Sfântul Varsanufie:

„Va veni vremea unei catastrofe ce va cuprinde întreaga lume, şi lumea întreagă va începe să ardă în flăcări. Pământul, soarele şi luna vor

View of Genesis One", *CRS Quarterly*. voi. 27, pp. 138-139), care în 1994 a fost adaptat şi retipărit într-o altă revistă creationistă de frunte, *Creation Ex Nihilo,* voi. 16. nr. 3, p. 23, sub titlul „Creation Means What It Says". Mai recent, specialistul în biologie moleculară Jonathan Wells a apărat în chip admirabil învăţătura Sfinţilor Părinţi despre facerea lumii (vezi articolul său „Abusing Theology", în *Origins&Design,* voi. 19, nr. 1/1998), ca şi savantul creationist englez Malcom Bowden (vezi cartea sa *True Science Agrees with the Bihle,* Sovereign Publications, Broinley, Kent, Anglia, 1998, pp. 38-40).

[24] „Sf. Varsanufie, Stareţ al Optinei", în rev. *The Orthodox Word,* nr. 200-201 (1998), pp. 197-198.

[2] Citat din cartea *Stareţul Varsanufie de la Optina* de Părintele Gherman, în curs de apariţie la editura Frăţiei Sfântului Gherman din Alaska, Platina, California, SUA.

arde - la fel cum vor arde toate; toate vor pieri, şi o nouă lume se va ridica, mult mai minunată decât cea pe care au privit-o întâii oameni. Atunci va începe viata cea veşnică şi desfătată, fericirea deplină în Hristos. Chiar şi acum pe pământ'sufletul omenesc tânjeşte după acea fericită viată."[26] Dobândind mintea Părinţilor, Părintele Serafim trăia necontenit cu această privelişte înaintea ochilor. în zori, înainte de slujba din biserică, obişnuia să dea înconjur pământurilor mănăstirii. în strălucirea aurie a luminii zorilor, ce se cernea prin deasa perdea a frunzelor de stejar, puteai să-I vezi pe Părintele Serafim blagoslovind şi chiar sărutând copacii.

„Ce-i asta ?", 1-a întrebat odată Părintele Gherman. „Săruţi copacii!" Părintele Serafim 1-a privit, zâmbind fericit, şi şi-a continuat plimbarea. Părintele Serafim ştia mai bine decât oricine că pământul cel vechi, împovărat de căderea omului, nu mai avea mult de trăit, că se va nimici „întru clipeala ochiului", preschimbându-se într-un pământ nou. Şi totuşi, privin-du-l cum îşi făcea plimbarea, Părintele Gherman şi-a dat seama că Părintele Serafim săruta înseşi „bucăţile" pierdutei frumuseţi a zidirii din început. „Voia să moară", spune Părintele Gherman, „ca să se amestece cu pământul care avea să se preschimbe... însăşi ideea de a săruta copacii era din lumea de dincolo, căci la început copacii fuseseră făcuţi nestricăcioşi în Rai, după învăţătura Sfântului Grigorie Sinaitul."

în tâlcuirea sa la *Facere* Părintele Serafim a făcut o destăinuire personală ce confirma acest lucru: *-• „în murmurul plin de pace al codrilor (unde atâţia nevoitori şi-au aflat adăpost) nu am putea oare vedea o aducere-aminte'a Raiului cu verdeaţa lăsată din început pentru sălăşluirea şi hrănirea noastră, şi încă dăinuind pentru cei se sunt în stare să se înalte, precum Sfântul Pavel, spre a-I zări ?" Părintele Serafim preţuia în chip deosebit şi împărăţia animalelor: atât numeroasele fiare sălbatice ce hoinăreau slobode în jurul mănăstirii, cât şi multele animale domestice ale mănăstirii. încă din copilărie îşi arătase preţuirea pentru ele, ceea ce 1-a făcut să-şi petreacă trei vacante de vară studiind zoologia la Şcoala ştiinţifică de vară pentru copii din San Diego. Acum, când era călugăr ortodox', trăind în sălbăticie, vedea animalele într-o lumină mai înaltă, dându-şi seama totodată că şi ele fuseseră atinse de căderea omului de la început. Părintele Gherman îşi aminteşte de un moment de linişte când câteva dintre animalele mănăstirii s-au apropiat de ei. „După părerea ta", întrebă Părintele Gherman, „care este rostul animalelor ?". Părintele Serafim a răspuns: „Au ceva în comun cu Raiul". ,

[26] „Sf. Varsanufie, Stareţ al Optinei", *op. cit,* p. 198.

16. Natura omului

Potrivit Părintelui Serafim, „Problema cea mai însemnată pusă în fata teologiei ortodoxe de către teoria modernă a evoluţiei este *natura omului,* şi îndeosebi *natura luiAdam., omul întâi zidit".* Din pricina raţionalismului, şi în special a evolutionismului, omul modern secularizat a pierdut conştiinţa a ceea ce fusese înainte de cădere când, asemeni Raiului însuşi, era nestrîcă-cios. Părintele Serafim a ajuns să priceapă că cei mai mulţi dintre creştinii contemporani, inclusiv ortodocşi, au pierdut şi ei această conştiinţă - lucru ce constituie una dintre cele mai mari probleme ale creştinismului de azi. Fără conştientizarea firii noastre primordiale nu putem şti la ce anume ne străduim să ne întoarcem; nu ştim pentru ce anume suntem făcuţi. Singura cale de a redobândi această conştiinţă este, din nou, dobândirea mintii Sfinţilor Părinţi, lată de ce cartea de fată adaugă o dimensiune vitală nu numai dezbaterii curente creatie/evolutie, ci absolut tuturor aspectelor vieţii omeneşti.

„O dată cu deschiderea ochilor lor prin călcarea poruncii", scria Părintele Serafim, „Adam şi Eva au şi pierdut viata Raiului... De-acum înainte ochii lor vor fi deschişi la lucrurile de jos ale pământului, şi numai cu greu vor mai vedea cele înalte ale lui Dumnezeu. Nu mai sânt rară de patimi, ci şi-au început pătimaşa vieţuire pământească pe care o ducem încă şi astăzi."

De-a lungul veacurilor, despătimindu-se prin rugăciune şi nevointe ascetice, sfinţii ortodocşi au refăcut în parte în ei înşişi, încă în trupul cel stri-căcios, ceva din starea lui Adam cel dinainte de cădere. Ca şi el, s-au arătat a fi neatinşi de stihii; ca şi el, au fost stăpâni şi slujitori zidirii, şi toate cele zidite li s-au supus.

„Adam se afla în starea trezvie!", spunea altundeva Părintele Serafim. „Privea lucrurile şi le vedea aşa cum erau. Era lipsită de acea «gândire dedublată» pe care noi o avem în starea noastră căzută..., fără a se uita la lucruri şi a-şi închipui altceva."

Prin Hristos, şi sfinţii s-au reîntors la starea trezvie! (gr. *nipsis)* de dinainte de cădere. Cu conştiinţă curată, deschisă, ei percepeau nu numai natura primordială a omului, ci şi naturile osebite ale zidirilor - „idei" ale Mintii creatoare a lui Dumnezeu.

Citind Vieţile sfinţilor (mai ales ale Părinţilor pustiei), Părintele Serafim a fost fascinat de aceste aproape contemporane întruchipări a ceea ce fusese omul întru început, şi de asemenea a ceea ce va să fie în veacul viitor, când se va scula cu trup nestricăcios. Păşind pe urmele lor, Părintele Serafim se ruga mult, străduindu-se întru înaltele virtuţi ale trezvie! şi nepătimirii şi înăltân-du-se împreună cu sfinţii deasupra pământului celui stricăcios.

„Puteam să văd", îşi aminteşte Părintele Gherman, „cum nu doar mintea lui era în lucrare, ci îi era cuprinsă şi inima, iar inima lui surprindea acele lucruri pe care nu le poţi dobândi, ca flintă raţională, din cărti. Lucrurile îi erau

deschise, dar nu putea vorbi despre ele, fiindcă ceilalţi nu ar fi înţeles, lată de ce spunea aşa de puţine cuvinte, chiar când l-am îndemnat să dezvăluie roadele contemplaţiei sale..'.

„Nu se'simţea acasă în lume, nu avea poftă de viată; tocmai de aceea a putut ajunge atât de sus - la supra-conştiintă."

Din acest punct privilegiat, Părintele Serafim s-a împărtăşit de trăirea sfinţilor, străvăzând firea primordială a omului şi firile celor zidite. Aşa se face că a socotit evoluţia ca fiind de neacceptat nu numai fiindcă Sfinţii Părinţi au spus-o (chiar dacă pentru el acesta era un motiv suficient în sine), ori fiindcă nu existau cu adevărat dovezi ştiinţifice în favoarea ei, ci şi fiindcă a recunoscut prin lumina vederii lăuntrice că evolutionismul desfiinţează firea primordială a omului, îi ia omului conştiinţa Raiului şi a căderii din el şi nimiceşte deosebirea aşezată de Dumnezeu între firile celor zidite.

Prin descoperire de sus, Prorocul Moisi a descris facerea lumii şi lumea cea zidită întru început. Prin harul lui Hristos ce lucra în ei. Sfinţii Părinţi ne-au luminat şi mai mult cuvintele lui Moisi. Şi în sfârşit, prin aceeaşi lucrare a harului, un sfânt părinte al vremii noastre, Părintele Serafim Rose, a străpuns înşelarea evolutionismului şi a luminat învăţăturile Părinţilor pentru căutătorii de Adevăr contemporani.

Avem nădejdea şi ne rugăm ca tot mai mulţi astfel de căutători să-i primească mesajul. Prin lucrarea unor oameni 'precum profesorii Johnson, Spet-ner şi Dembski, ei pot vedea că, până la urmă, evoluţia nu a fost dovedită, şi nici nu se poate dovedi. Prin lucrările savanţilor creationişti, pot cerceta imensa mulţime de dovezi ştiinţifice ce arată veridicitatea *Cărţii Facerii* ca relatare istorică, [ar apoi, prin Sfinţii Părinţi ai Bisericii Ortodoxe, îşi pot înălţa minţile şi inimile deasupra pământului acestuia căzut şi stricăcios. De-acolo vor vedea lumea şi pe ei înşişi aşa cum sunt într-adevăr, şi aşa cum sunt făcuţi să fie.

Ieromonahul Damaschin, Mănăstirea
Sfântul Gherman din Alaska

Pomenirea Sfântului Ioan Maximovici, 19
iunie/2 iulie 1999

"[Părintele Serafim Rose şi ştiinţa secolului alXXI-lea

t,

Am auzit prima oară de Părintele Serafim Rose în vara lui 1996, pe când conferenţiara în regiunea Seattle. Un tânăr ce fusese în legătură cu călugării de la Mănăstirea Sfântul Gherman din Alaska, de la Platina, California, mi-a adus un morman de cărti, spunându-mi că monahii ar dori să scriu un eseu care să însoţească o culegere din scrierile Părintelui Serafim despre *Cartea Facerii* şi evoluţie. Majoritatea acestor cărti le-am trimis prin poştă la biroul meu, dar am ales-o pe cea mai subţire *(Nihilismul)* ca s-o citesc pe drum. Am fost fascinat de profunzimea înfăţişată de această lucrare timpurie, ne-maiavând nevoie de alte îndemnuri ca să citesc mai târziu toate celelalte materiale pe care le primisem, inclusiv biografia scrisă de Părintele Damaschin Christensen şi scrierile inedite adunate pentru acest volum. Părintele Serafim Rose credea şi trăia prin învăţătura Bisericii Creştine primare, dar (sau poate ar trebui să spun „de aceea" ?) înţelegea în amănunt problemele modernităţii. Sunt onorat de a fi fost invitat să'ajut ca învăţătura lui să ajungă în atenţia unui public cât mai larg.

Sarcina mea este aceea de a trece în revistă starea problematicii ştiinţifice de astăzi, spre a face cititorul să înţeleagă cât de bine rezistă critica'naturalismului evoluţionist a Părintelui Serafim azi, când o importantă reconsiderare a darwinismului a început să se producă în lumea profană. Trebuie să spun mai întâi că implicarea mea în problematica evoluţiei a fost destul de diferită de a sa. Obiectivul principal al Părintelui Serafim a fost acela de a explica învăţătura Părinţilor Bisericii, îndeosebi în privinţa felului lor de a înţelege Scriptura, astfel'încât credincioşii ortodocşi să nu fie înşelaţi de eforturile eronate de reinterpretare a acestor învăţături în lumina ştiinţei evoluţioniste moderne. El s-a ocupat de problemele ştiinţifice mai ales în contextul apărării scrierilor patristice, îndreptându-şi învăţăturile către credincioşii ortodocşi. Deşi înţelegea foarte adânc rădăcinile filosofice ale teoriei evoluţioniste, nu avusese prea mult de-a face cu comunitatea ştiinţifică. Se pare că'a dezbătut subiectul doar cu Dr. Kalomiros, care era apreciat de o parte a comunităţii ortodoxe, dar ale cărui păreri ştiinţifice erau confuze şi pline de informaţii greşite.

Scrierile mele se adresează publicului larg, incluzând intelectuali secularizaţi şi credincioşi din felurite tradiţii religioase. Scrierile şi conferinţele mele mă fac să fiu într-o dezbatere constantă cu o mulţime de persoane im-

portante, mai mult sau mai puţin celebre. Cei mai mulţi dintre criticii mei nu ar socoti că Părinţii Bisericii sunt autorităţi demne de încredere, sau nici măcar nu le-ar cunoaşte numele. Mulţi dintre ei au şi puternice prejudecăţi împotriva a orice miroase a „fundamentalism" sau chiar a „religie", astfel că mai curând resping orice fel de referiri la *Biblie* sau la exegeţii ei, decât să se lase convinşi de ele. Spre a evita nesfârşite confuzii şi divagaţii şi a păstra atenţia concentrată asupra problemei celei mai importante! am lăsat intenţionat deoparte orice problemă de exegeză biblică şi autoritate religioasă, spre a-mi concentra energia asupra unei singure teme. Tema mea este, după expresia Părintelui Serafim, aceea că „evoluţia *nu* este nicidecum un «fapt ştiinţific», ci filosofie". Filosofia respectivă este naturalismul (doctrina după care natura este „tot ce există"), care, în acest caz, e identică cu materialismul (doctrina că realitatea nu cuprinde nimic altceva decât particulele studiate de fizicieni). Dacă materialismul e adevărat, atunci natura trebuie să fie în stare să săvârşească propria creaţie, de unde existenta unui proces evolutiv materialist decurge ca o chestiune logică de neocolit. Deci, am afirmat eu, materialismul ştiinţific crede în evoluţia naturală nu pe baza unor dovezi, ci în ciuda lor.

Deşi abordarea mea m-a făcut să ocolesc problemele autorităţii patristice, ce îl preocupau aşa de mult pe Părintele Serafim, unii dintre adversarii mei (precum Dr. Kalomiros) au făcut apel la Sfinţii Părinţi într-o formă foarte răstălmăcită, spre a corespunde scopurilor lor. Sunt deci mulţumit să observ că Părintele Serafim a demolat definitiv una dintre gogoriţele favorite ale acomo-dationiştilor, nu numai din Ortodoxie, ci şi din cercurile romano-catolice sau protestante. Căutând cu disperare orice ar putea veni în sprijinul programului lor de amestecare a creştinismului cu naturalismul evoluţionist, aceşti teologi şi savanţi au pretins că unii Părinţi de seamă, precum Vasile cel Mare şi Augustin, au lăsat o învăţătură ce este mai mult sau mai puţin o versiune primitivă a teoriei evoluţioniste modeme. Nu e nevoie să spun mai multe despre acest subiect, căci nimeni dintre cei ce înţeleg expunerile Părintelui Serafim despre *Cartea Facerii* şi creaţie, cuprinse în volumul de faţă, nu mai este în primejdie de a se lăsa rătăcit de asemenea interpretări înşelătoare.[27]

După aceste comentarii introductive, voi explica câteva din confuziile obişnuite în privinţa problemelor ştiinţifice, cu care s-a confruntat Părintele Serafim, încercând ca pe parcurs să aduc la zi discuţia sa. Gândirea Părinte lui Serafim era cu totul divergentă fată de ştiinţa secolului douăzeci, ştiinţă modelată de aprioricul ei ataşament'fată de materialismul metafizic. Este totuşi cu putinţă ca ştiinţa secolului viitor să fie mai modestă, şi deci mai realistă, caz în care Părintele Serafim ar putea să fi fost un om ce se afla cu mult înaintea epocii sale. ,, &r. ...,.l9, ...m/. ,,. r ,,,w, ,,,,, ,,*

[27] Vezi articolul lui Jonathan Wells, ‚Abusing Theology: Howard Van Till's *Forgotten Doctrine ofCreation's Funcţional Integrity",* în *rente Origins&Design,* voi. 19, nr. 1.

Ce este „evoluţia" ?

O definiţie succintă şi exactă a „evoluţiei", în accepţia dată termenului de majoritatea'savanţilor şi profesorilor de ştiinţe de astăzi, apare în declaraţia orientării oficiale'(USA, 1995) a Asociaţiei Naţionale a Profesorilor de Biologie (NABT):

> „Diversitatea vieţii pe pământ este rezultatul evoluţiei: un proces ne supravegheat, impersonal, imprevizibil şi natural de descendentă tempo rală cu modificări genetice, influenţat de selecţia naturală, întâmplare, împrejurări istorice şi schimbări de mediu."[28] '

Definiţia cuprinde trei elemente: ., i.

1. evoluţia este un proces nesupravegheat şi impersonal - adică nu este dirijată şi călăuzită de Dumnezeu;

2. evoluţia e un proces natural de descendentă prin modificare, prin care toate organismele vii de astăzi descind, printr-un proces natural, dintr-un singur strămoş primordial, care şi el a evoluat (fără ajutor supranatural) din elemente chimice neînsufleţite;

3. mecanismul evoluţiei este o combinaţie de neprevăzute modificări ge netice (întâmplare) şi selecţie naturală, operând în contextul împrejurărilor istorice şi schimbărilor de mediu.

Voi discuta mai jos cele trei elemente, în ordine inversă. Mai întâi însă, trebuie să corectez cu fermitate una dintre numeroasele greşeli de înţelegere ale Doctorului Kalomiros. Nu orice tip de schimbare din natură constituie „evoluţie", în sensul de azi al termenului. Creşterea unui stejar uriaş dintr-o ghindă nu este evoluţie, cum nu este nici dezvoltarea pruncului uman din embrion, în pântecele mamei. Aceste procese, ţinând de ceea ce biologii numesc „dezvoltare", sunt fundamental diferite de evoluţia biologică, căci sunt programate prin informaţia moştenită de la părinţi, fiind deci cu totul previzibile. Un embrion uman nu devine niciodată un alt fel de animal, ci doar o flintă umană, iar o ghindă nu se abate niciodată de la calea programată, spre a deveni pin sau o tura de trandafiri.

Dăinuie încă printre evoluţionist! o legendă care spune că „ontogenia recapitulează filogenia"; adică dezvoltarea fătului uman în pântece este un fel

[2S] Textul complet al Declaraţiei NABT asupra predării evoluţiei a fost publicat în revista *The American Biology Teacher* (ianuarie, 1996), pp. 61-62, şi în culegerea *Voices for Evolution (Vaci în favoarea evoluţiei),* Berkeley, California, 1995, pp. 140-144. în urma criticilor publice aduse de mine şi de alţii, NABT şi-a amendat Declaraţia, omitând cuvintele „nesupravegheat" şi „impersonal". Amendamentul nu constituia nicidecum o schimbare fundamentală a poziţiei NABT, ci doar elimina nişte cuvinte imprudente, prea evidente şi de netăgăduit. Tabăra darwinistă preferă să-şi afirme teza principală aceea că Dumnezeu nu are nimic de-a face cu evoluţia - prin insinuări permanente, mai curând decât printr-un limbaj clar care să iasă în întâmpinarea argumentelor contrare. Faptul că evoluţia nu a fost niciodată dirijată de un agent inteligent (până în momentul când omul de ştiinţă a dezvoltat ingineria genetică), rămâne învăţătura de bază a darwinismului.

de refacere a istoriei evoluţiei, embrionul trecând de la stadiul de peşte la cel de reptilă şi aşa mai departe. Acest fenomen inexistent e numit adesea „Legea lui Haeckel", după cel mai cunoscut discipol german al lui Darwin. Sub o altă formă, „Legea" afirmă că embrionul trece nu prin stadiile adulte, ci prin formele embrionare ale formelor timpurii, „ancestrale". în oricare dintre formele ei, „Legea" nu există, şi nu e susţinută de embriologii acreditaţi în literatura de specialitate. Se pot totuşi găsi'unele stadii ce apar ici şi colo, cu caracteristici care, cu putină imaginaţie, pot fi făcute să se încadreze în Legea lui Haeckel, iar acestea sunt mereu citate în lucrările de popularizare ca dovezi ale „evoluţiei". Exemplul cel mai faimos este cel al presupuselor „fante branhiale" ale embrionului uman într-un anumit stadiu de dezvoltare, deşi acele fante nu sunt branhii şi nu devin niciodată branhii.

Deşi Legea lui Haeckel a fost discreditată cu multe zeci de ani în urmă, ea exercită o fascinaţie atât de irezistibilă asupra imaginaţiei darwiniste, încât este încă predată în multe şcoli din întreaga lume. Chiar muzee şi universităţi onorabile continuă să propage o anumită versiune a ei, într-o formă vagă şi neatacabilă. Iată, de pildă, ce are de spus pagina de Internet a Muzeului de Paleontologie de la Berkeley University din California despre Legea lui Haeckel:

> „«Legea recapitulării» a fost discreditată încă de la începutul secolului douăzeci. Morfologii şi biologii experimentalişti au arătat că nu există o corespondentă pas cu pas între filogenie şi ontogenie. Deşi o formă radicală de recapitulare este incorectă, filogenia şi ontogenia sunt întreţesute, mulţi biologi începând atât să exploreze, cât şi să înţeleagă bazele acestei legături."[29]

în fapt, cercetarea embriologică a demonstrat că este vorba de un proces riguros orientat, ce nu se potriveşte cu paradigma darwinistă. Efortul de a altera procesul prin inducerea de mutaţii poate produce diformităţi de tot felul, dar ele nu reuşesc să schimbe calea de dezvoltare aşa încât embrionul să se dezvolte într-o creatură viabilă de un tip diferit.

>.»! .„--. ■ - -- îJy / *Mecanismul evoluţiei: mutaţie si selecţie* ;-î>

Evoluţia biologică este, în fond, o teorie a schimbării, ce îşi propune să explice cum este cu putinţă ca un tip de organism să se schimbe în ceva complet diferit. Ea încearcă totodată să explice cum anume pot lua flintă or-

[29] Pagina de web a Muzeului Berkeley dedicată lui Haeckel se poate accesa la adresa: http://www.ucmp.berkley.edu/history/liaeckel.litml. Ca exemplu de continuă promovare a conceptului de recapitulare în prezentările publice vezi discuţia despre programul „Nova" asupra embriologiei umane al unei Televiziuni Publice Americane în dezbaterea mea de pe internet cu profesorul Keneth Miller de la Brown University: .;;;».% . http://www.pbs.org/wgbh/pages/nova/odyssey/debate/index.html ., „>,u —

gane şi organisme biologice extrem de complexe fără a fi nevoie de un Creator supranatural. Eminentul darwinist Richard Dawkins a explicat că „Biologia înseamnă studierea unor lucruri complicate ce apar ca şi cum ar fi fost proiectate cu un anumit scop"[30]. Cu toate acestea, Dawkins spune că Darwin „a făcut posibil să devii un ateu desăvârşit din punct de vedere intelectual" explicând cum un mecanism material lipsit de inteligentă a putut săvârşi aparenta minune a creaţiei biologice. Iată deci că mecanismul este centrul teoriei, cum explica însuşi Darwin:

„Examinând *Originea speciilor,* este de aşteptat ca naturalistul ce reflectează la afinităţile reciproce ale flintelor organice, la legăturile lor embriologice, distribuţia lor geografică, succesiunea geologică şi alte lucruri de acelaşi tip, să ajungă la concluzia că speciile nu au fost create independent una de alta, ci au descins, ca varietăţi, din alte specii. Cu toate acestea, o astfel de concluzie, chiar bine întemeiată, nu va fi satisfăcătoare până ce se va putea arăta cum anume nenumăratele specii ce populează lumea au fost modificate, astfel încât să dobândească acea desăvârşire a alcătuirii şi coadaptării care cu atâta îndreptăţire ne stârneşte admiraţia."[31] Cu alte cuvinte, postulând doar că schimbarea a avut loc, sau că speciile primitive sunt „strămoşii" speciilor moderne, nu se trece mai departe de o creaţie specială, până ce nu se specifică un mecanism de schimbare. Experienţa noastră spune că „asemănarea naşte asemănare". O maimuţă nu naşte niciodată o flintă umană (sau invers), şi este încă şi mai de neconceput ca o bacterie să dea naştere unui fluture. Deci cum anume face un fel de organism să se schimbe în ceva complet diferit ? Şi, mai ales, cum reuşeşte acest proces de schimbare să construiască noi organe complexe (precum ochii, aripile, rinichii sau creierul) care nu existau anterior ? Originea mintii umane este desigur problema cea mai mare, iar Dawkins recunoaşte amploarea acestei probleme:

„Cărţile de fizică par complicate, dar [...] obiectele şi fenomenele descrise ' într-o carte de fizică sunt mai simple decât o singură celulă din trupul autorului ei. Iar autorul e alcătuit din trilioane de asemenea celule, multe dintre ele diferite una de alta, organizate cu o arhitectură complicată şi o inginerie de precizie într-o maşina funcţională capabilă să scrie o carte [...]. Fiecare nucleu [...] conţine o bază de date codate digital, mai mare în ce priveşte conţinutul de informaţie decât toate cele 30 de volume ale ; *Enciclopediei Britanice* puse laolaltă.'Iar această cifră este valabilă pentru ' *fiecare* celulă, nu pentru toate celulele corpului luate împreună."[32] Cum anume face un proces material nesupravegheat ca să creeze o minunăţie atât de complicată, mult mai complexă decât un computer sau o navă

[10] Richard Dawkins, *TheBUnd Watchmaker,* Norton, New York, 1986, pp. 1; 5-6."
Charles Darwin, *The Origin ofSpecies,* Penguin ed., New York 1984, p. 66.
Dawkins, *op. cit,* nota 3, pp. 2-3.

Răspunsul darwinist spune că schimbări minuscule - de tipul variaţiilor ce apar la fiecare generaţie, diferentiind organismul juvenil de părinţii săi -se acumulează treptat de-a lungul mai multor generaţii, până când produc un cu totul alt fel de creatură, cu noi organe şi trăsături rezultate din adaptare. Nu s-a putut arăta niciodată că mecanismul acesta ar fi fost în stare să genereze altceva decât variaţii minore (de tipul creşterii şi descreşterii mărimii ciocului la cintezoi, sau variaţii ale frecventei relative a exemplarelor de culoare deschisă sau închisă la o populaţie de molii). Fiind însă singura posibilitate naturalistă ce este cât de cât plauzibilă, darwiniştii extrapolează cu frenezie pornind de la aceste exemple triviale, spre a postula un mecanism capabil să creeze nenumărate minuni de adaptare, inclusiv creierul uman. Asemenea pretenţii sunt slab argumentate, ca să nu zicem mai rău, iar în ultimii ani s-au lovit de exemple contrare de nedepăşit. Amănuntele se găsesc în cartea mea *Darwin on Trial (Darwin sub acuzaţie)* şi în diferite articole ce sunt reunite pe *web-site-ul* meu (http://www.arn.org).[33] Foarte pe scurt, iată două dintre categoriile independente de dovezi ce sunt decisive:

1. *Staza fosilă.* Arhiva fosiliferă e caracterizată în mare măsură de un model ce indică *apariţia bruscă* urmată de *stază.* Noi tipuri de organisme apar dintr-o dată şi deplin formate, rămânând practic neschimbate în continuare. Modelul poate fi eventual folosit în sprijinul afirmaţiei că creaţia nu a avut loc doar la început, ci de-a lungul întregii istorii a pământului (admiţând că datarea rocilor este corectă)[34], dar refuză în orice caz să susţină pretenţia cheie a darwinismului că un fel de creaturi se schimbă, pas cu pas, în ceva complet diferit. Modelul nu se poate atribui nici unui fel de lacună în arhiva fosiliferă, căci el este mai evident şi incontestabil tocmai în acele domenii (în special al nevertebratelor marine) unde datele sânt cât se poate de complete.

Starea cu totul anti-darwinistă a arhivei fosilifere era cunoscută dintot-deauna iniţiaţilor ca „secretul de fabricaţie al paleontologiei", dar a ajuns în atenţia publicului pentru prima oară în ani'i optzeci, datorită publicităţii făcute teoriei evoluţiei de către „echilibrele punctuale". Teoria încerca să împace darwinismul'cu modelul apariţiei bruşte şi al stazei, presupunând că o evoluţie semnificativă are loc în grupuri mici, care se îndepărtează de populaţia principală (neschimbătoare), apoi reapar ca noi specii fără a lăsa urme ale transformării în arhiva fosiliferă. Prin acest mijloc, absenta dovezilor în favoarea evoluţiei a fost transformată în dovadă a unei evoluţii invizibile. în memorabilele cuvinte (1995) ale lui Niles Eldredge, unul din întemeietorii teoriei echilibrelor punctuale, „Evoluţia nu poate avea loc la nesfârşit altun-

[35] Multe dintre articolele lui Phillip E. Johnson pot fi găsite şi în cartea sa *Ohjection Siistaind* (1998). (n. ed.)

* Totuşi procedeele de datare radiometrică acceptate în mod curent sunt ele însele întemeiate pe afirmaţii unif orniiste şi evoluţioniste nedovedite. Vezi discutarea subiectului de către Părintele Serafim, ca şi Anexa 4. (n. ed.)

deva. Iată de ce arhiva fosiliferă i-a izbit pe mulţi paleontologi ce încercau cu disperare să afle câte ceva despre evoluţie"[35]. '

Aşa cum sugerează şi remarca lui Eldredge, acest spectaculos model al infirmării fosile persistă chiar după un secol de eforturi susţinute ale paleontologilor darwinişti de a găsi dovezi în sprijinul îndrăgitei lor teorii. Orice fosilă îndoielnică care ar fi putut să fie interpretată cât de cât ca o formă intermediară în tranziţia darwinistă a fost citată ca dovadă că darwinismul este corect şi totuşi, chiar după aceste eforturi eroice, marea majoritate a arhivei fosilifere este absolut la fel de incompatibilă cu aşteptările darwiniste pe cât era atunci când Darwin a propus teoria, în 1859.

2. *Complexitatea ireductibilă.* Cartea specialistului în biologie moleculară Michael Behe[36], din 1996, a adus în atenţia publicului faptul că sistemele biologice la nivel molecular sunt de o complexitate ireductibilă. Aceasta înseamnă că ele sunt alcătuite din mai multe părţi şi subsisteme complicate, care trebuie să se afle toate la locul lor pentm ca sistemul în întregul său să poată îndeplini o funcţie utilă. Cu alte cuvinte, aceste complicate sisteme nu se pot construi pas cu pas, cum pretinde teoria darwinistă, iar specialiştii în biologie moleculară nici măcar nu încearcă să prezinte scenarii amănunţite despre cum anume le-ar fi putut produce evoluţia. Ca şi staza predominantă din arhiva fosiliferă, complexitatea ireductibilă la nivel molecular era de mult timp cunoscută specialiştilor, dar fusese ţinută ascunsă de atenţia publicului, fiindcă biologii nu ştiau cum să o explice într-un cadru darwinist. Aceasta ilustrează fenomenul descris în chip strălucit de Thomas Kuhn: faptele ce nu se potrivesc cu paradigma ştiinţifică dominantă tind a fi ignorate în mod sistematic, abătându-se de la cercetările aflate pe ordinea de zi.

Când li se pun în fată dovezile zdrobitoare împotriva mecanismului darwinist şi li se aminteşte lipsa dovezilor concrete în favoarea lui, darwiniştii tind să se retragă pe o poziţie socotită a fi mai uşor de apărat. Ei fac distincţie între „teoria lui Darwin ca atare", despre care admit că este vulnerabilă, şi ceea ce numesc „realitatea de fapt a evoluţiei", despre care pretind că ar fi incontestabilă. Ajungem astfel la a doua temă.

2. Teza strămoşului comun

Deosebirea între aşa-zisa incontestabilă „realitate de fapt a evoluţiei" şi „teoria lui Darwin" este obscură, pentru bunul motiv că simpla existentă a unui model de înrudire nu are mare însemnătate fără existenta unei teorii care să explice cum anume a apărut acel model. „Faptul" acesta este de obi-

Niles Eldredge, *Reinventing Darwin: The Great Debate at the High Table, of Evolutionary Theory,* John Wiley & Sons, New York, 1995, p. 95. Pentru o discuţie generală a controversei asupra echilibrului punctual vezi capitolul 4 din cartea mea *Darwin an Trial* (ed. a 2-a, 1993)..... Michael Behe, *Darwin's Black Box: The Biochemical Challenge to Evolution,* The Free Press/Simon & Schuster, New York, 1996.

cei descris ca „existenta unui strămoş comun", afirmaţie ce înseamnă că oamenii (şi celelalte animale) au un strămoş comun cu plantele, ciupercile şi bacteriile. Presupusa dovadă a acestui fapt este aceea că vieţuitoarele există în grupuri, iar grupurile sunt legate printr-o serie de asemănări mai mari sau mai mici. Oamenii sunt asemănători în multe privinţe cu maimuţele, ceva mai puţin asemănători cu iepurii, încă şi mai puţin asemănători cu şerpii, încă şi mai puţin asemănători cu copacii, şi aşa mai departe. Toate grupurile disparate din ordinea clasificării (bacterii, plante, animale etc.) au o bază biochimică comună care arată că provin dintr-o obârşie comună. Explicaţia darwinistă a modelului spune că ea rezultă din existenta unui strămoş comun, grupurile cu cel mai mare grad de asemănare fiind cele care au strămoşi comuni relativ recenţi. în realitate, strămoşii comuni sunt postulatele unei teorii ce tinde să explice faptul clasificării sau înrudirii.

Teza „strămoşilor" presupune un proces de schimbare treptată foarte îndelungat, întrucât progeniturile diferă foarte puţin de părinţi în fiecare generaţie. Deci teza strămoşilor comuni presupune nu numai' existenta acestor strămoşi pe pământ, ci şi existenta unor şiruri foarte lungi de descendentă treptată ce legau pe vechii strămoşi de prezumtivii lor urmaşi moderni. Nimic din aceste lucruri nu este confirmat de studiul fosilelor, însă darwiniştii cred că procesul trebuie totuşi să fi avut loc, socotind că este singura explicaţie ştiinţifică (adică naturalistă) a modelului vieţii.

Dimpotrivă, un model ce arată existenta unor asemănări mai mari sau mai mici, sau al unor variaţii în cadrul unui tipar fundamental, pare mai curând să dovedească existenta unui plan comun decât a unui proces natural de evoluţie. Acest lucru a fost demonstrat în mod neintenţionat într-o carte din 1990, scrisă de un zoolog darwinist care ilustra „realitatea de fapt" a evoluţiei citând exemplul unei linii de automobile:

> „Totul evoluează, în sensul unei descendente cu modificări, fie că e vorba de politica guvernamentală, religie, maşini de curse sau organisme. Revoluţionara Corvette din fibre de sticlă a evoluat din strămoşi automo-tori mult mai modeşti din 1953. Printre alte puncte de vârf din perfecţionarea evolutivă a maşinii Corvette se numără modelul din 1962, în care originalul de 102 inci a fost redus la 98 de inci, introducându-se şi noul cuplaj strâns de tip Stingray; modelul din 1968, premergătorul morfologiei Corvette de astăzi, care a apărut cu acoperiş decapotabil; şi modelul aniversar de argint din 1978, cu model de spate închis ermetic. Versiunea de azi este urmarea perfecţionărilor ce s-au acumulat din 1953 pas cu pas. Lucrul cel mai importat este faptul că Corvette a evoluat printr-un proces de selecţie, exercitat asupra variaţilor ce au dus la o serie de forme tranzi-tionale şi'la un final destul de diferit de punctul de pornire. Un proces similar modelează şi evoluţia organismelor."[37]

[37] Tim Berra, *Evolution and the Myth of Creationism,* Stanford University Press, 1990, pp. 118-119.

Evident că maşinile Corvette, asemeni organismelor, au trăsături comune, fiindcă au fost concepute în mintea unui proiectant, iar nu fiindcă le-ar fi alcătuit vreun proces inconştient. Cu alte cuvinte, faptul înrudirii nu este o dovadă a existentei unui mecanism de creaţie pur naturalist sau inconştient. Simfoniile lui Beethoven urmează modelul unui plan comun cu variaţii, dar acest model nu poate nicidecum să vină în sprijinul teoriei că simfoniile s-au compus singure, fără nici un ajutor din partea lui Beethoven.

Teoria evoluţiei este astăzi într-o stare de confuzie, în care marile personalităţi precum Stephen Jay Gould şi Richard Dawkins se contrazic puternic în

ce priveşte felul cum se presupune că ar fi avut loc evoluţia (pentru trecerea în revistă a acestor dispute majore vezi capitolul 4 din cartea mea *Reason in the Bălanee).* Aceşti ideologi aflaţi în război au un program de acelaşi tip, dar e mai curând un program filosofic, decât unul ştiinţific. Singurul lucru cu care sunt de acord, fie ce-o fi, este faptul că Dumnezeu trebuie scos afară din cadru. Aceasta ne duce la a treia şi cea mai importantă parte a definirii evoluţiei.

4 «„;- -; ‘«««v *3 Evoluţia (în sens ştiinţific) este fundamental atee* *

Am văzut că definiţia NABT afirmă că evoluţia este prin definiţie „nesupravegheată". Această cerinţă nu e o concluzie la care darwiniştii' au ajuns prin dovezi empirice, ci o presupoziţie filosofică reflectând punctul lor de pornire din naturalismul metafizic sau materialism. Dacă natura este singurul lucru care există, atunci ea trebuie să fie capabilă să-şi săvârşească propria creaţie. Aceasta implică existenta unui proces evoluţionist natural capabil să alcătuiască lucruri foarte complexe începând de 'la cele simple. Iniţial, procesul trebuie să fi fost nedirijat, fiindcă o minte capabilă să dirijeze evoluţia ar fi trebuit ea însăşi să evolueze dintr-o materie neînsufleţită. Desigur, după evoluarea flintelor umane, evoluţia poate deveni un proces dirijat, prin practicarea eugeniei' şi a ingineriei genetice.

Date fiind aceste presupoziţii, chiar un lucru aşa de grosolan ca darwinis-mul trebuie totuşi să fie adevărat, în ciuda evidentei. Evoluţia trebuie să pornească de la schimbări întâmplătoare şi imprevizibile, şi trebuie să aibă o forţă inconştientă capabilă să producă minunăţiile de inginerie complexă pe care le numim organisme. Iată de ce, în conferinţele sale, Richard Dawkins afirma că, dacă pe alte planete există o viată complexă, singura răspunzătoare de ele ar trebui să fie evoluţia darwinistă. Nu e nevoie de dovezi sau observaţii, căci mecanismul darwinist este singurul candidat plauzibil pentru această treabă, dat fiind punctul de pornire aflat în naturalism. Logica aceasta explică de ce darwiniştii nu sunt deranjaţi de nici una dintre problemele evidente pe care criticii, precum eu însumi, le-au identificat. Teoria trebuie să fie adevărată cu orice preţ, căci altfel am rămâne rară o explicaţie mate-

rialistă a complexităţii vieţii şi ar trebui să ne întoarcem la Dumnezeu. Logica respectivă a fost încorporată într-un pasaj dintr-un eseu din 1997 scris de geneticianul de frunte Richard Lewontin:

> „Noi ţinem partea ştiinţei *în ciuda* absurdităţii evidente a unora dintre explicaţiile ei, *în ciuda* eşecului său de a împlini multe din extravagantele sale făgăduinţe de sănătate şi viată, *în ciuda* tolerării de către comunitatea ştiinţifică a unor poveşti inconsistente luate ca atare, fiindcă ne-am luat un angajament prioritar, un angajament fată de materialism. Nu metodele şi instituţiile ştiinţifice ne constrâng să acceptăm explicaţia materialistă a lumii fenomenaie, ci, dimpotrivă, aderenta noastră apriorică la cauzalitatea

materialistă ne obligă să creăm un aparat de investigare şi un set de concepte ce produc explicaţii materialiste, indiferent cât de potrivnice intuiţiei, indiferent cât de mistificatoare pentru cei neinitiati. Mai mult, materialismul este absolut, căci nu putem să acceptăm ca un Picior Divin să ni se pună în prag."[38]

Nu e nevoie să mai adăugăm ceva. Putem înţelege profundul adevăr al remarcii Părintelui Serafim: *„evoluţia nu le-ar fi trecut niciodată prin gând unor oameni care cred în Dumnezeul la care se închină creştinii ortodocşi"* (subliniere în textul original). Când Dumnezeu pune piciorul în prag, nu mai are sens să postulezi nici existenta legiunilor invizibile de strămoşi fosili, ori un inconştient proces material ce săvârşeşte minunile creaţiei. . . u

4. Concluzie: • »^f:- •..: -M»,IÎ .irf. . <u ne

poate spune ştiinţa o poveste adevărată despre începuturi ?

Critica evolutionismului, oricât de validă, nu poate totuşi răspunde la în trebarea cea mai importantă. în cine să ne încredem dacă dorim să aflăm adevărul despre începuturi: în revelaţia dumnezeiască sau în cercetarea ştiin tifică ? Părintele Serafim, asemeni multor creationişti, credea că ştiinţa este neputincioasă când este vorba de tema începutului absolut, şi că adevărata cunoaştere despre acest subiect poate veni doar din revelaţia dumnezeiască. El motiva aceasta prin faptul că evenimentele săptămânii creaţiei din *Cartea Facerii* au avut loc sub incidenţa unui set de legi aparte, legi cu totul diferite de cele care au operat după Cădere. ;> *"u:-nu.* <:îr'"

Dacă este aşa, concluzia sa implică faptul că întregul subiect al începuturilor este în afara cercetării ştiinţifice. Ştiinţa poate observa doar ceea ce se întâmplă în lumea de azi, şi poate face deducţii asupra trecutului îndepărtat numai prin presupunerea uniformităţii timpului proceselor şi legilor fizice. Iată de ce savanţii evoluţionist!, de pildă, socotesc că procesul care a creat mai întâi plantele şi animalele este fundamental acelaşi proces al variaţiilor

[ts] Richard Lewontin, „Billions and Billions of Deinons", în *The. New YorkRe.view ofBooks, 9* ianuarie, 1997, pp. 28-31.

la scară mică pe care-l putem observa şi astăzi în lumea vie. Poate că dovezile în sprijinul unei asemenea presupoziţii sunt nesemnificative, dar rară ea o ştiinţă a începuturilor ar fi de neconceput. S-ar putea concepe posibilitatea existentei unui oarecare proces de creaţie evolutivă cu totul nedarwinistă, operând în trecutul îndepărtat, folosind mecanisme ce astăzi nu mai operează. Un asemenea proces ar fi aproape la fel de inacceptabil pentru mate-rialiştii ştiinţifici ca şi pentru creationiştii declaraţi, căci un mecanism ce este din principiu inobservabil este la fel de inaccesibil studiului ştiinţific ca şi o minune.

Ştiinţa s-ar putea debarasa de teoria lui Darwin rară pierderi serioase dacă ar avea la'îndemână o altă teorie materialistă, întemeiată tot pe presupoziţii uniformiste şi naturaliste. Dar ce se întâmplă dacă *nu există* o teorie alternativă, sau cel puţin o teorie cu destul sprijin în realitatea de fapt spre a face să fie general acceptată ? Savanţii care doresc să explice totul vor continua întotdeauna să facă supoziţii care să le îngăduie să-şi împlinească măreţul obiectiv şi vor fi întotdeauna extrem de reticenţi să admită că metodele lor ar putea fi nepotrivite pentru a explica tainele creaţiei. Ştiinţei nu-i place să tolereze căi rivale de înţelegere, de-aceea savanţii ambiţioşi vor denunţa vehement pe acei gânditorii religioşi care enunţă posibilitatea ca legile şi procesele fizice să se fi schimbat din vremea creaţiei. Părintele Serafim nu s-a lăsat intimidat de acest tip de denunţ, şi nici alţii n-ar trebui s-o facă. Uniformismul, asemeni naturalismului, este o presupoziţie filosofică, nu un fapt. Este perfect raţional să facem alte presupoziţii, inclusiv presupoziţia ce duce la concluzia că putem cunoaşte ceva despre începuturi numai'dacă Dumnezeu a voit să ne descopere.

Phillip E. Johnson

PARTEA I

O tâlcuire ortodoxă patristică la „Cartea Facerii"

NOTA EDITORULUI

Această Tâlcuire a fost luată în primul rând din manuscrisele originale ale Părintelui Serafim, pe care le-a scris pentru pregătirea cursului despre *Cartea Facerii* ţinut la .Academia Teologică Noul Valaam'" în vara anului 1981 şi 1982. în'timpul cursului, care a fost înregistrat pe casete, el a adăugat în mod spontan valoroase excursuri ce nu se aflau în manuscris. Pentru a nu-1 lipsi pe cititor de acest material în plus, am inclus o mare parte din el în Tâlcuire, atât în textul principal, cât şi în note. Iată de ce uneori textul trece de la o formă elaborată la un ton mai colocvial.

Am inclus, de asemenea, şedinţele de răspunsuri ale Părintelui Serafim la întrebările puse de studenţii săi în timpul cursului asupra *Cărţii Facerii.* Ele se găsesc în Partea a IV-a.

Notele de subsol din Tâlcuire, ca şi din părţile următoare ale căiţii, sunt cuvintele Părintelui Serafim, în afară de cazurile când sunt indicate ca note ale editorului (n. ed.).

Toate trimiterile la *Psalmi* urmează numerotarea din versiunea *Septuaginta* a *Vechiului Testament.*

CUVÂNT ÎNAINTEA *ce trebuie să cercetăm „ Cartea Facerii" ?*

De ce oare trebuie cercetată o carte precum *Cartea Facerii* ? De ce nu putem să ne ocupăm doar de mântuirea sufletelor noastre, în loc să ne gândim la lucruri de felul: cum anume va arăta lumea la sfârşit, sau cum anume era la început ? Putem da de bucluc - s-ar putea să apară Cari Sagan şi să ne ia la rost.[39] Nu e mai sigur să ne ocupăm doar de rostirea rugăciunilor, Tară a cugeta la aceste subiecte copleşitoare ? Pentru ce să ne mai gândim la aceste lucruri îndepărtate, când ar fi mai bine să ne gândim la mântuirea noastră ?

Am auzit şi eu asemenea fraze. Ca răspuns, putem spune întâi de toate că *există o legătură directă între felul cum ne purtăm şi felul în care credem despre obârşia omului.* Părintele Gheorghe Calciu, adresându-se în mod public tinerilor ce trăiau sub comunism în România, spunea: „Vi s-a spus că vă trageţi din maimuţe, că sunteţi animale ce trebuie dresate"[40]. Acesta poate fi un lucru extrem de puternic: „Ştiinţa demonstrează că suntem doar animale; haideţi deci să mergem şi să aruncăm în aer o biserică"[4].

în al doilea rând, *Cartea Facerii este o parte a Scripturii, iar Dumnezeu ne-a dat Scripturile pentru mântuirea noastră.* Suntem datori să cunoaştem înţelesul Scripturilor prin întregul tâlcuirilor Sfinţilor Părinţi. Părinţii au vorbit despre *Cartea Facerii* în biserică; toate tâlcuirile erau, de fapt, omilii

[w] într-o scrisoare din 1981 Părintele Serafim vorbeşte despre serialul TV *Cosmos* al lui Caii Sagan şi de cartea cu acelaşi nume: „Unul dintre abonaţii noştri tocmai ne-a trimis o tăietură din ziar despre acest lucru, ce pare să facă mare vâlvă acum, şi pare a fi tipic pentru telul cum evoluţia e predicată azi ca o dogmă şi aproape ca o religie", (n. ed.)

* în perioada când Părintele Serafim ţinea această conferinţă, Părintele Gheorghe Calciu (n. 1927) era în închisoare pentru a fi rostit nişte predici adresate tinerilor. Insuflat de eroismul Părintelui Calciu şi mişcat de cuvintele sale, Părintele Serafim i-a publicat mai târziu predicile în revista *The Orthodox Word.* în 1997 ele au fost publicate în volum de către Frăţia SI". Gherman sub titlul *Chrisl îs Calling You! (Hristos le cheamă!)*. Citatul de mai sus se află la p. 27 a acelui volum; alte comentarii semnificative despre evoluţie se gă sesclapp. 3.3-34, 152 şi 154. (n. ed.)

[4] Sfântul Varsanufie de la Optina (1845-1913) a făcut o observaţie asemănătoare într-una din convorbirile sale duhovniceşti: „Filosoful englez Darwin a creat un adevărat sistem, după care viata este lupta pentru existentă, lupta celui tare împotriva celui slab, unde cei biruiţi sunt sortiţi nimicirii. [...] Ea pune început unei filosofii sălbatice, iar cei ce ajung a crede în ea nu se vor gândi de două ori dacă să omoare un om, să se năpustească asupra unei femei ori să-şi jefuiască cel mai apropiat prieten - şi vor face toate acestea liniştiţi, având deplina recunoaştere a dreptului lor de a săvârşi acele nelegiuiri" *(Stareţul Varsanufie de la Optina,* carte în curs de apariţie la editura Frăţiei St". Gherman din Alaska). (n. ed.)

rostite în biserică, căci *Cartea Facerii* se citeşte în biserică în toate zilele de peste săptămână din timpul Postului Mare. Marii Părinţi ce au făcut acest lucru au fost Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Vasile cel Mare şi Sfântul Ambrozie al Mediolanului. Omiliile lor au fost consemnate stenografie de către oamenii ce le ascultau în biserică, ca să le poată citi şi alţii. Deci citirea acelor texte era socotită a fi parte din viata de zi cu zi a oamenilor ce mergeau la biserică. Astăzi am cam pierdut această idee. Iată de ce istorisirea din *Facere* sau din *Apocalipsă* a devenit întrucâtva un tărâm foarte misterios. Subiectele lor ne sperie, dar Părinţii vorbeau despre ele.

în sfârşit (şi acesta este lucrul principal), *creştinismul nostru este o religie ce ne spune ce anume urmează să facem în viata veşnică.* Ne pregăteşte adică pentru ceva veşnic, *nu pentru lumea aceasta.* Dacă ne gândim doar la lumea *aceasta,* orizontul nostru rămâne foarte mărginit, fără să ştim ce urmează după moarte, de unde venim, unde ne ducem şi care e telul vieţii noastre. Când vorbim despre *începutul* lucrurilor sau despre *sfârşitul* lor, aflăm care este de fapt rostul vieţii noastre.

-mmAtt/l ../■• &f;f; : .; / . ' mm VI. f ij ţ. i f i >«...',..»■ isC ? ', i" • :(» ' 1.'!*:.;:

-CiU ' "-!'-. .'Iii >.f*

I. Modul de abordare

într-un fel, nimeni dintre noi nu ştie cum să se apropie de această carte. Ştiinţa şi filosoria modernă ne-au umplut mintea cu atâtea teorii şi presupuneri despre începuturile universului şi omului, încât, în mod inevitabil, ne apropiem de carte cu idei preconcepute. Unii ar vrea ca ea să se potrivească cu propriile teorii ştiinţifice; alţii o cercetează spre a o combate. Ambele abordări o socotesc ca având ceva de spus din punct de vedere ştiinţific; însă alţii o privesc ca simplă poezie, un produs al imaginaţiei religioase, neavând nimic de-a face cu ştiinţa.

Principala întrebare ce ne face greutăţi la înţelegerea cărţii este: cât de „literal" trebuie s-o citim ?

Unii fundamentalişti protestanţi ne spun că totul (sau în principiu totul) este „literal". însă o astfel de părere ne pune în fata unor dificultăţi de netrecut: indiferent de interpretarea noastră literală sau neliterală a feluritelor pasaje, adevărata natură a realităţii descrise în primele capitole ale *Facerii* (însăşi zidirea tuturor lucrurilor) face aproape cu neputinţă ca totul să fie înţeles „literal"; nici măcar nu avem cuvinte, de pildă, să descriem „literal" cum'se poate ivi ceva din nimic. Cum anume „vorbeşte" Dumnezeu ? Produce El oare un sunet ce răsună într-o atmosferă ce încă nu există ? O astfel de explicaţie este, evident, puţin cam prea simplistă - realitatea e ceva mai complicată.

Apoi există extrema cealaltă. Unii ar prefera să tâlcuiască cartea (sau cel puţin cele dintâi capitole, care pun cele mai mari dificultăţi) ca pe o alegorie, un'mod poetic de a descrie ceva ce în realitate este mult mai aproape de ex perienta noastră. De pildă, în ultimii ani, gânditorii romano-catolici au dat la iveală'un mod ingenios de a „desluşi" Raiul şi căderea omului; dar, citin-du-le interpretările, ai impresia că respectul lor fată de textul *Facerii* e atât de mic, încât îl tratează ca pe un comentariu primitiv la unele teorii ştiintifi ce recente. Şi aceasta e o extremă. Sfântul loan Damaschin, un Părinte din veacul al optulea, ale cărui păreri rezumă, îndeobşte, părerile patristice ale primelor veacuri creştine, afirmă explicit că tâlcuirea alegorică a Raiului tine de o erezie timpurie şi nu aparţine Bisericii.[42]

[42] Sf. loan Damaschin, *Despre erezii,* 64, în col. *The Fathers of the Chimii,* voi. 37, The Calholic University of America Press, Washington D.C., 1958, p. 126.

Astăzi există şi o cale de mijloc între aceste două păreri. Recent s-a făcut multă publicitate afirmaţiei unei călugărite romano-catolice (care este şi profesoară), apărute sub titlul „Dumnezeu a ajutat la crearea evoluţiei". Ea spune: „Povestea biblică a creaţiei are un scop religios. Ea cuprinde,' dar nu învaţă, erori. Dimpotrivă, teoria evoluţionistă asupra creaţiei are un scop ştiinţific, iar căutarea adevărului este domeniul astronomilor,' geologilor, biologilor etc. Cele două scopuri sunt distincte, amândouă oferind adevăr mintii şi inimii omeneşti". Ea afirmă că *Facerea* provine din tradiţiile orale, 'limitate de părerile ştiinţifice ale vremii.

După părerea citată, *Facerea* tine de o categorie, iar adevărul ştiinţific sau realitatea de o alta; *Facerea* are prea puţin de-a face cu orice fel de adevăr, fie el litera] sau alegoric. Deci, de fapt, nici nu prea are rost să-ti pui problema: citeşti *Facerea* pentru înălţare duhovnicească ori pentru poezie, urmând ca savanţii să-ti spună ce trebuie să şti despre realităţile lumii şi începuturile omului.

într-o formă sau alta, părerea enunţată este foarte răspândită astăzi - dar ea nu înseamnă altceva decât evitarea cu totul a problemei, neluând în serios *Cartea Facerii.* însă scopul nostru în cercetarea *Cărţii Facerii* este tocmai acela de a o lua în serios, de a vedea ce spune ea cu adevărat. Nici una dintre abordările pomenite nu poate face acest lucru. Cheia pentru înţelegerea *Facerii* trebuie căutată în altă parte.

Apropiindu-ne de *Cartea Facerii,* ar trebui să încercăm a ocoli capcanele pomenite mai sus, printr-un anume grad de auto-supraveghere: ce fel de prejudecăţi sau predispoziţii am putea avea când ne apropiem de text ?

Am pomenit deja faptul că unii dintre noi ne-am putea preocupa prea mult ca înţelesul *Cărţii Facerii* să aprobe (sau să dezaprobe) o anumită teorie ştiinţifică. Haideţi să enunţăm un principiu mai general în privinţa felului cum noi, cu mentalitatea noastră din secolul al douăzecilea, tindem a face acest lucru. Ca reacţie la extrema literalitate a concepţiei noastre ştiinţifice (literalitate cerută de însăşi natura ştiinţei), când ne aplecăm asupra unor texte neştiintifice de literatură sau teologie suntem foarte înclinaţi să descoperim înţelesuri neliterale sau „universale". E un lucru firesc: dorim să salvăm aceste texte de a apărea ridicole în ochii oamenilor cu o instruire ştiinţifică. Dar trebuie să ne dăm seama că, având o asemenea înclinaţie, ajungem'adesea la concluzii la care nu ne-am gândit cu adevărat foarte serios.

Să luăm un exemplu evident. Când auzim de cele „Şase Zile" ale facerii, cei mai mulţi dintre noi ajustăm în mod automat aceste zile ca să se potrivească cu ceea ce învaţă ştiinţa contemporană despre creşterea şi dezvoltarea treptată a creaturilor. „Probabil că sunt perioade de timp de o lungime nedeterminată - miliarde sau milioane de ani", ne spune mintea noastră din secolul al douăzecilea; „căci toate straturile geologice, toate fosilele - nu s-ar fi putut forma literalmente într-o «zi»". Şi ne-am putea chiar indigna, auzind

că vreun fundamentalist din Texas sau sudul Californiei insistă iarăşi cu tărie că acele zile sunt chiar de douăzeci şi patru de ore, şi nu mai lungi, mirân-du-ne cum pot unii oameni să fie aşa de grei de cap şi de anti-ştiintifici. !

Nu îmi propun în cursul de fată să vă spun cât erau de lungi acele zile. Dar cred că trebuie să fim atenţi la'faptul că pornirea noastră firească, aproape subconştientă, de a le privi ca perioade de o lungime nedeterminată, crezând că prin aceasta am rezolvat „problema" pe care o ridică, nu este cu adevărat un răspuns răspicat la problemă, ci mai mult o predispoziţie sau o prejudecată culeasă din atmosfera intelectuală în care trăim.[43] însă, dacă privim mai îndeaproape aceste zile, vom vedea că problema nu este aşa de simplă, şi că înclinarea noastră firească în acest caz, ca şi în multe altele, tinde mai curând să întunece decât să limpezească problema.

Vom cerceta problema ceva mai târziu. Deocamdată aş propune să nu fim prea siguri de felul nostru obişnuit de a privi *Cartea Facerii,* şi să ne deschidem către înţelepciunea bărbaţilor purtători de Dumnezeu din trecut, care s-au străduit atât de mult cu mintea spre a înţelege textul *Facerii* aşa cum trebuie să fie înţeles. Aceşti Sfinţi Părinţi sunt cheia noastră pentru înţelegerea *Facerii.*

2. Sfinţii Părinţi: cheia noastră pentru înţelegerea „Facerii" .....

în Sfinţii Părinţi aflăm „mintea Bisericii" - înţelegerea vie a revelaţiei lui Dumnezeu. Ei sunt legătura noastră între vechile texte ce cuprind descoperirea dumnezeiască şi realitatea de astăzi. Fără o asemenea legătură fiecare om rămâne de capul lui - rezultatul fiind zecile de mii de interpretări şi de secte.

Există multe tâlcuiri patristice la *Facere,* ceea ce ne arată deja că este o scriere socotită a fi extrem de însemnată de către Părinţii Bisericii. Să vedem deci care Părinţi au vorbit despre ea şi ce cărti au scris.'

în cursul de fată voi folosi în principal patru tâlcuiri ale primilor Părinţi: ,t. 1. Sfântul Ioan Gură de Aur a scris o tâlcuire mai pe larg şi una mai pe scurt la *Cartea Facerii.* Cea mare, numită *Omilii la Facere,* este de fapt un şir de predici rostite în timpul Postului Mare, căci în timpul acestui Post *Cartea Facerii* se citeşte în biserică. Cartea cuprinde şaizeci şi şapte de omilii şi are vreo şapte sute de pagini.[44] în alt an, Sfântul Ioan a rostit alte Omi-

[41] Această greşeală obişnuită a fost Tăcută chiar şi de un gânditor ortodox tradiţionalist pe care Părintele Serafim îl respecta toarte mult, I.M. Andreiev (1894-1976), în cartea sa *Teologie apologetică ortodoxă* (1955). Intr-o scrisoare din 3/16 iulie 1977, Părintele Serafim scria: „Aş zice că a pune doar semnul egalităţii între «zile» şi «perioade» este cam prea vag", (n. ed.) [44] Pentru lucrarea de fată Părintele Serafim a tradus pasaje din ediţia rusească a *Cuvintelor la Facere* ale Sfântului Ioan Gură de Aur şi din *Tălcuirea la Facerea* Sfântului Efrem Şirul. De la moartea Părintelui Serafim, ambele lucrări au fost publicate în engleză, în seria *The Fathers ofthe Church,* voi. 74, 82, 87, 91. (n. ed.)

Iii, cuprinzând încă vreo câteva sute de pagini. A mai scris şi un tratat intitulat *Despre facerea lumii,* de peste o sută de pagini. Deci, la Sfântul Ioan Gură de Aur găsim peste o mie de pagini de tâlcuiri la *Facere.* Este unul dintre principalii tâlcuitori ai acestei cărti.

2. Sfântul Efrem Şirul, cam din aceeaşi perioadă cu Sfântul Ioan Gură de Aur, are şi el o tâlcuire a întregii cărti. în lucrarea sa, numită simplu *Tâlcuire la cărţile Bibliei,* mai multe sute de pagini sunt dedicate *Facerii.* Sfântul Efrem este foarte preţuit ca tâlcuitor al *Vechiului Testament,* fiindcă ştia ebraica, era un „răsăritean" (adică avea o mentalitate răsăriteană) şi cunoştea ştiinţele.

3. Sfântul Vasile cel Mare a rostit câteva omilii despre cele Şase Zile ale Facerii, intitulate *Hexaimeron* (adică Cele Şase Zile). în literatura Bisericii timpurii există şi alte *Hexaimera,* unele datând chiar din veacul al doilea. Dar cel a Sfântului Vasile, am putea zice, are cea mai mare autoritate.[45] El nu aco peră întreaga *Facere,* ci doar primul capitol. O altă carte a sa pe care o vom cita se cheamă *Despre obârşia omului,* un fel de continuare la *Hexaimeron.*

4. în Apus, Sfântul Ambrozie al Mediolanului, citind omiliile Sfântului Vasile, a scris el însuşi omilii asupra celor Şase Zile.[46] *Hexaimeronul* său este ceva mai lung, înjur de trei sute de pagini.[47] Sfântul Ambrozie a mai scris şi o carte întreagă despre Rai, continuare la *Hexaimeron,* ca şi o carte despre Cain şi Abel.

Pe lângă aceste tâlcuiri fundamentale, vom cerceta un număr de cărti ce nu discută întreaga *Carte a Facerii* sau întregul celor Şase Zile. De pildă, fratele Sfântului Vasile, Sfântul Grigorie al Nyssei, are o carte *Despre facerea omului,* care discută amănunţit sfârşitul primului capitol şi începutul celui de-al doilea capitol al *Facerii.*

Am folosit, de asemenea, şi lucrări care expun dogmatica ortodoxă. Cartea Sfântului Ioan Damaschin, *Despre credinţa ortodoxă,* cuprinde multe capitole de întrebări asupra celor Şase Zile, zidirea omului, căderе, Rai ş.a.m.d. Catehismele Bisericii vechi - *Marele cuvânt catehetic* al Sfântului Grigorie al Nyssei şi *Cuvintele catehetice* ale Sfântului Chirii al Ierusalimului - au şi ele câteva amănunte despre aceste probleme.

[45] *Hexaimeronul* Sfântului Vasile a fost foarte preţuit în Biserica veche. Sfântul Grigorie Teologul scria despre el: „Când iau în mână *Hexaimeronul* [Sfântului Vasile] şi îl citesc cu glas tare, mă aflu laolaltă cu Ziditorul meu, înţeleg temeiurile zidirii şi mă minunez de Ziditorul meu mai mult decât înainte, când numai privirea îmi slujea drept dascăl" (Sfântul Grigorie Teologul, Cuvântul 43, 67, „Panegiricul Sf. Vasile"), (n. ed.) * Omiliile Sfântului Ambrozie au fost rostite cam la şaptesprezece ani după cele ale Sfântului Vasile, (n. ed.)

[47] Putem vedea aici cum, atunci când un Părinte vorbeşte despre un loc anume, un alt Părinte va zice poate ceva amănunţit despre un alt loc. Dacă le pui laolaltă, dobândeşti o foarte bună imagine a cugetului Bisericii, a felului cum priveau Părinţii, îndeobşte, aceste locuri. Poţi găsi chiar dezacorduri în privinţa unor tâlcuiri mărunte, ceva neînsemnat, dar în punctele principale vei vedea că toţi spun acelaşi lucru în diferite feluri, că sunt cu totul în armonie asupra felului cum se tâlcuieşte Cartea Facerii.

Pentru o problemă aparte asupra concepţiei patristice despre lume am folosit tratatele despre înviere ale Sfinţilor Âthanasie cel Mare, Grigorie al Nyssei şi Ambrozie al Mediolanului. '

O

Sfântul Simeon Noul Teolog a scris omilii despre Adam, cădere şi lumea dintâi, pe care le avem în englezeşte în cartea *The Sin of Adam. (Păcatul lui A damf.*

Există apoi felurite scrieri ale Sfântului Grigorie Teologul despre zidirea omului, firea omenească şi sufletul omului. Sfântul Macarie cel Mare, Avva Dorothei, Sfântul Isaac Şirul şi alţi scriitori ascetici vorbesc adesea despre Adam şi cădere. întrucât telul principal al nevointei ascetice este reîntoarcerea la starea lui Adam de dinainte de cădere, ei scriu despre înţelesul căderii, despre ce anume era Raiul şi ce înseamnă a încerca să te întorci în el.

Fericitul Augustin atinge subiectul Facerii în *Cetatea lui Dumnezeu*[49]*;* Sfântul Grigorie Palama scrie despre unele aspecte ale Facerii în lucrările sale apologetice, iar Sfântul Grigorie Sinaitul scrie şi el despre Rai.

(Există, de asemenea, unele tâlcuiri târzii pe care, din nefericire, nu le-am văzut. Una aparţine Sfântului loan din Kronstadt, la *Hexaimeron,* iar cealaltă Mitropolitului Filaret al Moscovei, la *Facere.)*

Aceşti Părinţi nu ne dau toate răspunsurile Ia întrebările pe care ni le-am putea pune despre *Cartea Facerii;* îi citim mai curând spre a dobândi o *atitudine* proprie fată de Facere. Uneori Părinţii par a se contrazice unul pe altul sau a vorbi într-un mod pe care l-am putea socoti nefolositor pentru problemele noastre de azi. De-aceea trebuie să avem câteva principii de temelie care să guverneze felul nostru de a înţelege atât *Cartea Facerii,* cât şi pe Sfinţii Părinţi.

- Publicată mai târziu sub titlul *The First-Created Mari (Omul întcu-zidit).* (n. ed.) [4]* Fericitul Augustin a mai scris o lucrare amplă despre acest subiect, *înţelesul literal al Facerii,* care cuprinde idei ce diferă de învăţătura patristică. Părintele Serafim cunoştea existenta lucrării, dai' spunea că nu o văzuse. în 1982, la puţin timp de la moartea sa, ea a apărut în engleză, în volumele 41-42 din seria *Ancient Christian Writers* (Paulist Press, New York). Şi alte învăţături ale Fericitului Augustin au, de asemenea, unele neajunsuri, din pricina înclinaţiei sale'spre excesivă raţionalizare. Părintele Serafim scria că „unele dintre scrierile sale, precum tratatele anti-pelaghiene *Despre Treime,* se citesc doar cu precauţie". Trebuie totuşi adăugat că greşelile Fericitului Augusta n-au făcut ca el să fie socotit eretic de către Biserica Ortodoxă, care 1-a cinstit întotdeauna ca pe un Părinte al evlaviei (mai ales pe temeiul scrierilor sale nedogmatice, precum *Mărturisirile),* neprimindu-i însă exagerările teologice. Părintele Serafim a scris o întreagă lucrare despre acest subiect, *Locul Fericitului Augus-lin în Biserica Ortodoxă.* Trebuie iarăşi notat faptul că, deşi tâlcuirea la *Facere* a Fericitului Augustin poate fi pusă la îndoială, ea nu este în nici un caz compatibilă cu evolutionisinul sau cu concepţia despre un „pământ vechi", aşa cum au pretins unii eruditi din secolul al douăzecilea. Fericitul Augustin susţinea că transformarea de la un fel de creaturi la altul este cu neputinţă, şi că întreaga lume a fost zidită prin anul 5500 î. H. Vezi apărarea lui Augustin făcută de Jonathan Wells în articolul său .Abusing Theology: Howard Van Till's *Forgotten Doctrine ofCreation 's FuncţionalIntegrity",* în *Origins & Design,* voi. 19, nr. 1 (1998). (n. ed.)

3. Principiile fundamentale ale apropierii noastre de înţelegerea „ Cărţii Facerii"

1. Căutăm *adevărul.* Trebuie să avem suficient respect pentru *Cartea Fa cerii* spre a recunoaşte că ea cuprinde adevărul, chiar dacă acel adevăr ne poate părea neobişnuit sau surprinzător. Dacă el pare să intre în contradicţie cu ceea ce credem a cunoaşte din ştiinţă, să ne aducem aminte că Dumnezeu este Autorul întregului adevăr, şi orice este adevăr curat în Scriptură nu poate să contrazică cu nimic ceea ce este adevăr curat în ştiinţă.

2. Insuflarea Scripturii este *de la Dumnezeu.* Vom cerceta mai îndeaproa pe în continuare ce înseamnă acest lucru; dar, pentru început, aceasta în seamnă că trebuie să căutăm în ea adevăruri de un rang mai înalt, iar, dacă întâmpinăm greutăţi în a înţelege ceva, trebuie mai întâi să suspectăm pro pria lipsă de cunoaştere, mai curând decât un neajuns al textului dumneze-ieşte-insuflat.

3. Să nu ne grăbim a aduce propria deslușire locurilor „grele", ci să cău tăm ca mai întâi să ne familiarizăm cu ceea ce au spus Sfinţii Părinţi despre acele locuri, recunoscând înţelepciunea lor duhovnicească de care noi sun tem lipsiţi.

4. Trebuie iarăşi să ne ferim de ispita de a lua citate izolate de la Sfinţii Părinţi, scoase din context, spre a „dovedi" ceea ce dorim. De pildă, am vă zut un ortodox care dorea să dovedească că zidirea lui Adam nu are nimic „deosebit", citând următoarea afirmaţie a Sfântului Athanasie cel Mare: „Omul întâi-zidit a fost făcut din ţărână ca orişicare, iar mâna ce l-a zidit pe Adam zideşte iarăşi şi întotdeauna pe cei ce vin după el"[50]. Aceasta e o afir mare generală a lucrării ziditoare neîntrerupte a lui Dumnezeu, şi nimeni nu s-ar gândi s-o contrazică.[51] Dar lucrul pe care persoana respectivă voia să-I demonstreze era acela că nu există o deosebire reală între zidirea oricărui om viu şi zidirea primului om - şi, îndeosebi, că trupul lui Adam s-ar fi putut al cătui prin zămislire firească în pântecele unei creaturi încă nu chiar umane. Poate fi oare îndreptăţită folosirea afirmaţiei citate ca „dovadă" în această problemă?

Se poate întâmpla să aflăm în scrierile Sfântului Athanasie un pasaj ce respinge tocmai această idee. într-un alt loc el zice: „Deşi numai Adam a fost alcătuit din lut, totuşi în el s-a cuprins moştenirea întregului neam"[52]. El

[1] Sf. Athanasie, în Migne PG 25, p. 429.

[1] Fără lucrarea ziditoare continuă a lui Dumnezeu, nimic nu ar exista şi nu ar lua flintă. So cotim că este „firesc" ca plantele să crească dintr-o mică sămânţă până la o plantă matură, dar fără Dumnezeu procesul nu ar putea continua. Deci bineînţeles că Dumnezeu zideşte şi astăzi „din ţărână".

[2] Sf. Athanasie cel Mare, „Patru cuvinte împotriva arienilor" 2, 48, în *Nicene and Post-Nicerie Fathers* (prescurtat în continuare NPNF), ed. 2, Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, retipărit în 1987, voi. 4, p. 375.

afirmă aici destul de clar că Adam a fost zidit în chip diferit de toţi ceilalţi oameni, ceea ce, aşa cum vom vedea, este într-adevăr învăţătura Sfinţilor Părinţi îndeobşte. Deci nu ne este îngăduit să luăm un citat din el şi să socotim că do'vedeşte sau deschide calea unei idei dragi nouă. Afirmaţia *generală* a Sfântului Athanasie despre firea omului nu spune absolut nimic despre felul *aparte* al zidirii lui Adam.

Greşita folosire a citatelor din Sfinţii Părinţi este o capcană foarte obişnuită în zilele noastre, când polemicile asupra unor subiecte de acest fel sunt adeseori foarte pătimaşe. în cursul de fată vom face tot ce ne stă în putinţă spre a ocoli asemenea capcane, neatribuind nici una dintre tâlcuirile noastre Sfinţilor Părinţi, ci încercând doar să vedem ce anume spun ei înşişi.

5. Nu e nevoie să acceptăm fiecare cuvânt scris de Părinţi despre Facere; uneori ei s-au folosit de ştiinţa vremii lor ca material ilustrativ, ştiinţă care se înşela în unele lucruri. Dar trebuie să deosebim cu grijă ştiinţa lor de afir matiile lor teologice, şi trebuie să le respectăm întregul mod de abordare, ca şi concluziile generale şi intuiţiile teologice.

6. Dacă socotim că putem adăuga câte ceva înţelesului textului pentru zi lele noastre (poate pe temeiul descoperirilor ştiinţei moderne), să o facem cu precauţie şi deplin respect pentru integritatea textului *Facerii* şi părerile Sfinţilor Părinţi. Şi, făcând aceasta, trebuie să rămânem întotdeauna *smeriţi*
- căci şi ştiinţa zilelor noastre are eşecurile şi greşelile ei, iar dacă ne încredem prea mult în ea ne putem trezi noi înşine cu o înţelegere greşită.[53]

7. Mai ales în cursul de fată, vom încerca mai întâi să-i înţelegem pe Pă rinti, şi abia *apoi* să dăm propriile răspunsuri la unele întrebări, dacă le avem.

8. în sfârşit, dacă e adevărat că ştiinţa modernă este în stare să arunce o oarecare lumină asupra înţelegerii măcar a câtorva locuri din *Cartea Facerii*
- căci nu avem de ce să tăgăduim că în unele domenii adevărurile celor două sfere se întrepătrund - nu e mai puţin adevărat că înţelegerea patristică a *Facerii* poate şi ea să arunce lumină asupra ştiinţei moderne şi să dea unele sugestii despre felul cum să înţelegem realitătile'de fapt ale geologiei, pale ontologiei şi ale altor ştiinţe ce'se ocupă de istoria timpurie a pământului şi a omenirii. Deci studiul prezent poate fi rodnic în ambele direcţii.

9. Cursul nu ţinteşte totuşi să răspundă la toate întrebările despre *Facere* şi crearea lumii/ci, în primul rând, să-i facă pe creştinii ortodocşi să cugete

[51] Există o părere foarte răspândită între oamenii ce nu adâncesc aceste lucruri că „ştiinţa din vechime se înşeală, iar ştiinţa modernă are dreptate, deci putem avea încredere în tot ceea ce ne spun savanţii moderni". Dar se întâmplă că fiecare generaţie răstoarnă aşa-zisele realităţi ştiinţifice ale generaţiei precedente. Trebuie să ne dăm seama ce anume este realitate de fapt şi ce anume este teorie. Ştiinţa contemporană are multe păreri care peste cincizeci de ani (dacă vor ţine şi atât!) vor fi răsturnate, apărând noi teorii.

la acest subiect mai pe larg decât este abordat de obicei, nemultumindu-se cu răspunsurile simpliste auzite atât de des.

4. Tâlcuiri literale sau tâlcuiri simbolice ? "Q

Problema e o mare piatra de poticnire pentru noi, oamenii moderni, crescuţi cu o educaţie şi concepţie „ştiinţifică", care ne-a sărăcit priceperea tâlcurilor simbolice ale textelor. Ca urmare, prea adeseori tragem concluzii pripite: dacă există vreun sens simbolic al unei imagini din Scriptură (de pildă, pomul cunoştinţei binelui şi răului), suntem foarte înclinaţi să spunem „este *doar* un simbol";'cea mai slabă indicaţie asupra unui sens figurat sau metaforic ne face adeseori să eliminăm sensul *'literal.* Uneori, o astfel de atitudine poate duce chiar la judecăţi pripite asupra unor întregi fragmente sau cărti ale Scripturii: dacă există elemente simbolice sau figurate, de pildă în relatarea *Facerii* despre Grădina Edenului, tragem cu uşurinţă concluzia că întreaga relatare este un „simbol" sau o „alegorie".

Cheia noastră pentru înţelegerea *Facerii* este următoarea: cum anume au înţeles Sfinţii Părinţi problema aceasta, atât în particular, în ceea ce priveşte pasajele separate, cât şi în general, în ceea ce priveşte cartea ca întreg ?

Să luăm câteva exemple. r

1. Sfântul Macarie cel Mare din Egipt, unul dintre sfinţii cu o foarte înaltă viată duhovnicească şi care nu poate fi bănuit de păreri prea literale asupra Scripturii, scrie despre *Facere* 3, 24: „Raiul s-a închis, iar Heruvimului celui cu sabia de foc i s-a dat poruncă să oprească intrarea omului în el; acest fapt, care atunci s-a întâmplat în chip văzut, se întâmplă şi acum în fiecare suflet în chip nevăzut"[54].

2. Sfântul Grigorie Teologul, renumit pentru tâlcuirile sale adânc duhov niceşti ale Scripturii, spune despre pomul cunoştinţei binelui şi răului: „Po mul acela, pe cât îmi pare, era contemplaţia, la care numai cei ce au ajuns la deplinătatea deprinderii pot pătrunde Tară primejdie"[55]. înseamnă oare că so cotea pomul *doar* un simbol, iar nu şi un pom în sens literal ? în scrierile sale nu pare a ne da un răspuns la întrebare, dar o face un alt mare Sfânt Pă rinte (căci, atunci când ne învaţă învăţătura ortodoxă, iar nu părerile lor personale, toţi marii Părinţi sunt 'de acord unii cu alţii, şi chiar ajută a se tâlcul unul pe altul). Sfântul Grigorie Palama, Părintele isihast din veacul al patrusprezecelea, tâlcuieşte acest pasaj:

> „Grigorie supranumit Teologul a numit «contemplaţie» pomul cunoştinţei binelui şi răului. [...] Dar, pentru aceasta, ea n-a fost pentru el plăs-

[M] Sf. Macarie cel Mare, *Alte. şapte omilii,* 4. 5. (Traducerea românească în: Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti,* traducere de Pr. Prof. Dr. C. Cornițescu, PSB nr. 34, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1992, p. 305; n. tr.)[55] Sf. Grigorie Teologul, „Cuvânt la Arătarea Domnului" în NPNF, *ed. cit,* voi. 7, p. 348.

muire şi simbol inconsistent. Căci şi pe Moisi şi pe Ilie îi declară dumnezeiescul Maxim «simboale», pe unul al judecăţii şi pe celălalt al proniei. A făcut aceasta oare pentru că nu erau ei prezenţi cu adevărat, ci au fost plăsmuiţi şi ei în chip «simbolic»?"[56]

3. Acestea sunt interpretări particulare. în ceea ce priveşte abordările generale ale naturii „literale" ori „simbolice" a textului *Facerii,* să cercetăm cuvintele altor câtorva Sfinţi Părinţi care au scris tâlcuiri la *Cartea Facerii.* în *Hexaimeronul* său, Sfântul Vasile cel Mare scrie:

„Cei care nu interpretează cuvintele Scripturii în sensul lor propriu spun că apa de care vorbeşte Scriptura nu e apă, ci altceva, de altă natură, şi interpretează cuvintele plantă şi peşte cum li se pare lor. [...] Eu când aud că Scriptura zice iarbă, înţeleg iarbă; când aud plantă, peşte, fiară, dobitoc, pe toate le înţeleg aşa cum sunt spuse. Nu mă ruşinez de Evanghelie (Rom. 1,16). [...] Mi se pare însă că cei care nu înţeleg lucrul acesta, adică cei care folosesc interpretarea alegorică, au încercat să dea Scripturii o vrednicie închipuită, punând pe seama ei propriile idei, schimbând sensul cuvintelor Scripturii cu folosirea unui limbaj figurat, înseamnă însă să te faci mai înţelept decât cuvintele Duhului când, în chip de interpretare a Scripturii, introduci în Scriptură ideile tale. Deci să fie înţeleasă Scriptura aşa cum a fost scrisă!"[57]

4. Sfântul Efrem Şirul ne spune la fel în *Tâlcuire la Cartea Facerii:*

„Nimenea să nu creadă că zidirea cea de Şase Zile este o alegorie; tot aşa, nu este îngăduit a zice că ceea ce pare, potrivit celor istorisite, a fi fost zidit în şase zile, a fost zidit într-o singură clipă, şi, de asemenea, că unele nume înfăţişate în acea istorisire fie nu înseamnă nimic, fie înseamnă altceva. Dimpotrivă, trebuie să ştim că întocmai cum cerul şi pământul ce s-au zidit întru început sunt chiar cerul şi pământul, iar nu altceva ce s-ar înţelege sub numele de cer şi pământ, tot aşa orice altceva se zice a fi fost zidit şi tocmit cu rânduială după zidirea cerului şi a pământului nu sunt numiri goale, ci însăşi fiinţa firilor zidite corespunde puterii numelor acestora.

5. Sfântul loan Gură de Aur, vorbind anume despre râurile Raiului, scrie:

„Dar poate că cei care vor să vorbească după a lor înţelepciune nu îngăduie iarăşi ca aceste râuri să fie râuri, nici apele să fie ape. ci caută să

[s] Sf. Grigorie Palama, *Apărarea Sfinţilor hihaşli.* Triada a 2-a, 3, 22 în *Spicilegium Sacrum Lovanieuse,* Louvain, 1959, p. 432. (Cf. *Filocalia,* voi. VII, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1977, p. 292; n. tr.)

[57] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 9, 1. (Pentru traducerea românească am citat din: Sf. Vasile cel Mare, *Scrieri, Partea întâi. Omilii la Hexaimeron,* în PSB nr. 17, trad. de Pr. D. Feciorii, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1986, pp. 170-171. Trimiterile se vor face în continuare la ediţia românească; n. tr.)

[8] Sf. Efrem Şirul, *Tâlcuire la Cartea Facerii,* 1, în *The Works afOur Father among the Saints, Ephraim the Syrian,* voi. 6, Moscova Theological Acadeniy, Sergiev Posaci, voi. 6, p. 282.

convingă pe cei care vor să-şi dea lor spre ascultare auzul, ca să-şi închipuie cu totul altceva. Noi însă, rogu-vă, să nu dăm ascultare acestora, ci să ne astupăm urechile la glasul lor, să dăm crezare cuvintelor dumnezeieştii Scripturi, urmând spusele ei; să ne străduim să punem în sufletele noastre învăţăturile cele sănătoase."[59]

Iată deci că Sfinţii Părinţi se confruntau şi ei cu această problemă în vremea lor, în veacul al patrulea. Erau o mulţime de oameni ce tâlcuiau textul *Facerii* ca pe o alegorie, luând-o razna cu tâlcuirile simbolice şi tăgăduind orice sens literal - mai ales primelor trei capitole, pe care le vom cerceta. De-aceea Sfinţii Părinţi şi-au făcut o datorie din a spune că textul *are* un sens literal, şi trebuie să înţelegem exact care este acela.

Ne putem da seama deci că Sfinţii Părinţi ce au scris despre *Facere* au fost în general destul de „literali" în tâlcuirea textului, chiar dacă în multe cazuri admiteau *şi* un înţeles simbolic sau duhovnicesc. Există, de bună seamă, în Scriptură metafore evidente, pe care nici un om cu mintea întreagă nu s-ar gândi să le ia „literal". De pildă, în Psalmul 103 se spune: *soarele şi-a cunoscut apusul său.* în deplin respect fată de text, nu este nevoie să credem că soarele are conştiinţă şi „cunoaşte" literal când urmează să asfinţească; este vorba doar de un procedeu firesc în limbajul poetic, care nu pune pe nimeni în încurcătură.

Există însă şi un important tip de afirmaţii în Scriptură - iar în *Cartea Facerii,* sunt o mulţime de exemple - despre care Sfinţii Părinţi ne spun explicit să *nu* le înţelegem în mod literal. Sunt afirmaţii antropomorfice despre Dumnezeu, ca şi cum El ar fi un om care merge,'vorbeşte, se mânie etc. Toate aceste afirmaţii trebuie înţelese „cu dumnezeiască cuviinţă" - adică întemeindu-ne pe ceea ce ştim din învăţătura ortodoxă, că Dumnezeu este curat duhovnicesc, fără mădulare trupeşti, iar faptele Sale sunt descrise în Scriptură *aşa cum ne apar nouă.* Părinţii sunt foarte grijulii în această privinţă de-a lungul textului *Facerii.* Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur zice:

„Iar când auzi, iubite, că a sădit Dumnezeu Rai în Eden către Răsărit, înţelege cu dumnezeiască cuviinţă cuvântul «a sădit», înţelege că «a poruncit». Crede cele ce spune mai departe Scriptura, crede că Raiul a fost făcut în locul în care a spus Scriptura."[60]

Cât despre informaţia „ştiinţifică" din *Cartea Facerii* - căci vorbind despre facerea lumii pe care o cunoaştem, nu are cum să nu cuprindă şi o oarecare informaţie ştiinţifică - contrar părerii obişnuite, ea nu are nimic „depăşit". Este adevărat că observaţiile ei sunt făcute toate *aşa cum se văd de pe*

[59] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13,4. (Pentru traducerea românească am citat din: Sf. Ioan Gura de Aur, *Scrieri, partea întâi. Omilii la Facere* f/j, trad. de Pr. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1987, pp. 153-154. Trimiterile se vor face în continuare la ediţia românească: n. tr.). *"*>*Ibid.* 13, 3, p. 152.

pământ şi cu referire la omenire; dar ele nu avansează nici o învăţătură anume - de pildă, despre natura corpurilor cereşti sau despre mişcările lor relative -deci cartea poate fi citită de fiecare generaţie şi înţeleasă în lumina propriei cunoaşteri ştiinţifice. Descoperirea, în ultimele veacuri, a vastităţii spaţiului şi imensităţii multora dintre corpurile sale cereşti nu face decât să 'adauge măreţie în minţile noastre la simpla istorisire a *Facerii.*

Desigur, când Sfinţii Părinţi vorbesc despre *Facere,* ei încearcă să o ilustreze cu exemple luate din ştiinţa naturală a vremii lor; la fel facem şi noi astăzi. Tot acest material ilustrativ este deschis criticii ştiinţifice, şi, în parte este într-adevăr depăşit. Dar textul însuşi al *Facerii* nu este atins de aceste critici, şi nu putem decât să ne uimim cât de proaspăt şi în pas cu vremea este el pentru fiecare nouă generaţie. Iar tâlcuirea *teologică* a Sfinţilor Părinţi asupra textului împărtăşeşte aceleaşi calităţi.

5. Natura textului

Ultimul lucru important înainte de a aborda textul propriu-zis al *Facerii* este următorul: *cefei de text este acesta* ?

Ştim cu toţii argumentele antireligioase despre Scriptură, şi în special despre *Facere,* cum că este creaţia unei populaţii înapoiate, ce cunoştea prea puţin despre ştiinţa lumii, că este plină de mitologie primitivă despre „zei creatori" şi flinte supranaturale, că totul a fost luat din mitologia babiloniană etc. Dar nimeni nu poate asemui în mod serios *Facerea* cu oricare dintre miturile despre creaţie ale altor popoare, fără a fi izbit de sobrietatea şi simplitatea istorisirii din *Cartea Facerii.* Miturile despre creaţie sunt, într-adevăr, pline de întâmplări fantastice şi fiinţe de basm, despre care nici nu se pune problema să fie luate textual. Textele de acest tip nu intră în competiţie cu *Cartea Facerii;* ele nu sunt nici măcar comparabile.

Totuşi există o părere larg răspândită - fără temei în Scriptură ori în tradiţia Bisericii - că Moisi a scris *Cartea Facerii* după ce a cercetat alte istorisiri timpurii despre creaţie, sau că n-a făcut decât să consemneze tradiţiile orale ce au ajuns până la el,' compilând şi simplificând poveştile care s-au transmis până în vremea lui. Aceasta ar însemna, desigur, că *Facerea* este opera înţelepciunii şi speculaţiei omeneşti, şi deci n-ar avea nici un rost să cercetezi o asemenea lucrare ca pe'o descriere a adevărului despre începutul lumii.

Există diferite tipuri de cunoaştere, iar cunoaşterea ce vine de-a dreptul de la Dumnezeu este cu totul osebită de cea care purcede din putinţele fireşti ale omului. Sfântul Isaac Şirul deosebeşte felurile de cunoaştere după cum urmează:

> „Cunoaşterea care se mişcă în cele văzute sau în simţuri şi urmăreşte înşiruirea lor se numeşte naturală. Iar cea care se mişcă în planul celor gândite (inteligibile) şi, prin mijlocirea lor, în firile celor netrupeşti se nu-

meşte duhovnicească, deoarece ea primeşte simţirea în duh şi nu în simţuri. Şi acestea două se ivesc în suflet din afară, pentru cunoaşterea lor. Iar cea care se produce în planul dumnezeiesc se numeşte mai presus de fire şi e mai degrabă necunoscută şi mai presus de cunoaştere. Contemplarea acesteia n-o primeşte sufletul dintr-un conţinut din afara lui, ca pe primele două, ci ea se arată şi se descoperă din cele dinlăuntrul sufletului în chip nematerial, deodată şi pe neaşteptate. Pentru că *împărăţia cerurilor în lăuntrul vostru este* (Le. 17, 21)."[61]

într-un alt loc, Sfântul Isaac descrie cum în oamenii cu cea mai înaltă viată duhovnicească sufletul se poate ridica la o vedere a începuturilor lucrurilor. Descriind cum este răpit un astfel de suflet la gândul veacului viitor cel nestricăcios, Sfântul Isaac scrie:

„Şi apoi se înaltă de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Şi se gândeşte cum le-a adus dintr-o dată pe toate la flintă din cele ce nu sunt, numai prm bunăvoirea Lui."[62] Se poate deci crede că Moisi şi cronicarii de după el au folosit însemnări scrise şi tradiţii orale când au ajuns la scrierea faptelor şi cronologiei patriarhilor şi împăraţilor istorici; dar istorisirea începutului existentei lumii, când nu erau martori la preaputernicele lucrări dumnezeieşti, poate veni numai din descoperirea lui Dumnezeu; este o cunoaştere suprafirească, descoperită în contactul direct cu Dumnezeu.[63] Este exact ceea ce ne spun Părinţii şi tradiţia Bisericii că este *Cartea Facerii.* Sfântul Ambrozie scrie: „Moisi a vorbit cu Dumnezeu Cel Preaînalt nu în vedenie, nici în vis, ci gură către gură (Numeri 12, 6-8). Lămurit şi limpede, nu prin chipuri şi ghicituri, i s-a dat lui darul dumnezeieştii apropieri. Şi astfel Moisi a deschis gura sa şi a rostit cele spuse de Domnul înlăuntrul său, după făgăduinţa făcută lui când El l-a îndreptat către împăratul Faraon: *Şi acum mergi, şi eu voi deschide gura ta, şi te voi învăţa cele ce vei grăi* (Ieşire 4, 12). Iar dacă el a primit mai înainte de la Dumnezeu ceea ce avea să spună despre slobozirea norodului, cu cât mai mult trebuie tu să primeşti ceea ce va să spună El despre cer? Drept aceea, *nu întru cuvinte îndemnătoare ale înţelepciunii,* nu în deşertăciuni rilosoficeşti, *ci întru arătarea Duhului şi a puterii* (1 Cor. 2, 4) s-a încumetat a zice, ca şi cum ar fi fost martor dumnezeieştii lucrări: *întru început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul.* "[M] întru acelaşi cuget scrie şi Sfântul Vasile la începutul *Hexaimeronului* său:

[a] Sf. Isaac Şirul, *Cuvinte despre nevointă,* LXVI. (în *Filocalia,* voi. 10, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1981, pp. 339-340; n.tr.)

[e] *Ibid., 'cuv.* LXXXV.p. 447. '- -:--.-..-.....

[s] *Cartea Ieşirii* relatează două ocazii când Dumnezeu însuşi îi spune lui Moisi: „în şase zile au făcut Domnul cerul şi pământul" (Ieşire 20, 11; 31, 17), (n. ed.)

[a] Sf. Ambrozie al Mediolanului, *Hexaimeron* 1, 2 în *The Fathers of Church,* New York, 1961, col. 42, pp. 6-7.

„Aşadar Moisi, care a fost învrednicit, la fel cu îngerii, să vadă pe Dumnezeu față către față, el ne istoriseşte cele pe care le-a auzit de la Dumnezeu."[65]

în *Omiliile la Facere,* Sfântul loan Gură de Aur revine mereu asupra afirmaţiei că fiecare cuvânt al Scripturii este dumnezeieşte insuflat şi are un înţeles adânc - căci nu sunt cuvintele lui Moisi, ci ale lui Dumnezeu:

' „Să vedem dar ce ne învaţă şi acum fericitul Moisi, care nu grăieşte acestea numai cu a sa gură, ci insuflat de harul lui Dumnezeu."[66] Apoi are o fascinantă descriere a felului cum face Moisi acest lucru. Ştim că prorocii *Vechiului Testament* au prevestit venirea lui Messia. în *Cartea Apocalipsei,* Sfântul loan Teologul a prorocit cele despre sfârşitul lumii şi viitorul Bisericii. Cum anume ştiau ce urma să se întâmple ? Este vădit că Dumnezeu le-a descoperit. Sfântul loan Gură de Aur zice că întocmai cum Sfântul loan Teologul a fost profetul celor viitoare, Moisi a fost *prorocul celor din trecut.* El spune următoarele:

„Toţi ceilalţi proroci au spus sau cele ce aveau să se întâmple după multă vreme, sau cele ce aveau să se întâmple în vremea lor, pe când fericitul Moisi, care a trăit după multe generaţii de la facerea lumii, condus fiind de mâna cea de sus, a fost învrednicit să spună acelea care fuseseră create de Stăpânul tuturor înainte de naşterea lui! De-aceea a şi început spunând aşa: *Intru început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul.* Aproape că ne strigă tuturora cu voce tare şi ne spune: «Rostesc oare acestea fiind învăţat de oameni ? Nu ! Cel care a adus pe acestea de la nefiinţă la fiinţă, Acela a mânat şi limba mea spre grăirea lor !» Aşa că, rogu-vă, să luăm aminte la cele spuse, nu ca şi cum le-am auzi de la Moisi, ci de la Dumnezeul universului prin gura lui Moisi, şi să zicem adio gândurilor noastre."[67] Aşadar, trebuie să ne apropiem de primele capitole ale *Facerii* ca de o carte profetească, cunoscând că cele înfăţişate s-au întâmplat cu adevărat, dar cunoscând şi că - din pricina îndepărtării lor față de noi, şi din pricina firii lor însăşi, ca primele întâmplări din istoria lumii - le vom putea înţelege numai în chip nedesăvârşit, tot aşa cum nedesăvârşit înţelegem întâmplările de la sfârşitul lumii, înfăţişate în *Apocalipsă* şi în alte Scripturi ale *Noului Testament.* Sfântul loan Gură de Aur însuşi ne atrage luarea aminte să nu socotim a înţelege prea mult din zidirea lumii:

„Să primim cu multă recunoştinţă cuvintele Scripturii; să nu trecem de măsura noastră, nici să iscodim cele mai presus de noi, aşa cum au păţit duşmanii adevărului, care, voind să cerceteze totul cu propriile gânduri, nu s-au gândit că este cu neputinţă omului să cunoască desăvârşit creaţia lui Dumnezeu."[68]

[65] Sf. Vasile cel Mare, *Hexaimeron 1.1, ep. cit.* [66] Sf. loan Gură de Aur, *op. cit., ed. cit, p.* 157. [67] *Ibid.,2,* 2, p. 40. [68] *Ibid.*

Să încercăm deci a intra în lumea Sfinţilor Părinţi şi în felul lor de înţelegere a textului *Facerii,* cel dumnezeieşte insuflat. Să iubim şi să cinstim scrierile lor, care în vremile noastre tulburi sunt faruri strălucitoare ce-şi aruncă atotluminătoarea rază asupra textului celui insuflat. Să nu ne pripim a crede că noi „ştim mai bine" decât aceia, iar de socotim a avea vreo înţelegere pe care ei nu au zărit-o, să ne smerim, şovăind a o da altora, cunoscân-du-ne sărăcia şi slăbiciunea minţilor noastre. Fie ca ei să ne deschidă minţile, ca şi noi să pricepem descoperirea lui Dumnezeu.

Mai trebuie să adăugăm aici o observaţie finală despre studierea *Cărţii Facerii* în vremea noastră. Sfinţii Părinţi de la începuturile creştinismului,

care au scris despre cele Şase Zile al zidirii lumii, au găsit de cuviinţă ca în anumite cazuri să semnaleze speculaţiile ştiinţifice sau filosofice necreştine ale vremii lor - de pildă, faptul că lumea ar fi veşnică, că s-ar fi ivit de la sine, că ar fi fost creată dintr-o materie preexistentă de către un dumnezeu-făurar limitat, şi aşa mai departe.

Şi în vremea noastră există speculaţii necreştine despre începuturile universului, ale vieţii pe pământ etc, şi nu avem cum să nu le atingem în anumite momente ale tâlcuirii noastre. Astăzi cele mai răspândite idei de acest tip sunt cele legate de aşa-numita teorie a „evoluţiei". Va trebui să discutăm pe scurt câteva dintre ideile sale dar, spre a evita neînţelegerile, trebuie să spunem ce anume înţelegem prin acest cuvânt.

Conceptul de „evoluţie" are mai multe accepţii, atât în limbajul ştiinţific cât şi în cel obişnuit: uneori nu este decât un sinonim pentru „dezvoltare";' alteori e folosit spre a descrie „variaţiile" ce apar în interiorul speciilor; şi, în sfârşit, descrie schimbările reale sau ipotetice din natură, de un tip oarecum mai cuprinzător. In cursul de fată nu ne vom ocupa de aceste tipuri de „evoluţie", ce aparţin în mare măsură domeniului realităţilor ştiinţifice şi interpretării Ion

Singurul tip de „evoluţie" de care va'trebui să ne ocupăm este evoluţia în înţelesul de „cosmogonie" - adică teorie despre obârşia lumii. Pentru cei care studiază astăzi *Facerea,* acest tip de teorie a evoluţiei ocupă acelaşi loc pe care-1 ocupau vechile speculaţii despre obârşia lumii pentm primii Părinţi ai Bisericii. Există persoane ce susţin că până şi acest tip de evoluţie este perfect ştiinţific; ba chiar unii dintre' ei sunt cu totul „dogmatici" în privinţa subiectului. Dar orice părere suficient de obiectivă va trebui să admită că cosmogonia evoluţionistă, dacă nu are pretenţia de a fi descoperită în chip dumnezeiesc, este tot atât de speculativă ca orice altă teorie asupra originilor şi poate fi discutată la acelaşi nivel cu ele. Deşi pretinde a se întemeia pe realităţi ştiinţifice, ea însăşi aparţine domeniului filosofiei, atingând chiar teologia, în măsura în care nu poate ocoli problema lui Dumnezeu ca Ziditor al lumii, fie că îl acceptă ori îl tăgăduieşte.

Deci în cursul de fată vom aborda teoria „evoluţiei" doar ca pe o teorie universală ce încearcă să explice obârşia lumii şi a vieţii.

*miy*y.* CAPITOLULDOI ;;T„oi,

";.....<»< 1V *Cele Şase Zile ale Facerii* ..... ;

(Observaţii generale)

.K'i *}?:£ ' ;; Kt* f ':>r; '«,;. „,;<..-..

ti " *"'m'i'ii* .:•.; ':•'[,- *M,* /":

...

r. • v tiţ-i. :-.

1. Introducere

Să cercetăm acum modelul patristic al celor Şase Zile ale Facerii. Nu vom sta să încercăm a ghici „cât de lungi" au fost acele zile deşi, când vom ajunge la sfârşit, vom avea o idee destul de limpede despre felul cum priveau Părinţii lungimea lor. Mulţi fundamentalişti socotesc că înţelegerea literală a *Facerii* se pierde dacă nu se acceptă că zilele sunt exact de douăzeci şi patru de ore; iar mulţi dintre cei care doresc să împace *Facerea* cu teoria modernă a evoluţiei cred că speranţele lor depind de acceptarea acestor zile ca fiind de milioane sau miliarde 'de ani lungime, conformându-se astfel presupuselor descoperiri ale geologiei. Cred că putem spune rară a greşi că ambele păreri sunt pe alături de subiect.

Nu înseamnă că aceste zile nu ar fi putut fi de douăzeci şi patru de ore, dacă Dumnezeu ar fi voit aşa; unul sau doi dintre Părinţi (de pildă, Sfântul Efrem Şirul) chiar afirmă explicit că aveau douăzeci şi patru de ore. Dar cei mai mulţi dintre Părinţi nu spun nimic despre acest subiect: nu era un subiect de discuţie în zilele lor şi se pare că nu le-a dat prin minte să stăruie a proiecta măsura timpului lumii noastre căzute asupra uluitoarelor şi minunatelor întâmplări ale celor Şase Zile.

Dar, dacă nu este nevoie să definim cele Şase Zile ale Facerii ca având douăzeci şi patru de ore, este iarăşi cu neputinţă să le privim ca având milioane sau miliarde de ani - adică să le forţăm'să se potrivească măsurătorii evoluţioniste a timpului. Pur şi simplu, întâmplările din cele Şase Zile nu se potrivesc defel cu concepţia evoluţionistă. în *Cartea Facerii* primele vieţuitoare sunt ierburile şi pomii de pe uscat; viata nu a apărut întâi în mare, cum ar voi teoria evoluţionistă; aceste plante de uscat dăinuie o zi întreagă (miliarde de ani ?), înainte de zidirea soarelui, pe când, în orice variantă, evoluţionistă soarele precede însuşi pământul.[69] Orice observator obiectiv rezonabil ar ajunge la concluzia că cele Şase Zile ale Facerii, dacă sunt o re-

[69] Nu numai „evolutionistii creştini", ci şi „creationistii progresivişti", partizanii „pământului vechi", încearcă să îndese cele Şase Zile în scala temporală evoluţionistă a miliardelor de ani, fiind astfel nevoiţi să deformeze relatarea Facerii spre a putea face fată contradicţiilor evidenţiate mai sus. (aed.)

latare adevărată, iar nu produsul unei fantezii arbitrare sau al speculaţiei, pur şi simplu nu se potrivesc cu cadrul evoluţionist, deci nu e nevoie să le facem a fi de miliarde de ani lungime. Vom vedea mai jos cum descrierea Zilelor de către Sfinţii Părinţi face aproape imposibilă această interpretare. Este vădit că teoria evoluţiei vorbeşte despre cu totul altceva decât despre cele Şase Zile ale Facerii.

Şi, de fapt, nici o teorie ştiinţifică nu ne poate spune ceva despre cele Şase Zile. Ştiinţa încearcă să explice - uneori cu mai mult, alteori cu mai puţin succes - schimbările lumii acesteia, întemeindu-se pe extrapolarea proceselor naturale ce pot fi observate astăzi. Dar cele Şase Zile ale Facerii *nu sunt* un proces natural; ele sunt ceea ce a avut loc *înainte* de a începe să funcţioneze întregul proces natural al lumii. Ele sunt lucrarea lui Dumnezeu; prin definiţie, ele tin de miracol, nepotrivindu-se cu legile firii ce cârmuiesc lumea pe care o vedem în prezent.™ Tot ceea ce putem şti despre ce anume s-a întâmplat în cele Şase Zile nu provine din extrapolări sau speculaţii ştiinţifice, ci doar din descoperirea dumnezeiască. In această privinţă, savanţii moderni nu sunt de mai mult folos decât vechii creatori de speculaţii şi mituri cosmice. Tâlcuitorii *Cărţii Facerii* subliniază acest lucru. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

> „Ce vrea să însemne că mai întâi a fost cerul şi apoi pământul, întâi acoperişul şi apoi temelia? Dumnezeu nu se supune trebuinţelor fireşti; El nu e supus legilor meseriei. Voia lui Dumnezeu este ziditorul şi făuritorul firii şi al meşteşugului şi a tot ce fiinţează."[71] Vorbind de a Cincea Zi a Facerii, acelaşi Părinte spune:
>
> Astăzi deci vine la ape şi ne arată că, prin cuvântul Lui şi prin porunca Lui, apele au dat din ele vietăţi însufleţite. [...] Spune-mi care cuvânt ar putea rnfâtişa minunea?"[72]

în *Hexaimeronul* său, Sfântul Vasile învaţă că în Ziua a Treia nu era vreo trebuinţă firească pentru ca apele să curgă în jos; aceasta e o lege a lumii noastre, dar atunci legea era ca şi inexistentă, până a venit porunca lui Dumnezeu:

> „însă poate că cineva va căuta să afle, pe lângă cele spuse, şi aceasta: Mai întâi, apa, în chip firesc, se revarsă spre locurile cele de jos. Pentru ce atunci Scriptura spune că face aceasta la porunca Creatorului? [...] Dacă aşa este firea apei, atunci este de prisos porunca lui Dumnezeu ca să

[0] în notele sale, Părintele Serafim spune în continuare: „Arhiva fosiliferă nu e mărturia celor Şase Zile, ci a istoriei lumii stricăcioase de după Facere. Cele Şase Zile sunt dincolo de observaţia şi măsurătoarea ştiinţifică, fiind de un alt tip decât lucrurile pe care le măsoară ştiinţa. (Cf. St. Sinieon Noul Teolog despre noile legi ale firii de după căderea lui Adam.) Durata lor în timp nu este măsurabilă de către ştiinţă şi nu se potriveşte cu nici o teorie ştiinţifică." (n. ed.)

[1] Şfi Ioan Gură de Aur, *Opt omilii la Facere* 1,3. PG, 54, pp. 581-620.

[12] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 7, 3, *op. cit,* p. 90.

se adune apele într-o adunare. [...] La prima întrebare răspund aşa: Tu cunoşti mişcările apei, că apa curge în jos, că nu stă într-un loc şi că în chip Hi firesc o porneşte spre locurile aplecate şi adânci, după ce Stăpânul a dat -S apei această poruncă. Dar ce putere avea apa înainte de a i se fi poruncit .; să urmeze această cale nici tu n-o ştii şi nici n-ai auzit pe altul care să fi văzut. Gândeşte-te că glasul lui Dumnezeu, prin natura lui, are putere *'ii* creatoare şi că porunca dată atunci zidirii a arătat celor zidite de Creator • calea pe care trebuie s-o urmeze în viitor."[73]

Neîndoielnic, avem aici principala sursă a neînţelegerii între teoria ştiinţifică şi descoperirea religioasă. în timpul celor Şase Zile s-a făcut însăşi firea; cunoaşterea noastră actuală a legilor firii nu are cum să ne spună cum au fost alcătuite aceste legi. întreaga temă a obârşirii primordiale, a începuturilor, a Facerii tuturor lucrurilor - este în afara sferei ştiinţei. Când un savant pătrunde pe acest tărâm, el ghiceşte şi speculează ca şi cosmologii din vechime, iar aceasta nu numai că-1 abate de la serioasa îndeletnicire a studierii proceselor fireşti ale lumii prezente, ci-1 face şi să se ia la întrecere cu descoperirea religioasă, singura sursă cu putinţă a unei cunoaşteri reale a începuturilor lucrurilor, tot aşa cum este singura noastră sursă de cunoaştere a sfârşitului absolut al tuturor lucrurilor. Sfântul Vasile scrie:

„Pentru ce vă spun acestea ? Pentru că e vorba să cercetez alcătuirea lumii şi să contemplu universul, nu pe temeiul principiilor filosofiei . lumii, ci pe temeiul învăţăturilor pe care Dumnezeu le-a dat lui Moisi, slujitorul Lui, vorbmdu-i lui Moisi aievea, nu în ghicitură."[74]

De ne-am putea smeri îndeajuns spre a pricepe că, de fapt, putem cu noaste foarte puţin din amănuntele celor Şase Zile ale Facerii, am avea mai bun prilej de-a înţelege ceea ce se poate înţelege despre *Cartea Facerii.* Doar Sfinţii Părinţi, iar nu speculaţiile cosmologice sau ştiinţifice, sunt cheia noastră pentru înţelegerea textului.' i. n ' ■ . n ■ •

nti,J>V-r , : *2. Observaţii generale despre cele Şase Zile* !.'"»*»'<!

„ Deci ce putem spune despre cele Şase Zile ?

întâi: un ortodox ce a cugetat la cele Şase Zile a arătat foarte frumos cum trebuie cercetate - să nu le măsurăm cantitativ, ci teologic. însemnătatea lor nu tine de durată, ci de ceea ce s-a petrecut în ele. Ele sunt afirmarea a şase lucrări ziditoare ale lui Dumnezeu care au ivit universul aşa cum îl cunoaştem. Vom cerceta îndată cele şase lucrări în chip amănunţit.

în al doilea rând: cum am văzut, prin natura lor,'întâmplările acestor zile sunt miraculoase, nesupunându-se legilor firii ce guvernează lumea de azi, şi nu le putem înţelege proiectând asupra lor experienţa noastră prezentă.

'" Sf. Vasile, *Hexcdmeron.* 4, 2, *op. cit., ep. cit.,* pp. 111-112. .'"o '•*./. .• !• .'-'.."' -. ' <«<> '<"-

*" * I b i d . . 6 . \ , y .* 131. . -!>..':.<;. .-t. SîuOr:t… S ..;-.

în al treilea rând: Sfinţii Părinţi care au scris despre Facere au subliniat un lucru în mod deosebit: lucrarea ziditoare a lui Dumnezeu în cele Şase Zile este spontană, are loc dintr-o dată.

Sfântul Efrem Şirul, care înţelege zilele Facerii ca fiind de douăzeci şi patru de ore, a subliniat că lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu în acele zile nu au avut nevoie de douăzeci şi patru de ore, ci numai de o clipă. Iată ce scrie despre Ziua întâi:

„Deşi atât lumina, cât şi întunericul au fost zidite într-o clipită, totuşi, atât ziua, cât şi noaptea Zilei întâi au ţinut câte douăsprezece ceasuri fiecare."[75] De asemenea, în mai multe locuri din tâlcuirea sa la cele Şase Zile, Sfântul Vasile cel Mare subliniază spontaneitatea zidirii dumnezeieşti. El scrie despre Ziua a Treia a Facerii:

„La acest cuvânt, toate pădurile s-au îndesit, toţi arborii s-au ridicat iute în sus... Toate crângurile s-au acoperit îndată de tufanî deşi, şi aşa-numitii arbuşti ce slujesc la facerea ghirlandelor... care nu erau mai înainte pe pământ, toţi într-o clipită de vreme au apărut.[76] [...] *Să răsară pământul.* Această mică poruncă s-a prefăcut îndată într-o puternică lege a naturii şi într-o raţiune măiastră. Porunca aceasta a săvârşit miile şi miile de însuşiri ale plantelor şi ale arborilor mai iute decât un gând de-al nostru."[77] Sfântul Ambrozie scrie că atunci când Moisi spune dintr-o dată *întru început a făcut Dumnezeu,* el vrea „să arate negrăita repeziciune a lucrării". Şi având în minte speculaţiile cosmogonice ale elinilor, el scrie cuvinte ce se potrivesc la fel de bine speculaţiilor din vremea noastră:

„El [Moisi] nu se aştepta la o zăbavnică şi tihnită zidire a lumii dintr-o îngrămădire de atomi."[7]* :>;:-u,...;ifV;;, ;,;/7^^;»/l>-.->

Sfântul Ambrozie spune în continuare:

Şi [Moisi] în chip potrivit a adăugat: «au făcut», ca nu cumva să se creadă că ar fi fost vreo zăbavă în zidire. Pe deasupra, oamenii pot vedea şi ce neasemuit Ziditor a fost Acela ce a plinit o asemenea măreaţă lucrare într-o clipită a lucrării Sale ziditoare, astfel că urmarea voii Sale a luat-o înaintea simţirii timpului."[79]

Sfântul Athanasie cel Mare - combătând învăţătura ariană că Hristos este „începutul" tuturor lucrurilor, şi deci asemenea celor zidite - arată cum înţelege cele Şase Zile ale Facerii şi spune că toate lucrurile acelor zile au fost zidite *deodată:*

„Cât despre stele şi marii luminători, nu a apărut întâi acesta şi apoi celălalt, ci toate întru aceeaşi zi şi la aceeaşi poruncă au fost chemate la

' Sf. Kliem, *Tălcuire la Facere, ed. cil.,* 1. ■•' "" ■'•..... ■ [7]' Sf. Vasile, *Hexaitnercm* 5, 6, *op. cit, ed. cit,* pp. 124-125.
[77] *Ibid.5,* 10, p. 130.
* Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 1,2. : »?! :->'!?:

fiinţare. Şi tot aşa a fost plăsmuirea dintâi a celor cu patru picioare, şi a păsărilor şi a peştilor şi a dobitoacelor şi a ierburilor... Nici o făptură n-a fost zidită înaintea alteia, ci toate lucrurile ce au luat început au prins viaţă la o singură poruncă."*[10] Mu [A] r

-: *3. De ce Şase Zile?*

L-am citat deja pe Sfântul Efrem Şirul care afirmă că „nu este îngăduit a zice că ceea ce pare, potrivit celor istorisite [în *Cartea Facerii],* a fi fost zidit în şase zile, a fost zidit într-o singură clipă". Sfinţii Părinţi se tin cu multă fidelitate de textul *Facerii:* când textul spune „zi", ei socotesc că nu este îngăduit a înţelege o perioadă de lungime nedeterminată, căci lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu sunt imediate; dar la fel de neîngăduit li se pare faptul de a socoti aceste Şase Zile doar un artificiu literar spre a exprima o zidire ce ar fi avut loc toată dintr-o dată.[81] Deşi fiecare lucrare ziditoare este imediată, întreaga zidire constă dintr-o înşiruire ordonată a lucrărilor ziditoare. Sfântul Grigorie Teologul scrie:

„Zilelor [facerii] li se adaugă o anume întâietate, doime, treime, şi tot aşa, până la a şaptea zi de odihnă de la lucru, împărtindu-se prin aceste zile toată zidirea, tocmită cu rânduială de legi negrăite, dar nu alcătuită într-o clipă, de către Cuvântul cel Atotputernic, pentru Care a gândi ori a grăi înseamnă totodată a săvârşi fapta. Faptul că omul s-a ivit ultimul în lume, cinstit cu lucrarea mâinii şi cu chipul lui Dumnezeu, nu este câtuşi de puţin neaşteptat; căci pentru el, ca pentru un împărat, trebuia pregătit sălaşul împărătesc, şi numai atunci avea să fie adus în el împăratul, însoţit de toate rapturile."[82] în acelaşi sens scrie şi Sfântul Ioan Gură de Aur: '

„Nu putea oare dreapta Lui cea atotputernică şi nesfârşita Lui înţelepciune să aducă la fiinţare pe toate şi într-o singură zi ? Dar ce spun eu o singură zi ? Putea să le aducă într-o clipită ! Dar pentru că Dumnezeu n-a adus la fiinţare pentru trebuinţa Lui nimic din cele ce sunt - căci El n-are nevoie de nimic, fiind desăvârşit, ci a făcut totul din pricina iubirii Sale de oameni şi a bunătăţii Lui - pentru aceea le creează treptat, iar prin gura fericitului proroc ne învaţă lămurit despre cele ce s-au făcut, pentru ca, ştiindu-le bine, să nu cădem în greşalele celor ce judecă mânaţi de gânduri omeneşti. [...] Dar pentru ce, dacă omul este mai de preţ decât

[85] Sf. Athanasie cel Mare, *Patru cuvinte împotriva arienilor* II, 48, 60.

[8] De fapt, acesta e unul dintre lucrurile pe care îl învaţă Fericitul Augustin în mod greşit. în cartea sa, *înţelesul literal al Facerii,* el sugerează (fără să insiste) că zilele Facerii nu erau perioade de timp, ci un artificiu literar spre a descrie pe îngerii care contemplă lucrările zidirii, care în realitate ar fi avut loc toată într-o clipă. (n. ed.) >;-;. *u:*^\ . , ;/

[82] Sf. Grigorie Teologul, *Omilia 44.* - !'

toate, a fost făcut pe urmă ? Pentru o pricină foarte dreaptă. După cum atunci când are să vină un împărat într-un oraş este nevoie să meargă înainte însoţitorii şi toţi ceilalţi ca să pregătească palatul împărătesc, şi aşa intră împăratul în palat, în acelaşi chip şi acum, vrând Dumnezeu să-I pună pe om peste toate cele de pe pământ ca împărat şi stăpânitor, i-a zidit mai întâi această locuinţă frumoasă, lumea; şi, numai după ce a fost gata totul, l-a adus pe om ca să o stăpânească."[83]

Sfântul Grigorie al Nyssei repetă aceeaşi învăţătură, cum că omul, ca împărat, a apărut doar după ce i s-a pregătit domnia; dar şi el are o altă tâl-cuire, mai tainică, a înşiruirii celor Şase Zile, pe care unii au încercat să o interpreteze ca pe o înfăţişare a teoriei evoluţiei. Să cercetăm deci îndeaproape această învăţătură. El scrie:

„Scriptura istoriseşte că în legătură cu facerea omului Dumnezeu a folosit o anumită cale şi a urmat o anumită ordine. Căci, după ce a fost alcătuit universul fizic, ne spune Scriptura, omul nu s-a ivit îndată pe pământ, ci înainte de el au fost zidite flintele necuvântătoare, iar înainte de ele au fost aduse la viată plantele. Prin această ordine cred că Scriptura a vrut să ne arate că puterea dătătoare de viată s-a amestecat cu natura materială în chip treptat: mai întâi s-a îmbrăcat cu cele lipsite de simţuri, apoi înaintează spre flintele simţitoare, şi la urmă se înaltă spre firea cugetătoare şi cuvântătoare. [...'] Zidirea omului este istorisită la sfârşit, fiindcă el recapitulează şi cuprinde în sine toate însuşirile specifice de viată, atât ale plantelor, cât şi ale necuvântătoarelor. Căci şi omul se hrăneşte şi creşte ca şi plantele - la ele putându-se vedea cum îşi sug hrana prin rădăcini, scotând-o în fructe şi frunze - dar, în acelaşi timp, el se lasă slujit şi de simţuri, ca şi vietăţile necuvântătoare. Insă gândirea şi raţiunea sunt însuşiri aparte, neamestecate cu cele ale firii văzute... Puterea cugetătoare a sufletului nu se poate desfăşura în viata trupească decât numai prin mijlocirea simţurilor. Dar, fiindcă simţurile au existat mai înainte în natura flintelor necugetătoare, în chip necesar sufletul nostru, unindu-se cu trupul, se uneşte şi cu cele legate de trup, adică cu simţurile; iată dar toate acele fenomene lăuntrice pe care le numim «patimi»."[84] La sfârşitul unei alte descrieri, dintr-o altă carte, Sfântul Grigorie încheie: „Iar faptul că Scriptura ne istoriseşte că omul a fost creat în urma tuturor celorlalte făpturi înseamnă că legiuitorul [Moisi] nu s-a gândit la altceva decât la o învăţătură adâncă despre suflet, socotind că ceea ce e desăvârşit vine la'urmă, după trebuincioasa înşiruire în rânduiala lucrurilor...

[83] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii Ia Facere, op. cit,* 3, 3, *ed. cit,* pp. 50-51; 8, 2, p. 100. [84] Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialogul despre suflet si înviere.* (Citat după Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri, partea a doua. Scrieri exegetice, dogmatico-polemice şi morale,* traducere de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, PSB 30, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1998, pp. 367-368; n. tr.)

Am putea deci socoti că firea pare a urca în trepte - vreau să zic feluritele însuşiri ale vieţii - de la formele cele mai joase la cele desăvârşite."[85] Acesta e unul dintre foarte putinele pasaje din scrierile Sfinţilor Părinţi pe care cei care cred în cosmogonia evoluţionistă le socotesc a fi apropiate de părerile lor. El vorbeşte de o „urcare în trepte... de la formele cele mai joase la cele desăvârşite" şi afirmă că omul „participă" oarecum la viata zidirii inferioare. Dar teoria evoluţionistă asupra originilor cere mult mai mult decât aceste păreri generale, necontestate de nimeni. Teoria evoluţiei cere ca omul să fie un *descendent* al creaţiei inferioare, să fi „evoluat" din ea. într-unui din cursurile viitoare vom cerceta mai îndeaproape ce anume spun Părinţii despre obârşia omului. Aici vom spune doar că Sfântul Grigorie nu numai că nu spune nimic care să arate că ar crede în astfel de păreri, dar alte păreri ale sale sunt chiar opuse. Astfel, el este de acord cu ceilalţi Părinţi care au scris despre *Cartea Facerii* că zidirea lui Dumnezeu are loc dintr-o dată; chiar în acelaşi tratat el spune că „toate vârfurile şi colinele, şi toate colturile şi povârnişurile, şi toate vâlcelele erau presărate cu verdeaţă şi cu tot felul de copaci care, cu toate că abia de curând se înălţaseră din pământ, totuşi crescuseră până la cea mai deplină frumuseţe"[86], şi că „zidirea, ca să zic aşa, e săvârşită Tară zăbavă de către puterea dumnezeiască, existând dintr-o dată la porunca Sa."[87]

în continuare, Sfântul Grigorie afirmă explicit că motivul pentru care firea omenească are legătură cu zidirea inferioară este faptul că împărtăşeşte cu ea aceeaşi fire simţitoare; căci provine, într-adevăr, din acelaşi pământ din care s-au ivit şi făpturile inferioare. A susţine că acest fapt înseamnă că omul „se trage" din făpturile necugetătoare este o adăugire cu totul neîntemeiată la ceea ce a vrut să spună Sfântul; în acest caz ar trebui, într-adevăr, ca omul (împreună cu animalele) să se tragă şi din făpturile vegetale, întrucât are în sine câte ceva şi din firea lor. Dar teoria evoluţiei nu învaţă că animalele au „evoluat" din plante, ci că cele două regnuri sunt ramuri separate şi paralele dintr-un strămoş primitiv comun.

Deci „urcarea în trepte" a Sfântului Grigorie nu arată nicidecum descendenta cronologică a omului din plante şi animale, ci arată doar înrudirea lui cu făpturile inferioare, împărtăşind felul de hrănire şi firea simţitoare a acestora, însuşiri pe care toate rapturile născute pe pământ le au, în măsura în care le-au fost date de Dumnezeu. El nu descrie *istoria* omului, ci *firea* lui.

Vom vedea în continuare mai amănunţit ce anume credea Sfântul Grigorie despre „amestecul firilor" implicat de teoria evoluţiei. jf ■■- TI-H.;

[85] St. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului,* cap. 8. *(Cf.* trad. rom., St". Grigorie de Nyssa, *Scrieri, partea a doua, op. ci ed. cit., p. 29; n.tij*

s"/toi.,capl,5,p.20. ...~,-...>-..,<^v,VNfiv*<->,i.,,.,,. *ci ed. cit., p. 29; n.tij*
*"/tei, cap. 3,1. ,;^>^;;.;-»:.>b,>c>fîî"/;iî fâ [s]

Cele Şase Zile luate pe rând

(Facere 1, 1-25; 2, 1-3)

Să ne aplecăm acum asupra textului *Cărţii Facerii* şi să vedem pe scurt ce anume a adus la existenţă Dumnezeu în timpul celor Şase Zile ale Facerii.

/. *Ziua întâi (Facere 1, 1-5)*

1,1 *întru început.*™ ••••=>;«<••"•'"-; "-••••.• .«ni; t... ,":;• .,..?; -'- ••.>'. **Cartea** vorbeşte despre cele dintâi lucruri din lume. Dar cuvintele pot avea şi un înţeles tainic, cum învaţă Sfântul Ambrozie:

„începutul în înţeles tainic este arătat de zicerea: *Eu sunt Alfa şi Omega, începutul şi sfârşitul* (Apoc. 1, 8)... Cu adevărat, Cela ce este începutul tuturor lucrurilor, în puterea Dumnezeirii Sale, este, de asemenea, şi sfârşitul... Deci întru acest început, adică întru Hristos, Dumnezeu au zidit cerul şi pământul, fiindcă *toate printr-Însul s-au făcut, şi fără de dânsul nimic nu s-a făcut ce s-a făcut* (loan 1, 3)."[89]

Următoarele lucrări ale Facerii încep cu aceste cuvinte: 57 *a zis Dumnezeu,* Sfântul Vasile întreabă care e înţelesul lor, şi tot el ne răspunde:

„Să cercetăm în ce chip vorbeşte Dumnezeu. Oare aşa cum vorbim noi ? [...] Oare transmiţând prin organele glăsuitoare cele gândite, prin mişcarea articulată a vocii, face cunoscut gândul cel într-ascuns ? Oare nu e basm să spui că Dumnezeu are nevoie de atâta timp pentru a-şi arăta gândurile ? Nu e oare mai cucernic să spui că voia dumnezeiască şi cel dintâi impuls al cugetării Sale este Cuvântul lui Dumnezeu [adică Hristos] ? Scriptura îl înfăţişează pe larg, ca să arate că Dumnezeu nu numai că a voit să facă lumea, ci şi că a adus-o la existentă cu un împreu-nă-lucrător. Căci Scriptura ar fi putut urma să spună despre toate aşa cum a spus la început: *întru început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul,* apoi *A făcut lumina,* apoi *A făcut tăria.* Dar iată că Scriptura îl arată pe Dumnezeu poruncind şi vorbind; şi, fără să o spună, arată pe Cel Căruia îi porunceşte şi-i vorbeşte. [...] Deci, aşa cum spuneam mai înainte, Scriptura, pentru a deştepta mintea noastră spre căutarea Persoanei Căreia

[88] Toate citatele biblice sunt date în traducerea românească după *Biblia sau Dumnezeeasca Scriptură a legii vechi si a celei nouă,* Ediţia Sfântului Sinod, Bucureşti, 1914. (n. tr.) *a.* [89] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 1, 15, *ed. cit.,* pp. 14-15.

i-au fost spuse cuvintele, a luat, cu înţelepciune şi dibăcie, forma aceasta de exprimare."[90]

Iată deci că Hristos este Ziditorul, cum afirmă şi Sfântul Ioan Evanghelistul: *întru început era Cuvântul... toate printr-Însul s-a făcut, şi fără de dânsul nimic nu s-a făcut ce s-a făcut* (Ioan 1, 1...3). Sfântul Pavel învaţă acelaşi lucru: *Dumnezeu... a zidit toate prin Iisus Hristos* (Efes. 3, 9); *întru Dânsul [Hristos] s-au zidit toate, cele din ceruri şi cele de pre pământ, cele văzute şi cele nevăzute, ori scaunele, ori domniile, ori începătoriile, ori stăpânirile toate printr-Însul şi pentru Dânsul s-au zidit* (Col. 1,16).

Astfel, în iconografia ortodoxă tradiţională a facerii lumii nu vedem un bătrân (adică Tatăl) care-1 face pe Adam, ca în fresca lui Michelangelo din Capela Sixtină, ci pe Hristos. Fără îndoială că întreaga Treime creează: Tatăl porunceşte, Fiul zideşte, şi îndată vom vedea că şi Duhul ia parte la lucrare, „mişcându-se" sau „purtându-se" pe deasupra apei. Despre aceasta scrie Sfântul Efrem Şirul:

„Se cuvenea ca Duhul Sfânt *să se poarte,* ca o dovadă că în ce priveşte puterea ziditoare El este asemenea cu Tatăl şi cu Fiul. Căci Tatăl au grăit, Fiul au zidit, şi se cădea ca şi Duhul să-şi aducă lucrarea. Şi-aceasta o au făcut *purtându-se,* arătând prin aceasta în chip vădit că totul a fost adus întru fiinţare şi săvârşit de către Treime."[91]

1,1-2 *...a făcut Dumnezeu cerul şi. pământul. Şi. pământul era nevăzut şi netocmit.*

Sfântul Vasile întreabă:

„Cum se face că, deşi amândouă, şi cerul şi pământul, au fost făcute având aceeaşi cinste, cerul a fost făcut desăvârşit, iar pământul este încă nedesăvârşit şi neterminat ? Sau, pe scurt, care era partea «netocmită» a pământului şi pentru care pricină pământul era «nevăzut» ? Tocmirea desăvârşită a pământului o alcătuieşte belşugul din el: odrăslirea a tot felul de plante, creşterea pomilor înalţi, roditori şi neroditori, culorile frumoase şi mirosurile plăcute ale florilor'şi toate câte, puţin mai în urmă, răsărind din pământ la porunca lui Dumnezeu, vor împodobi pământul care le-a dat naştere. Aşadar, pentru că nimic din acestea nu era pe pământ, pe bună dreptate Scriptura a numit pământul «netocmit». Acelaşi lucru îl putem spune şi despre cer. Nici el nu era încă terminat, şi nici nu-şi primise podoaba lui; nu era luminat nici de lună, nici de soare, şi nici încununat cu cetele de stele. încă nu se făcuseră acestea. Deci n-ai păcătui fată de adevăr dacă ai spune că şi cerul era «netocmit»."[92]

[80] Sf. Vasile, *Hexaimeron 3,* 2, *ed. cit,* pp. 98-99.
[a] Sf. Efrem Şirul, *Tălcuire la Facere* 1, *ed. cit,* p. 286.
[2] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 2, 1, *ed. cit,* p. 84.

Sfântul Ambrozie numeşte lucrarea Zilei întâi „temelia" lumii:

„Meşterul-zidar aşază întâi temelia, iar după ce s-a pus temelia alcătu ieste feluritele părţi ale clădirii una după alta, iar apoi le adaugă şi podoa bele... De ce nu a'dat Dumnezeu [...] stihiilor podoabele potrivite o dată cu ivirea lor, ca şi cum El, în clipa facerii, nu ar fi fost în stare să facă în dată ca cerul să sclipească ţintuit cu stele, iar pământul să se îmbrace în flori şi roade ? Putea prea 'bine să se fi întâmplat aşa. Totuşi, Scriptura arată că lucrurile au fost mai întâi zidite, şi abia pe urmă au fost rânduite; altfel ar trebui să presupunem că ele nu au fost de fapt create, şi că nu au avut început, întocmai ca şi cum firea lucrurilor ar fi fost născută de la început, neapărând a fi ceva adăugat pe urmă."[93]

Sfântul Efrem zice: **...» ui ,: ,:**

„El spune aceasta dorind a arăta că goliciunea a premers firea [lucrurilor]... Pe atunci era doar pământul, şi nimic altceva în afară de el."[94]

1,2 Şi întuneric era deasupra adâncului.

Apele „adâncului" au fost făcute împreună cu pământul şi acopereau pământul în întregime. Iată pricina înfăţişării sale netocmite. Părinţii socotesc că a existat o oarecare lumină făcută împreună cu cerul, căci cerul este tărâmul luminii; dar dacă este aşa, norii ce acopereau pământul o împiedicau să ajungă pe pământ. Sfântul Efrem scrie: u „Dacă toată zidirea (fie că facerea ei este pomenită sau nu) a fost făcută

în şase zile, atunci norii s-au zidit în ziua întâi... Căci toate trebuiau a se zidi înşasezile."[98]

(Iată un alt indiciu al faptului că lucrarea celor Şase Zile se deosebeşte de lucrarea ziditoare a lui Dumnezeu de după aceea, şi că nu o putem înţelege proiectând în trecut experienţa noastră prezentă.)

Sfântul Ambrozie respinge explicit părerea că „întunericul" de aici se referă alegoric la puterile răului.[96] ..v,: ..... ;.,*;,■■' ■ ! ■ ..<■'*,.:.-..

\,2§i Duhul lui Dumnezeu se purta pre deasupra apei. . '.' ■

Aici vedem lucrarea celei de-a Treia Persoane a Sfintei Treimi în zidire. Sfântul Ambrozie scrie:

„încă nu venise plinătatea lucrării întru Duhul, precum este scris: *Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor* (Ps. 32, 6). [...] Duhul în chip cuvenit se purta peste pământ, cel sortit a aduce roadă, căci cu ajutorul Duhului el cuprindea seminţele noii naşteri, ce aveau să încolţească, după cuvintele proorocului: *Trimiie-vei Duhul Tău, şi se vor zidi, şi se va înnoi fata pământului* (Ps. 103, 30)."[97]

[s] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 1, 7, *ed. cit,* pp. 26, 28-29.
* Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* 1, *ed. cit.* p. 283.
[95] *Ud. i'l>*
[9(x] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 1, 8, <?<i. «7., p. 31.
[w]/fcid.

Sfântul Efrem ne dă o imagine foarte domestică asupra lucrării Duhului în Ziua întâi:

„[Duhul Sfânt] a încălzit apele şi le-a făcut roditoare şi în stare să zămislească, ca pasărea când sade pe ouă cu aripile întinse şi le încălzeşte cu căldura ei, făcându-le roditoare. Tot Duhul Sfânt înfăţişa atunci pentru noi chipul Sfântului Botez, în care, prin mişcarea Sa pe deasupra apei, dă naştere copiilor lui Dumnezeu."[98] Duhul Sfânt a luat parte şi la celelalte zile ale Facerii, căci Iov vorbeşte de *Duhul cel dumnezeiesc cel ce rn-a făcutpre mine* (Iov, 33, 4).

1.3 Şi a zis Dumnezeu: Să se facă lumină; şi s-a făcut lumină.

Sfântul Ambrozie scrie:

„Dumnezeu este făcătorul luminii, iar locul şi pricina întunericului este lumea. însă bunul Făcător a rostit cuvântul «lumină» ca să poată descoperi lumea, pătrunzând-o cu strălucire, şi astfel s-o facă frumoasă la înfăţişare. Deci dintr-o dată văzduhul s-a făcut strălucitor, iar întunericul s-a dat cu spaimă înapoi de la neobişnuita strălucire. Strălucirea luminii ce a pătruns dintr-o dată întregul univers a copleşit întunericul, scufun-dându-l parcă în adânc."[99]

Sfântul Efrem, în acord cu ceilalţi Părinţi, ne spune limpede că lumina nu avea nimic de-a face cu soarele, care a fost creat numai în Ziua a Patra:

„Lumina care a apărut pe pământ era fie ca un nor luminos, fie ca Iu mina zorilor, ori ca stâlpul ce a luminat norodului iudeu în pustie. Ori cum, lumina nu ar fi putut împrăştia întunericul ce învăluia totul, de nu şi-ar fi răspândit pretutindeni fie materia, fie razele, precum soarele la răsărit. Lumina dintru început era răspândită pretutindeni, nefiind închisă într-un singur loc anume; ea împrăştia întunericul fără a avea vreo mişca re; toată mişcarea ei ţinea doar de ivire şi pieire; când ea pierea dintr-o dată, venea domnia nopţii, domnie ce se sfârşea o dată cu ivirea ei. Ast fel, lumina a făcut să apară şi cele trei zile următoare... Ea a ajutat la odrăslirea şi răsărirea tuturor celor care urmau a fi scoase de către pământ în ziua a treia; cât despre soare, el a fost aşezat în tăria cerului ca să adu că la împlinire cele care fuseseră făcute să apară mai înainte cu ajutorul luminii dintru început."[100]

1.4 Şi a văzut Dumnezeu lumina că este bună.

După învăţătura Sfântului Ambrozie, Dumnezeu numeşte fiecare treaptă a zidirii Sale',,bună", văzându-i firea desăvârşită şi neprihănită şi având în vedere desăvârşirea întregii lucrări:

[98] Si". Efrem, *maure la Facere* \,*ed. cit,* pp. 286-287.

* St. Ambrozie, *Hexaimeron* 1, 9, *ed. cit,* p. 39.

[100] Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* 1, *ed. cit,* pp. 287-288!

„Dumnezeu, ca judecător al întregii lucrări, prevăzând cum avea să fie lucrul împlinit, laudă partea lucrării Sale aflată încă pe treptele începătoare, cunoscând de mai înainte felul încheierii ei... El laudă fiecare parte deosebi, ca fund vrednică de ceea ce avea să urmeze."[101]

1, 4-5 *Şi a despărţit Dumnezeu între lumină şi între întunerec. Şi a numit Dumnezeu lumina ziuă şi întunerecul l-a numit noapte.* ..;. >«

Sfântul Vasile tâlcuieşte acest loc:

„Şi a despărţit Dumnezeu între lumină şi între întunerec. Cu alte cuvinte, Dumnezeu a făcut să nu se amestece lumina cu întunericul, ci să stea separate una de alta. Le-a despărţit şi le-a separat foarte mult una de alta. *Şi a numit Dumnezeu lumina ziuă şi întunerecul l-a numit noapte.* Acum, după ce a fost făcut soarele, este zi când văzduhul e luminat de soare şi când soarele străluceşte în emisfera de deasupra pământului; este noapte când soarele, ascunzându-se, face umbră pământului. Atunci, la început, ziua şi noaptea nu se datorau mişcării soarelui, ci se făcea zi şi urma noapte când se revărsa lumina aceea care a fost făcută la început şi când iarăşi se retrăgea potrivit măsurii rânduite de Dumnezeu."[102] .,

1,5 Şi s-a făcut seară, şi s-a făcut dimineaţă, zi una.

Sfântul Vasile urmează astfel:

„Seara este hotarul comun dintre zi şi noapte, iar dimineaţa este vecinătatea nopţii cu ziua. Aşadar, ca să dea zilei cinstea de a fi fost făcută înainte, Scriptura a vorbit mai întâi de sfârşitul zilei, apoi de sfârşitul nopţii, pentru că zilei îi urmează noaptea. Starea în lume înainte de facerea luminii nu era noaptea, ci întunericul; noapte s-a numit atunci când Dumnezeu a despărţit întunericul de zi, şi întunericul a primit numire nouă, ca să se deosebească de zi. [...] Pentru ce nu a spus «ziua întâia», ci «zi una» ? Doar era firesc să o numească «ziua întâia», căci avea să-i adauge ziua a doua, a treia, a patra, pentru că era în fruntea celor care vin după ea. A spus «una» pentru că voia să determine măsura zilei şi a nopţii."[103] Ziua întâi a facerii (indiferent cât de „lungă" s-ar presupune că este) pune început ciclului de şapte zile (fiecare cu „ziua" şi „noaptea" ei) ce se continuă până în zilele noastre.

Comentatorii raţionalişti, care văd în cele „şapte zile" şi în faptul că „seara" precede „dimineaţa" doar o proiecţie retrospectivă a unor obiceiuri iudaice târzii, se arată a fi în total dezacord cu modul patristic de a privi aceste lucruri, fiind deci incapabili să răspundă la întrebarea: de unde şi de ce au luat iudeii aceste obiceiuri ? După concepţia patris-

[1] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron 2,* 5, *ed. cit,* p. 65.
[n] Sf. Vasile cel Mare, *Hexaimeron* 2, 8, *ed. cit,* p. 94.
[B] *Ibid.,* pp. 94-95.

tică, textul dumnezeieşte descoperit poate să ne arate, şi chiar ne arată, litera] *obârşia* lumii şi pricinile obiceiurilor iudaice (care au devenit acum creştine - căci ziua noastră bisericească începe şi ea cu Vecernia, slujba de seară), lată-ne deci la sfârşitul acelei „Zi Una", Ziua întâi a facerii. Ea a statornicit măsura timpului pentru toate epocile următoare (fiindcă „înainte" de ea nu exista timp; timpul începe cu ea). Ea este o zi deosebită de cele care urmează şi în altă privinţă, cum explică Sfântul Efrem:

> „Deci, după mărturia Scripturii, cerul, pământul, focul, aerul şi apa au fost făcute din nimic; pe când lumina făcută în Ziua întâi şi toate celelalte lucruri făcute după ea s-au făcut din ceea ce exista mai înainte. Căci ori de câte ori Moisi vorbeşte despre ceea ce s-a făcut din nimic foloseşte cuvântul „făcut" (evreieşte: *bara): a făcut Dumnezeu cerul şi pământul.* Şi, deşi nu se scrie că focul, apa şi aerul au fost făcute, nici nu se spune că ar fi fost alcătuite din ceea ce exista mai înainte. Deci şi acestea sunt din nimic, tot aşa cum cerul şi pământul sunt din nimic. Dar când Dumnezeu începe a face din ceea ce există de mai înainte, Scriptura foloseşte o zicere precum aceasta: *Şi a zis Dumnezeu: să se facă lumină,* şi celelalte. Iar când se zice: Şi *a făcut Dumnezeu chitii cei mari,* se spune înainte: Sa *scoată apele vietăţi cu suflete vii.* Deci numai cele cinci feluri de zidiri mai sus pomenite au fost făcute din nimic, pe când toate celelalte s-au făcut din cele Tăcute mai înainte din nimic."[104]

Cele „cinci zidiri" pomenite de Sfântul Efrem sunt cele „patru stihii" (sau „elemente") din care, după definiţia ştiinţei antice, se alcătuiesc toate cele de pe pământ, împreună cu „cerul". Nici măcar nu e nevoie să acceptăm acest mod de analizare a creaţiei spre a vedea că, într-adevăr, Ziua întâi a Facerii are ceva „de temelie": ea cuprinde începuturile tuturor celor care urmează după ea. Am putea face speculaţii asupra locului de unde a apărut *materia* concretă a făpturilor vii, a corpurilor cereşti şi a celorlalte zidiri din următoarele cinci zile: a fost ea creată iarăşi din nimic, sau a fost cu adevărat doar o transformare a materiei preexistente ? Nu ar fi însă decât un simplu exerciţiu nefolositor, care nu ar contrazice nicidecum adevărul că structura de temelie a materiei şi creaţiei s-a făcut în Ziua întâi; lucrarea următoarelor cinci zile este mai puţin „radicală" decât cea a Zilei întâi - este mai mult o „tocmire" decât o „facere"'în adevăratul înţeles.

Tocmai ideea „zidirii din nimic" sau „din nefiinţă" deosebeşte cu totul istorisirea *Facerii* de cea a tuturor miturilor păgâne şi a speculaţiilor despre creaţie. în acestea din urmă există un fel de demiurg sau „zeu-iaurar" care alcătuieşte lumea dintr-o materie existentă care, aşa cum spun Sfinţii Părinţi, devine şi ea un fel de „zeu". *Cartea Facerii* descrie începutul *absolut* al întregii lumi, iar nu dezvoltarea ei din ceva ce există deja; cum vom vedea,

[104] Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere \,ed. cit,* p. 293.

chiar zidirile următoarelor cinci zile, deşi se ivesc din materia creată mai înainte, sunt totuşi ceva cu totul nou, neputând fi înţelese ca simple dezvoltări ale materiei întâi-create. Speculaţiile gânditorilor moderni care încearcă să descopere originea lumii într-un fel de materie absolut elementară ce se dezvoltă de la sine pot fi privite ca înrudite cu vechile speculaţii păgâne; radicalismul explicaţiei din *Cartea Facerii* le depăşeşte pe ambele, tocmai fiindcă vine din descoperirea dumnezeiască, iar nu din presupunerile şi extrapolările omeneşti.

Creştinul care înţelege absolutul lucrării creatoare a lui Dumnezeu în cele Şase Zile priveşte zidirea prezentă cu alţi ochi decât cineva care o socoteşte o dezvoltare treptată sau o „evoluţie" a materiei primordiale (fie că aceasta e înţeleasă ca o creaţie a lui Dumnezeu sau ca existentă prin sine). Concepţia din urmă priveşte lumea ca fiind în mod „natural" ceea ce este, iar urmele'ei din trecut se pot descoperi în formele din ce în ce mai simple, fiecare din ele putând fi înţeleasă în mod „natural"; dar prima concepţie, cea a *Facerii,* ne pune în fata celor doi poli fundamentali ai existentei: ceea ce există în prezent şi nimicul absolut din care s-a ivit dintr-o dată şi numai prin voinţa lui Dumnezeu.

Ne mai rămâne de pus o singură întrebare privitor la Ziua întâi: unde anume se plasează în ea zidirea lumii îngereşti ? Moisi descrie numai zidirea lumii văzute; când anume s-a zidit lumea nevăzută a flintelor duhovniceşti ? Unii Părinţi socotesc că ele se cuprind în zidirea „cerului"; alţii nu sunt aşa de precişi, cunoscând însă că acestea s-au zidit tot „întru început". Sfântul Vasile învaţă:

> „Dar după cum se pare, a fost şi înainte de lumea aceasta ceva care se poate contempla cu mintea noastră, dar n-a fost consemnat de istorie, pentru că acest lucru era nepotrivit celor începători şi încă prunci cu cu noştinta. Era o stare mai veche decât facerea lumii, potrivită puterilor celor mai presus de lume, o stare mai presus de timp, veşnică, pururea fiitoare; în ea Ziditorul şi Creatorul tuturor a făcut creaturi: lumină du hovnicească, potrivită fericirii celor care-L iubesc pe Domnul, firile ratio nale şi nevăzute, şi toată podoaba celor duhovniceşti câte depăşesc min tea noastră, ale căror nume nici nu este cu putinţă să le descoperim. Acestea umplu lumea cea' nevăzută."[105]

La fel scrie şi Sfântul Ambrozie: :. r->.•„■.....•■:.

> „îngerii, Domniile şi Stăpânirile, deşi au început să fiinţeze cândva, existau atunci când s-a zidit lumea. Căci ni se spune că *s-au zidit toate, [...] cele văzute şi cele nevăzute, ori scaunele, ori domniile, ori începă-toriile, ori stăpânirile: toate printr-Însul şi pentru dânsul s-au zidit* (COI. 1, 16)."[106] .T ...v,- • . .=.„„. „..'., ,-

[105] SI. Vasile cel Mare, *Hexairneron* 1, 5, *op. cit,* p. 75.
... Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 1, 5, *ed. cit.,* p. 18. ; !:

într-adevăr, Dumnezeu i-a spus lui Jov: *Când s-au făcut stelele, lău-datu-m-au cu glas mare toţi îngerii mei* (Iov 38, 7). Vom vedea, în Ziua a Şasea, că Adam a fost ispitit de către satana, deci ştim că războiul din cer cu îngerii cei trufaşi, descris în *Apocalipsă* (12, 7-8), avusese loc mai înainte, iar satana căzuse deja „ca un fulger" (Le. 10, 18).[107]

tfarr/t; *r>*

_i* -;-•". . « . J J O B *2. Zua a Dom (Facere 1,6-8)* ."?;/:';•,

i\\ 1, 6-8 5/ *a zis Dumnezeu: Să se facă tărie în mijlocul apei, şi să fie despărtind apă de apă; şi s-a făcut aşa. Si a făcut Dumnezeu tăria, şi a despărţit Dumnezeu între apa care era sub tărie şi între apa care era deasupra 'tăriei. Si a numit Dumnezeu tăria cer. Si a văzut Dumnezeu că este bine. Si s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă, ziua a doua.*

Unii au încercat sa descopere în acest pasaj o concepţie „neştiintifică" asupra cerului, ca şi cum Moisi ar fi crezut într-un fel de cupolă de cleştar în care sunt încrustate stelele, având deasupra un presupus rezervor de apă. Dar nu există nimic atât de fantastic în textul de fată.

Cuvântul „tărie" pare a avea două conotatii în *Cartea Facerii,* una cu totul specială şi „ştiinţifică", cealaltă mai generală. în înţeles general, tăria este mai mult sau mai puţin sinonimă cu „cerul": stelele sunt numite *luminători întru tăria cerului* (Fac.'l, 14), iar păsările zboară „sub tăria cerului" (Fac. 1, 20). Noi, care am pierdut înţelesul aparte al „tăriei", am lăsa-o afară din asemenea descrieri şi am spune că atât stelele cât şi păsările se pot vedea pe „cer". Ideea că stelele sunt încrustate în sfere de cleştar este o speculaţie a vechii gândiri păgâne, şi nu are de ce să fie proiectată asupra textului insuflat al *Facerii.*

Care este deci înţelesul „ştiinţific", special al „tăriei" în acest text ? Sfântul Vasile învaţă că, deşi se mai numeşte şi „cer", ea nu este sinonimă cu „cerul" pomenit la începutul *Facerii.*

> „Deoarece s-a dat celui de-al doilea cer şi alt nume şi o întrebuinţare deosebită, acesta este alt cer decât cel făcut la început, de o natură mai tare, căruia i s-a dat şi o întrebuinţare deosebită în univers. [...] Şi socotim că acest cuvânt a fost pus aici pentru a arăta o natură tare, în stare să tină apa care alunecă şi se împrăştie uşor. Dar pentru că, după concepţia comună, se pare că «tăria» îşi are naşterea din apă, nu trebuie să se creadă că tăria este asemenea cu apa îngheţată sau cu... piatra străvezie... ce are aproape transparenta aerului. Noi nu asemănăm tăria cu nici una din aceste materii. într-adevăr, a avea despre cele cereşti nişte idei ca acestea înseamnă a fi copil şi a avea mintea uşoară. [...] Suntem învăţaţi de Scrip-

[10/] Rezumatul învăţăturii ortodoxe despre facerea şi firea îngerilor se găseşte la Sf. Ioan Damasehin, *Despre credinţa ortodoxă* 2, 3. (n. ed.) (Cf Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica,* Cartea a Ii-a, cap. 3, Ed. Scripta, Bucureşti, 1993, pp. 46-49; n. tr.)

tură să nu lăsăm mintea noastră să-şi închipuie ceva dincolo de cele ce sunt îngăduite. [...]

Scriptura nu numeşte «tărie» substanţa rezistentă şi tare ce are greutate şi este solidă; căci pământul ar fi meritat mai potrivit o astfel de numire; dar din pricină că substanţa celor care stau deasupra pământului este fină şi rarefiată şi nu e percepută de nici unul dintre simţurile noastre, substanţa aceasta s-a numit «tărie», în comparaţie cu substanţele foarte fine care nu pot fi sesizate de simţirea noastră. Gândeşte-te la un loc care desparte umezeala. Acest loc duce în sus ceea ce este fin şi purificat şi lasă jos tot ceea ce este des şi pământesc; aceasta ca să se păstreze de la început până la sfârşit aceeaşi bună întocmire a văzduhului, micşorându-se în parte umezeala."[108]

Aşadar, „tăria" din *Cartea Facerii* este un fel de barieră sau filtru natural care desparte cele două niveluri ale umidităţii atmosferice. Astăzi nu mai observăm un asemenea fenomen anume pe care să-I putem numi „tărie". Oare pământul alcătuit la început să fi fost altfel ?

Sfântul Vasile crede că funcţia tăriei era aceea de a păstra o temperatură plăcută pe întreg pământul, dar se întâmplă să cunoaştem existenta unui oarecare efect de seră pe pământ în vremurile preistorice: s-au găsit plante şi animale tropicale în gheata nordului îndepărtat, arătând că, într-adevăr, zonele nordice fuseseră odinioară temperate. Pe deasupra, în capitolul al doilea din *Cartea Facerii* ni se spune că înainte de zidirea omului *nu dăduse Dumnezeu ploaie pre pământ... şi. izvor ieşea dinpământşi adăpa toată fata pcmwtM^. 2,* 5-6). •■■■\<\,^r'B.'.>M-rctf-jt"' <;••■•

Iată deci că pământul timpuriu pare a fi fost un loc destul de deosebit de cel pe care îl cunoaştem: un loc cu climă temperată, bogat în umezeală ce uda necontenit o vegetaţie îmbelşugată care, cum vom vedea, era singura hrană hotărâtă de Dumnezeu nu numai omului, ci chiar şi animalelor (Fac. 1,30).

Oare când a luat sfârşit această fericită stare ? Vom cerceta îndată urmă rile căderii omului; sunt însă semne că pământul, chiar şi după căderea omu lui, a păstrat unele dintre însuşirile pământului de mai înainte. Să privim, pe scurt, ce anume spune Scriptura, în lumina cunoaşterii noastre ştiinţifice de spre atmosferă. Sfinţii Părinţi înşişi aplicau adesea cunoaşterea ştiinţifică a vremii lor la înţelegerea Scripturii, lucru ce ne este îngăduit şi nouă - cu condiţia să nu forţăm textul Scripturii şi să fim smeriţi şi reţinuţi fată de presupusa noastră înţelegere. Nu oferim deci explicaţia următoare ca pe o dogmă, ci ca pe o speculaţie.

Fenomenul însuşi al ploii nu este pomenit în textul *Facerii* până în vremea lui Noe; iar atunci nu este o ploaie obişnuită, ci un fel de catastrofă cos-

' Sf. Vasile cel Mare, *Hexaimeron,* 3, 3-4; 7, *e.d. cit,* pp. 100-101; 104-105.

mică: s-*au desfăcut toate izvoarele adâncului şi jgheaburile cerului s-au deschis. Şi a căzut ploaie pre pământ patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi* (Fac. 7, 11-12). Cantităţi uriaşe de apă - aproape de neînchipuit pentru noi'- au fost slobozite pe pământ, aducându-1 aproape la starea sa din Ziua întâi a facerii, când „adâncul" acoperea pământul. Ploile pe care le cunoaştem azi nu ar putea face să se întâmple acest lucru; dar textul descrie ceva şi mai rău: a fost slobozită o uriaşă cantitate de apă subpământeană, iar „tăria" - starea atmosferică menită a păstra o permanentă rezervă de apă în văzduh, desigur sub forma norilor, cum are şi acum planeta Venus - a fost efectiv „sfărâma tă", golindu-şi conţinutul asupra pământului. ;W^ţ< !

în această lumină putem înţelege şi de ce a dat Dumnezeu *curcubeul* ca semn al legământului său cu Noe şi cu toate făpturile, că niciodată nu va mai fi un asemenea potop pe pământ. Cum putea fi curcubeul semn, dacă s-ar presupune că a existat de-a lungul veacurilor de dinainte ? E vădit că curcubeul a apărut atunci pentru prima dată. Curcubeul e alcătuit de razele directe ale soarelui în umezeala din aer. Dacă învelişul permanent de nori al pământului se risipise prin sfărâmarea „tăriei", atunci într-adevăr razele directe ale soarelui au izbit pentru prima dată pământul după Potop. Curcubeul nu era cunoscut omului mai înainte - iată de ce poate fi acum un semn pentru om că, într-adevăr, cantitatea de umezeală din aer este limitată şi nu mai poate pricinui vreodată un potop universal.

Recent, unii savanţi au speculat - pe baza altor dovezi - că, din anumite motive, cantitatea de radiaţie cosmică ce loveşte pământul a cunoscut o izbitoare creştere în urmă cu cinci mii de ani. Acest lucru ar putea fi, desigur, adevărat dacă apele de deasupra tăriei slujeau drept filtru şi îndepărtau radiaţia vătămătoare.

Având în vedere cele arătate, se pare că perioada de după Potop este o cu totul altă epocă în istoria omenirii. Condiţiile relativ „paradisiace" de pe pământ până în vremea lui Noe, când domnea o climă temperată asupra întregului pământ şi o bogată vegetaţie asigura nevoile omului fără a fi nevoit să mănânce carne - Noe fiind cel dintâi care primeşte dezlegare de la Dumnezeu să mănânce carne (Fac. 9, 3) - lasă loc mult mai asprului pământ post-diluvian pe care-1 cunoaştem, unde există *semănătura şi secerişul, frigul şi căldura, vara şi primăvara* (Fac. 8, 22), iar oamenii nu mai trăiesc nouă sute de ani ca Adam şi primii Patriarhi, ci coboară foarte iute la şaptezeci ori optzeci de ani, hotarul de obşte al vieţii noastre până azi.[109]

^ în timpul rostirii acestei părţi Părintele Serafim a explicat ultimul punct mai pe larg: „Ştim că, până în vremea lui Noe, s-a întâmplat ceva extraordinar cu neamul omenesc. Se spune că toţi Patriarhii Vechiului Testament de până atunci au trăit un număr uimitor de ani: Adam a trăit 930 de ani, Mathusala a trăit 969 de ani, alţii au tiăit 900 sau 800 de ani. Oamenii de azi ai" putea zice: «Asta e o exagerare, o greşeală, o prostie». Dai' aproape fiecare Patriarh atrăit la fel de mult... Numai după Noe (care atrăit 950 de ani, dintre care 600 îna-

3. Ziua a Treia (Facere 1, 9-13) . -m m ,, ..;,,.,, s

1, 9-10 Şt a *zis Dumnezeu: Să se adune apa cea de sub cer într-o adunare, şi să se arate uscatul. Şi s-a făcut aşa. Şi s-a adunat apa cea de sub cer întru adunările sale, şi s-a arătat uscatul. Şi a numit Dumnezeu uscatul pământ şi adunările apelor le-a numit mări. Şi a văzut Dumnezeu că este bine.*

în fiecare zi a facerii se dă o poruncă ce devine legea firii pentru toată vremea de după aceea. Din Ziua întâi începe succesiunea zilelor şi nopţilor, iar din a Treia Zi apele îşi încep necontenita lor mişcare. Astfel, „firea apelor a primit poruncă să curgă, şi apele niciodată nu obosesc, pentru că sunt silite

necontenit de porunca aceea"[110].

Este ispititor pentru noi, cei atât de mândri de cunoaşterea noastră ştiinţifică, să speculăm asupra felului *cum.* a avut loc acest eveniment: să se'fi scurs oare apele în rezervoare subpământene ? S-a ridicat oare pământul ? Scriptura nu ne spune, şi din această pricină Sfinţii Părinţi nu spun nici ei mare lucru despre subiect. Sfântul Ambrozie scrie:'

„Neaflând eu din mărturia limpede a Scripturii ce anume a făcut El, voi trece peste aceasta ca peste o taină, ca nu cumva să se stârnească de aici încă şi alte întrebări. Totuşi, susţin, potrivit Scripturii, că Dumnezeu poate înmulţi ţinuturile joase şi şesurile deschise, precum au zis: *Eu înaintea ta voi merge şi munţii voi face şes* (îs. 45, 2)."[111] Tot despre felul *cum* a avut loc creaţia Sfântul Grigorie al Nyssei învaţă:

„în ce priveşte felul cum au fost făcute toate pe rând, trebuie să-I lăsăm la o parte, căci nici despre lucrurile mai uşor de înţeles, pe care le percepem cu simţurile, nu s-ar putea pricepe uşor chipul'«cum» au fost aduse la viată, aşa că trebuie să socotim acest lucru ca neînţeles până şi de Sfinţii cei'deprinşi cu contemplaţia. Căci, după cum zice Apostolul, *prin credinţă pricepem că s-au întemeiat veacurile cu cuvântul lui Dumnezeu, de s-au făcut din cele nevăzute cele ce se văd* (Evr. 11, 3). [...] Dar, deşi Apostolul zice că el crede că atât lumea, cât şi cele ce sunt în lume au fost întemeiate de voia lui Dumnezeu, [...] a lăsat neexplicat chipul întemeierii. [...] Deci, după pilda Apostolului, să lăsăm nebăgată în seamă chestiunea lui «cum» din fiecare lucru, pomenind numai că dorinţa

inte de Potop) durata vieţii omului începe să scadă... De ce ? Lumea, chiar înainte de Noe, era un loc cu totul diferit; iar lumea de dinaintea căderii lui Adam, încă şi mai mult. înainte de Noe nu i se îngăduise omului să mănânce carne; omul trăia cu verdeţuri, iar animalele de pe pământ erau blagoslovite să mănânce verdeţuri până în vremea lui Noe. Astăzi, desigur, este de neînchipuit ca omul să trăiască 900 de ani, dar cine poate şti ce se putea întâmpla în acele condiţii total diferite ? Dumnezeu a creat lumea întru început cu totul nouă şi proaspătă, potrivit unui fel de viată cu totul diferit de cel pe care-1 cunoaştem acum." (n. ed.)

[B] Sf. Vasile cel Mare', *Hexaimeron* 3, 4, *ed. cit,* p. 112.

' Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 3, 3, *ed. cit, p.* 78. , < - [A]

şi voia lui Dumnezeu devin realitate, fiindcă orice voieşte să tacă voinţa dumnezeiască în înţelepciunea şi măiestria ei, aceea şi împlineşte."[112] Prin' urmare, în toate cele ce tin de cele Şase Zile ale Facerii, Sfinţii Părinţi ne pun înainte doar unele presupuneri (întotdeauna cu prudentă) în ce priveşte felul *cum* a creat Dumnezeu; tot aşa şi noi trebuie să ne înfrânăm pornirea de a proiecta cunoaşterea noastră despre felul „cum" arată zidirea prezentă (în măsura în care o cunoaştem) asupra lumii întâi-zidite.

Uscatul s-a ivit la porunca lui Dumnezeu, iar nu printr-un proces natural. Sfântul Ambrozie scrie:

„S-a rânduit mai dinainte, pe cât se pare, ca pământul să fie uscat de mâna lui Dumnezeu, iar nu de către soare, căci, în fapt, pământul s-a

uscat înainte de facerea soarelui. Pentru aceea şi David a osebit marea de uscat, vorbind de Domnul Dumnezeu: *Că a lui este marea, şi El afăcut-o pre ea, şi uscatul mâinile Lui l-au zidit (Ps. 94, 5).* "[3] .....-

1, 11-13 *Şi a zis Dumnezeu: Să răsară pământul iarbă verde, care să sa-mene sământă după fel şi după asemănare, şi pom roditor care să facă rod, căruia să fie sământa lui într-insul după fel pre pământ. Si s-a făcut aşa. Si a dat din sine pământul iarbă verde, care samănă sământă după fel şi după asemănare, şi pom. roditor care face rod, a căruia sământa lui este într-insul după fel pre pământ. Si a văzut Dumnezeu că este bine. Si s-a făcut seară, şi s-a făcut dimineaţă, ziua a treia.*

Sfinţii Părinţi sunt cu toţii de acord în a arăta chipul minunat al zidirii din Ziua a Treia: Sfântul Vasile învaţă:

„Să răsară pământul iarbă verde. Şi într-o clipită de vreme pământul, ca să păzească legile Creatorului, a trecut plantele prin toate fazele lor de " creştere, începând cu odrăslirea, şi le-a adus îndată la desăvârşire. Fânetele erau încărcate cu belşugul ierbii; câmpiile bine roditoare erau acoperite cu semănături care, prin mişcarea spicelor lor, dădeau imaginea valurilor mării. Orice fel de iarbă şi orice fel de verdeaţă, fie dintre păioase, fie din ii tre legume, umpleau atunci din belşug întreg pământul. [...] *Şi pom. roditor,* a zis El, *care să facă rod, căruia să fie sământa lui într-însul după fel pre pământ.* La acest cuvânt, toate pădurile s-au îndesit, toţi arborii s-au ridicat iute în sus, cei care în chip firesc se ridică la mare înălţime: brazii, cedrii, chiparoşii, pinii; toate crângurile s-au acoperit îndată de tufani deşi şi de aşa-numitii arbuşti care slujesc la facerea ghirlandelor: trandafirul, mirtul şi dafinul, care nu erau mai înainte pe pământ; toţi, într-o clipită de vreme, au apărut, fiecare cu mirosul său, deosebiţi prin însuşiri foarte precise de alţi arbuşti, fiecare cunoscut prin însuşirea sa."[114] ,,;.,,..

[B] Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialog despre suflet si înviere, ed. cit,* pp. 391-393.
[B] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 3, 4, *ed. cit,* p. 80.
[B] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 5, 5-6, *ed. cit,* pp. 124-125.

Sfântul Efrem Şirul afirmă explicit:

„Ierburile, la vremea facerii lor, s-au ivit într-o singură clipă, dar la înfăţişare arătau ca de mai multe luni. Tot aşa copacii, la vremea facerii, s-au făcut într-o singură zi, dar împlinirea şi roadele care făceau să le atârne crengile la pământ îi arătau ca şi cum ar fi fost de câţiva am."[115]

Sfântul Grigorie al Nyssei subliniază şi el că Dumnezeu nu a făcut doar seminţele sau potentialitătile creşterii, ci însăşi zidirea pe care o cunoaştem; seminţele s-au ivit din primele plante făcute:

„Căci citim în Scriptură, la începutul facerii lumii, că pământul a odrăslit mai întâi felurite ierburi, apoi, din fiecare plantă, a crescut să mânţa; după ce aceasta a căzut în pământ, din ea a crescut iarăşi acelaşi soi de plantă cum a fost la început. [...] Căci la început spicul n-a răsărit din sămânţă, ci sămânţa a crescut din spic; iar după aceea spicul a răsărit din sămânţă"[116]

Aşa cum ne spun Părinţii mereu şi mereu, plantele şi copacii au apărut pe pământ înainte de existenta soarelui. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„De-aceea îti arată '[Moisi], înainte de facerea soarelui, pământul aco- perit cu de toate, ca să nu pui pe seama soarelui desăvârşirea roadelor, ci pe seama Creatorului universului."[117]

Sfântul Vasile zice:

„De aceea a dat Dumnezeu pământului această podoabă înainte de facerea soarelui, ca să înceteze cei rătăciţi să se mai închine soarelui, ca unuia ce ar fi pricina vieţii."[118]

Sfântul Ambrozie dezvoltă grăitor acest subiect:

„Nască-se dar iarba cea verde mai nainte de ivirea luminii soarelui, fie lumina ei înaintea celei de soare. Fie ca pământul să odrăslească înainte de a primi întăritoarea îngrijire a soarelui, spre a nu se da prilej de sporire omeneştii rătăciri. Fie ca toţi să cunoască că nu soarele e pricinuitorul creşterii plantelor... Cum ar putea soarele să dea puterea vieţii plantelor crescătoare, când acestea au fost mai înainte făcute să 'crească de dătătoa-rea de viată putere ziditoare a lui Dumnezeu, înainte ca soarele să fi început a lua parte la astfel de vieţuire ? Soarele e mai tânăr decât mugurii, mai tânăr decât ierburile."[119] Ierburile şi copacii au dat sămânţă *după fel.* Această zicere a Scripturii este una dintre cheile gândirii patristice; îi vom dedica o lungă discuţie când vom ajunge la Ziua a Cincea a facerii, când făpturile însufleţite au fost şi ele făcute să apară tot *după fel.*

[115] Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 1, *ed. cit,* p. 298.
[116] Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialog despre suflet si înviere, ed. cit,* p. 406.
[117] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 6, 4, *ed. cit,* p. 82.
[118] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 5, \,*ed. cit,* p. 119.
[119] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 3, 6 *ed. cit,* p. 87.

4. Ziua a Patra (Facere 1, 14-19)

***l,* 14-19** *Şi a zis Dumnezeu: Să se facă luminători întru tăria cerului, ca să lumineze pre pământ şi să despartă între zi şi între noapte. Si să fie spre semne şi spre vremi şi spre zile şi spre ani. Si să fie spre luminare întru tăria cerului, ca să lumineze pre pământ. Si s-a făcut aşa. Si a făcut Dumnezeu doi luminători mari, luminătorul cel mai mare spre stăpânirea zilei, iară luminătorul cel mic spre stăpânirea nopţii, şi stelele. Si i-apuspre ei Dumnezeu întru tăria cerului ca să lumineze pre pământ, şi să stăpânească preste zi şi preste noapte, şi să despartă între lumină şi întunerec. Si a văzut Dumnezeu că este bine. Si s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă, ziua a patra.*

Ziua a Patra a facerii dă multă bătaie de cap celor ce ar dori să aranjeze cele Şase Zile în cadrul evoluţionist, căci lucrai acesta este cu totul imposibil de făcut dacă soarele a fost creat într-adevăr în Ziua a Patra.

Iată de ce apologeţii interpretării evoluţioniste sunt nevoiţi să creadă că soarele a fost de fapt făcut în Ziua întâi, laolaltă cu cerul, şi doar *a apărut* în Ziua a Patra - chipurile, după ce învelişul de nori al pământului din primele trei zile s-ar fi ridicat.[120]

Dar trebuie să ne amintim din nou că primele capitole din *Cartea Facerii* nu istorisesc dezvoltarea naturală a pământului după legile ce guvernează dezvoltarea sa în prezent, ci istorisesc începutul miraculos al tuturor lucrurilor. Nu avem voie să rearanjăm Zilele Facerii spre a se potrivi cu teoriile noastre; ci, mai curând, ar trebui să ne smerim cugetul, astfel încât să înţelegem ce spune de fapt textul sfânt. Şi în acest caz, ca întotdeauna, Sfinţii Părinţi sunt cheia înţelegerii. Cum au înţeles ei Ziua a Patra ?

Sfinţii Părinţi sunt cu toţii de acord când afirmă că soarele şi luminătorii cerului au *{ost făcuţi* în Ziua a Patra - nu doar au *apărut* atunci. Nu există nici un motiv pentru care Părinţii, dacă textul *Facerii* ar fi îngăduit-o, să nu fi acceptat explicaţia, mai „firească" aparent, că lumina soarelui a luminat primele trei zile ale facerii, însă globul soarelui a devenit vizibil de pe pământ doar în Ziua a Patra. Faptul că ei resping cu toţii explicaţia aceasta însemnă că textul *Facerii* nu o îngăduie.

Sfântul Ioan Gură de Aur scrie: „Dumnezeu a creat soarele în ziua a patra, ca să nu socoteşti că datorită lui avem ziua."[121] Sfântul Vasile învaţă: „Cerul şi pământul fuseseră făcute mai înainte; după facerea lor a fost

creată lumina, apoi a fost despărţită ziua de noapte, apoi iarăşi s-a făcut tăria şi arătarea uscatului; apa s-a adunat într-o adunare cu margini fixe şi determinate; pământul s-a umplut cu cele care au răsărit din el, a odrăslit

[a] Este explicaţia oferită de mulţi dintre susţinătorii „pământului vechi" sau de ..creaţioniştii progresivişti", ca şi de către „evolutioni ştii creştini", (n. ed.) •■■ ,-sw,-yk\ ,• . • "

[n] *Sf. loanOxădeAnr, OmiliilaFacere 6,4, ed-cit, p. 82.* ■>■»■.<■:. ,■■■>>*.<:■ <

mii şi mii de feluri de plante şi s-a umplut cu toate soiurile de arbori. Nu erau încă nici soarele, nici luna, ca să nu spună oamenii că soarele este pricina şi tatăl luminii, ori ca aceia ce nu-1 cunosc pe Dumnezeu să-I so cotească creator al celor răsărite din pământ. [...] Dacă lumina a fost fă cută mai înainte, pentru ce se spune acum iarăşi că soarele a fost făcut ca să lumineze ? [...] Cuvintele acestea nu sunt contrare celor ce s-au spus despre lumină. Atunci, la început, s-a adus la existentă firea luminii; acum, corpul acesta ceresc a fost făcut ca să fie vehicul'al acelei lumini întâi-născute. [...] Să nu-mi spui că este cu neputinţă ca acestea să stea despărţite. Nici eu nu spun că ne este cu putinţă, mie şi tie, să despărţim lumina de corpul soarelui, ci spun că cele care pentru mintea noastră'nu sunt despărţite, acelea pot fi despărţite în realitate de Creatorul firii. [...] *Să fie spre 'semne şi spre zile,* zice Scriptura. Nu ca să facă zilele, ci ca să stăpânească zilele. Căci ziua şi noaptea au fost făcute înainte de facerea luminătorilor."[122]

Sfântul Ambrozie subliniază îndeosebi acest fapt: . *m»*

„Priveşte mai întâi la tăria cerului care a fost făcută înaintea soarelui; priveşte mai întâi la pământul care a început a se vedea şi era tocmit încă mai înainte ca soarele să se ivească; priveşte la verdeaţa pământului care a fost mai înainte de lumina soarelui. Rugii de mure au fost mai înainte de soare; firul ierbii e mai bătrân ca luna. Aşadar, nu socoti drept zeu acel lucru ale cărui daruri date de Dumnezeu se văd a fi mai preţioase. Trecuseră trei zile; în vremea aceasta nimeni nu s-a îngrijit de soare totuşi strălucirea luminii se vădea pretutindeni. Căci şi ziua îşi are lumina ei, care şi ea a fost mai înainte de soare."[123]

Ideea că viata pe pământ a fost de la început dependentă de soare, şi chiar că pământul însuşi provine de la soare - este o idee recentă, care nu e altceva decât o simplă presupunere; nu are nici măcar legătură directă cu adevărul sau falsitatea aşa-numitei evoluţii a vieţii pe pământ. întrucât oamenii veacurilor recente au căutat o „nouă" şi ^naturală" explicaţie a obârşiei lumii, lepădându-se de explicaţia provenită din descoperirea dumnezeiască, a părut a fi de la sine înţeles că soarele - mult mai mare şi mai însemnat din punct de vedere astronomic decât pământul, şi centrul orbitei terestre -trebuie să preceadă pământul, mai curând decât invers.

Dar descoperirea dumnezeiască, în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi, ne spune dimpotrivă: pământul este întâi, atât ca timp, cât şi ca însemnătate, iar soarele al doilea. Dacă mintea nu ne-ar fi aşa de încătuşată de modele intelectuale ale vremii, de nu ne-am teme aşa de tare să fim socotiţi „rămaşi în urmă", nu ne-ar veni aşa de greu să ne deschidem minţile spre această explicaţie alternativă a începuturilor lumii.

[m] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 6, 2-3; 8, *ed. cit,* pp. 133-134; 142. [B] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron 4, \,ed. cit,* p. 126.

în concepţia scriptural-patristică, pământul, ca sălaş al omului, încununarea zidirii lui Dumnezeu, e centrul universului. Orice altceva - indiferent de explicaţia ştiinţifică a stării şi mişcării sale prezente, sau de imensitatea sa fizică în comparaţie cu pământul - este un lucru secundar, şi a fost făcut întru folosul pământului, adică al omului. O asemenea putere şi măreţie ca a Dumnezeului nostru n-ar trebui să ne mai lase nici o îndoială că într-o singură clipă de punere în lucrare a puterii Sale ziditoare a adus la fiinţare întregul pământ - mare pentru noi, dar numai o fărâmă în univers - iar într-o altă clipă a puterii Sale a făcut întreaga imensitate a stelelor cerului. Putea să facă infinit mai mult decât atât, dacă ar fi voit; în textul insuflat al *Cărţii Facerii* El ne-a lăsat doar o simplă schiţă a celor săvârşite, iar istorisirea lor nu este obligată să se conformeze cu speculaţiile şi presupunerile noastre omeneşti.

în zilele noastre este ceva uşor şi la modă să crezi că totul a „evoluat", prin legi absolut uniforme, pe care le putem observa şi acum, dintr-un strop primordial de energie sau materie; dacă totuşi cineva are nevoie de „Dumnezeu" pentru a explica ceva, este numai pentru a-I face „creatorul" acestui strop sau iniţiatorul „ *big-bang-ului"* care se presupune că a produs tot ceea ce există. Este nevoie azi de o minte mult mai deschisă, mult mai puţin încătuşată de „opinia publică", spre a începe să vezi măreţia lucrării ziditoare a lui Dumnezeu descrise în *Cartea Facerii.* Sfinţii Părinţi - minţile cele mai „sofisticate" şi mai „ştiinţifice" ale vremii lor - pot fi descuietorii minţilor noastre încuiate.

Dar, s-ar putea pune întrebarea, oare zidirile lui Dumnezeu nu trebuie să aibă sens şi din punct de vedere „natural" ? De ce dar a făcut Dumnezeu un corp atât de uriaş ca soarele să slujească unui corp aşa de mic precum pământul ? N-ar fi putut oare să-şi păstreze'energia şi să facă un soare ceva mai apropiat de mărimea pământului?

Putem, desigur, să concepem un soare mult mai mic decât cel pe care-1 cunoaştem şi mult mai apropiat de pământ, păstrându-şi, în acelaşi timp, mărimea aparentă văzută de pe pământ. Dar un astfel de soare şi-ar risipi energia mult mai repede decât o face soarele nostru prezent. E vădit că Dumnezeu a făcut soarele la dimensiunea şi la distanta de pământ necesară, spre a da pământului cantitatea de lumină şi căldură'de care are nevoie spre a întreţine viata până la sfârşitul veacului, *când soarele se va întuneca* (Mat. 22, 30). Mai mult, Dumnezeu a făcut împărţirea omului în bărbat şi femeie prevăzând căderea omului şi faptul că înmulţirea omenirii va avea nevoie de o modalitate pătimaşă de procreare.

Dacă-i aşa, oare nu s-ar putea ca şi soarele şi luna să nu fi făcut parte din „ imaginea" iniţială a lui Dumnezeu asupra zidirii Sale, ci să fi fost făcute doar spre a însemna zilele şi lunile si anii stării căzute a omului ? Lumina

originară, creată în Ziua întâi, nu avea nevoie de un corp care să o cuprindă. La **sfârşitul lumii** *soarele se va întuneca, şi. luna nu-şi va da lumina sa, şi stelele vor cădea din cer* (Mat. 22, 3 0); iar în împărăţia Cerurilor, la fel ca în Ziua întâi a Facerii, va fi din nou lumină rară soare şi lună - căci *cetatea nu are trebuinţă de soare, nici de lună ca să lumineze întru ea, că slava lui Dumnezeu a luminat-o pre ea* (Apoc. 21, 23).

Dar acestea sunt taine asupra cărora nu putem face decât presupuneri.

5. *Ziua a Cincea (Facere 1, 20-23)*

1, 20-23 *Şi a zis Dumnezeu: Să scoată apele vietăţi cu suflete vii şi pasări zburătoare pre pământ sub tăria cerului. Si. s-a făcut aşa. Si a făcut Dumnezeu chitii cei mari şi tot sufletul vietăţilor ce se târăsc, care le-au scos apele după felul lor, şi toată pasărea zburătoare după fel. Si a văzut Dumnezeu că sunt bune. Si le-a binecuvântat Dumnezeu, zicând: Creşteţi şi vă înmulţiţi, şi umpleţi apele mării, şi cele zburătoare să se înmulţească pre pământ. Si s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă, ziua a cincea.*

în tâlcuirea sa la Ziua a Cincea a Facerii, Sfântul Ioan Gură de Aur scoate în evidentă precizia şi acurateţea ordinii în care se descrie zidirea:

> ^Să vedem ce ne învaţă şi astăzi fericitul Moisi, dar, mai bine spus, să vedem ce vrea să ne înveţe Duhul Sfânt prin gura acestuia. [...] Uită-te cât e de bun Dumnezeu î'Ne învaţă toată crearea lumii într-o oarecare ordine şi înlănţuire. [...] Ai văzut cât de precisă e învăţătura ? Ai văzut cât pogorământ a'arătat Stăpânul fată de neamul omenesc ? De unde am fi putut şti noi acestea cu atâta precizie, dacă El, pentru multa şi nespusa Lui iubire de oameni, nu ne-ar fi învrednicit să ne înveţe prin gura proro-cului, ca să putem cunoaşte şi ordinea creaţiei, şi puterea Creatorului, şi că s-a făcut faptă cuvântul Lui, şi că acest cuvânt a dăruit celor create şi existentă şi venirea la existentă."[124]
>
> Astfel, despre Ziua a Cincea scrie următoarele: .....■.....
>
> „După cum pământului i-a spus numai atât: *Să răsară,* şi pământul a dat fel de fel de flori, de ierburi şi de seminţe, şi numai cu cuvântul au fost aduse toate la flintă, tot aşa şi acum a spus: *Să scoată apele vietăţi cu suflete vii şi păsări, zburătoare pre pământ sub tăria cerului,* **şi dintr-o** dată au fost create atâtea feluri de târâtoare, atât de deosebite păsări, că nici nu este cu putinţă a le înşira cu cuvântul."[125] Sfântul Vasile scrie:
>
> „Astfel, apa a fost silită să slujească poruncii Ziditorului. Nespusa şi marea putere a lui Dumnezeu a arătat vii, lucrătoare şi mişcătoare tot

[124] St. Ioan Gură de Aur, *Omilii laFacere* 7, 3, *ed. cit,* pp. 90-91.
[125] *Ibid.,p.* 91.

felul de vieţuitoare ale apelor, şi este cu neputinţă să numeri speciile lor, [%"] căci deodată cu porunca apele au primit şi capacitatea de a naşte."[126] Iar Sfântul Ambrozie:

„La această poruncă, apele îndată şi-au ivit odrăslirea. Râurile erau în chinurile facerii. Iezerele zămisleau partea lor de viată. Marea însăşi începu a naşte tot felul de târâtoare... Nici că putem pomeni mulţimea numirilor tuturor soiurilor aduse într-o clipită la viată de către dumnezeiasca poruncă. Căci forma materialnică şi suflarea de viată întru o aceeaşi clipită au fost aduse la fiinţare... Aceeaşi clipă şi aceeaşi putere ziditoare au adus la existentă şi chitul şi broasca."[127]

Aici, ca şi la zidirea tuturor vieţuitoarelor, Dumnezeu zideşte pe prima din fiecare fel:

„Acum este pârga fiecărui fel de vieţuitoare din apă care, ca şi seminţele din natură, primesc porunca de a se arăta. Mulţimea lor va avea loc din naşterea lor, a unora din altele, când trebuie să crească şi să se înmulţească."[128]

Să cercetăm acum înţelesul zicerii „după fel", care se repetă la fiecare dintre cele trei zile când se zideşte viata. Nu poate fi nici o îndoială că Sfinţii Părinţi au înţeles cu toţii şi în chip desluşit că în cele trei zile Dumnezeu a zidit toate *'felurile* de făpturi pe care le cunoaştem azi. Lucrul acesta se poate vedea din desele lor afirmaţii că Dumnezeu creează de îndată şi pe loc, că numai cuvântul Său este cel care aduce făpturile la existentă, că apele şi pământul nu au însuşirea naturală de a da naştere vieţii. Asupra celui din urmă punct, Sfântul Vasile scrie (vorbind de Ziua a Şasea):

„Pământul a scos la iveală ceea ce se afla în el nu pentru că Dumnezeu a spus: *Să scoată,* ci pentru că Dumnezeu, Care i-a dat porunca, i-a dăruit pământului şi puterea de a scoate din sine. Nici când pământul a auzit: *Să răsară iarbă verde şi pom roditor,* pământul nu a scos iarba verde pe care o avea ascunsă în el, nici nu a scos la suprafaţă finicul sau stejarul sau chiparosul, care stăteau ascunşi undeva jos în sânul pământului. Nu ! Ci Cuvântul dumnezeiesc zideşte cele ce se fac. *Să răsară pământul.* Nu să răsară ceea ce fusese pus în el mai dinainte, ci să dobândească ceea ce nu are, adică puterea de a lucra, putere dăruită de Dumnezeu pământului prin poruncă."[129]

Sfinţii Părinţi au o învăţătură foarte clară despre „felurile" facerii. Pentru moment să ţinem minte doar ideea că nu e nevoie să definim precis limitele acestor „feluri". „Speciile" taxonomiei moderne (adică ale ştiinţei clasifică-

[m] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 7, 1, *ed. cit,* p. 145.
[ff] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 5, *l,ed. cit, 2,* pp. 160-162.
[ffi] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 7, 2, *ed. cit,* pp. 148-149.
[ß] *Ibid.,S,* l,p. 157.

rii) sunt uneori arbitrare, necorespunzând neapărat cu „felurile" din *Cartea Facerii;* dar, îndeobşte, am putea zice că Părinţii înţeleg că un anumit „fel" cuprinde acele făpturi în stare să producă urmaşi fertili, cum vom vedea în cele ce urmează.[130]

Sfântul Vasile învaţă că „felurile" din *Cartea Facerii* (desigur, cu excepţia celor care ar fi putut să dispară) îşi păstrează firea până la sfârşitul timpului':

„Deci, decât orice altă spusă e mai adevărată spusa aceasta: sau este sămânţă în plante, sau au în ele o putere seminală. Acest lucru vrea să-I spună Scriptura prin cuvintele «după fel». Colţişorul trestiei nu odrăsleşte măslinul, ci din trestie iese altă trestie, iar din seminţe răsar plante înru dite cu seminţele aruncate în pământ. Şi astfel, ceea ce a ieşit din pământ la cea dintâi naştere a plantei, aceea se păstrează şi până acum; iar prin răsărirea în continuare se păstrează «felul»."[131] 'Jr -d"-> *Vk* '-

Apoi:

„După cum sfera, dacă se împinge şi este pe un loc înclinat, merge la vale datorită alcătuirii sale şi a însuşirii locului şi nu se opreşte înainte de a ajunge pe loc şes, tot aşa şi existentele, mişcate de o singură poruncă, străbat în chip egal creaţia, supusă naşterii şi pieirii şi păstrează până la sfârşit continuarea felurilor, prin asemănarea celor ce alcătuiesc felul. Din cal se naşte cal, din leu alt leu, din vultur tot vultur, şi fiecare vieţuitoare îşi păstrează felul prin continue naşteri, până la sfârşitul lumii. Timpul nu strică, nici nu pierde însuşirile vieţuitoarelor, ci parcă acum ar fi fost făcute, merg veşnic proaspete împreună cu timpul."[132] Tot aşa învaţă şi Sfântul Ambrozie:

„In conul de pin firea pare a înfăţişa însuşi chipul ei; el păstrează însuşirile proprii pe care le-a primit de la acea dumnezeiască şi cerească poruncă, şi îşi repetă zămislirea întru urmarea şi rânduiala anilor până la plinirea vremii."[133]

[lro] Definirea „speciilor" a fost subiectul multor discuţii în cadrul comunităţii ştiinţifice. în prima jumătate a secolului al douăzecilea, specia era definită în general ca un grup de plante sau animale care sunt capabile să se încrucişeze şi să producă urmaşi fertili. Prin 1942, biologul Ernst Mayr a propus o definiţie mult mai puţin limitativă: specia este un grup „izolat din punct de vedere reproductiv" fată de alte asemenea grupuri (adică nu se împerechează de obicei cu un alt grup, deşi ar fi în stare să o facă). Noua definiţie a speciilor este acceptată azi de mulţi biologi. Fiind atât de cuprinzătoare, ea uşurează demonstrarea faptului că o „specie" (de fapt o populaţie reproducătoare) poate „evolua" într-o alta. De pildă, ursul polar şi ursul cenuşiu sunt clasificaţi de taxonomia modernă ca specii separate, deşi sunt capabili de a se împerechea între ei şi de'a produce urmaşi fertili. însă, în concepţia învăţăturii patristice despre „felurile" descrise la Facere, s-ar părea că aceste două „specii" de urs sunt doar varietăţi din lăuntrul unuia dintre „felurile" create la origine.
Pentru o discuţie mai amănunţită asupra schimbării definiţiei speciilor în ştiinţa modernă vezi Richard Milton, *Shattering the Myths of Darwinism,* Park Street Press, Rochester, Vermont, 1997, pp. 143-153. (n. ed.)"' Sf. Vasile. *Hexaimeron,* 5, 2, *ed. cit,* p. 120.
'"*Ibid.,* 9,2,p. 171. "*
[lu] Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 3, 16, *ed. cit,* pp. 119-120.

Acelaşi Părinte zice încă mai hotărât:

„Cuvântul lui Dumnezeu pătrunde fiece zidire din alcătuirea lumii. De-aceea, precum au poruncit Dumnezeu, toate felurile de făpturi vii s-au născut cu grăbire din pământ. Ascultând de o lege statornică, toate au urmat unele altora veac după veac, după fel şi după asemănare. Leul zămisleşte leu; tigrul, tigru; bivolul, bivol; lebăda, lebădă şi vulturul, vultur. Ceea ce s-a poruncit o dată devine în fire un obicei pentru totdeauna. De-aceea pământul n-a încetat a aduce cinstirea slujbei sale. Soiul începător al făpturii vii este păstrat pentru vremile viitoare de către generaţiile următoare ale felului său."[134]

încercările de încrucişare din toate timpurile, atât la plante, cât şi la animale, pentru a crea noi specii prin împerecherea indivizilor din specii diferite, atunci când reuşesc, dau rezultate care nu fac decât să dovedească zicerea patristică despre statornicia speciilor: „hibrizii" sunt sterpi, neputându-se reproduce. Sfântul Ambrozie foloseşte acest exemplu spre a avertiza oamenii asupra „unirilor nefireşti" care se împotrivesc legilor pe care le-a aşezat Dumnezeu în Zilele Facerii:

„Cât de curate şi nepătate generaţii urmează fără amestecare una după alta, astfel încât peştele zămisleşte peşte, iar foca, focă. Scorpionul de mare şi el îşi păzeşte patul nuntirii neîntinat... Peştii nu ştiu nimic despre unirea cu rase străine. Ei n-au logodne nefireşti precum cele săvârşite cu dinadinsul între animale din rase diferite precum, de pildă, între măgar şi iapă, sau între măgăriţă şi armăsar, amândouă acestea fiind pilde de unire nefirească. Cu siguranţă, sunt situaţii când firea suferă mai mult în caz de pângărire decât de vătămare a unui'ins. Omul, ca începător al sterpiciunii încrucişărilor, este răspunzător de aceasta. El socoteşte un animal corcit mai preţios decât unul dintr-un soi firesc. Amesteci laolaltă rase străine şi amesteci sământe deosebite."[135]

Specificitatea şi integritatea „sămânţelor" fiecăruia dintre „felurile" zidirii tine în aşa măsură de gândirea scripturală şi patristică, încât slujeşte în Scriptură drept temei pentru una dintre Pildele Domnului nostru privitoare la deosebirea dintre bine şi rău, virtute şi păcat. Sfântul Ambrozie foloseşte această pildă (Mat. 13, 24-30) spre a ilustra integritatea sămânţelor fiecărui „fel":

„Nu e nici o primejdie ca rânduiala lui Dumnezeu, cu care însăşi firea s-a obişnuit, să se facă deşartă în vremile viitoare din lipsă de prăsilă, întrucât astăzi întregul obârşiei se păstrează încă în sământe. Ştim că neghina şi alte sământe străine, care adesea se răspândesc între roadele pământului, se cheamă «zâzanii» în Evanghelie. însă acestea tin de un soi aparte, şi nu au decăzut într-un alt soi printr-o preschimbare a sământei grâne-lor. Domnul ne-a spus că este aşa când a zis: *Asemănatu-s-a împărăţia*

.-[4]/fcirf.,6,3,pp.232.
'." ***Ibid.,*** **5, 9, pp. 166.**

cerurilor omului care a semănat sămânţă bună în ţarina sa. Dar, dormind oamenii, a venit vrăjmaşul lui şi a semănat neghine între grâu. De-aici pricepem că neghinele şi grânele par a fi osebite cu adevărat, atât ca nume, cât şi ca fel. De-aceea şi slugile au zis stăpânului: *Doamne, au nu ai semănat sămânţă bună în ţarina Ta ? Dar de unde are neghine ? Iar El a zis lor: Un om. vrăjmaş a făcut aceasta.* Una este sămânţa diavolului; cealaltă a lui Hristos, semănată după dreptate. Deci Fiul Omului a semănat una, iar diavolul a semănat-o pe cealaltă. Din această pricină firea fiecăreia este osebită, căci şi semănătorii sunt potrivnici. Hristos seamănă împărăţia lui Dumnezeu, pe când diavolul seamănă păcatul. Cum dar poate această împărăţie să fie de acelaşi soi cu păcatul ? *Astfel este împărăţia lui Dumnezeu,* zice El, *ca atunci când omul aruncă sămânţa în pământ. "ii6*

După cum deosebirea speciilor e legată de deosebirea între bine şi rău, tot aşa şi amestecul speciilor e legat de relativismul moral. Se ştie prea bine cum cei ce cred în relativitatea binelui şi răului, a virtuţii şi viciului, se folosesc de teoria cosmologică a evoluţiei universale spre a-şi apăra credinţa ca fiind „ştiinţifică" şi „realitate de fapt": dacă omul a fost „cândva" un animal inferior şi „evoluează" către altceva, atunci cum e cu putinţă ca firea lui nestatornică să fie silită să se supună poruncilor date doar pentm una dintre treptele „dezvoltării" sale ?[137] Ateismul marxist s-a ataşat de teoria evoluţiei încă de la început, predicând-o până azi ca pe una dintre doctrinele cruciale ale filosofiei sale relativiste.

Ideea statorniciei firii şi a integrităţii şi deosebirii „felurilor" ei străbate literatura patristică. Ea slujeşte drept model, de pildă învierii trupului omenesc. Sfântul Ambrozie scrie în tratatul său despre înviere:

„în tot ceea ce rodeşte, firea rămâne credincioasă sieşi... Sământele unui fel nu pot fi schimbate într-un alt fel de plantă, nici nu dau la iveală roade deosebite de propriile sământe, astfel încât oamenii să răsară din şerpi şi carnea din dinţi; cu-atât mai mult e de crezut, aşadar, că tot ceea ce s-a semănat va răsări din nou în propria fire, că rodul grânelor nu se deosebeşte de sămânţă, că cele moi nu răsar din cele tari, nici cele tari din cele moi, şi nici otrava nu se schimbă în sânge; ci carnea se reface din

**Ibid.,3.* 10, pp. 99-100.

[117] Aldous Huxley (tratele lui .Iulian Huxley) ne-a lăsat un fragment memorialistic în care ne spune cum teoria evoluţiei universale 1-a „eliberat" de cătuşele „vechii morale": „Aveam motive pentru a nu dori ca lumea să aibă sens; ca urmare, am admis că nu avea nici unul, şi am fost în stare, fără vreo dificultate, să găsesc motivaţii satisfăcătoare pentru această asumare... Pentru mine, ca şi, fără îndoială, pentru majoritatea contemporanilor mei, filosofia nonsensului a fost, în mod esenţial, un instrument de eliberare. Eliberarea pe care o doream era simultan o eliberare de un anumit sistem politic şi economic, şi o eliberare de un anumit sistem de morală. Ne-am ridicat împotriva moralei fiindcă ne stânjenea libertatea sexuală" (A. Huxley, „Mărturisirea unui ateu notoriu", în *Report,* iunie 1966, p. 19).

carne, oasele din oase, sângele din sânge, umorile trupului din umori.
Mai puteţi deci voi, păgânilor, cei ce sunteţi în stare să susţineţi că există schimbare, să mai tăgăduiţi reaşezarea firii?"[138] ' ' =.

în acelaşi sens scrie şi Sfântul Grigorie al Nyssei:

„Căci citim în Scriptură, la începutul facerii lumii, că pământul a [Jl] odrăslit mai întâi felurite ierburi, apoi din fiecare plantă a crescut sămânţa; după ce aceasta a căzut în pământ, din ea a crescut iarăşi acelaşi soi de plantă cum a fost la început. Şi zice slăvitul Apostol că acelaşi lucru se petrece şi la înviere. Dar aflăm de la el nu numai că firea omenească se va schimba în ceva foarte mărit, ci şi că ceea ce nădăjduim noi este altceva decât starea noastră primordială."[139]

O ciudată paralelă la teoria modernă a evoluţiei universale se poate vedea în vechea învăţătură păgână despre transmigrarea sufletelor (reîncarnare). Reacţia Sfinţilor Părinţi fată de această idee, pe care au osândit-o cu toţii, arată' cât de mult se preocupau de păstrarea rânduielilor zidirii ' şi neameste-cării felurilor şi făpturilor sale. Sfântul Grigorie al Nyssei scrie:

„Mi se pare că cei ce cred că sufletul rătăceşte în flinte cu natură diferită, confundă proprietăţile naturii, amestecând şi încurcând lucrurile între ele: iraţionalul cu raţionalul, sensibilul cu insensibilul, care, dacă vin în contact unul cu altul, nu sunt despărţite între ele de nici o ordine firească. Or, să zicem că acelaşi suflet este acum'cuvântător şi gânditor, purtând haina trupească corespunzătoare, iar apoi acelaşi suflet alunecă, vârân-du-se în găuri ca şerpii sau se adună în stoluri ca păsările, sau se face vită de povară, sau carnivor acvatic, sau decade până la nesimţire şi face rădăcini, devenind copac şi odrăslind ramuri care cresc, apărând pe ele fie o floare, fie un fruct bun de mâncat, fie unul otrăvitor. Dar aceasta nu este altceva decât a crede că toate sunt la fel şi că în toate câte sunt există o singură fire, topită într-o generalizare confuză şi nedistinctă, de vreme ce nici o proprietate nu desparte corpurile unul de altul."[140]Ideea că „în toate câte sunt există o singură fire" stă, desigur, la temelia teoriei evoluţiei universale. Erasmus Darwin (bunicul lui Charles) indicase deja speculaţiei ştiinţifice această direcţie, la sfârşitul veacului al optsprezecelea. O astfel de idee este cu totul străină gândirii scripturale şi patristice.

,;... *6. Ziua a Şasea (Facere 1, 24-3*J)* > --Î,:" ,■ ,.ivVi

1, 24-25 *Şi a zis Dumnezeu: Să scoată pământul suflet viu după fel, de cele cu patru picioare şi de cele ce se târăsc şi fiare pre pământ după fel. Şi s-a făcut aşa. Şi a făcut Dumnezeu fiarele pământului după felul lor şi*

[m] Sf. Ambrozie, *Despre credinţa în înviere* II, 63, 70, NPNF, voi. 10, pp. 184-185. [Fi]Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialog despre suflet si înviere, ed. cit,* p. 406.
[m]*ibid.,pm.* ' f --"

dobitoacele după felul lor, şi toate cele ce se târăsc pre pământ după felul lor. Şi a văzut Dumnezeu că sunt bune.

învăţătura Sfinţilor Părinţi despre facerea animalelor de uscat în Ziua a Şasea nu repetă doar ceea ce s-a spus deja despre celelalte fiinţe vii. Astfel, Sfântul Efrem scrie:

,".; „La porunca lui Dumnezeu, îndată, pământul a scos târâtoare, fiare ale câmpului, animale de pradă şi dobitoace, atâtea câte erau de trebuinţă slujirii celui ce, în aceeaşi zi, a călcat porunca Domnului său."[141] Sfântul Vasile învaţă: „Sufletul necuvântătoarelor nu s-a arătat fiind ascuns în pământ, ci a luat flintă o dată cu trupul lor, la porunca Ziditorului."[142] O dată cu această lucrare creatoare, totul este gata pentru apariţia omului, care avea să fie domn peste toate. Dar măreaţa zidire nu este doar spre folosul practic al omului. Ea are ceva tainic; fiind zidirea cea bună a Atotbunului Dumnezeu, ea poate să ne înalte mintea către El. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Dumnezeu nu le-a creat pe toate numai pentru trebuinţa noastră, ci şi pentru dărnicia Lui, ca noi, văzând bogăţia nespusă a făpturilor Lui, să ne uimim de puterea Ziditorului şi să putem şti că toate acestea au fost aduse la fiinţare cu o înţelepciune şi bunătate nespusă, spre cinstirea omului ce avea să fie făcut."[143] Sfântul Vasile, minunându-se de măreţia zidirii lui Dumnezeu, scrie: „Să slăvim pe Marele Meşter al celor făcute cu înţelepciune şi măiestrie. Din frumuseţea celor văzute să înţelegem pe Cel care e mai presus de frumuseţe, iar din măreţia celor ce cad sub simţurile noastre şi din trupurile acestea mărginite din lume să ne ducem cu mintea la Cel nemărginit, la Cel mai presus de măreţie, care întrece toată mintea cu mulţimea puterii Sale. E drept, nu cunoaştem'natura existentelor; dar este atât de minunat cât ne cade sub simţuri, încât mintea cea mai ascuţită se vădeşte a fi neputincioasă în fata celei mai mici făpturi din lume, fie pentru a o descrie cum se cuvine, fie pentru a da laudă cuvenită Ziditorului, căruia se cuvine toată slava, cinstea şi puterea, în vecii vecilor, Amin.»[144] Dumnezeu a Tăcut lumea, învaţă Sfântul Ioan Damaschin, fiindcă „nu s-a mulţumit cu contemplarea de Sine, ci prin mulţimea bunătăţii Sale, a binevoit să se facă ceva care să primească ' binefacerile Sale şi să se împărtăşească din bunătatea Lui"[145]. Poate că nici o parte a Scripturii nu înfăţişează aşa de bine înfricoşata măreţie a lui Dumnezeu în zidirea Sa şi, prin comparaţie, nimicnicia omului, precum locul unde Dumnezeu vorbeşte cu Iov în vifor şi nor:

[4] Sf. Efrem *Tâladre la Facere* 1, *ed. cit,* p. 302. ' *• '.•'.<• [42] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 9, 3, *ed. cit,* p. 172.

* Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 7, 5, *ed. cit,* p. 93.

* Sf. Vasile, *Hexaimeron* \,\\,*ed. cit,* p. 83.

' Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica,* Cartea a Ii-a, cap. 2, *ed. cit,* p. 46.

Unde ai fost când am întemeiat pământul ? Spune-mi, de ai cunoştinţă ? Cine a pus măsurile lui, de ştii ? Sau cine este cel ce a întins funie preste dânsul ? Pre ce s-au întărit stâlpii lui, şi cine este acela ce a pus preste dânsul piatra cea din marginea unghiului ? Când s-au făcut stelele, lăudatu-m-au cu glas mare toţi îngerii, mei. Si am ocolit marea cu îngrădiri, când se vărsa afară şi ieşea dinpântecele maicii, sale. Si ampus îmbrăcămintea ei nor, am înfăşurat-o pre ea cu negură. Si ampus ei hotar înconjurând-o cu încuietori şi cu porţi. Si am. zis ei: Până aici să vii şi să nu treci, ci întru tine să se sfarme valurile tale. Au doar în zilele tale am tocmit lumina cea de dimineaţă, şi luceafărul şi-a văzut rândul său ? Apucatu-te-ai de aripile pământului, ca să scuturi, pre cei necinstitori de pre dânsul ? Au tu ai luat din pământ lut, şi ai făcut vieţuitor, şi l-ai pus pre el ca să poată grăi pre pământ ? (Iov 38, 4-14) Istorisirea *Facerii* despre zidirea omului e dată în două relatări, cea din capitolul unu şi cea din capitolul doi; pe-acestea le vom cerceta în capitolul următor.

2, 1 -3 *Şi s-au săvârşit cerul şi pământul şi toată podoaba lor. Şi a săvârşit Dumnezeu în ziua a şasea lucrurile sale, care a făcut; şi s-a odihnit în ziua a şaptea de toate lucrurile sale care a făcut. Şi a binecuvântat Dumnezeu ziua a şaptea şi a sfinţit-o pre ea; că întru aceea s-a odihnit de toate lucrurile sale, care a început Dumnezeu a face.*

Despre „sabbath-ul" odihnei lui Dumnezeu după creaţie, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Aici dumnezeiasca Scriptură spune că s-a odihnit Dumnezeu de lucrurile Sale; în Evanghelii Hristos zice: *Tatăl meu până acum lucrează, şi Eu lucrez* (Ioan 5, 17). Nu se pare, la auzul acestor cuvinte, că este contrazicere între cele spuse ? Să nu fie ! Nu este nici o contrazicere între cele scrise în dumnezeiasca Scriptură. Când Scriptura ne spune aici că Dumnezeu s-a odihnit de lucrurile Sale, ne învaţă că Dumnezeu în ziua a şaptea a sfârşit de creat şi de adus totul de la nefiinţă la fiinţă; când Hristos ne spune că *Tatăl meu până acum lucrează şi Eu lucrez,* ne arată continua Lui purtare de grijă; numeşte lucrare menţinerea celor care au fost făcute, dăruirea dăinuirii lor şi ocârmuirea lor în toată vremea. Dacă n-ar fi aşa, cum ar dăinui universul acesta - toate cele văzute şi neamul omenesc - de nu ar fi mâna cea de sus, care le ocârmuieşte şi le rânduieşte ?"[146] Privind minunea care se petrece zilnic în ceea ce ne-am obişnuit a numi „natură" - de pildă, creşterea deplină a unei plante, a unui animal ori chiar a omului, dintr-o sămânţă minusculă - nu avem cum să nu vedem continua lucrare ziditoare a lui Dumnezeu. Dar nu este totuşi acelaşi lucru cu Facerea

[4] SI'. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 10. 7, *ed. cit,* p. 125.

din cele Şase Zile, întâia aducere în fiinţare a tuturor celor existente. Primul capitol din *Cartea Facerii* descrie această zidire unică şi irepetabilă.

Obişnuiţi cu „lucrarea" lui Dumnezeu în lumea noastră prezentă, ne este greu să ne facem o idee despre celălalt fel de „lucrare" pe care El a săvârşit-o în cele Şase Zile. Lumea, atunci, deşi desăvârşită şi deplin tocmită, era încă „nouă". Sfântul Grigorie Teologul arată că, atunci când Dumnezeu a dorit să-I zidească pe Adam din ţărână, „Cuvântul..., luând o parte din nou-ziditul pământ, cu nemuritoarele Sale mâini a plăsmuit chipul meu"[147]. Sfântul Efrem Şirul învaţă:

> „Aşa cum toate - copacii, ierburile, dobitoacele, păsările şi omul -erau deodată şi bătrâne şi tinere: bătrâne după înfăţişarea mădularelor şi alcătuirii, tinere după vremea zidirii lor; tot aşa şi luna era în acea vreme şi bătrână şi tânără: tânără, căci numai ce fusese zidită, bătrână fiindcă era plină precum în ziua a cincisprezecea."[148]

Sfântul Efrem şi alţi Părinţi subliniază această noutate afirmându-şi credinţa că lumea a fost zidită primăvara. Sfântul Ambrozie leagă aceasta de faptul că la evrei anul începea primăvara: „El a zidit cerul şi pământul la vremea când încep lunile, timpul potrivit ca
lumea să-şi ia început. Era căldura blândă a primăverii, anotimp potrivit pentru orice lucru. Ca urmare, şi anul a primit pecetea unei lumi ce va să ia naştere... Spre a arăta că zidirea lumii a avut loc primăvara, Scriptura zice: *Luna aceasta este vouă începătură lunilor, cea dintâi este vouă între lunile anului* (leş. 12, 2), numind întâia lună anotimpul primăverii. Căci se cuvenea ca începutul anului să fie începutul naşterii."[149] Deci, după această privire asupra foarte realistei înţelegeri a Sfinţilor Părinţi în privinţa celor Şase Zile ale Facerii, să ne aplecăm asupra problemei mai complicate a facerii omului,

cununa zidirii lui Dumnezeu.

»f:/>,c

■■.jt/v i.;. -yr

.mi-

..i-.-'.ii'-'giM

[v] Sf. Grigorie Teologul, *Omilia* 7, „Despre suflet". * Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* \,*ed. cit,* p. 287. » Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 1, 13, *ed. cit,* p. 13.

Zidirea omului '-*'-'ta
(Facere 1,26-31; 2,4-7)

1, 26-27 5/ a zis *Dumnezeu: Să facem om după chipul nostru şi după asemănare, şi să stăpânească peştii mării şi pasările cerului şi dobitoacele şi tot pământul şi toate vietăţile cele ce se târăsc pre pământ. Si a făcut Dumnezeu pre om., după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul, bărbat şi-femeie i-a făcut pre ei.*

Am văzut că zidirea din cele Şase zile e lucrarea Sfintei Treimi, şi anume, Tatăl porunceşte „Să fie !", iar Fiul zideşte. însă, la zidirea omului, pare a avea loc o sfătuire aparte între Persoanele Treimii. Iată ce spune Sfântul Vasile:

„Să facem om. [...] Cuvântul acesta nu mai fusese folosit pentru nici una dintre existentele rânduite. Pentru lumină, porunca a fost simplă: 57 *a zis Dumnezeu: Să se facă lumină.* S-a făcut cerul, şi nu s-a ţinut sfat pentru cer. [...] Aici omul încă nu există, dar se tine sfat asupra omului. Dumnezeu nu a spus, la fel ca pentru celelalte flinte: «Să se facă om !» Cunoaşte dar vrednicia ce ti s-a dat. Nu ti-a pricinuit obârşia prin poruncă, ci sfat a ţinut Dumnezeu, 'spre a şti cum să aducă la viată această flintă vrednică de cinstire...

De ce oare nu a zis Dumnezeu «Fă», ci «Să facem om» ? A zis aşa, ca să poţi cunoaşte stăpânirea. Că voieşte ca tu, luând aminte la Tatăl, să nu tăgăduieşti pe Fiul; voieşte să cunoşti că Tatăl a zidit prin Fiul, iar Fiul a zidit cu voia Tatălui, şi că ti se cade să slăveşti pe Tatăl în Fiul, şi pe Fiul în Duhul Sfânt...

Dar nu a zis: «Şi au făcut ei», ca nu cumva să afli aici pricină de închinare la mai mulţi dumnezei."[150] Tot aşa, Sfântul Ioan Gură de Aur zice:

„De ce, când s-a făcut cerul, nu s-a zis «Să facem», ci, mai curând, să se facă cer, să se facă lumină, şi tot aşa pentru fiecare parte a zidirii, ci numai aici se adaugă: «Să facem», arătându-se sfatul, chibzuirea şi îm-preună-grăirea cu cineva de aceeaşi cinste ? Cine este cel ce are să fie făcut, de i se dă atâta cinstire ? Este omul - fiinţă măreaţă şi minunată, mai de preţ înaintea lui Dumnezeu decât toată zidirea...'Că s-a ţinut sfat, chib-zuire şi împreună-grăire nu fiindcă Dumnezeu avea trebuinţă de sfat - să nu fie ! - ci ca prin însăşi aceasta să ne arate vrednicia celui zidit...

[150] Sf. Vasile cel Mare, *Despre obârşia omului* 1, 3-4.

Şi cine este Acela Căruia îi zice Dumnezeu: «Să facem om» ? Este *Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie* (îs. 9, 6), Fiul cel Unul-născut şi însuşi Dumnezeu. Aceluia îi zice: «Să facem om după chipul nostru, după asemănarea noastră». Nu zice: «După al meu şi al tău» sau «al meu şi al vostru», ci «după chipul nos tru», arătând un singur chip şi o singură asemănare."[151] Sfântul Grigorie Teologul vorbeşte foarte poetic despre facerea omului,

ca despre o împreunare a lumilor de sus cu cele de jos, zidite mai înainte de Dumnezeu. întâi:

„El a dat flintă lumii cugetătoare [adică lumii făpturilor inteligibile, lumii îngereşti], pe cât pot eu să gândesc aceste lucruri şi să socotesc cele măreţe cu vorbirea mea cea săracă. Apoi, după ce întâia Zidire a fost pusă în bună' rânduială, El zămisleşte o a doua lume, materialnică şi văzută -întregul tocmirii pământului, cerului şi al celor aflate la mijloc între ele; zidire cu-adevărat minunată, când privim la încântătoarea formă a fiecărei părţi, dar încă şi mai vrednică de minunare, când socotim armonia şi conglăsuirea întregului, felul cum fiecare parte se îmbină cu toate celelalte în desăvârşită rânduială... Iar aceasta, pentru ca El să arate că poate să cheme întru fiinţare nu numai firea cea înrudită Sieşi [adică lumea nevăzută, îngerească], ci şi pe cea cu totul străină Lui. Căci înrudite Dumne-zeirii sunt firile cugetătoare, care numai cu mintea se pot înţelege; dar toate cele despre care simţirile pot lua cunoştinţă îi sunt desăvârşit străine; iar, dintre acestea, cele mai îndepărtate de El sunt cele cu totul lipsite de suflet şi putinţa mişcării.

Deci, mintea şi simţirea, osebite astfel una de cealaltă, au rămas între hotarele lor, purtând în sineşi măreţia Cuvântului Ziditor, tăcute lăudătoare şi înfiorate vestitoare ale puternicei' Sale lucrări. Ci încă nu se făcuse vreo îmbinare a celor două, nici vreo amestecare a celor potrivnice, semne ale unei mai mari înţelepciuni şi dărnicii în zidirea firilor, nici se făcuse cunoscut până acum întregul belşug al bunătăţii. Acum Cuvântul Ziditor, hotărând să le dezvăluie şi să alcătuiască o singură flintă însufleţită din amândouă - vreau să zic din zidirea nevăzută şi cea văzută - făureşte Omul; şi luând un trup din materia ce se afla de mai înainte, şi punând în el un Suflu luat din Sine (despre care Cuvântul ştia că este un suflet raţional şi chip al lui Dumnezeu), ca pe un fel de o a doua lume, măreţ în micime, 1-a aşezat pe pământ, înger nou, slujitor îmbinându-le pe amândouă, deplin cunoscător al zidirii văzute, dar numai în parte al celei cugetătoare; împărat al tuturor celor de pe pământ, dar supus al împărăţiei celei de sus; pământesc şi ceresc; vremelnic, şi totuşi nemuritor; văzut, şi totuşi cugetător; la jumătatea drumului între măreţie şi nimicnicie, împreunând într-o persoană "

[151] St". Ioan Gură de Aur, *Opt omilii la Facere* 2,1-2.

* duhul şi trupul; duh, pentru bunătăţile revărsate asupra lui, trup, din pricina culmii la care fusese înălţat; unul, ca să poată să urmeze a vieţui şi a-I slăvi pe binefăcătorul său, celălalt, ca să poată suferi, şi prin suferinţă să i se : aducă aminte şi să se îndrepteze, dacă cumva s-ar mândri întru măreţia sa; flintă vie, cercat aici şi mutat apoi altundeva; şi, spre a întregi taina, îndumnezeit prin atragerea sa către Dumnezeu."[152]

Ce este acest chip al lui Dumnezeu ? Sfinţii Părinţi au scos în relief felurite aspecte ale chipului lui Dumnezeu în om: unii au pomenit domnia omului asupra zidirii inferioare (pomenită textual în Facere); alţii, raţiunea lui; alţii, iarăşi, libertatea sa. Sfântul Grigorie al Nyssei rezumă cel mai bine înţelesul chipului lui Dumnezeu:

„El întrece orice bunătate care se poate închipui de mintea omului şi, dacă creează viata acestuia, nu o face din altă pricină decât pentru că este bun. Aşa fiind, şi pentru că tocmai de aceea s-a hotărât să ne aducă la viată, Dumnezeu nu îşi arată bunătatea doar pe jumătate, dăruind omului numai o parte din bunătăţile Sale şi păstrând pentru Sine, în chip pizmaş, cealaltă parte, ci îşi arată suprema bunătate tocmai prin aceea că 1 -a adus pe om din nefiinţă la viată şi 1 -a copleşit cu tot felul de daruri. Mulţimea tuturor bunătăţilor este atât de mare, încât nu ştim dacă s-ar putea număra uşor. De aceea, rezumându-le, Scriptura le-a descris în felul următor: *după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre damul,* ceea ce este ca şi cum ar fi spus că firea omenească a fost făcută părtaşă la toate bunătăţile; căci, dacă Dumnezeu este plinătatea tuturor bunătăţilor, iar omul este după chipul Lui, oare nu în această plinătate va sta asemănarea chipului cu Arhetipul său ?"[153] Care este deosebirea dintre „chipul" şi „asemănarea" lui Dumnezeu în om ? Sfinţii Părinţi arată cum chipul ne este dat deplin şi nu poate pieri; asemănarea însă'ni s-a dat la început doar în mod potenţial, urmând ca omul însuşi să lucreze spre a ajunge la desăvârşirea ei. Sfântul Vasile învaţă:

> *„ Să facem om după chipul nostru şi după asemănare.* Pe unul îl avem de la zidire, pe altul îl dobândim prin voia slobodă. în alcătuirea dintâi, ni s-a dat să ne naştem după chipul lui Dumnezeu; prin voia slobodă se plăsmuieşte în noi fiinţarea după asemănarea lui Dumnezeu... *Să facem om după chipul, nostru:* fie-i dat prin zidire ceea ce este după chip, dai" şi facă-se după asemănare. Dumnezeu a dat putere pentru aceasta; prin ce te-ai mai fi osebit, dacă te-ar fi făcut şi după asemănare ? De ce te-ai mai fi încununat ? Iar dacă Ziditorul ti le-ar fi dat pe toate, cum ti s-ar mai fi deschis împărăţia cerurilor ? Se cuvenea deci a se da tie doar o parte, lă-sându-se cealaltă neîmplinită, tocmai ca să o plineşti tu însuti şi să te învredniceşti de răsplătirea care vine de la Dumnezeu.[154]

[152] Sf. Grigorie Teologul, „Al doilea cuvânt la Paşti" 6-7, în NPNF, voi. 7.
[15S"] Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului* 16, 10, *ed. cit,* p. 49. —..... -
[154] Sf. Vasile, *Despre obârşia omului* 1, 16-17. < .<* „..,..')$_V$

în acelaşi pasaj din *Cartea Facerii* în care se descrie zidirea omului, se spune că acesta a fost făcut „bărbat şi femeie".[155] Dar tine oare această deosebire de chipul lui Dumnezeu ? Sfântul Grigorie al Nyssei explică faptul că Scriptura se referă aici la o *îndoită* facere a omului:

„Ceea ce a fost Tăcut «după chip» şi ceea ce e azi în stare de plâns sunt[!'] două lucruri cu totul deosebite. Scriptura spune că *a făcut Dumnezeu pre ' om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul.* Crearea celui ce a ■ ■ > fost făcut *după chip* şi-a atins din acel moment desăvârşirea. Dar Scriptura se întoarce din nou şi tine să precizeze: *bărbat şi femeie i-a făcut pre m ei.* Cred că toţi sunt de părere că acest lucru nu s-a spus în legătură cu ; Dumnezeu ca model originar, căci, după cum zice Apostolul, în Hristos «nu este parte bărbătească şi femeiască». Cu toate acestea, Scriptura ne istoriseşte că în aceste două direcţii s-a împărţit omenirea. Cel puţin aşa ,; ni se dă să înţelegem din felul cum's-a compus fraza, căci mai întâi ni se spune: *a făcut Dumnezeu pre om,* şi: *după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul,* iar în continuare se adaugă: *bărbat şi femeie i-a făcut pre ei,* afirmându-se, prin aceste cuvinte din urmă, ceva cu totul străin de , însuşirile lui Dumnezeu. Cred că prin cele spuse Scriptura ne înfăţişează aici o învăţătură de mare însemnătate, şi ea se cuprinde în următoarele: firea omenească stă la mijloc între două extreme, opuse una alteia, între flintele dumnezeieşti şi netrupeşti, pe de-o parte, şi viata dobitoacelor şi vietăţilor necugetătoare, pe de altă parte [idee similară cu cea a Sfântului Grigorie Teologul, pe care am citat-o]. într-adevăr, în alcătuirea omului uşor le putem surprinde pe amândouă: de la Dumnezeu el a primit cugetul şi puterea de judecată, care este comună pentru bărbat şi femeie, iar din lumea necugetătoarelor, omul are alcătuirea trupească şi toate cele trupeşti (căci oricine face parte din categoria oamenilor are pe deplin şi una şi alta din însuşiri). Desigur că întâietatea o are puterea de cugetare, după cum am desprins din istoria privitoare la facerea omului, în care abia în al doilea rând ne vorbeşte despre faptul că legătura şi apropierea lui cu lumea celor necugetătoare este o rânduială pentru înmulţire. [...]

Cela ce a chemat toate la viată, şi Care a fost în măsură să plăsmuiască pe om ca întreg, prin voinţa Sa, după un tipar sau calapod dumnezeiesc, Acela, [...] prin puterea atotvederii Lui, a văzut mai dinainte depărtarea noastră liberă de pe calea cea dreaptă şi căderea care a urmat; iar ca urmare a abaterii de la viata îngerească, pentru ca să nu nimicească sufletele omeneşti, [...] a rânduit pentru firea noastră ceva mai potrivit stării de

[155] Hristos însuşi a citat acest loc din *Facere.* La Maieu f 10, 6) El spune: *Dar din începutul zidirii bărbat şi femeie i-au făcut pre. ei Dumnezeu.* Cuvintele Sale, „de la începutul zidirii" contrazic limpede ideea evolutioniştilor şi a susţinătorilor vechimii pământului că au existat milioane de ani de istorie a pământului înainte de apariţia fiinţelor umane. (n. ed.)

după alunecarea noastră în păcat: în loc să rămânem la vrednicia îngerească, El ne-a îngăduit să transmitem viata de la unii la alţii întocmai ca dobitoacele şi ca vietăţile necugetătoare."[15]*

Deci, chipul lui Dumnezeu care, aşa cum învaţă toţi Sfinţii Părinţi, tine de suflet, şi nu de trupul omului, nu are nimic de-a face cu împărţirea între bărbat şi femeie. S-ar zice că în *ideea* de om a lui Dumnezeu - aşa cum va fi omul în împărăţia Cerurilor - nu se află parte bărbătească şi femeiască; dar Dumnezeu, prevăzând căderea omului, a făcut această împărţire, legată în chip nedespărţit de vieţuirea pământească a omului.

Totuşi, realitatea vieţii sexuale n-a apărut înainte de căderea omului. Sfântul Ioan Gură de Aur, tâlcuind cuvintele: *Iar Adam a cunoscutpre Eva, femeia sa, şi zămislind ea...* (Fac. 4, 1) - lucru ce a avut loc după cădere - zice:

„După călcarea poruncii, după izgonirea din Rai, atunci a început îm preunarea căsătoriei. înainte de călcarea poruncii, întâii oameni au trăit ca îngerii, şi nici nu era vorba de împreunare. Şi cum ar fi putut fi aceasta, de vreme ce erau slobozi de trebuinţe trupeşti ? Deci, întru început, se trăia în feciorie; dar când, din pricina'lipsei de grijă (a primilor oameni) a venit călcarea poruncii şi păcatul a intrat în lume, s-a luat de la ei fecio ria, că nevrednici se făcuseră de o aşa de mare bunătate, iar în locul ei s-a pus în lucrare legea vieţuirii întru căsătorie."[157]

Iar Sfântul Ioan Damaschinul scrie: ' ■-

„în Rai domnea fecioria. [...] După călcare poruncii... când a intrat moartea în lume... a fost înfiinţată căsătoria, ca să nu se nimicească şi să se desfiinţeze, din pricina morţii, neamul omenesc, pentru că prin naşterea de copii avea să dăinuiască neamul omenesc.

Poate însă că se va întreba: ce vor să spună cuvintele *bărbat şi femeie* şi cuvintele *creşteţi şi vă înmulţiţi* ? La acestea vom răspunde: Cuvintele *creşteţi şi vă înmulţiţi* nu arată numaidecât înmulţirea oamenilor prin împreunarea căsătoriei.' Dumnezeu putea să facă să se înmulţească neamul omenesc şi în alt chip, dacă ar fi păzit până la sfârşit, necălcată, porunca. Dar Dumnezeu, prin preştiinta sa, Cel care pe toate le ştie înainte de naşterea lor, ştiind că au să calce porunca şi au să fie osândiţi la moarte, prevăzând aceasta, a făcut bărbatul şi femeia şi a poruncit să crească şi să se înmulţească."[158]

Cum Vom vedea, în privinţa aceasta, ca şi în altele, omul de dinainte de cădere era într-o stare deosebită de cea de după cădere, chiar dacă între cele două stări există o continuitate prevăzută de Dumnezeu prin înainte-cunoaş-terea căderii.

[ffi] Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului* 16-17, *ed. cit,* pp. 48-49 şi 53.
[v] Sf. Ioan Gură de Aur, *Opt omilii la Facere* 8,4.
[m] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica,* Cartea a IV-a, cap. 24, *ed. cit,* pp. 196-197.

Dar să nu se creadă că vreunul dintre Sfinţii Părinţi a privit căsătoria ca pe „un rău necesar" sau a tăgăduit că ar fi o stare blagoslovită de Dumnezeu. Ei au socotit-o ca pe un lucru bun în prezenta noastră stare de păcat, dar un lucru bun care este pe locul al doilea după înalta stare a fecioriei, în care au trăit Adam şi Eva înainte de cădere, stare la care sunt părtaşi şi astăzi cei ce au urmat sfatul Apostolului Pavel *să fie precum şi eu* (1 Cor. 7, 7-8). Sfântul Grigorie al Nyssei, acelaşi Părinte care învaţă aşa de limpede despre obârşia căsătoriei în înrudirea noastră cu dobitoacele, apără totuşi aşezământul căsătoriei în chipul cel mai limpede. Astfel, în tratatul *sm Despre Feciorie,* el scrie:

„Să nu creadă cineva că defăimăm aşezământul căsătoriei. Căci ştim prea bine că nu este străin de blagoslovenia lui Dumnezeu... Ci iată cum privim noi căsătoria: deşi căutarea celor cereşti trebuie să fie întâia grijă a omului totuşi dacă poate a se folosi de cele ale căsătoriei cu înfrânare şi cumpătare, nu trebuie să dispreţuiască această cale de a slujii stării aceleia... Căsătoria e ultima treaptă'a despărţirii noastre de viata petrecută în Rai; căsătoria e primul lucru ce trebuie părăsit; este oarecum primul loc de pornire în drumul nostru către Hnstos."[159]

1, 28 *Şi i-a binecuvântatpre ei Dumnezeu zicând: Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul; şi-l stăpâniţi pre el, şi stăpâniţi peştii mării şi pasările cerului şi toate dobitoacele şi toi pământul şi toate vietăţile care se târăsc pre pământ.*

Creşteţi şi vă înmulţiţi sunt cuvintele rostite mai înainte de Dumnezeu făpturilor'apei (Fac. 1, 22), arătând înrudirea omului cu zidirea inferioară şi, prin cădere, cu modul lor de procreare sexuală. Dar cuvintele au şi un înţeles mai adânc. Sfântul Vasile scrie:

„Există două feluri de creştere: cea a trupului şi cea a sufletului. Creşterea sufletului este sporirea cunoaşterii întru desăvârşire; creşterea trupului este sporirea de la micime la statura obişnuită.

De-aceea El a zis dobitoacelor necugetătoare «creşteţi», după sporirea trupească, în înţelesul de a-şi împlini firea; dar nouă ne-a spus «creşteţi» după Omul lăuntric, întru înaintarea ce duce la Dumnezeu. Aşa a făcut Pavel. întinzându-se către cele dinainte şi uitând cele dinapoi (Filip. 3, 13), lată, dar, creşterea întru cele duhovniceşti...

«Vă înmulţiţi»: blagoslovenia aceasta priveşte Biserica. Să nu se mărginească cuvântul dumnezeiesc la un singur ins, ci Evanghelia mântuirii să se predice în tot pământul. «Vă înmulţiţi»: către cine se îndreaptă porunca ? Către cei care nasc după Evanghelie...

[159] Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre feciorie* 8, 12.

Deci, cuvintele acestea se potrivesc şi dobitoacelor necugetătoare, dar dobândesc un înţeles aparte când avem de-a face cu flinta cea după chipul cu care am fost cinstiţi.»[160]

Omul trebuie să stăpânească nu numai asupra zidirii din afară, ci, deopo trivă, asupra patimilor celor dobitoceşti care pândesc în lăuntrul său. Sfântul Vasile scrie: -.>,,,-..,

„Ai stăpânire asupra tuturor felurilor de fiare sălbatice. Dar, vei zice, am eu fiare sălbatice înlăuntrul meu ? Da, şi încă o mulţime. Ba chiar porţi în tine o gloată rară număr de fiare sălbatice. Nu lua aceasta ca pe o ocară. Oare nu e mânia o mică fiară, când urlă în inima ta ? Nu este ea mai sălbatică decât orice câine ce-ti iese în cale ? Şi oare nu e viclenia, ce stă la pândă în sufletul

viclean, mai aprigă decât ursul peşterilor ?... Dar oare ce fel de fiare sălbatice nu avem înlăuntrul nostru ?... Ai fost făcut să stăpâneşti; eşti stăpânul patimilor, stăpânul fiarelor sălbatice, stăpânul şerpilor, stăpânul păsărilor... Fii stăpân pe gândurile dinlăuntrul tău, ca să te faci stăpân al tuturor fiinţelor. Aşadar, puterea ce ni s-a dat asupra vieţuitoarelor ne pregăteşte să ne facem stăpâni asupra noastră."[161] Patimile cele dobitoceşti se află înlăuntrul nostru datorită înrudirii noastre cu zidirea animală prin cădere. Sfântul Grigorie al Nyssei scrie:

„întrucât vieţuitoarele necugetătoare au venit pe lume înainte de om, şi deoarece, cum am mai pomenit, din însuşirile firii acelora a primit şi omul o parte - mă gândesc la cele privitoare la procreare - înseamnă că şi omul are unele dintre însuşirile dobitoacelor. De pildă, mânia nu poate forma nicicum un punct de asemănare între Dumnezeu şi om; tot aşa, nici plăcerea nu poate caracteriza firea cea atât de înaltă a lui Dumnezeu; la fel laşitatea, obrăznicia, lăcomia, pofta de câştig şi dispreţul faţă de pierdere, ca şi alte asemenea simţăminte, nu sunt dintre cele care-i plac lui Dumnezeu. Astfel de porniri le-a luat omul din lumea fiinţelor necugetătoare."[162] Iată o învăţătură foarte adâncă. Cei ce cred în ideile evoluţioniste spun: „Omul se trage din maimuţă, deci eşti o făptură asemeni animalelor". Dar Sfinţii Părinţi spun că suntem o zidire mixtă, în parte cerească, în parte pământească, în partea pământească Dumnezeu a îngăduit modul de reproducere similar animalelor, şi astfel vedem cât de animalici suntem când ne lăsăm stăpâniţi de patimi. Avem aceste „animale" înlăuntrul nostru, dar mai avem şi partea cerească, pe care tânjim s-o redobândim.

1, 29-30 *Şi a zis Dumnezeu: Iată am. dat vouă toată iarba ce face sămânţă de semănat, care este deasupra a tot pământul, şi tot pomul care are întru sine rod cu sămânţă de semănat va fi vouă de mâncare. Şi tuturor fia-*

Sf. Vasile, *Despre obârşia omului 2,* 6-7. [H]

Ibid., 1,19.

[lt>2]

[2] Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului* 18, *ed. cit.*, pp. 53-54.

relor pământului şi tuturor pasărilor cerului şi tuturor vietăţilor ce se târăsc prepământ, care au întru sine suflare de viată, toată iarba verde de mâncare. Şi s-a fãcut aşa.

Aici ni se spune că întru început, când pământul şi toate făpturile lui erau încă noi iar omul nu căzuse, nu numai oamenilor, ci chiar şi animalelor li s-a dat să se hrănească doar cu verdeţuri; nu era nevoie ca fiarele să fie carnivore, şi la început nici nu erau. Iată ce spune Sfântul Vasile:

„Biserica să nu lase nimic de-o parte: totul este legiuit. Dumnezeu nu a zis: «V-am dat peştii spre mâncare, v-am dat vitele, târâtoarele şi cele cu patru picioare». Nu pentru aceasta le-a făcut, zice Scriptura. în fapt, întâia legiuire îngăduia folosirea fructelor, că încă eram socotiţi vrednici de Rai. Ce taină se ascunde tie aici?

Tie, zice Scriptura, ca şi fiarelor sălbatice şi păsărilor, [se dau] fructe, verdeţuri şi ierburi... Vedem însă o mulţime de animale sălbatice care nu mănâncă fructe. Ce fructe ar primi pantera drept hrană ? Ce fruct l-ar putea sătura pe leu? ..ltH.*

Şi totuşi aceste flinte, supunându-se legii firii, se hrăneau cu fructe. Dar după Potop, când omul şi-a schimbat felul vieţuirii şi s-a depărtat de hotarul rânduit lui, Domnul, cunoscând că omul este risipitor, i-a îngăduit folosirea tuturor felurilor de hrană: *Ca pre nişte buruieni de ierburi am dat vouă toate* (Fac. 9, 3). Prin această îngăduinţă, şi celelalte dobitoace au fost slobozite să le mănânce. De-atunci este leul mâncător de cărnuri, şi tot de atunci caută vulturii stârvuri. Căci vulturii încă nu priveau deasupra pământului în fiece clipă atunci când s-au născut animalele; la drept vorbind, nici una dintre cele care primiseră numire ori existentă nu murise încă, astfel ca vulturii să le poată mânca. Firea încă nu se împărţise, în toată prospeţimea fiind; vânătorii încă nu prindeau, că încă nu era aceasta între îndeletnicirile oamenilor; cât despre fiare, ele încă nu-şi sfâ-şiau prada, că încă nu erau mâncătoare de cărnuri... Ci toate urmau purtarea lebedei, şi toate mâncau iarba păşunilor...

Astfel era întâia zidire, şi tot astfel va fi reaşezarea ce va să vie. Omul se va întoarce la vechea sa alcătuire, lepădând răutatea, viata împovărată de griji, robirea sufletului fată de nevoile zilnice. După ce se va fi lepădat de toate, se va întoarce la viata Raiului cea nerobită patimilor cărnii, cea slobodă, viata întru apropierea lui Dumnezeu, părtaş vieţii celei îngereşti."[163] Trebuie spus că viata zidirii originare nu este viata Raiului, în care omul încă nu fusese adus; este viata pământului din afara Raiului, pe care Dumnezeu îl blagoslovise de mai înainte ca loc de sălăşluire a omului după cădere. Iată ce scrie Sfântul Efrem Şirul:

„Dumnezeu a blagoslovit pe primii strămoşi pe pământ deoarece, chiar înainte de păcat, El le-a gătit pământul spre sălăşluire; căci, înainte

[161] St. Vasile, *Despre obârşia omului 2,* 6-7.

• să păcătuiască, Dumnezeu a ştiut că vor păcătui... înainte de a-I aşeza în Rai, El 1-a blagoslovit [pe om] pe pământ, astfel ca prin blagoslovenie, şi prin cea mai de dinainte a Sa bunătate, să poată să împuţineze puterea
".. blestemului care urma a lovi pământul."[164]

Deci, întru început, înainte de căderea omului, întregul pământ era ca un fel de Rai. Sfântul Simeon Noul Teolog învaţă: ■<Mr,<«t.,, .,:

„Dumnezeu n-a dat dintru început oamenilor întâi-plăsmuiti numai
1 Raiul, cum socotesc unii, nici nu 1-a zidit numai pe acela nestncăcîos, ci a făcut mult mai mult: aducând la existentă înaintea aceluia întreg pămân-
■ 'i/tul pe care-1 locuim şi toate cele de pe pământ, precum şi cerul cu cele din el, în ziua a şasea 1-a plăsmuit pe Adam şi 1-a aşezat domn şi împărat al întregii zidiri văzute. Nici Eva nu era făcută atunci, nici Raiul, ci fusese făcută de Dumnezeu doar această lume, fiind zidită nestricăcioasă, chiar dacă materialnică şi simţită. Şi pe aceasta Dumnezeu a dat-o lui Adam şi celor ce aveau să se nască din el, cum zice dumnezeiasca Scriptură (Fac. 1, 26-30). [...] Vezi cum Dumnezeu a dat dintru început omului întreaga lume ca pe un Rai? [...] Adam a fost plăsmuit având un trup nestricăcios, chiar dacă materialnic şi încă nu cu totul duhovnicesc, şi a fost aşezat de Ziditorul Dumnezeu ca împărat nemuritor într-o lume nestricăcioasă, adică nu numai în Rai, ci în tot pământul de sub cer... Creaţia aceasta a fost adusă la început la existentă de către Dumnezeu nestricăcioasă toată şi în starea Raiului; dar, blestemată fiind, s-a mutat spre stricăciune şi robie, supunându-se deşertăciunii oamenilor."[165] •• • Iată o viziune cu totul aparte asupra zidirii dintru început.

->- 1, 31 57 *a văzut Dumnezeu toate câte a făcut, şi iată erau bune foarte. Şi s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă, ziua a şasea.*

Primul capitol din *Cartea Facerii* este dedicat în întregime celor Şase Zile ale Facerii. în capitolul doi, facerea omului e descrisă ceva mai amănunţit. S-ar putea spune că în capitolul întâi se descrie zidirea omenirii, atât în înţelesul înalt, de chip al lui Dumnezeu, cât şi în aspectul său împărţit şi pământesc, de parte bărbătească şi femeiască; pe când în capitolul doi se înfăţişează facerea anume a *primului bărbat,* Adam, şi *a primei femei,* Eva. Câteva dintre zidirile celor Şase Zile sunt pomenite şi în capitolul doi, dar nu în ordinea strict cronologică din capitolul întâi. Trebuie să ţinem minte aceste lucruri, ca să nu cădem în greşelile elementare ale criticilor raţionalişti, care găsesc „contradicţii" între cele două capitole şi presupun că aparţin unor autori diferiţi.

» Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere l.*

B Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice si etice,* **Discursul 1, Ed. Deisis, Sibiu, 1998, pp. 112-113; 116-117; 127.**

2, 4-6 *Aceasta este cartea facerii cerului şi a pământului, când s-au făcut, în care zi a făcut Domnul Dumnezeu cerul şi pământul, şi toată verdeaţa câmpului, mai înainte de ce s-a făcut pre pământ, şi toată iarba ţarinii mai înainte de ce a răsărit; că nu dăduse Dumnezeu ploaie pre pământ, şi om. nu era care să-I lucreze pre dânsul. Şi izvor ieşea din pământ şi adăpa toată fata pământului.*

Avem aici o scurtă descriere a stării lumii înainte de apariţia omului, arătându-se că rară Dumnezeu nu ar fi fost nimic, că El a adus toate întru fi intare din nimic. Iată cum tâlcuieşte Sfântul Ioan Gură de Aur acest loc: ;?.';.. „Când [Scriptura] a spus cerul şi pământul, a cuprins în aceste cuvinte pe toate, şi cele de pe pământ şi cele din cer. După cum, atunci când a vorbit de crearea făpturilor, n-a vorbit de fiecare în parte, ci le-a cuprins pe toate printr-un singur cuvânt, tot aşa şi cu cartea aceasta, a numit-o *cartea facerii cerului şi pământului,* deşi cuprinde şi altele multe, lăsându-ne deci pe noi să ne gândim că, o dată ce face pomenire de cer şi de pământ, trebuie neapărat să se vorbească în ea de toate cele văzute, atât de cele din cer, cât şi de cele de pe pământ. [...] Sfântul Duh şi acum, după ce a arătat care este ordinea în care au fost create făpturile, după ce a arătat ce a fost creat mai întâi şi ce a fost creat mai pe urmă, după ce a arătat că pământul, supunându-se cuvântului şi poruncii Stăpânului, a dat din sânul său seminţele, că a fost trezit la naştere rară să aibă nevoie de ajutorul soarelui (căci cum să aibă nevoie de el când nici nu era creat ?), rară să aibă nevoie de ploi îmbelşugate sau de mâna de lucru a omului (căci omul nici nu fusese adus pe pământ), Sfântul Duh deci pentru aces te pricini aminteşte în parte de toate, ca să închidă gura desfrânată a celor care ar încerca să vorbească rară de ruşine. [...] Aceste cuvinte vor să spună că la cuvântul şi la porunca Stăpânului au fost aduse la flintă toate cele ce nu fiinţau mai înainte, că s-au arătat dintr-o dată cele ce nu erau. [...] Toate acestea s-au scris ca să cunoaştem că pământul, ca să dea la iveală seminţele sale, nu a avut nevoie de ajutorul celorlalte stihii, ci i-a fost de ajuns porunca Creatorului."[166] -*L . .*

2, 7 *Şi a plăsmuit Dumnezeu pre om, ţărână luând din pământ, şi a suflat în fata lui suflare de viată, şi s-a făcut omul cu suflet viu.*

' Aici ni se arată atâta cât putem cunoaşte despre felul *cum* s-a zidit omul. Nu poate fi vreo îndoială că Sfinţii Părinţi au înţeles prin „ţărână" chiar ţărâna pământului; dar, când vorbesc de „mâinile"' lui Dumnezeu care au '„luat" ţărâna, ei voiesc a arăta marea grijă a lui Dumnezeu şi participarea Sa directă la lucrare. Fericitul Theodorit scrie:

„Când auzim în istorisirea lui Moisi că Dumnezeu a luat *ţărână* din pământ şi l-a plăsmuit pe om, şi voim a afla înţelesul acestui grai, desco-

[166] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 12, 2, *ed. cit,* pp. 139-141.

perim în el deosebita bunăvoire a lui Dumnezeu fată de neamul omenesc. Căci marele Proroc arată, în zugrăvirea facerii, că Dumnezeu a făcut toate celelalte făpturi prin cuvântul Său, iar pe om 1-a făcut cu înseşi mâinile Sale... Nu zicem că Dumnezeu are mâini... ci spunem că fiecare dintre zicerile acestea arată din partea lui Dumnezeu o mai mare grijă pentru om decât pentru celelalte rapturi."[167]

Sfântul Vasile afirmă că versetul citat subliniază cât de deosebită e obârşia omului fată de cea a animalelor:

„Mai sus, textul spune că Dumnezeu a făcut; aici spune *cum* a făcut Dumnezeu. Dacă stihul ar fi spus doar că Dumnezeu a făcut, ai fi putut crede că 1-a făcut [pe om] aşa cum a făcut şi dobitoacele, fiarele sălbatice, verdeaţa, ierburile. Iată de ce, spre a nu te lăsa să-I aşezi în rândul fiarelor sălbatice, dumnezeiescul cuvânt a făcut cunoscută deosebita măiestrie folosită de Dumnezeu pentru noi: *ţărână din pământ a luat Dumnezeu.* "[168] Acelaşi Părinte ne spune deosebirea dintre „facerea" omului şi „plăsmuirea" lui:

„Dumnezeu pe omul lăuntric *l-z făcut,* iar pe omul cel din afară 1-a *plăsmuit.* Plăsmuirea se potriveşte lutului, iar facerea, celui după chip. Deci carnea s-a plăsmuit, însă sufletul s-a făcut."[169] Facerea omului arată atât măreţia, cât şi nimicnicia sa: ' '■ ''"-'- !' ""

Şi a plăsmuit Dumnezeu pre om, ţărână luând din pământ. In lume am aflat zicându-se şi că omul este nimic, şi că este măreţ. De socoteşti numai firea, nimica este el, şi lucru fără vreun preţ; dar,' de priveşti cu câtă cinste a fost înconjurat, omul este ceva măreţ... De socoteşti ce anume a luat [Dumnezeu], ce oare este omul? Dar de chibzuieşti la Acela care 1-a plăsmuit, cât de măreţ este omul! Deci, deopotrivă, este nimic, pentru materie, şi măreţ, pentru cinste."[170]

Tâlcuirea obişnuită a Sfinţilor Părinţi spune că ceea ce s-a „suflat" în om a fost *sufletul* său. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„5/ *a plăsmuit Dumnezeu pre om, ţărână luând din pământ, şi a suflat în fata lui suflare de viată.* Moisi foloseşte cuvinte grosolane pentru că vorbeşte oamenilor care nu puteau înţelege altfel, aşa cum putem înţelege noi; se foloseşte de aceste cuvinte ca să ne înveţe că iubirea de oameni a lui Dumnezeu a voit ca omul acesta, făcut din pământ, să aibă suflet raţional, ca să fie astfel o flintă întreagă şi desăvârşită. *Şi a suflat,* spune Scriptura, *în fata lui suflare deviată.* Prin această suflare a dăruit celui făcut din pământ putere de viată; suflarea aceasta alcătuieşte firea sufletu-

[1W] Fericitul Teodorit al Cyrului, citat d₀ Mitropolitul Macari₀ în *Teologia dogmatică ortodoxă, Petersbmg,* 1883, voi. 1, pp. 430-443 (în lb. rusă). .j,ı(,. ,-,.,.,,,..,, .,.,.«

[168] Sf. Vasile, *Despre obârşia omului 2,4.* ' ' •»" '..... !

™*Ibid.,2,3.* ' ..... -.-A -:.-Ai-.- .....„-™«-

lui. Şi Scriptura a adăugat: *Şi s-a făcut omul cu suflet viu.* Cel care a fost plăsmuit din ţărână, o dată ce a primit prin suflarea lui Dumnezeu suflare de viată, *s-a făcut cu suflet viu.* Ce înseamnă *cu suflet viu ?* înseamnă suflet lucrător, ce are în slujba sa mădularele tmpului drept unelte, următoare vomteilui."[171]

Sfântul Serafim din Sarov are o interpretare oarecum diferită a acestui loc din Scriptură. în convorbirea sa cu Motovilov el afirmă că ceea ce s-a plăsmuit din ţărâna pământului a fost întreaga fire omenească - trup, suflet şi duh (duhul fiind cea mai înaltă parte a sufletului) - iar ceea ce a fost suflat în această fire a fost harul Duhului Sfânt. Este o perspectivă diferită asupra facerii omului (aflată şi la alţi Părinţi), care nu contrazice, de fapt, interpretarea obişnuită că sufletul a fost cel 'suflat în om; cei care susţin această din urmă părere cred şi ei că omul a fost făcut întru harul lui Dumnezeu.

Sfântul Grigorie Teologul vorbeşte despre înălţimea firii omului, a căruia cea mai înaltă parte a firii nu vine din pământ, ci direct de la Dumnezeu:

„Sufletul este suflarea lui Dumnezeu, şi, deşi este ceresc, îndură a fi amestecat cu ceea ce este din ţărână. E o lumină închisă într-o peşteră, însă dumnezeiască şi de nestins... Cuvântul a grăit, şi luând o parte din nou-ziditul pământ, cu nemuritoarele Sale mâini a plăsmuit chipul meu şi i-a împărtăşit viata Sa; căci a trimis în el Duhul, care e raza nevăzutei dumnezeul."[172] '

Asemenea exprimări însă nu trebuie să ne ducă la falsa părere că sufletul însuşi este dumnezeiesc sau o parte din Dumnezeu. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Unii oameni nesocotiţi, mânaţi de propriile gânduri, fără să tină seama de pogorământul cuvintelor' Scripturii şi rară să aibă o judecată vrednică de Dumnezeu, încearcă să spună că sufletul este din Fiinţa lui Dumnezeu. Ce nebunie ! Ce sminteală ! Atâtea şi atâtea căi de pierzare a croit diavolul celor ce vor să-i slujească ! [...] Deci, când auzi: *a suflat în fata lui suflare de viată,* înţelege iarăşi că a hotărât ca, aşa precum a adus la iveală puterile cele netrupeşti, tot aşa a hotărât ca şi trupul omului, făcut din ţărână, să aibă suflet raţional care să poată folosi mădularele trupului."[1'73] Există unii astăzi care ar voi să folosească ordinea facerii omului din acest verset spre a „dovedi" că omul a „evoluat" din animalele inferioare: întâi a fost trupul sau firea pământească, iar apoi sufletul sau starea de existentă în harul lui Dumnezeu. O astfel de interpretare este cu neputinţă, dacă acceptăm înţelegerea patristică a facerii omului. >..:, j !■'■ *mz-j:>ninn< u..r*

Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 12, 5, *ed. cit.,* p 145. ■•- - .....

[m] SF. Grigorie Teologul, Omilia 7, „Despre suflet".

[171] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13, 2, *ed. cil,* pp. 149-150.

Mai întâi, am văzut că în concepţia patristică zilele facerii - oricare ar fi fost lungimea lor exactă - au fost perioade de timp foarte scurte; că lucrarea lui Dumnezeu din fiecare zi s-a petrecut cu repeziciune, ba chiar imediat; că la sfârşitul celor Şase Zile lumea era încă „nouă", nelăsată încă stricăciunii şi morţii. /■ în al doilea rând, înşişi Sfinţii Părinţi stăruie a arăta că facerea omului nu trebuie înţeleasă *cronologic;* este, mai curând, o descriere *ontologică* în care se istoriseşte *alcătuirea* omului, iar nu ordinea cronologică în care ea a avut loc. Când Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă că „înainte" de insuflare omul era o „păpuşă neînsufleţită"[174], sau Sfântul Serafim din Sarov afirmă că *nu* a fost o „păpuşă fără viată", ci o flintă omenească vie şi lucrătoare - trebuie să înţelegem cuvântul „înainte" în sensul ontologic de „fără". Dar facerea omu lui însuşi - atât a trupului, cât şi a sufletului, împreună cu harul în care omul a fost făcut - a fost instantanee. Părinţii au socotit necesar să înfăţişeze această învăţătură în chip desluşit, fiindcă în vechime existau două învăţături opuse, dar la fel de false amândouă, despre subiectul de fată: una a origeniş-tilor, care afirmau că sufletele pre-există plăsmuirii trupurilor şi doar intră în trupuri ca o „cădere" dintr-o stare mai înaltă; iar cealaltă, care spunea că trupul precede sufletul, şi deci are o fire mai nobilă. Sfântul Ioan Damaschin învaţă: <•• <?

,',A făcut trupul din pământ, iar suflet raţional şi gânditor i-a dat prin insuflarea sa. Aceasta numim chip dumnezeiesc. [...] Trupul şi sufletul au -fost făcute deodată, iar nu întâi unul şi apoi celălalt, după cum în chip prostesc afirmă Origen."[175]

Iar Sfântul Grigorie al Nyssei învaţă şi mai amănunţit (referindu-se atât la zidirea originară a omului, cât şi la conceperea oamenilor individuali de azi), după ce respinge rătăcirea potrivnică a lui Origen:

> „Alţii, dimpotrivă, se tin strâns de istorisirea lui Moisi în legătură cu facerea omului şi susţin că, judecând după trup, sufletul e mai tânăr decât trupul, întrucât Domnul a luat întâi ţărână din pământ şi din ea a plăsmuit pe om, şi abia după aceea a suflat în el suflare de viată. Prin aceasta, scriitorii pomeniţi voiau să dovedească cum că trupul e mai de cinste decât sufletul, întrucât'acesta a fost vârât într-un trup creat înainte. [...] Nu susţinem nici părerea că omul a fost plăsmuit de Cuvântul cel dumnezeiesc sub forma unei statui de lut pentru care a fost creat mai târziu sufletul (căci, dacă ar fi fost aşa, atunci, într-adevăr, sufletului înzestrat cu putere de judecată i-ar fi fost dat un rang mai mic decât chipului pământesc); ci, mai curând, întrucât omului îi recunoaştem o singură fiinţare, formând un tot unitar, chiar dacă e alcătuit din trup şi din suflet, 'ar trebui să spunem că şi începutul existentei sale e unul singur, acelaşi pentru amândouă

[m] *Ibid,* 12,5., p. 145.
[175] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica,* Cartea a Ii-a, cap. 12, *ed. cit,* pp. 70-71. i ', ?. '"

părţile, altfel ar trebui să spunem că, dacă trupul a venit înainte şi sufletul după aceea, omul e, în acelaşi timp, şi mai bătrân şi mai tânăr decât sine însuşi. [...] întrucât deci, după cuvântul Apostolului, firea noastră este îndoită, cuprinzând pe omul din afară şi pe cel dinlăuntru, dacă unul ar fi fost cel dintâi şi dacă celălalt ar fi venit numai după aceea, puterea Creatorului s-ar fi dovedit a fi nedeplină, nefiind îndestulătoare spre a crea firea omului dintr-o dată, ci ar fi dezbinat lucrarea, purtând grijă pe rând de fiecare jumătate."[176]

Ideea „evoluţiei" omului din animale inferioare nu poate fi împăcată cu concepţia patristică şi scripturală asupra zidirii omului, ci trebuie părăsită în mod categoric. Dacă omul „evoluează" doar după legile naturii, atunci firea sa raţională, sufletul, chipul lui Dumnezeu, nu diferă *calitativ,* ci doar *cantitativ* fată de animale; el este deci o creatură pur pământească, nemairămâ-nând loc pentru învăţătura patristică că omul este în parte pământesc şi în parte ceresc, „îmbinarea" celor două lumi, ca să folosim cuvintele Sfântului Grigorie Teologul. Dar dacă, spre a evita o astfel de cugetare pământească, vreun evoluţionist creştin ar admite creaţia dumnezeiască a sufletului omenesc -„atunci când trupul său era pregătit"", cum zic unii - nu numai că s-ar despărţi de gânditorii ştiinţifici, care nu ar admite acţiuni „dumnezeieşti" în cadrul lor conceptual, ci s-a^ lipsi şi de o cugetare creştină bine întemeiată, amestecând speculaţii ştiinţifice cu cunoaşterea „revelată", într-un mod cu totul hazardat. Concepţia scriptural-patristică socoteşte întregul celor Şase Zile ale Facerii ca pe un şir de lucrări dumnezeieşti; concepţia ştiinţifică uni-formistă socoteşte că la originea tuturor lucrărilor (atât cât cred savanţii că poate fi ea urmărită) nu se află nimic altceva decât procese naturale. Nu'se pot găsi păreri mai diferite decât acestea, şi orice amestec al celor două nu poate fi decât un lucru arbitrar şi fantezist.

[176] Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului,* 28-29, *ed. cit,* pp. 75, 78.

/cam/

(Facere 2, 8-24)

-y,rt

2, 8 Şi a *sădit Dumnezeu Rai în Eden către răsărit, şi a pus acolo pre omulpre care l-a plăsmuit.*

O dată cu grădina *(parâdeisos* în greceşte) unde Adam sălăşluia înainte de cădere atingem un subiect subtil şi tainic, care este, în acelaşi timp, şi cheia necesară înţelegerii întregii învăţături creştineşti. Raiul, aşa cum vom vedea, nu este doar ceva ce a existat înainte de cădere; el există chiar şi acum, fiind vizitat de unii oameni încă trăitori pe pământ; şi este, de asemenea (într-o formă oarecum diferită), telul întregii noastre vieţi pământeşti -fericita stare la care ne străduim a ne reîntoarce, cu care ne vom desfăta în toată plinătatea (dacă ne vom afla printre cei mântuiţi) la sfârşitul lumii acesteia căzute.

Deci, într-un anumit sens, cunoaşterea noastră despre Rai este oarecum mai deplină decât cea despre lumea celor Şase Zile ale Facerii; dar în acelaşi timp, Raiul are o fire tainică, ceea ce face foarte anevoioase afirmaţiile „precise" despre el.

Să vedem deci ce anume spun Sfinţii Părinţi despre Rai. Sfântul Ambrozie ne aduce aminte, în primul capitol al tratatului său despre Rai, că trebuie să fim foarte precauţi când vorbim despre „locul" Raiului şi despre firea lui:

> „Apropiindu-mă de acest subiect, îmi pare că sunt cuprins de o neobişnuită râvnă în încercarea de a limpezi cele despre Rai, despre locul şi firea lui, pentru cei ce sunt dornici a le cunoaşte. Lucru cu atât mai însemnat, cu cât Apostolul nu a ştiut de era în trup ori în afară de trup, zicând totuşi că *s-a răpit până la al treilea cer* (2 Cor. 12, 2). Şi iarăşi zice: Şi *ştiu pre acest om - sau în trup, nu ştiu, sau afară de trup, nu ştiu, Dumnezeu ştie -că s-a răpit în Rai şi a auzit negrăite graiuri, care nu este slobod omului a le grăi* (2 Cor. 12, 3-5)... Deci, dacă Raiul are o astfel de fire, încât însuşi Pavel, ori cineva asemenea lui Pavel, abia de a putut să-I zărească, în viată fiind, şi totuşi n-a fost în stare să-şi aducă aminte de l-a văzut în trup ori în afară de trup; şi, pe deasupra, a auzit graiuri pe care nu i s-a îngăduit să le grăiască - de este aşa, cum ne-ar fi cu putinţă nouă să spunem locul Raiului pe care nu ni s-a dat a-I vedea şi, chiar de am fi izbutit a-I vedea, ne-ar fi fost oprit a împărtăşi altora ceea ce am aflat ? Şi iarăşi, întrucât Pavel s-a sfiit a se înălţa pe sine din

pricina înălţimii descoperirii, cu cât mai mult se cade nouă a ne strădui să nu fim prea grabnici a dezvălui ceva primejdios prin însăşi descoperirea sa ! Deci nu ne este îngăduit a vorbi cu uşurătate despre Rai.'"[177] Cu toate acestea, în ciuda greutăţii de a vorbi despre el, ştim totuşi anumite lucruri despre Rai din tâlcuirea Sfinţilor Părinţi. întâi de toate, Raiul nu este doar ceva duhovnicesc ce poate fi zărit acum în vedenie, aşa cum 1-a zărit Apostolul Pavel (despre care vom vorbi mai jos); el este şi o parte din istoria *pământului.* Scriptura şi Sfinţii Părinţi învaţă că la început, înainte de căderea omului, Raiul se afla chiar aici pe pământ. Sfântul Ambrozie scrie:

„Ia seama că Dumnezeu a aşezat pe om [în Rai] nu pentru chipul lui Dumnezeu, ci pentru trupul omului. Netrupescul nu trăieşte într-un loc. El 1-a aşezat pe om în Rai tot aşa cum a aşezat soarele în cer."[178] Tot aşa, Sfântul Ioan Gură de Aur învaţă:

„Fericitul Moisi a lăsat în scris şi numele locului, ca să nu poată fi înşelate minţile oamenilor simpli de către cei ce voiesc să flecărească zadarnic şi să spună că Raiul nu a fost făcut pe pământ, ci în cer, şi să viseze şi alte basme la fel cu acestea. [...] Iar când auzi, iubite, că *a sădit Dumnezeu Rai în Eden către răsărit,* înţelege cu cuviinţă dumnezeiască cuvântul *a sădit,* înţelege că «a poruncit».' Crede cele ce spune mai departe Scriptura, crede că Raiul a fost făcut în locul unde a spus Scriptura. [...] Cuvântul *l-a pus* trebuie să-I înţelegem iarăşi că a fost spus în locul cuvântului «a poruncit să locuiască acolo»; pentru ca astfel şi vederea Raiului, şi petrecerea acolo să-i pricinuiască multă plăcere şi să-I îndemne să mulţumească lui Dumnezeu şi să-i fie recunoscător."[179]

2, 9 57 *a făcut Dumnezeu să răsară încă din pământ tot pomul frumos la vedere şi bun la mâncare, şi pomul vieţii în mijlocul Raiului, şi pomul cunoştinţei binelui şi. răului.*

Legătura între Rai şi pământ e înţeleasă de Sfântul Efrem în chip atât de litera], încât spune anume în *Tâlcuirea la Facere* că, fiind un loc cu copaci, a fost zidit în Ziua a Treia, împreună cu restul creaţiei vegetale.[180]

Dar care poate fi legătura între acest Rai pământesc, în care cresc copaci, şi Raiul vădit duhovnicesc pe care l-a văzut Sfântul Pavel ? Am putea afla un răspuns la întrebare în descrierea Raiului făcută de un Sfânt Părinte cu o înaltă viată duhovnicească, Sfântul Grigorie Sinaitul, care a vizitat Raiul în aceeaşi stare de vedenie dumnezeiască precum Sfântul Pavel:

„[Raiul] cel din Eden este un loc foarte înalt [...], sădit de Dumnezeu cu tot felul de verdeaţă bine mirositoare. El nu este nici cu desăvârşire

[177] Sf. Ambrozie, *Despre Rai* 1, *ed. cil,* pp. 287-288.

"Ubid. -..... - --... .....

[l]-> ° " Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13, 3-4, *ed. cit,* pp. 151-152. >...„ «. ' V '

[K0] *Sf. Efrem, Tâlcuire la Facere 2, ed. cit., p. 309.* . ,.,.;*uHuft* !<*.:

nestricăcios, nici cu totul stricăcios, ci aşezat la mijloc între stricăciune şi nestricăciune, încât este pururea încărcat cu roade şi împodobit cu flori, având neîncetat şi poame crude şi poame coapte. Căci pomii putregăiţi şi roadele răscoapte căzute la pământ se fac humă bine mirositoare şi nu împrăştie miros de stricăciune ca plantele lumii. Iar aceasta se întâmplă din marea bogăţie şi sfinţenie a harului, care covârşeşte acolo pururea."[181] Din Vieţile sfinţilor şi drepţilor cunoaştem cazuri de fructe adevărate aduse de către cei ce au fost înălţaţi în Rai - de pildă, merele aduse de Sfântul Eufrosin Bucătarul, care au fost mâncate de către credincioşii ce le socoteau a fi ceva sfânt, cu o fire deosebită de cea a fmctelor pământeşti obişnuite (Vieţile Sfinţilor, 11 Septembrie). O izbitoare experiere a Raiului se găseşte în Viata Sfântului Andrei cel Nebun pentru Hristos din Constantinopole (sec. IX). Trăirea lui a fost descrisă chiar cu cuvintele Sfântului, de către prietenul său, Nichifor:

„Odată, într-o iarnă cumplită, când Sfântul Andrei zăcea pe o uliţă din cetate îngheţat şi aproape mort, a simţit dintr-o dată o căldură în lăuntrul său şi a văzut un tânăr cu fata strălucind ca soarele, care 1 -a dus în Rai şi în al treilea cer. «Cu voia lui Dumnezeu, am rămas vreme de două săptămâni într-o dulce vedenie... M-am văzut într-un strălucit şi minunat Rai... în minte şi în suflet mă uimeam de negrăita frumuseţe a Raiului lui Dumnezeu şi mă îndulceam primblându-mă prin el. Erau acolo mulţime de grădini, pline de copaci ce îşi clătinau creştetul, desfătându-mi ochii, iar din ramurile lor ieşea o mireasmă puternică... Frumuseţea copacilor nu se putea asemui cu nici un copac pământesc.In grădinile acelea erau nenumărate păsări cu aripi aurii, albe ca neaua şi de felurite culori. Ele şedeau pe crengile copacilor Raiului, cântând aşa de minunat, că din dulceaţa cântării lor mi-am ieşit din sine-mi.»"

Aşadar, Raiul, deşi la început era o realitate a pământului acestuia, înrudit cu firea lumii de dinainte de căderea omului, este dintr-o „materie" diferită de materia lumii pe care o cunoaştem astăzi, aşezată între stricăciune şi nestricăciune. Aceasta corespunde întrutotul firii omului de dinainte de cădere -căci „hainele de piele" pe care le-a îmbrăcat când a fost izgonit din Rai (aşa cum vom vedea) arată, în chip simbolic, carnea cea grosolană cu care s-a îmbrăcat atunci. De atunci, în starea sa grosolană, omul nu mai e în stare nici măcar să vadă Raiul, până ce nu i se deschid ochii cei duhovniceşti şi este „înălţat" precum Sfântul Pavel. „Localizarea" prezentă a Raiului, care a rămas neschimbat în firea sa, se află în tărâmul cel de sus, care pare, de asemenea, a corespunde unei efective „înălţări" de pe pământ; într-adevăr, unii

[181] Sf. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci" 10, în *Filocalia,* voi. 7, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1977, pp. 93-94.

Sfinţi Părinţi afirmă că şi înainte de cădere Raiul era într-un loc înalt, fiind „mai sus decât tot pământul".[182]

Despre cei doi pomi - cel al vieţii şi cel al cunoştinţei binelui şi răului -vom vorbi mai târziu.

2, 10-14 Şi *râu ieşea din Eden ca să ude Raiul, care de acolo se împarte în patru râuri. Numele unuia, Fison: acesta înconjură tot pământul Evilatu-lui; acolo este aur. Şi aurul pământului aceluia este bun, şi acolo este rubin şi piatră verde. Şi numele râului celui de-al doilea, Gheon: acesta înconjură tot pământul Ethiopiei. Şi râul cel de-al treilea, Tigru: acesta curge spre Assiria. Iară râul al patrulea, Eufrat.*

Pasajul acesta arată că, înainte de cădere, Raiul fusese localizat într-un loc anume de pe pământ. Părinţii opresc tâlcuirea pur alegorică a celor patru râuri. Sfântul Ioan Gură de Aur zice:

> „Dar poate că cei care vor să vorbească după a lor înţelepciune nu îngăduie iarăşi ca aceste râuri să fie râuri, nici apele să fie ape, ci caută să convingă pe cei ce vor să-şi dea lor spre ascultare auzul să-şi închipuie cu totul altceva. Noi însă, rogu-vă, să nu dăm ascultare acestora, ci să ne astupăm urechile la glasul lor, să dăm crezare cuvintelor dumnezeieştii Scripturi, urmând spusele ei."[183]

Sfinţii Părinţi socotesc că cele patru râuri sunt Tigrul, Eufratul, Nilul şi Dunărea (sau, după alţii, Gangele); deci ţinutul Raiului pământesc este leagănul civilizaţiei antice. Sfântul Ioan Gură de Aur zice despre acest loc (într-un alt tratat):

„Cunoaşte de aicea că Raiul nu a fost o grădiniţă cu o întindere neînsemnată. Iar din preaplinul râului care îl udă, alte patru râuri se nasc."[184]N-ar fi de nici un folos să ne chinuim a înţelege cum anume râul cel unic al Raiului s-a împărţit în patru râuri care, aşa cum le cunoaştem astăzi, au patru izvoare diferite. Lumea de azi este atât de deosebită de lumea de dinainte de cădere, sau chiar de cea de dinainte de Potopul din vremea lui Noe, încât asemenea probleme geografice nu-şi mai au locul.

Dar lucrul cel mai greu de lămurit pentru mentalitatea noastră modernă, formată de concepţia literalistă a ştiinţei, este felul cum Părinţii pot vorbi fără a face deosebire între Raiul ca localizare geografică (înainte de cădere) şi Raiul ca sălaş duhovnicesc al drepţilor (în prezent). Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur, tot în tratatul citat, vorbeşte despre faptul că râul unic al Raiului era aşa de bogat în apă fiindcă era pregătit şi pentru patriarhii, prorocii şi ceilalţi sfinţi (începând cu tâlharul de pe Cruce - L. 23, 43) care

[E] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 11, *e.d. cit.,* pp. 67-68. Vezi şi Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere 2.*
[m] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13, 4, *ed. cit.,* pp. 153-154. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 5, 5.

aveau să-I locuiască.[185] Este vădit că ideile noastre moderne au devenit mult prea dualiste: împârtim prea uşor lucrurile în „spirituale şi materiale", pe când realitatea Raiului se împărtăşeşte de amândouă.

2, 15 5/ *a luat Domnul Dumnezeu pre omul pre carele l-a plăsmuit şi l-a pus în Raiul desfătării ca să-I lucreze şi să-I păzească.* ş ;*.

în acest verset, aşa cum este tâlcuit de Părinţi, putem vedea câte ceva din îndeletnicirea *duhovnicească* a lui Adam în Rai! înainte de cădere nu era trebuinţă de lucrarea sau cultivarea văzută a Raiului; este vorba de starea duhovnicească a lui Adam. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie (învăţând la fel cu Sfântul Efrem, în *Tâlcuire la Facere* 2):

„Să-I lucreze. Ce anume lipsea în Rai ? Şi de-ar fi fost trebuinţă de lucrător, unde era plugul ? «Lucrul» lui Dumnezeu însemna lucrarea şi tinerea poruncilor lui Dumnezeu, însemna a rămâne credincios poruncilor... La fel cum a crede în Dumnezeu este lucrul lui Dumnezeu (Ioan 6, 29), tot lucru era şi a crede poruncii că, dacă ar fi atins [pomul oprit], ar fi murit, iar de nu l-ar fi atins, ar fi trăit. Lucrul era tinerea cuvintelor duhovniceşti... *Să-I lucreze şi să-I păzească,* se zice. De cine să-I păzească ? Nu erau tâlhari, nici trecători, nici vreun răuvoitor. De cine dar să-I păzească ? Să-I păzească de sine însuşi; nu să-I piardă prin călcarea poruncii; să păzească Raiul pentru sine, ţinând poruncile."[186] Sfântul Gngone Teologul deschide o înţelegere mai adâncă a „lucrării" din Rai:

> „Fiinţa pe care El a aşezat-o în Rai... ca să lucreze plantele cele nemuritoare, prin care poate că se înţeleg gândurile cele dumnezeieşti, atât cele simple cât şi cele mai desăvârşite."[187]

Şi, îndeobşte, Părinţii cei nevoitori leagă „lucrarea" şi „păzirea" de lucrarea duhovnicească a' rugăciunii. Astfel, Sfântul Nil Sorski, desluşind tâlcui-rea unui Părinte din vechime, Sfântul Nil Sinaitul, scrie:

> „Acest Sfânt le-a citat acestea din vechime, ca să lucrezi şi ca să păzeşti, pentru că Scriptura zice că Dumnezeu, făcând pe Adam, l-a aşezat în Rai ca să lucreze şi să păzească Raiul. Şi aici Sfântul Nil Sinatul numeşte rugăciunea lucrarea Raiului, iar paza - ferirea de cugetele cele rele după rugăciune."[188]

Iar Sfântul Paisie Velicikovski, tâlcuind la rândul său cuvintele acestor doi Sfinţi Părinţi, scrie:

> „Din aceste mărturii reiese că Dumnezeu, zidind pe om după chipul său şi după asemănare, l-a aşezat în Raiul desfătării ca să lucreze grădi-

[185] *Ibid.* *m* -.-i.-i- ..-..._...-._.. ;-..., ...:.-.-.
[186] *Ibid.* ' " *h-tv* .;! • < *-AM"*
[187] St". Grigorie Teologul, „Al doilea cuvânt la Paşti", 8, *ed. cit,* p. 425. »> -
[188] » Sf. Paisie Velicikovski, „Capete despre rugăciunea mintii", cap. II, în *Sbornicul,* voi. 2, Ed. Episcopiei Ortodoxe Alba Iulia, f. a., p. 237.

nile cele nemuritoare, adică gândurile cele dumnezeieşti cele preacurate, mai înalte şi desăvârşite, după Sfântul Grigorie Teologul. Şi aceasta nu înseamnă altceva decât că el, cel curat cu sufletul şi cu inima, trebuia să petreacă în rugăciunea harică, văzătoare, lucrată sfinţit numai cu mintea, într-o vedere preadulce a lui Dumnezeu, şi cu bărbăţie să o păzească ca lumina ochiului, ca pe un lucru al Raiului, ca ea niciodată să nu se împuţineze în suflet şi în inimă. De aceea, mare e slava sfinţitei şi dumnezeieştii rugăciuni a mintii, a căreia margine şi culme, adică începutul şi desăvârşirea, sunt date de Dumnezeu omului în Rai[189]: de acolo deci îşi are ea începutul sau.

2, 16-17 # *a poruncit Domnul Dumnezeu luiAdam, zicând: Din tot pomul care este în Rai cu mâncare să mănânci, iară din pomul cunoştinţei binelui şi al răului să nu mâncaţi dintr-însul; că ori în ce zi veţi mânca din el, cu moarte veţi muri.*

' Ispita de a vedea o alegorie în istorisirea despre facere şi despre Rai nu e niciunde mai puternică decât în cazul celor doi pomi: unul al „vieţii" şi altul al „cunoştinţei binelui şi răului". Totuşi, întregul „realism" al tâlcuîrii patristice la *Cartea Facerii,* ca şi faptul că Raiul era (şi este) într-adevăr o „grădină" cu copaci materialnici (sau pe jumătate materialnici), arată că pomii erau chiar pomi; şi, aşa cum am văzut, Sfântul Grigorie Palama, vorbind în numele Sfântului Grigorie Teologul şi al altor Părinţi, accentuează chiar acest lucru. Deci, istorisirea ispitirii din Rai nu este o alegorie - o lecţie duhovnicească înveşmântată în povestea despre o grădină - ci o relatare istorică a ceea ce s-a întâmplat cu adevărat cu strămoşii dintâi. Desigur, cele întâmplate au fost în primul rând un fapt duhovnicesc, tot aşa cum sălăşluirea lui Adam în Rai a fost în primul rând o sălăşluire duhovnicească (aşa cum vom vedea mai limpede în continuare); dar acest fapt a avut loc într-adevăr prin gustarea rodului din „pomul oprit".

Sfântul Ioan Damaschinul descrie foarte bine acest dublu aspect, mate-rialnic şi nematerialnic, al sălăşluiţii lui Adam în Rai:

„Unii şi-au închipuit că Raiul este materialnic, alţii că este duhovnicesc. Dar mie mi se pare că, după cum omul a fost creat în acelaşi timp trupesc şi duhovnicesc, tot astfel şi locaşul preasfintit al acestuia a fost zidit trupesc şi duhovnicesc în acelaşi timp şi avea o îndoită înfăţişare. Căci, după cum am istorisit, omul locuia cu trupul într-un loc cu totul dumnezeiesc şi foarte frumos, iar cu sufletul locuia într-un loc foarte înalt şi neasemuit de frumos. Dumnezeu, care locuia în el, era casa lui; Dumnezeu era îmbrăcămintea lui strălucitoare; harul lui Dumnezeu îl înveş-

" Textul traducerii româneşti citate are aici: „în inimă"; am păstrat totuşi varianta din limba engleză, fiind legată de contextul capitolului, (n. tr.)

[190] Sf Paisie Velicikovski, *op. cit.,p.* 237. .....

manta; se desfată ca un alt înger cu singurul fruct preadulce al contemplării lui Dumnezeu; cu această contemplare se şi hrănea; aceasta, pe bună dreptate, a fost numită pomul vieţii. Dulceaţa împărtăşirii dumnezeieşti dă celor care se împărtăşesc de ea viaţă neîntreruptă de moarte."[191] în continuare, Sfântul Ioan Damaschin spune că Adam, în Rai: „sălăşluia cu trupul pe pământ, dar cu sufletul trăia împreună cu îngerii, cultivând gânduri dumnezeieşti şi hrănindu-se cu ele. Era gol din pricina simplităţii sale şi a vieţii lui fireşti; se urca numai către Creator cu ajutorul făpturilor, bucurându-se şi veselindu-se de contemplarea lui."[192] E vădit că rostul sălăşluirii omului în Rai şi al mâncării din „tot pomul" nu era simpla saturare de desfătările acelui loc minunat, ci căutarea şi tânjirea după ceva mai înalt; însăşi prezenţa pomului cunoştinţei binelui şi răului şi a poruncii de a nu mânca din el arată o provocare şi o încercare prin care omul trebuia să treacă înainte de a urca mai sus. Iată cum înfăţişează Sfântul Ioan Damaschin suirea către desăvârşire pusă înaintea lui Adam în Rai:

> „Căci spune Dumnezeu: *Din tot pomul, care este in Rai cu mâncare să mănânci.* Prin aceste cuvinte socotesc că a vrut să zică : «Suie-te prin toate făpturile la Mine, Făcătorul, şi culege din toate un singur fruct, pe mine, viaţa cea adevărată. Toate să-ţi rodească viaţa, iar împărtăşirea cu mine fă-o întărire vieţuirii tale. In chipul acesta vei fi nemuritor.» [...] Căci 1-a făcut făptură însufleţită, aflat aici sub stăpânire, după rânduiala vieţii de acum, dar având a fi mutat în altă parte, adică în veacul ce va să fie; iar plinirea tainei este îndumnezeirea sa prin înclinaţia către Dumnezeu. Se îndumnezeieşte prin participarea la iluminarea dumnezeiască, şi nu prin transformarea sa în fiinţa dumnezeiască."[193] Deci Raiul - şi, de fapt, întreaga viaţă pământească a omului - a fost făcut de Dumnezeu „mai întâi ca o şcoală şi ca un loc de învăţătură a sufletelor omeneşti", cum zice Sfântul Vasile.[194] Omului i s-a dat, întru început, o cale de urcare din slavă în slavă, din Rai la starea de locuitor duhovnicesc al cerului, prin încercarea şi ispitirea pe care Dumnezeu ar fi putut să i le trimită, începând cu porunca de a nu gusta doar din pomul cunoştinţei binelui şi răului. Omul a fost aşezat în Rai într-o stare aflată oarecum între cea cerească, unde numai cei curat duhovniceşti se pot sălăşlui, şi cea a pământului stri-căcios - care a apărut, cum vom vedea, din pricina căderii sale.

Deci ce anume a fost pomul cunoştinţei binelui şi răului, şi de ce i-a fost oprit lui Adam ? După tâlcuirea clasică a Sfântului Grigorie Teologul, Dumnezeu i-a dat lui Adam în Rai:

> „o Lege, ca o materie asupra căreia să lucreze voia sa liberă. Legea era o poruncă despre plantele de care să se împărtăşească, şi despre singura

[a] Sf. Ioan Damaschinul, *Dogmatica* II, 11, *ed. cit.,* p. 68.
[m] *Ibid., 11,* 30, p. 93.
[m] *lbid,* II, 11-12, pp. 69-71.
[194] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 1,5, *ed. cit,* p. 76.

de care să nu se atingă. Aceasta era pomul cunoştinţei; însă nu fiindcă ar i fi fost rău de la începutul sădirii lui; nici era oprit fiindcă Dumnezeu

ne-ar fi pizmuit pentru el - nu cumva să-şi pornească vrăjmaşii lui Dum-< nezeu limbile spre aceasta, ori să se asemuiască şarpelui. Dar ar fi fost '■> bun dacă s-ar fi împărtăşit de el la vremea cuvenită; căci pomul acela, pe

cât îmi pare, era contemplaţia, la care numai cei care au ajuns la deplină-* tatea deprinderii pot pătrunde fără primejdie, dar care nu e bun pentru cei

care sunt încă ceva mai simpli şi lacomi cu pofta; tot aşa cum nici hrana -: tare nu este bună pentru cei încă fragezi, având nevoie de lapte. "[195]

Iar Sfântul Ioan Damaschin scrie: [1] „Pomul cunoştinţei binelui şi răului este discernământul unei contemplări multiple, adică cunoaşterea propriei firi. Ea este bună pentru cei *'> desăvârşiţi şi pentru cei ce s-au statornicit în contemplaţia dumnezeiască,

pentru că vesteşte prin ea însăşi măreţia creatorului. Ea este bună, de ase-* menea, şi pentru cei care nu se tem de'cădere, prin aceea că au ajuns cu " timpul la o oarecare deprindere a unei asemenea contemplaţii. Nu este

însă bună pentru cei care sunt tineri şi mai lacomi cu pofta, pentru că ne-
având sigură rămânerea în mai bine şi nefiind statorniciţi cu tărie în
contemplarea singurului bine, grija de propriul trup îi atrage şi îi smulge
spre ea."[196]

Rezumând învăţătura ortodoxă despre cei doi pomi ai Raiului, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Pomul vieţii era în mijlocul Raiului ca o răsplată; pomul cunoştinţei,
ca o pricină de'luptă şi strădanie. Dacă ai ţinut porunca privitoare la acest
pom, dobândeşti răsplătire. Şi o, minune ! Pretutindenea în Rai înfloresc , tot felul de pomi, pretutindeni se umplu de roadă; numai în mijloc sunt
doi pomi care sunt pricină de luptă şi nevomtă."[197]

Iată o temă adâncă, strâns legată de firea noastră omenească.[198] De fapt, vedem chiar în viata oamenilor de azi ceva de felul ispitirii de care a avut parte Adam. Deşi Âdam încă nu căzuse - şi în această privinţă starea lui se deosebea de starea noastră prezentă - totuşi starea lui era asemănătoare cu cea a unui tânăr de şaisprezece, şaptesprezece sau optsprezece ani, care a fost crescut în bunătate, dar ajunge la vârsta când trebuie să aleagă singur dacă va fi bun sau nu. Astfel se face că, având libertate, trebuie să alegem. Trebuie să vrem în mod *conştient* să facem binele. Nu poţi pur şi simplu să fii bun fiindcă îti spune cineva să fii bun. Mai devreme sau mai târziu, în

[B] Sf. Grigorie Teologul, „Al doilea cuvânt la Paşti" 8, *ed. cit,* p. 425.
[B] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 11, *ed. cit.,* p. 69.
[w] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 5, 7.
[B] Discuţia următoare a fost luată din înregistrarea celor rostite de Părintele Serafim. Mulţi dintre ascultătorii săi erau adolescenţi sau puţin trecuţi de douăzeci de ani, de-aceea el a adaptat tema direct situaţiei lor. (n. ed.)

libertatea ta, trebuie să alegi cu dinadinsul binele, altfel el nu va face parte din tine. Lucrul este valabil pentru oricine, cu excepţia, desigur, a copilului ce moare foarte de mic.

Deci, când omul ajunge la vârsta bărbăţiei, este momentul să facă aceeaşi alegere pe care a făcut-o Adam - fie să aleagă în mod liber să facă binele, fie să facă greşeala de a se face părtaş răului, părtaş vieţii de păcat.

Sfinţii Părinţi spun că pomul cunoştinţei binelui şi răului este doar pentru oamenii *maturi.* Având libertate, nu e cu putinţă să nu avem cunoştinţă despre rău. Singura alegere este între a cunoaşte răul prin greşelile altora'sau prin ridicarea noastră deasupra lui. Spre a deveni creştini maturi şi a ne statornici în calea săvârşirii binelui, fiecare dintre noi *trebuie* să ştie despre rău. Trebuie să ştie ce anume este ceea ce a ales să nu facă. Iar această cunoaştere o poate avea rară a cădea în păcate mari - dacă voieşte să ia pildă de la ceilalţi. Dacă atunci când altcineva săvârşeşte un păcat cumplit eşti în stare să-I vezi aproape ca pe propria experienţă, şi dacă eşti în stare să vezi urmările acelui păcat, atunci îl poţi face să devină parte a experienţei tale rară a cădea în păcat.

Desigur că şi Adam ar fi putut face la fel. Dacă s-ar fi împotrivit ispitei, ar fi văzut că era doar o ispită, că nu totul era desăvârşit şi că cineva se străduieşte din răsputeri să-I prindă. Apoi, venindu-i a doua ispită, ar fi văzut că şarpele (sau orice altceva ar fi folosit diavolul) se străduieşte să-I facă să cadă. Ar fi început să-şi dea seama că există ceva precum răul: o rea-voinţă ce-I face să dorească a pierde Raiul. Prin aceasta ar fi putut ajunge la cunoaşterea răului şi, până la urmă, ar fi gustat din acel pom.

Pomul însuşi reprezintă cunoaşterea răului, căci mâncarea din el însemna călcarea poruncii. Adam a aflat despre rău prin neascultare. A ales calea păcatului şi astfel a descoperit, printr-o amară experienţă, ce înseamnă a fi rău, apoi a te căi de acel rău şi a te întoarce la bunătate.

Iată dar calea aleasă de Adam; din pricina ei întreaga noastră fire s-a schimbat. Orice om este liber - la fel ca Adam - dar noi ne-am născut deja în păcate. Chiar copiii mici sunt plini de tot felul de lucruri rele. Cu toate acestea, adevăratul rău nu-şi intră în drepturi până ce omul nu alege în mod conştient să fie rău. Iar aceasta e alegerea maturităţii.

Deci, într-un anume sens, fiecare gustă din acest pom; altminteri, se abţi ne să mănânce şi merge pe calea bunătăţii. Din nefericire, este aproape cu neputinţă să supravieţuim rară a cădea în aceste rele, chiar când nu există vreo pricină de cădere'. Vedem acum răul pretutindeni în jurul nostru şi avem dascăli şi Sfinţi Părinţi care să ne ţină pe calea binelui. Omul poate fi crescut în creştinism - precum Sfântul Serghie din Radonej sau alţi sfinţi, care au intrat în mănăstire din copilărie - şi poate fi înconjurat numai de exemple bune. Poate vedea urmările răului în alţii şi poate alege să nu facă şi el la fel. Teoretic, se poate. Insă realitatea crudă ne arată că, de obicei, se întâmplă să

2, 18-20 *Şi a zis Domnul Dumnezeu: Nu este bine să fie omul singur; să-i facem, ajutor asemenea lui. Şi a plăsmuit Dumnezeu încă din pământ toate fiarele ţarinii şi toate pasările cerului, şi le-a adus la Adam să vază ce nume le va pune; şi tot sufletul viu, cum l-a numit Adam, acesta este numele lui. Şi a pus Adam nume tuturor dobitoacelor şi tuturor pasărilor cerului şi tuturor fiarelor pământului; dară lui Adam. nu s-a aflat ajutor asemenea lui.*

Nici în acest pasaj nu trebuie să căutăm „contradicţia" pe care unii eruditi raţionalişti socotesc că au găsit-o, deşi textul descrie facerea animalelor după facerea omului, contrazicând ordinea creaţiei din primul capitol. Subiectul acestui pasaj este numirea animalelor de către Adam şi doar în treacăt textul pomeneşte faptul că animalele fuseseră mai înainte făcute de Dumnezeu şi că nu erau un „ajutor asemenea" pentru Adam, ajutor care nu putea fi decât cineva de aceeaşi fire cu el (adică femeia, cum se arată în versetul următor).

Animalele sunt „aduse" la Adam fiindcă locul lor nu este în Rai, ci în pământul din afară; Raiul este rânduit numai sălăşluirii omului - o înainte-ară-tare a faptului că numai omul, dintre toate făpturile pământeşti, e destinat împărăţiei cereşti, în care se putea înălţa, din Rai, prin ţinerea poruncilor lui Dumnezeu. Sfântul Ioan Damaschin scrie că Raiul era:

„un ţinut cu adevărat dumnezeiesc şi o locuinţă vrednică de cel făcut după chipul lui Dumnezeu. în el nu locuia nici o fiinţă necugetătoare, ci numai omul, plăsmuirea mâinilor dumnezeieşti."[199] Iar Sfântul Ioan Gură de Aur învaţă:

„întregul pământ se dăduse lui Adam, dar Raiul era sălaşul lui cel îndrăgit. Putea şi să iasă afară din Rai, dar pământul din afara Raiului fusese rânduit nu spre locuinţa omului, ci a dobitoacelor necugetătoare, a celor cu patru picioare, a fiarelor sălbatice şi a târâtoarelor. Sălaşul împărătesc şi domnesc al omului era Raiul. Iată de ce au adus Dumnezeu animalele lui Adam - fiindcă erau despărţite de el. Că robii nu totdeauna stau înaintea stăpânului, ci numai când este trebuinţă de ei. Numindu-se animalele, îndată s-au scos din Rai, şi singur Adam a rămas în Rai."[200] Sfinţii Părinţi tâlcuiesc numirea animalelor de către Adam în mod cu totul literal, văzând în ea arătarea stăpânirii omului asupra lor, netulburata lui armonie cu ele, ca şi o înţelepciune şi înţelegere, la întâiul om, care întrece cu mult toate cele cunoscute omului de atunci încoace. Iată ce scrie Sfântul Efrem despre aceasta:

„Cuvintele *le-a adus la Adam* arată înţelepciunea lui Adam şi pacea care se afla între animale şi om înainte ca omul să calce porunca. Căci ele au venit împreună înaintea omului, ca înaintea unui păstor plin de dragoste; fără teamă, după fel şi după chip, au trecut în cete pe dinaintea lui, nici temân-du-se de el, nici tremurând unul înaintea celuilalt... Nu este cu neputinţă

[w] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 11, *ed. cit.,* p. 67. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 6, 1.

omului să afle câteva nume şi să le tină minte; dar a afla într-un singur ceas mii de nume, şi a nu da ultimelor numite numele celor dintâi, întrece puterea firii omeneşti şi este lucru foarte anevoios... Aceasta e lucrare dumnezeiască, iar dacă a fost Tăcută de om, i-a fost dată lui de către Dumnezeu."[201] Cu alte cuvinte, acesta a fost semnul unei adevărate înţelepciuni dumnezeieşti în Adam. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Dumnezeu face aceasta voind să ne dea dovadă de multa înţelepciune a lui Adam. [...] Dar lucrul acesta s-a făcut nu numai ca să aflăm înţelepciunea lui Adam, ci ca să ni se arate, prin punerea numelor, că omul este stăpânul lor. [...] Gândeşte-te cât de mare era înţelepciunea lui Adam, ca să poată pune nume atâtor neamuri de păsări, de târâtoare, de fiare, de dobitoace, şi tuturor celorlalte animale, domestice şi sălbatice, celor care trăiesc în apă, celor care ies din pământ, într-un cuvânt, tuturor animalelor, şi să pună fiecărui neam de animale numele propriu şi potrivit. [...] Gândeşte-te şi la aceea că au venit la Adam cu toată supunerea, ca la un stăpân, ca să primească nume şi leii, şi panterele, şi viperele, şi scorpiile, şi şerpii, şi toate celelalte fiare mai sălbatice decât acestea. Şi omul nu s-a temut de nici una dintre ele. [...] Numele date atunci animalelor dăinuiesc până astăzi, iar Dumnezeu au întărit aceasta, ca să ne aducem aminte necontenit şi de cinstea pe care a primit-o omul de la început de la Stăpânul universului, când toate animalele îi erau supuse, şi să ne aducem aminte şi de pierderea cinstei aceleia. Să ne aducem aminte de toate acestea, ca să punem pe seama omului vina că, prin păcat, şi-a tăiat puterea ce o avea asupra animalelor."[202] întrucât omul are în sine ceva din firea animalelor, aşa cum am văzut, iar această fire animală a ajuns să stăpânească în el din pricina căderii, numirea animalelor de către Adam arată şi stăpânirea de la început a mintii omului asupra firii sale josnice, pătimaşe. Sfântul Ambrozie scrie:

> „Fiarele ţarinii şi păsările cerului care au fost aduse la Adam sunt simţirile noastre cele dobitoceşti, căci fiarele şi dobitoacele înfăţişează feluritele patimi trupeşti, fie că sunt dintre cele mai aprige, ori dintre cele mai blânde... Dumnezeu ti-a dat puterea de a fi în stare să deosebeşti prin lucrarea unei judecăţi chibzuite felurile oricăror lucruri, ca să poţi ajunge să-ti faci o părere despre toate. Dumnezeu le-a chemat pe toate la vederea ta, ca să poţi să-ti dai seama că mintea ta este deasupra tuturor acelora."[203]

2, 21-22 *Şi a pus Dumnezeu somn în Adam., şi a adormit; şi a luat o coastă dintru ale lui şi a plinit cu carne locul ei. Şi a făcut Dumnezeu coasta care a luat-o din Adam muiere, şi a adus-o pre ea la Adam.*

Poate că nici un alt loc din *Cartea Facerii* nu ne este în mai mare măsură o piatră de încercare pentru tâlcuirea întregii cărti, precum acest scurt pasaj

[21] Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere 2, ed. cit,* pp. 313-314.
[11] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* 14, 5, *ed. cit,* pp. 163-164.
[23] Sf. Ambrozie, *Raiul,* cap. *11, ed. cit,* pp. 329-330.

despre facerea Evei din coasta lui Adam. Dacă îl înţelegem „aşa cum e scris", cum făceau şi Sfinţii Părinţi, atunci nu ne va fi greu să înţelegem şi restul cărţii în acelaşi fel. Dar, dacă ne va fi greu să-I înţelegem aşa'de simplu - iar minţile noastre moderne se răzvrătesc aproape instinctiv fată de o astfel de tâlcuire simplă -, rară îndoială că vom găsi multe alte locuri din *Cartea Facerii* pe care ne va fi greu să le înţelegem la fel ca Părinţii.

Pasajul le este piatră de poticnire'şi celor care doresc să impună concepţia evoluţionistă asupra obârşiei vieţii şi omului. Conform acestei concepţii, omul'- cel puţin în privinţa trupului - descinde din animalele inferioare; deci „tatăl" primului om trebuie să fi fost o flintă neomenească, strâns înrudită cu maimuţele superioare. Temeiul acestei concepţii evoluţioniste este acela

că omul şi orice altă vieţuitoare s-au dezvoltat din organisme mai primitive, prin legi naturale cunoscute acum (sau presupuse) de către ştiinţă; a accepta evoluţia primului bărbat din animalele inferioare şi apoi a-i face rost de o soţie prin minunea luării uneia dintre coastele sale - iată un lucru pe care, cu siguranţă, nici un evoluţionist nu l-ar putea accepta. Dacă Adam „a evoluat natural" din animale, atunci şi Eva trebuie să fi făcut la fel; dar, dacă primeşti istorisirea minunată despre facerea Evei aşa cum e descrisă în *Facere,* prin însuşi acest fapt te deschizi înţelegerii tuturor celor Şase Zile ale Facerii în chip patristic, iar nu în chip naturalist.

Ce anume spun Sfinţii Părinţi despre facerea Evei ? Sfântul Ambrozie scrie: „Femeia a fost făcută din coasta lui Adam. Ea nu a fost făcută din acelaşi pământ din care a fost el plăsmuit, ca noi să putem înţelege că firea trupească a bărbatului şi a femeii este aceeaşi, şi că este o singură obârşie a înmulţirii neamului omenesc. Din această pricină, nici nu s-a făcut bărbatul o dată cu femeia, nici s-au făcut la început doi bărbaţi şi două femei, ci întâi un bărbat şi apoi o femeie. Dumnezeu au voit ca firea omenească să fie aşezată ca una. Astfel, încă de la începerea stirpei omeneşti, El a alungat putinţa să se ivească mai multe firi osebite... Cugetă la faptul că n-a luat o parte din sufletul lui Adam, ci o coastă din trupul lui, adică nu suflet din suflet, ci *os din oasele mele şi carne din carnea mea* se va numi această femeie."[204] Sfântul Chirii al Ierusalimului, încercând să-i facă pe creştinii începători să înţeleagă naşterea lui Hristos din fecioară, scrie:

> „Din cine s-a născut Eva la început ? Ce maică a zămislit-o pe cea fără de maică ? Ci Scriptura zice că ea s-a născut din coasta lui Adam. Născu-tu-s-a dar Eva din coasta bărbatului fără de maică, şi să nu se nască copil fără de tată din pântece de fecioară ? Că datoare era cu recunoştinţă partea femeiască către bărbaţi: că din Adam s-a născut Eva, nefiind zămislită de maică, ci oarecum adusă la viată doar de către bărbat."[205]

[204] *Ibid.,* cap. 10-11, pp. 327-329.
[26] Sf. Chirii al Ierusalimului, *Cuvinte calehetice* 12, 29, NPNF, voi. 7, p. 80.

(Vom vedea mai târziu cum priveşte Biserica paralela între Eva şi Fecioara Măria şi între minunile întâii zidiri şi minunile re-zidirii prin Hristos.) Sfântul Ioan Gură de Aur, deşi ne avertizează că cuvintele „au luat" trebuie înţelese într-un fel potrivit cu Dumnezeu, Care nu are „mâini", arată limpede interpretarea literală pe care o dă acestui pasaj:

> „Mare este puterea acestor cuvinte ! întrec orice înţelegere omeneas că ! Nici nu poţi înţelege altfel adâncimea acestor cuvinte, decât dacă priveşti totul cu ochii credinţei [...] *A pus Dumnezeu somn în Adam, şi a adormit.* Ceea ce a pus în Adam nu a fost nici numai somn adânc, nici somn obişnuit. Dar pentru că înţeleptul şi meşterul Ziditor al firii noastre avea să scoată una din coastele lui Adam, de-aceea, ca să-I facă pe Adam să nu simtă durere, ca nu cumva aducându-şi aminte de fiinţa care i-a

pricinuit durere să se uite cu duşmănie la cea plăsmuită din coasta lui şi să o urască, Dumnezeu a adus peste Adam atâta somn, un somn adânc, poruncind să fie cuprins ca de un fel de amorţire, ca să nu simtă deloc ce se întâmplă cu el. [...] Ci, luând o mică parte din plăsmuirea gata făcută, a făcut cu ea o flintă desăvârşită. Cât de mare e puterea lui Dumnezeu, Ma rele Meşter ! Din partea aceea foarte mică a făcut atâtea mădulare, a creat atâtea simţuri şi a făcut o flintă întreagă, deplină şi desăvârşită, în stare să stea de vorbă cu Adam şi, având cu el aceeaşi fire, să-i aducă şi multă

mângâiere. " •-…-, -j,- - -.-,.. : ,q • >*m* ui,

într-un alt tratat, acelaşi Părinte scrie:

„Cum oare n-a simţit Adam durerea ? Cum oare nu a suferit ? Că şi un fir de păr smulgând din trup, durere simţim, şi chiar din somnul cel mai adânc ne trezeşte durerea. Ba încă mai mult, un mădular aşa de mare se scoate, o coastă se smulge, şi cel adormit nu se trezeşte ? Ci fără silnicie a luat Dumnezeu coasta, nu smulgând-o, ca nu cumva să se trezească Adam. Scriptura, vrând să arate grăbirea lucrării Ziditorului, zice: *A luat."*[201] — Iar Sfântul Efrem scrie:

„Omul care până acum fusese treaz, bucurându-se de strălucirea luminii şi necunoscând ce este odihna, este acum întins gol la pământ şi dat în stăpânirea somnului. Se poate ca Adam să fi văzut în somn chiar ceea ce se întâmpla cu el. Iar după ce i s-a scos coasta într-o clipită de ochi, şi tot într-o clipită i-a luat locul carnea, când osul cel gol a luat înfăţişarea deplină a unei femei şi toată frumuseţea ei - atunci Dumnezeu a adus-o şi aînfătişat-o lui Adam."[20]*

Toate s-au petrecut în chiar ziua facerii omului, Ziua a Şasea. Pentru minţile noastre mărginite, zidirea bărbatului şi femeii este la fel de neînchipuit,

* Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 15, 2-3, *ed. cit.,* pp. 169-171. » Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 5, 8. » Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* 2, *ed. cil.,* p. 315.

de miraculoasă, de „spectaculoasă" pe cât toate celelalte zidiri ale lui Dumnezeu care s-au făcut întru început.

2, 23-24 *Şi a zis Adam.: Iată acum. os din oasele mele şi carne din carnea mea; aceasta se va chema femeie, pentru că din bărbatul său s-a luat. Pentru aceea va lăsa omul pre tatăl său şi pre muma sa şi se va lipi de femeia sa, şi vor fi amândoi un trup.*[209]

Aici Adam numeşte pe prima femeie, tot aşa cum numise mai înainte animalele, şi arată totodată că este de o fire cu el, din pricina obârşiei ei nemijlocite din trupul lui, arătând şi aşezământul căsătoriei, căci întru prorocie a văzut mai dinainte că unirea căsniciei va fi trebuitoare din pricina căderii. Tâlcuind acest loc, Sfântul Efrem scrie:

> *„Iată acum:* adică cea care a venit la mine după animale nu este asemenea lor; că ele din pământ s-au ivit, dar ea este *os din oasele mele şi carne din carnea mea.* Adam a zis aceasta fie în chip prorocesc, fie, cum am spus mai înainte, după vedenia avută în somn. Şi precum în acea zi toate animalele şi-au primit nume de la Adam după felul lor, tot aşa şi osul făcut femeie 1-a numit nu cu numele ei deosebit, Eva, ci cu numele de femeie, numirea întregului fel."[210]

Despre acelaşi loc, Sfântul Ioan Gură de Aur zice:

> „Cum i-a venit în minte lui Adam să rostească aceste cuvinte ? De unde ştia viitorul ? De unde ştia că are să se înmulţească neamul omenesc ? De unde ştia că au să trăiască împreună bărbatul şi femeia ? Că numai după călcarea poruncii a trăit bărbatul cu femeia; până atunci trăiau în Rai ca îngerii; nu erau aprinşi de poftă, nu erau luptaţi de alte patimi, nu erau supuşi nevoilor firii, ci au fost făcuţi cu totul nestricăcioşi şi nemuritori, că nici de îmbrăcăminte nu aveau nevoie. [...] Spune-mi, de unde i-a venit lui Adam în minte să rostească aceste cuvinte ? Oare toate acestea nu ne arată că înainte de neascultare Adam avea har prorocesc, că le vedea pe toate cu ochi duhovniceşti ?"[211]

Iată, dar, că Adam nu era doar un mare înţelept - un mare văzător al realităţii lumii, căruia i s-a dat iscusinţa de a numi animalele; era şi un proroc care vedea viitorul.

2, 25 57 *erau amândoi goi, şi Adam şi femeia lui, şi nu se ruşinau.*

Adam şi Eva au fost făcuţi, asemeni întregii zidiri dintru început, în floarea tinereţii şi frumuseţii, având de la început deosebirile fiecărui sex, ce urmau a le fi necesare în starea lor căzută, dar încă nu exista dorinţă, nici gân-

[20]"' Hristos însuşi citează acest verset de la *Facere* (vezi Matei 19, 5 şi Maieu 10, 7-8), adăugându-i cuvintele: *Deci ce au împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă,* (n. ed.)
[m] Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 2, *ed. cit.,* p. 315.
[1] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 15, 4, *ed. cit.,* pp. 172-173. . ■ /

duri pătimaşe între ei. Aceasta, după părerea Părinţilor, este cea mai limpede arătare a nepătimirii lor înainte de cădere şi a faptului că, mai presus de toate, cugetele lor erau îndreptate către slava lumii cereşti. Sfântul Efrem scrie: „Ei nu se ruşinau, căci cu slavă erau înveşmântaţi."[212] Acelaşi lucru îl învaţă şi Sfântul Ioan Gură de Aur:

„Nu intrase încă păcatul şi neascultarea; erau îmbrăcaţi cu slava cea de sus, de aceea nici nu se ruşinau. După călcarea poruncii însă a intrat şi ruşinea şi au cunoscut că sunt goi."[213]

Iar Sfântul Ioan Damaschin scrie:

■

*"î „Aşa de nepătimaşi a voit Dumnezeu să ne facă ! Căci aceasta este culmea cea mai de sus a nepătimirii."[214]

Să rezumăm acum starea lui Adam în Rai cu cuvintele unui Părinte mai apropiat de vremurile noastre, Sfântul Serafim din Sarov: st,j -s ;.

„Adam a fost făcut a fi de nevătămat de lucrarea oricăreia dintre stihiile zidite de Dumnezeu în asemenea măsură, încât nici apa nu-l putea îneca, nici focul nu-l putea arde, nici pământul nu-l putea înghiţi în adâncurile sale, nici văzduhul nu-l putea vătăma cu vreo lucrare oarecare. Toate îi erau supuse lui, ca unui ales al lui Dumnezeu, ca unui împărat şi stăpân al făpturii. Şi toate îl admirau ca pe o cunună cu totul desăvârşită a zidirilor lui Dumnezeu. Din suflarea de viată, insuflată atunci în fata lui Adam din atoatefăcătoarea gură a Atotziditorului şi Atottiitorului Dumnezeu, Adam atât s-a înţelepţit, că din veac nu a mai fost vreodată, şi abia de va mai fi să fie cândva pe pământ vreun om mai înţelept şi mai însemnat decât el. Când Domnul i-a poruncit să dea nume celorlalte făpturi, el a dat fiecăreia în parte un astfel de nume, încât cuprindea deplin toate înzestrările, toată puterea şi toate însuşirile osebite pe care le avea fiecare după darul lui Dumnezeu, dăruit de el în clipa zidirii. Datorită acestui dar suprafiresc al harului lui Dumnezeu, trimis lui prin suflarea cea de viată, a putut Adam să vadă şi să înţeleagă pe Domnul umblând prin Rai, să priceapă cuvintele lui şi împreună-vorbirile sfinţilor îngeri şi graiul tuturor animalelor, al păsărilor şi al târâtoarelor trăitoare pe pământ, şi tot ceea ce acum pentru noi, din pricina căderii din har şi a păcătoşeniei, ne este ascuns, iar lui Adam, până la cădere, îi era atât de limpede. Domnul Dumnezeu a dăruit şi Evei aceeaşi înţelepciune, aceeaşi tărie şi atotputernicie, precum şi toate celelalte însuşiri bune şi sfinte."[215] într-o oarecare măsură, omul se poate şi astăzi întoarce la ceva din starea Raiului prin harul lui Dumnezeu, cum se poate vedea din vieţile multor sfinţi, pline de minuni de necrezut oamenilor lumeşti. De pildă, Viata Sfân-

[212] Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere 2, ed. cit.,* p. 316. • ,<•'!'] -ni '

[76] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 15,4, *ed. cit,* p. 173. . ■> ;: r, intri •*mm.m* \,

[m] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 11, *ed. cit.,* p. 68.

[35] *Viaţa şi învăţămintele Sfântului Serafim de Sarov,* Mănăstirea Slătioara, 1995, pp. 77-78.

tului Gheorghe (23 aprilie) care a rămas nevătămat în mijlocul celor mai cumplite munci, ne aduce aminte de invulnerabilitatea lui Adam în Rai.

Totuşi, în starea sa căzută, omul nu poate ajunge decât să întrezărească o sclipire din starea lui Adam; numai în veacul viitor ne va fi redat Raiul în toată plinătatea sa, şi atunci (dacă vom fi printre cei mântuiţi) vom vedea ce anume este (şi a fost) starea îngerească. Sfântul Grigorie al Nyssei scrie:

„Harul învierii nu trebuie înţeles altfel decât ca o reaşezare a oamenilor în vechea stare pe care au avut-o înainte de căderea în păcat. într-adevăr, harul pe care-1 aşteptăm este reîntoarcerea la viata cea dintâi, când va fi adus din nou în Rai omul ce fusese scos de acolo. Aşadar, dacă viata celor reaşezaţi se aseamănă cu cea a îngerilor, atunci e limpede că viata de 'dinainte de păcat era un fel de viată îngerească. De aceea şi reîntoarcerea vieţii noastre la vechea ei stare ne face asemenea îngerilor."[215] în scrierile ascetice ortodoxe, unde telul avut necontenit în vedere este reaşezarea noastră în Rai, firea neprihănită şi nepătimaşă a lui Adam înainte de cădere este ridicată la rangul de model şi tel al nevointei ascetice. Chiar la începutul *învăţăturilor de suflet folositoare,* Avva Dorothei scrie: „întru început, după ce a zidit Dumnezeu pe om şi 1-a împodobit cu tot felul de fapte bune, 1-a pus pe el în Rai, precum zice dumnezeiasca Scriptură, dar i-a dat şi poruncă să nu mănânce din pomul ce era în mijlocul Raiului. Şi aşa se afla acolo, întru rugăciune şi vedere duhovnicească, întru toată slava şi cinstea, iar simţirile îi erau întregi după fire, precum s-a zidit. Pentru că după chipul său au făcut Dumnezeu pe om, adică nemuritor şi singur stăpânitor, împodobit cu toate faptele bune. Când însă a călcat porunca şi a mâncat din rodul pomului din care i se poruncise să nu mănânce, atunci a fost izgonit din Rai şi a căzut din starea cea din fire în cea afară de fire, adică în păcat, în iubire de slavă şi iubire de poftele lumii acesteia şi în celelalte patimi, stăpânindu-se de dânsele şi robindu-se lor pnn călcarea poruncii."[217]

Conştientizarea faptului că starea lui Adam în Rai era starea firească a omului, şi cea la care nădăjduim a ne reîntoarce, cu harul lui Dumnezeu, este unul dintre imboldurile cele mai puternice ale nevointei ascetice. Această conştiinţă este deci de cel mai mare folos practic pentru creştinii ortodocşi care nădăjduiesc să moştenească împărăţia lui Dumnezeu. O dată cu căderea omului, Raiul a încetat să mai fie o realitate a acestui pământ, fiind aşezat într-un loc neajuns; dar, prin harul lui Dumnezeu, pus la îndemâna creştinilor prin Hristos, al Doilea Adam, avem încă nădejdea de a ajunge la el. De fapt, prin Hristos nu numai că suntem în stare să redobândim starea lui

[26] Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului,* cap. 17, *ed. cit,* p. 52.
[37] Avva Dorothei, *învăţături si scrisori de suflet folositoare,* Ed. Bunavestire, Bacău, 1997, p. 16.

Adam de dinainte de cădere, ci şi să ajungem la o stare încă mai înaltă: starea la care Adam ar fi ajuns de nu ar fi căzut.

Cum oare, chiar în starea noastră căzută, să nu ne aducem aminte de Rai şi de căderea noastră din el, din firea înconjurătoare ? Nu este greu să vedem la animale patimile peste care trebuie să fim stăpâni, dar care ne-au luat cu totul în stăpânire; şi cum să nu vedem în murmurul cel plin de pace al codrilor (unde atâţia nevoitori şi-au aflat adăpost) amintirea Raiului de verdeaţă lăsat nouă la început spre sălăşluire şi hrană, şi existând încă pentru cei în stare să se înalte, împreună cu Sfântul Pavel, spre a-I zări ?

*d *Căderea omului*

(Facere 3, 1-24)

Fiind pregătiţi de către învăţătura patristică despre cele Şase Zile ale Facerii, crearea întâiului om şi sălăşluirea sa în Rai, iată-ne acum gata să înţelegem istorisirea căderii sale din al treilea capitol al *Facerii.* Este limpede că, asemeni tuturor celor din această carte insuflată de Dumnezeu, avem aici o relatare istorică, dar una care trebuie înţeleasă în primul rând în sens duhovnicesc.

3, 1 *Iară şarpele era mai înţelept decât toate fiarele cele de pre pământ, care le-a făcut Domnul Dumnezeu.*

Cu „şarpele" dăm din nou de o imagine pe care mintea noastră modernă şi rationalistă ar vrea să o înţeleagă în chip alegoric. Dar iarăşi Părinţii sunt de neclintit în tâlcuirea lor realistă. Sfântul Ioan Gură de Aur învaţă: '

„Nu te uita la şarpele de acum, nu te uita cum fugim şi ne scârbim de el. Că nu aşa a fost la început. Că prieten omului a fost şarpele, şi cel mai apropiat dintre slujitorii lui. Dar cine i 1-a făcut vrăjmaş ? Hotărârea dumnezeiască: *Blestemat să fii tu din toate dobitoacele şi din toate fiarele pământului... Vrăjmăşie voi pune între tine şi între femeie* (Fac. 3, 14-15). Iată vrăjmăşia care a nimicit prietenia. Nu vreau să zic o prietenie cugetată, ci una de care este în stare o făptură necugetătoare. Că în acelaşi chip cum îşi arată acum câinele prietenia, nu cu cuvinte, ci cu fireştile mişcări, tot aşa şi şarpele slujea omului. Fiind o făptură care iubea a sta aproape de om, şarpele i-a părut diavolului a fi unealta potrivită [pentru amăgire]... Deci diavolul a vorbit prin şarpe, amăgind pe Adam. Ci rog dragostea voastră ca nu rară de grijă să auziţi cuvintele mele. Că nu lucru lesnicios este acesta. Mulţi întreabă: cum oare a grăit şarpele - cu glas omenesc ori cu sâsâit şerpesc, şi cum anume a înţeles Eva ? înainte de călcarea poruncii, Adam era plin de înţelepciune, de pricepere şi de darul proorociei... Diavolul a băgat de seamă şi înţelepciunea şarpelui, şi părerea lui Adam despre ea - căci acesta-1 socotea pe şarpe înţelept. Aşa se face că a vorbit prin el, ca Adam să cugete că şarpele, înţelept fiind, era şi în stare să-şi prefacă glasul după cel omenesc."[218]

[21S] St. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea hunii* 6, 2.

Spre a înţelege de ce voia diavolul să-I ispitească pe Adam trebuie să înţelegem că Războiul" din cer (Apoc. 12, 7) avusese loc mai înainte, iar diavolul şi îngerii lui fuseseră aruncaţi din cer în cele mai de jos ale pământului din pricina mândriei. Motivul diavolului *este pizmuirea* omului, cel chemat la starea pe care diavolul o pierduse. Sfântul Ambrozie scrie:

> *Jar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume* (înţelepciunea lui Solomon 2, 24). Pricina pizmuirii era fericirea omului aşezat în Rai, că nu a putut suferi diavolul bunătăţile primite de om. Pizma i s-a stârnit fiindcă omul, deşi plăsmuit din tină, ales a fost a fi locuitor Raiului. Diavolul a început a cugeta că omul, făptură de rând, avea totuşi nădejde de viată veşnică, pe când el, făptură cu mai înaltă fire, a căzut, racându-se părtaş vieţii celei lumeşti."[219]

3, 1-6 5/ a *zis şarpele către femeie: Ce este că a zis Dumnezeu: Să nu mâncaţi din tot pomul Raiului ? Si a zis femeia către şarpe: Din tot pomul care este în Rai mâncăm.. Iară din rodul pomului care este în mijlocul Raiului a zis Dumnezeu: Să nu mâncaţi dintr-însul, nici vă atingeţi de dânsul, ca să nu muriţi. Si a zis şarpele către femeie: Nu veţi muri cu moarte; că ştie Dumnezeu că ori în ce zi veţi mânca dintr-însul se vor deschide ochii voştri, şi veţi fi ca nişte dumnezei, 'cunoscând binele şi răul. Si a văzut femeia că bun este pomul la mâncare şi plăcut ochilor la vedere, şi cum că frumos este a cunoaşte; şi luând din rodul lui a mâncat, şi a dat şi bărbatului său, şi a mâncat cu dânsa. ,* Dialogul acesta copilăresc şi uşurinţa cu care strămoşii au căzut întru călcarea singurei porunci ce li s-a dat arată firea neîncercată a virtuţii lor: toate li se dăduseră prin harul lui Dumnezeu, ci încă nu erau iscusiţi'să „lucreze şi să păzească" starea lor lăuntrică. Ispita pusă înainte de diavol cuprinde aceleaşi lucruri pe care noi, oamenii cei căzuţi, le cunoaştem din propria luptă cu păcatul. întâi de toate, el pune înainte nu un lucru vădit rău, ci un lucru care pare bun şi adevărat. Oamenii au fost făcuţi într-adevăr spre a fi *dumnezei şi fii ai celui preaînalt* (Ps. 81, 6), ştiind că din Rai urmau să se mute la o stare mai înaltă. Dar diavolul parcă şi-ar fi zis (cum arată Sfântul Ambrozie): „Iată, dar, întâia mea încercare, aceea de a-I amăgi când e cuprins de , dorinţa de a-şi îmbunătăţi starea. Astfel că vom căuta a-i stârni pofta de

> mărire."[220]

Făcându-i pe strămoşi să privească spre binele ajungerii ca nişte dumnezei, diavolul a nădăjduit să-i facă să uite „mica" poruncă, care era calea rânduită lor de Dumnezeu spre a ajunge la acest tel.

Apoi, diavolul nu a atacat prin bărbat, ci prin femeie - nu fiindcă femeia era mai slabă ori mai pătimaşă, căci şi Adam şi Eva încă îşi păstrau nepăti-

Sf. Ambrozie, *Raiul* 12, *ed. cit.*, pp. 332-333.

mirea firii lor dintru început - ci pentru simplul motiv că numai Adam auzise porunca lui Dumnezeu, pe când Eva o cunoştea doar indirect, putând fi deci socotită mai înclinată spre a nu i se supune. Iată ce scrie Sfântul Ambrozie:

> [Diavolul] ţintea să-I prindă în cursă pe Adam prin mijlocirea femeii. El nu s-a dus la bărbatul care primise de fată cerească poruncă, ci s-a dus la aceea ce o aflase de la bărbatul ei, neprimind de la Dumnezeu porunca ce trebuia ţinută. Dumnezeu nu i-a spus femeii nimic. Ştim că i-a vorbit lui Adam. Deci trebuie să înţelegem că porunca a fost adusă la cunoştinţa femeii prin Adam."[221]

Izbânda ispitirii diavoleşti s-a datorat, până la urmă, cunoaşterii (sau ghicirii) celor ce erau în inima omului însuşi. Nu diavolul a pricinuit căderea lui Adam, ci însăşi dorinţa lui Adam. Sfântul Efrem scrie:

> „Cuvântul ispititor nu i-ar fi dus în păcat pe cei ispitiţi, dacă ispititorul nu ar fi fost călăuzit de însăşi dorinţa lor. Chiar dacă nu ar fi venit ispiti torul, pomul însuşi, prin frumuseţea'lui, ar fi dat război dorinţei lor. Deşi strămoşii şi-au căutat dezvinovăţire în sfatul şarpelui, s-au vătămat mai mult de propria poftă, decât de sfatul şarpelui."[222] Ca urmare a ispitirii, cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur:
>
> „diavolul a robit-o [pe femeie], i-a furat mintea şi a făcut-o să gândească la lucruri mai mari de vrednicia ei, pentru ca, îngâmfată cu nădejdi deşarte, să piardă şi pe cele ce le avea."[223]

3,1 Şi li s-au deschis ochii amândurora, şi. au cunoscut că erau goi; şi au cusut frunze de smochin şi şi-au făcut acoperemânturi împrejurul trupului. Despre acest loc, Sfântul Ioan Gură de Aur spune:

> „Nu mâncarea din pom le-a deschis lor ochii - căci vedeau pomul şi înainte de a mânca - ci mâncarea din pom a fost temei de neascultare şi de călcare a poruncii date lor de Dumnezeu, din care pricină li s-a luat slava care-i înconjura, nevrednici racându-se pe sine de o cinste atât de mare. De aceea Scriptura, următoare obiceiului ei, spune: *Au mâncat şi li s-au deschis ochii amândurora, şi au cunoscut că erau goi.* Din pricina călcării poruncii, fiind dezgoliţi de ajutorul cel de sus, au simţit că sunt cu trupul gol, ca să cunoască bine, prin ruşinea ce i-a cuprins, în ce prăpastie i-a dus călcarea poruncii Stăpânului. [...] Deci, când auzi că // *s-au deschis ochii amândurora,* înţelege că i-a făcut să simtă goliciunea lor şi

[a] *Ibid.*

[22] Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* 3, *ed. cit,* p. 318.

[223] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 16, 4, *ed. cit,* p.181. Sf. Efrem adaugă că, în parte, păcatul Evei stă în faptul că a încercat să răpească căpetenia şi „stăpânia" lui Adam: „S-a grăbit să mănânce înainte de bărbatul ei, ca să poată ajunge cap peste cel ce era capul ei, ca să poată ajunge cea care porunceşte celui care trebuia să-i poruncească, şi ca să fie mai veche în dumnezeire decât cel ce era mai vechi decât ea în omenire" (Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere, ed.cit,p.* 113).(n.ed.)

că au căzut din slava de care se bucurau înainte de mâncarea din pom. < [•••] Vezi, dar, că acest cuvânt, «s-au deschis», nu zice de ochii trupeşti, ci **de ochii mintii."**[224] < **'.™>.** *u;i* » ... * **,]f:** .

O dată cu deschiderea ochilor, prin călcare poruncii, Adam şi Eva au şi pierdut vieţuirea în Rai, deşi încă nu fuseseră izgoniţi din el; de-acum înainte ochii le *vor* fi deschişi la cele de jos ale pământului acestuia şi numai cu greu vor vedea cele înalte ale lui Dumnezeu. Nu mai erau nepătimaşi, ci începuseră pătimaşa vieţuire pământească pe care o cunoaştem încă şi astăzi.

3, 8 5/ *au auzit glasul Domnului Dumnezeu umblând prin Rai după amiazăzi, şi s-au ascuns Adam şi femeia lui de către fata Domnului Dumnezeu între pomii Raiului.*

Sfântul Ioan Gură de Aur scrie: j „Ce spui ? Oare umblă Dumnezeu ? Să-i atribuim oare lui Dumnezeu " picioare ? Să nu înţelegem oare din aceste cuvinte nimic înalt ? Dumnezeu nu umblă - să nu fie ! Cum să umble El, Care este pretutindenea şi umple totul ? Este oare cuprins într-o grădină Cel Căruia cerul îi este scaun, şi pământul aşternut picioarelor Lui ? Care om cu judecată ar spune aceasta ? Apoi ce înseamnă că: *Au auzit glasul Domnului Dumnezeu umblând prin Rai după amiazăzi ?* înseamnă că Dumnezeu a voit să stârnească în ei simţământul unei asemenea apropieri a lui Dumnezeu, încât să-i facă sfielnici, ceea ce s-a şi întâmplat. Că au simţit aceasta, şi au încercat să se ascundă de Dumnezeu Care se apropia de ei."[525] Iar Sfântul Ambrozie scrie: „După cum mi se pare, se poate zice că Dumnezeu umblă oriunde e vorba în Scriptură de prezenta lui Dumnezeu."[226] în convorbirea ce urmează vedem că Dumnezeu vine la Adam nu ca să-I osândească ori să-I izgonească din Rai, ci ca să-I facă să-şi vină în fire.

Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Dumnezeu nu a amânat defel, ci, îndată ce a văzut fapta lor şi mărimea rănii, s-a şi grăbit să-i vindece, ca nu cumva să se întindă rana şi să nu se mai poată vindeca. [...] Uită-te la iubirea de oameni a Stăpânului şi la covârşitoarea Lui răbdare ! Ar fi putut doar să nu-l învrednicească nici de întrebare pe cel care păcătuise atâta de mult, ci să-i dea îndată pedeapsa ce o hotărâse mai înainte. Dar nu ! Dumnezeu îndelung rabdă, amână, întreabă şi primeşte răspuns, şi iarăşi întreabă, numai şi numai ca să-I îndemne să se apere, ca dându-se lucrurile pe fată, să aibă prilej ca şi după o călcare atâta de mare de poruncă să-şi arate iubirea Sa de oameni."[227] .

[224] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* 16, 5, *ed cit,* pp. 183-184. : -,-,*.
[22]" *Ibid.,* 17,1. (Am citat doar parţial traducerea românească, *op. cit.,* p. 189, care nu corespunde decât aproximativ cu textul englezesc - n. tr.)
[26] Sf. *Ambrozie,Raiul,* 14, *ed. cit.,* p. 346. -. *;>.':.:j.mw.,.*
[227] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 17, 2-3, *ed. cit,* pp. 191-192. ■• •-. \

3,9 *Şi a strigat Domnul Dumnezeu pre Adam şi a zis lui: Adame, unde eşti ?*
Iată ce spune Sfântul Ambrozie:
;.. „Ce vrea să însemneze: *Adame, unde eşti ?* Oare nu cumva vrea să zi că «cum te afli», iar nu «în ce loc» ? Aşadar, nu este întrebare, ci dojana. Din ce stare a bunătăţii, fericirii şi harului, vrea El a zice, ai căzut în sta rea aceasta jalnică ? Lepădatu-te-ai de viata cea veşnică, îngropatu-te-ai în căile păcatului şi morţii."[228] '

3, 10-13 Iar el a zis: Glasul Tău am auzit umblând prin Rai şi m-am temut, că gol sunt, şi m-am ascuns. Şi i-a zis Dumnezeu: Cine ti-a spus tie că eşti gol ? Fără numai că ai mâncat din pomul din carele ti-am poruncii numai dintru acesta să nu mănânci. Şi a zis Adam: Muierea care mi-ai dat să fie cu mine, aceea mi-a dat din pom, şi am mâncat. Şi a zis Domnul Dumnezeu muierii: De ce ai făcut aceasta ? Şi a zis muierea: Şarpele m-a amăgit, şi am mâncat.

în acest dialog Părinţii văd chemarea omului de către Dumnezeu la pocăinţă. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

' „Dumnezeu nu i-a întrebat pentru că nu ştia - căci ştia, şi ştia prea bine - ci pentru ca să-şi arate iubirea Sa de oameni. Se pogoară până la slăbiciunea lor şi le cere să-şi mărturisească păcatul. "[229] Dar omul nu răspunde cu pocăinţă, ci cu îndreptăţire de sine, aducând astfel pedeapsa asupra sa. Iată cum tâlcuieşte Sfântul Efrem acest pasaj:

„în loc să recunoască ceea ce singur făcuse, recunoaştere ce ar fi fost întru folosul său, Adam povesteşte din nou cele ce i s-au întâmplat, lucru ce nu era spre folosul său... Adam nu-şi spovedeşte păcatul, ci învinovăţeşte pe femeie... Iar când Adam nu vrea să-şi spovedească păcatul, Dumnezeu pune întrebare Evei, zicând: *De ce ai făcut aceasta ?* Iar Eva, în loc să stăruie cu lacrimi şi să ia asupra ei păcatul, nu pomeneşte făgăduinţa făcută ei de şarpe şi felul cum a înduplecat-o, de parcă nu ar dori să dobândească iertare pentru ea şi bărbatul ei... După ce i-a întrebat pe amândoi, vădindu-se că nici pocăinţă au, nici vreo îndreptăţire întemeiată, Dumnezeu se întoarce către şarpe, nu cu întrebare, ci cu hotărâtă osândire. Că acolo unde este loc de pocăinţă, este şi întrebare; dar celui străin de pocăinţă i se dă doar osânda judecătorului."[230] Acelaşi Părinte adaugă: „Dacă'strămoşii noştri ar fi dorit să se pocăiască chiar după călcarea poruncii, atunci, chiar de nu şi-ar fi recăpătat ceea ce aveau înainte de călcarea poruncii, s-ar fi izbăvit cel puţin de blestemele rostite pământ tului şi lor înşile."[231] 'i o

»,..,,,.....,.... . ...

[28] St". Ambrozie, *Raiul,* 14, *ed. cit,* p. 348.
[78] St". Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 17, 5, *ed. cit,* p. 196.
[35] St". Efrem, *Tălcuire la Facere* 3, *ed. cit,* pp. 329-330.
[21] *Ibid.*

Iată deci că nu putem să spunem doar că Adam şi Eva au păcătuit şi apoi au fost osândiţi. Căci li s-a dat prilej de pocăinţă înainte de a fi osândiţi.

Avva Dorothei socoteşte această istorisire din *Cartea Facerii* drept exemplul clasic al lipsei voinţei de pocăinţă a omului şi al adânc înrădăcinatei sale dorinţe de a-şi îndreptăţi purtarea, chiar când însuşi Dumnezeu îl arată drept păcătos:

„După cădere, [Dumnezeu] a dat [lui Adam] prilej de pocăinţă şi de a fi iertat, dar capul său a rămas neplecat. Că [Dumnezeu] a venit şi i-a zis: «Adame, unde eşti ?» Adică: din ce slavă la aşa ruşine ai venit ? Iar apoi, când l -a întrebat de ce a păcătuit, de ce a călcat porunca, l -a pregătit îndeosebi ca să poată zice: «lartă-mă». Dar el nu s-a smerit! Unde este cuvântul «iartă-mă» ? Nu a fost căinţă, ci chiar dimpotrivă. Că a grăit împotrivă şi a învinovăţit la rândul lui: *Femeia care mi-ai dat să fie cu mine* [m-a amăgit]. Nu a zis: «Femeia mea m-a amăgit», ci «femeia pe care mi-ai dat-o», ca şi cum ar zice «pacostea pe care ai adus-o pe capul meu». Că aşa este totdeauna, fraţilor: când omul nu vrea să se învinovăţească pe sine, nu şovăie a-L învinovăţi pe însuşi Dumnezeu. Apoi [Dumnezeu] a venit la femeie şi i-a zis: de ce nu ai ţinut porunca ? Ca şi cum ar fi vrut să-i zică cu dinadinsul: măcar spune «iartă-mă», ca sufletul tău să se smerească şi să capeţi iertare. Dar din nou nu [a auzit] cuvântul «iartă-mă». Că şi ea a răspunsa *Şarpele m-a amăgit,* ca şi cum ar fi zis: şarpele a păcătuit, ce este mie aceasta ? O, bieţii de voi, ce oare faceţi ? Căiti-vă, recunoaşteti-vă păcatul, milostiviti-vă de goliciunea voastră. Dar nici unul n-a voit să'se învinovăţească pe'sine; nici unul nu s-a smerit câtuşi de puţin. Vezi deci acum la ce stare şi la ce mari nenorociri am ajuns prin îndreptăţirea de sine, voind a ne face voia şi a urma nouă înşine."[232]

3, 14-15 *Şi a zis Domnul Dumnezeu şarpelui: Pentru că ai făcut aceasta, blestemat eşti tu din toate dobitoacele şi din toate fiarele pământului; pre pieptul tău şi pre pântece te vei târî şi pământ vei mânca în toate zilele vieţii tale. Vrăjmăşie voi. pune între tine şi între femeie, între sămânţa ta şi sămânţa ei; acela va păzi capul tău, şi tu vei păzi călcâiul lui.*

Părinţii, înţelegând în chip realist *Cartea Facerii,* interpretează această pedeapsă ca aplicându-se în primul rând animalului care a fost unealta căderii omului, dar apoi şi diavolului care s-a folosit de această făptură. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Pentru ce şarpele a primit o pedeapsă atât de mare, când diavolul este cel ce a dat, prin şarpe, sfatul ? Şi aceasta este lucrarea nespusei iubiri de oameni a lui Dumnezeu. După cum un tată care-şi iubeşte copilul, când pedepseşte pe cel ce i-a ucis fiul sfărâmă şi face în mii de bucăţi şi sabia şi cuţitul cu care a ucis, tot aşa şi bunul Dumnezeu, pentru că şarpele a

[w] Avva Dorothei, *învăţături de suflet folositoare* 1. (Fragmentul citat nu există în varianta românească a operei Avvei Dorothei, nici în *Filocalia* voi. 9, nici în traducerile mai vechi - n. ir.).

slujit ca unealtă vicleniei diavolului, aduce asupra lui o pedeapsă veşnică, pentru ca prin cele ce vedem să ne gândim la marea necinste în care a ajuns diavolul. într-adevăr, ce pedeapsă va să primească acesta, dacă şarpele, care a slujit numai de unealtă, a fost pedepsit astfel ? [...] Focul cel nestins îl aşteaptă pe el!"[233]

Sfântul Ioan chiar presupune că înainte de blestem şarpele, rară a avea picioare, umbla ridicat, aşa cum stă acum când se pregăteşte să atace.[234]

înainte de cădere, Adam putea fi gol rară să bage de seamă; după aceea, lucrul este cu neputinţă. înainte de cădere, Adam era prieten cu şarpele, tot aşa cum suntem noi cu câinii, pisicile sau alte animale domestice; după cădere avem o reacţie instinctivă împotriva şerpilor - pe care probabil a trăit-o fiecare. însă „vrăjmăşia" în viata noastră căzută este, desigur, mult mai mare între om şi diavol, decât între'om şi şarpe; iar „sămânţa femeii" este mai ales Hristos. Iată ce zice o tâlcuire ortodoxă din veacul al nouăsprezecelea la acest pasaj:

„Prima femeie din lume a fost prima căzută în latul diavolului şi cu uşurătate s-a dat în stăpânirea lui; dar prin căinţa sa, va sfărâma puterea lui asupra ei. Tot aşa, şi în multe alte femei, şi îndeosebi în persoana celei fericite între femei, a Fecioarei Măria, acela va întâmpina o puternică împotrivire vicleşugurilor lui... Prin sămânţa femeii care este vrăjmaşă să-mântei diavolului trebuie să înţelegem mai ales pe cineva anume dintre urmaşii femeii, adică pe Cel Care din veşnicie a fost mai înainte aşezat spre mântuirea oamenilor, şi la vremea cuvenită s-a născut din femeie fără sămânţă bărbătească. Mai apoi s-a arătat lumii *ca să strice lucrurile diavolului* (1 Ioan 3, 8), adică împărăţia diavolului, plină de slujitorii lui, de sămânţa lui... Zdrobirea capului şarpelui duhovnicesc de către sămânţa femeii'înseamnă că Hristos va birui deplin pe diavol, luându-i toată puterea de a vătăma pe oameni... Până la a doua venire, diavolului i se dă prilej să vatăme pe oameni, chiar şi pe însuşi Hristos; dar rănile făcute de el cu uşurinţă se vor tămădui, ca rănile din călcâi, ce nu sunt primejdioase, fiindcă în călcâiul acoperit cu piele groasă este foarte puţin sânge. O rană la călcâi a fost făcută de neputincioasa răutate a diavolului lui Hristos însuşi, împotriva Căruia a ridicat pe necredincioşii iudei care L-au răstignit. Dar rana aceasta a slujit doar la mai marea ruşinare a diavolului şi la tămăduirea omenim."[235]

Deci „rana călcâiului" reprezintă acea putină vătămare pe care diavolul este în stare să ne-o facă de la venirea lui Hristos.

[3] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 17, 6, *ed. cit,* pp. 197-198.
[a] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 6, 7.
[25] Episcopul Visarion, *Tâlcuire la Paremii,* St. Petersburg, 1894, voi. 1., pp. 56-57 (în lb. rusă).

3, 16 *Muierii i-a zis: înmulţind voi înmulţi necazurile tale şi suspinul tău, în dureri vei naşte copii; şi spre bărbatul tău va fi întoarcerea ta, şi el, te va stăpâni.*

Chiar când blestemă şarpele, Dumnezeu încă aşteaptă pocăinţa lui Adam şi a Evei. Sfântul Efrem scrie:

„Dumnezeu a început cu neînsemnatul [şarpe], astfel încât, în vreme ce mânia dreptei judecăţi se îndrepta numai spre el, Adam şi Eva să se > poată înspăimânta şi pocăi, dându-se prin aceasta prilej bunătăţii [lui > Dumnezeu] să-i izbăvească de blestemele dreptei judecăţi. Dar după s blestemarea şarpelui, negrăbindu-se Adam şi Eva să ceară îndurare, *o-* Dumnezeu le-a rostit pedeapsa. El a vorbit întâi Evei, căci prin mâna ei s-a dat păcatul lui Adam."[236]

.".. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie despre pedeapsa Evei: .....■- „Vezi cât de bun este Stăpânul ? De câtă blândeţe se foloseşte după o -"? atât de mare călcare de poruncă ! *înmulţind voi înmulţi necazurile tale şi suspinul tău.* Eu, îi spune Dumnezeu, aş fi vrut să ai o viată lipsită de du-~ reri şi de necazuri, lipsită de orice supărare şi tristeţe, plină de toate bucu-8' riile; nici să nu simţi că eşti în trup. Dar pentru că nu te-ai folosit cum tre-" buie de atâta fericire, ci mulţimea bunătăţilor te-a făcut aşa de nerecunoscătoare, de aceea îti pun frâu, ca să nu mai zburzi, şi te osândesc la necazuri şi suspine. *înmulţind voi înmulţi necazurile tale şi suspinul tău; în dureri vei naşte copii.* Voi face ca temeiul unei mari bucurii şi al naşterii. de copii să-ti fie început de durere, ca să-ti aminteşti şi tu necontenit, o dată cu durerile fiecărei naşteri, cât de greu e păcatul ce l-ai săvârşit şi cât •. de mare e călcarea de poruncă. [...] Eu dintru început te-am făcut de aceeaşi cinste cu bărbatul tău şi am vrut să ai părtăşie cu el la toate întru aceeaşi vrednicie; ti-am încredinţat şi tie, ca şi bărbatului tău, stăpânirea peste toate cele din lume; dar pentru că nu te-ai folosit cum se cuvine de cinstea ce ti-am dat, de-aceea supune-te bărbatului tău. [...] Te supun bărbatului tău şi hotărăsc să-ti fie el stăpân, ca să cunoşti stăpânirea lui! Şi pentru că nu ai ştiut să conduci, învaţă să fii un bun supus !"[237] Sfântul Ioan Gură de Aur ne dă răspunsul la problema „eliberării femeii": făceţi-vă sfinte, şi toate problemele voastre se vor sfârşi.

* 3, 17-19 *Iară lui Adam a zis: Pentru că ai ascultat glasul femeii tale[238] şi ai mâncat din pomul din care ţi-am poruncit ţie numai dintru acela să nu*

K"'. M/O,"

[28] Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* 3, *ed. cit,* p. 332.
[37] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 17, 7-8, *ed. cit,* pp. 200 şi 202.
[28] Sf. Ioan Gură de Aur scrie că egalitatea care exista între Adam şi Eva înainte de cădere nu excludea o anume ordine în care tot Adam era întâiul. De-aceea el îl mustră pe Adam pentru a nu o fi îndrumat şi îndreptat pe Eva: „De aceea a şi ajuns femeia sub stăpânirea ta şi ai fost rânduit stăpânul ei, ca ea să urmeze ţie, nu să urmeze capul picioarelor. De multe ori însă ve-

mănânci, şi ai mâncat dintr-însul, blestemat este pământul întru lucrurile tale; întru necazuri vei mânca dintr-însul în toate zilele vieţii tale. Spini şi pălămidă va răsări tie, şi vei mânca iarba pământului. întru sudoarea fetei tale vei mânca pâinea ta până când te vei întoarce în pământ, din care eşti luai[239]*: că pământ eşti şi în pământ te vei întoarce.*

•i[1] Aici I se masează lui Adam tabloul încercărilor şi necazurilor simplei vieţuiri în lumea căzută. Mai întâi, pământul e blestemat din pricina lui. Sfântul loan Gură de Aur scrie:

„Iată semnele blestemului! Pământul va da spini şi pălămidă, spune [1] Dumnezeu, ca să lucrezi cu multă trudă şi osteneală ! Te voi face ca toată vremea să o duci în necazuri, ca să-ti fie necazurile frâu, să nu te crezi mai mult decât eşti, ci să ai mereu în minte firea ta şi să nu te mai laşi niciodată înşelat. -*>

' 5/ *vei mânca iarba pământului. întru sudoarea fetei tale vei mânca pâinea ta.* Vezi că, după neascultarea sa, Adam are o stare cu totul potriv nică celei dintâi ? Eu, îi spune Dumnezeu, când te-am adus pe lumea aceasta am vrut să fii fără necazuri, fără osteneli şi rară sudori; am vrut să fii mulţumit şi fericit; am vrut să nu fii supus nici nevoilor trupului, ci să fii scăpat de toate acestea ca să ai deplină libertate. Dar, pentru că nu te-ai , folosit de înlesnirea aceasta, blestem şi pământul, ca să nu dea roade ca [J]- mai înainte, când nu-1 arai, nici nu-1 semănai. Aduc peste tine multe oste neli, multe neplăceri şi strâmtorări, pun în jurul tău necontenite necazuri şi supărări şi te las să faci totul cu sudoare, pentru ca, silit de acestea, să te înveţi necontenit să te smereşti şi să-ti cunoşti firea."[240]

în al doilea rând, Adam devine acum *muritor,* laolaltă cu făpturile create. Sfântul loan Gură de Aur scrie că, deşi Adam şi Eva au trăit multă vreme după căderea lor: .<■■-

„când au auzit: *Pământ eşti şi în pământ te vei întoarce,* au şi primit osânda de moarte; au ajuns muritori, şi se poate spune că din acea clipă , au şi murit. Acest lucru îl lasă să se înţeleagă şi Scriptura; cuvintele: *în*

dem că se întâmplă dimpotrivă: cel care trebuie să fie capul nu ia nici măcar locul picioarelor; iar aceea care trebuie să fie picioare ajunge cap." (Sf. loan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* 17, 9, *ed. cit,* p. 203) (n. ed.)

[29] Trebuie observat aici că, în special în societatea modernă, încercarea bărbaţilor şi femeilor de a evita pedepsele date de Dumnezeu la cădere au adus daune nespuse, atât pământului, cât şi fiinţelor omeneşti. încercarea omului modern de a evita să lucreze „întru sudoarea fetei" a dus la tehnologia modernă, care, la rândul ei, a dus la o poluare uriaşă şi la nimicirea zidirii lui Dumnezeu. Femeile moderne au evitat „necazurile şi suspinul" a milioane de naşteri, dar, făcând astfel, s-au făcut răspunzătoare (împreună cu bărbaţii) de milioane de crime prin avort. Abdicarea bărbaţilor moderni de la rangul de capi ai familiei, împreună cu refuzul femeilor moderne de a se supune „stăpânirii" bărbaţilor lor, a dus la mutilarea emoţională şi duhovnicească a nenumăraţi copii - ca să nu mai vorbim de cea a părinţilor înşişi, (n. ed.) [w] Sf. loan Gură de Aur, *op. cit,* 17, 9, *ed. cit,* p. 204.

■ *ziua în care veţi mânca, cu moarte veţi muri,* sunt în loc de: «Veţi primi deci osânda de a fi muritori»."[241]

înţelepciunea lui Solomon (2, 23) spune: *Dumnezeu a zidit pre om spre nestricăciune;* dar, prin neascultarea lui Adam, atât el, cât şi făpturile create s-au făcut muritoare şi stricăcioase.

în Epistola Sfântului Pavel către Romani există o învăţătură despre cum întreaga zidire „suspină" fiindcă e supusă „deşertăciunii",'adică stricăciunii (decăderii) ce a intrat în lume din pricina mândriei omului. Zidirea aşteaptă ca omul să se izbăvească, astfel ca şi ea să poată fi reaşezată în starea nestri-căciunii dintru început - când vieţuitoarele vor rătăci prin pădure aşa cum sunt acum, dar nestricăcioase, cum erau în zilele lui Adam.

La Romani 8, 19-22 citim: *Pentru că nădejdea zidirii descoperirea fiilor lui Dumnezeu aşteaptă. Că deşertăciunii s-a supus zidirea, nu de voie, ci pentru cel ce a supus-o,*[242] *cu nădejde că şi zidirea aceasta se va slobozi din robia stricăciunii întru slobozenia slavei copiilor lui Dumnezeu. Căci ştim. că toată zidirea împreună suspină şi împreună are durere până acum.*

Tâlcuirea acestui loc de către Sfântul Ioan Gură de Aur face învăţătura cu totul desluşită:

> „Ce însemnează *Că deşertăciunii s-a supus zidirea* ? S-a făcut stricăcioasă. De ce şi prin ce ? Prin greşeala ta, omule. Că trup muritor şi supus suferinţelor ai primit, astfel că şi pământul s-a supus blestemului, spini şi pălămidă scoţând."[243]

Şi în acelaşi capitol adaugă:

> „Tot aşa cum zidirea s-a făcut stricăcioasă când trupul tău s-a făcut stricăcios, la fel când trupul tău se va face nestricăcios, şi zidirea va urma lui, fâcându-se deopotrivă cu el."[244]

Trebuie spus că cuvântul „tău" de aici înseamnă acelaşi lucru ca şi cuvântul „eu" în foarte multe dintre slujbele ortodoxe: înseamnă, adică, Adam (fiindcă toţi suntem un singur om). Sfântul Ioan lămureşte acest lucru într-un alt loc:

> „Ce oare a întrarmat moartea împotriva întregii lumi ? Faptul că un singur om a gustat din pom."[245]

Sfântul Macarie cel Mare spune acelaşi lucru:

> [Adam] ca domn şi împărat a fost pus peste toate zidirile. [...] Şi fiind el luat în robie, a fost luată în robie şi zidirea care îi slujea şi se supunea lui; căci prin el moartea a stăpânit peste tot sufletul."[246]

[141] *Ibid, p 205.*

[M] Mai înainte, în aceeaşi Epistolă (Rom. 5, 12), Sf. Pavel arată *ciprintr-un om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea.* Altundeva (1 Cor. 15, 21-22) el scrie: *Că de vreme ce prin om s-a făcut moartea, prin om şi învierea morţilor. Că precum întru Adam toţi mor, aşa întru Hristos toţi vor învia.* (n. ed.)

» Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântul 14 la Romani.* 5.

[M] *Ibid.*

[26] *Ibid, Cuvântul 10 la Romani, 2.*

Sfântul Simeon Noul Teolog spune şi el foarte desluşit că zidirea mate-rialnică - deci nu numai Raiul - era nestricăcioasă şi nemuritoare înainte de căderea lui Adam.[247] Cum am văzut, el scrie că Adam, la început, „a fost aşezat de Ziditorul Dumnezeu ca împărat nemuritor într-o lume nestricăcioasă, adică nu numai în Rai, ci în tot pământul de sub cer". In aceeaşi omilie el spune în continuare că, după călcarea poruncii de către Adam:

„Dumnezeu nu a blestemat [Raiul]... ci a blestemat tot restul pământului fiindcă, precum spuneam, era nestricăcios, cum era şi Raiul, şi oferea de la sine de toate. [...] Pe drept cuvânt deci trebuia ca acela ce se coborâse, prin călcarea poruncii, spre stricăciune şi moarte să locuiască un pământ trecător şi stricăcios şi să guste după vrednicie o astfel de hrană. [...] [Apoi şi] toată zidirea adusă de Dumnezeu din nefiinţă, văzându-1 ieşind din Rai, n-a mai vrut să se supună celui ce călcase porunca... celui răzvrătit. [...] [Dar] Dumnezeu... le reţine pe toate cu puterea, milostivirea şi bunătatea Sa, opreşte pornirea tuturor făpturilor şi le supune pe toate de îndată acestuia ca şi mai înainte, pentru a sluji omului pentru care a fost făcută, deşi a ajuns stricăcioasă pentru cel stricăcios. [...] Ai văzut că nu pe nedrept am spus că şi creaţia aceasta a fost adusă la început la existenţă de către Dumnezeu nestricăcioasă toată şi în starea Raiului dar, blestemată fiind, s-a mutat spre stricăciune şi robie, supunându-se deşertăciunii oamenilor."[248]

Părinţii pomenesc şi faptul că osânda de moarte, care şi-a luat începătura la cădere, nu a fost cu totul o pedeapsă, ci şi un bine, căci omul, odată căzut, dacă ar fi rămas nemuritor, nu ar mai fi avut cale de ieşire. închipuiţi-vă ce ar însemna să te afli într-o stare din care să nu fii capabil să te izbăveşti singur, să nu fii în stare să te întorci în Rai, urmând să trăieşti mereu şi mereu, fără nădejde de a ieşi din acea stare. Moartea pune capăt păcatului. Faptul că ne temem de moarte ne şi trezeşte spre a pune început nevoinţei. Chiar dacă uităm de Rai, ne vom teme de moarte şi vom începe să ne nevoim spre a depăşi firea noastră căzută. Sfântul Chirii al Alexandriei (t 444) scrie despre sensul bolii şi-al morţii la omul căzut:

„Omul, după ce şi-a primit partea cuvenită de post istovitor şi necazuri, a fost dat în seama bolilor, suferinţelor şi a altor amărăciuni ca unui fel de frâu. Că, neînfrânându-se în mod conştient în acea viaţă slobodă de

[26] Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti* 11,5.

* în fişele sale, Părintele Serafim introduce această învăţătură cu următoarele cuvinte: „Să citim acum şi să ne lăsăm pătrunşi de această învăţătură aşa cum este ea înfăţişată într-o for mă desăvârşită şi fără echivoc de către unul dintre cei mai mari Sfinţi ai Bisericii Ortodoxe, un Părinte de mai târziu care a expus învăţătura Bisericii Ortodoxe aşa de dumnezeieşte şi de limpede, încât a fost al treilea şi ultimul, după Sf. Ioan Evanghelistul şi Sf. Grigorie din Nazianz, care a fost numit Teologul de către Biserică." (n. ed.)

[M] Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice si etice, ed. cit.,* pp. 117-119; 127.

• trudă şi necazuri, este dat în seama nenorocirilor, ca prin suferinţe să poa-* tă tămădui în sine boala care a venit asupra lui în mijlocul blagosloveniei. >■-'■ Prin moarte, Dătătorul de Lege a oprit răspândirea păcatului, şi prin chiar acea pedeapsă ne descoperă iubirea Sa de oameni. în aşa măsură încât, dând El porunca, a împreunat moartea cu călcarea ei şi, pe măsura căderii vinovatului sub pedeapsă, a rânduit în aşa fel încât osânda însăşi să poată sluji mântuirii. Că moartea topeşte firea noastră dobitocească şi astfel, pe de-o parte, opreşte lucrarea răului, iar, pe de alta, scapă pe om de boală, îl slobozeşte de trudă, pune capăt necazurilor şi grijilor sale şi-i încetează suferinţele trupeşti. Iată iubirea de oameni cu care a amestecat Judecătorul osânda."[249]'

în sfârşit, Sfântul Simeon Noul Teolog scrie cum, prin Răstignirea şi învierea lui Iisus Hristos, se ridică osânda morţii:

"! „Hotărârea lui Dumnezeu, *Pământ eşti, şi în pământ te vei întoarce,* asemeni tuturor celor aduse asupra omenirii după cădere, va fi lucrătoare până la sfârşitul veacului. Dar, prin milostivirea lui Dumnezeu, prin puterea nemaivăzutei jertfe a lui Hristos, ea nu va mai avea nici o putere în veacul viitor, când va veni învierea de obşte, înviere ce nu va putea avea loc până ce însuşi Fiul lui Dumnezeu nu se va fi sculat din morţi, Cel ce a murit pentru nimicirea mai-nainte pomenitei hotărâri şi pentru învierea întregii fin omeneşti."[250]

La învierea de obşte, întreaga zidire se va izbăvi de stricăciune împreună cu omul, tot aşa cum cândva s-a supus stricăciunii din pricina lui. Sfântul Simeon scrie:

„Atunci când omul se va înnoi iarăşi şi se va face duhovnicesc, nestricăcios şi nemuritor, slobozindu-se din robie, şi zidirea cea supusă de Dumnezeu celui răzvrătit, şi care a slujit acestuia, se va reînnoi împreună cu el, ca să se facă nestricăcioasă şi să ajungă toată duhovnicească. [...] Că nu se cuvenea ca trupurile oamenilor să fie înviate şi să fie făcute nestricăcioase înainte de înnoirea făpturilor, ci aşa cum această [zidire] a fost adusă mai întâi la existenta nestricăcioasă, şi după ea omul, tot aşa iarăşi mai întâi zidirea trebuie'să se prefacă, şi deci să se schimbe de la stricăciune la nestricăciune, şi aşa, împreună cu ea şi deodată cu ea, se vor înnoi şi trupurile stricăcioase ale oamenilor, pentru ca omul, facându-se iarăşi duhovnicesc şi nemuritor, să locuiască într-un loc nestricăcios, veşnic şi duhovnicesc."[251] ... .,, ..,.,, - ..... „-..„

[w] SI. Chirii al Alexandriei, *Despre întruparea Domnului.*

[20] *Si.* Simeon Noul Teolog, *The Sin ofAdam,* St. Herman Brotherhood, Platina, California, 1979, p. 62.

[21] Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice si etice, ed. cit.,* pp. 119; 124-125.

3, 20 5/ *a pus Adam. numele femeii sale Eva, adică Viată, pentru că ea este mumă tuturor celor vii.*

Eva înseamnă „viată". Adam îi dă acum numele ei aparte, pe lângă numele de Femeie.

3, 21 *51 a făcut Domnul Dumnezeu lui Adam şi femeii lui îmbrăcăminte de piele şi i-a îmbrăcat pre ei.*

Sfântul Grigorie al Nyssei spune că aceasta însemnează că ei chiar s-au îmbrăcat cu „îmbrăcăminte de piele", dar totodată însemnează în chip figurat că ei au ajuns a fi îmbrăcaţi cu *altfel* de carne; adică firea lor s-a schimbat.

3, 22-23 Şi *a zis Dumnezeu: Iată, Adam s-a făcut ca unul dintre noi, cunoscând binele şi răul! Şi acum., ca nu cumva să-şi tinză mâna sa şi să ia din pomul vieţii şi să mănânce şi să trăiască în veci, l-a scos pre el Domnul Dumnezeu din Raiul desfătării, ca să lucreze pământul din care s-a luat.*

Domnul zice *ca unul dintre noi,* referindu-se la Sine la plural: Sfânta Treime. El îl scoate afară pe Adam, ca nu cumva Adam să mănânce din Po mul Vieţii, pe care-1 vedem şi în *Cartea Apocalipsei:* Pomul Vieţii din mijlo cui Raiului. Mâncatul din acel pom l-ar putea face pe om nemuritor, rară ca să fie şi bun, lucru pe care Dumnezeu nu-1 voieşte; prin urmare, îl scoate afară.

<

3, 24 Şi a *scos Domnul Dumnezeu afară pre Adam şi l-a pus pre el în, preajma Raiului desfătării; şi apus Heruvimi şi sabie de foc învârtitoare, ca să păzească calea pomului vieţii.*

Aşa cum am spus în prima noastră convorbire, Sfântul Macarie Egipteanul tâlcuieşte aceasta în chip tainic, zicând că acest lucru se întâmplă fiecărui suflet când Raiul i se închide. Dar, de asemenea, înseamnă exact ceea ce se spune: că există un Heruvim cu sabie de foc învârtitoare.

Am acoperit până acum primele trei capitole ale *Facerii,* din care s-a luat teologia de temelie a Bisericii despre obârşia omului, şi deci despre telul lui. Slujbele sunt pline de această teologie, îndeosebi slujbele Crucii. La'l4 Septembrie, Praznicul înălţării Sfintei Cruci, se rostesc o mulţime de stihuri foarte frumoase care arată cum priveşte Biserica ceea ce a avut loc în Rai şi ce s-a întâmplat la venirea lui Hristos. Ele asemuiesc pomul din care a gustat Adam cu pomul care a fost Crucea. Una dintre stihirile de la Vecernia cea Mare zice:

> „Veniţi, toate neamurile, binecuvântatului lemn să ne închinăm, prin carele s-a făcut veşnica dreptate. Căci cela ce a amăgit pre strămoşul Adam prin lemn, prin cruce se amăgeşte; şi, fiind surpat, cade cădere cumplită cel ce a ţinut prin tiranie împărătească zidire. Cu sângele cel dumnezeiesc veninul şarpelui se spală; şi blestemul osândirii celei pre

sv dreptate s-a dezlegat, cu nedreaptă judecată cel drept fiind osândit; căci cu lemnul se cădea să se vindece lemnul, şi cu patima celui fără patimă să -i se dezlege patimile cele prin lemn ale celui osândit."

Este foarte adânc şi mişcător lucru să citeşti asemenea stihuri când cunoşti teologia despre Rai şi veacul viitor. în Sedealna de la Utrenia aceleiaşi slujbe, cântăm:

„în Rai, demult, lemnul m-a dezgolit prin mâncare, pricinuindu-mi i vrăjmaşul omorâre; iară lemnul Crucii, aducând haina vieţii oamenilor, ?f; s-a înfipt pre pământ, şi lumea toată s-a umplut de toată bucuria."

Irmosul Cântăm a 5-azice: .-.';< n\>-:; o>: »>f'

„O, de trei ori fericite lemn, pre care s-a răstignit Hristos împăratul şi , Domnul, prin care a căzut cel ce a înşelat cu lemnul, înşelat fiind de cel *ii ce s-a pironit pre tine cu trupul, de Dumnezeu, carele dă pace sufletelor ., noastre." ■..;nv?w .■.•>.wml.

Iar Irmosul Cântării a 9-a:

r „Moartea ce a venit neamului omenesc prin mâncarea din pom, prin • t Cruce s-a stricat astăzi, pentru că blestemul strămoaşei cel a tot neamul > s-a dezlegat prin odrasla Preacuratei Maicii lui Dumnezeu, pre carea ::,-toate puterile cereşti o măresc."

Canonul Praznicului Arătării Domnului (6 Ianuarie), alcătuit de Sfântul Ioan Damaschin, ne spune că diavolul a adus moartea în zidire, dar Hristos 1-a biruit:

„Cel ce a sădit întâi moartea făpturii, închipuindu-se în firea fiarei ce- „ lei rău făcătoare, se întunecă prin trupeasca venire; că este lovit de Stăpâ nul, Cel ce s-au arătat ca un luceafăr, ca să îi sfărâme capul cel vrăjmaş."

Iată, dar, pe scurt, teologia începutului tuturor lucrurilor, Raiul, întâiul Adam, căderea lui şi starea la care trebuie să încercăm a ne întoarce prin al Doilea Adam, Care este Hristos. /•

Dacă interpretezi toate aceste întâmplări ~~i din istoria ti~~mpurie a omenirii ca pe o simplă alegorie, ca pe o poveste frumoasă care spune cu totul altceva, te vei lipsi de adevărata înţelegere a Raiului. Mulţi teologi romano-catolici, de pildă, spun că ideea de Rai nu se potriveşte cu descoperirile antropologiei moderne; deci trebuie să reinterpretăm totul pornind de la concluzia că omul a evoluat din animale inferioare. Păcatul strămoşesc, spun ei, trebuie să însemne că, de îndată ce omul a ajuns la o dezvoltare îndestulătoare spre a deveni conştient de sine, şi deci de a se face om, această *conştientizare* a fost ca un fel de cădere. Raiul nu-şi află loc potrivit în această schemă, fiindcă în Rai omul a fost o făptură îndumnezeită.

Este foarte important să vedem cele două concepţii cu totul potrivnice. Prima concepţie arată că omul a fost făcut direct de Dumnezeu, cu o înţelepciune supraomenească, cu acea fire dintru început din care am căzut şi la care suntem chemaţi să ne întoarcem. Cealaltă părere susţine că omul provi-

ne din făpturile inferioare. Negreşit, a doua concepţie duce la o filosofie a relativismului moral, căci, dacă am. fost cândva un'alt fel de făpturi, nişte creaturi de felul maimuţelor, atunci urmează să ajungem altceva - ne îndreptăm către Supraom. (Cei mai mulţi evoluţionist! spun, nu de puţine ori, că omenirea în ansamblul ei va deveni Supraom'.) Părerea aceasta duce şi la idei religioase de tipul celor profesate de Teilhard de Chardin, care spune că întreaga lume evoluează spre o stare mai înaltă, că lumea însăşi este asemeni pâinii ce se preface întru cealaltă lume, ca apoi totul să devină Hristos. Desigur, aceasta seamănă cu panteismul, o groaznică erezie - exact lucrul de care are nevoie Antihrist spre a veni să împărătească. Oamenii se vor socoti

zei, având, de fapt, o filosofie animalică.

Dacă ne ţinem de părerea Sfinţilor Părinţi, vedem că Hristos a murit cu adevărat pe Cruce. Este un eveniment real, fizic, nu o imagine sau o alegorie; totodată, ea are urmări duhovniceşti, ducând la schimbarea condiţiei omului. Ea ne dă mântuire: nu o mântuire în sens figurat, ci mântuirea reală.' Tot aşa, şi Adam a gustat dintr-un pom, şi astfel a pierdut Raiul. Şi acesta a fost un eveniment real, cu urmări duhovniceşti, schimbând condiţia omenească.

,ti :U,/ CAPITOLUL

ŞAPTE .

1* *Viata în afara Raiului*

(Facere4;5;6,l-5)

..... "*»:."..j\f'!.-..rfT./."'.t.'r;.<"iii"'/5Î;

în capitolul precedent am cercetat izgonirea lui Adam din perspectiva

Raiului; acum vom căuta să vedem unde s-a dus Adam. O dată cu capitolul al patrulea din *Cartea Facerii* începe viata pământească aşa cum o cunoaştem acum - dar, după cum vom vedea, şi foarte diferită de viata noastră de acum în multe privinţe.

Spre deosebire de primele trei capitole ale *Facerii,* la care există din belşug tâlcuiri patristice, pentru ultimele capitole există doar câteva. Ne vom întemeia, în primul rând, pe tâlcuirile la *Facere* ale Sfântului Ioan Gură de Aur şi ale Sfântului Efrem Şirul. Există şi în Apus tâlcuirile Fericitului Augustin, pe care nu le-am consultat, şi încă vreo câteva.

în capitolul patru şi în cele următoare vom urma, în principal, textul grecesc al *Facerii (Septuaginta),* cu câteva variante din King James Version[252], care e tradusă din ebraică.

1. Izgonirea lui Adam

Capitolul patru începe cu Adam în surghiun. Unde a fost surghiunit Adam ? Textul grecesc al *Facerii* 3, 24 spune: *Şi a scos Domnul Dumnezeu afară pre Adam şi l-apuspre el în preajma Raiului desfătării.*

întrucât, aşa cum am văzut, Raiul este un loc anume, la fel şi pământul unde Adam a fost surghiunit era un loc anume, aflat lângă Rai. Am văzut în Capitolul 2 al *Facerii* (7-8) că Adam fusese făcut din pământ şi apoi dus în Rai; acum deci este izgonit în locul unde a fost făcut. Sfinţii Părinţi sunt surprinzător de „geografici" în privinţa locului, pe care îl socotesc a'fi în apropierea Raiului, putând chiar să fie 'văzut din el şi dând înlesniri duhovniceşti care vor dispărea pentru oamenii de mai târziu. Sfântul Efrem Şirul scrie:

> „Când Adam a păcătuit, Dumnezeu 1-a izgonit din Rai şi, în bunătatea Lui, i-a dat o locuinţă în afara hotarelor Raiului. El 1-a aşezat într-o vale de lângă Rai. Dar oamenii au păcătuit şi acolo, şi pentru aceasta au fost risipiţi...
>
> Familia celor doi fraţi s-a despărţit: Cain a plecat şi a început să trăiască în pământurile din Miazănoapte, mai jos decât locurile unde locuiau

[252] Versiunea englezească a traducerii Bibliei (1611), folosită în Biserica Anglicană, (n. tr.)

familiile lui Sith şi Enos. Dar urmaşii celor care locuiau mai sus, şi care se chemau fiii lui Dumnezeu, şi-au părăsit pământul, coborând şi luând în căsătorie pe fiicele oamenilor, fiicele celor care locuiau mai jos."[253] Vom relua subiectul la capitolul 6 al *Cârtii Facerii;* deocamdată, să observăm doar faptul că starea lui Adam în afara Raiului - stare ce a dăinuit cel puţin pe lunga durată a vieţii sale şi, probabil, şi la urmaşii săi de până la Potop - a fost destul de diferită'de starea omenirii căzute de astăzi. Vom cerceta, în acest curs, câteva dintre trăsăturile trupeşti ale acestei deosebiri; să notăm doar folosul *duhovnicesc* al aflării în preajma Raiului, al putinţei de a mai vedea locul şi starea de unde omul a căzut şi la care este chemat să se reîntoarcă.

Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Chiar daca vederea Raiului îi pricinuia nespusă durere, ea nu-i era de mai puţin folos, căci necontenita privire a Raiului îi era celui îndurerat întărire pentru viitor, ca să nu mai cadă iarăşi întru acelaşi păcat. "[254] Văzând încă Raiul, Adam încă se afla, oarecum, aproape de Dumnezeu; nu era chiar atât de departe de Dumnezeu cum va ajunge omenirea de mai târziu. Pe deasupra, duhovniceşte, el poate privi şi vedea ceea ce a pierdut. Ne putem deci închipui că Adam se afla într-o stare de pocăinţă şi nevointă. El a căzut o dată, pierzându-şi starea dintru început, iar acum urmează a fi mai puţin ispitit, văzând Raiul pe care 1-a pierdut.

Această învăţătură este înfăţişată şi în slujba Bisericii Ortodoxe din Du minica Iertării, când creştinilor ortodocşi care se pregătesc pentru nevointele Postului Mare li se dă, ca o insuflare spre pocăinţă, tocmai icoana lui Adam stând afară din Rai şi privind la ceea ce a pierdut: ' , • ? - ■

„Şezut-a Adam în preajma Raiului şi de goliciunea sa, plângând, se tânguia: Vai mie, celuia ce m-am supus înşelăciunii celei viclene şi am fost furat de ea, şi de slavă m-am depărtat!" *(Triod,* Slavă la „Doamne strigat-am...")

• . .. .• f < «/»: - -i :JV . -n . • *. i;;; «- ...:.-,.>..-<:; *

2.CainşiAbel

'.:.. -v.-;iU ..v.ivA.

4, 1-2 *Iar Adam- a cunoscut pre Eva femeia sa, şi zămislind ea a născut pre Cain şi a zis: Dobândit-am om prin Dumnezeu. Şi a mai născut pre Abel, fratele lui.*

Numele Cain înseamnă „dobândit". Capitolul patru începe cu prima poveste a vieţii de după cădere, când Adam trăieşte într-un loc nou: povestea lui Cain şi Abel.

Aici vedem prima deosebire din viata lui Adam şi a Evei între starea din Rai şi starea din afara Raiului: unirea trupească şi naşterea de copii a început

[251] Sf. Efrem Şirul, *Raiul*

[254] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Psalmi* 18, 3, *ed. cit,* p. 212.

doar după izgonire. Cum am văzut, Părinţii sunt categorici când susţin că înainte de cădere Eva a fost fecioară. Iată ce scrie Sfântul Ioan Gură de Aur: „După călcarea poruncii, după scoaterea din Rai, atunci a luat început . unirea trupească dintre Adam şi Eva. înainte de călcarea poruncii duceau '* viată îngerească şi nu a fost vorba deloc de unire trupească."[255] ..t Fără îndoială, aceasta nu lipseşte aşezământul căsniciei de cinstea şi binecuvântarea de la Dumnezeu, ci doar arată că starea dintru început a lui Adam nu era cea a căsătoriei aşa cum o cunoaştem noi. Starea dintru început era asemeni stării la care ne vom întoarce, când nu va mai fi măritiş sau însurătoare (cf Mat. 22, 30), şi toţi vor fi în starea fecioriei.

Părinţii nu pun întrebarea: cum s-ar fi născut copiii dacă Adam nu ar fi căzut ? Ei spun că copiii s-ar fi născut într-un chip pe care îl ştia Dumnezeu, dar nu în felul nostru de acum care, cum zice Sfântul Grigorie al Nyssei, e legat de firea noastră dobitocească. Acest [mod de reproducere] nu va exista în Raiul viitor, şi nu exista nici în Raiul dintru început.

4,2-5 *Şi a fost Abel păstor de oi, iar Cain a fost lucrător de pământ. Şi a fost după câteva zile a adus Cain din rodurile pământului jertfă lui Dumnezeu. Şi a adus şi Abel din cele întâi născute ale oilor sale şi din grăsimea lor; şi a căutat Dumnezeu spre Abel şi spre darurile sale, dară spre Cain şi spre jertfele lui nu s-a uitat; şi s-a întristat Cain foarte, şi s-a mâhnit fata lui.*

Cum le-a venit lui Cain şi Abel gândul de a jertfi ? Părinţii ne spun că gândul de a aduce jertfă lui Dumnezeu, întorcându-i cele mai bune lucruri ale pământului, a fost aşezat în conştiinţa omului chiar de la începutul vieţuirii sale. Dumnezeu a făcut pe oameni ca să-i slujească Lui, astfel că primul lucm la care s-au gândit a fost acela de a-i aduce mulţumire Lui pentru ceea ce aveau.

Dar de ce s-a uitat Dumnezeu cu bunăvoinţă la jertfa lui Abel şi nu la cea a lui Cain ? Era oare părtinitor ? Chiar din scurtul text de aici vedem că Abel a adus din cele mai bune lucruri pe care le avea, *din cele întâi născute ale oilor sale şi din grăsimea lor;* dar Cain a adus doar din *rodurile pământului,* neîngrijindu-se să aducă ceea ce avea mai bun. Avea în sine gândul jertfei, dar cugeta cam aşa: „Păi, am să dau şi eu ce-oi avea". Nu a socotit aceasta ca pe ceva cu totul deosebit, pe când Abel s-a îngrijit să dea tot ce avea mai bun. Cain avea în chip firesc pornirea de a aduce jertfă, dar nu a adăugat de la sine binevoitoarea mulţumire a inimii sale, aşa cum a făcut Abel. De-aceea jertfa lui Abel a fost plăcută lui Dumnezeu, nu însă şi cea a lui Cain.[256] ir

[25] *Ibid.,* 18,4, p. 213. - ..... -.... ----------

[25] Despre jertfele lui Cain şi Abel se mai vorbeşte încă în două locuri din Scriptura, dar numai în mod general: 1 Ioan 3, 12 şi Evrei 11,4.

Sfântul Efrem scrie:

■ -.; • „Abel a adus o jertfă dintre cele mai alese, dar Cain una nealeasă. Abel a ales şi a adus din cele întâi născute şi din grăsimea lor, dar Cain a adus fie spice, fie împreună cu ele roadele ce erau la acea vreme. Deşi jertfa lui era mai sărăcăcioasă decât cea a fratelui său, dacă nu ar fi adus-o cu defăimare, şi jertfa lui ar fi fost plăcută, la fel ca jertfa fratelui său... Dar nu a făcut aşa, deşi era lucru lesnicios; nu s-a îngrijit de cele mai bune spice sau cele mai frumoase roade. In sufletul celui ce aducea jertfa nu era dragoste faţă de Cel ce primea prinosul. Şi aducându-şi jertfa cu defăimare, Dumnezeu a lepădat-o de la Sine."[257] Cain s-a întristat nu numai fiindcă jertfa lui nu a fost primită, ci şi din pricina unei patimi adânci, ce se dezvăluie aici pentru întâia oară în istoria omenirii: pizma. Sfântul Ioan Gură de aur scrie despre acest pasaj:

„Supărarea lui Cain a fost îndoită: s-a supărat nu numai că a fost respins, ci şi pentru că a fost primit darul fratelui său."[258] Sfântul Efrem desluşeşte că primirea darului lui Abel de către Dumnezeu se arată prin focul coborât din cer spre a o mistui, pe când prinosul lui Cain a rămas nemistuit de foc.[259]

Dar iarăşi se arată milostivirea lui Dumnezeu. întocmai cum a venit la Adam după ce a păcătuit şi 1-a întrebat: „Unde eşti *T',* dându-i prilej de pocăinţă, la fel şi acum vine la Cain dându-i acelaşi prilej.

4, 6-7 *Şi a zis Domnul Dumnezeu lui Cain: De ce te-ai întristat, şi pentru ce s-a mâhnit faţa ta ? Au dacă drept ai adus, dar drept nu ai împărţit, oare nu ai păcătuit ? Linişteşte-te; către tine întoarcerea lui, iar tu vei stăpâni pre dânsul.*

Sfântul Ioan Gură de Aur zice despre acest loc:

„Uită-mi-te, iubite, ce pogorământ nespus al purtării de grijă face Dumnezeu ! L-a văzut asaltat, ca să spun aşa, de patima pizmuirii, şi iată că, urmând bunătăţii Sale, îi dă leacurile potrivite, ca să-I scoată îndată şi să nu se înece. [...] [Dumnezeu îi spune:] Deşi ai păcătuit, *linişteşte-te,* în-seninează-ţi gândurile, scapă de furia valurilor ce îţi asaltează mintea; potoleşte tulburarea, ca nu cumva să adaugi un păcat mai greu la cel dinainte. [...] Dumnezeu ştia mai înainte ce are să facă fratelui său Cain, şi de aceea caută să-I întoarcă de la gândul său prin aceste cuvinte. [...] Uită-te la iubirea de oameni a Stăpânului! Cum vrea să-i potolească mânia şi iuţimea şi să-i oprească furia prin cuvintele acestea ! Văzându-i mişcările sufletului şi cunoscându-i neomenosul gând de ucidere, vrea să-i potolească mai dinainte gândul, să facă linişte în mintea sa, supunându-i pe

[257] Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 4, *ed. cit.,* p. 338.
[28] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 18, 5, *ed. cit.,* p. 217.
[29] Sf. Efrem, *op. cit.,* p. 338.

fratele său şi dându-i stăpânire asupra lui. Dar şi după o atât de mare purtare de grijă şi după atâtea leacuri, Cain nu a câştigat nimic. Atâta putere
! are voinţa rea şi răutatea covârşitoare !"[250] ■ v-îA

Acelaşi lucru îl vedem şi astăzi, şi de-a lungul întregii istorii a omenirii: Dumnezeu pedepseşte numai după ce a dat din belşug oamenilor prilej de pocăinţă şi de întoarcere din căile lor.

4, 8 *Şi a zis Cain către Abel, fratele său: Să ieşim la câmp; şi a fost când erau ei în câmp, s-a sculat Cain asupra fratelui său Abel şi l-a omorât pre el.*

în primele capitole din *Cartea Facerii* vedem începutul tuturor celor ce aveau să se repete mai apoi în istoria omenirii. Aici suntem martorii primului omor - un fratricid, uciderea propriului frate.[251] Dar şi aici, din nou, la fel ca şi cu Adam după păcatul său din Rai, Dumnezeu îşi arată întâi grija ca vinovatul să se pocăiască, iar apoi îşi arată milostivirea Sa, chiar când pocăinţa lipseşte.

■ ' 4, 9-16 *Şi a zis Domnul Dumnezeu către Cain: Unde este Abel, fratele tău ? Iar el a zis: Nu ştiu; au doară păzitor sunt eu fratelui meu ? Şi a zis Domnul: De ce ai făcut aceasta ? Glasul sângelui fratelui tău strigă către mine din pământ. Şi acum blestemat să fii tu pre pământul carele a deschis gura sa să primească sângele fratelui tău din mâna ta. Când vei lucra pământul, nu va adaoge a da ţie puterea sa; gemând şi tremurând vei fi pre pământ. Şi a zis Cain către Domnul: Mai mare este vina mea decât a se ierta mie. De mă scoţi astăzi de pre faţa pământului, şi de la faţa ta mă voi ascunde; şi voi fi gemând şi tremurând pre pământ, şi va fi tot cel ce mă va afla, mă va omorî. Şi a zis lui Domnul Dumnezeu: Nu aşa; tot cel ce va omorî pre Cain, de şapte ori se va pedepsi. Şi a pus Domnul Dumnezeu semn lui Cain, ca să nu-l omoare oricine-l va afla pre dânsul. Şi a ieşit Cain de la faţa lui Dumnezeu şi a locuit în pământul Naid în preajma Edenului.* Iată ce spune Sfântul Efrem:

„Dumnezeu i se arată fără mânie, astfel încât, dacă se pocăieşte, rugăciunea rostită de buzele sale poate să spele păcatul omorului săvârşit de mâinile lui; dar dacă nu se pocăieşte, atunci îl aşteaptă o grea pedeapsă, vrednică de un astfel de omor. Dar Cain, în loc de pocăinţă, este plin de nemulţumire, răspunzând mânios Atotştiutorului, Care îl întrebase despre

[20] Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit,* pp. 218-219. <

[a] în Evanghelia de la Luca (11, 50-51), Hristos vorbeşte despre omorârea dreptului Abel: *Ca să se ceară sângele tuturor prorocilor ce s-a vărsat dintru începutul lumii de la neamul acesta, de la sângele lui Avei* [fiul lui Adam] *până la sângele Zahariei* [tatăl Sfântului Ioan Botezătorul] *care a pierit între altar şi între biserică: adevărat zic vouă, se va cere de la neamul acesta.* Afirmând că omorârea lui Abel a avut loc *dintru începutul lumii,* cuvintele lui Hristos contrazic din nou ideea evoluţionistă că au existat milioane de ani de istorie a pă mântului înainte de apariţia omului, (n. ed.)

fratele său spre a-I atrage pe Cain la Sine: *Nu ştiu; au doară păzitor sunt eu fratelui meu ?"*[262]

Sfântul Ioan Gură de Aur observă deosebirea între blestemul rostit asupra lui Adam şi cel rostit asupra lui Cain:

„Cât de mare e păcatul lui Cain faţă de călcarea de poruncă a celui întâi-zidit [Adam] se poate vedea, dacă vrei să gândeşti, din deosebirea de blestem. Lui Adam Dumnezeu îi spusese: *Blestemat fie pământul întru lucrurile tale* (Fac. 3, 17); blestemul s-a îndreptat asupra pământului, cruţându-l pe om. Aici, pentru că fapta era cumplită, îndrăzneala nelegiuită, încercarea de neiertat, este blestemat Cain: *Blestemat să fii tu pre pă mânt.* Cain făcuse aproape ceea ce făcuse şarpele, care slujise ca unealtă voinţei diavolului; după cum şarpele adusese, prin înşelăciune, moartea, tot aşa şi Cain şi-a înşelat fratele; l-a scos la câmp, şi-a înarmat dreapta împotriva lui şi a săvârşit uciderea. De aceea Dumnezeu, aşa cum îi spu şese şarpelui: *Blestemat să fii tu din toate dobitoacele şi din toate fiarele pământului* (Fac. 3, 14), tot aşa îi spune şi lui Cain, pentru că făcuse aceeaşi faptă ca şi acela."[263] '«*!>.'

Mai apoi Cain şi-a recunoscut, în sfârşit, vinovăţia, dar era prea târziu. Sfântul Ioan Gură de Aur spune:

„Iată, s-a mărturisit, s-a mărturisit cum trebuie, dar mărturisirea e fără de folos, iubite ! Nu a fost făcută când trebuia. Se cădea s-o facă la timpul cuvenit, când era cu putinţă să capete milă de la Judecător."[264] Ar trebui adăugat că mărturisirea sa e mai mult o recunoaştere a celor făptuite decât o arătare a pocăinţei; îi părea rău, dar nu s-a pocăit de păcatul său - lucru foarte obişnuit între oameni până în ziua de azi.

Şi astfel Cain a ieşit să trăiască în pământul Naid, un ţinut mai jos, dar încă nu prea depărtat de Eden. în acea vreme a istoriei omeneşti răspândirea geografică a omului era încă foarte limitată. De atunci înainte, cum afirmă Sfântul Efrem, urmaşii lui Cain nu s-au mai căsătorit cu cei ai celorlalţi copii ai lui Adam.[265] Iar semnul pus asupra lui Cain urma a-I feri de răzbunarea acelor rubedenii ale sale.[266] Aşa se face că există două linii paralele de descendenţă ale omenirii: cei după chipurile adevăraţilor următori ai lui Dumnezeu şi cei ce s-au lepădat de El sau, cum i-a descris mai târziu Fericitul Augustin, Cetatea lui Dumnezeu şi Cetatea Oamenilor.

4, 17-22 *Şi a cunoscut Cain pre femeia sa, şi zămislind ea a născut pre Enoh; şi a zidit cetate şi a chemat cetatea pre numele fiului său Enoh. Şi s-a*

[22] Si". Efrem, *ibid.*
[23] Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.* 19, 3, p. 226.
[2M] *Ibid.,p.* 227. ■
[25] Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* 4, *ed. cit.,* p. 346.
[38] *Ibid,* p. 345.

născut lui Enoh Gaidad, şi Gaidad a născut pre Maleleil, şi Maleleil a născut pre Mathusala, şi Mathusala a născut pre Lameh. Şi a luatLameh două femei: numele uneia Ada şi numele celeilalte Sella. Şi a născut Adape Iovii; acesta a fost tată hrănitorilor de dobitoace, cari locuiesc în colibe. Şi numele fratelui lui: luval; acesta a fost carele a izvodit psaltirea şi alăuta. Iară Sella a născut şi ea pre Thovel; acesta a fost bătător cu ciocane, faur de aramă şi de fier. Iară sora lui Thovel, Noema.

De unde a venit soţia lui Cain ? A venit dintre fiicele lui Adam. Adam este obârşia tuturor. *Cartea Facerii* pomeneşte dintre copiii lui doar pe Cain, Abel şi Sith, dar aceştia au fost doar cei dintâi; au mai fost încă mulţi alţii. Mai târziu, în *Facere* 5, 4 citim că Adam a trăit şapte sute de ani după naşterea lui Sith, timp în care *a născut fii şi fiice.* Adam a primit porunca să crească şi să se înmulţească şi a trăit nouă sute treizeci de ani. Deci trebuie să fi avut sute de copii.'

Aceasta ne conduce la o a doua întrebare: cum se face că s-a căsătorit Cain cu propria soră ? Oare aceasta nu încalcă pravila Bisericii Ortodoxe ? Negreşit, aceasta s-a întâmplat la începutul vremurilor, astfel că ei aveau o altă pravilă; nu trăiau după rânduiala pe care o avem noi acum.[267] în zilele acelea oamenii trăiau până la nouă sute de ani. E vădit deci că omenirea era cu totul altfel decât aşa cum o cunoaştem astăzi, chiar şi trupeşte. ' în *Cartea Facerii* (4, 17-22) vedem începutul civilizaţiei aşa cum o cunoaştem noi: prima cetate, primele meserii, primele arte. Este vădit că cele înfăţişate aici nu sunt mai mult decât nişte sugestii despre cele ce se întâmplau atunci, dar este deja suficient spre a ne da o imagine cu totul diferită de cea prezentată de concepţia evoluţionistă despre obârşia omului. în concepţia biblică, cele ce s-ar numi caracteristicile „înaintate" ale civilizaţiei vin chiar la început, iar prima cetate este deja întemeiată de fiul întâiului' om. Nu ni se spune nimic despre populaţia lumii din generaţiile lui Adam, dar este evident că, datorită vieţii îndelungate a primilor Patriarhi şi poruncii date lor de Dumnezeu de a creşte şi a se înmulţi, după câteva generaţii trebuie să fi existat mai multe mii sau chiar milioane de oameni.

(Raţionaliştii care studiază Biblia, văzând începuturile omului în primitivii locuitori ai peşterilor din epoca de piatră, tăgăduiesc însăşi existenta lui Cain şi Abel ca personaje istorice. Pentru ei totul nu este decât o poveste moralizatoare.)

Lameh este primul bărbat despre care se spune că a avut două soţii. După câte se pare, acest obicei, care devine mult mai obişnuit după Potop, era o raritate în zilele primilor Patriarhi.

„Era la început", explică Sf. Ioan Gură de Aur, „şi pentru că trebuia să se înmulţească neamul omenesc, s-a îngăduit să se căsătorească fraţii între ei" *{Omilii la Facere* 20,'l, *ed. cit,* p. 234).

4, 23-24 *Şi a zis Lameh femeilor sale, Ada şi Sella: Ascultaţi glasul meu, femeile lui Lameh, băgaţi în urechi cuvintele mele, că bărbat am omorât spre rană mie şi tânăr spre vătămare mie; că de şapte ori s-a pedepsit pentru Cain, iar pentru Lameh de şaptezeci de ori câte şapte.*

Locul acesta a fost tâlcuit în fel şi chip, dar cea mai simplă deslușire este cea a Sfântului Ioan Gură de Aur, care zice că aici se arată glasul conştiinţei în Lameh, ce şi-a mărturisit pe fată păcatul şi s-a socotit vrednic de mai mare pedeapsă decât Cain (fiindcă el văzuse de-acum pedeapsa lui Cain pentru vina de a ucide).[268]

4, 25-26 *Şi a cunoscut Adam pre Eva, femeia sa, şi zămislind a născut fiu, şi a chemat numele lui Sith, zicând: Ridicatu-mi-a Dumnezeu altă să mantă în locul lui Abel, pre care l-a omorât Cain. Şi lui Sith i s-a născut fiu, şi i-'a pus numele lui Enos; acesta a nădăjduit a chema numele Domnului Dumnezeu.*

Aici textul se reîntoarce la descendenta principală a lui Adam (prin care se va scrie cartea neamului Mântuitorului). Sith înseamnă „înlocuitor".

în ebraică versetul 26 este diferit: „Atunci au început oamenii a chema numele Domnului". Ambele variante par să arate începutul unei închinări mai orânduite către Dumnezeu, legată de numele lui Enos; iată şi pricina pentru care urmaşii lui Sith sunt numiţi în capitolul şase „fiii lui Dumnezeu".

3. Neamurile Patriarhilor de la Adam., prin Sith, până la Noe

5, 1-21 *Aceasta este cartea facerii oamenilor; în care zi afăcutDumne" zeu pre Adam., după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre el; bărbat şi femeie i-a făcut pre ei şi i-a binecuvântat. Şi au chemat numele lui Adam, în ziua în care i-a făcut pre ei. Şi a trăit Adam două sute şi treizeci de ani şi a născut fiu după chipul şi asemănarea sa şi a numit numele lui Sith. Şi au fost zilele lui Adam, care le-a trăit după ce a născut pre Sith, ani şapte sute, şi a năs cut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Adam, care le-a trăit, nouă sute şi treizeci de ani, şi a murit. Şi a trăit Sith ani două sute şi cinci, şi a născut pre Enos. Şi a trăi Sith după ce a născut pre Enos ani şapte sute şi şapte, şi a născut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Sith ani nouă sute şi doispre zece, şi a murit. Şi a trăit Enos ani o sută şi nouăzeci, şi. a născut pre Cainan. Şi. a trăit Enos după ce a născut pre Cainan ani şapte sute cincispre zece, şi. a născut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Enos ani nouă sute cinci, şi a murit. Şi a trăit Cainan ani o sută şaptezeci, şi a născut pre Maleleil. Şi a trăit Cainan după ce a născut pre Maleleil ani şapte sute patru zeci, şi a născut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Cainan ani nouă sute*

268 -V T - , . •,. , ™ ~ „ , „™ ; « - * * " ; .ww .-. ;\
[1] Sf. Ioan Gură de Aur, *ibid*, 20,2, pp. 236-239.

zece, şi a murit. Şi a trăit Mal el eil ani o sută şasezeci şi cinci, şi a născut pre Iared. Şi a trăit Maleleil după ce a născut pre Iared ani şapte sute treizeci, şi a născut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Maleleil ani opt sute nouăzeci şi cinci, şi a murit. Şi a trăit Iared ani o sută şasezeci şi doi, şi a născut pre Enoh. Şi a trăit Iared după ce a născut pre Enoh ani opt sute, şi a născut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Iared ani nouă sute şasezeci şi doi, şi a murit. Şi a trăi Enoh ani o sută şasezeci şi cinci, şi a născut pre Mathusala.

Pasajul acesta ne pune mai multe întrebări.

1. Toţi Patriarhii de la început au trăit nouă sute de ani sau pe aproape, ceea ce e de neînchipuit pentru noi, care cu mare greutate ajungem la optzeci sau nouăzeci de ani, lucru statornicit pentru omenire încă înainte de vremurile Psalmistului David. Critica rationalistă e ispitită aici să „reinterpreteze" textul. Dar toţi Sfinţii Părinţi îl primesc întocmai cum este scris: oamenii din vremile acelea,' în primele veacuri de după facere, erau cu adevărat foarte deosebiţi trupeşte de noi. în capitolul trei am vorbit puţin despre climatul lumii de dinainte de Potop, când nu exista curcubeu din pricina tăriei de abur ce încingea pământul, dând un climat temperat şi filtrând radiaţia vătămătoare. Pe-atunci viata era cu adevărat deosebită (şi chiar Raiul era încă vizibil, aşa cum am văzut), iar dacă lăsăm deoparte prejudecăţile dobândite din ilustraţiile cu primitivii locuitori ai peşterilor din epoca de piatră, nu avem nici un motiv să nu acceptăm acest fapt.

,2. A doua întrebare priveşte genealogia însăşi: de ce era atât de însemnată, încât să fie păstrată ? întrucât teoria evoluţiei are nevoie de câteva sute de mii de ani de istorie a omenirii, criticii raţionalişti sunt siliţi să reinterpreteze genealogia de fată, fie afirmând că în ea se cuprind intervale de mii de ani, fie cel puţin că unii dintre Patriarhi nu au fost nicidecum persoane reale, ci simple'nume semnificând epoci întinse. Dacă este aşa, atunci desigur că nu avem aici nici un fel de genealogie.

însă Sfinţii Părinţi afirmă într-un glas că lista de nume chiar *este* o genealogie, fiind însemnată nu doar pentru că păstrează amănunte despre istoria timpurie a omenirii, ci mai ales fiindcă este *genealogia lui Hristos.* întreaga genealogie a lui Hristos este dată la Luca, capitolul 3 (căci capitolul 1 de la Matei o duce numai până la Avraam), iar Părinţii se îngrijesc mult să pună în rânduială orice aparente nepotriviri în privinţa numelor (de pildă Sfântul Grigorie Teologul, în Omilia sa pe această temă), astfel încât să o păstreze ca o genealogie precisă. Avem de ales: să fim de partea Scripturii şi a Sfinţilor Părinţi, sau de partea criticilor raţionalişti moderni ce-şi scot înţelepciunea din speculaţiile savanţilor moderni (şi nicidecum din faptele concrete).

3. Din numărul de ani arătat aici (şi în pasajele următoare din *Cartea Facerii)* este cu putinţă să se socotească vârsta omenirii. Potrivit cifrelor din textul *Vechiului Testament* după Septuaginta, ne aflăm în anul 7490 de la fa-

cerea lui Adam.[269] în textul ebraic numerele diferă puţin, dând un total al vârstei omenirii mai mic cu peste o mie de ani. Părinţii nu s-au tulburat nicicând de această deosebire (de pildă, Fericitul Augustin o explică în *Cetatea lui Dumnezeu* ca pe un lucru de mai mică însemnătate)[270], dar acceptă Tară discuţie atât vârsta mare a primilor Patriarhi cât şi vârsta aproximativă a omenirii de patru până la cinci mii de ani la naşterea lui Hristos (de fapt, cu puţin peste 5 500 de ani, conform textului din Septuaginta).[271]

4. începând cu capitolul cinci din *Cartea Facerii* urmărim istoria celui care se poate numi de acum „poporul ales": un popor afierosit lui Dumnezeu, care transmite predania adevăratei închinări şi evlavii, pregătindu-se ca în final să nască pe Messia cel făgăduit. Deci despre urmaşii lui Cain nu ni se mai spune mare lucru; ei nu sunt poporul ales. însă urmaşii lui Sith sunt -chiar dacă şi ei până la urmă au decăzut şi au fost nimiciţi, în afară de un singur om, Noe, şi cu fiii săi. , . . , . , » . . . . , , .■>■■■, n>v ..-/.,..

[29] Adică în 1982, în cea de-a doua parte a cursului despre *Facere* ţinut de Părintele Serafim, (n. ed.)

[20] Cf. Fericitul Augustin, *Cetatea lui Dumnezeu* 15, 13. în alt loc din *Cetatea lui Dumnezeu,* carte scrisă între 413-426 d. H., Fericitul Augustin scrie: „Să lăsăm deoparte speculaţiile oamenilor care nu ştiu ce spun când vorbesc despre firea şi obârşia neamului omenesc..'. Ei sunt amăgiţi de acele scrieri cu totul mincinoase ce susţin a da istoria mai multor mii de ani, deşi, dacă se calculează după scrierile sfinte, aflăm că nu au trecut nici 6000 de ani" *{Cetatea lui Dumnezeu* 12, 10). Augustin continuă spunând că vechea cronologie grecească „nu depă şeşte adevărata socoteală a duratei lumii care e dată în scrierile noastre, cu adevărat sfinte (adică în Scripturi)", (n. ed.)

[21] Cele mai timpurii însemnări creştine despre vârsta lumii potrivit cronologiei biblice aparţin lui Theofil (115-181 d.H.), al şaselea episcop al Antiohiei de la Apostoli, în scrierea sa apologetică *To Autolycus,* şi lui Iulie Africanul (200-245 d.H.), în lucrarea *Cele cinci cârti despre cronologie.* Amândoi aceşti scriitori creştini timpurii, urmând textul *Vechiului Testa ment* din Septuaginta, au determinat vârsta lumii la 5530 de ani în momentul naşterii lui Hristos. Calculul bizantin obişnuit, derivat tot din Septuaginta, aşeza data facerii lumii în anul 5508 Î.H. Această dată, care a suferit mici revizuiri înainte de a fi definitivată în veacul al şaptelea, a slujit ca punct de pornire pentru Calendarul Imperiului Bizantin şi al Bisericii Ortodoxe Răsăritene, fiind cunoscută ca Era împărătească Constantinopolitană de la facerea lumii. Biserica Răsăriteană a evitat Era Creştină, întrucât data naşterii lui Hristos era contro versată la Constantinopol încă din veacul al patrulea (vezi E..I. Bickerman, *Chronology of the Ancient World,* Corneli University Press, Ithica, NY, 1968, p. 73; E.G. Richards, *Map-ping Time,* Oxford University Press, 1998, p. 107; V. Grumel, *La Chronologie,* Paris, 1958, p. 62; şi Jack Finegan, *Handbook of Biblical Chronology,* Hendrickson Publ., Peabody, Mass., 1998, p. 108). Când Rusia a primit creştinismul ortodox de la Bizanţ, ea a moştenit şi Calendarul Ortodox întemeiat pe data facerii lumii. Facerea lumii a fost folosită ca punctul de plecare al calendarului Imperiului Rusesc până la reformele occidentalizante ale lui Petru I, la începutul veacului al optsprezecelea (vezi N. Riasanovski, *A History ofRussia,* Oxford University Press, 1977, p. 244), şi încă stă la temelia calendarelor ortodoxe tradiţionale până astăzi. Părintele Serafim scrie că „chiar şi Părinţii cei mai mistici", precum Sf'lsaac Şirul, acceptă fără discuţie înţelegerea de obşte a Bisericii că lumea a fost făcută „mai mult sau mai putin"pela5 500'î.H.(n.ed.)

5, 22-24 Şi *bine a plăcut Enoh lui Dumnezeu, şi după ce a născut pre Mathusala a trăit Enoh două sute de ani şi a născut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Enoh ani trei sute şasezeci şi cinci. Şi bine a plăcut Enoh lui Dumnezeu şi nu s-a aflat, pentru că l-a mutat pre dânsul Dumnezeu.*

Despre Enoh Sfântul Pavel zice aşa: *Prin credinţă Enoh s-a mutat ca să nu vază moarte, şi nu s-a aflat, pentru că l-a mutat'pre el Dumnezeu; că mai înainte de mutarea lui a fost mărturisit, că a bine plăcut lui Dumnezeu* (Evr. 11, 5). Predania patristică este unanimă zicând că Enoh, care aşa de mult a plăcut lui Dumnezeu încât nu a murit, ci s-a mutat viu în Rai, se va întoarce la sfârşitul lumii, împreună cu Ilie care a fost înălţat de viu la ceruri, spre a propovădui a Doua Venire a lui Hristos; atunci vor muri ca mucenici, urmând a fi înviaţi după trei zile şi jumătate (Apoc. 11).

5, 25-6, 1 Şi *a trăit Mathusala ani o sută optzeci şi şapte, şi a născut pre Lameh. Şi a trăit Mathusala după ce a născut pre Lameh ani şapte sute optzeci şi doi, şi a născut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Mathusala, care Ie-a trăit, ani nouă sute şasezeci şi nouă, şi a murit. Şi a trăit Lameh ani o sută optzeci şi opt, şi a născut fiu. Şi a chemat numele lui Noe, zicând: Acesta va face să odihnim de lucrurile noastre şi de necazurile mâinilor noastre şi de pământul care l-a blestemat Domnul Dumnezeu. Şi a trăit La meh după ce a născut pre Noe ani cinci sute şasezeci şi cinci, şi a născut fii şi fiice. Şi au fost toate zilele lui Lameh ani şapte sute cincizeci şi trei, şi a murit. Şi era Noe de cinci sute de ani; şi a născut Noe trei feciori: pre Sim, pre Ham şi pre Iafeth. Şi a fost când au început oamenii a se înmulţi pre pământ şi li s-au născut lor fiice.*

Versetele acestea cuprind genealogia omenirii până la Noe - întreaga omenire de până la Potopul ce a avut loc cam la două mii de ani după facere. Dând fiului său numele de Noe, care înseamnă „odihnă", Lameh a prorocit că în zilele lui va fi sfârşitul păcatelor omenirii - Potopul.

4. Stricăciunea omenirii ■<■■ A •• '

6, 2-3 *Văzând fiii lui Dumnezeu pre fiicele oamenilor că erau frumoase, şi-au luat lor femei din toate care au ales. Şi a zis Domnul Dumnezeu: Nu va rămânea Duhul meu în oamenii aceştia în veac, pentru că trupuri sunt, şi vor fi zilele lor o sută şi douăzeci de ani.*

în sens patristic, „fiii lui Dumnezeu" erau urmaşii lui Sith, poporul ales ce avea să se păstreze pe sine întru virtute. Ei trăiau într-un loc înalt, de-a lungul hotarelor Raiului. Se numeau „fiii lui Dumnezeu" fiindcă prin ei urma să vină Hristos.

„Fiicele oamenilor" erau urmaşele lui Cain. Ei erau poporul oprit, paria. Trebuia ca fiii lui Dumnezeu să se păstreze curaţi, nefiindu-le îngăduit să se

căsătorească cu cei coborâţi din Cain. (Mai târziu, acelaşi lucru apare în legătură cu iudeii, care erau tînuti să rămână separaţi de toţi ceilalţi.) Trebuia ca fiii lui Dumnezeu să rămână osebiţi, ca să poată să ajungă născătorii Mântuitorului.

Sfântul Efrem afirmă că urmaşilor lui Cain li s-au născut mai multe fiice, ceea ce arată stingerea neamului lui Cain şi dorinţa lor de a se mărita cu fiii lui Sith spre a-şi păstra neamul. Fiii lui Dumnezei mişcaţi de pofta trupească, s-au depărtat de la porunca lui Dumnezeu de a rămâne osebiţi de toţi cei care erau ai lui Cain. Ei au căzut în capcană şi întreaga omenire a ajuns decăzută - a ajuns „trup" sau trupească.[272] Sfântul Pavel zice: *Şi cei ce sunt în trup lui Dumnezeu a plăcea nu pot* (Rom. 8, 8).

Cei „o sută şi douăzeci de ani" nu se referă la durata vieţii omului, ci la timpul dat pentru pocăinţă înainte de Potop - arătându-se iarăşi milostivirea lui Dumnezeu.[273]

Unii au speculat că „fiii lui Dumnezeu" erau flinte cereşti sau îngeri. Sfinţii Părinţi cunoşteau această interpretare, pe care au respins-o, spunând că îngerii nu pot naşte oameni.[274] Speculaţiile antice despre îngeri ce se împreunează cu oameni, ca şi speculaţiile moderne despre extraterestri sunt, bineînţeles, simple basme întemeiate pe fantezii deşarte.

[a] Sf. Efrem Şirul continuă, explicând că „fiicele lui Cain s-au împodobit, făcându-se laturi pentru ochii fiilor lui Sith... întreaga seminţie a lui Sith... şi-a pierdut minţile din pricina lor... întrucât fiii lui Sith intrau la fiicele lui Cain, ei s-au îndepărtat de primele'sotii pe care le lua seră mai înainte. Atunci şi acele soţii au ajuns să-şi dispreţuiască înfrânarea şi, din pricina soţilor lor, au început îndată să lepede ruşinea pe care până atunci o păstraseră de dragul soţilor. Tocmai pentru această desfrânare, ce a cuprins atât pe bărbaţi cât şi pe femei, zice Scriptura *că îşi stricase tot trupul calea saprepământ* (Fac. 6, 12)." *'(Tâlcuire la Facere).* (n. ed.)

[25] Sf. Efrem scrie: „Dacă se pocăiesc în acest timp vor fi izbăviţi de mânia ce va să vie asu pra lor. Dar de nu se pocăiesc, prin faptele lor vor chema să se pogoare [mânia] asupra lor. Harul a dăruit o sută şi douăzeci de ani de pocăinţă unei generaţii care, după dreptate, nu era vrednică de pocăinţă" *(Tâlcuire la Facere),* (n. ed.)

[274] Identificarea „fiilor lui Dumnezeu" cu îngerii sau flintele cereşti se întemeia în parte pe cartea apocrifă a lui Enoh. Această interpretare rabinică destul de răspândită în veacul întâi şi al doilea de după Hristos poate fi găsită la scriitorii evrei Iosif Flavius *(Antichităţi iudaice* 1, 3) şi Filon din Alexandria *(Uriaşii),* ca şi în unele scrieri gnostice (de ex. învăţătura lui Va-lentinian). Unii dintre primii scriitori creştini au primit şi ei din greşeală această interpretare. (Vezi J. C. VanderKam şi W. Adler, *The Jewish Apocalyptic Heritage in Early Christianity,* Fortress Press, Minneapolis, 1996, pp. 61-88.)

Prima referinţă creştină păstrată la „fiii lui Dumnezeu" ca urmaşi ai lui Silh se află în *Cele cinci cărti despre cronologie* a scriitorului creştin timpuriu Iulie Africanul (200-245 d.H.). Această interpretare a devenit învăţătura Bisericii, fiind aşezată pe temeiuri teologice de către Sf. loan Gură de Aur *(Tâlcuire la Facere* 22, 6-7), Sf. Efrem Şirul *(Tâlcuire la Facere* 6, 3; *Imnele Naşterii Domnului* 1, 48; *Imnele despre Credinţă* 46, 9; *Imnele împotriva ereziilor* 19, 1-8 şi *Imnele despre Rai* 1, 11), Sf. loan Cassian *(Convorbiri* 8, 20-21), Fer. Augustin *(Cetatea lui Dumnezeu* 15, 23), Sf. Grigorie Palama *(Despre ştiinţa firească si cea teologică* 62), Sf. Athanasie *(Patru Cuvinte împotriva arienilor),* Sf. Chirii al Alexandriei etc. (n. ed.)

6, 4 *Şi. erau uriaşi pre pământ în zilele acelea; şi după aceea când intrau fiii lui Dumnezeu la fiicele oamenilor şi le năşteau lor, aceia erau uriaşii cei din veac, oamenii cei numiţi.* t ■ *au-mv* «:

Prin „uriaşii" de aici nu e nevoie să înţelegem nişte oameni enormi. Potrivit Sfântului Efrem, urmaşii lui Sith, neamul'ales, erau înalţi şi bine făcuţi, pe când urmaşii lui Cam, cei blestemaţi, erau piperniciţi.[275] Când cele două neamuri s-au amestecat, a predominat' statura înaltă a' sithitilor. Statura „uriaşă" a bărbaţilor - urmaşii lui Sith - înainte de Potop pare a fi unul dintre atributele omenirii ce s-a pierdut o dată cu noile condiţii climatice ale lumii de după Potop. LXt*'i/i: !i;'X* '--iH'Ji: '

Poate că aceşti „uriaşi", cu faptele lor de vitejie (înfăţişate, poate, în luptele cu urmaşii lui Cain) stau la obârşia „zeilor" din legendele de mai târziu ale Greciei şi ale altor ţări.

.-N

■ 11 TI

•). A

. J ' n,

Ir.

' a -fa. . , i ' I ijf,'

[275] St'. Efrem explică cum s-a ajuns aici: „Casa lui Cain, deoarece pământul fusese blestemat să nu le mai dea puterea sa, dobândea recolte puţine, fără putere, la fel cum astăzi unele grăunte, fructe şi ierburi dau putere, iar altele nu. Fiindcă în acea vreme ei erau blestemaţi şi fii ai celor blestemaţi, trăind în pământul blestemat, adunau şi mâncau roade nehrănitoare, iar cei ce le mâncau erau lipsiţi de putere, la fel ca hrana lor. Iar Sithitii, pe de altă parte, fiind urmaşii celui binecuvântat'(Sith) şi trăind în pământul aflat la hotaiul despărtiturii Raiului, recolta lor era îmbelşugată şi plină de putere. Tot aşa erau şi trupurile celor ce mâncau aceste roade tari şi puternice" *(Tâlcuire la Facere),* (n. ed.)

Potopul

(Facere 6,5-8, 22)

6, 5-7 /ara *văzând Domnul Dumnezeu că s-au înmulţit răutăţile oamenilor pre pământ şi cum. că fiecare cugetă în inima sa cu deadinsul la viclenii în toate zilele, şi a socotit Dumnezeu că a făcut pre om pre pământ, şi. s-a căit. Şi a zis Dumnezeu: Pierde-voi pre omul pre care l-am făcut de pre fata pământului, de la om până la dobitoc şi. de la cele ce se târăsc până 'la pasările cerului, căci mă căiesc că i-am făcut pre ei.*

Aici istorisirea subliniază universalitatea răului, care cuprindea şi tineri şi bătrâni deopotrivă (întocmai ca în zilele noastre). Desigur că Dumnezeu nu „se căleşte" că a făcut pe om - aceasta este doar o adaptare la înţelegea noastră pământească. El hotărăşte doar să pedepsească pe oameni şi să pună un nou început prin dreptul său Noe, care trebuia să devină un fel de nou Adam. Aşa cum întreaga zidire a fost făcută pentru om şi are să se reînnoiască o dată cu el la sfârşitul lumii, când va fi un cer nou şi un pământ nou, la fel şi pieirea zidirii are loc împreună cu oamenii cei nelegiuiţi din vremea lui Noe.

6, 8-10 *Dară Noe a aflat har înaintea Domnului Dumnezeu. Acestea sunt naşterile lui Noe: Noe, om drept, desăvârşit fiind întru neamul său, a bine-plăcut lui Dumnezeu Noe. Şi a născut Noe trei feciori, pre Sim, pre Ham şiprelafeth.*

Părinţii arată îndeosebi cât de mare era virtutea lui Noe spre a fi aşa de desăvârşit în mijlocul unei generaţii stricate - deci este cu putinţă ca şi noi să fim virtuoşi, chiar trăind în asemenea vremi decăzute cum sunt ale noastre. Observând faptul că Noe a avut doar trei copii (pe când Adam şi ceilalţi Patriarhi au avut poate sute), Părinţii ne îndreaptă privirile spre curăţia lui Noe care se înfrâna chiar de la legiuitul pat al nunţii.

6, 11-13 *Şi se stricase pământul înaintea lui Dumnezeu, şi se umpluse de nedreptate. Şi a văzut Domnul Dumnezeu pământul, şi era stricat, pentru că îşi stricase tot trupul calea sa pre pământ. Şi a zis Domnul Dumnezeu lui Noe: Sfârşitul a tot omul vine înaintea mea, că s-a umplut pământul de nedreptate de la dânşii, şi iată voi pierde pre ei şi pământul.*

Aici, arată Sfântul loan Gura de Aur, Dumnezeu vorbeşte lui Noe fată către fată despre planul său pentru omenire. Parcă i-ar spune lui Noe: „Atât

de mult s-a înmulţit păcatul, că s-a revărsat şi a umplut de răutate tot pământul. De-aceea am să-i pierd şi pe ei şi pământul. întrucât ei, prin faptele lor nelegiuite, luându-o înainte, s-au dus pe ei înşişi la pieire, de aceea aduc peste ei prăpăd desăvârşit şi-i pierd şi pe ei şi pământul, pentru ca pământul să poată primi curăţire, ca să se curăţească de murdăria atâtor păcate."[276] Apoi Dumnezeu porunceşte lui Noe să-şi facă o corabie.

6, 14-16 *Iară tufă tie corabie din lemne neputrezitoare în patru muchii; despărţituri vei face prin corabie şi o vei smoli pre dinlăuntru şi pre dinafa ră cu 'smoală. Şi aşa vei face corabia: de trei sute de coti va fi lungimea co răbiei şi de cincizeci de coti lăţimea şi de treizeci de coti înălţimea ei. Strâmtând-o vei face corabia, şi 'deasupra de un cot o vei sfârşi; 'şi uşa co răbiei vei face în coaste, şi cămări câte cu două şi câte cu trei rânduri de poduri vei face într-însa.* *> „„„.„.„„ .<....-..., .'

Cotul este distanta de la cot până la capătul palmei, deci cam 46 de centimetri. Astfel, corabia, potrivit acestor măsuri, ar fi fost cam de 138 m lungime, 23 m lăţime şi 13,80 m înălţime. Aceasta arată că era un fel de alcătuire foarte neobişnuită, cam ca o luntre mare - o luntre rectangulară, cu trei dimensiuni -având singurul rol de a tine deasupra apei pe Noe cu copii săi şi cu animalele în timpul Potopului. Aceasta vrea să însemne că urmează un potop ce va nimici totul, şi numai cei rămaşi în corabie vor 11 izbăviţi.

Ne putem, desigur, închipui cât de mult i-a luat lui Noe construirea corăbiei, trăind în mijlocul unei generaţii stricate. Oamenii erau aşezaţi cu toţii într-o regiune destul de restrânsă, astfel că, probabil, toată lumea ştia despre ea. La fel, ne putem închipui răspunsul lor când Noe, începând a construi o barcă de 138 de metri lungime, le spunea: „Aveţi grijă, vine un potop uriaş". Probabil că şi-au chemat vecinii, arătându-i cu degetul pe oamenii aceia „smintiţi" şi râzând de ei; iar copii lor probabil că aruncau cu pietre. Drepţii ascultau de voia lui Dumnezeu, iar oamenii râdeau.

Trebuie deci să fi fost ceva destul de ciudat ca un drept să primească o astfel de poruncă; aceasta ne arată că el era în strânsă legătură cu Dumnezeu. Asemeni lui Avraam, care, mai târziu, avea să fie gata să-şi omoare propriul fiu fiindcă ştia că Dumnezeu i-a vorbit, la fel şi Noe, care era drept, vorbind direct cu Dumnezeu, s-a supus poruncii care i s-a dat. însăşi construcţia unei astfel de structuri imense - care a luat o bună parte din cei o sută douăzeci de ani daţi oamenilor spre pocăinţă - urma să slujească oamenilor drept semn de avertizare asupra catastrofei ce se pregătea. \,ţ. ,«Y <V>:

6, 17-18 57 *iată Eu voi aduce potop de apă pre pământ, ca să strice tot trupul în care este suflet viu sub cer; şi oricâte vor fi pre pământ vor muri.*

[276] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 24, 3, *ed. cit,* p. 290.

Şi voi pune legământul meu cu tine; şi vei intra în corabie, tu şi feciorii tăi şi femeia ta şi femeile feciorilor tăi cu tine.

Dumnezeu îi descoperă ce urmează să facă cu omenirea şi aşează legământ cu Noe - temă ce apare statornic de-a lungul istoriei sfinte: Dumnezeu face o înţelegere cu aleşii Săi. Dumnezeu împlineşte voia Sa pe pământ nu prin cuvântul *să se facă,* nu doar spunând cu cuvântul că aşa trebuie să fie, ci găsind un drept care să i se supună. Dumnezeu rânduieşte ca *oamenii* să săvârşească lucrarea Sa pe pământ.

Fiii lui Noe au fost luaţi în corabie, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, nu fiindcă ar 11 fost la fel de virtuoşi ca Noe (deşi se păzeau de relele vremii lor), ci pentru Noe, întocmai cum tovarăşii de călătorie ai Sfântului Pavel au fost izbăviţi împreună cu el când s-a scufundat cu corabia (Fapte 27, 22-24).

6, 19-22 *Şi din toate dobitoacele şi din toate cele ce se târăsc şi din toate fiarele şi din tot trupul, câte două din toate să iei în corabie, ca să le hră neşti cu tine; parte bărbătească şifemeiască să fie. Şi. din toate pasările cele zburătoare după fel şi din toate dobitoacele după fel şi din toate vietăţile ce se târăsc pre pământ după felul lor, câte două din toate vor intra la 'tine să se hrănească împreună cu tine, parte bărbătească şifemeiască. Şi tu să-ti iei din toate bucatele de care mâncaţi, şi. vei aduna la tine, şi. vor fi tie şi lor de mâncare. Şi făcu Noe toate; câte a poruncit lui Domnul Dumnezeu, aşa a făcut.*

Aici Noe trebuie să pună hrana în corabie: hrană vegetală, cu care avea să hrănească şi animalele. Ea trebuia să fie înmagazinată în marile despărţituri din corabie. Din nou, ne putem închipui batjocurile la care l-au supus contemporanii săi pentru o astfel de pregătire aparent nebunească - totuşi Noe s-a supus lui Dumnezeu fără crâcnire: iată, cu adevărat, un om drept, pentru care cele dumnezeieşti vin întâi, iar părerile omeneşti la urmă. Iată o pildă însufleţitoare pentru noi, cei din aceste zile stricate.

7, 1-3 *Şi a zis Domnul Dumnezeu către Noe: Intră tu şi toată casa ta în corabie, capre tine te-am văzut drept înaintea mea în neamul acesta. Şi din dobitoacele cele curate ia cu tine înlăuntru câte şapte, parte bărbătească şi femeiască; iară din dobitoacele cele necurate câte două, parte bărbătească şifemeiască. Şi din pasările cerului cele curate câte şapte, parte bărbăteas că şifemeiască; şi din toate pasările cele necurate câte două, parte barbă tească şifemeiască, ca să păstrezi sământa peste tot pământul.*

Sfântul Ioan Gură de Aur întreabă cum ştia Noe deosebirea între animalele „curate" şi „necurate" înainte de legea lui Moisi, când s-a făcut această deosebire; şi răspunde: prin înţelepciunea pusă de Dumnezeu în firea lui.[277]

•*IbkL, 24,5, f>. 295.*

Şi de ce trebuia să fie câte şapte perechi din animalele curate şi câte două perechi din toate celelalte ? Sfântul Ioan Gură de Aur ne dă răspunsul vădit: ca Noe să poată aduce jertfa când se va termina Potopul, fără să nimicească vreuna din perechi. Şi întocmai aşa a şi făcut (Fac. 8, 20). Mai avea nevoie şi de animale de mâncare, fiindcă îndată după Potop Dumnezeu îi dă porunca să mănânce carne.

Poate că motivul mâncării de carne a fost acela că, după Potop, când fe restrele cerului erau deschise, predomina, pe cât se pare, o stare atmosferică cu totul nouă. De asemenea, cum sugerează Părinţii, în acea vreme omul ajunsese md jos, md căzut. -•■ i, ■■ ■• .... '*. ■:■ ' i. i r- . -O; *i-wm.,7â^m'<*

1, 4-9 *Că încă şapte zile şi eu voi aduce ploaie pre pământ patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, şi voi pierde de pre fata pământului tot ce viază, care am făcut. Şi a făcut Noe toate, câte a poruncit lui Domnul Dumnezeu. Iară Noe era de şase sute de ani, şi potop de apă s-a făcut pre pământ. Şi a intrat Noe şi feciorii lui şi femeia lui şi femeile feciorilor lui cu dânsul în corabie, pentru apa potopului. Şi din pasările cele curate şi din pasările cele necurate şi din dobitoacele cele curate şi din dobitoacele cele necurate şi din fiare şi din toate cele ce se târăsc pre pământ, câte două din toate au intrat la Noe în corabie, parte bărbătească şi femeiuşcă, precum a poruncit Dumnezeu lui.*

Criticii raţionalişti moderni au, desigur, mari probleme cu întreaga poveste a lui Noe şi a corăbiei. Cum putea oare să existe un vas suficient de mare ca să tină câte două din toate felurile de fiinţe (desigur, cu excepţia peştilor, insectelor şi altor creaturi, ce erau în stare să supravieţuiască singure), şi cum ar fi putut acestea să fie adunate laolaltă din întreaga'lume ?

în privinţa mărimii corăbiei (care, cum am spus, avea cam 138 m lungi me, 23 m lăţime şi 13,80 m înălţime), o estimare modernă a descoperit că un astfel de vas, împărţit în şapte niveluri, cum afirmă textul, putea să tină cu uşurinţă câte două din toate felurile de animale care trăiesc astăzi, rămânând şi spaţiu în plus.[278] " >

Unii raţionalişti spun că animalele de pe alte continente, de pildă America, nu ar fi putut să vină pe corabie. însă, dacă Potopul a fost o catastrofă mondială, aşa cum îl descrie *Facerea* în versetele următoare, nu putem şti cum arăta pământul înainte de el; poate continentele pe care le cunoaştem au fost formate chiar de Potop şi de procesele geologice care au acţionat de atunci încoace. Nu ştim: probabil că pe atunci exista *un singur* continent. ' .. ...

[278] Vezi John Woodmorappe, *NoahS Arh A Feasibility Study (Arca lui Noe: Studiu de fezabilitate),* Institute forCreation Research, El Cajon, California, 1996 (n. ed.).

Cum au venit animalele ? Bineînţeles, le-a trimis Dumnezeu. Textul nu ne spune cum că Noe le-ar fi prins şi le-ar fi silit să intre în corabie; ele doar *au intrat.*[219] Părinţii înţeleg aceasta destul de simplu şi realist. Sfântul Efrem scrie: „Chiar în acea zi au început să vină elefanţi de la răsărit, maimuţe şi păuni de la miazăzi, alte dobitoace s-au adunat de la apus şi altele s-au grăbit să vină de la miazănoapte. Leii şi-au părăsit tufişurile, fiarele cele cumplite au ieşit din desiş, cerbii şi asinii sălbatici au ieşit din sălbăticia lor, fiarele stâncilor s-au adunat din munţi. Oamenii din zilele lui Noe s-au îngrămădit

la o asemenea privelişte nemaivăzută, dar nu spre pocăinţă, ci să se desfete văzând cum sub ochii lor intrau în corabie lei, urmaţi îndată, fără frică, de bivolii ce zoreau căutându-şi adăpost alături de ei, cum intrau împreună lupii şi oile, şoimii şi vrăbiile, vulturii şi porumbeii."[280] Cu alte cuvinte, trebuie să fi fost ceva cu totul spectaculos. Privitorii trebuie că se minunau: ce oare se întâmplă ? Nu le-a trecut prin gând că avea loc un lucru suprafiresc, care să-i împingă la pocăinţă. Desigur, savanţii raţionalişti resping această istorisire ca fiind plină de minuni; dar de ce nu ar exista şi aici minuni, cum există totdeauna când Dumnezeu lucrează cu drepţii ? Noe este ca un al doilea Adam, în faţa căruia fiarele sălbatice se fac blânde şi ascultătoare. Iată şi pricina pentru care animalele nu se atacau unul pe altul. Aşa cum în prezenţa lui Adam, care era un om drept, animalele erau în pace unul cu altul, la fel era şi cu Noe. în Ortodoxie există ideea de*prepodobmi,* de sfânt care s-a făcut asemenea lui Adam celui întâi-zidit. în prezenţa unui astfel de om drept animalele care sunt în mod firesc vrăjmaşe trăiesc în bună înţelegere. Vedem multe exemple de acest fel în Vieţile Sfinţilor, până în vremurile apropiate de noi. Sfântul Serafim din Sarov şi Sfântul Pavel din Obnora, în Rusia, şi Sfântul Gherman în America, sunt doar câteva exemple.[281] Sfinţii Părinţi spun că tocmai aceasta s-a întâmplat cu Noe. Leul nu mânca mielul fiindcă Noe era un om drept. Când apare un om drept, legile firii se schimbă. Una dintre principalele obiecţii ale raţionaliştilor este *universalitatea* Potopului; mulţi spun: „Există relatări despre potopuri babiloniene pe la anul 3000 î.H. Trebuie să se fi produs un potop local în zona Babilonului. *Nn putea* să aibă loc un potop pe întreg pământul !"[282] Dar de ce să nu se poată ? Dumnezeu a făcut întregul pământ; Dumnezeu poate să nimicească întregul pământ. De ce să nu fie un potop peste tot pământul ? Din felul cum este de-

[29] Grecii au obiceiul de a bate toaca, cu care cheamă oamenii la Utrenie, le fel ca Noe ieşind şi chemând animalele în corabie.

[w] Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 7.

[a] Vezi Dr. Joanne Stefanatos, *Animals and Mari: A state of Blessedness,* Light and Life Publishing Co., Minneapolis, 1992,

[s] Este ceea ce susţin atât „evoluţioniştii creştini" cât şi cei mai mulţi dintre adepţii ideii unui pământ vechi sau ai unui creaţionism progresiv, (n. ed.)

scris în Scripturi, este limpede că e vorba tocmai de acesta. Potopul descris în versetele următoare, când „s-au desfăcut toate izvoarele adâncului şi jgheaburile cerului s-au deschis" (am vorbit despre sfărâmarea tăriei şi slobozirea apelor de sus în capitolul trei), este o catastrofă cosmică de proporţii uriaşe. în acelaşi timp aveau loc, neîndoielnic, erupţii vulcanice, apa subterană ieşea afară şi se întâmplau tot felul de fenomene spectaculoase, ceea ce ar explica existenta munţilor înalţi de astăzi. Potopul nu trebuia neapărat să treacă de vârful Everest, la 9000 de metri; vârful Everest putea să fi apărut după aceea. Se poate ca înainte de Potop munţii să fi fost destul de joşi, poate de câteva sute de metri, în loc de 9000 de metri înălţime.

Scriptura descrie apele Potopului ca fiind de cincisprezece coti deasupra munţilor celor mai înalţi. Dacă era doar un potop local, cum puteau să fie inundaţii atât de înalte în zona Babilonului, fără să acopere întreg pământul ? Iar dacă a fost numai un potop local, de ce nu i-a spus Dumnezeu lui Noe doar să părăsească ţinutul din timp ? De ce 1-a pus să construiască corabia ? Noe putea să fugă din ţinutul Potopului aşa cum Lot a fugit din Sodoma.

Pe deasupra, la sfârşitul Potopului Dumnezeu făgăduieşte că nu va mai lăsa vreodată o asemenea catastrofă universală (Fac. 9, 11). Au mai fost, desigur, mari inundaţii locale de mai multe ori după aceea, dar niciodată un potop universal.[283] '

în cărti romano-catolice unii savanţi moderni declară: „Trebuie să fi rămas câţiva oameni şi în alte părţi ale lumii. Noe era doar un simbol al acestui stadiu al umanităţii." Dar dacă Potopul nu a fost universal, sau cel puţin au mai existat şi alţi'supravieţuitori umani în afară de Noe şi familia lui, atunci relatarea sa biblică nu mai are nici un rost sau înţeles. Esenţa celor relatate aici este începutul cu totul nou al omenirii, ce are loc o dată cu el.[284]

în ultimii ani savanţii creationişti au făcut cercetări geologice rodnice, care arată, într-adevăr existenta unui Potop universal în urmă cu aproximativ 5000 de ani (vezi John C. Whitcomb şi Henry M. Morris, *The Genesis Flood).*

[28] Aşa cum bine se ştie din antologia alcătuită de istoricii laici R. Andree, H. Usener şi J.G. Frazer, relatări despre un mare potop se pot găsi în vechile culturi din toată lumea, pe toate continentele. în majoritatea acestor povestiri potopul este urmarea păcatelor omenirii căzute, vechea lume este acoperită de ape, sunt salvaţi doar câţiva oameni şi animale, luând apoi flintă o nouă lume (cf. Mircea Eliade, *A History ofReligious Ideas,* voi. 1, University of Chi cago Press, 1978, pp. 63-64). Printre cele mai interesante povestiri despre potop se numără cele ale aborigenilor australieni, care sunt pline de paralele izbitoare cu relatarea din *Facere* (vezi Howard Coates, „Australian Aboriginal Flood Stories" şi „Aboriginal Flood Legend", în *Creation Ex Nihilo,* voi. 4, nr. 1 şi 3). După cum scrie John Mackay în *Creation Ex Nihilo,* răspândirea aproape universală a povestirilor paralele despre Potop „aduce fascinante dovezi circumstanţiale despre faptul că strămoşul comun al aborigenilor, al evreilor şi al tuturor raselor moderne de oameni a fost Noe". (n. ed.)

[M] Apostolul Petru arată limpede că Potopul a fost universal atunci când scrie: *Prin care lumea cea de atunci, cu apă înecându-se, a pierit* (2 Petru 3, 6). Atât aici, cât şi în alte pasaje din Noul Testament referitoare la Potop (Mat. 24, 39; Luca 17, 27; 2 Petru 2, 5), se foloseşte termenul *kataklysrms* (catastrofă, cataclism), în loc de cuvântul grecesc uzual pentru „potop", (n. ed.)

7, 10 5/ *a fost după şapte zile, apa potopului s-a făcut pre pământ.*

în timpul celor şapte zile toţi intră în corabie, se obişnuiesc, îşi găsesc locul, se rânduiesc cei însărcinaţi cu hrana şi se rezolvă problemele practice. Sfântul Ioan Gură de Aur descrie totul ca pe o experienţă dură: mirosul animalelor, lipsa ferestrelor spre exterior. Noe a luat, probabil, hrana potrivită pentru el, cu care a hrănit şi animalele. A fost, desigur, un răstimp de post, rugăciune şi nevointă. Probabil că nu au mâncat pe săturate. Apoi se descrie Potopul.

7, 11-17 *în anul şase sute din viaţa lui Noe, în luna a doua, în. douăzeci şi*

şapte ale lunii, în ziua aceea s-au desfăcut toate izvoarele adâncului, şi jgheaburile cerului s-au deschis, şi a căzut ploaie pre pământ patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi. în ziua aceea intrat-au Noe, Sim, Ham. şi Iafeth, feciorii lui Noe, şi femeia lui Noe şi trei femei ale feciorilor lui. cu dânsul în corabie, şi toate fiarele după fel şi toate dobitoacele după fel şi toată vietatea ce se mişcă pre pământ după fel şi toată pasărea zburătoare după felul său au intrat la Noe în corabie, câte două, parte bărbătească şi femeiască din tot trupul în care este suflet viu. Şi cele ce intrase, parte bărbătească şi femeiască din tot trupul au intrat, după cum a poruncit Dumnezeu lui Noe. Şi a încuiat Domnul Dumnezeu corabia pre dinafară. Şi a fost potop patruzeci de z'de şi patruzeci de nopţi pre pământ.

Aşa cum am'spus, nu era vorba doar de ploaie. Totul venea în jos din tărie, şi totul se ridica de dedesubt, aducând pământul în aceeaşi stare în care se găsea în Prima Zi a Facerii-haos. */ti'? *x\ .MU ■ \ .v\i;miw. KS , 9 .*

7, 17-24 *Şi s-a înmulţit apa şi a ridicat corabia, şi a înăltat-o de pre pământ. Şi creştea apa şi se înmulţea foarte pre pământ, şi se purta corabia pre deasupra apei. Iar apa se întărea foarte foarte pre pământ, şi a acoperit toţi munţii cei înalţi cari erau sub cer. De cincisprezece coti s-a înălţat apa în sus şi a acoperit toţi munţii cei înalta*[85] *Şi a murit tot trupul ce 'se mişca pre pământ, al pasărilor şi al dobitoacelor şi al fiarelor şi toată vietatea ce se mişcă pre pământ, şi tot omul; şi toate câte aveau suflare de viată, şi tot ce era pre uscat au murit. Şi a pierit tot ce era viu pre fata a tot pământul, de la om până la dobitoc, şi cele ce se târăsc şi pasările cerului, şi s-au stins de pre pământ; şi a rămas Noe singur şi. cei ce erau cu el în corabie. Şi s-a înălţat apa pre pământ o sută cincizeci de zile.*

Noe avea şase sute de ani în vremea Potopului; deci Dumnezeu a dat omenirii numai o sută de ani şi şapte zile de pocăinţă, nu o sută douăzeci de ani, aşa cum hotărâse. Aceasta fiindcă, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, oamenii se făcuseră nevrednici de mai mult timp, rămânând neclintiţi chiar

[285] Adică s-a înălţat cincisprezece coţi deasupra vârfului munţilor. '

când au văzut corabia şi animalele adunându-se în chip minunat în ea.[286]
De-acum era destul de limpede că oamenii nu se pocăiau.

Potopul a acoperit chiar şi munţii cei mai înalţi cu cincisprezece coti de apă (aproape 7 metri). Sfântul Ioan Gură de Aur zice despre aceasta:

„De cincisprezece coti s-a înălţat apa în sus şi a acoperit toţi munţii. Nu rară de rost ne-a povestit acestea Scriptura, ci ca să cunoaştem că s-au înecat nu numai oamenii şi animalele - cele cu patru picioare şi cele târâtoare -, ci şi păsările cerului, şi toate cele câte trăiesc în munte, fiarele adică şi celelalte flinte."[287] Apoi zice iarăşi: '. .

„Vezi că ne vorbeşte o dată, de două ori şi de mai multe ori de pră-. pădul care a fost, şi ne spune că n-a scăpat nimeni, ci toţi au fost înecaţi de ape, oameni şi animale."[288]

Dacă oamenii erau atât de răi, bare au pierit cu toţii duhovniceşte la Potop ? Au fost oare cu toţii osândiţi pe veci pentru păcatele lor sau nu ? Scriptura ne vorbeşte îndeosebi despre cei ce trăiau în vremea lui Noe. In 1 Petru 13, 18-20, Apostolul Petru descrie cum s-a pogorât Hristos în Hades şi pe cine a văzut acolo: *Pentru că şi Hristos o dată pentru păcate a pătimit, cel drept pentru cei nedrepţi, capre noi să ne aducă la Dumnezeu omorăn-du-se cu trupul şi înviind cu Duhul; întru carele şi duhurilor ce erau în temniţă, pogorându-se, a propovăduit, celor ce fuseseră odinioară necredincioase când aşteptau îndelungă răbdarea lui Dumnezeu în zilele lui Noe, fă-cându-se corabia întru care puţine, adică opt suflete, s-au mântuit prin apă.* Această *mântuire prin apă,* zice Sfântul Petru, este preînchipuirea botezului. Corabia este chipul Bisericii, al mântuirii din răutatea lumii.

Citatul din Sfântul Petru spune desluşit că Hristos s-a dus să propovăduiască celor care au pierit în vremea lui Noe. Deci au avut prilejul să se căiască, deşi trupeşte muriseră toţi. După moarte, aveau dezvinovăţirea că Noe nu fusese Hristos sau Dumnezeu însuşi, astfel că li s-a dat prilejul să-I primească pe Hristos. Acest lucru însă ţinea de fiecare suflet în parte. Neîndoielnic, unii dintre cei morţi la Potop au primit propovaduirea lui Hristos în Hades, iar alţii nu. Când inima omului se împietreşte, el nu-1 primeşte pe Hristos chiar ştiind că trebuie să se pocăiască, că este ultimul prilej. Mândria îl împiedică.

8, 1-3 *Şi şi-a adus aminte Dumnezeu de Noe şi de toate fiarele şi de toate dobitoacele şi de toate pasările şi de toate vietăţile ce se târăsc, câte erau cu dânsul în corabie, şi a adus Dumnezeu vânt pre pământ, şi a încetat apa. Şi s-au încuiat izvoarele adâncului şi jgheaburile cerului, şi s-a oprit ploaia*

[286] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 25, *2, ed. cit,* p. 305. [2S1] *Ibid. 25 fi,* pp. 313-314.

[288] *Ibid,* p. 314. i ..••;->'• *>;,....--/. :.;T „V

din cer. Şi scădea apa scurgându-se de pre pământ, şi s-a împuţinat apa după o sută cincizeci de zile.

Şi şi-a adus aminte Dumnezeu de Noe nu înseamnă că îl uitase între timp. înseamnă că Dumnezeu a ţinut minte să îl mântuiască. Astfel de graiuri sunt antropomorfice, ca noi să putem înţelege.

Potopul a continuat să crească o sută cincizeci de zile - aproape jumătate de an ! în tot acest timp Noe se afla în corabie, fără aerisire şi lumină de soare. Tot cerul era acoperit cu negură. Apoi apa a scăzut vreme de o sută cincizeci de zile. Cu totul, pământul a fost acoperit de apă vreme de un an. Apoi pământul a început să se ivească, uriaşele depozite subterane s-au umplut, formându-se întreaga geografie pe care o cunoaştem acum.

8, 4 Şi a *şezut corabia în luna a şaptea, în douăzeci şi şapte de zile ale lunii, pre munţii Ar arat.*

Până la urmă s-a oprit pe munţii Ararat, adică în ţinutul Araratului. Ara-ratul are mai multe vârfuri, dar două dintre ele sunt mai însemnate. Ea s-a oprit în luna a şaptea, ziua a douăzeci şi şaptea, exact la cinci luni după ce a început să plouă.

8, 5 *Iar apa a scăzut până la luna a zecea; iară în luna a zecea, în ziua cea dintâi a lunii, s-au ivit vârfurile munţilor.*

Adică corabia s-a oprit pe vârful cel mai înalt. Celelalte vârfuri au început să se vadă abia după aceea.

i.'j.jirir ... '. ">-T.M. *'ii:*

8, 6-7 Şi *a fost după patruzeci de zile, deschis-a Noe fereastra corăbiei, ce o făcuse, şi a trimis corbul să vază de a scăzut apa; şi ieşind, nu s-a mai întors până când s-a uscat apa de pre pământ.*

Nu înseamnă că s-a mai întors, ci că nu a mai venit deloc înapoi. -u=

8, 8-14 Şi *a trimis porumbul după dânsul să vază de a scăzut apa de pre pământ. Şi neaflând porumbul odihnă picioarelor sale, s-a întors la dânsul în corabie, că era apă peste toată fata pământului, şi tinzând mâna l-a luat şi l-a băgat la sine în corabie. Şi aşteptând încă şi alte şapte zile, iar a trimis porumbul din corabie. Şi s-a întors la dânsul porumbul, către seară şi avea în gura sa stâlpare de măslin cu frunză, şi a cunoscut Noe că a scăzut apa de pre fata pământului. Şi aşteptând încă alte şapte zile, iar a trimis porumbul, şi n-a mai adaos a se întoarce la dânsul. Şi a fost în anul şase sute şi unul din viata lui Noe, în luna dintâi, în ziua dintâi a lunii, scăzuse apa de pre pământ; şi a descoperit Noe acoperişul corăbiei, carele făcuse, şi a văzut că a scăzut apa de pre fata pământului. Iară în luna a doua, în ziua a douăzeci şi şaptea, s-a uscat pământul.*

Deci, cu totul, Noe s-a aflat în corabie vreme de un an. * <."."."!: * *KMI*

Noe a trimis păsările în recunoaştere. întâi a trimis corbul, care nu s-a întors fiindcă (după cum zice Sfântul Ioan Gură de Aur) a aflat stârvuri de animale şi oameni ca să mănânce. încă nu se putea ieşi în siguranţă: locurile cele mai înalte erau spurcate de stârvurile de pe ele.

Apoi Noe a trimis porumbelul. Prima dată când a ieşit, porumbelul nu a aflat pomi sau plante din care să mănânce. Munţii erau încă acoperiţi de mâl. A doua oară porumbelul a găsit o ramură, ceea ce însemna că arborii ieşiseră de sub apă şi începuseră să crească, dar încă nu destul spre a întreţine viata. A treia oară porumbelul nu s-a mai întors, fiindcă găsise condiţii de viată po trivite. Deci Noe a ştiut că era vremea să iasă. , .< j'î :!'•!fc',u7|..-:-:-*>-

8,15-19 *Şi a grăit Domnul Dumnezeu către Noe, zicând: Ieşi din corabie, tu şi femeia ta şi feciorii tăi şi femeile feciorilor tăi cu tine şi toate fiarele, câte sunt cu tine, şi tot trupul de la pasări până la dobitoace, şi toată vietatea care se mişcăprepământ, scoate-le cu tine; şi creşteţi şi vă înmulţiţiprepământ. Şi a ieşit Noe şi femeia lui şi feciorii lui şi femeile feciorilor lui 'cu dânsul, şi toate fiarele şi toate dobitoacele şi toată pasărea şi toată vietatea ce se mişcă pre pământ după felul său au ieşit din corabie.*

Aici vedem în Noe chipul lui Adam. El este singurul rămas, împreună cu familia; el trebuie să pună din nou început omenirii. Lui i se dă aceeaşi poruncă ce s-a dat lui Adam: *Creşteţi şi vă înmulţiţi.* El s-a făcut tată al tuturor celor care au trăit după Potop.

Observaţi cum Noe - chiar dacă ştia că ar fi putut să iasă în siguranţă acum, căci porumbelul nu s-a mai întors - a aşteptat până ce a vorbit Dumnezeu. A aşteptat tot timpul cu răbdare pe Dumnezeu.

8, 20-22 5/ *a zidit Noe altar Domnului şi a luat din toate dobitoacele cele curate şi din toate pasările cele curate şi a adus ardere de tot pre altar. Şi a mirosit Domnul Dumnezeu miros cu bună mireasmă, şi a zis Domnul Dumnezeu socotindu-se: Nu voi adaoge mai mult a blestema pământul pentru lucrurile oamenilor, pentru că se pleacă cugetul omului cu deadinsul spre cele viclene din tinereţile lui; deci nu voi mai adaoge a omorî tot trupul viu, precum am făcut. In toate zilele pământului, semănătura şi secerişul, frigul şi căldura, vara şi primăvara, ziua şi noaptea nu vor înceta.*

Vedem deci că, înainte de toate, Noe aduce jertfă, ştiind în inima sa, asemeni lui Abel, că se cuvine a face aceasta drept mulţumire după ce fusese izbăvit. El aduce prinos animale curate - atât păsări, cât şi dobitoace, precum ptrunhei şi oi. *i**h:-A;>. .]]*,->•* ib»»»>-A% i ■. Xv:».,; *vA,*-.**I* . -■■

Vedem, de asemenea, cum se arată milostivirea lui Dumnezeu. Dumnezeu vede că oamenii vor continua să fie răi, şi de aceea îngăduie mâncarea de carne, potrivit stării mai joase a omenirii de după Potop. El făgăduieşte însă ca niciodată de acum să nu mai blesteme pământul (cum a făcut lui

Adam) ori să nimicească omenirea. Viata normală a pământului căzut va continua până la sfârşit.

Totul fusese ucis de Potop; dar la sfârşitul lumii pământul se va înnoi. De fapt, oamenii care vor trăi atunci nici măcar nu vor muri. Deci ceea ce numim „sfârşitul lumii" nu va fi totuna cu nimicirea sa; va fi o prefacere a întregii lumi.

'*■

împrăştierea neamurilor

(Facere 9, 1-11, 26)

1. Noe şi Noul. Legământ al lui Dumnezeu

9, 1-2 57 a *binecuvântat Dumnezeu pre Noe şi pre feciorii lui şi a zis lor: Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l stăpâniţi pre el. Şi groaza şi frica voastră va fi', peste toate fiarele pământului şi peste toate pasările cerului şi peste toate câte se mişcă pre pământ şi peste toţi peştii mării: sub mâinile voastre le-am dat.*

Lui Noe i se dă aceeaşi stăpânire peste întreaga zidire cum i s-a dat lui Adam întru început.

9, 3 *Şi tot ce se mişcă, carele este viu, va fi. vouă de mâncare.* Este prima dată când Dumnezeu dă porunca prin care îngăduie oamenilor să mănânce carne.

9, 3-7 *Capre nişte buruieni de ierburi le-am dat vouă toate. Fără numai carne cu sângele sufletului să nu mâncaţi. Pentru că sângele sufletelor voastre îl voi cere din mâna tuturor fiarelor, 'şi din mâna fratelui omului voi cere sufletul omului. Cel ce va vărsa sângele omului, pentru sângele aceluia sângele lui se va vărsa, că după chipul lui Dumnezeu am făcut pre om. Iară voi creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l stăpâniţi pre el.*

Dumnezeu i-a dat lui Noe aceeaşi poruncă pe care î-a dat-o şi lui Adam: să crească şi să se înmulţească. I-a dat hrană, la fel cum i-a dat şi lui Adam, numai că acum a îngăduit să se mănânce şi carnea (potrivit noilor împrejurări ale omului după Potop). Şi la fel cum lui Adam i s-a dat porunca să tină un post -nemâncarea din pomul cunoştinţei binelui şi răului - la fel şi lui Noe i se dă o poruncă: să nu mănânce sângele. Sângele aparţine lui Dumnezeu, carnea, omului. Tocmai de aceea, potrivit rânduielilor alimentare ale iudeilor, animalul trebuie junghiat cu ceva ascuţit, iar nu sugrumat, ca sângele să rămână înăuntru. Este ceva simbolic:' sângele ce se scurge este adus prinos lui Dumnezeu.

Porunca privitoare la sânge, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, a fost dată lui Noe spre a se împotrivi înclinaţiei omului spre ucidere, spre a-I face blând, îngăduindu-i totuşi să mănânce carne (ceea ce înseamnă ucidere).

Sângele este simbolul vieţii - iar aceasta aparţine lui Dumnezeu. Această învăţătură în mod special era încă puternică în *Faptele Apostolilor*. în învă tătura apostolilor descrisă în *Fapte,* una dintre poruncile date neamurilor convertite la creştinism, referitoare la regimul alimentar, era aceea de a nu mânca animale sugrumate din care sângele nu se scursese (cf. Fapte 15, 20; 15,29; 21,25). v-,>-*.-£ fW

9, 8-17 *Şi a grăit Dumnezeu lui Noe şi feciorilor lui cu dânsul, zicând: lată, Eu pun legământul meu cu voi şi cu sămânţa voastră după voi, şi cu tot sufletul viu ce este cu voi din pasări şi din dobitoace şi din toate fiarele pământului, câte sunt cu voi, din toate care au ieşit din corabie. Şi voi pune legământul meu cu voi, şi nu va mai muri nici un trup de apa potopului, şi nu va mai fi potop de apă care să strice tot pământul. Şi a zis Domnul Dumnezeu către Noe: Acesta este semnul legământului, care îl dau eu între mine şi între voi şi între tot sufletul viu, care este cu voi, întru neamuri veci-nice: curcubeul meu îl pun în nori, şi va fi, semn de legământ între mine şi între pământ. Şi va fi când voi aduce eu noriprepământ se va arăta curcubeul meu în nori, şi-mi voi aduce aminte de legământul meu, carele este între mine şi între voi şi între tot sufletul viu în tot trupul, şi nu va mai fi potop de apă ca să piară tot trupul. Şi va fi. curcubeul meu pre nori, şi-l voi vedea ca să-mi aduc aminte de legământul meu cel vecinie între mine şi între pământ şi între sufletul viu, care este în tot trupul pre pământ. Şi a zis Dumnezeu lui Noe: Acesta este semnul legământului, carele am. pus între mine şi între tot trupul ce este pre pământ.*

Aici Dumnezeu face un legământ cu omenirea prin Noe, întocmai cum, ani mai târziu, face legământ cu Avraam, iar mai târziu cu Moisi.

Curcubeul este cel mai potrivit să aducă aminte că ploaia nu este fără contenire, căci el apare numai când soarele străpunge norii. Este foarte probabil ca curcubeele să nu se fi văzut înainte de Potop, căci pe atunci soarele nu strălucea direct: exista un strat de nori de-a lungul tăriei, dând naştere unui efect de seră asupra pământului. Iată deci că curcubeul face şi el parte dintre noile condiţii din lumea de după Potop, când nu mai exista pătura de nori.

9, 18-19 *Şi erau feciorii lui Noe cari au ieşit din corabie Sim, Ham, Ia-feth; iară Ham era tată lui Hanaan. Aceşti trei sunt feciorii lui Noe: dintru aceştia s-au împrăştiat peste tot pământul.*

Se arată din nou că Noe este ca un nou Adam. Din el se trag toţi oamenii de după Potop.

Ham este pomenit ca *tatăl lui Hanaan* fiindcă, după Sfântul loan Gură de Aur,[289] Ham nu şi-a înfrânat pornirile în corabie, ci a zămislit un copil, deşi ar fi trebuit să se înfrâneze, asemeni tatălui şi fraţilor săi. Oamenii din cora-

[289] Sf. loan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 28, 4, *ed. cit,* p. 357.

bie erau în stare de rugăciune şi post. Bărbaţii se înfrânau de la soţiile lor, afară de Ham. Păcatul acesta împotriva rânduielii rugăciunii şi postului arată mai dinainte firea lui Ham. ..i.

9, 20-21 *Şi a început Noe a fi om lucrător de pământ şi a sădit vie. Şi a băut din vin şi s-a îmbătat şi s-a dezgolit în casa sa.*

Cum de Noe, om drept, s-a îmbătat ? Poate fiindcă, cum ne spune Sfântul Efrem, nu băuse vin de mulţi ani; stătuse un an în corabie, iar ca să sădească vie şi să dobândească struguri cu care să facă vin avea nevoie de mai mulţi ani. Sau, cum sugerează Sfântul Ioan Gură de Aur, înainte de Potop nici nu se bea vin. Noe a fost primul viticultor. Deci nu ar fi putut cunoaşte puterea vinului; 1-a băut să vadă cum era şi a fost copleşit. Dacă este aşa, atunci bău tul vinului se alătură mâncării de carne ca una dintre noile condiţii ale lumii de după Potop. .■.,.'■- w.u-

9, 22-25 *Şi a văzut Ham, tatăl lui Hanaan, goliciunea tatălui său, şi ieşind a spus celor doi fraţi ai săi afară. Iar Sim şi Iafeth, luând o haină, o aupuspre amândoi umerii lor şi s-au dus cu dosul înainte şi au acoperit goliciunea tatălui lor, şi fetele lor căutau înapoi, şi goliciunea tatălui lor nu au văzut. Şi s-a trezvit Noe de vin şi a cunoscut câte i-a făcut lui feciorul său cel mai tânăr, şi a zis: Blestemat fie Hanaan pruncul, slugă va fi fraţilor săi.*

Versetul 22 îl numeşte iarăşi pe Ham *tatăl lui Hanaan,* spre a ne aminti de firea sa nestăpânită. Care era păcatul lui Ham ? Păcatul nu era atât faptul că şi-a văzut tatăl gol, căci pe atunci nu se făceau atâtea nazuri pentru aceste lucruri ca astăzi. Mai curând, păcatul său tine de faptul că 1-a văzut într-o stare ruşinoasă - beat, cu picioarele desfăcute - şi deci şi-a bătut joc de tatăl său; a privit acest spectacol şi a răspândit poveşti pe seama păcatului tatălui său.

în limba engleză *ham* este un actor ce face mare caz de sine însuşi. în ruseşte cuvântul *ham* înseamnă ceva şi mai rău. El se referă la ceva absolut ruşinos, o persoană fără nici o educaţie, politeţe sau decentă (precum sovieticii din vremurile moderne).

Păcatul lui Ham era păcatul totalei lipse de ruşine. Dimpotrivă, fraţii lui au intrat cu respect, acoperindu-şi tatăl, şi acoperind astfel întreaga întâmplare înainte ca zvonul despre ea să se răspândească. Astfel Ham, al doilea fiu, a devenit acum *cel mai tânăr.*

Dar de ce a fost blestemat Hanaan în locul lui Ham, tatăl său ? Sfântul Ioan Gură de Aur zice că aceasta se datora faptului că Ham primise cândva binecuvântare lui Dumnezeu (Fac. 9, 1), iar acum blestemul trebuia să cadă asupra odraslei sale, ceea ce îl răneşte şi pe el.[290] Pe deasupra, probabil şi

[290] Sf. Ioan Gură de Aur explică: „Ştiţi doar bine că adeseori părinţii se roagă să fie pedepsiţi ei în locul fiilor lor; ştiţi că părinţii sunt pedepsiţi mai greu când văd pe copiii lor pedepsiţi, decât atunci când ar fi ei înşişi pedepsiţi." *{Omilii îa Facere, ed. cit,* p. 374) (n. ed.)

Hanaan a păcătuit. Sfântul Efrem sugerează că, de fapt, Hanaan, care era un băieţel, a intrat şi 1-a văzut întâi pe Noe. El a ieşit şi i-a spus tatălui său, astfel că şi el a fost, în parte, vinovat.

Urmează acum să vedem deosebirea dintre cei trei fii ai lui Noe.

9, 26-27 *Şi a zis: Binecuvântat fie Domnul Dumnezeul lui Sim, şi va fi Hanaan pruncul slugă lui. înmulţească Dumnezeu pre lafeth şi să locuiască în lăcaşurile lui Sim., şi să fie Hanaan slugă lui.*

Aici Noe face o prorocie, la fel ca toţi patriarhii când îşi binecuvântau fiii. El proroceşte despre aceşti trei fii, din care se va ivi întreaga populaţie a pământului.

Sim este cel binecuvântat, strămoşul seminţiilor semite, îndeosebi al norodului ales, iudeii. lafeth este strămoşul tuturor neamurilor, care mai târziu primesc cuvântul mântuirii pe care Hristos 1-a descoperit întâi de toate iudeilor; acestea ajung să se sălăşluiască întru mântuire („lăcaşurile lui Sim") după venirea lui Hristos şi după învăţătura Apostolilor.[291]

Hanaan şi toţi urmaşii lui Ham urmează să fie slugi - dar şi lor li se dă mântuire.[292] Sfinţii Părinţi spun cu deadinsul că, indiferent cine ţi-ar fi strămoşii, poţi totuşi să te mântuieşti. De pildă, în *Cartea Facerii,* capitolul 11, unul dintre urmaşii lui Ham a întemeiat cetatea Ninevi, care a fost plăcută înaintea lui Dumnezeu prin pocăinţa sa în vremea Proorocului Iona. Iată ce spune Sfântul Ioan Gură de Aur: „Vezi-mi iarăşi şi din aceste cuvinte că păcatele înaintaşilor noştri nu aduc nici o vătămare firii noastre."[293] Nu are importanţă dacă strămoşul cuiva a fost blestemat. Orice om sau popor se poate pocăi şi poate căuta harul lui Dumnezeu, mai ales după venirea lui Hristos. Ba chiar înainte de Hristos, ninevitenii, care erau urmaşii lui Hanaan cel blestemat, au ajuns totuşi la pocăinţă.

în Evanghelie citim despre femeia hananeancă: ea a dobândit harul; fiica ei s-a tămăduit prin credinţa ei. Hristos i-a spus: *O, femeie, mare este credinţa ta; fie ţie precum voieşti* (Mat. 15, 28). Ea era urmaşa directă a lui Hanaan cel blestemat. Aceasta arată că mântuirea se dă tuturor. ,,[f] '-'

9, 28-29 *Şi a trăit Noe după potop ani trei sute cincizeci. Şi au fost toate zilele lui Noe nouă sute cincizeci de ani, şi a murit.*

Noe, al doilea părinte al neamului omenesc, a trăit doar cu puţin mai mult decât Adam.

[a] *Ibid.* 29, 7, p. 377.

[M] Sf. Efrem zice că prorocia lui Noe privitoare la urmaşii lui Hanaan s-a împlinit în vremea lui Iisus Navi: „Iar Dumnezeu au locuit în cortul lui Avraam, urmaşul lui Sim, iar Hanaan a ajuns robul lor atunci când, în zilele lui Iisus Navi, iudeii au nimicit aşezările lui Hanaan şi i-au dus pe cârmuitorii lor în robie (cf Iisus Navi 17, 13)" *{Tălcuire la Facere)* (n. ed.). [a] Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.,* 29, 8, p. 379.

2. Neamurile fiilor lui Noe

10, 1 -4 *Acestea sunt neamurile fiilor lui Noe, al lui Sim, al lui Ham şi al lui Iafeth, şi s-au născut lor fii după potop. Fiii lui Iafeth: Gamer şi Magog şi Madi şi Iovan şi Elisa şi Thovel şi Mosoh şi Thiras. Şi feciorii lui Gamer: Ashanaz şi Rifath şi Thorgama. Şi feciorii lui Iovan: Elisa şi Tharsis, Kite-nii, Rodenii.*

Capitolul zece se ocupă de neamurile fiilor lui Noe: Sim, Ham şi Iafeth. Sunt numiţi şaptezeci şi doi de urmaşi ai celor trei fii ai lui Noe, din care au ieşit diferitele popoare.[294] „Fiecare dintre aceste neamuri", spune Sfântul Efrem, „a locuit în locul său deosebi, cu propriii săi oameni şi vorbind propria limbă."[295] Unele dintre aceste feluri de neamuri le putem identifica destul de bine şi azi; altele sunt mai greu de identificat.[296]

10, 5 *Dintru aceştia s-au împărţit ostroave neamurilor în pământul lor, fiecare după limbă întru seminţiile lor şi întru neamurile lor.*

Avem aici o referire la ceea ce se va întâmpla după prăbuşirea Turnului Babilonului. Din cele şaptezeci şi două de tipuri fundamentale de neamuri, omenirea se va împrăştia pe întreg pământul.

Ostroavele neamurilor nu se referă, neapărat, la ostroave în sens literal, ci la faptul că neamurile alcătuiau popoare separate care erau asemeni unor insule ale omenirii.

10, 6-20 *Şi feciorii lui Ham.: Hus şi Mesraim, şi Fud şi Hanaan. Şi feciorii lui Hus: Sava şi Evila şi Savatha şi Regma şi Savathaca. Şi feciorii lui Regma: Sava şi Dadan. Iară Hus a născut pre Nevrod; acesta a început a fi uriaş pre pământ. Acesta era uriaş vânător înaintea Domnului Dumnezeu; pentru aceea zic ei: Ca Nevrod uriaş vânător înaintea Domnului. Şi a fost începutul împărăţiei lui Babilonul şi Oreh şi Arhad şi Halanni în pământul Sennaar. Din pământul acela a ieşit Assur şi a zidit Ninevi şi cetatea Ro-ovoth şi Halah, şi Dasi între Ninevi şi între Halah: aceasta este cetate mare. Iară Mesraim a născut pre Ludiim, pre Nefthaliim şi pre Enemetiim şi pre Laviim, şi pre Patrosoniim şi pre Hazmoniim, de unde au ieşit Filistenii, şi pre Gafthoriim. Iară Hanaan a născut pre Sidon, cel întâi născut al său, şi*

[294] Dr. William F. Albright, socotit cel mai mare specialist din lume în arheologia Orientului Apropiat, a spus referitor la Lista Neamurilor din capitolul zece al Facerii: „Aceasta este o excepţie absolută în literatura antică, fără o paralelă veche chiar la greci, unde găsim cea mai apropiată încercare de împărţire a popoarelor într-un cadru genealogic... Lista Neamurilor rămâne un document de o acurateţe uimitoare" ("Recent Discoveries in Bible Land", articol adăugat cărţii lui Robert Young, *Analytical Concordance to the Bible,* p. 25) (n. ed.)

[295] Si'Efrem, *Tâlcuire la Facere 4, ed. cit,* p. 366.

[296] Vezi Henry M. Morris, *The Genesis Record,* Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1976, cap. 10(n.ed.).

pre Hetteon, şi pre levuseon şi pre Amorreon şi pre Ghergheseon şi pre Eveon şi pre Arukeon şi pre Asseneon şi pre Aradeon şi pre Samar eon şi pre Amathi. Si după aceasta s-au împrăştiat seminţiile Hananeilor. Si au fost hotarele Hananeilor de la Sidonpână a veni la Gherara şi Gaza, până a veni la Sodoma şi Gomorra, Adama şi Sevoim, până la Dasa. Aceştia sunt feciorii lui Ham întru seminţiile lor, după limbile lor, întru ţările lor şi întru neamurile lor.

Aici se numesc urmaşii lui Ham. Mulţi dintre ei sunt triburi cu care mai târziu iudeii s-au luptat; dar între ei se cuprind şi ninevitenii care, aşa cum am spus, s-au pocăit când li s-a propovăduit de către Prorocul Iona. *r-* ';=

10, 21 *Şi s-au născut şi lui Sim., tatăl tuturor fiilor lui Ever, fratelui celui, maimarealluilafeth.*

Sim este strămoşul lui Ever. De la Ever se trage numele de evreu. ••

10, 22-32 *Fiii lui Sim.: Elam şi Assur şi Arfaxad şi Lud şi Aram şi Cainan. Si fiii lui Aram: Os şi UI şi Gather şi Mosoh. Si Arfaxad a născut pre Cainan, şi Cainan a născut pre Sala, iară Sala a născut pre Ever. Iară lui Ever s-au născut doi feciori: numele unuia Falec, pentru că în zilele lui s-a împărţit pământul, şi numele fratelui său Iectan. Iar lectan a născut pre Elmodadşipre Saleth şi pre Sarmoth şi pre Iar ah şi pre Odorra şi pre Evil şi pre Deda, şi pre Eval şi pre Avimeil şi pre Savev şi pre Ufir şi pre Evila şi. pre Iovav. Toţi aceştia au fost feciorii lui lectan. Si a fost lăcaşul lor de la Massipână a veni la Safira, muntele răsăritului. Aceştia sunt feciorii lui Sim în seminţiile lor, după limbile lor, întru ţările lor şi întru neamurile lor. Acestea sunt seminţiile feciorilor lui. Noe, 'după naşterile lor şi după neamu rile lor; dintru aceştia s-au împărţit ostroave neamurilor pre pământ după potop.*

De-acum ostrovele neamurilor îşi vor începe vieţuirea de sine. Dintre cele şaptezeci şi două de neamuri diferite numite aici, paisprezece sunt din lafeth, treizeci şi una din Ham şi douăzeci şi şapte din Sim. » ■<. '•■■ • *m.,wn*

• ••>•'w->'*.-. v-'-'.v *,M* *3. Tumul Bobi Ionul ti* "•••'•%••'••,<•'•"

11, 1-2 Şi *era în tot pământul o buză şi un glas tuturor. Şi după ce au purces ei de la răsărit, au aflat câmp în pământul Senaar şi au descălecat acolo.*

Evident, aceasta se petrecea înainte de urmaşii pomeniţi în capitolul zece, când omenirea încă nu era atât de împrăştiată. Fiii au început să zămisleasscă urmaşi, dar se pare că omenirea era încă adunată în mare parte în acel ţinut. Aveau încă o singură limbă şi un singur *cuget.* Senaar este câmpia Babilonului, a Tigrului şi Eufratului. i, , : ,<ijg

11, 3-4 *Şi a zis omul către vecinul său: Veniţi să facem cărămizi şi să le ardem în foc. Şi le-afost cărămida în loc de piatră, şi lutul le era var. Şi au zis: Veniţi să zidim nouă cetate şi turn, al căruia vârf să fie până la cer, şi să ne facem, nouă nume mai înainte de ce ne vom risipi pre fata a tot pământul.*

Ştiau de mai înainte prorocia că omul se va împrăştia pe fata a tot pămân tul şi au făcut o ultimă încercare să-şi facă un nume vestit: un plan înfrico şător, care ar fi dovedit că suntem flinte supreme. Lucrul acesta se repetă de-a lungul istoriei - împărăţia lui Alexandru cel Mare, regimul comunist, împărăţia de o Mie de Ani a'lui Hitler etc. Păcatul aflat în spatele acestora este mândria. '!!. -v>;

Astfel de turnuri se cunosc în istoria asiro-babiloniană, iar unele încă supravieţuiesc. Ele se numesc zigurate: temple cu un sanctuar în vârf. Sfântul Ioan Gură de Aur zice că ele sunt simbolul faptului că omul nu voia să rămână în hotarele pe care i le-a aşezat Dumnezeu. Voia să se facă pe sine zeu: auto-zeificare. în vremile moderne imaginea acestui lucru sunt zgârie-norii. Ideea este să construieşti ceva mai înalt decât tot ce s-a construit mai înainte. Te poţi urca în vârf, unde climatul este total diferit de cel de mai jos. Dedesubt poate ploua, iar tu, în vârf, deasupra norilor, te poţi afla în plin soare.

Vedem în capitolul unsprezece că, după cinci sute de ani de la Potop, omenirea ajunsese iarăşi stricată şi plină de mândrie. Se spune că oamenii aveau o singură limbă, un singur glas. Toţi erau de acord asupra unui singur lucru: că vor ajunge departe.

Tot aşa este şi omenirea de azi. Sunt câteva excepţii - oameni care nu sunt de acord cu ceea ce se întâmplă - dar, în cea mai mare parte, oamenii sunt fie de acord cu ceea ce se întâmplă, fie sunt târâţi spre acest uriaş proiect de construire a Raiului pe pământ: societatea comunistă sau o împărăţie confortabilă a valorilor pământeşti; însă Dumnezeu este uitat. Omenirea face din nou acelaşi lucru. Iar dacă omul face astfel, ce oare va face Dumnezeu ? El a făgăduit că nu va mai nimici pământul, aşa cum a făcut mai înainte; înseamnă că va găsi tot felul de alte căi spre a-i opri pe oameni: molime, catastrofe, cutremure, vulcani. în cazul de faţă, El le amestecă limbile.

U,5Şi s-a pogorît Domnul să vază cetatea şi turnul, carele-l zideau fiii oamenilor.

Nu înseamnă, desigur, că El nu a „văzut" mai înainte; ni se arată doar că El s-a uitat cu multă băgare de seamă, spre a se încredinţa asupra celor ce se petreceau; El nu pedepseşte fără a cunoaşte.

11,6 *Şi a zis Domnul: Iată un neam şi o buză tuturora, şi aceasta au început a face, şi acum nu vor lipsi dintru dânşii toate câte se vor apuca a face.*

Cu alte cuvinte, continuau să fie mândri, pornind acest înfricoşător pro iect împotriva lui Dumnezeu, ***twim-: J'«***

11, 7 *Veniţi şi, pogorându-ne, să amestecăm, acolo limba lor, ca să nu înţeleagă fieşiecarele glasul deaproapelui său.*

' Cui vorbeşte Dumnezeu când zice *Veniţi* ? Este acelaşi lucru ca la început, când 1-a făcut pe om zicând *Să facem. om.* Dumnezeu vorbeşte cu Dumnezeu în Sfânta Treime.

11, 8 *Şi a împrăştiat pre ei Dumnezeu de acolo peste fata a tot pământul, şi au încetat a zidi cetatea şi turnul.*

Sfântul Ioan Gură de Aur zice: i«, • < . '•■>

„Dacă acum, când se bucură de atâta unire între ei, spune Dumnezeu, dacă acum când se înţeleg unul cu altul au alunecat spre o nebunie atât de mare, nu vor săvârşi oare fapte şi mai rele cu trecerea vremii ? Nimic nu le va putea opri pornirea ! Se vor sili să facă tot ce gândesc, de nu vor fi pedepsiţi îndată pentru cele îndrăznite până acum !"[297]

Iată de ce unii se aşteaptă cât de curând să se întâmple aşa ceva lumii de astăzi. Oamenii sunt din ce în ce mai înclinaţi către rău şi către înfricoşătoare proiecte orgolioase, care îl exclud cu totul pe Dumnezeu.[298]

11, 9 *Pentru aceasta s-a chemat numele locului aceluia Amestecare, că acolo a amestecat Domnul limbile a tot pământul, şi de acolo arisipit pre ei Domnul peste fata a tot pământul.*

Numele cetăţii era Babilon, care înseamnă „Amestecare". Acum are loc adevăratul început al lumii aşa cum o cunoaştem: împrăştiată pe fata pământului, fiecare cu neamul şi limba sa.

11, 10-26 *Acestea sunt naşterile lui Sim; şi era Sim de o sută de ani, când a născut pre Arfaxad, în al doilea an după potop. Si a trăit Sim după ce a născut pre Arfaxad ani cinci sute, şi. a născut fii şi fiice, şi a murit. Si a trăit Arfaxad o sută treizeci şi cinci de ani şi a născut pre Cainan. Si a trăit Arfaxad după ce a născut pre Cainan ani patru sute, şi a născut fii şi fiice, şi a murit. Si a trăit Cainan o sută treizeci de ani, şi a născut pre Sala. Si. a trăit Cainan după ce a născut pre Sala ani trei sute treizeci, şi a născut fii şi fiice, şi a murit. Si a trăit Sala o sută treizeci de ani, şi a născut pre Ever. Si a trăit Sala după ce a născut pre Ever ani trei sute treizeci, şi a născut fii şi fiice, şi a murit. Si a trăit Ever o sută treizeci şi patru de ani, şi a născut pre*

[297] St. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 30, 4, *ed. cit,* p. 387.

[29S] De la moartea Părintelui Serafim, în 1982, putem vedea şi alte urmări ale acestor înfricoşătoare proiecte. Putem observa îndeosebi că, datorită feluritelor forme de medii electronice, pentru prima dată de la Turnul Babilonului, lumea a devenit acum „o buză" nu în sensul de a avea o singură limbă, ci în sensul de a avea un cuget, o singură idee, un singur mod de gândire. Aceasta ne arată că judecata lui Dumnezeu bate din nou la uşă, la fel ca în vremea Turnului Babilonului. (n. ed.)

Falec. Şi a trăit Ever după ce a născut pre Falec ani două sute şaptezeci, şi a născut fii şi fiice, şi a murit. Şi a trăit Falec o sută treizeci de ani, şi a născut pre Ragav. Şi a trăit Falec după ce a născut pre Ragav ani două sute nouă, şi a născut fii şi fiice, şi a murit. Şi a trăit Ragav o sută treizeci şi. doi de ani, şi a născut pre Seruh. Şi a trăit Ragav după ce a născut pre Seruh ani două sute şapte, şi a născut fii şi fiice, şi a murit. Şi a trăit Seruh o sută treizeci de ani, şi a născut pre Nahar. Şi a trăit Seruh după ce a născut pre Nahar ani două sute, şi a născut fii şi fiice, şi a murit. Şi a trăit Nahar o sută şaptezeci şi nouă de ani, şi a născut pre Thara. Şi. a trăit Nahar după ce a născut pre Thara o sută douăzeci şi cinci de ani, şi a născut fii şi fiice, şi a murit. Şi a trăit Thara şaptezeci de ani şi a născut pre Avram şi pre Nahar şi pre Arran.

4 Aceştia sunt urmaşii lui Sim, până la Avram - noul ales, ai cărui urmaşi aveau să fie un mare norod. ;-ms: --;JU-*J

...'k:l ,J iii.', ,,'.«:• M.^-.W.

:.■ V . <;: <>-'Si<:u... (m?) <.;; ■ uf..

'..

»<.

•fi ,)•••/' •! 7
ir- 'l

PARTEA A II-A

Filosofici evoluţiei

CAPnOLUL ÎNTÂI

[299]

Ştiinţa şi Sfinţii Părinţi

1. Adevărata teologie şi cunoaşterea seculară

Atacul gândirii moderne ateiste asupra creştinismului a fost atât de eficient, încât mulţi creştini ortodocşi se află în defensivă, simtindu-se inferiori în ce priveşte propria înţelepciune ortodoxă, fiind gata să admită că poate exista adevăr şi înţelepciune şi în cunoaşterea seculară modernă despre care Ortodoxia „nu are nici o părere". în felul acesta, ei subevaluează tradiţia nemăsurat de bogată a Sfinţilor Părinţi, care ne dă înţelepciune creştină nu doar asupra unor subiecte bisericeşti şi teologice înguste, ci asupra multor altora, înţelepciunea patristică cuprinde o întreagă filosofie a vieţii, inclusiv atitudinea sa fată de confortul modern, cunoaşterea ştiinţifică şi'alte lucruri care nu existau în forma lor modernă în timpul vieţii Sfinţilor Părinţi din trecut.

Teologia romano-catolică a renunţat de mult să încerce a oferi dreptarul înţelepciunii oamenilor contemporani,' cu urmarea că astăzi este „general acceptat" faptul că răspunsurile la multe dintre întrebările moderne trebuie aflate la „înţelepţii" moderni - oameni de ştiinţă sau chiar filosofi.

Creştinii'ortodocşi au o cunoaştere mai bună decât aceasta, şi trebuie să fie foarte atenţi când hotărăsc cât de mult să-i creadă pe aceşti „înţelepţi".

Unul dintre domeniile de confuzie generală este interpretarea *Cârtii Facerii,* mai ales în privinţa teoriei „ştiinţifice" a evoluţiei. Nu exagerăm defel spunând că mulţi, chiar'dintre creştinii'ortodocşi, sunt convinşi că ştiinţa are multe de spus pentru a-i ajuta pe creştini să „interpreteze" textul *Facerii.* Vom cercetat aici această convingere - nu cercetând de la început teoria evoluţiei, despre care, desigur, Sfinţii Părinţi nu au vorbit în mod direct, întrucât'ea este produsul gândirii „Iluminismului" veacurilor al optsprezecelea şi al nouăsprezecelea, despre care nu se ştia în veacurile anterioare -, ci cercetând în primul rând atitudinea Sfinţilor Părinţi fată de cunoaşterea seculară, pe de-o parte, şi, pe de altă parte, principiile lor de înţelegere şi tâlcuire a *Facerii* (ca şi însăşi *tălcuirea* lor la *Facere).*

[299] Acest capitol a fost luat din feluritele însemnări ale Părintelui Serafim găsite după moartea sa. Fiecare secţiune reprezintă un set aparte de însemnări. Am ales şi aranjat acele însemnări care asigură cea mai bună introducere la capitolele ce urmează. Diverse alte înseninări ale Părintelui Serafim se pot găsi în Anexa 1. (n. ed.)

Nimeni nu ar îndrăzni să spună că Sfinţii Părinţi, şi creştinii ortodocşi, în general, sunt „împotriva ştiinţei", adică potrivnici cunoaşterii ştiinţifice, în măsura în care ea este, cu adevărat, cunoaştere a naturii. întrucât Dumnezeu este atât autorul descoperirii dumnezeieşti cât şi al naturii, nu poate exista vreun conflict între teologie şi ştiinţă, atâta vreme cât fiecare din ele este autentică şi rămâne în domeniul care'îi aparţine în mod firesc. Mai mult, acei Sfinţi Părinţi care au scris tâlcuiri la *Cartea Facerii* nu au şovăit a se folosi de cunoaşterea ştiinţifică a naturii din vremea lor, în măsura în care se potrivea subiectului. Astfel, Părintele Mihail Pomazanski,[300] într-un pătrunzător articol ce compară *Hexaimeronul* Sfântului Vasile cu *Cuvintele la Zilele Facerii* ale Sfântului Ioan din Kronstadt, observă că *„Hexaimeronul* Sfântului Vasile este într-o anume măsură o enciclopedie a cunoaşterii ştiinţelor naturale din vremea sa în realizările lor desăvârşite", intenţia lui fiind arătarea măreţiei lui Dumnezeu care încă se mai poate observa în zidirile cele văzute. Neîndoielnic, cunoaşterea oferită de ştiinţele naturale este una mereu supusă revizuirii, datorită noilor descoperiri făcute prin observaţie şi experiment; aşa se face că în ea se pot afla greşeli, chiar în scrierile Sfântului Vasile sau ale altor Părinţi, tot aşa cum se află greşeli în lucrările oricui scrie despre fapte ştiinţifice. Astfel de greşeli nu micşorează în nici un fel valoarea generală a unor lucrări precum *Hexaimeronul,* unde faptele ştiinţifice nu sunt folosite decât ca ilustrări ale unor principii care provin nu din cunoaşterea naturii, ci din descoperire dumnezeiască. în privinţa cunoaşterii *realităţilor* naturii, lucrările ştiinţifice moderne sunt, desigur, superioare părţii „ştiinţifice" a *Hexaimeranului* şi a altor lucrări similare ale Sfinţilor Părinţi, fiind întemeiate pe observaţii mai precise ale naturii. \^ *singurul aspect* în care ştiinţa se poate spune că este superioară ori „depăşeşte" scrierile Sfinţilor Părinţi; dar la Sfinţii Părinţi acest aspect este pur conjunctural fată de restul învăţăturilor teologice şi morale.

Trebuie să distingem foarte atent între faptele ştiinţifice autentice şi ceva cu totul diferit care se găseşte astăzi, când diferitele feluri de cunoaştere nu prea sunt deosebite cu grijă, fiind adesea amestecate cu „faptele". Părintele Mihail Pomazanski urmează:

> „Sfântul Vasile recunoaşte toate realităţile ştiinţifice ale ştiinţei naturale. Dar nu primeşte *concepţiile* filosofice sau interpretările contemporane ale acelor fapte: teoria mecanicistă a obârşiei lumii, învăţătura despre veşnicia şi lipsa de început a lumii naturale [şi altele]. Sfântul Vasile cel Mare ştia cum să se ridice deasupra teoriilor contemporane lui privitoare la principiile de temelie ale lumii, iar *Hexaimeronul* rezistă ca un strălucit

300 pgj. Minail Pomazanski (1888-1989), unul dintre ultimii absolvenţi ai unei academii ruseşti pre-revolutionare, a fost un scriitor teolog mult respectat de Părintele Serafim. Păiintele Serafim a tradus şi adnotat ediţia engleză a principalei lucrări a Părintelui Mihail, *Teologia dogmatică ortodoxă,* (n. ed.) '

şi înalt sistem care dezvăluie înţelesul *Cărţii Facerii,* dominând [teoriile] anterioare ca o pasăre ce planează în zbor deasupra făpturilor care nu se pot mişca decât pe pamant."[301]

Concepţiile şi teoriile ştiinţei din ziua de azi (precum „teoria evoluţiei") sunt, în mod limpede, de acelaşi rang cu acea parte a „ştiinţei" contemporane lui pe care Sfântul Vasile nu o primea, în măsura în care ea era vădit potrivnică descoperirii dumnezeieşti creştine. Vom vedea, în cele ce urmează, dacă teoria evoluţiei este sau nu o excepţie de la regula generală că speculaţiile filosofice independente ale necreştinilor (care au întotdeauna o mai mare'sau mai mică aparentă de „fapt ştiinţific" care să le sprijine) nu au nici un rol în concepţia despre' lume creştin-ortodoxă, care se întemeiază pe descoperirea dumnezeiască tâlcuită şi transmisă de către Sfinţii Părinţi.

Mai trebuie spus un lucru despre deosebirea existentă în ceea ce priveşte însăşi natura şi calitatea cunoaşterii teologice şi a cunoaşterii ştiinţifice. Prima purcede din descoperirea lui Dumnezeu şi este apreciată după credincio-şia fată de acea descoperire, conducând sufletul până la Obârşia sa; pe când cunoaşterea ştiinţifică purcede din faptele lumii fizice şi nu are alt scop decât acela de a rămâne credincioasă faptelor. Este destul să citim tâlcuirile la *Facere* ale Sfântului Vasile cel Mare, Sfântului Ioan Gură de Aur, Sfântului loan din Kronstadt sau ale oricărui alt Sfânt Părinte, spre a vedea cum aceşti Părinţi folosesc necontenit cunoaşterea aflată la îndemâna lor - fie cunoaşterea teologică despre cele săvârşite de Dumnezeu, fie doar cunoaşterea ştiinţifică a zidirilor lui Dumnezeu - spre a atrage ochii mintii cititorului către Ziditor, spre a-i da învăţătură morală etc; *niciodată* însă spre a se mulţumi cu simpla cunoaştere abstractă a lucrurilor...[302]

Vom avea prilejul, mai târziu, să amintim deosebirea dintre cunoaşterea seculară şi cea teologică. Deocamdată ne este de ajuns să ştim că despre descoperirea lui Dumnezeu cunoaşterea seculară nu ne poate învăţa nimic care să nu fie cuprins în chiar acea descoperire. Dacă ea încearcă să facă acest lucru, înseamnă că încearcă să măsoare dumnezeiescul cu raţiunea omenească, în particular, cei care se gândesc să „interpreteze" părţi din *Cartea Facerii* cu mijloacele teoriei evoluţiei trebuie să fie pregătiţi să găsească dovezi limpezi şi teologice ale acelei teorii în descoperirea dumnezeiască.

[101] M. Pomazanski, „Cuvintele despre Cele Şase Zile ale Sfântului Vasile cel Mare şi Cuvintele despre Cele Şase Zile ale Sfântului Ioan din Kronstadt", în *Pravoslavni put (Calea ortodoxă),* 1958, pp. 39, 41.

[<02] în continuare, Părintele Serafim cita pe Sf. Grigorie Palama asupra distincţiei dintre adevărata teologie şi cunoaşterea seculară. Am omis aici aceste citate fiindcă ele sunt cuprinse în Partea a m-a. (aed.)

;>'h

2. *Ştiinţa şi filo sofia creştină*

Filosoful rus Ivan V. Kireevski (1806-1856), ucenic al Stareţului Macarie de la Optina, sena:[303]

„Ştiinţele în partea lor esenţială, adică cunoaşterea, aparţin deopotrivă lumii păgâne şi celei creştine, deosebindu-se doar prin latura'lor filosofică. Catolicismul nu putea să le dea latura filosofică creştină, fiindcă nu o avea nici el într-o formă pură. Vedem astfel cum ştiinţele, ca moştenire a păgânismului, au înflorit puternic în Europa, dar au sfârşit în ateism, consecinţă inevitabilă a dezvoltării lor unilaterale..."[304]

„Numai filosofia creştină poate da ştiinţelor o temelie dreaptă."[305],., în Rusia (spre deosebire de Apus): M, „toţi Sfinţii Părinţi greci, chiar şi cei mai adânci gânditori, au fost traduși și citiţi, copiaţi şi studiaţi în liniştea mănăstirilor noastre, aceste sfinte embrioane ale universităţilor care nu existau. Isaac Şirul, cel mai adânc gânditor dintre toţi scriitorii filosofici, s-a păstrat până astăzi în copii din veacurile al doisprezecelea şi al treisprezecelea. Iar mănăstirile erau în contact viu şi neîntrerupt cu poporul."[306]

Aceasta e temelia adevăratei luminări. Acum ştiinţele au luat-o razna, cunoaşterea lor s-a deformat, fiindcă nu mai au temelie creştină; socotind că îşi alcătuiesc o temelie proprie, s-au poticnit de propriile premise inconştiente şi au adoptat prosteşte prejudecăţile „spiritului vremii". Ştiinţele din ziua de azi se află într-o stare de „ignorantă doctă", o grămadă de amănunte într-un context de stupiditate. Ştiinţa de azi se află într-o stare de barbarie filosofică, adevărat Veac întunecat al cunoaşterii. Numai adevăratul creştinism îi poate da o adevărată filosofic

wy

M în Cursul de Supravieţuire, Părintele Serafim spunea despre Kireevski: „Fiind el însuşi Ia început un fiu al Occidentului, plecat în Germania spre a studia cu cei mai înaintaţi filosofi - Hegel şi- Schelling - a fost pătruns adânc de duhul apusean, iar apoi s-a convertit deplin la ortodoxie. Atunci a văzut că cele două nu puteau fi puse laolaltă. A voit să afle de ce erau diferite şi ce răspunde sufletul fiecăruia, ce trebuie să alegi... Nu s-a întors la ortodoxie spre a fi împotriva lumii fără a o înţelege. Mai curând, în ortodoxie a aflat cheia înţelegerii istoriei lumii apusene şi a celor ce se întâmplau acolo." Trebuie notat că primii dascăli ai lui Kiteevski, Hegel şi Schelling, pe care îi cunoştea personal, au fost primii mari filosofi din Apus care să propună filosofia „evoluţiei spirituale". Aceasta se întâmpla cu mulţi ani înainte ca Charles Darwin să dea la iveală teoria sa biologică. în afară de scrierea lucrărilor filosofice proprii, Kireevski a avut un rol hotărâtor în a-I ajuta pe Stareţul Macarie de la Optina să editeze şi să publice lucrări patristice fundamentale care au fost trimise în întreaga Rusie. Vezi Leonid Kavelin, *Stareţul Macarie de la Optina* (trad. rom. la Ed. Bunavestire, Bacău, 1999, pp.274-290-n.tr.) (n. ed.) B LV. Kireevski, *Opere complete,* Moscova, 1911, voi. 1, p. 118 (în l. rusă).

loia. *i '....;<■ >.-,a-n !.,>;....,'• u-<.?. <y.*

3. Deosebirea fanteziilor materialiste de adevărul ştiinţific

Episcopul Ignatie Briancianinov (1807-1867)[307] învaţă că astăzi, pentru o adevărată filosofie, trebuie să cunoşti atât adevăratul creştinism, cât şi adevărata ştiinţă; fără acestea nu poţi deosebi fanteziile materialiste de adevărul ştiinţific. El scrie:

> ' „Este de dorit ca unii dintre creştinii ortodocşi care au studiat ştiinţele aplicate să cerceteze apoi şi temeiurile nevointei Bisericii Ortodoxe, lăsând moştenire omenirii o adevărată filosofie, întemeiată pe o cunoaştere exactă, iar nu pe ipoteze arbitrare. înţeleptul grec Platon oprea de la profesarea filo-sofiei fără studierea prealabilă a matematicii. Iată o părere sănătoasă. Fără o prealabilă studiere a matematicii, împreună cu celelalte ştiinţe întemeiate pe ea, şi fără o cunoaştere lucrătoare şi plină de har 'a creştinismului este cu neputinţă în vremea noastră să dai la iveală un sistem filosofic corect. Mulţi dintre cei care se socotesc maeştri în filosofie, dar nu sunt familiarizaţi cu matematica şi ştiinţele naturale, atunci când dau de fantezii şi ipoteze arbitrare în lucrările materialiştilor nu sunt în stare nicidecum să le deosebească de cunoaşterea provenită din ştiinţa în sine, şi nu sunt în stare defel să dea un răspuns şi o evaluare mulţumitoare aiurelilor celor mai absurde ale oricărui visător. Foarte adesea, ei sunt atraşi de aceste aiureli şi ajung până la înşelare, luându-le drept adevăruri vădite."[308]

4. Ştiinţa -formă de cunoaştere inferioară

Creştinul ortodox nu este „împotriva ştiinţei"; dar el aşteaptă de la ştiinţă numai acea cunoaştere pe care ea este capabilă să o dea prin natura ei - nu teologie, nu o filosofie de viată. Insă, în vremurile noastre de confuzie inte-

">' în cartea sa *Sufletul după moarte,* Părintele Serafim scria despre Sfanţul Ignatie că „[a fost], poate, cel dintâi mare teolog ortodox care a îndrăznit să abordeze făţiş această problemă atât de acut pusă în zilele noastre: cum să-ti păstrezi adevărata tradiţie şi învăţătură creştină, într-o lume care a devenit cu totul străină ortodoxiei, tinzând chiar să o răstoarne şi să o îndepărteze sau să o «reinterpreteze» astfel încât să devină compatibilă cu un mod lumesc de gândire şi viată. Foarte conştient de influentele romano-catolice şi de alte influente occidentale, care încercau să «modernizeze» Ortodoxia încă din acele timpuri, Episcopul Ignatie s-a pregătit întru apărarea Ortodoxiei atât printr-un profund studiu al izvoarelor ortodoxe (din a căror înţelepciune a sorbit în câteva dintre cele mai renumite centre monastice ortodoxe din vremea sa), cât şi familiarizându-se cu datele culturii ştiinţifice şi literare din epoca respectivă (a urmat cursurile unei şcoli de inginerie, şi nu ale unui seminar teologic), înarmat astfel cu o cunoaştere nu doar a teologiei ortodoxe, ci şi a ştiinţei profane, el şi-a dedicat întreaga viată pentru apărarea Ortodoxiei autentice şi în vederea expunerii devierilor moderne de la aceasta. Nu este exagerat să afirmăm că nici o altă tară ortodoxă nu a avut, în secolul al XlX-lea, un astfel de apărător al Ortodoxiei împotriva ispitelor şi rătăcirilor epocii moderne" (Serafim Rose, *Sufletul după moarte,* Ed. Anastasia, Bucureşti, 1996, pp. 8-9). [108] Episcopul Ignatie Briancianinov, *Opere,* St. Petersburg, 1886, voi. 3, p. 125 (în 1. rusă). Este interesant că Sfântul Ignatie a scris aceste lucruri cam în vremea când în Anglia apărea *Originea speciilor* a lui Darwin. (n. ed.)

lectuală, când „ştiinţa" a dobândit un asemenea prestigiu în gândirea obişnuită încât a ajuns sinonimă cu cunoaşterea însăşi, prea adeseori se întâmplă ca oamenii de ştiinţă să aibă pretenţia de a preda ceea ce nu au învăţat defel prin mijloacele ştiinţei; asemenea savanţi vorbesc, de fapt, ca teologi.'

Ştiinţa modernă se socoteşte a fi „cunoaşterea" prin excelentă şi, în fata prestigiului ei, credincioşii ortodocşi şovăie, scuzându-se adeseori pentru că ei cred ceea ce pare a fi „neştiintific", multumindu-se cu pietismul sau „simţămintele religioase", singurul loc unde comunitatea ştiinţifică oficială îngăduie astăzi credinţa.

Dar adevăratul creştinism ortodox este cu totul altfel. Nu este legat de nici un curent al gândirii modeme; este o cunoaştere superioară ştiinţei şi nu are, în nici un caz, nevoie să-şi ceară scuze de la o formă de cunoaştere inferioară.

Ştim că Dumnezeu a făcut lumea *cu măsură şi cu număr şi cu greutate* (înţelepciunea lui Solomon 11, 20); dar Dumnezeu nu a dezvăluit omului amănuntele zidirii sale orânduite, iar cei ce scrutează „tainele firii" descoperă doar o nespus de mică parte din tainele care vin din nesfârşita înţelepciune a lui Dumnezeu. Ştiinţa modernă a dovedit că omul căzut nu e'în stare să folosească bine cunoaşterea pe care a dobândit-o.

Dar ştiinţa modernă nu este numai cunoaştere. Ea s-a despărţit de descoperirea dumnezeiască şi astfel s-a pus singură la dispoziţia' teoriilor şi filoso-fiilor eretice, necreştine şi anticreştine. Adeseori, ele intră în conflict cu descoperirea dumnezeiască, fiindcă pătrund pe tărâmul deschis numai teologiei.

La fel este şi cu învăţătura despre întâiul om. Dumnezeu nu a descoperit multe amănunte despre'starea dintâi a zidirii Sale, dar ele sunt suficiente spre a judeca speculaţiile filosofico-religioase ale evolutionistilor. învăţătura ortodoxă despre creaţie nu a fost cunoscută în Apus; doctrina romano-catolică este cu totul diferită. . :..,,,.....

[1]'"=»'.*"". 5. *Un sistem, de gândire străin*

Există enorm de multă confuzie în legătură cu evoluţia. Unii zic: „Creştinii ortodocşi nu se ceartă cu evoluţia" sau doar folosesc sintagma „evoluţia călăuzită de Dumnezeu". O asemenea înţelegere a evoluţiei este destul de primitivă: presupune considerarea ei ca „realitate ştiinţifică" de tipul helio-centrismului. De fapt, cei ce se opun evoluţiei sunt adeseori asemuiţi cu Biserica Romano-catolică împotrivindu-se lui Galilei, ba chiar unii creştini ortodocşi se tem să nu fie socotiţi „naivi" sau să rămână în urma curentelor intelectuale sau modelor timpului'.

Dar întreaga doctrină a evolutionismului este mult mai complexă decât un simplu „fapt ştiinţific" sau chiar o „ipoteză". Ea *este* o doctrină - o credinţă care cuprinde multe'domenii ale gândirii, şi nicidecum doar ştiinţa; şi este destul de coerentă spre a putea vorbi despre ea ca despre o doctrină'mai mult sau mai puţin închegată. Vom vedea că ea este o concepţie cu totul

aparte asupra realităţii, cu propriile premise şi deducţii filosofice şi teologice aparte. în special în teologie ea oferă o *alternativă deliberată* la creştinismul ortodox în privinţa mai multor dogme cheie.

6. Lipsa culturii filosofice printre creştinii ortodocşi

Greşita înţelegere a evoluţiei din partea unora dintre creştinii ortodocşi vine dintr-o lipsă de cultură filosofică.

1. Nu au o atitudine critică fată de „descoperirile" ştiinţifice (deşi, în de

plin acord cu spiritul modern, au o atitudine critică fată de Scriptură !) şi nu pricep natura „dovezilor" ştiinţifice despre care se presupune că vin în spriji nul evoluţiei, nici nu ştiu cum'să deosebească faptele *de filosofic* Ei sunt in timidati fără motiv de „experţii ştiinţifici" şi nu-şi dau prea multă osteneală să cerceteze problema ei înşişi

2. Nu înţeleg „duhul vremii" care a dat naştere evoluţiei, primind deci în chip naiv „realitatea ştiinţifică" a evoluţiei, dar respingând culminarea/z'/o *sofiei* evoluţiei, precum la Teilhard de Chardin, nevăzând că ele formează un întreg; rară *filosofie* nu ar fi existat niciodată „realitatea de fapt" a evoluţiei.

3. Nu înţeleg filosofia Sfinţilor Părinţi - întreaga lor perspectivă asupra firii şi asupra unor probleme aparte, precum natura lucrurilor individuale.

7. *Filosofia Sfinţilor Părinţi*

„Părinţii nu au spus nimic despre evoluţie" - iată una dintre scuzele folosite de mulţi ortodocşi *spre a erede, de fapt, oriee vor ei sau orice spune „ştiinţa" despre acest subiect.*

Dar atitudinea noastră fată de Părinţi trebuie să fie mai serioasă şi mai profundă. A fi credincios Părinţilor nu înseamnă doar a fi gata să îi citäm, sau să ne simţim „liberi" să credem cum ne place dacă nu avem ce cita; ci înseamnă să pătrundem în gândirea lor, care e gândirea Bisericii lui Hristos, şi să avem o filosofie de viată bine închegată, ivită din vieţuirea noastră în Biserică, în armonie cu gândirea Părinţilor.

Iar Părinţii au avut o filosofie, şi cu adevărat o teologie, care include pro blema evoluţiei şi arată absolut limpede ce anume trebuie să creadă creştinul ortodox despre acest lucru. „Evoluţia" nu e o „erezie", nu mai mult decât este budismul o „erezie"; dar ea include, implică şi presupune atât de multe erori şi păreri false, încât este total incompatibilă cu creştinismul ortodox. Mulţi credincioşi ortodocşi nu s-au gândit adânc la această problemă şi ast fel, în nepăsarea lor, cred că este oarecum „posibil" să accepţi evoluţia. Res tul studiului va încerca să limpezească subiectul, spre a-i face pe creştinii or todocşi conştienţi de implicaţiile teologiei ortodoxe şi ale filosofiei Sfinţilor Părinţi, care au o părere foarte clară despre principalele probleme ridicate credincioşilor creştini de către evoluţie. '■>• «? -:

DOI

Scurtă critică a modelului evoluţionist[309]

1. Introducere *k,*

Ajungem acum la un concept cheie, extrem de important atât pentru înţe-

legerea perspectivei religioase, cât şi a celei seculare a omului contemporan. Este o idee extrem de complexă, neputând să dăm aici decât o schiţă a problemelor pe care ea le implică.

Originea speciilor a lui Charles Darwin a apărut în 1859, a fost îndată acceptată de mulţi şi curând a ajuns foarte populară. Oameni precum T.H. Huxley şi Herbert Spencer în Anglia, împreună cu Ernst Haeckel în Germania (autorul cărţii *Enigma universului,* 1899) şi alţii, au popularizat ideile lui Darwin, făcând din evoluţie însuşi centrul filosofiei lor. Aceasta părea să explice totul. Desigur, oameni ca Nietzsche au cules-o şi au folosit-o pentru aşa-zisele lor profeţii spirituale. Astfel, cei ce ţineau de principala şcoală a gândirii apusene - care era raţionalismul dus până la limită -au acceptat evoluţia. Până astăzi, se poate spune că evoluţia este dogma centrală a gânditorilor „înaintaţi", a oamenilor care sunt în acord cu vremea lor.

însă, chiar de la început au fost şi oameni care au obiectat. în vremea lui Darwin a existat un gânditor catolic, St. George Jackson Mivart (autorul cărţii *Despre geneza speciilor,* 1871), care credea în evoluţie, dar nu în ideea de selecţie naturală a lui Darwin, şi care 1-a adus pe Darwin la disperare când acesta din urmă a descoperit că ideea lui nu poate fi dovedită. în ultimii treizeci de ani, şi mai ales în ultimii zece, au apărut multe relatări critice despre evoluţie dintr-un punct de vedere obiectiv. Cum dovedesc aceste scrieri, cea mai mare parte a cărţilor care susţin evoluţia încep cu anumite premise şi afirmaţii pornite dintr-o perspectivă naturalistică.

Astăzi există chiar şi o societate în San Diego care se cheamă Institutul de cercetări creationiste, care a dat la iveală mai multe cărti foarte bune. Ei înşişi sunt oameni credincioşi, dar au multe cărti care discută evoluţia cu totul obiectiv, nicidecum de pe poziţii religioase.' După cum spun ei, există două modele pentru înţelegerea universului: unul este modelul evoluţionist

[309] Capitolul acesta a fost transcris după o conferinţă înregistrată pe care Părintele Serafim a rostit-o în timpul „Cursului de supravieţuire ortodoxă", în vara lui 1975. Titlurile secţiunilor şi unele adăugiri la text au fost luate din'planul scris al cursului. Am mai făcut completări din conferinţele anterioare ale aceluiaşi curs, care oferă fundalul necesar discuţiei de faţă. (n. ed.)

iar celălalt, modelul creationist. Ei iau dovezile istoriei pământului - de pildă, straturile geologice etc. - şi încearcă să vadă cu care model se potrivesc. Au descoperit astfel că este nevoie de mult mai puţine adaptări dacă se urmează modelul creaţiei - dacă a existat un Dumnezeu care a creat lucrurile la început şi dacă pământul nu are miliarde de ani vechime, ci doar câteva mii de ani. Modelul evoluţionist, pe de altă parte, are nevoie de o mulţime de corecţii. In această privinţă, el poate fi comparat cu vechiul model al universului ptolemeic (în opoziţie cu modelul copernican).[310] Asemeni modelului ptolemeic al universului, modelul evoluţionist se dovedeşte acum stânjenitor.

Unii dintre membrii Institutului fac turnee pe la diferite universităţi. In ultimii doi ani ei au ţinut câteva dezbateri în fata a mii de spectatori de la universităţile din Tennessee, Texas etc. Interesul'a fost destul de mare. Apărătorii evoluţiei nu au fost în stare să aducă dovezi solide în sprijinul ei şi, de fapt, în câteva probleme şi-au dat pe fată ignoranta în privinţa ultimelor descoperiri ale paleontologiei.

Există oameni foarte sofisticaţi şi informaţi în ambele tabere. Nu vom discuta aici problema evolutionismului ateu, fiindcă ea este, în chip vădit, o filosofie a nebunilor[311], a celor ce pot crede, cum zicea Huxley, că dacă dai nişte maşini de scris unui grup de maimuţe, până la urmă ar putea să-ti dea *Enciclopedia Britanică,* cu condiţia să aibă destul timp - dacă nu milioane, atunci miliarde de ani, conform legilor probabilităţii. Cineva a aplicat teoriei evoluţioniste calculul după legile probabilităţii şi a descoperit că, de fapt, aceasta nu s-ar fi întâmplat niciodată. Oricine poate crede aşa ceva poate crede

oriee. ■. ■■' '• !

Disputa cea mai serioasă se poartă între evoluţia teistă - care susţine că Dumnezeu a creat lumea care apoi a evoluat - şi punctul de vedere creştin. Trebuie spus aici că punctul de vedere fundamentalist este incorect în multe privinţe, fiindcă fundamentaliştii nu ştiu cum să tâlcuiască Scriptura. Ei zic, de pildă, că *Facerea* trebuie înţeleasă „literal", ceea ce nu se poate. Sfinţii Părinţi ne spun care părţi sunt literale şi care nu.

Prima neînţelegere care trebuie limpezită înainte chiar de a discuta această problemă este una care-i face pe mulţi să greşească: faptul că trebuie să facem deosebire între *evoluţie* şi *variaţie.* Variaţia este procesul prin care oamenii produc feluriţi hibrizi' de mazăre! diferite rase de pisici etc. De exemplu, după cincizeci de ani de experimente a apărut o nouă rasă de pisici: o combinaţie între siameză şi persană, numită pisică himalaiană, cu păr lung ca şi cea persană, dar de culoarea celei siameze. La început, aceasta se producea întâmplător, dar pisica nu era în stare să se reproducă păstrând puri-

■ "" Modelul ptolemeic susţinea că soarele şi planetele se învârtesc în jurul pământului. El a fost înlocuit de modelul copernican; acesta susţine că pământul şi planetele se învârtesc în jurul soarelui, (n. ed.) [311] Cf Psalmul 13, 1: *Zis-a cel nebun întru inima sa: Nu este Dumnezeu,* (n. ed.)

tatea rasei; şi doar acum, după toţi aceşti ani de experimente, s-a reuşit să se realizeze o nouă rasă care să nască exemplare de rasă. Tot aşa, există felurite rase de câini, diferite soiuri de plante; şi însăşi „rasele" de oameni sunt toate destul de diferite: pigmeii, hotentotii, chinezii, europenii nordici - tot felul de flinte umane ce provin dintr-un singur strămoş. Prin urmare, problema variaţiei este ceva aparte, şi trebuie deosebită de evoluţie.[312]

Neîndoielnic, există o mulţime de varietăţi în interiorul unui singur fel de creaturi, dar aceste varietăţi nu produc niciodată ceva nou; ele produc doar o altă varietate de câine, de pisică, de fasole sau de om. De fapt, aceasta e mai curând o dovadă împotriva evoluţiei, decât în favoarea ei, căci nimeni nu a reuşit să producă un nou fel de creatură. Diferitele „specii" - deşi termenul este destul de arbitrar - nu pot, în marea lor majoritate, să producă urmaşi prin încrucişare între ele; iar în cele câteva cazuri când pot, urmaşii nu se pot reproduce. Astfel că Sfântul Ambrozie al Mediolanului spune: „Aceasta este spre pildă tie, omule, ca să încetezi a te amesteca în căile lui Dumnezeu. Dumnezeu Voieşte ca fiecare făptură să fie deosebi."

;=*=-" *2. Cadrul istoric*

In epoca Luminilor concepţia despre lume era destul de bine statornicită. Cu puţin înainte de această epocă, arhiepiscopul anglican Ussher de Armagh a calculat toţi anii daţi în genealogiile Vechiului Testament şi a emis ideea că lumea a fost creată în anul 4004 Î.H.[313] Newton credea acest lucru, iar concepţia despre lume a luminismului era favorabilă ideii că Dumnezeu a creat lumea în şase zile şi apoi a lăsat-o să se dezvolte singură, şi că toate speciile erau întocmai aşa cum le vedem noi astăzi. Oamenii de ştiinţă din acea vreme acceptau acest lucru.

La sfârşitul epocii Luminilor însă, o dată cu febra revoluţionară, concepţia statornicită despre lume a început să se fisureze, unii savanţi venind deja cu teorii mai radicale. La sfârşitul veacului al optsprezecelea, Erasmus Darwin, bunicul lui Charles Darwin, venise deja cu ipoteza că întreaga viată provine dintr-un singur filament primordial - exact ceea ce se susţine astăzi

"[2] în înseninările sale, Părintele Serafim scrie: „Mintea omului obişnuit acceptă simpla «varietate» drept dovadă a mult mai vastei probleme a «evoluţiei». Prin concepţia sa grandioasă, evoluţia ca atare nu poate fi *dovedită* de micile variaţii observabile de către ştiinţa de azi..." Sunt de acord ca savanţii să definească limitele variaţiilor, să folosească cuvântul şi conceptul de «evoluţie» spre a explica schimbările - dar să abandoneze schemele metafizice care încearcă să extrapoleze micile schimbări la un principiu atotcuprinzător. Dacă acesta din urmă este adevărat, atunci să rezulte firesc din date, iară a se foita interpretarea faptelor." (n. ed.) [11(Descoperirea arhiepiscopului a fost publicată în 1650 şi curând a fost adăugată ca o observaţie marginală la *Cartea Facerii* din Versiunea Autorizată a Bibliei. Calculul său se întemeia pe textul masoretic (ebraic) al Vechiului Testament. După cronologia Vechiului Testament din Septuaginta (textul grecesc), folosită de creştinii ortodocşi, pământul este cam cu 1500 de ani mai vechi decât a calculat arhiepiscopul Ussher. (n. ed.)

prin teoria evoluţiei.[314] Teoria sa nu se referea doar la o specie sau fel de creatură, ci presupunea că picătura sau filamentul primordial se dezvolta, dând naştere tuturor felurilor de creaturi, prin transmutaţii. „Ar fi oare prea îndrăzneţ", întreba el, „să ne închipuim că, în imensa durată de timp de când a început existenţa pământului, poate cu milioane de veacuri înaintea istoriei omenirii - ar fi oare prea îndrăzneţ să ne închipuim că toate animalele cu sânge cald au apărut dintr-un singur filament ?"

Noua explicaţie a lui Erasmus Darwin era o încercare de continuare a spiritului Luminilor, de extrem raţionalism şi simplitate. Cu cât raţionalismul intra mai adânc în cuget, era mai simplu (credea el) să explici viaţa ca provenind dintr-un singur filament viu, decât să dai mai „complicata" explicaţie că Dumnezeu a dat fiinţă dintr-o dată tuturor felurilor de creaturi.[315]

La puţin timp după aceea, un alt naturalist, Cavalerul de Lamarck (autorul cărţii *Philosophie zoologique,* 1809), a avut şi el o teorie evoluţionistă clară, dar susţinea ideea că schimbările necesare spre a da seamă de evoluţia de la o specie la alta de datorau moştenirii caracteristicilor dobândite. Lucrul nu a putut fi dovedit niciodată, şi de fapt a fost chiar infirmat. Deci ideea de evoluţie nu se putea susţine.

însă, în acea perioadă de la începutul secolului al nouăsprezecelea a existat un important geolog ce a dat un puternic avânt acceptării ideii de evoluţie. Era Charles Lyell, care în 1830 a venit cu teoria uniformismului[316], conform căreia tot ceea ce vedem pe pământ astăzi nu se datorează catastrofelor - unui potop venit pe neaşteptate sau ceva asemănător -, ci, mai curând, faptului că procesele care se desfăşoară azi s-au desfăşurat şi în epocile trecute, de la începutul lumii, atât de departe în trecut pe cât putem noi vedea. Prin urmare, dacă ne uităm la Marele Canion, vedem că fluviul a tot mâncat din canion şi putem socoti - luând în calcul viteza apei, cantitatea de apă de acum, calitatea solului etc. - cât timp trebuie să fi trecut ca să se sape canionul. Lyell credea că, dacă presupunem că procesele s-au desfăşurat întotdeauna în acelaşi fel - lucru foarte raţional şi calculabil -, le putem da de capăt printr-o explicaţie uniformă a lucrurilor. In cartea sa *Principii de geologie,* Lyell scria:

> „Din cele mai vechi timpuri la care putem privi în trecut şi până în prezent, nici o altă cauză nu a acţionat vreodată în afară de cele care acţionează şi astăzi, şi niciodată nu a acţionat cu un alt grad de energie faţă de cea pe care o exercită acum." ifJ ,... ,:i , ..,,,.. >,,,,

[B] Cartea lui Erasmus Darwin, *Zoonomia,* în care propunea această teorie, a fost publicată în 1794. (n. ed.)

[E] Termenul de „darwinism" a fost aplicat, mai întâi, teoriilor evoluţioniste ale lui Erasmus Darwin, care includeau selecţia naturală. Teoriile lui au contribuit mult la ideile nepotului său, Charles, deşi acesta din urmă n-a recunoscut niciodată că îi este îndatorat, (n. ed.) [K] Cunoscută în literatura românească de specialitate ca „principiul actualismului (al lui Lyell) ". (Vezi Henry M. Morris şi Gary E. Parker, *Introducere în ştiinţa creaţionistă,* Ed. Anastasia, Bucureşti, 2000, p. 306).

■ -■* Desigur, nu există nici o dovadă că ar fi aşa; este doar o ipoteză de-a sa.[317] Această idee, împreună cu o alta, care câştiga tot mai multă simpatie -aceea că speciile evoluează de la una la alta - a dus la altă idee. Dacă pui laolaltă cele două idei, ajungi la ideea că parcă lumea nu are doar câteva mii de ani, cum par a zice creştinii, ci ar trebui să fie de foarte multe mii sau milioane de ani vechime, ori chiar mai mult. Astfel, s-a ivit ideea vârstei din ce în ce mai mari a pământului. însă iarăşi, această credinţă (că lumea trebuie să fie foarte veche) era numai o presupunere; ea nu era dovedită.

Ideea aceasta începea să pătrundă în cugete atunci când, în 1859, Charles Darwin şi-a scos cartea care propunea ideea selecţiei naturale. Ideea lui Darwin era opusă fată de cea a lui Lamarck, care spunea că girafa a evoluat fiindcă o vieţuitoare cu gâtul mai scurt şi-a întins gâtul ca să mănânce frunzele de sus, urmaşul ei aveau gâtul cu un toi mai lung, următorul s-a întins mai mult, şi, treptat, a devenit girafa pe care o cunoaştem astăzi. Aceasta se opune tuturor legilor ştiinţei, căci astfel de lucruri nu se întâmplă. O însuşire dobândită nu se poate moşteni. De pildă, pe vremea când chinezoaicele îşi legau picioarele ca să le micşoreze, fiicele lor se năşteau întotdeauna cu picioare normale.

Pe de cealaltă parte, Darwin a venit cu ideea că trebuie să fi existat două exemplare cu gâtul lung care au supravieţuit fiindcă aveau gât mai lung; ele s-au împreunat fiindcă toate celelalte muriseră datorită împrejurărilor vitrege sau dezastrelor; iar urmaşii lor aveau gâturile lungi fiindcă se produsese o schimbare în ei: ceea ce ştiinţa de azi numeşte o „mutaţie". La început acest lucru putea avea loc întâmplător, dar, o dată ce două exemplare de acest fel s-au împerecheat, mutaţia se perpetuează veacuri la rând.

[317] în 1831, la un an după publicarea cărţii *Principiile geologiei* a lui Lyell, Darwin a citit-o în timpul călătoriei pe vasul *Beagle.* După'călătorie, Lyell a devenit mentorul lui Darwin şi, din afirmaţiile ulterioare a lui Darwin, este limpede că ideile lui Lyell l-au făcut să se gândească la aplicarea principiilor uniformismului la istoria trecută a fiinţelor vii. în scrisorile sale particulare Lyell arăta limpede că intenţionează să abolească ceea ce el numea „geologia mozaică", adică interpretarea straturilor geologice în termenii potopului din *Cartea Facerii.* Henry M. Morris scrie: „Merită observat că nici Darwin şi nici Lyell nu erau savanţi formaţi în sensul modern. Darwin era un student teolog apostat, a cărui singură diplomă era în teologie. Charles Lyell a studiat dreptul, nu geologia. Geologi de seamă ai vremii sale - de pildă, Cuvier, Buckland - credeau în catastrofisni, şi mulţi dintre geologii din zilele noastre se reîntorc la această părere. Lyell trebuie să fi ştiut că datele reale ale geologiei favorizau în mare parte catastrofismul, nu uniformismul. Totuşi, în chip dogmatic, a insistat asupra perioadelor lungi şi a uniformităţii, respingând cu sarcasm cronologia biblică din acest proces" (Henry M. Morris. *The Long War against God,* Baker Book House, Grand Rapids, Michi-gan, 1989, p. 162).
Stephen Jay Gould, unul dintre principalii evolufionişti de azi, 1-a acuzat, de fapt, pe Lyell de înşelăciune în promovarea sistemului său: „Lyell s-a folosit de destulă viclenie spre a-şi impune părerile uniformiste ca singura geologie adevărată... Lyell şi-a impus închipuirile asupra evidenţei" (Gould, *Ever Since Darwin,* pp. 149-50) (n. ed.)

Bineînţeles că este vorba de o simplă *presupunere,* întrucât nimeni nu a observat să se întâmple aşa ceva. Dar această presupunere a izbit conştiinţa oamenilor; ei erau ca iasca pregătită, iar aceasta a fost scânteia. Ideea suna aşa de plauzibil; iar ideea de evoluţie s-a impus - dar nu fiindcă era dovedită.

în realitate, speculaţiile lui Darwin se întemeiau, aproape în întregime, pe observaţiile sale, nu ale evoluţiei, ci ale *variaţiei.* Pe când călătorea în Insu lele Galapagos, Darwin s-a mirat de ce erau treisprezece varietăţi ale acelu iaşi fel de cintezoi, gândindu-se că aceasta se datora faptului că'a existat o varietate originară care s-a dezvoltat în funcţie de mediu. însă aici nu este vorba de evoluţie, ci de variaţie. De aici a sărit direct la concluzia că, dacă asemenea mici schimbări se continuă mereu, se va ajunge, în final, la un fel de creatură absolut diferită. încercând însă să dovedeşti ştiinţific acest lucru, apare o problemă: nimeni nu a observat vreodată astfel de schimbări majore; s-au observat doar schimbări *înăuntrul* aceluiaşi gen.[318] u, ♦ sn >V;

>> - - - - ,, *3. „Dovezile" evoluţiei* ■■"-•■<

Să privim acum aşa-numitele dovezi ale evoluţiei spre a vedea care anume sunt ele. Nu vom încerca să le infirmăm, ci vom încerca doar să vedem calitatea dovezilor folosite; ce anume pare convingător oamenilor ce cred în evoluţie.

1. Există un manual standard de zoologie, folosit în urmă cu douăzeci de ani, *Zoologie generală* de Tracy I. Storer, care enumera mai multe dovezi. Prima dovadă din carte se cheamă „ *morfologia comparată",* adică compararea alcătuirii corpurilor. Oamenii au braţe, păsările au aripi, peştii au înotătoare - cartea are diagrame foarte convingătoare, care le fac să pară foarte asemănătoare. Păsările au gheare, iar noi avem degete - cartea arată cum s-au putut transforma unele în altele.[319] Ni se arată cum toate fiinţele au o alcătuire foarte asemănătoare, iar diferitele alcătuiri sunt aranjate pe'tipuri şi genuri. Desigur, aceasta nu e o dovadă. Ea este însă ceva foarte logic pentru cine crede în evoluţie.

Pe de altă parte, adepţii ştiinţei creationiste spun că, dacă crezi că Dumnezeu a creat universul,' atunci El trebuie să fi avut un plan director la temelia creaţiei; deci toate felurile de făpturi vor avea asemănări de principiu. Dacă crezi că Dumnezeu a făcut toate făpturile, acele diagrame te vor

[3E] Aceasta se întâmplă deoarece, cum s-a arătat astăzi prin cercetările geneticii, capacitatea de variaţie a unui organism particular este limitată de vaiiabilitatea inerentă fondului său ge netic. „Cu alte cuvinte", scrie Phillip E. Johnson, „motivul pentru care câinii nu ajung la fel de mari ca elefanţii, cu-atât mai puţin să se schimbe în elefanţi, nu este acela că nu i-am fi hrănit suficient de mult. Câinii nu au capacitatea genetică pentru acel grad de schimbare, şi se opresc din creştere când se atinge limita genetică" *(Darwin on Trial, ed. cit,* p. 18). (n. ed.) [38] în ilustraţia de la pagina 215 a *Zoologiei generale* ni se arată un „intermediar ipotetic" (numit astfel în legenda ilustraţiei) între aripioara peştelui şi membrele unui amfibian. Cu alte cuvinte, în absenţa unei specii intermediare, autorul era nevoit să o inventeze, (n. ed.)

convinge că da, într-adevăr Dumnezeu le-a creat după un plan. Dacă crezi că o făptură a evoluat din alta, priveşti acele diagrame şi îti spui: da, au evoluat una din alta. Dar aceasta nu este o dovadă nici pentru, nici împotriva evoluţiei, în realitate, oamenii acceptă evoluţia pe alte temeiuri şi apoi privesc la astfel de diagrame, iar diagramele îi conving şi mai mult.

2. Urmează apoi *„fiziologia comparată". Zoologia generală* afirmă: „Te suturile şi fluidele organismelor arată multe similarităţi principiale în ceea'ce priveşte proprietăţile fiziologice şi chimice, mergând în paralel cu trăsăturile morfologice."[320] De pildă:

> „din hemoglobina sângelui vertebratelor se obţin cristalele de oxihe-moglobină; structura lor cristalină... merge în paralel cu clasificarea vertebratelor întemeiată pe alcătuirea corpului. Cele ale fiecărei specii sunt distincte, dar toate cele dintr-un gen au o anume caracteristică comună. Mai mult, cele ale tuturor păsărilor au anumite asemănări, dar diferă de cristalele obţinute din sângele mamiferelor sau reptilelor."[321] Şi aici putem spune acelaşi lucru pe care l-am spus despre morfologie. Dacă crezi în creaţie, spui că Dumnezeu a făcut rapturile asemănătoare cu sânge asemănător, şi nu e nici o problemă. Dacă crezi în evoluţie, spui că unele au evoluat în altele.

S-a alcătuit şi un sistem de datare după precipitările din sânge. Savanţii observă că precipitările sunt asemănătoare la fiecare specie, că au ceva co mun în interiorul unui gen, şi că sunt cu totul diferite la genuri diferite: pă sări şi maimuţe, de exemplu. De aici ei fac anumite calcule şi hotărăsc câţi ani despart aceste flinte pe scara evoluţiei. Cum se întâmplă, calculele lor dau totul peste cap. Dacă se acceptă acest sistem, celelalte sisteme de datare trebuie schimbate; astfel că sistemul este încă controversat. De fapt, el nu dovedeşte nimic, căci poţi să îl accepţi fie ca dovadă a evoluţiei, fie a creaţiei lui Dumnezeu.

3'. Există şi un al treilea argument, numit *„embriologia comparată".* Căr tile de tipul *Zoologiei generale* aveau, de obicei, imagini care arătau stadiul embrionar al peştelui, salamandrei, broaştei ţestoase, puiului de găină, por cului, omului etc, demonstrând că arată foarte asemănător şi spunând că, treptat, aceşti embrioni se dezvoltă diferit. Puteai vedea cum omul are aşa-numitele „fante branhiale" în embrion. Se presupunea deci că ele sunt amintirea strămoşilor săi.[322] Ernst Haeckel, în „teoria recapitulării" şi „legea biogenezei" afirma că „un organism individual, în cursul dezvoltării sale (ontogeneză), tinde să recapituleze stadiile străbătute de strămoşii săi (filo-

[m] Tracy I. Storer, *General Zoology.* McGraw -Hill Book **Company, Inc.,** New **York, 1951, p.** 216.

[33] *Ibid.*

[M] Adică o dovadă că omul a evoluat din animalele acvatice cu branhii, (n. ed.)

geneză)."[323] Astăzi teoria lui nu mai este acceptată de evolutionisti. Savanţii au descoperit că „fantele branhiale" nu sunt deloc fante branhiale, ci doar pregătesc ceea ce urmează a se transforma în gâtul flintei umane. Aşa că dovada cu pricina a cam fost înlăturată. Apoi, s-au folosit şi de argumentul că asemănare înseamnă dovadă, lucru cu totul incorect.

4. O altă dovadă, mult mai puternică în trecut decât astăzi, este aceea a *organelor „vestigiale".* Evolutionistii pretindeau că există anumite organe, precum apendicele omului, care par a nu mai avea acum vreo funcţie, şi deci trebuie să fi rămas din stadiile de evoluţie anterioare, când o maimuţă sau alţi strămoşi ai omului le foloseau. Dar se descoperă tot mai mult că aceste organe „rudimentare" au o anume funcţie; de pildă, s-a descoperit că apen dicele are o anume funcţie glandulară,'deci şi acest argument şi-a pierdut însemnătatea.[324] Şi chiar dacă noi nu ştim la ce foloseşte un anumit organ, aceasta nu înseamnă că el a rămas de la vreo formă de viată inferioară.

5. Urmează apoi argumentele provenite din *paleontologie:* studiul fosile lor. Desigur, prima dovadă aparent convingătoare este stratificarea geologi că, precum în Marele Canion, unde poţi vedea tot felul de straturi; şi, cu cât mergi mai jos, cu atât creaturile din ele par a fi mai primitive. Savanţii da teză straturile după felul vieţuitoarelor găsite în ele.

Straturile acestea au fost descoperite în secolul al nouăsprezecelea, când s-a determinat care erau mai vechi şi care mai recente; iar acum există un sistem destul de elaborat prin care se poate spune care strat e mai vechi şi care mai recent.[325] Totuşi întregul sistem de datare e mai curând circular, întrucât adeseori straturile sunt „cu susul în jos" fată de modelul evoluţionist[326], este nevoie de anumite corecţii. La fel cum sistemul ptolemeic avea nevoie de anumite corecţii (trebuind să se născocească epiciclurile, fiindcă planetele nu se deplasau în jurul pământului în mod uniform), tot aşa şi

"■'Tracy I. Storer, *op. cit, ibid.,p.* 220. ■ - ■ • • •

[B] „Practic toate organele aşa-numite «rudimentare», în special cele ale omului, s-au dovedit în ultimii ani a avea o utilitate clară, nefiind de loc rudimentare. Cândva, evolutionistii pre tindeau că omul are cam 180 de organe rudimentare, dar astăzi ei nu mai pomenesc practic nici unul. Unele dintre acestea erau glanda tiroidă, timusul, coccisul, glanda pineală, mușchii urechii, amigdalele şi apendicele. Toate sunt acum cunoscute ca având funcţii utile, adesea chiar esenţiale" (H. Morris, *Scientiftc Creationism,* Maşter Books, Green Forest, Arkansas, 1985, p. 76). Pentru o tratare amănunţită a subiectului vezi cartea „ *Vestigial organs" are Fully Funcţional,* de Dr. Terry Bergman şi Dr. George Howe, Creation Research Society Books, Terre Haute, Indiana, 1990. (n. ed.)

[m] Schema „coloanei stratigrafice" imaginate de evolutionisti (cu datarea fiecărui strat) nu se poate găsi niciunde în natură ca un set complet de sedimente de grosimea standard. „Este o alcătuire imaginară care a fost sintetizată prin compararea unui strat de roci dintr-o parte a lumii cu un strat cu înfăţişare similară dintr-o altă parte a lumii." Vezi Richard Milton, *Shattering the Myths ofDarwinism, ed. cit,* cap. 3, 7. (n. ed.)

[m] *Enciclopedia Britanică* (ed. a 11-a) admite că în unele câmpuri toate straturile sunt exact „cu susul în jos" [adică creaturile primitive se găsesc la un nivel mai ridicat decât cele „mai evoluate"].

evolutioniştii trebuie să facă corecţii când descoperă că, conform teoriei evoluţioniste, straturile sunt „invers". Ele trebuie datate după fosilele pe care le conţin. Dar cum ştiu evolutioniştii că fosilele din ele sunt în ordinea corectă ? O' ştiu fiindcă altundeva'fosilele erau în ordinea „corectă" după modelul evoluţionist, iar sistemul şi l-au luat de acolo. Dacă priveşti mai îndeaproape, vezi că este vorba de un sistem circular. Trebuie de fapt să ai *credinţa* că el corespunde cu adevărat realităţii.

Există şi destule puncte slabe. De pildă, faptul că vieţuitoarele apar cu totul brusc în fiecare strat, fără tipuri intermediare care să ducă la ele. Pe deasupra, pe măsură ce se continuă cercetările, se descoperă animale în unele straturi unde nu ar trebui să se afle. De exemplu, acum se descoperă în nivelul precambrian creaturi de tipul sepiei *(Tribrachidia)* şi tot felul de animale destul de complexe de acelaşi fel, care nu ar trebui să fie acolo, fiindcă se presupune că ele nu au evoluat decât cu vreo sută de milioane de ani mai târziu. Deci fie trebuie să-ti schimbi ideile despre evoluţia acestor creaturi, fie trebuie să spui că ele nu sunt decât excepţii.

In general, nu există dovezi că straturile s-au depus de-a lungul a mili oane de am.[327] Creatiomştn ce vorbesc de Potopul lui Noe spun că la fel de bine, se poate accepta că Potopul a pricinuit exact acelaşi lucru. Vieţuitoare le simple de pe fundul mării ar fi, în general, primele care să fie îngropate, urmate de peşti şi alte organisme care trăiesc aproape de suprafaţa oceanu lui. Animalele mai dezvoltate, inclusiv omul, s-ar duce pe terenurile mai înalte, încercând să se îndepărteze de Potop. Ar exista puţine rămăşiţe de oameni, fiindcă omul ar încerca să se urce în bărci şi în alte mijloace spre a se îndepărta.[328] Usll? , • ,.-*.,.;.

^ Presupunerea uniformistă că straturile s-au depus treptat de-a lungul amilioane de ani nu este confirmată de probe doveditoare. Procesele geologice moderne arată că nu există niciunde astăzi roci care să se formeze la fel cu cele din straturile existente. Aceasta indică o origine catastrofică a straturilor. Vezi R. Milton, *Shattering theMyths ofDarwinism, op. cit,* pp. 72-79, şi H. Morris, *Scientific Creationism, op. cit,* p. 101-111. (n. ed)[328] Dr. H. Monis completează! „Faptul că, deşi ar trebui, îndeobşte, să ne aşteptăm la această ordine, s-a descoperit că există multe excepţii de la ea, atât de tipul omisiunilor, cât şi al inversărilor, este, cu siguranţă, un lucru de aşteptat când este vorba de evenimente de tipul Potopului, dar este extrem de greu de argumentat logic în termenii evoluţiei şi uniformităţii" (H. Morris şi J.C. Whitcomb, *The Genesis Flood,* Presbyterian and Reformed Publishing, Phillipsburg', New Jersey, 1961, p. 276).

Dr. David M. Raup, curator la secţia de geologie de la Chicago Field Museum of Natural History (care adăposteşte cea mai mare colecţie de fosile din lume), a studiat pe larg succesiunea acestor fosile şi a ajuns la următoarea concluzie: „în anii de după Darwin, adepţii săi au sperat să găsească succesiuni predictibile. In general, acestea nu au fost găsite - totuşi optimismul a murit greu, iar în tratate s-au strecurat câteva pure fantezii." Dr. Raup, socotit pe plan mondial a fi cel mai mare paleontolog în viată, este evoluţionist, dai' recunoaşte că, după arhiva fosiliferă, te poţi adapta la absolut oricare teorie. El spune că, în ceea ce priveşte ordinea, fosilele puteau fi depozitate la fel de bine şi stohastic (adică la întâmplare) (David Raup, „Probabilistic Models in Evolutionary Paleo-Biology", în

Pe deasupra, o fosilă se păstrează numai în cazul existentei unor condiţii foarte speciale. O vieţuitoare trebuie să fie îngropată dintr-o dată, într-un anumit fel de mâl care îi îngăduie să se păstreze.[329] însăşi ideea desfăşurării treptate a acestor procese este din ce în ce mai mult pusă la îndoială. Avem acum dovada că petrolul şi cărbunele şi alte lucruri similare se pot forma într-un timp extrem de scurt - în decursul a câtorva zile sau săptămâni.[330] însăşi formarea fosilelor pledează mai curând în favoarea unei catastrofe.

în domeniul paleontologiei, argumentul cel mai important împotriva evoluţiei este faptul că e greu de spus că s-a găsit vreodată un singur lucru care să poată fi numit o specie intermediară. De fapt, Darwin era foarte îngrijorat de acest lucru. El scria:

> „Numărul varietăţilor intermediare care au existat anterior [trebuie] să Ti fie cu adevărat enorm. Atunci de ce nu abundă aceste legături interme--. diare în fiecare formaţiune geologică şi în fiecare strat? Cu siguranţă, geologia nu ne descoperă nicidecum vreun lanţ organic perfect aranjat în trepte; iar aceasta este poate cea mai evidentă şi mai serioasă obiecţie ce se poate avansa împotriva teoriei. Cred că explicaţia tine de extrema imperfecţiune a ' ' datelor geologice."[331]

Savanţii de azi spun că arhiva fosiliferă este extrem de bogată: sunt cunoscute mai multe specii fosile decât specii vii. Totuşi, nu s-au găsit decât vreo două exemple care pot fi interpretate ca fiind, oarecum, nişte specii intermediare. Ti se va spune despre pterodactil - o reptilă cu aripi -, sus-

American Scientist, ian.-feb. 1977, p. 57). El notează chiar implicaţiile hazlii ale acestui fapt pentru creationişti: „Unul dintre lucrurile hazlii ale disputei evolutie-creatie este faptul că creationiştii' au acceptat noţiunea eronată că arhiva fosiliferă arată o progresie amănunţită şi ordonată şi şi-au dat multă osteneală să potrivească acest «fapt» cu geologia Potopului" (David Raup, „Evolution and the Fossil Record"; în *Science,* 17 iulie, 1981, p. 289). „Cu alte cuvinte", scrie Dr. Henry Morris, „Raup spune că geologii Potopului nu au nevoie să-şi bată capul spre a alcătui un model al Potopului pentru ordinea fosilelor, întrucât nu există nici o «ordine» la care să adapteze !" *(The Biblical Basis for Modern Science,* Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1984, p. 363). (n. ed.)

[129] Adică, să prevină descompunerea sa de către bacterii sau devorarea de către răpitoare. Mai mult, sedimentul trebuie să aibă o grosime considerabilă spre a preveni dispersarea sa prin procesele naturale. Richard Mii ton arată: „Nu se cunosc niciunde în lume roci *fosilifere* aflate în curs de formare astăzi. Nu ducem lipsă de rămăşiţe organice, nu lipsesc nici liniştitele medii marine sedimentare. Există, într-adevăr, oasele şi'carapacele a milioane de flinte pe uscat şi în mare, dar niciunde ele nu sunt îngropate lent în sedimente şi apoi litifiate. Ele sunt doar sfărâmate de vânt, maree, climă şi răpitori." *(Shattering the Myths of Darwinism, ed. cit,* p. 78). Acest fapt arată că fosilele existente s-au format ca rezultat al unei mari catastrofe. Vezi şi H. Morris, *Scientifw Creationism, ed. cit,* pp. 97-101. (n. ed.)[3(0] Vezi John D. Morris, *The Young Earth,* Maşter Books, Green Forest, Arkansas, 1994, pp. 102-103. (n. ed.) '" Charles Darwin, *The Origin ofSpecies,* Modern Library, Random House, New York, p. 234.

tinându-se că acea reptilă urma să devină pasăre. Dar de ce să nu poţi spune că este doar o reptilă cu aripi?[332]

ir Există unele fosile numite „fosile-index" care, când sunt găsite într-un anume strat, ne spun că stratul nu poate fi mai vechi de o anumită dată, fiindcă animalul respectiv se presupune că a dispărut într-o anume epocă, însă s-a descoperit un peşte[333] care înota prin ocean, despre care se credea că dispăruse în urmă cu şaptezeci de milioane de ani.[334] întrucât era socotit a fi o fosilă-index, el a dat totul peste cap, iar stratul care fusese datat după acest peşte dispărut nu mai era corect.[335]

Cum se face că unele specii evoluează iar altele rămân aşa cum erau ? Există o mulţime de specii găsite în straturile „străvechi" care sunt identice cu speciile care trăiesc astăzi. Evolutioniştii socotesc că există unele specii „respinse" care, dintr-un anume motiv, nu duc nicăieri, iar alte specii sunt mai progresive, fiindcă au energia de a merge înainte. Dar aceasta este o *credinţă,* nu o dovadă. Speciile fosile care s-au păstrat sunt tot aşa de deosebite între ele precum cele vii.

6. Urmează apoi *dovezile „evidentei"familiilor.* în majoritatea manualelor despre evoluţie se află desene artistice descriind evoluţia calului şi a elefantului. Există o mare doză de subiectivitate inclusă în ele, ca şi atunci când artiştii îl înfăţişează pe omul de Neanderthal aplecat în jos spre a semăna cu o maimuţă. Nu este vorba de vreo dovadă ştiinţifică, ci de imaginaţie întemeiată pe concepţia filosofică a unui om. Există câteva urme în arhiva fosili-feră care fie că sunt împotriva evoluţiei, fie arată că nu există dovezi nici

[112] Animalul pe care evolutioniştii îl citează cel mai des ca Tăcând tranziţia de la reptile la păsări nu este de fapt pterodactilul, ci *arhiopterixul.* Phillip E. Johnson numeşte arhiopterixul o ..ciudată abatere de la o tipologie, precum ornitorincul contemporan" *(Darwin on Trial, ed. cit,* p. 80); Henry Morris arată că acesta e „o formă de tip mozaic [care] nu poseda structuri tranzitionale " *(The Biblical Basis for Modern Science, ed. cit,* p. 341); şi chiar evolutioniştii Stephen Jay Gould şi Niles Eldredge recunosc că acest „curios mozaic de felul arhiopterixului nu contează" ca o trecere lină în arhiva fosiliferâ *{Paleobiology,* voi. 3, 1977, p. 147). Michael Denton notează că „este incontestabil că la această pasăre arhaică nu s-a ajuns printr-o serie de forme tranzitionale de la o reptilă terestră obişnuită, printr-un număr de tipuri treptate, cu pene din ce în ce mai dezvoltate, până la atingerea stării de avian" *(Evolution: A Theory in Crisis, ed. cit,* p. 176. (n. ed.)

"[3] Este vorba de coelcanth, care a fost descoperit ta 1938 în largul coastelor Madagascarului. Se credea că coelcanthul era strâns înrudit cu strămoşii direcţi ai amfibienilor. însă, când a fost disecat, „organele sale interne nu au arătat semne că ar fi fost adaptat pentru un mediu de uscat şi nu au arătat cum s-ar putea ca un peşte să devină amfibian" (Johnson, *Darwin on Trial, ed. cit,* pp. 76, 77; vezi şi Denton, *op. cit,* pp. 157. 179-80). (n. ed.) [m] Adică aproximativ *m* acelaşi timp când se presupunea că au dispărut şi dinozaurii, (n. ed) [135] Sunt multe alte organisme ale căror fosile fuseseră găsite numai în straturi despre care se credea că au sute de milioane de ani, fiind deci folosite ca fosile-index - până ce au fost descoperite trăind încă în vremurile moderne. Pentru o listă parţială a acestor organisme vezi *Scientific Creationism, ed. cit,* pp. 88-89. (n. ed.)

pro, nici contra; la fel cum există câteva lucruri cu totul deosebite, care nu pot fi explicate prin evoluţie.

Cele câteva linii „ciare" de descendentă - calul, porcul etc. - cuprind fie variaţii în interiorul unui tip (cum este, evident, cazul cailor de diferite mărimi), fie,' dacă nu (când par a cuprinde diferite feluri de vieţuitoare), atunci nu fac decât să *presupună,* fără sa poată dovedi, că o vieţuitoare este legată de o alta prin descendentă directă.[336] Dacă evoluţia este adevărată, liniile de descendentă pot fi *plauzibile;* dar ele nu constituie, în nici un caz, dovezi ale evoluţiei.

7. Ultima dintre aşa-zisele dovezi ale evoluţiei este existenta *'mutaţiilor.* De fapt, orice savant serios îti va spune că toate celelalte nu sunt cu adevărat dovezi; singura dovadă este cea a mutaţiilor.

Există unii evoluţionist!, precum Theodosius Dobzhansky, care spun: „Am dovedit evoluţia fiindcă am creat o nouă specie în laborator". După treizeci de ani de lucru asupra muştei fructelor, care se înmulţeşte foarte repede, poţi obţine echivalentul generational al câtorva sute de milioane de ani de viată umană în câteva decade. Experimentul lui Dobzhansky consta în iradierea muştei fructelor, obţinând, în final, două exemplare cu modificări, care nu se mai împerecheau cu celălalt fel de muscă a fructelor. Căci astfel definea el speciile - prin faptul că nu se încrucişează între ele; deci, zicea el, „Am evoluat o nouă specie".

în primul rând, aceasta s-a realizat în condiţii extrem de artificiale, prin iradiere; este deci nevoie să lansezi o nouă teorie a undelor radioactive din spaţiul extraterestru spre a o justifica. In al doilea rând, nu e altceva decât tot musca fructelor. Că nu are aripi, sau este purpurie în loc să fie galbenă, ea rămâne tot musca fructelor, şi în esenţă nu diferă de vreo altă muscă a fructelor; este doar o altă varietate. Astfel că, de fapt, el nu a dovedit nimic.[337]

"" Un articol recent din *World Magazine* 0 7 iulie, 1999) notează următoarele, privitor la una dintre aceste aşa-zise linii de descendentă, probabil cea mai cunoscută: „Muzeul Field [din Chicago] este sursa acelui exponat foarte mult reprodus care intenţionează să arate evoluţia calului. Scheletele mici sunt urmate de alte schelete ceva mai mari şi'din ce în ce mai cabaline, schimbându-se uşor până ce se ajunge la calul din ziua de azi. La prima vedere, exponatul pare să aducă o vie dovadă vizuală asupra evoluţiei, fără vreo verigă lipsă, de la mărunta creatură asemănătoare cu un dihor până la măreţul armăsar, şi a fost folosit ca atare în nenumărate cărti de ştiinţă. însă, s-a vădit că animalele ale căror schelete sunt aranjate în acest mod nu au nici o legătură unele cu altele. Ele reprezintă specii diferite, ramuri diferite şi perioade care se suprapun, cum înşişi evolutionistii - solicitaţi să se pronunţe asupra subiectului de criticii darwinismului - au fost siliţi să recunoască. Spre cinstea sa, Muzeul Field a scos vitrina, înlocuind-o cu o fotografie a vechiului exponat, împreună cu o relatare a controversei" (Gene Edward Veith, ‚Admitting Its Mistakes"). Despre presupusele linii de descendentă vezi şi Denton, *op. cit, £* 182-867191, şi Milton' *op. cit,* pp. 102-5. (n. ed.)[117] Phfflip E. Johnson obsei-vă că „Experimentatorul poate mări sau reduce mult numărul de ţepi al muştei fructelor, [...] sau să-i reducă mult mărimea aripilor etc, dar musca fructelor rămâne totuşi musca fructelor, de obicei una prost adaptată Unele relatări creditează experimentele asupra muştei fructelor cu producerea de noi specii, în sensul unor populaţii care nu se încrucişează între ele; alţii contestă că hotarul speciei a fost cu adevărat trecut.

Pe deasupra, mutaţiile sunt nouăzeci şi nouă la sută dăunătoare. Niciunul dintre experimente, inclusiv cele făcute de evolutioniştii ce au lucrat la ele timp de mai multe decenii, nu a reuşit să arate vreo schimbare reală de la un fel de creatură la altul, nici măcar la cea mai primitivă, care se reproduce la fiecare zece zile. Deci, dacă domeniul acesta chiar aduce vreo dovadă, ea este în favoarea „fixităţii" speciilor.[338]

Dar, în final, trebuie să spunem că nu există dovezi ştiinţifice decisive *în favoarea* evoluţiei, tot aşa cum nu există dovezi decisive *împotriva* evoluţiei; căci, chiar dacă poate că nu pare prea logic sau prea plauzibil conform evidentei, totuşi nu există dovezi că într-un miliard sau triliard de ani nu s-ar putea produce o maimuţă dintr-o amibă. Cine ştie ? Dacă nu stai o clipă să cugeti la ce anume spun Sfinţii Părinţi, ai putea crede că lucrul poate fi adevărat, mai ales dacă există un Dumnezeu. Dacă crezi că s-a produs „întâmplător", nu ai nici un fel de argument.[339] Ai nevoie de mult mai multă credinţă spre a crede că s-a produs „întâmplător", decât pentru a crede în Dumnezeu. In orice caz, fiecare va înţelege probele pe care tocmai le-am cercetat în funcţie de filosofia sa. Filosofia creationistă cere mult mai puţine corecţii ale acestor probe, deci este mult mai conformă premiselor simplificatoare ale ştiinţei moderne.

8. Mai este un lucru care a fost folosit ca un fel de „dovadă a evoluţiei" - *datarea radiometrică:* radiocarbon, potasiu-argon, dezintegrarea uraniului[340] ş.a.m.d. Toate au fost descoperite în secolul al douăzecilea, unele chiar foarte recent. Evolutioniştii spun că metodele menţionate dovedesc că lumea

Aparent, problema se învârte în jurul a cât de îngust sau de larg definim specia, mai ales când e vorba de populaţii care se abţin să se încrucişeze, dai" nu sunt cu totul incapabile să o facă. Nu doresc să continui această problemă, căci ceea ce este în litigiu aici este capacitatea de a crea noi organe şi organisme prin această metodă, iar nu capacitatea de a produce populaţii reproductive separate. în orice caz, nu e nici un motiv să credem că telul de selecţie folosit în experimentul asupra muştei fructelor are ceva de-a face cu felul cum s-a dezvoltat musca fructelor la început" *(Darwin on Trial, ed cit.,* p. 175). (n. ed.)

[338] Dr. Lee Spetner, specialist genetician, a observat că „Dacă mutaţiile întâmplătoare ar putea da seamă de evoluţia vieţii, atunci ele trebuie să fi adăugat o mulţime'de informaţie genomului din momentul primului prezumtiv organism până la apariţia întregii vieţi prezente. Dacă această vastă cantitate de informaţie a fost construită prin acumularea unei lungi serii de mutaţii întâmplătoare şi selecţie naturală, atunci fiecare dintre aceste multe miliarde de mutaţii trebuie ca, în medie, să fi adăugat măcar putină informaţie. Totuşi, după toate studiile moleculare făcute asupra mutaţiilor, nu s-a descoperit nici măcar una singură care să adauge vreo informaţie genetică ! Toate fac să se piardă informaţie !" Vezi incontestabila respingere a evoluţiei în cartea Dr.-lui Lee Spetner, *Nat by Chance !,* The Judaica Press, New York, 1998. (n. ed.) ™ Zicând „întâmplător", Părintele Serafim înţelege „fără plan" sau „fără un Proiectant inteligent". Teoria modernă neodarwinistă a evoluţiei sintetice susţine că mecanismul fundamental al evoluţiei este mutaţia întâmplătoare asociată cu selecţia naturală, (n. ed.) [340] Sistemul bazat pe descompunerea uraniului este, din punct de vedere istoric, prima metodă radiometrică folosită, după care au fost calibrate toate celelalte, fiind principalul sprijin al ideii larg acceptate că pământul are 4,6 miliarde de ani vechime, (n. ed.)

este cu adevărat foarte veche. Un manual spune că ele au produs o revoluţie în datare, fiindcă înainte nu aveam decât idei relative privitoare la vârstă, iar acum avem idei absolute. Se poate testa o anumită rocă după metoda pota-siu-argon, ajungându-se la ideea că roca are două miliarde de ani vechime; se acceptă o marjă de eroare de vreo zece procente. Adevărul este că uriaşa vârstă a pământului a fost deja presupusă a fi „cunoscută" savanţilor *mult înainte* de apariţia metodelor de datare. De la apariţia lor, metodele de datare s-au întemeiat'pe presupunerile uniformiste ale lui Charles Lyell, că lumea are mai multe milioane sau chiar miliarde de ani vechime. William B.N. Berry scrie în cartea sa, *Growth of a Prehistoric Time Scale:*

> „Evoluţia este deci adevăratul temei al scalei temporale geologice, deşi scala'ca atare a fost alcătuită înainte ca Darwin şi Wallace să-şi prezinte lumii ştiinţifice sistemul selecţiei naturale."[341]

Totul depinde *de filosofici* ta. Metoda datării radiometrice „funcţionează" numai dacă ştim dinainte că lumea are „milioane de am vechime"[342]: Deci, în privinţa datării, nu sunt nicidecum revoluţionari, ci doar se conformează unei păreri'dej a acceptate. Dacă noile metode de datare ar fi spus că lumea are doar cinci mii de ani vechime în loc de trei miliarde, savanţii nu le-ar fi acceptat aşa de uşor.[343]

Coloana stratigrafică şi vârsta aproximativă a tuturor straturilor purtătoare de fosile au fost şi ele întocmite conform teoriei evoluţioniste, cu mult înainte de a se fi auzit măcar de datarea radiometrică. Orice carte ştiinţifică obiectivă asupra subiectului îti va spune că singurul mod în care se poate acorda un număr absolut de ani'diferitelor straturi este acceptarea teoriei evoluţiei.

Ca indicaţii decisive asupra vârstei straturilor se ' folosesc „fosilele-in-dex", iar vârsta fosilelor-index se determină conform presupunerilor evoluţioniste asupra lor.[344] Iată ce afirmă *The American Journal ofScience:*

[341] William B.N. Berry, *Growth of a Prehistoric Time Scale,* W. H. Freeman&Co., San Francisco, 1968, p. 42.

[142] „Trebuie amintit că, ştiinţific vorbind, nu are nimeni vreo dovadă pentru nici un fel de datări anterioare primelor date scrise, în urmă cu 4000 până la 6000 de ani cel mult. Datele anterioare începuturilor istoriei trebuie obligatoriu să se întemeieze pe presupunerea uni-formismului" (H. Morris, *Scientifw Creationism, edcit,* p. 150) (n. ed.) [38] Richard Milton observă: „Ştiinţa a propus multe metode de geocronometrie - măsurarea vârstei pământului - toate fiind, într-o oarecare măsură, nesigure [de ex. scăderea cantităţii de heliu din atmosferă, creşterea salinităţii oceanului]... Dar, din aceste multe metode, o sin gură tehnică - cea a descompunerii radioactive a uraniului şi a elementelor similare - dă o vârstă a pământului de miliarde de ani. Această singură metodă a fost promovată cu entuzi asm de darwinişti şi de geologii uniformişti, pe când toate celelalte metode au fost trecute cu vederea" *(Shattering the Myths ofDarwinism, ed. cit,* p. 38). (n. ed.) [m] Când testările radiometrice diferite ale unei roci, realizate după unul sau mai multe procedee radiometrice, dau vârste contradictorii (cum se întâmplă adesea), evolutionistii sunt cei care hotărăsc care vârstă se potriveşte cu ideile lor despre stadiile evolutive ale „fosi lelor-index" găsite în acelaşi strat. Iată cum exprimă acest fapt Dr. John D. Morris: „Din nou, rocile sunt datate de fosile, iar fosilele sunt datate prin evoluţie." Un caz celebru de acest tip

„Singura scală cronometrică aplicabilă în istoria geologică pentru clasificarea stratigrafică a rocilor şi datarea evenimentelor geologice în mod exact este furnizată de fosile. Datorită ireversibilităţii evoluţiei, ele oferă o scală temporală rară ambiguităţi pentru determinarea vârstei relative şi pentru corelarea rocilor din întreaga lume."[345]

Avem deci iarăşi o argumentare în cerc. Teoria evoluţiei nu este dovedită prin „milioanele de ani", fiindcă milioanele de ani se bazează pe teoria evoluţiei. Dacă evoluţia nu este adevărată, nu este nevoie de milioanele de ani.

'în al doilea rând, există câteva presupuneri iniţiale de la care metodele de datare radiometrică trebuie să pornească. Metodele menţionate, care urmăresc timpul de dezintegrare a mineralelor radioactive în componente „fiice", cer următoarele: (1) să existe uniformitate absolută - adică rata de dezintegrare să fi fost întotdeauna aceeaşi atâta timp cât s-a desfăşurat procesul, (2) să nu fi existat contaminare din surse exterioare - lucru care se admite că se întâmplă, (3) obiectul care este datat să fi fost izolat, îngropat undeva, fără să fi fost atins de vreo materie organică din afară şi, în sfârşit, (4) să nu fi existat nici una dintre componentele fiice în locul iniţial, ci numai componentul „părinte". Toate acestea sunt doar presupuneri; ele nu se pot dovedi.

Iată ce scrie evoluţionistul William B. N. Berry despre presupunerile uniformiste nedovedite pe care se bazează metodele de datare radiometrică şi, de fapt, toate aspectele geologiei şi paleontologiei evoluţioniste:

„Pentru a fi interpretate, toate fenomenele legate de istoria trecută a pământului depind de principiul uniformităţii proceselor naturii în timp. Absolut totul, de la interpretarea scoicilor păstrate în roci ca rămăşiţe ale unor organisme cândva vii, până la fixarea perioadelor de timp folosind viteza de dezintegrare a unor izotopi instabili precum Potasiu 40 sau Carbon 14, depind de acest principiu. De pildă, metoda Carbonului 14 depinde de acest principiu prin presupunerea faptului că radiaţia cosmică a avut aceeaşi intensitate cel puţin în ultimii 35000 de ani' (perioada de timp pentru care metoda aceasta este cea mai potrivită), şi că viteza de

a fost controversa datării craniului KNM-ER-140, descoperit de Richard Leakey, discutată în Anexa 4. (Vezi şi M.L. Lubenow, *Bones of Contention,* Baker Books, Grand Rapids, Michigan, 1992, pp. 247-288, şi Milton, *op. cit,* pp. 53-56.) (n. ed.)

[345] O.H. Schindewolf, „Comments on Some Stratigrafie Terms", *American Journal of Science,* voi. 255 (iunie, 1957), p. 394. Apud H. Morris, *Scientiftc Creationism, ed. cit.,* p. 135. în acelaşi sens scrie şi W.M. Elasser de la Universitatea Maryland: „Cum bine se ştie, ordinea straturilor geologice este fixată în totalitate prin intermediul fosilelor; deci metoda geologică presupune existenta, în acele perioade, a unor vieţuitoare de o complexitate tot mai mare" *(Enciclopedia Britanică,* 1973, voi. 7, p. 850). J. O'Rourke, scriind în *The American Journal of Science* (ian. 1976, p. 53), afirmă: „Profanii inteligenţi au suspectat de mult raţio namentul circulai' al folosirii rocilor pentru datarea fosilelor şi al fosilelor pentru datarea ro cilor. Geologii nu şi-au bătut vreodată capul să se gândească la un răspuns satisfăcător, simţind că nu merită să dea o explicaţie atâta vreme cât treaba aducea rezultate. Se presupune că acesta ar fi pragmatism tare de cap." (n. ed.) , A. .„„„ .■.-,.-.-.,., ...■■,.., ... ,..

dezintegrare a Carbonului 14 a fost întotdeauna aceeaşi ca în prezent. Este evident că, fără un principiu al uniformităţii proceselor naturale, determinarea vârstei pe bază de Carbon 14 nici nu poate fi gândită."[346] Mulţi oameni, chiar între neevolutionişti, admit că metoda Carbon 14 este cea mai de încredere dintre toate metodele de datare; chiar adepţii creationis-mului ştiinţific admit că ea are o exactitate acceptabilă cam până pe la 3000 de ani, „deşi cu destul de multe scăpări şi incertitudini"[347]. Ea a fost testată pe anumite articole a căror vârstă era cunoscută, şi în multe cazuri s-a dovedit a nu fi prea departe. Dar peste 2000 sau 3000 de ani ea devine extrem de îndoielnică. Chiar adepţii metodei admit că, datorită faptului că timpul de înjumătătire al Carbonului 14 este cam de 5600 de ani, metoda nu poate fi exactă dincolo de 25000 sau cel mult 35000 de ani. Celelalte metode, precum potasiu-argon, dezintegrarea uraniului etc, pretind a avea un timp de înjumătătire de 1,3 şi respectiv 4,5 miliarde de ani; de-aceea, când e vorba de dovedirea vârstei rocilor vechi, se folosesc aceste metode. Metoda Carbon 14 se foloseşte doar pentru materii organice iar metoda potasiu-argon şi metoda uraniului se folosesc la roci™ Aceleaşi lucruri sunt valabile aici ca şi la prima metodă: trebuie să fi existat uniformitate vreme de miliarde de ani şi nici o contaminare din afară. La metoda potasiu-argon, de pildă, trebuie presupus că la început, înainte de a se descompune în Argon 40, exista numai Potasiu 40[349]; toate aceste lucruri trebuie primite pe temeiul credinţei. Dacă încerci să masori ceva „recent", să zicem doar de un milion de ani vechime, folosind această metodă cu timp de înjumătătire de peste un miliard de ani, este ca şi cum ai încerca să masori un milimetru cu o riglă de un metru: nu este prea corect, chiar dacă presupunem că se poate. Există numeroase cazuri când metoda s-a aplicat unor roci recente, ajungân-du-se la vârste de milioane sau miliarde de ani.[350] Deci, toată această chesti-

[36] W.B.N. Berry, *op. cit,* p. 23.

[w] Henry M. Morris, *Scienlific Creationism, op. cit.* p. 162. Motivele pentru care datarea cu radiocarbon are o anume exactitate până la 3000 de ani (dar nu mai mult) sunt explicate la pp. 164-167. Vezi şi John D. Morris, *The YoungEarth, op. cit,* pp. 64-67. (n. ed.)

[38] Metodele radioizotopilor nu se pot aplica fosilelor şi nici rocilor sedimentare care conţin fosile, ci doar rocilor vulcanice care se pot afla deasupra sau dedesubtul stratului purtător de fosile, (n. ed.)

[34]* lată o presupunere importantă. „Argonul 40 este un izotop foarte obişnuit în atmosferă şi în rocile scoarţei terestre. într-adevăr, argonul este al doisprezecelea element chimic ca răspândire pe pământ şi mai mult de 99% din el este Argon 40. Nu există vreo cale fizică sau chimică pentru a spune dacă o mostră de Argon 40 este un reziduu al dezintegrării radioactive sau a fost prezent în roci atunci când s-au format" (Milton, *op. cit,* p. 47). Faptul că Argonul 40 era prezent în mineralele de potasiu în momentul formării lor este evidenţiat de datele extrem de eronate pe care metoda potasiu-argon le dă pentru rocile recent formate, a căror vârstă e cunoscută (vezi mai jos), (n. ed.)

[350] De exemplu, Institutul Hawaian de Geofizică a folosit metoda potasiu-argon spre a data rocile vulcanice de lângă Hualalei, Hawai, obţinând vârste de până la 3 miliarde de ani - deşi se ştie că rocile s-au format cu ocazia unei erupţii moderne din 1801. Alte roci similare,

une este foarte nesigură. Ea presupune în primul rând existenţa acelor miliarde de ani.[351]

Există şi alte tipuri de teste care s-au folosit în diverse perioade, de pildă cantitatea de sodiu şi de alte substanţe chimice acumulată în ocean. Se măsoară concentraţia elementelor care există acum în ocean, se măsoară aproximativ cât din aceasta ajunge în mare în fiecare an, şi de aici se obţine o estimare a vechimii posibile a oceanului; şi probabil că oceanul este la fel de vechi ca şi lumea. S-a făcut acest lucru cu sodiul şi s-a descoperit că lumea avea 100 de milioane de ani vechime. Dar s-a mai descoperit că răspunsurile diferă în funcţie de elementul folosit: plumbul dă o vârstă de 2000 de ani, altele dau 8000 de ani, altele 100 de ani, iar altele 50 de milioane - deci nu există nici o concordantă.[352]

Există şi alte teste.' De exemplu, s-a făcut un test întemeiat pe cantitatea de Heliu 4 care intră în atmosferă din coroana solară; acesta a indicat că atmosfera pământului nu are decât vreo câteva mii de ani vechime.[353]

Prin urmare, testele menţionate sunt foarte nesigure; iar unele dintre ele aruncă mari îndoieli asupra faptului că lumea ar putea fi câtuşi de puţin de 5 miliarde de ani vechime.

Dacă te gândeşti bine, depinde de credinţa fiecăruia. Unii savanţi cred că pământul este foarte vechi fiindcă evoluţia este de neconceput dacă pământul nu este foarte vechi. Dacă crezi în evoluţie, trebuie să crezi şi că pământul este foarte vechi căci, evident, evoluţia nu funcţionează pe termen scurt. Dar în privinţa dovezilor ştiinţifice existente, nici una nu poate să spună că pământul are 5 miliarde de ani vechime sau 7500 de ani - oricare dată este posibilă. Depinde de premisele de la care porneşti.

formate cu mai puţin de 200 de ani în urmă de către un vulcan activ (Kilauea), au dat, prin metoda potasiu-argon. vârste de până la 22 de milioane de ani. Scurgerile de lavă de la Mt. Ngauruhoe, Noua Zeelandă, vechi de cincizeci de ani, au dat vârste model de până la 3,5 milioane de ani. (Vezi Milton, *op. cit,* pp. 38,47-48). (n. ed.)

[151] Dr. John D. Morris arată că datarea radiometrică (rn acest caz, metoda dezintegrării uraniului) se bazează pe „presupunerea că pământul este măcar destul de vechi pentru cantitatea prezentă de plumb radiogenic [adică componenta fiică] dintr-un specimen spre a fi fost produs de prezenta viteză de dezintegrare a uraniului. Dacă ştim că pământul este vechi, există posibilitatea ca datarea radioizotopică să fie utilă pentru a determina cât este de vechi, dar este inutilă în dovedirea vechimii sau tinereţii pământului. Ea *presupune* vechimea pământului" (J.D. Morris, *op. cit,* p 57). (n. ed.) '

[s] V. *Chemical Oceanography,* editată de J.P. Riley şi G. Skirrow, Academic Press, Londra, 1965, voi. l,p. 164.

[s] Henry Faul, *Nuclear Geology,* John Wiley, New York, 1954. (Pentru o discuţie mai re centă asupra acestor descoperiri vezi R. Milton, *Shattering the Myths..., ed. cit, vv.* 44-46, şi monografia tehnică a lui Larry Vardiman, *The Age of the Earth 's Atmosphere,* Institute for Creation Research, El Cajon, California, 1990 - n. ed.).

' *4. Teoria evoluţiei este inteligibila filosofic* --'"

Iată deci că evoluţia nu e de fapt o problemă ştiinţifică, ci una *filosofică.* Trebuie să înţelegem că teoria evoluţiei pare uşor de acceptat anumitor savanţi, filosofi sau oameni obişnuiţi fiindcă'au fost pregătiţi în acest sens. Să cercetăm deci antecedentele sale filosofice în apostazia societăţii occidentale de la creştinismul tradiţional.[354]

Cum am văzut, ideea de evoluţie s-a ivit la sfârşitul veacului al optsprezecelea, sfârşitul Iluminismului şi începutul epocii revoluţionare - propria noastră epocă. Iluminismul se caracteriza printr-o concepţie stabilă asupra lumii, dar o stabilitate care nu putea dura; ea trebuia să lase loc concepţiei evoluţioniste. Vom discuta mai târziu de ce a fost aşa.

Una dintre lucrările clasice despre epoca Luminilor, *The European Mind (Gândirea europeană)* de Paul Hazard, afirmă:

„[în această perioadă] în Europa a avut loc o înfruntare morală. Răstimpul între Renaştere, din care descinde în linie dreaptă, şi Revoluţia Franceză, căreia îi făurea armele, alcătuieşte o epocă neîntrecută de nici' o alta ca importantă istorică."[355] Iluminismul a constituit epoca clasică a Europei moderne. Această perioadă dintre Renaştere şi vremurile moderne a fost prima încercare reală de a alcătui o sinteză armonioasă a noilor forte slobozite de Evul Mediu, Renaştere şi Reformă,[356] Tară a pierde temelia duhovnicească a unui oarecare creştinism, întâiul aspect al noii epoci clasice, al noii armonii, era *dominaţia perspectivei ştiinţifice asupra lumii,* care a luat forma lumii-maşmă a lui Isaac Newton.[357] Epoca lui Newton, începutul Iluminismului, a fost o vreme când ştiinţa şi religia raţională păreau a fi de acord că totul în lume mergea bine, iar artele înfloreau într-un mod cum nu aveau să mai înflorească vreodată în Apus. *»::* înainte de aceasta, Apusul cunoscuse câteva veacuri de frământare intelectuală şi chiar de haos, o dată cu prăbuşirea sintezei medievale a roma-no-catolicismului, noi forte făcându-se simţite, ceea ce a dus la dispute

so~ ".IMIT; 'r'rni'U . ;*;:;U;r'îi £,'■

[JM] Unele dintre discuţiile care urmează în această secţiune au fost luate din lecţiile anterioare ale „Cursului de Supravieţuire" ţinut de Părintele Serafim, (n. ed.)

[355] Paul Hazard, *The 'European Mind,* 1680-1715, Meridian Books, New York, 1963, p. xviii.

[36] Părintele Serafim arătase într-o lecţie anterioară că, după schisma Bisericii Apusene de Biserica Ortodoxă, tendinţa apuseană spre raţionalism a înaintat fără restricţii. Aceasta s-a văzut aproape imediat după schismă, o dată cu apariţia scolasticii, în care raţiunea era înălţată deasupra credinţei şi tradiţiei, (n. ed.)

[157] Sir Isaac Newton (1642-1727) a fost un teist care credea în Iisus Hristos, dar era chinuit de griji pentru raţionalismul creştinismului. Asemeni altor gânditori ai Iluminismului, precum Thomas Jefferson, el s-a dedicat salvării creştinismului prin rescrierea Bibliei şi curăţarea ei de ceea ce el numea „coruperi", adică întâmplările miraculoase. El respingea dogma Treimii. (Cf Ian T. Taylor, *In the Minds ofMen: Darwin and the New World Order,* TFE Publishing, Minneapolis, 1991, pp. 342-43) (n.ed.)

aprinse şi războaie sângeroase. Războaiele religioase cu tot felul de scopuri lumeşti s-au încheiat o dată cu Războiul de Treizeci de Ani, în 1648, care a devastat Germania. Protestantismul se răsculase împotriva complicaţiei şi corupţiei din catolicism; a avut loc o renaştere a gândirii şi artei păgâne antice; noul umanism descoperise omul natural, ceea ce a împins încă mai în spate ideea de Dumnezeu; şi, lucru şi mai semnificativ pentru viitor, ştiinţa a înlocuit teologia ca dreptar al cunoaşterii, iar studiul naturii şi al legilor ei a ajuns să pară cel mai însemnat demers intelectual.

Totuşi, în veacul al şaptesprezecelea şi începutul celui de-al optsprezecelea se ajunsese la un anume echilibru şi armonie în gândirea apuseană. De fapt, creştinismul nu fusese răsturnat de noile idei, ci, mai curând, se adaptase noului spirit, nefăcându-se încă simţite dificultăţile şi contradicţiile ideilor naturaliste şi raţionaliste moderne. îndeosebi în partea cea mai luminată a Europei Apusene, Franţa şi Germania, părea că venise o vârstă de aur, în contrast mai ales cu războaiele religioase care ruinaseră aceste ţări până pe la mijlocul secolului al şaptesprezecelea. Omul luminat credea în Dumnezeu, a cărui existentă putea fi demonstrată raţional, era tolerant cu credinţele altora şi credea că tot ce există în lume poate fi explicat de către ştiinţa modernă, ale cărei ultime progrese le urmărea cu nerăbdare. Lumea părea a fi o maşină uriaşă în necontenită mişcare, fiecare mişcare a ei putând fi descrisă matematic. Exista un singur univers uriaş, orânduit ca un sistem matematic uniform. Lucrarea clasică ce exprima ideile menţionate, *Principia Mathe-matica* a lui Newton, a fost salutată cu aclamaţii la apariţia ei, în 1687, arătând că lumea educată a vremii era bine pregătită pentru noua evanghelie.

în noua sinteză a Iluminismului „Natura" îl înlocuia pe Dumnezeu ca idee centrală - chiar dacă Dumnezeu nu a fost eliminat nici până la sfârşitul perioadei. Epoca sistemului newtonian a fost şi epoca religiei Raţiunii. De-acum, religia era supusă aceluiaşi criteriu precum ştiinţa: studierii'lumii exterioare, adică criteriului raţiunii. Astfel, s-a continuat procesul început o dată cu scolastica, curând după Schismă, când raţiunea a fost aşezată deasupra credinţei şi tradiţiei. Iluminismul a fost vremea când oamenii visau la o religie a bunului simt. '

în termeni'religioşi, poate cea mai tipică mişcare a veacului al optsprezecelea a fost deismul. Deismul susţine că Dumnezeu există, dar fără a se face simţit; adică zideşte lumea şi se retrage. Newton însuşi nu credea că poate să calculeze chiar totul corect, de pildă deplasările cometelor; el socotea că universul era ca un uriaş ceas pe care 1-a făcut Dumnezeu şi apoi s-a retras, şi că, din când în când, trebuie să revină şi să îl fixeze, să îl răsucească. Dar astronomii ulteriori au spus că nu e adevărat: poţi obţine o teorie unificată care să explice totul, chiar şi mişcările neregulate, deci Dumnezeu este necesar doar la început. Dumnezeu devine extrem de şters. Astfel că minunile şi profeţiile au început a fi puse la îndoială, mulţi scriitori începând deja să

spună că ele nu erau decât superstiţie. In privinţa aceasta francezii erau mult mai radicali decât englezii.

Cercetând concepţia despre lume a Iluminismului putem vedea cât de armonioasă părea a fi' - Natura domnind deasupra tuturor, tainele Naturii descoperindu-se, Dumnezeu fiind încă în cer (deşi nefăcând mare lucru), iar cunoaşterea ştiinţifică progresând în întreaga lume. *-Js-.,.[A] ■

Ajungem astfel la al doilea aspect principal al Iluminismului: *credinţa în progresul uman.* în cartea sa *The Making ofthe Modern Mind (Crearea 'gândirii moderne),* J.H. Randall Jr. scrie:

„Marii apostoli ai Iluminismului sperau să realizeze societatea omenească ideală prin răspândirea raţiunii şi ştiinţei între oameni. Iar de acolo sperau să se ajungă la o adevărată vârstă de aur. încă de la începutul veacului [al optsprezecelea] s-a ridicat un tot mai puternic imn de laudă adus progresului prin educaţie. Locke, Helvetius şi Bentham au pus temelia generosului vis; toţi oamenii, indiferent de şcoală, afară doar de cei ce rămâneau credincioşi [...] dogmei creştine a păcatului strămoşesc, credeau cu toată flinta lor arzătoare în perfectibilitatea rasei umane. în sfârşit, omenirea îşi ţinea cheia destinului în propriile mâini: putea să-şi facă viitorul aproape cum voia. înlăturând greşelile prosteşti din trecut şi în-torcându-se la o cultivare raţională a naturii, aproape că nu ar mai fi rămas nici un fel de piedici în calea bunăstării omeneşti care să nu poată fi depăşite.

E greu să ne dăm seama cât de recentă este această credinţă în progresul uman. Lumea antică pare să nu fi avut cunoştinţă de el; grecii şi romanii îşi întorceau privirile mai curând spre Vârsta de Aur, de la care omul decăzuse. Evul Mediu nu admitea, desigur, o asemenea gândire. Renaşterea, care a realizat într-adevăr aşa de mult, nu-şi putea închipui că omul poate să se ridice din nou la gloriosul nivel al antichităţii; ea îşi întorcea gândurile cu totul asupra trecutului. Numai în veacul al şapte-sprezecelea, o dată cu dezvoltarea ştiinţei, omul a putut să nutrească o astfel de ambiţie trufaşă. [...] Toţi savanţii de'dupăDescartes dispretuiaupe cei vechi şi luptau pentru credinţa în progres."[358] De ce s-a prăbuşit concepţia despre lume a Iluminismului ? Filosofia sa pare azi cu totul naivă, iar arta sa - o vârstă de aur cu neputinţă de atins. Există diferite cauze, suprapunându-se unele cu altele. Cauza principală este abordarea critică tocmai a raţionalismului pe care se întemeia întreaga concepţie luministă. Sfinţii Părinţi spun că raţiunea omenească a decăzut o dată cu căderea omului; de-aceea, ea trebuie supusă credinţei şi descoperirii dumnezeieşti, ca astfel să se ridice la o stare mai înaltă. De îndată ce raţiunea e înălţată deasupra credinţei şi tradiţiei, atitudinea ei critică îi provoacă propria

[358] J.H. Randall, *The Making ofthe Modern Mind,* Houghton Mifflin Co., 1926, pp. 381-82.

distrugere. Credinţa în raţiunea omenească este cea care a produs întâi scolastica, mai apoi Reforma, căci raţiunea supunea criticii însăşi religia. Reforma a fost o critică a catolicismului medieval, iar apoi critica Protestantismului a produs filosofii atei/agnostici ai veacului al nouăsprezecelea. în fine, atitudinea critică a raţiunii a produs actuala sinucidere a raţiunii. De îndată ce omul se încrede în raţiune ca dreptar al adevărului, este obligat s-o urmeze până la capăt pe calea sa distructivă. Nu i se poate împotrivi.

începând cu Evul Mediu, raţionalismul a redus sfera cunoaşterii pe măsură ce critica fiecare tradiţie şi'realitatea lumii duhovniceşti - totul în afară

de lumea exterioară. O dată cu filosoful englez David Hume, spre sfârşitul veacului al optsprezecelea, raţiunea autonomă a mers în sfârşit până la capăt: a distrus orice cunoaştere sigură, chiar şi pe cea a lumii exterioare. Hume spunea că nu putem cunoaşte adevărul absolut prin raţiune; putem cunoaşte doar ceea ce experiem El scria:

„Raţiunea e o facultate subiectivă care nu are legătură necesară cu «faptele» pe care căutăm să le cunoaştem. Ea se limitează la schiţarea relaţiilor dintre ideile noastre, ele însele fiind de două ori distanţate de «realitate». Iar simţurile noastre sunt la fel de subiective, căci nu pot niciodată să cunoască «lucrul în sine», ci doar o imagine a lui, ce nu are în ea elementul necesităţii şi siguranţei - «contrarul oricărui fapt real este încă posibil»."[359]

Iată, într-adevăr, un lucru foarte adânc înrădăcinat în gânditorii noştri moderni din ultimele două sute de ani: deznădejdea de a nu fi niciodată în stare să cunoşti ceva, care dizolvă însăşi substanţa vieţii. Crezând în filosofia rationalistă şi începând a gândi lucrurile prin ea,' dai de Hume şi de alţi gânditori asemeni lui, şi, dintr-o dată, întreaga lume se dizolvă. Cu îndreptăţire deci s-au spus următoarele despre Hume de către un cercetător al filosofîei Iluminismului:

„Citirea dialogurilor lui Hume după ce ai citit cu înţelegere plină de simpatie pe zeloşii deişti şi pe optimiştii filosofi ai primei părţi a veacului optsprezece înseamnă a fi încercat de o uşoară înfiorare, de un simţământ de nelinişte. E ca şi cum, în culmea amiezei Iluminismului, la ceasul răgazului, când împrejur totul pare a fi liniştit şi sigur, cineva şi-ar da seama brusc de apropiata şi neaşteptata surpare a temeliilor, de slabul şi îndepărtatul freamăt ce străbate sub terenul solid al bunului simt. "[360] (Desigur, acest fapt a produs mai târziu marele cutremur al zilelor noastre.)

"[59]David Hume, *An Enquiry Concerning Human Understanding* apud *The English Philosophersfrom Bacon to MM,* ed. Edwin A. Burtt, Random House, 1939, New York, pjp. 593-94.

[Wo] Cari L. Becker, *The Heavenly City of the Eighteenth Century Philosophers,* Yale Universily Press, New Haven, Connecticut, 1970, pp. 68-69.

Idealul experimental în ştiinţă are o funcţie similară celei a raţiunii în nimicirea concepţiei despre lume'a Iluminismului. Fiind el însuşi întemeiat pe raţionalism, acest ideal nu e nicicând împlinit; el nu se opreşte niciodată, ci aşteaptă mereu să-şi testeze concluziile, ajungând la altele noi. Tocmai de aceea ideile ştiinţifice se schimbă mereu, iar sinteza ştiinţifică din vremea lui Newton a fost răsturnată.

Până la urmă, ideea de progres a ajutat la dizolvarea vechii sinteze. în Renaştere, aşa cum am văzut, anticii erau priviţi ca adevăratul model. Se credea că, dacă ne-am putea întoarce la ei, departe de Evul Mediu şi de superstiţii, va fi grozav. Apoi când ştiinţele au ajuns să fie modul de gândire dominant, a apărut concepţia ştiinţifică despre lume. Oamenii au început să vadă că orice om din ziua de azi are mai multă cunoaştere ştiinţifică decât orice om din antichitate. Pentru prima dată, acum ştiinţa a înaintat în chip dramatic cu experimentele sale etc.

Este vădit că însăşi ideea de progres - ideea că prezentul clădeşte pe trecut, că generaţiile viitoare vor face mai bine decât noi, iar omul va înainta în mod constant - anulează ideea că există un criteriu statornic. Exact ca în subiectivismul lui Hume, totul devine relativ. Criteriul existentei omului e abandonat în voia sortii generaţiilor viitoare care urmează să îl îmbunătăţească. După un timp, oamenii încep să-şi dea seama că au de-a face cu o filosofie a necontenitei schimbări, a necontenitei mişcări. Atunci sufletul se revoltă. El simte că nu există pace, nu există siguranţă. La sfârşitul veacului al optsprezecelea ideea de progres dăduse deja naştere concepţiei „evoluţioniste", care era mult diferită de concepţia statornică a lui Newton, ajungând în prim plan în veacul al nouăsprezecelea.'

Aşa se face că veacul al optsprezecelea a început cu mult optimism, dar cei mai mulţi nu-şi dădeau seama că spre sfârşitul veacului filosofii cei mai înaintaţi urmau să nimicească orice putinţă a vreunei cunoaşteri reale a lumii exterioare şi orice criteriu statornic al adevărului. Ideile profunde de acest fel au nevoie de timp spre a pătrunde până la oameni, dar când o fac produc urmări dezastruoase. i

Dezastruoasele urmări s-au văzut în Revoluţia Franceză din 1789, care a fost aplicarea revoluţionară a ideilor raţionaliste la schimbarea societăţii şi la întreaga rânduială a vieţii din afară. Sfârşitul veacului al optsprezecelea a adus cu el sfârşitul Vechii Ordini - sfârşitul unei epoci de stabilitate, când aşezămintele omeneşti, arta şi cultura erau întemeiate cel puţin pe o rămăşiţă de creştinism şi de simţăminte creştine. Izbucnirea Revoluţiei Franceze'a coincis cu sfârşitul civilizaţiei creştine. înainte de 1789 era încă „Vechiul Regim"; după acest an, urmează epoca Revoluţiei, vremurile noastre.

în această perspectivă, teoria evoluţiei poate fi înţeleasă filosofic. Ea s-a ivit *dintr-o căutare a unei legi ştiinţifice a progresului care să justifice înaintarea revoluţionară modernă.* Teoria evoluţiei a fost propusă mai întâi de

către bunicul lui Charles Darwin, Erasmus, în 1794 - la numai cinci ani de la Revoluţia Franceză.[361]

J.H. Randall Jr., el însuşi evoluţionist, e destul de lipsit de naivitate spre a admite că teoria evoluţiei este o credinţă, nu un fapt dovedit:

„în prezent biologii admit că, la drept vorbind, nu cunoaştem nimic despre cauzele originii noilor specii; trebuie să recurgem la credinţa ştiinţifică că ele au loc datorită schimbărilor chimice din protoplasma embrionară."[362] Evolutioniştii trebuie să recurgă la această credinţă fiindcă, cum înşişi spun, „orice altceva este de neconceput" - acest „orice altceva" fiind faptul că Dumnezeu a creat lumea în urmă cu 7000 sau 8000 de ani. ', ";;

Randall continuă, descriind efectul evoluţiei asupra lumii: „în ciuda acestor dificultăţi, credinţele oamenilor de azi au fost adânc impregnate de conceptul de evoluţie.'Marile noţiuni şi concepte fundamen tale care însemnau aşa de mult pentru veacul'al optsprezecelea, Natura, Raţiunea şi Utilitatea, au lăsat cu totul loc unui nou set care exprimă mai bine ultimele idei intelectuale despre o Lume în Creştere. O mulţime de factori au conspirat la popularizarea ideii de dezvoltare cu corolarele ei... ■■' Poate că accentul principal adus de Evoluţie în minţile oamenilor a fost cel pus asupra analizei cauzale amănunţite a proceselor de schimbare particulare. în loc de a căuta să descopere capătul sau ţinta mersului lumii ca întreg, ori să discernă cauza ultimă sau temeiul tuturor celor existente - sarcina fundamentală a ştiinţei şi filosofiei anterioare - oamenii au ajuns să cerceteze doar ceea ce este acel proces şi numai ceea ce produce el în părţile sale. Ei au respins [...] contemplarea unei alcătuiri fixe şi sta tice a Adevărului, adoptând în locul ei telul investigării tuturor micilor adevăruri pe care le poate descoperi experimentul. Nu Adevărul care este obârşia tuturor adevărurilor, ridicând sufletul omenesc deasupra tuturor experienţelor omeneşti, în tărâmul celui veşnic... ci răbdătoarea, neobo sita şi nesfârşita căutare a unei infinităţi de adevăruri finite din experienţa noastră - iată telul oricărei străda nii ştiinţifice şi filosofice a zilelor

[161] Mulţi dintre prietenii şi apropiaţii lui Erasmus Darwin simpatizau cu revoluţionarii francezi. Erasmus a fost unul dintre întemeietorii Societăţii Lunare, care-i cuprindea pe simpatizanţii revoluţionarilor şi ai cărei membri erau aceeaşi cu cei ai Societăţii Revolutionaie conduse de radicalul Earl Stanhope. Erasmus îl admira îndeosebi pe Rousseau, filosoful principal al Revoluţiei. Era şi francmason, la fel ca fiul său, tatăl lui Charles Darwin. (n. ed.)

[J<|2] Randall, *op. cit,* p. 475. O afirmaţie similară a fost făcută de un important biolog evoluţionist britanic, Prof. L. Harrison Matthews, în Prefaţa la ediţia din 1971 a *Originii speciilor.* „Realitatea evoluţiei este şira spinării biologiei, biologia aflându-se deci în situaţia aparte a unei ştiinţe întemeiate pe o teorie nedovedită - este deci vorba de o ştiinţă sau de o credinţă?... Credinţa în evoluţie este astfel paralela exactă a credinţei într-o creaţie parti cularăi ambele sunt concepte'despre care credincioşii ştiu că sunt adevărate, dar până în prezent nici una nu a fost în stare să o dovedească." (n. ed.) :„„ ■„„v,VA.Ws«[L vi • • ■-■•r*»« '-.-.• " Randall, *op. cit., vv.* 475-77. , - • .,.....

Randall menţionează felul cum schimbarea aşezămintelor omeneşti - diferitele idei asupra moralei etc. - întăresc credinţa în evoluţie:

„Concepţia asupra omului ca organism care reacţionează la şi acţionează asupra unui mediu complex a devenit astăzi fundamentală.[364] Toate ideile şi aşezămintele sunt gândite astăzi în primul rând ca produse sociale, funcţionând în grupuri sociale şi izvorând din necesitatea săvârşirii unei anumite adaptări a naturii umane la mediul înconjurător. Toate domeniile de interes uman de astăzi au fost supuse acestei generale tendinţe sociologizante şi psihologizante; exemplul religiei şi teologiei este edificator, în vreme ce veacul al optsprezecelea socotea religia şi teologia ca pe un set de propoziţii deductive şi demonstrative, oamenii de azi socotesc religia în primul rând ca pe un produs social, un mod de viaţă izvorât din organizarea socială a experienţelor religioase ale oamenilor, iar teologia ca pe o raţionalizare a anumitor simţăminte şi experienţe fundamentale a naturii umane. Nu mai căutăm să dovedim existenţa lui Dumnezeu, ci vorbim de «înţelesul lui Dumnezeu în experienţa umană»; nu mai căutăm să demonstrăm viaţa viitoare, ci investigăm efectul credinţei în nemurire asupra comportamentului uman."[365]

Vedem cât se poate de limpede că avem aici următoarea treaptă de după Hume, care nimicise toate aceste lucruri. Nu mai poţi crede în acele idei învechite. Este o nouă treaptă, care nu are nimic de-a face cu „descoperirea ştiinţifică" a evoluţiei - nu e decât ceea ce pluteşte în aer. De vreme ce raţiunea îşi continuă marşul, va sfârşi prin propria sinucidere. Randall urmează:

„Evoluţia a introdus o cu totul altă scară de valori. Acolo unde idealul veacului al optsprezecelea era raţionalul, naturalul, chiar primitivul şi necoruptul, pentru noi lucrul cel mai de dorit se identifică mai curând cu capătul ultim al procesului de dezvoltare, iar termenii noştri laudativi sunt «modern», «la zi», «înaintat», «progresist». în aceeaşi măsură ca şi Epoca Luminilor noi tindem să identificăm ceea ce aprobăm cu Natura, dar

„.;■'.:'■<(.'.. i-- A"lli,OIIu. .1

[M] Aceasta e teza principală a concepţiei evoluţioniste şi a Epocii Revoluţionare privitor la natura umană. Ea s-a clădit din filosofia ştiinţifică a darwinismului şi din filosofia politică a admiratorului lui Darwin, Karl Marx, şi este comună tuturor construcţiilor totalitare şi utopice derivate din acestea două, inclusiv liberalismului modern şi feminismului radical. Judge Robert H. Bork, în cartea sa *Slouching Towards Gomorrah: Modern Liberalism and American Decime* (Regan Books/Harper Collins, New York, 1996), enunţă succint această teză evoluţionistă astfel: „Natura umană e infinit modelabilă, astfel că o natură umană nouă, mai bună şi poate chiar perfectă, se poate produce prin rearanjarea instituţiilor sociale." Fe minista Shere Hite, în *Hite Report on the Family,* a înfăţişat această credinţă atunci când zicea: „Nu există nimic de felul unei «naturi umane». Mai curând, există o structură psiholo gică care este implantată cu grijă în minţile noastre pe măsură ce învăţăm dragostea şi ecuaţiile de putere ale familiei - pe viaţă. Din fericire, familia e un aşezământ omenesc: oamenii au tăcut-o şi tot oamenii o pot schimba." (n. ed.)

[33l] Randall, *op. cit.,'p.* 478. ,•; -:v v'

i pentru noi ea nu mai este ordinea raţională a naturii, ci culminarea procesului evolutiv, pe care-l luăm drept pârghia existentei noastre. Veacul al ; optsprezecelea nu putea gândi un apelativ mai rău decât a numi pe un om .= «entuziast nefiresc»; noi preferăm să-I etichetăm drept «fosilă demodată şi depăşită». Epoca aceea credea într-o teorie dacă era numită raţională, folositoare şi naturală; noi îi dăm întâietate dacă este «ultima descoperire». Trebuia să fim mai curând modernişti şi progresişti, decât gânditori chibzuiţi. Rămâne de văzut dacă în noua noastră scară de valori nu am pierdut la fel de mult pe cât am câştigat...

Ideea de evoluţie, aşa cum a ajuns să fie înţeleasă în final, a întărit atitudinea umanistă şi naturalistă."[366]

:■■ *'.a* « 5. *Conflictul dintre Adevărul creştin şi filosofici evoluţionistă a*

Să încercăm acum să vedem ce spune ortodoxia despre problema evoluţiei, acolo unde ea vine în atingere cu filosofia şi teologia. Potrivit teoriei evoluţiei, omul s-a ridicat din sălbăticie, şi tocmai de aceea cărţile îl arată pe omul de Cro-Magnon sau pe omul de Neanderthal foarte sălbatici la înfăţişare, gata să-i dea cuiva în cap şi să-i ia carnea. Evident, e doar ceva imaginar, nu un fapt întemeiat pe forma fosilelor sau pe altceva de felul acesta.

Dacă crezi că omul provine din sălbăticie, vei interpreta întreaga istorie trecută în aceşti termeni. Dar Ortodoxia susţine că omul a căzut din Rai. In filosofia evoluţionistă nu e loc pentru o stare suprafirească a lui Adam. De-aceea, cei ce vor să păstreze şi creştinismul şi evolutionismul sunt siliţi să alipească un Rai artificial unei creaturi de tip maimuţă. E vădit că avem de-a face cu două sisteme diferite care nu pot fi amestecate.

Până la urmă, se întâmplă ca oamenii care fac acest lucru (inclusiv mulţi catolici din ultimele decade) să vadă că au ajuns în încurcătură, acceptând deci că evoluţia trebuie să fie corectă, iar creştinismul un mit. Ei încep să spună despre căderea omului că este doar o cădere din imaturitatea cosmică: că atunci când oamenii-maimută, aflaţi într-o stare de naivitate, au evoluat în flinte umane, au dobândit un complex de vinovăţie - aceasta fiind căderea. Pe deasupra, ajung să creadă că la început nu exista o singură pereche de fiinţe umane, ci mai multe. Aceasta se numeşte poligenism - ideea că omul provine din mai multe perechi.

De îndată ce ai cedat ideii că *Facerea* şi obârşia omului trebuie cercetate în chip raţionalist - pe temeiul filosofiei naturaliste a gânditorilor moderni -trebuie'să laşi deoparte creştinismul. Filosofia naturalistă este tărâmul adevărurilor relative. Pe de altă parte, în învăţătura Sfinţilor Părinţi avem adevăruri descoperite şi date nouă de oameni insuflaţi de Dumnezeu.

Ibid, pp. 478-79.

în scrierile Sfinţilor Părinţi există o mulţime de material despre evoluţie, deşi pare greu de crezut. Dacă cercetezi ce anume este evoluţia din punct'de vedere filosofic şi teologic şi apoi cauţi acele probleme la Sfinţii Părinţi, poţi să găseşti o mare cantitate de informaţie. Nu putem pătrunde'prea mult în ea acum, însă vom atinge câteva puncte,'spre a caracteriza evoluţia din punctul de vedere al învăţăturii patristice.

Trebuie notat în primul rând că, după Sfinţii Părinţi, zidirea este ceva destul de diferit de lumea pe care o vedem azi; este vorba de un principiu cu totul diferit. Lucrul acesta se opune gândirii „evolutioniştilor creştini" moderni. Un astfel de evoluţionist, „teologul" grec Panaghiotis Trempelas, scrie că „Pare a fi mai slăvit şi mai dumnezeieşte şi mai în armonie cu metodele obişnuite ale lui Dumnezeu, pe care le vedem zilnic înfăţişate în natură, să fi creat feluritele forme prin metode evoluţioniste."[367]

(Vom nota aici că adeseori „teologii" sunt cam în urma timpului. Pentru a-şi cere scuze fată de dogma ştiinţifică, de multe ori vin cu lucruri pe care oamenii de ştiinţă le-au părăsit deja, fiindcă oamenii de ştiinţă citesc ceea ce se scrie. „Teologii" sunt adeseori speriaţi că vor ajunge să fie demodaţi sau să spună ceva ce nu se potriveşte cu opiniile ştiinţifice. Astfel că adeseori se întâmplă ca ei să alunece către idei evoluţioniste, necercetând problema în întregul ei, neavând o filosofie dusă până la capăt şi neavând cunoştinţă de dovezile ştiinţifice şi de problemele ştiinţifice.)

Ideea formulată de Panaghiotis Trempelas - potrivit căreia se presupune că şi creaţia este în acord cu metodele pe care Dumnezeu le foloseşte tot timpul - nu are, în mod sigur, nimic patristic, căci Facerea este venirea lumii la fiinţă. Oricare dintre Sfinţii Părinţi care scrie despre aceasta va spune că primele Şase Zile ale Facerii au fost cu totul deosebite de orice altceva s-a întâmplat vreodată în istoria lumii.

Chiar Fericitul Augustin spune: creaţia este o taină. El spune că nici măcar nu putem vorbi despre ea, fiind atât de'diferită de experienţa noastră: ea este mai presus de noi. Creaţia este ceva diferit; este *începutul* tuturor celor prezente, *nu* felul lor de a'fi în prezent.

Unii „teologi", mai curând naivi, încearcă să spună că cele Şase Zile ale Facerii pot fi perioade oricât de lungi, că pot să corespundă cu diferitele straturi geologice. Acest lucru este, bineînţeles, absurd, fiindcă straturile geologice nu au şase stratificări uşor identificabile, sau cinci, sau patru sau orice altceva de felul acesta. Există o mulţime de stratificări, şi nu corespund deloc cu cele Şase Zile ale Facerii. Deci asimilarea este mult prea inconsistentă.

în realitate - chiar dacă pare un lucru îngrozitor de fundamentalist când îl rosteşti - Sfinţii Părinţi spun că acele Zile erau de douăzeci şi patru de ore lungime. Sfântul Efrem Şirul chiar le împarte în două perioade, fiecare de

'OrthodoxObserver, 8 august, 1973.

câte douăsprezece ore. Sfântul Vasile cel Mare spune că în *Cartea Facerii* cea dintâi Zi nu se numeşte „ziua întâi", ci „zi una", fiindcă aceasta este ziua cea una cu care Dumnezeu a măsurat tot restul zidirii; adică Ziua întâi, despre care el spune că a avut douăzeci şi patru de ore, este exact aceeaşi zi care se repetă în restul creaţiei.

Dacă te gândeşti mai bine, nu este nimic cu adevărat dificil în această idee, fiindcă zidirea lui Dumnezeu este ceva cu totul în afara cunoaşterii noastre prezente. Asimilarea zilelor cu epocile nu are nici un sens; ele nu pot fi făcute să coincidă. Deci pentru ce ai avea nevoie de o zi care să fie de o mie sau de un milion de am lungime ?[368]: ;-,n «""rf v -; J : ;,

Sfinţii Părinţi spun din nou, într-un singur glas, că lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu sunt *instantanee*. Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ambrozie cel Mare, Sfântul Efrem Şirul şi mulţi alţii spun că, atunci când Dumnezeu creează, El rosteşte cuvântul şi *este* mai iute decât gândul. . cn <

Există multe citate patristice pe această temă, dar nu ne vom ocupa de ele aici. Nici unul dintre Sfinţii Părinţi nu spune că facerea a fost lentă. Sunt Şase Zile ale Facerii, pe care ei nu le descriu ca pe un proces îndelungat. Ideea că omul ar fi evoluat din ceva inferior este total străină oricărui Sfânt Părinte. Dimpotrivă, ei spun că făpturile inferioare au apărut mai întâi spre a pregăti tărâmul făpturii celei măreţe, care este omul, ce trebuia să aibă o împărăţie gata făcută înainte de a veni. Sfântul Grigorie Teologul spune că omul a fost făcut de Dumnezeu în Ziua a Şasea, sosind pe pământul proaspăt zidit.

Există o învăţătură patristică completă despre starea lumii şi a lui Adam înainte de cădere. Adam a fost potenţial nemuritor. Cum zice Fericitul Au-

[368] Unii comentatori moderni, încercând să plaseze relatarea *Facerii* în interiorul scalei temporale evoluţioniste, au încercat în zadar să arate că Sfinţii Părinţi credeau că cele Şase Zile ale Facerii ar fi epoci îndelungate. Cei ce au citat în acest scop menţionarea de către Sfântul Ioan Damaschin a celor „şapte veacuri ale lumii" *{Dogmatica* II, 1, *'ed. cit,* p. 45) au interpretat greşit spusele lui. Ideea că istoria lumii cuprinde şapte vârste, corespunzând celor şapte zile ale Săptămânii Facerii, este foarte veche, aflată chiar în perioada precreştină (vezi Dainian Thompson, *The End of Time,* University Press of New England, Hanover, New Hampshire, 1997, pp.7 şi 29, şi Francis Haber, *The Age ofthe World,* Johns Hopkins Press, Baltimore, 1959, pp. 19-21); dai-, potrivit acestei idei, cele şapte veacuri vin după Săptămâna Facerii. St". Siineon Noul Teolog arată limpede acest lucru când discută despre cele Şase Zile ale Facerii şi despre Ziua a Şaptea, a odihnei lui Dumnezeu: „Dumnezeu, ca Unul ce cunoaşte dinainte toate, a zidit creaţia într-o ordine şi într-o stare bine împodobită, şi a rânduit cele şapte zile ca preînchipuire a celor şapte veacuri *viitoare"* (Sf. Simeon Noul Teolog, *op. cit,* p. 115 - s.n.). Chiar scrierile Sfântului Ioan Damaschin arată limpede că atunci când vorbeşte de „şapte veacuri" se referă la istoria lumii de după Săptămâna Facerii, căci spune că „cele şapte veacuri ale lumii prezente cuprind multe veacuri, adică generaţiile de oameni" *{Dogmatica* II, 1, *ed. cit,* p. 46). Lucrul acesta e şi mai vădit într-un capitol ulterior al aceleiaşi lucrări, în care scrie anume despre cele Şase Zile ale Facerii, arătând că el priveşte lungimea Zilelor - chiar a primelor trei Zile, de dinainte de facerea soarelui - ca având lungimea unei zile solare, din care 365 alcătuiesc „cele douăsprezece luni ale soarelui" *(Dogmatica* II, 7, *ed. cit,* p. 59). (n. ed.)

gustin, el a fost zidit cu putinţa de a fi ori muritor, ori nemuritor cu trupul, iar prin căderea sa a ales a fi muritor cu trupul.

Zidirea de dinainte de căderea lui Adam era într-o stare diferită. Sfinţii Părinţi nu ne spun prea multe despre ea: este ceva cu adevărat mai presus de noi. Dar unii Sfinţi Părinţi dintre cei mai contemplativi, precum Sfântul Gri-gorie Sinaitul, descriu'starea Raiului. Sfântul Grigorie spune că Raiul există şi acum în aceeaşi stare pe care o avea atunci, dar a ajuns nevăzut pentru noi. El este aşezat între stricăciune şi nestricăciune, astfel că, atunci când în Rai un copac cade la pământ, el nu se descompune, aşa cum vedem în jurul nostru, ci se preschimbă într-o materie bine mirositoare. Este o aluzie care ne spune că Raiul e mai presus de noi, că în el este o altfel de rânduială.

Ştim despre unii oameni ce au fost în Rai, precum Sfântul Eufrosin Bucătarul, care a adus înapoi trei mere de acolo. Cele trei mere au fost păstrate puţin, apoi călugării le-au împărţit şi le-au mâncat, şi erau foarte dulci. Istorisirea spune că le-au mâncat ca pe o pâine sfinţită, ceea ce înseamnă că aveau ceva în comun cu *materia,* totuşi erau ceva'diferit de materie. Astăzi oamenii fac speculaţii despre materie şi antimaterie, despre obârşia sau rădăcina materiei - nici ei nu mai ştiu bine. De ce, dar, am fi surprinşi că există un alt fel de materie?[369]

Ştim, de asemenea, că va exista şi un alt fel de trup, un trup duhovnicesc. Trupul nostru cel înviat va fi dintr-un alt fel de materie decât ştim acum. Sfântul Grigorie Sinaitul spune că va fi la fel ca trupul nostru de acum, dar fără umori şi rară grosime. Nu ştim cum este, căci atâta vreme ce nu am văzut un înger, nu avem experienţa acestui lucru. Nu e nevoie să facem speculaţii despre ce anume fel de materie este aceasta, fiindcă ni se va descoperi când va fi nevoie să ştim, în viata viitoare. E de ajuns să ştim că Raiul şi starea întregii zidiri înainte de căderea lui Adam se deosebeau foarte mult de ceea ce ştim acum. *">w*

Legea firii pe care o cunoaştem acum este legea firii date de Dumnezeu la căderea lui Adam; adică atunci când a zis *Blestemat este pământul întru lucrurile tale* (Fac. 3, 17) şi *în dureri vei naşte copii* (Fac. 3, 16). Adam a adus moartea în lume, deci este foarte probabil că nici o flintă nu a murit înainte de cădere. înainte de cădere Eva era fecioară. Dumnezeu a făcut parte bărbătească şi femeiască ştiind că omul avea să cadă şi va avea nevoie de acest mijloc de înmulţire.

,<[69] într-un alt loc. Părintele Serafim îl cita pe profesorul I.M. Andreiev de la Seminarul „Sfânta Treime" despre felul cum s-a schimbat materia la cădere: „Creştinismul a văzut întotdeauna starea prezentă a materiei ca rezultatul căderii în păcat... Căderea omului a schimbat întreaga natură, inclusiv firea materiei însăşi, care a fost blestemată de Dumnezeu" (Fac. 3, 17) (Andreiev, „Scientific Knowledge and Christian Truth", în *St Vladimir National Calendar for 1974,* p. 69). Vezi şi Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Extern Church,* James Clarke & Ca, Londra, 1957, pp. 103-104. (ed. rom, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit,* Ed. Anastasia, Bucureşti, f.a.).

Este ceva de mare taină în starea zidirii dinainte de căderea lui Adam, dar nu este nevoie să o cercetăm, fiindcă nu ne interesăm de felul „cum" a avut loc zidirea. Ştim că a existat o facere în Şase Zile, iar Sfinţii Părinţi spun că ele aveau lungimea de douăzeci şi patru de ore. Nu e nimic surprinzător în faptul că lucrările se săvârşesc instantaneu: Dumnezeu voieşte şi se face, grăieşte şi se împlineşte. întrucât credem în Dumnezeu Care este Atotputernic, nu este nici un fel de problemă. Dar cum era, câte feluri de făpturi existau - de pildă, dacă erau toate felurile de pisici pe care le vedem, sau existau cinci tipuri principale - nu ştim, şi nici nu este important să ştim.[370]

Adăugarea ideii de Dumnezeu la teoria evoluţiei, cum fac unii evolutio-nişti creştini, nu ajută la nimic. Sau, poate, ajută într-un singur fel: te scoate din dilema aflării de unde au apărut toate mai întâi. în loc de un uriaş castron cu terci cosmic de tapioca, îl ai pe Dumnezeu. Este ceva mai limpede; o idee desluşită. Dacă terciul de tapioca se află undeva în spaţiu, este ceva foarte mistic şi greu de înţeles. Dacă eşti materialist, ti se pare normal, dar aceasta se întemeiază exclusiv pe prejudecăţile tale.

Dar, în afară de aceasta - problema aflării de unde provin toate la origine -nu este de mare ajutor să îl adăogi pe Dumnezeu ideii de evoluţie. Dificultăţile teoriei rămân, indiferent dacă în spatele ei se află sau nu Dumnezeu.

Filosofia modernă a evoluţiei şi învăţătura ortodoxă se deosebesc nu doar în privinţa înţelegerii trecutului omului,'ci şi în privinţa viitorului său. Dacă creaţia este un filament uriaş care evoluează, preschimbându-se în noi specii, atunci ne putem aştepta la evoluţia „Supraomului" - despre care vom discuta imediat.[371] Dar, dacă creaţia este alcătuită din făpturi distincte, atunci ne putem aştepta la ceva diferit. Nu ne putem aştepta ca făpturile să se schimbe sau să urce de la inferior la superior.

în ce priveşte putinţa preschimbării „genurilor" de creaturi, Sfinţii Părinţi au o învăţătură bine conturată. (Sfinţii Părinţi folosesc cuvântul „fel", după termenul folosit în *Cartea Facerii;* „specia" este un concept foarte arbitrar şi nu trebuie să-I luăm ca pe o limitare.) Vom cita, pe scurt, câţiva Sfinţi Părinţi despre acest subiect.

Sfântul Grigorie al Nyssei citează spusele surorii sale Macrina pe patul de moarte, când vorbea chiar despre această problemă, împotrivindu-se ideii de preexistentă şi transmigrare a sufletelor. Ea spune, prin gura Sfântului Grigorie:

„Mi se pare că cei ce cred că sufletul rătăceşte în fiinţe cu natură diferită, confundă însuşirile naturii, amestecând şi încurcând lucrurile între ele:

[30] Cum arată Phillip E. Johnson, doctrina savanţilor creationişti „a susţinut întotdeauna că Dumnezeu a creat feluri de bază sau tipuri, care mai apoi's-au diversificat. Cel mai faimos exemplu de microevolutie creationistă cuprinde pe urmaşii lui Adam şi Eva, care s-au diver sificat dintr-o pereche ancestrală comună pentru a crea toate rasele diferite ale speciei uma ne" *(Darwin on Trial, ed. cit,* p. 68). (n. ed.)

[31] Vezi capitolul următor, (n. ed.)

iraţionalul cu raţionalul, sensibilul cu insensibilul, care, dacă vin în contact unul cu altul, nu sunt despărţite între ele de nici o ordine firească. Or, să zicem că acelaşi suflet este acum cuvântător şi gânditor, purtând haina trupească corespunzătoare, iar apoi acelaşi suflet alunecă, vârându-se în găuri ca şerpii sau se adună în stoluri ca păsările, sau se face vită de povară, sau carnivor acvatic, sau decade până la treapta de lucru nesimţitor şi face rădăcini, devenind copac şi odrăslind ramuri care cresc, apărând pe ele fie o floare, fie un fruct bun de mâncat, fie unul otrăvitor. Dar aceasta nu este altceva decât a crede că toate sunt la fel şi că în toate câte sunt există o singură fire, topită într-o generalizare confuză şi nedistinctă, de vreme ce nici o proprietate nu desparte corpurile unul de altul."[372] Se vede limpede că Sfinţii Părinţi credeau într-o aranjare ordonată a făpturilor distincte. Nu este vorba, cum'ar fi vrut Erasmus Darwin, de un filament unic ce străbate toate flintele; dimpotrivă, sunt *firi* distincte.

Una dintre lucrările fundamentale ale învăţăturii ortodoxe este *Izvorul cunoaşterii,* de Sfântul Ioan Damaschin. Această'importantă lucrare din veacul al optulea e împărţită în trei părţi. Prima parte se cheamă *Capete filosofice;* a doua, *Despre erezii,* în care ni se spune exact ce anume credeau ereticii şi de ce noi nu credem astfel; iar a treia parte este *înfăţişarea amănunţită a credinţei ortodoxe (MU Dogmatica),* una dintre cărţile clasice ale teologiei ortodoxe/în *Capetele filosofice* Sfântul Ioan începe' cu capitole ce tratează probleme precum: „ce este cunoaşterea ?", „ce este filosofia ?", „ce este fiinţarea ?", „ce este substanţa ?", „ce este întâmplarea ?", „ce este specia ?", „ce este genul ?", „ce sunt diferentele ?", „ce sunt proprietăţile, predicatele ?". întreaga filosofie ortodoxă înfăţişată de el se întemeiază pe ideea că realitatea este foarte clar împărţită în diferite fiinţări, fiecare cu propria esenţă, propria fire, şi nici una din ele nu se confundă cu vreo alta. Sfântul Ioan Damaschin voia ca această parte să fie citită, iar filosofia ei înţeleasă, înainte de citirea cărţii sale despre teologia ortodoxă, *înfăţişarea amănunţită a credinţei ortodoxe.* '

Există câteva cărti fundamentale ale Părinţilor ortodocşi care tratează despre felurile creaturilor. Există câteva cărti care se cheamă *Hexaimeron,* adică „Şase Zile": este vorba de tâlcuiri asupra celor Şase Zile ale Facerii. Una dintre ele aparţine Sfântului Vasile cel Mare, în Răsărit, alta e a Sfântului Ambrozie al Mediolanului, în Apus, iar altele sunt mai puţin importante. Există tâlcuiri la *Cartea Facerii* de Sfântul Ioan Gură de Aur şi de Sfântul Efrem Şirul, şi există multe alte scrieri pe aceste teme presărate în scrierile multor Sfinţi Părinţi. Un Sfânt Părinte mai apropiat de noi, Sfântul Ioan din Kronstadt, a scris şi el un *Hexaimeron.*

Cărţile enumerate sunt foarte însufletitoare, căci ele nu cuprind doar cunoaştere abstractă, ci sunt pline de înţelepciune practică. Sfinţii Părinţi folo-

[572] Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialog despre suflet si înviere, ed. cit,* p. 387.

sesc dragostea fată de fire şi splendorile zidirii lui Dumnezeu spre pilda noastră, a flintelor omeneşti. Există o mulţime de mici exemple drăgălaşe despre cum trebuie să fim ca porumbelul în iubirea sa fată de perechea lui, cum trebuie să fim ca animalele înţelepte şi nu ca cele proaste etc. Chiar în mănăstirea noastră putem lua pildă'de la veveriţele noastre, care sunt foarte lacome. Nu trebuie să fim ca ele, ci trebuie să fim blânzi precum căprioara. Avem pretutindeni în jurul nostru exemple de acest fel.

în *Hexaimeronul* său, Sfântul Vasile citează vorbele lui Dumnezeu din *Cartea Facerii: Să răsară pământul.* „Această mică poruncă", zice Sfântul Vasile, „s-a prefăcut îndată într-o puternică lege a naturii şi într-o raţiune măiastră. Porunca aceasta a săvârşit miile şi miile de însuşiri ale plantelor şi ale arborilor mai iute decât un gând de-al nostru."[373] în altă parte, Sfântul Vasile zice despre porunca dumnezeiască Sa *răsară pământul iarbă verde* (Fac. 1, 11): „La acest cuvânt, toate pădurile s-au îndesit, toţi arborii s-au ridicat iute în sus, [...] toate crângurile s-au acoperit îndată de'tufani, deşi [...]; toţi într-o clipită de vreme au apărut."[374] ' în Omilia a Noua din *Hexaimeronul* său, Sfântul Vasile are un citat chiar despre problema succesiunii creaturilor, una după alta. El citează *Facerea: Să scoată pământul suflet viu după fel, de cele cu patru picioare şi de cele ce se târăsc şi. fiare pre pământ după fel* (Fac. 1, 24). Sfântul Vasile spune: ! „Gândeşte-te la cuvintele lui Dumnezeu care străbat zidirea ! Au înce-p.ut de atunci, de la facerea lumii, şi lucrează şi acum şi merg mai departe până la sfârşitul lumii. După cum sfera, dacă se împinge şi este pe un loc înclinat, merge la vale datorită alcătuirii sale şi a însuşirii locului, şi nu se opreşte înainte de a ajunge pe loc şes, tot aşa şi existentele, mişcate de o singură poruncă, străbat în chip egal zidirea, supusă naşterii şi pieirii, şi păstrează, până la sfârşit, continuarea felurilor, prin asemănarea celor ce alcătuiesc felul. Din cal se naşte cal, din leu alt leu, din vultur tot vultur, şi fiecare vieţuitoare îşi păstrează felul prin continue naşteri, până la sfârşitul lumii. Timpul nu strică, nici nu pierde însuşirile vieţuitoarelor, ci parcă acum ar fi fost Tăcute, merg veşnic proaspete împreună cu timpul."[375]Nu este o afirmaţie ştiinţifică, ci una filosofică. Acesta este felul cum a creat Dumnezeu făpturile: fiecare are o anumită sămânţă, o anumită fire, şi le transmite urmaşilor săi. Când apare o excepţie, este vorba de ceva monstruos; iar aceasta nu anulează principiul firii lucrurilor, fiecare fiind distinct de celălalt. Dacă nu înţelegem întreaga varietate a zidirii lui Dumnezeu, vina este a noastră, nu a lui Dumnezeu.

Sfântul Ambrozie are o serie de citate pe aceeaşi linie. *Hexaimeronul* său e foarte apropiat în duh de cel al Sfântului Vasile.

[173] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 5, 10, *ed. cit,* p. 130. [374]
Ibid. 5,6,p. 125.
[375]/M9,2,p.l71. „?/ î F~.->,-«-'*'...'-*> ..... >-wn-?- .-.*AMÎ'V.L* bo*

Avem şi alte citate din Sfinţii Părinţi care ne arată un lucru foarte intere sânt: şi ei combăteau în vechime ceva înrudit cu teoria modernă a evoluţiei. Era ideea eretică că sufletul omului a fost creat *după* trupul său. Aceeaşi idee e învăţată astăzi de către „evolutionistii creştini", deşi, desigur, vechea erezie nu e'identică cu teoria modernă. Cei ce învăţau vechea erezie îşi întemeiau ideea pe o interpretare greşită a Facerii 2, 7: *Şi a plăsmuit Dumnezeu pre om ţărână luând din pământ, şi a suflat în fata lui suflare de viată, şi s-a făcut omul cu suflet viu.* Chiar şi astăzi, „evolutionistii creştini" se'folosesc de acest pasaj şi spun că „Aceasta înseamnă că omul a fost mai întâi altceva, iar apoi a devenit flintă omenească". ,in+fO-

în vechime, falsa idee că sufletul a fost creat după trup era pusă în contrast cu ideea opusă - şi la fel de falsă - a preexistentei sufletelor. Sfinţii Părinţi, respingând ambele teorii, au afirmat limpede că sufletul şi trupul omului au fost create *simultan.* Iată ce scrie Sfântul Ioan Damaschin:

„Trupul şi sufletul au fost făcute deodată, iar nu întâi unul şi apoi celălalt, după cum în chip prostesc afirmă Origen."[376] Sfântul Gngone al Nyssei, respingând ambele teorii, intră în mai multe amănunte. El descrie întâi ideea lui Origen despre preexistenta sufletelor, adică faptul că sufletele „au căzut" în lumea noastră:

„Unii dintre înaintaşii noştri, care au scris tratatul *Despre principii,* sunt de părere că sufletele au existat mai demult ca un popor într-o anumită tară, dar că şi acolo le-au fost puse în fată modelele pentru rău şi bine. Atâta vreme cât sufletul stăruie în bine, el rămâne străin de legături trupeşti; dar când pierde legătura cu binele, din clipa aceea el alunecă spre viata de aici, de pe pământ, şi aşa ajunge să se mărginească la trup."[377] Apoi, Sfântul' Grigorie descrie cealaltă erezie, care corespunde cu ideile „evolutionistilor creştini" moderni:

„Alţii, dimpotrivă, se tin strâns de' istorisirea lui Moisi în legătură cu facerea omului şi susţin că, judecând după trup, sufletul e mai tânăr decât trupul, întrucât Domnul a luat întâi ţărână din pământ şi din ea a plăsmuit pe om, şi abia după aceea a suflat în el suflare de viată. Prin aceasta, scriitorii pomeniţi voiau să dovedească cum că trupul e mai de cinste decât sufletul, întrucât' acesta a fost vârât într-un trup plăsmuit înainte. Ei mai spun că sufletul a fost făcut pentru trup, ca lucrul cel plăsmuit să nu rămână rară suflare şi fără mişcare, şi că tot cel plăsmuit pentru altul e oricum de mai putină cinste decât cel pentru care a fost făcut."[378] Cu siguranţă că teoria descrisă, deşi într-un alt climat de idei, este foarte apropiată de ideea evolutionistilor moderni că materia este cu adevărat pe

[376] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 12, *ed. cit,* pp. 70-71. "[7]Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului* 28, *edcit,* p. 75. ^*Ibid*

primul loc, iar sufletul este secundar. Sfântul Grigorie al Nyssei respinge această teorie astfel:

> „Nu susţinem nici părerea că omul a fost plăsmuit de Cuvântul cel dumnezeiesc sub forma unei statui de lut pentru care a fost creat mai târziu sufletul (căci, dacă ar fi fost aşa, atunci, într-adevăr, sufletului înzestrat cu putere de judecată i-ar fi fost dat un rang mai mic decât chipului pământesc); ci, mai curând, întrucât omului îi recunoaştem o singură existentă, formând un tot unitar, chiar dacă e alcătuit din trup şi din suflet, ar trebui să spunem că şi începutul existentei sale e unul singur, acelaşi pentru amândouă părţile, altfel ar trebui să spunem că, dacă trupul a venit înainte şi sufletul după aceea, omul e în acelaşi timp şi mai bătrân şi mai tânăr decât sine însuşi. [...] întrucât deci, după cuvântul Apostolului, firea noastră este îndoită, cuprinzând pe omul din afară şi pe cel dinlăuntru, dacă unul ar fi fost cel dintâi şi dacă celălalt ar fi venit numai după aceea, puterea Ziditorului s-ar fi dovedit a fi nedeplină, nefiind îndestulătoare spre a crea firea omului dintr-o dată, ci ar fi dezbinat lucrarea, purtând grijă pe rând de fiecare jumătate."[379]

Desigur, temeiul ultim al ideii de evoluţie este faptul de a *nu* crede că Dumnezeu este destul de puternic ca să creeze întreaga lume prin Cuvântul Său. Şi, astfel, încerci să îl ajuţi, lăsând Natura să săvârşească cea mai mare parte a creaţiei.

Sfinţii Părinţi vorbesc şi despre ce anume înseamnă faptul că Adam a fost plăsmuit din ţărână. Unii recurg la faptul că Sfântul Athanasie cel Mare spune în scrierile sale că „Omul întâi-zidit a fost făcut din ţărână ca orişicare, iar mâna ce 1-a zidit pe Adam zideşte iarăşi şi întotdeauna pe cei ce vin după el" şi zic că „Aceasta înseamnă că Adam putea să fi descins dintr-o altă creatură. Nu este nevoie să fi fost luat din ţărână în mod literal. Acea parte a *Facerii* nu trebuie luată literal." Dar se întâmplă că tocmai acest subiect e discutat foarte amănunţit de mulţi Sfinţi Părinţi. Ei pun problema în foarte multe feluri diferite, arătând absolut limpede că Adam şi Cain sunt două feluri diferite de oameni. Cain s-a născut din om, pe când Adam nu avea tată. Adam a fost plăsmuit din ţărână, direct de mâna lui Hristos. Mulţi Părinţi au învăţat în acest chip: Sfântul Chirii al Ierusalimului, Sfântul Ioan Damaschin şi alţii.

Când este vorba despre ce anume din *Cartea Facerii* trebuie interpretat literal şi ce anume trebuie interpretat figurat sau alegoric, Sfinţii Părinţi ne înfăţişează o învăţătură foarte limpede. în tâlcuirea sa, Sfântul Ioan Gură de Aur'chiar semnalează exact în anumite pasaje ceea ce este figurat şi ceea ce este literal. El spune că aceia care încearcă să facă totul alegoric încearcă să ne nimicească credinţa.

■*Ibid,* 28-29, p. 78.

în marea lor majoritate adevărurile din *Cartea Facerii* sunt situate la două niveluri: există adevăruri literale şi mai există - de multe ori spre folosul nostru duhovnicesc - adevăruri duhovniceşti. De fapt, există sisteme de trei sau patru niveluri ale înţelesului; dar pentru noi este de ajuns să ştim că există multe înţelesuri mai adânci în Scripturi, dar foarte rar este eliminat cu totul sensul literal. Doar ocazional înţelesul este complet figurat.

în general, putem caracteriza evoluţia sub aspect filosofic ca pe o „erezie"[38]%aturalistă care se apropie cel mai mult de a fi exact opusul vechii erezii a preexistentei sufletelor. Ideea preexistentei sufletelor susţine că există un fel de natură sufletească şi că aceasta străbate întreaga creaţie, pe când evoluţia este ideea existentei unei fiinţări materiale care străbate de-a lungul creaţiei. Ambele concepţii nimicesc ideea firilor distincte ale flintelor create.

Ideea de evoluţie era o erezie care lipsea în vechime. Ortodoxia se află de obicei la mijloc fată de două erori: de pildă, între eliminarea completă a firii dumnezeieşti de către Arie şi eliminarea firii omeneşti de către monofiziţi. In cazul de fată, erezia opusă (evoluţia) nu se întrupase în vechime. Ea'a „aşteptat" până în vremurile moderne spre a-şi face apariţia.

Vom vedea cu mult mai limpede latura filosofică'a evolutionismului atunci când vom examina pe câţiva dintre aşa-numitii evolutionişti creştini.

---

[180]Aici Părintele Serafim folosea cuvântul în sens figurat. în altă parte el explica faptul că „evoluţia nu este o erezie în sens strict, ci... o ideologie cu totul străină învăţăturii creştinismului ortodox, cufundându-1 pe om în aşa de multe învăţături şi atitudini greşite, încât ar fi mult mai bine dacă ar fi pur şi simplu o erezie şi astfel ar putea fi cu uşurinţă identificată şi combătută." (n. ed.)

J:,

i*.-i 11

1. Introducere

"

..•.■r-iiiiiu?..fnw--ii «*

Există forme de filosofie evoluţionistă, în special marxismul,[382] ce se proclamă sus şi tare a fi atotcuprinzătoarea filosofie a vieţii care înlocuieşte „dezminţita" filosofie a creştinismului. Argumentele acestor evoluţionist! atei sunt de o naivitate dusă la extrem şi pline de contradicţii interne,'şi nu e nevoie să ne ocupăm de ele; chiar mulţi dintre ateii contemporani (din afara sferei sovietice) îşi dau seama că credinţa în Dumnezeu nu poate fi nici „dovedită" nici „dezminţită", ci este primită - sau respinsă - prin mijlocirea unui fel de evidentă cu totul diferită de dovezile ştiinţifice.

Totuşi, luată ca atare, nimic din concepţia evoluţionistă asupra lumii nu cere ca ea să fie atee, şi, de fapt, teoria evoluţionistă pare mai de înţeles pentru raţiunea umană obişnuită dacă omul crede măcar într-un fel de Dumnezeu ce pune procesul în mişcare, îl călăuzeşte etc. Filosofia lumii ca joc „întâmplător" al atomilor, care şi ei au luat flintă „întâmplător", este satisfăcătoare doar pentru minţile cele mai mărginite şi mai debile.

Prin urmare, perspectiva creştinului ortodox fată de evoluţie nu este defel una de simplă respingere a unei filosofii antireligioase sau anticreştine pe fată; evolutioniştii cei mai rafinaţi sunt cu toţii mai mult sau mai puţin „religioşi", existând şi o mulţime de ^evoluţionist! creştini", unii dintre ei având chiar reputaţia de „teologi ortodocşi". Vom cerceta aici părerile unora dintre „evolutioniştii creştini", toţi pretinzând fie că sunt creştini ortodocşi, fie cel

" Acest capitol a fost compilat clin trei surse: (1) transcrierea unei lecţii a Părintelui Serafim de la „Cursul de supravieţuire" din 1975 (continuarea lecţiei cuprinse în capitolul precedent); (2) înseninările Părintelui Serafim pentru un capitol netenninat, la care lucra împreună cu A.Y., profesor la o şcoală de stat; şi (3) fişele Părintelui Serafim despre Teilhard de Chardin. Compoziţia rezultată ne furnizează o tratare deosebit de cuprinzătoare a „evolutionismului creştin" -'în special al lui Teilhard, pe care Părintele Serafim îl numea „marele «proroc» evoluţionist al vremii noastre".

<[S2] Karl Marx a fost un darwinist înfocat, care în *Capitalul* numea teoria lui Darwin „epocală". El credea că teoriile sale reductioniste şi materialiste asupra evoluţiei organizării sociale sunt deductibile din descoperirile lui Darwin, propunându-şi să dedice *Capitalul* lui Darwin. Discursul funebru la catafalcul lui Marx, rostit de Engels, sublinia temeiul evoluţionist al comunismului:, Aşa cum Darwin a descoperit legea evoluţiei în natura organică, la fel Marx a descoperit legea evoluţiei în istoria umană", (n. ed.)

puţin, că părerile lor evoluţioniste au girul unor creştini ortodocşi. în acest chip vom fi în stare să vedem filosofia evoluţionistă în ce are ea mai bun „împăcată", chipurile, cu teologia ortodoxă; şi astfel vom începe a vedea dacă filosofia evoluţiei este într-adevăr compatibilă cu creştinismul ortodox. Deocamdată nu vom supune părerile „evolutionişti1or creştini" unei critici amănunţite, ci mai curând vom încerca să vedem ce probleme ridică ele pentru credinţa ortodoxă. Aceste probleme vor fi mai apoi cercetate amănunţit în secţiunea finală despre concepţia patristică ortodoxă asupra creaţiei.

în ultimii ani au apărut în presa ortodoxă articole mai lungi sau mai scurte despre problema evoluţiei. Ziarul oficial al Arhiepiscopiei Greceşti, *Observatorul Ortodox (The Orthodox Observer),* a tipărit câteva articole cu totul surprinzătoare prin marea lor îndepărtare fată de Ortodoxie. Unul dintre ele, „Evoluţia: o erezie ?", îl citează pe „binecunoscutul teolog ortodox Pa-naghiotis Trempelas":

> „Pare a fi mai slăvit şi mai dumnezeieşte şi mai în armonie cu metodele obişnuite ale lui Dumnezeu, pe care le vedem zilnic înfăţişate în natură, să fi creat feluritele forme prin metode evoluţioniste, El însuşi rămânând întâia şi suprema Cauză creatoare a cauzelor secundare şi nemijlocite cărora li se datorează dezvoltarea varietăţii speciilor."[383] Aceasta este părerea tuturor „evolutionistilor creştini"," ridicând extrem de importanta problemă a posibilităţii ajungerii la cunoaşterea zidirii lui Dumnezeu prin mijlocirea „metodelor obişnuite ale lui Dumnezeu pe care le vedem zilnic înfăţişate în natură". Nu este nicidecum o problemă simplă, cum ar părea la prima vedere ! Părerea menţionată mai ridică şi o altă problemă, nu mai puţin importantă: ce înseamnă că Dumnezeu a creat întru început (căci evoluţia, prin definiţie, este un proces *în timp,* şi trebuie să aibă un început) ? A'creat El oare doar „picătura cosmică" la care filosofii atei reduc originea procesului evolutiv ? Ori trebuie să fim cu totul agnostici în privinţa acestui „început", cum ne sfătuiesc mulţi dintre filosofii atei ? Articolul concluzionează: „Atâta vreme cât creştinii recunosc puterea creatoare a lui Dumnezeu în procesul Evoluţiei, este un lucru şi îndrăzneţ şi pripit să numim Evoluţia o erezie."'

Concluzia citată dezvăluie, destul de limpede, o abordare plină de candoare a întregii probleme a filosofiei evoluţiei, predominantă la „evolutio-niştii creştini" ce nu au reflectat în mod serios şi critic la problemele reale pe care această filosofie le pune credinţei ortodoxe. Teza principală a articolului, care pare să înfăţişeze punctul de vedere al multora dintre clericii ortodocşi din America (adică al celor crescuţi într-o atmosferă „evoluţionistă" la care nu au reflectat prea mult), este următoarea: dacă la teoria evoluţiei este

Ortlutdox Observer, 8 august, 1973.

.idăugat „Dumnezeu", ea devine acceptabilă pentru creştinii ortodocşi; suntem împotriva evoluţiei doar dacă ea e atee. Dar acesta este, fără îndoială, un răspuns foarte naiv la o întrebare mai curând complicată! Cum rămâne cu filosofia evoluţiei ca atare ? Este ea compatibilă cu teologia şi filosofia creş-tin-ortodoxă, chiar adăugându-1 pe „Dumnezeu" ? Toţi marii eretici din istorie au crezut şi în „Dumnezeu": într-adevăr, *şi dracii cred şi se cutremură* (Iacov 2, 19). Este nevoie de o reflecţie mai riguroasă înainte ca un creştin ortodox să poată şti ce anume să creadă despre evoluţie.

Articolul din ziarul Arhiepiscopiei Greceşti spune că evoluţia nu poate fi cu adevărat o erezie, de vreme ce există o mulţime de creştini care cred în ea. în afară de Trempelas, mai sunt citaţi alţi'doi „evoluţionist! creştini": Lecomte du Noiiy şi Teilhard de Chardin. Să privim o clipă la Lecomte du Notiy şi la părerile lui. .;..<;- < r. -)

2. Lecomte du Noiiy

Pierre Lecomte du Noiiy s-a născut la Paris în 1883 şi a murit la New York în 1947. Binecunoscut şi preţuit savant, matematician şi fiziolog, el a scris mai multe cărti de filosofia ştiinţei. Cartea sa cea mai populară, *Destinul omenirii (Human Destiny),* înfăţişează concluziile sale asupra evoluţiei. Se vădeşte că nu era prea creştin, de vreme ce credea că omul şi-a creat propriul Dumnezeu, care de fapt este „o formidabilă ficţiune"[384]. Era plin de condescendentă fată de creştinism; credea că creştinismul fusese prost înţeles şi greşit interpretat, dar era totuşi ceva bun pentru mase şi o unealtă utilă pentru ca omul să-şi continue evoluţia pe plan moral şi etic. El nu posedă un adevăr obiectiv şi absolut. Hristos nu este Dumnezeu, ci un om desăvârşit. Totuşi, tradiţia creştină ajută, oarecum la educarea rasei pentru a-şi continua evoluţia. El spune:

> ',,Ne aflăm la începutul transformărilor ce vor sfârşi cu o rasă superioară...[385] [...] Evoluţia se continuă şi în vremea noastră, dar nu pe plan fiziologic şi anatomic, ci pe plan spiritual şi moral. Ne aflăm în zorii unei noi faze a evoluţiei."[386]

Este destul de greu să găseşti dovezi ştiinţifice ale evoluţiei fizice, dar este imposibil să găseşti dovezi pentru o evoluţie *spirituală.* Cu toate acestea, el crede în ea. El spune:

> „Concluziile noastre sunt identice cu cele înfăţişate în al doilea capitol al Facerii, cu condiţia ca acest capitol să fie interpretat într-un fel nou şi socotit ca expresia profund simbolică a unui adevăr care a fost perceput intuitiv de către cel ce 1 -a redactat sau de către înţelepţii care i l-au comunicat.[387]

[384]Lecomte du Noiiy, *Human Destiny,* Longmans, Green & Co., New York, 1947, p. 167.[38S] *Ud.,* p. 177. [i36]***Ibid.,p.*** 104.
[111]*Ibid.,p.* 112. ... i.

Bineînţeles, *Cartea Facerii* nu a fost scrisă doar prin intuiţie omenească. Dimpotrivă, Sfinţii Părinţi spun că Moisi a auzit de'la Dumnezeu adevărurile cuprinse în ea. Sfântul Ioan Gură de Aur spune despre *Cartea Facerii* că este *oprorocie a celor trecute;* adică Moisi a avut o vedenie înaltă a ceea ce a fost lumea dintru început.

Sfântul Isaac Şirul descrie cum poate avea loc o asemenea vedenie, cum se poate înălţa sufletul unui om sfânt la vederea începutului lucrurilor. Descriind felul cum un asemenea suflet e răpit

la gândul veacului viitor al nestri-căciunii, Sfântul Isaac scrie:

„Şi apoi se înaltă de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Şi se gândeşte cum le-a adus dintr-o dată pe toate la flintă din cele ce nu sunt, numai prin bunăvoirea Lui."[388] Monsieur Lecomte du Noviy continuă:

j „Să încercăm [...] să analizăm textul sacru ca şi cum ar fi o descriere

p profund simbolică şi criptică a adevărurilor ştiinţifice."[389]

Iată, desigur, o atitudine extrem de condescendentă - ca şi cum bietul Moisi a încercat din răsputeri să obţină o imagine ştiinţifică a felului cum sunt lucrurile, şi tot ce a reuşit să dea la iveală au'fost aceste imagini. Lecomte du Noviy explică:

„Atotputernicia lui Dumnezeu se arată în faptul că omul, ce se trage din viermii marini, este astăzi în stare să conceapă existenta unei flinte superioare şi să dorească a fi strămoşul ei. Hristos ne aduce dovada că lucrul acesta nu e un vis irealizabil, ci un ideal aflat la îndemână."[390] Adică Hristos e un fel de Supraom, acesta fund idealul către care evoluează omul în prezent. Lecomte duNoiiyne dă şi „un nou criteriu al binelui şi răului", despre care zice că este „absolut în raport cu Omul": „Dumnezeu este ceea ce contribuie la cursul evoluţiei ascendente... Răul este ceea ce se opune evoluţiei... Respectul personalităţii umane se întemeiază pe recunoaşterea demnităţii omului ca lucrător întru evoluţie, colaborator cu Dumnezeu..."[391] „Singurul tel al omului trebuie să fie atingerea demnităţii umane, cu toate implicaţiile ei."[392] El continuă spunând că există ^amem care gândesc" în fiecare religie, şi deci toate religiile au o „unică inspiraţie", o „înrudire spirituală", o „identitate originară." El spune: ^Unitatea religiilor trebuie căutată în ceea ce este dumnezeiesc, adică universal în om..."[393] „Indiferent care ne-ar fi religia, suntem toţi ca nişte

[38] Sf. Isaac Şirul, *Cuvinte despre nevointă,* LXXXV, *Filocalia,* voi. 10, ed. cit., p. 447.
[39] Lecomte du Noiiy, *op cit.,p.* 113.
[B] *Ibid.,* p. 197.
[a] *Ibid,* p. 133.
™*Ibid.,p.* 244. : ...-. „ --,.. .....

oameni aflaţi pe fundul unei văi şi care încearcă să escaladeze un pisc înzăpezit ce se ridică deasupra celorlalte. Toţi avem ochii aţintiţi spre acelaşi tel... Din nefericire, ne deosebim în privinţa drumului pe care să < apucăm... într-o zi, de nu vor înceta urcuşul, toţi trebuie să se întâlnească în vârful muntelui... calea către el contând prea puţin."[394]>- Desigur, vârful muntelui nu este mântuirea sufletelor, nu este nici împărăţia cerurilor, ci tocmai hiliastul New Age.

Se poate vedea cu uşurinţă că părerile lui Lecomte du Noiiy nu sunt deloc ortodoxe, sau măcar vag creştine, ci deiste. Dar este util să le cunoaştem,

fiindcă, dincolo de suprafaţa unui relativism religios pe care nici un creştin ortodox nu-l poate accepta', părerile „evoluţioniste" ale lui du Notiy nu sunt nicidecum neobişnuite pentru „evolutioniştii creştini" contemporani, inclusiv pentru mulţi creştini ortodocşi, ridicând probleme filosofice şi religioase la care orice creştin ortodox care gândeşte trebuie să fie pregătit să răspundă. Să pomenim aici două grupuri de probleme de acest tip.

1. Drept corolar la universalitatea evoluţiei, pe care toţi evolutioniştii o acceptă (totul în lume evoluează, nimic nu'este exceptat de la acest proces natural), el vede în viitorul evoluţiei umane apariţia unui „supraom" sau a unei „rase superioare". De asemenea, el vorbeşte'despre viitorul evoluţiei umane ca având loc pe plan „moral şi spiritual". Poate un creştin ortodox să creadă asemenea lucruri ? Dacă nu, ce motiv are ca să-I excepteze pe om de la un proces altfel natural şi universal ?

2. *Cartea Facerii,* crede el, trebuie „interpretată într-un fel nou", simbo lic. De pildă, călcarea poruncii de către Adam nu a fost un eveniment istoric, ci doar „simbolul zorilor conştiinţei umane". Poate un creştin ortodox să creadă aceasta ? Cum înţelege creştinismul ortodox *Cartea Facerii* ?

3. Părintele Antonie Kosturos

Să ne întoarcem acum la părerile despre evoluţie ale altor creştini ortodocşi, într-un alt articol din *Observatorul Ortodox* al Arhiepiscopiei Greceşti (6 februarie, 1974) Părintele Antonie Kosturos răspunde la o întrebare pusă de un cititor: „Dacă Adam şi Eva au fost primele flinte omeneşti, de unde şi-a luat soţie fiul lor, Cain ? Oare Biserica noastră limpezeşte cumva această problemă ?". Pr. Kosturos răspunde:

> „Obârşia omului e prea îndepărtată în istorie ca vreo persoană sau un grup de persoane să ştie începutul omului. [Păi atunci ce rost mai are *Cartea Facerii* ?] Ştiinţa încă bâjbâie în căutarea răspunsurilor. Cuvântul Adam înseamnă pământ. Cuvântul Eva, viată. în general, dar numai în general, teologii noştri tradiţionali împărtăşesc părerea că noi toţi ne tra-

[l] *Ibid.,p.* 180.

gem dintr-un bărbat şi o femeie... Sunt alţii ce simt că omenirea a apărut în grupuri, ici şi colo... Nici un teolog nu are un răspuns definitiv la problema obârşiei şi dezvoltării omului... Zorile istoriei omenirii sunt o taină." După părerea Părintelui Kosturos, „ştiinţa" este aceea care se străduieşte să dea răspunsul la întrebare. Evident, interpretarea ortodoxă a *Facerii* este mai curând simbolică şi alegorică; nu ştim exact dacă a existat vreodată o persoană precum „Adam". Aceasta este părerea prezentată de ziarul oficial al Arhiepiscopiei Greceşti.

Dar cum rămâne cu teologia ortodoxă despre Adam şi omul întâi-zidit ? Cum rămâne cu praznicele ortodoxe în cinstea lui Adam şi a celorlalţi Strămoşi ? Cum rămâne cu cei ce îl au pe Adam ca Sfânt ocrotitor ? Poate fi indiferent pentru creştinul ortodox faptul că Biserica, dacă „evolutionistii creştini" au dreptate, probabil că s-a înşelat vreme de atâtea veacuri asupra învăţăturii sale, şi că această învăţătură ar putea fi acum revizuită dacă până la urmă „ştiinţa" dă la iveală răspunsul la întrebarea asupra obârşiei omului ? E oare exagerat'să spunem că *este extrem, de important pentru creştinul ortodox să aibă o părere limpede asupra învăţăturii Bisericii despre obârşia omului, ca şi o înţelegere limpede a limitelor ştiinţei în investigarea acestor probleme ?*

Mai târziu, într-un alt răspuns la întrebarea unui cititor, Pr. Kosturos spune:

> „Poate că sunt mai mulţi Adami şi Eve ce au apărut deodată în diferite zone, iar apoi s-au întâlnit. Felul cum a fost creat omul şi cum a procreat la început este o taină. Nu lăsaţi pe nimeni să vă spună altceva. Biserica noastră vă dă prilejul să cântăriţi subiectele pe care le menţionaţi şi să veniţi cu propriile speculaţii asupra lor.-[5]

Răspunsul la întrebarea „De unde şi-a luat Cain soţie ?" este de fapt foarte uşor: Adam şi Eva au avut mulţi copii, ce nu sunt pomeniţi cu numele în *Cartea Facerii.* Istorisirea din *Facere* conţine doar schiţa de bază a poveştii.

4. Karl Rahner

Părintele Kosturos pomeneşte de posibilitatea ca omenirea să fi apărut „în grupuri". Este o referire la teoria evoluţionistă a poligenismului. însemnatul „teolog" iezuit Karl Rahner (care până de curând era mai curând „conservator" în privinţa părerilor despre evoluţie)[396], a cercetat problema şi a făcut o „reconciliere" a evoluţiei cu învăţătura creştină într-un mod ce va fi, neîndoielnic, imitat în viitor'de către Arhiepiscopia Grecească. (în general, moderniştii ortodocşi sunt întotdeauna cu un pas în urma romano-catolicilor în

[195] *Orthodox Observer,* 20 februarie, 1974.

^ Karl Rahner (1904-1984) este îndeobşte socotit a fi principalul teolog roniano-catolic al secolului al douăzecilea. El a servit drept expert teolog papal oficial înainte şi în timpul Conciliului Vatican II. (n. ed.)

procesul aducerii la zi a părerilor Bisericii.) într-un articol intitulat „Păcatul strămoşesc, poligenismul şi libertatea" (rezumat în *Theology Digest* din primăvara lui 1973), Rahner punea două întrebări:

„1. Cum poate fi evoluţia compatibilă cu învăţătura despre darurile suprafireşti ale lui Adam? '

2. Putem concepe în mod serios că primul om evoluat a fost capabil de întâiul păcat... ?" îtî^sHt.îi', - »;i>,\, ni$_u$. - , ,;;,,,,-.:, ■-.

Şi iată ce răspunde: .. „Oamenii de ştiinţă preferă să considere că hominizarea [adică facerea omului] ar fi avut loc în mai mulţi indivizi - o «populaţie» - mai curând decât într-o singură pereche."

(De fapt, unii savanţi cred acest lucru, iar alţii nu.) El spune că cei ce au săvârşit prima încălcare a poruncii au fost primul grup de oameni recognos-cibili („omul originar"):

„Se poate ca harul să fi fost oferit grupului originar şi, fiind respins de acel grup prin alegere liberă, dar totuşi influentându-se reciproc, să fi fost pierdut pentru toată omenirea următoare." , Apoi Rahner întreabă:

„Cum anume putea să existe la întâiul om sau grup, cum ne dezvăluie paleontologia, un grad de libertate suficient de mare spre a face cu putinţă o alegere atât de hotărâtoare precum păcatul strămoşesc ? Cum putem încerca să împăcăm suprafirească stare paradisiacă a lui «Adam» (individ sau grup) cu ceea ce ştim despre originile lumii biologice, antropologice şi culturale ?" El dă următorul răspuns:

„Nu e uşor să determini cu exactitate unde şi când a devenit o făptură pământeană cu adevărat spirit, şi deci liberă... Putem liniştiţi să luăm în considerare faptul că păcatul strămoşesc a avut loc într-adevăr, dar într-un moment ce nu poate fi determinat ceva mai exact. El a fost «cândva», într-un interval de timp destul de îndelungat, în timpul căruia puteau să fi existat deja mulţi indivizi, capabili să săvârşească fapte condamnabile «simultan»..."

Cu alte cuvinte, toată povestea devine foarte vagă. Este evident că ur mătoarea generaţie de gânditori urmează să înlăture cu totul acest limbaj cu două înţelesuri. ' -..-;■>)> ••-«•;&* *a* v . - .

•v?Uv'. >:•::. *5. Stephanus Trooster* t i'

■■ I ■', ■■■•■: :.,il;i> ■ ' ■ -(

O carte recentă a unui alt iezuit rezumă cât se poate de bine atitudinea „creştinilor luminaţi" fată de Adam şi Rai. Stephanus Trooster este un iezuit olandez care, în cartea sa *Evoluţia şi învăţătura despre păcatul strămoşesc,* afirmă pe fată: „Cei ce iau în serios doctrina ştiinţifică a evoluţiei nu mai pot

accepta prezentarea tradiţională". Deci trebuie să găsim „o interpretare relevantă pentru vremea noastră"[397].

„Adepţii doctrinei evoluţiei", zice el:

> „vizualizează omenirea ca pe o realitate care, în decursul istoriei, s-a maturizat doar foarte treptat până la a atinge treapta conştientizării. Apa ritiile sale cele mai timpurii trebuie gândite ca nişte forme tranzitionale ce bâjbâie, apărând în imediata apropiere a nivelurilor extrem de primitive ale existentei umane. Astfel de forme intermediare primitive de viată umană trebuie să fi fost încă contopite cu starea lor animală preistorică... Dar în teoria evoluţionistă *nu există loc pentru o existentă «paradiziacă» a acestui om preistoric.* Aşezarea unui om duhovnicesc extrem de înzestrat şi deosebit de privilegiat la începutul vieţii umane pe pământ pare în totală contradicţie cu gândirea ştiinţifică modernă asupra acestui subiect."[398] ' - ; >„.h,

Desigur, e foarte adevărat. Trooster continuă:

> „Insă acceptarea punctului de vedere modern elimină posibilitatea explicării naşterii răului în lume pe temeiul păcatului săvârşit de primul om. La urma urmei, cum ar fi putut o flintă omenească atât de primitivă să fie în stare să refuze propunerea de mântuire a lui Dumnezeu; cum ar fi putut o flintă atât de primitivă să fie în stare de ruperea legământului cu Dumnezeu?"'[399]

întrucât pentru Trooster căderea lui Adam nu este un eveniment istoric, el „explică" existenta răului dându-i un nume nou: „fenomenul imaturităţii cosmice"[400]. De fapt, Adam nu e un singur om, ci „fiecare om"[401]. Iar *Cartea Facerii* este

> „O imagine idealizată [...] a unei lumi rară de păcat; autorul [Facerii] ştie destul de bine că ea nu corespunde realităţii... El n-a intenţionat niciodată cu dinadinsul să spună că starea de har originară a lui Adam şi Eva, în toată puritatea ei, ar fi fost cândva o realitate în istoria omenim."[402] Bineînţeles că, dacă crezi în evoluţie, nu are sens să vorbeşti despre Rai. Nu faci decât să-ti furi căciula încercând să combini două forme de gândire diferite.

„Teologi" ca Trooster au tras concluziile definitive din mesajul evoluţiei; este oare cu putinţă să crezi în evoluţie fără să tragi aceleaşi concluzii ?

[197] Stephanus Trooster, *Evolution and the Doctrine of Original Sin,* Newman Press, Glen Rock, New Jersey, 1968, pp. 2-3.
[m] *Ibid.,pAS.*[m]
Ibid. [m]*lid.,p.* 130.
[411] *Ibid.,* p. 44. *Ibidpp.* 54-55,132.

6. Concepţia romano-catolică despre Omul Originar

Romano-catolicii, mai demult, îşi puneau unele probleme privitoare la a şti când anume începe omul, dacă se acceptă evoluţia. Există mai multe teorii, în funcţie de ceea ce gândim. Nu ştiu ce anume' este permis acum, dar în vremurile bune nu prea aveai voie să crezi că sufletul poate evolua din materie. Trebuia să crezi că omului i s-a dat un suflet într-un moment anume, moment în care el a devenit om, şi deci nu a mai fost supus tuturor legilor evoluţiei.[403] Evident, avem de-a face, din nou, cu o oprire într-unui din acele „epicicluri" spre a face ca teoria să corespundă cu propriile credinţe.

Fie crezi în evoluţie - în care caz omul este o creatură foarte primitivă, provenită din fiare sălbatice, iar manualele despre evoluţie îti vor spune că omul are încă fiara înlăuntrul său şi toate ilustraţiile îl arată evoluând dintr-o creatură de tip maimuţă -, fie, dimpotrivă, crezi că omul se trage dintr-o flintă mai măreaţă decât suntem noi acum, care a fost, de fapt, un om desăvârşit în felul său şi nesupus stricăciunii. Sfinţii Părinţi ne spun chiar că Adam nu elimina materii fecale. Urma să mănânce din Pomul Vieţii, dar nu se hrănea cum facem noi acum.

în *Convorbirea cu Motovilov* Sfântul Serafim din Sarov are o întreagă secţiune asupra stării lui Adam: cum că el nu era supus vreunei daune sau vătămări; era neatins de stihii, nu putea fi înecat etc.

Este interesant că în Evul Mediu Thomas de Aquino îşi pusese tocmai aceste întrebări, încercând să dea un răspuns: care era starea lui Adam, elimina el oare materii fecale, cum se face că nu putea fi vătămat ? El dă explicaţii amănunţite. întâi de toate, el zice că Adam elimina materii fecale, fiindcă nu putem crede că ar fi fost alcătuit dintr-un alt material decât suntem noi acum. în al doilea rând, nu a fost nicicând vătămat şi era invulnerabil la înecare nu fiindcă acestea ar fi fost cu neputinţă, ci fiindcă Dumnezeu aranjase să-i ia din cale toţi bolovanii, ca râul să nu crească prea mult etc. Cu alte cuvinte, Dumnezeu a orânduit lumea aşa cum se cuvine, încât Adam umbla cu băgare de seamă şi nu i s-a întâmplat niciodată să se rănească.

Dar Ortodoxia crede că firea noastră întru început era *nemuritoare.* Avva Dorothei spune aceasta în chiar primul capitol al cuvintelor sale, unde ne înfăţişează chipul lui Adam, întâiul om, spre a ne da o idee despre lucrul pentru care

[403] Comentând recenta afirmaţie a papei Ioan Paul al II-lea, Tăcută la Academia Pontificală de Ştiinţe (22 octombrie, 1996)'că „teoria evoluţiei este mai mult decât o ipoteză", cardinalul Thomas J. Winning din Scoţia a rezumat poziţia Bisericii Romano-catolice asupra evoluţiei astfel: „Biserica îl lasă liber pe credincios să primească sau să respingă feluritele ipoteze evoluţioniste, atâta vreme cât ele nu accentuează că mintea şi spiritul omului au ieşit pur şi simplu din forţele materiei vii tară a lăsa loc pentru Dumnezeu" *{Tlw Glasgow Herald,* 11 ianuarie 1997, p. 19). Cu toate acestea, există mulţi romano-catolici care rămân în opoziţie fată de evoluţie, inclusiv savanţi ce au scris cărti şi articole împotriva ei. Printre ei se numără Dr.'Guy Berthault (geolog) în Franţa, Dr. Roberto Fondi (paleontolog) şi Dr. Giuseppe Sermonti (genetician) în Italia, şi Dr. Wolfgang Smith (fizician şi matematician) în Statele Unite. (n. ed.)

trebuie să ne străduim şi la care să ne întoarcem. Ni s-a dat să trăim veşnic în trup, şi iată cum era el la început. Numai după ce am căzut, ne-am pierdut acea fire şi acea stare blagoslovită în care Adam îl vedea pe Dumnezeu. , - f

Ortodoxia susţine că starea nemuritoare a omului în Rai era chiar firea sa. Acum firea noastră este schimbată. Atunci eram în chip potenţial nemuritori; acum suntem preschimbaţi în flinte muritoare, adică muritori cu trupul.

Dimpotrivă, catolicii învaţă că'starea omului în Rai a fost o stare *suprafireasc㕍* că, în realitate, omul era exact aşa cum îl ştim acum - om muritor -dar Dumnezeu i-a dat un dar suplimentar, o stare specială de har. Când a căzut, nu a făcut decât să cadă din acel har suplimentar care îi fusese adăugat; prin urmare, firea sa nu a fost schimbată.

Dar Ortodoxia susţine că însăşi firea noastră s-a schimbat şi a decăzut prin cădere. Hristos este noul Adam; în El suntem reaşezaţi în firea noastră dintâi.

Unii Părinţi, precum Sfântul Simeon Noul Teolog, au pus problema: de ce, dar, nu ne-am făcut îndată nemuritori atunci când Hristos a murit şi a înviat ? Sfântul Simeon spune că a fost astfel ca noi să nu fim mântuiţi cu sila: avem încă de împlinit propria noastră mântuire. Iar zidirea aşteaptă ca noi să ne împlinim propria mântuire, când şi ea se va ridica la starea în care era înainte de cădere - de fapt, chiar la o stare mai înaltă.

Toate aceste lucruri sunt pline de taine; ele sunt mai presus de noi, dar totuşi ştim destule despre ele de la Sfinţii Părinţi. Sfântul Simeon are un lung paragraf despre starea omului înainte 'de cădere. întreaga zidire, spune el, era nestricăcioasă, la fel ca omul, şi numai după cădere făpturile au început să moară. La venirea noii lumi, *cer nou şi pământ nou* (Apoc. 21, 1), atunci *cei blânzi... vor moşteni pământul* (Mat. 5, 5). Ce fel de pământ este acela? Este pământul pe care-1 vezi chiar aici, numai că va fi ars şi refăcut, astfel încât toate făpturile să fie nestricăcioase. Iată după ce anume tânjeşte întreaga zidire, după ce suspină făpturile. Când Sfântul Pavel spunea că *s-au supus deşertăciunii* (Rom. 8, 20), înseamnă că au fost supuse stricăciunii prin căderea omului.

->h ;;K *7 Theodosius Dobzhansky* «^

Haideţi acum să ne ocupăm de un „evoluţionist creştin-ortodox" ale cărui idei sunt cu totul de acord cu recenta gândire romano-catolică asupra subiectului evoluţiei, aducând şi alte implicaţii ale teoriei evoluţiei, pe care un creştin ortodox trebuie să le cerceteze îndeaproape.

Theodosius Dobzhansky este un om de ştiinţă ortodox rus, citat adesea de alţi „evoluţionist! creştini". Genetician binecunoscut, el este în prezent profesor la Unîversity of California din Davis. Cred că încă mai are acele muşte de fructe şi continuă să facă experienţe asupra lor spre a dovedi evoluţia.[404]

[404] Părintele Serafim se referă la încercarea lui Dobzhansky de a crea o nouă specie expunând muştele de fructe la radiaţii, astfel încât să producă urmaşi mutanţi. Ian Taylor, în cartea sa

S-a născut în Rusia, în anul proslăvirii Sfântului Theodosie al Cernigovului [1900], ca răspuns la rugăciunile părinţilor săi; tocmai de aceea i s-a dat numele de Theodosius. Din nefericire, a ajuns un apostat. A venit în America în anii douăzeci şi de atunci este american.[405]

El a fost cu totul interzis în Rusia Sovietică, deşi savanţii sovietici ştiau despre el. Odată, când, la o reuniune ştiinţifică din Rusia, s-a prezentat din greşeală un film unde apărea şi el, toţi savanţii au aplaudat; dar filmul a fost retras. El e socotit ca inexistent, o non^persoană, fiindcă a părăsit Rusia. Dar el însuşi gândeşte ca un comunist.

Deşi a fost botezat ortodox, când i-a murit soţia a incinerat-o, a luat cenuşa şi a împrăştiat-o în munţii Sierras.[406] Pe cât se poate vedea, el nu merge niciodată la biserică; este cu totul în afara religiei. Cu toate acestea, pentru părerile sale evoluţioniste creştine, i s-a acordat un doctorat onorific în teologie de către Seminarul Ortodox „Sfântul Vladimir" din New York, în 1972. în acelaşi timp, el s-a adresat celei de-a doua Conferinţe Teologice Internationale a Societăţii Teologice Ortodoxe din America, la care participau toţi „teologii" renumiţi ai feluritelor organizaţii ortodoxe. Ideile sale despre evoluţie, despre care el şi mulţi reprezentanţi oficiali ai ortodoxiei americane par a crede că constituie un punct de vedere',ortodox", sunt înfăţişate în două publicaţii ortodoxe, *St. Vladimir 's Theological Quarterly* şi *Concern.*

într-un articol căruia i s-a făcut multă publicitate şi care a fost rezumat fără comentarii de multe periodice ortodoxe din America, „Evoluţia: metoda specială de creaţie a lui Dumnezeu" *(Concern,* Primăvara, 1973), Dobzhansky acuză de „hulă" pe oricine este împotriva teoriei evoluţiei. în articol el spune:

> „Selecţia naturală e un proces creativ orb... Selecţia naturală nu acţionează după un plan prestabilit."

Dobzhansky observă extraordinara varietate a vieţii de pe pământ, numind-o „excentrică şi inutilă." El spune:

> „Să fabrici o multitudine de specii *ex nihilo* [din nimic], iar apoi să le laşi pe cele mai multe să se stingă - ce operaţie lipsită de sens ! [...] Ce rost are să ai vreo două sau trei milioane de specii trăitoare pe pământ ?... Oare Creatorului îi ardea de glumă ? Oare Creatorul... ne joacă feste ?" Nu, judecă Dobzhansky:

In the Minds ofMen (1991), scrie despre aceste încercări: „Experimentul cu musca fructelor a început în 1920 cu Thomas Hunt Morgan, fiind încă şi astăzi o «îndeletnicire» minoră printre cercetători. încăpăţânata muscă a fructelor a îndurat toate mârşăviile genetice posibile, dai' până acum nici una nu a produs nimic altceva decât tot o muscă a fructelor" *(ed. cit.,p.* 163). (n. ed.)

[45] Henrry M. Morris scrie: „Probabil că Dobzhansky a fost, alături de Julian Huxley, cel mai influent evoluţionist al secolului douăzeci". Dobzhansky a murit în 1975, în acelaşi an în care Părintele Serafim ţinea lecţia din care a fost luat acest capitol, (n. ed.) « Incinerarea este strict interzisă în Biserica Ortodoxă, (n. ed.)

„Diversitatea organică devine totuşi raţională şi de înţeles dacă Creatorul a creat lumea vie nu printr-un capriciu gratuit, ci prin evoluţie propulsată de selecţia naturală. Este greşit a socoti creaţia şi evoluţia ca alternative care se exclud reciproc."

Prin aceasta vrea să spună că, de fapt, nu contează dacă este sau nu un Dumnezeu. El spune că Dumnezeu face două sau trei milioane de specii prin intermediul selecţiei naturale. Este acesta un lucru mai puţin naiv decât a spune că a creat felurile originare dintr-o dată ?

După părerea lui Dobzhansky, nu există vreun plan; nu e decât un proces orb. Pentru creştinul ortodox se ridică întrebarea: Oare Dumnezeu pune început evoluţiei, nemaiavând apoi nici un control asupra sfârşitului ei ? Cum rămâne atunci cu Pronia dumnezeiască, rară de care nici un fir de păr nu cade din capul nostru (Luca 21,18)?

Ajunşi în acest punct al filosofiei evoluţioniste „creştine", vedem cât de falsă este însăşi întrebarea la care evoluţionistul se chinuie să răspundă. Lucrarea ziditoare a lui Dumnezeu *nu îi este 'o explicaţie suficientă* a diversităţii zidirii văzute; trebuie să existe o explicaţie *mai bună* - una întemeiată pe premisa vădit necreştină că Dumnezeu nu stăpâneşte asupra propriei zidiri, că Pronia Sa nu există ![407] „Dumnezeul" acestui tip de filosofie evoluţionistă este clar unul deist, iar concepţia acestui „evoluţionist creştin" nu se deosebeşte de cea a „semi-creştinului" (sau necreştinului) Lecomte du Noiiy. Dobzhansky e plin de obişnuitele idei ale creştinismului liberal că *Facerea* este simbolică, că conştientizarea omului este cauza tragicei lipse de sens din lumea de astăzi şi că singura ieşire este ca omul să-şi dea seama că poate coopera cu această întreprindere a creaţiei, căci participarea la această întreprindere îl face pe omul muritor parte a proiectului veşnic al lui Dumnezeu. Şi adaugă:

„Cea mai curajoasă şi cea mai apropiată de izbândă încercare de a face acest lucru - de a coopera cu planul veşnic al lui Dumnezeu - a fost cea a lui TeilharddeChardm."[408]

S.TeilharddeChardin .- .

Vom cerceta acum pe ultimul evoluţionist, marele „proroc" evoluţionist al vremii noastre: Teilhard de Chardin! Este, în chip vădit, „evoluţionistul creştin" prin excelentă al secolului, preţuit în mare măsură de ortodocşi şi

« Dobzhansky scria: „Omul a evoluat din strămoşi ce erau ne-umani... Crearea chipului lui Dumnezeu în om nu este un eveniment, ci un proces, deci legea morală e un produs al dezvoltării evolutive" (Dobzhansky, „Ethics and Values in Biological and Cultural Evolution", în *Zygon, the Journal of Religion and Science,* prezentat în *Los Angeles Time,* 16 iunie, 1974, p. 6). (n.ed.)

[48] Th. Dobzhansky, „On Human Life", în *St. VladimirS Theological Quarterly,* voi. 17 (1973), p. 100.

socotit de unii „teologi ortodocşi" (cum vom vedea) ca fiind la acelaşi nivel cu Sfinţii Părinţi ortodocşi.

PÎerre Teilhard de Chardin (1881-1955) a fost un preot iezuit francez, „teolog" şi paleontolog, care a fost prezent la descoperirea multora dintre marii „oameni" fosili din secolul nostru. împreună cu încă două persoane, a luat parte la „descoperirea" fraudulosului Om de Piltdown.[409] El a descoperit dintele care fusese vopsit. Nu se ştie dacă a fost părtaş la această faptă. Pentru fabricare Omului de Piltdown a fost acuzat unul din ceilalţi doi oameni, iar participarea lui Teilhard de Chardin a fost mușamalizată.' Dar se ştie, din cărţile anterioare, că el a fost cel care a descoperit dintele.[410]

Teihard a fost prezent la noile descoperiri ale Omului de Java, care întâmplător, au fost încuiate toate într-un cabinet de undeva din Olanda, şi nu s-a mai dat voie să fie cercetate. A fost prezent la multe dintre descoperirile legate de Omul de Pekin, deşi nu chiar de la început. A fost, de asemenea, prezent atunci când fosilele Omului de Pekin au dispărut.[411] Astfel că nu ne-au mai rămas nici un fel de fosile din Omul de Pekin; există doar desene şi machete.

Pe deasupra, Teilhard a fost principalul responsabil de *interpretarea* tuturor descoperirilor. Cum el însuşi spune:

> „Am avut marele noroc, neobişnuit într-o carieră ştiinţifică, de a mi se întâmpla să fiu chiar acolo când... au ieşit la lumină descoperiri cruciale în istoria oamenilor fosili!" ■V El alcătuieşte din toate acestea dovada evoluţiei umane. Nu vom examina această dovadă acum, ci vom spune doar că este foarte nesigură. Un scriitor evoluţionist, F. Clark Howell (autorul cărţii *Early Man),* spunea:
>
> '„Una dintre principalele dificultăţi este aceea că fosilele umane cu adevărat semnificative sunt excepţional de rare: tot ceea ce s-a descoperit până acum se poate îndesa într-un'sicriu mai mărişor. Toate celelalte trebuie atribuite altor fimte."[412]

Şi nu ştim nici măcar ce legătură au aceste fragmente unele cu altele.

Teilhard de Chardin era şi savant şi „mistic". Surprinzător nu este atât faptul că era o combinaţie a celor două (la urma urmei, era iezuit), ci, mai

[40]* în 1953 s-a descoperit că craniul Omului de Piltdown era o combinaţie foarte iscusită a unui maxilar de maimuţă cu cutia craniană a unui om modern, (n. ed.)

[410] Phillip E. Johnson notează: „Mulţi dintre cei familiarizaţi cu probele (inclusiv [evolutionişti] Stephen .lay Gould şi Louis Leakey) au ajuns la concluzia că Teilhard era probabil implicat în prepararea fraudei din Piltdown, chiar dacă nu avem dovezi hotărâtoare" *(Danvin on Trial, ed. cit,* p. 203). Malcom Bowden dă o relatare amănunţită a farsei de la Piltdown în cărţile *saleApe-men: Factor Fallacy ?,* Sovereign Publications, Bromley, Kent, Anglia, 1977, şi *Science vs. Evolution,* Sovereign Publications, Bromley, Kent, Anglia, 1991 . (n. ed.)

[41] „De-a lungul tuturor investigaţiilor privitoare la locul unde se află fosilele, Teilhard, care era principalul responsabil al laboratorului şi al colecţiei sale, şi a trăit în Pekin în timpul războiului, nu pare să fi făcut vreo dare de seamă asupra evenimentelor" (Malcom Bowden, *Ape-men: Fact or Fallacy ?, ed. cit,* p. 123). (n. ed.)

[412] F. Clark Howell, în *New Scientist,* 25 martie, 1965, p. 798.

curând, faptul că este destul de respectat atât de către teologi - teologi roma-no-catolici, dar, de fapt, şi de mulţi aşa-zişi teologi ortodocşi -, cât şi de către oamenii de ştiinţă. Cartea sa *Fenomenul Omului* are o introducere scrisă de Julian Huxley,' nepotul faimosului contemporan şi adept al lui Darwin, T.H. Huxley. Julian Huxley este un evoluţionist ateu absolut. El nu poate fi întrutotul de acord cu încercarea lui Teilhard de a împăca evoluţia cu catolicismul, dar, în principiu, este de acord cu filosofia lui.

Ajungem astfel la un subiect pe care l-am discutat anterior:[413] speranţa omului că religia se va contopi cu ştiinţa. Primii oameni de ştiinţă din Apus, în momentul naşterii ştiinţei moderne, în Renaştere, aveau cu toţii orientare mistică. Erau saturaţi de filosofia pitagoreică. Giordano Bruno (1548-1600), socotit premergătorul ştiinţei şi filosofi ei moderne, a fost un mistic panteist. El credea că întreaga lume este Dumnezeu, că Dumnezeu este sufletul lumii şi că „Natura este Dumnezeu în lucruri". Filosofia sa combina religia şi ştiinţa într-o unică viziune pan teistă.

în veacul al nouăsprezecelea, prorocul socialist Saint-Simon spunea că a venit timpul când nu numai că ordinea socială va fi o instituţie religioasă, ci ştiinţa şi religia vor merge împreună, iar ştiinţa nu va mai fi atee. Teilhard de Chardin era genul de gânditor pe care îl căuta el: cel care să aducă laolaltă ştiinţa şi religia.

Tot în veacul al nouăsprezecelea, filosoful american Ralph Waldo Emerson vorbea cam despre acelaşi lucru. Confruntat cu o stare în care credinţa omului fusese despărţită de cunoaştere din pricina iluminării moderne, el chema la restaurarea unităţii în om, vorbind despre cum putem readuce laolaltă credinţa şi cunoaşterea. în eseul său *Despre natură* el spune:

„Pricina pentru care lumea e lipsită de unitate, zăcând sfărâmată şi în grămezi, este dezunirea omului de sine însuşi. El nu poate fi naturalist până ce nu împlineşte toate cererile spiritului. Dragostea este în aceeaşi măsură una dintre cerinţele sale pe cât şi percepţia... Adânc pe adânc cheamă, dar în viata prezentă nuntirea nu se săvârşeşte'. Sunt oameni nevinovaţi ce slujesc lui Dumnezeu după tradiţia părinţilor lor, dar simţământul datoriei nu s-a întins încă la toate facultăţile lor. [Adică îşi fac datoria fată de propria religie, dar nu urmează cu conştiinciozitate ştiinţa ". şi filosofia.] Şi există naturalist! răbdători, dar care-şi îngheaţă subiectul sub glaciala lumină a înţelegerii. [Adică despart filosofia de religie.] [...] Dar când un gânditor credincios, hotărât să desprindă fiecare lucru de relaţiile personale şi să-I vadă în lumina gândirii, va aprinde, în acelaşi timp, 'ştiinţa cu focul celor mai sfinte simţăminte, atunci Dumnezeu va ieşi din nou'la iveală în creaţie."[414]

[4B] Adică în secţiunile precedente ale „Cursului de supravieţuire" ţinut de Părintele Serafim, din care a fost luată această prelegere, (n. ed.)

[m] *The Selected Writings of Ralph Waldo Emerson,* Random House, The Modern Library, New York, 1968, p. 38.

Tot Teilhard de Chardin este „prorocul" care făgăduieşte să împlinească aceste aşteptări, care descoperă că ştiinţa şi religia sunt, încă o dată, compatibile*[5]

în revistele *St VlcicliTviiv's Thcolosiccd Oucivtcvlv* si *COHCCTH* Xheodosius Dobzhansky rezumă ceea ce a încercat să facă Teilhard de Chardin în cărţile sale. Teilhard, spune el, descrie trei stadii prin care a trecut dezvoltarea evolutivă, folosind propriii termeni tehnici:

„întâi are loc cosmogeneza, evoluţia naturii neînsufleţite; în al doilea rând, biogeneza, evoluţia biologică; şi în al treilea rând, noogeneza, dezvoltarea gândirii umane."

Teihard vorbeşte şi despre „sfere": „biosfera", sfera vieţii, şi „noosfera", sfera gândirii. El spune că întregul glob este pătruns de o reţea a gândirii pe care o numeşte „noosfera".

„Până aici", continuă Dobzhansky:

„Teihard stă ferm pe o temelie de fapte demonstrabile. Spre a-şi completa teologia naturii el se avântă apoi într-o *prorocie întemeiată pe credinţa sa religioasă.* El vorbeşte despre «convingerea, cu totul de nedemonstrat pentru ştiinţă, că universul are o direcţie şi că ar putea - iar, dacă suntem credincioşi, că ar trebui cu adevărat - să ducă la un fel de desăvârşire ireversibilă»"[416]

Dobzhansky citează cu deplină aprobare următoarea afirmaţie a lui Teilhard de Chardin despre ce anume este evoluţia:

„Este oare evoluţia o teorie, un sistem sau o ipoteză ? Ea este mult mai mult - este un postulat general, dinaintea căruia toate teoriile, toate ipotezele, toate sistemele trebuie să se încline de aici înainte, şi căruia trebuie să i se conformeze spre a putea fi luate în considerare şi a fi veridice. Evoluţia e o lumină care luminează toate faptele, o traiectorie pe care toate liniile de gândire trebuie s-o urmeze. Iată ce este evoluţia."[41] Adică, în gândirea lui Teilhard - pe care o urmează o mulţime de oameni, fie că sunt creştini, atei sau orice altceva - evoluţia devine un fel de nouă revelaţie universală pentru omenire. Deci totul trebuie înţeles în termenii evoluţiei, inclusiv religia. Scrierile lui Teilhard de Chardin sunt atât de înţesate de propriul jargon, încât este uşor să-I respingi - ori să-I accepţi - fără să pricepi cu totul semnificaţia gândirii sale. Dar, mai presus de toate, trebuie înţeles ce anume i-a inspirat gândirea, căci tocmai această inspiraţie de temelie şi concepţie despre

[m] O încercare mai recentă de a combina ştiinţa, religia şi filosofia evoluţionistă se găseşte în cartea *The Marriage ofSense and Soul: Integrating Science and Religion,* de Ken Wilber, Random House, Brodway Books, New York, 1998, pp. 103-111. Pentru mai multe infor maţii despre unirea ştiinţei cu religia vezi Epilogul editorului din prezenta lucrare, (n. ed.)

[416] Th. Dobzhansky, „On Human Life", *loc. cit.*

[417] Th. Dobzhansky, „Evolution: God's Method of Creation", în *Concern,* primăvara, 1973.

lume a pus stăpânire pe fantezia intelectualului modern, deopotrivă „creştin" şi ateu, în ciuda dificultăţii limbajului.

Ceea ce 1-a inspirat pe Teilhard de Chardin şi îi inspiră pe adepţii săi este o anume *concepţie unitară* asupra realităţii, o îmbinare a lui Dumnezeu şi a lumii, a spiritualului şi secularului, într-un singur proces armonios şi atotcuprinzător care nu numai că poate fi perceput de intelectualul modern, ci poate fi *simţit* de sufletul sensibil aflat în strânsă legătură cu spiritul vieţii moderne; într-adevăr, pasul următor al procesului poate fi *anticipat* de „omul modern", şi tocmai de aceea este aşa de iute acceptat Teilhard de Chardin ca „proroc", chiar de către oameni ce nu cred în Dumnezeu: el vesteşte, într-un chip foarte „mistic", viitorul la care speră orice gânditor de astăzi[41]" (în afară de creştinii ortodocşi conştienţi).

Există două laturi ale gândirii unitare a lui Teilhard de Chardin: cea lumească (prin care-i atrage şi-i păstrează chiar pe ateii totali precum Iulian Huxley), şi cea spirituală (prin care-i atrage pe „creştini" şi le dă o „religie" celor necredincioşi).

Propriile cuvinte ale lui Teilhard nu lasă nici o urmă de îndoială că mai presus de orice era îndrăgostit pătimaş de lume, de pământ:

> „Lumea (valoarea, infailibilitatea şi bunătatea ei) - care, când totul a fost spus şi făcut, este primul, ultimul şi singurul lucru în care cred.[419]

Acum pământul mă poate prinde în giganticele sale braţe. Poate să mă umple cu viata lui, ori să mă întoarcă în ţărâna sa. Se poate împodobi pentru mine cu toate farmecele, cu toate grozăviile, cu toate tainele. Mă poate îmbăta cu mireasma realităţii şi unităţii sale."[420]Neîndoielnic, cu o astfel de credinţă el întoarce spatele creştinismului ortodox. După cum relatează cu exactitate unul dintre biografii săi, el credea că „de-acum mântuirea nu mai trebuia căutată în «lepădarea de lume», ci în «participarea» activă la construirea ei".[421] A abandonat în chip conştient „învechitele" forme ale credinţei creştine în favoarea celor noi, secularizate. El dispreţuia

„toate acele basme dulcege despre sfinţi şi mucenici! Care copil normal ar vrea să-şi petreacă veşnicia într-o tovărăşie atât de plicticoasă ?"[422] Credea că „ceea ce ne lipseşte tuturor într-un fel sau altul în acest moment este o nouă definiţie a sfinţeniei."[423] El sena:

> '„Lumea'modernă e o lume în evoluţie; prin urmare, conceptele statice ale vieţii spirituale trebuie regândite iar învăţătura clasică a lui Hristos trebuie mnterpretată."[424]

[4K] Adică orice persoană ce tine de tradiţia raţionalist! venită din epoca Luminilor şi, în ultimă instanţă, din Evul Mediu apusean de după Schismă.
[48] Teilhard de Chardin, *Howlbelieve,* Harper & Row, New York, 1969, p. 11.
[43] Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu,* Harper & Row, New York, p. 154.
[43] Pierre Leroy, S.J., *Teilhard de Chardin: The Man,* p. 22.
[42] *Apud* Robert Speaight, *Teilhard de Chardin: A Biography,* Collins, Londra, 1967, p. 27.
[42]< Teilhard de Chardin, *Human Energy,* Collins, Londra, 1969, p. 110.

'" Avem aici reflectarea aruncării peste bord a vechiului univers newtonian. Teilhard vrea să pună şi creştinismul în aceeaşi categorie, fiindcă şi el e legat de clasicul mod de gândire static. Acum avem un nou mod de gândire; prin urmare, aşa cum avem o nouă fizică, trebuie să avem şi un nou creştinism.

Dar filosofia lui Teilhard nu e o simplă secularizare a creştinismului; viziunea sa cea mai puternică şi mai influentă este cea a *spiritualizării lumii* şi a activităţii lumeşti. Teilhard nu era doar îndrăgostit de lume şi de orice „progres modern" şi dezvoltare ştiinţifică; ceea ce îl deosebeşte este faptul că dădea acestor lucruri o semnificaţie „religioasă" aparte. El scria: „Atunci, Doamne, chiar e adevărat ? Pot eu, ajutând la răspândirea ştiinţei şi

libertăţii, să sporesc densitatea atmosferei divine, în ea însăşi şi pentru mine: acea atmosferă în care mi-am dorit întotdeauna să mă scu-i fund ? Prinzându-mă de pământ, mă fac în stare a mă ţine mai aproape de tine... Fie ca energiile lumii, stăpânite de noi, să se închine înaintea noastră şi să primească jugul puterii noastre.

Fie ca rasa umană, ajunsă la o mai deplină conştiinţă şi la o mare putere, să ajungă a se grupa în organisme bogate şi fericite în care viaţa va fi mai bine întrebuinţată, aducând însutită dobândă."[425] Pentru el, Dumnezeu poate fi aflat numai în mijlocul lumii:

„Nu vorbesc metaforic când spun că străbătând până la capăt lungimea şi lăţimea şi adâncimea lumii în mişcare omul poate ajunge la experierea şi viziunea dumnezeului său."[426] în desăvârşită armonie cu vremurile sale de „căutări" seculare, el declară că: „a trecut vremea când Dumnezeu putea pur şi simplu să se impună pe Sine din afară, ca stăpân şi proprietar al moşiei. De-acum înainte lumea va îngenunchea numai înaintea centrului organic al propriei evoluţii."[427] Pentru el „evoluţia" nu este o idee distructivă pentru religie, ci o idee religioasă în sine:

„Creştinismul şi evoluţia nu sunt două viziuni de neîmpăcat, ci două perspective destinate a se acomoda şi a se completa una pe alta."[428] El credea cu ardoare şi învăţa că „evoluţia a ajuns, ca să zicem aşa, să toarne sânge proaspăt în perspectivele şi aspiraţiile creştinismului"[429]. într-adevăr, după Teilhard, evoluţia pregăteşte calea pentru o nouă descoperire a lui Dumnezeu:

Frank Magill, ed., *Masterpieces of Catholic Literature in Summary Form,* Harper & Row, New York, 1965, p. 1054.

[43] Teilhard de Chardin, *The Mystical Milieu: Writings in Time of War,* Harper & Row, New York, 1968, pp. 138-39.

[42(1] Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu, op. cit.,* p. 36. [427] Teilhard de Chardin, *Hunian Energy, ed. cit.,* p. 10. [48] Teilhard de Chardin, *The Mystical Milieu, ed, cit.,* p. 125. [48] Teilhard de Chardin, *The Phenomenon ofMan,* Harper & Row, New York, 1959, p. 297.

„Pământul... mă poate face să cad în genunchi în aşteptarea a ceea ce se coace în sânul său... El a devenit pentru mine, dincolo de el însuşi, trupul celui ce este şi al celui ce vine."[430]

Evoluţia este, pentru Teilhard, un proces care implică „construirea trupului cosmic al lui Hnstos în care *toate lucrurile* sunt unite cu Dumnezeu"[431].

Fiu credincios al Bisericii Romano-catolice, Teilhard îşi exprimă viziunea unirii lui Dumnezeu cu lumea în termenii teologiei latine, oferind o „nouă dezvoltare" a gândirii catolice prin şocanta idee a *„Transsubstanţierii" pământului:-*[2]

„Pe măsură ce omenirea asimilează lumea materială, iar Ostia asimilează umanitatea noastră, prefacerea euharistică depăşeşte şi completează transsubstantierea pâinii de pe altar. Pas cu pas ea invadează irezistibil universul... Materiile sacramentale sunt alcătuite de totalitatea lumii, iar răstimpul creaţiei este perioada necesară pentru consacrarea ei."[433] în procesul evoluţiei „Trupul lui Hristos" se alcătuieşte în lume - nu Hristosul ortodoxiei, ci „Hristosul universal" sau „Supra-Hristos", pe care Teilhard îl defineşte ca „sinteza dintre Hristos şi univers"[434]. Acest „Hristos evolutiv" va duce la unirea tuturor religiilor:

„Convergenta generală a religiilor asupra unui Hristos universal, satisfăcător pentru toate în mod fundamental: iată care îmi pare a fi singura convertire posibilă a lumii şi singura formă în care religia viitorului poate conceputa.

Pentru el, creştinismul nu este unicul Adevăr, ci doar „un tip emergent al evoluţiei", supus schimbării şi prefacerii ca orice altceva din lumea „evolutivă".'La fel ca Papii mai recenţi, Teilhard nu doreşte să „convertească" lumea, ci doar să-i ofere papalitatea ca pe un fel de centru mistic al căutării religioase a omului, un supra-denominational oracol delfic. Iată cum îi rezumă părerile unul dintre admiratorii săi:

„Dacă creştinismului [...] îi este dat, într-adevăr, să fie religia de mâine, există o singură cale pe care poate nădăjdui să ajungă la măsura marilor tendinţe umanitare de azi şi să le asimileze; iar aceasta este prin axa, vie şi organică, a catolicismului său centrat asupra Romei."[435]

[410] Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu, ed. cit,* pp. 154-55.
[41] Frank Magill, ed., *Masterpieces ofCatholic Literature, ed. cit,* p. 1058.
[45] Teilhard a scris despre acest lucru pe când era în China, în 1926-27, după ce a săvârşit o Missăîn Deşertul Gobi.
[45] Teilhard de Chardin, *The. Divine Milieu, ed. cit,* pp. 125-26.
* Teilhard de Chardin, *Howlbelieve, ed. cit,* p. 37.
™*Ibid.,p.41.*
[436] Thomas Corbishly, *The Spirituality of Teilhard de Chardin,* Paulist Press, New York, 1971, p. 100. Teilhard scria el însuşi: „Totul ne arată că dacă creştinismul este, într-adevăr, destinat a fi, aşa cum mărturiseşte şi cum este conştient a fi, religia de mâine, atunci numai prin axa vie, organică a romano-catolicismului său poate nădăjdui să se măsoare cu marile

în vreme ce universul „evoluează" către „Trupul lui Hristos", omul în suşi atinge apogeul dezvoltării sale evoluţioniste: „Supra-umanitatea". Teilhard scrie: ' * -Juq

„Evidenta obligă raţiunea noastră să accepte că ceva mai măreţ decât omul de azi' este în curs de gestaţie pe pământ."

Asemeni lui Lecomte du Noiiy şi, de fapt, asemeni tuturor gânditorilor ce au o concepţie „religioasă" despre evoluţie, Teilhard identifică „Supra-umanitatea" evolutivă cu Hristos, şi invers, îl'interpretează pe Hristos în termenii „Supra-umanităţii":

„Pentru a putea să fim în stare să ne închinăm ca înainte trebuie să fim în stare să ne spunem nouă înşine, în vreme ce privim către Fiul Omului, [nu *Apparuit humanitas,* ci] *Apparuit Superhumanitas* [«a apărut Supra-umanitatea»].

Aici gândirea lui Teilhard devine „mistică", însă el nu afirmă clar dacă personalitatea umană se păstrează în „Supra-umanitate" sau se contopeşte pur şi simplu cu universalul „Supra-Hristos". Sau, cum zice unul din biografii săi:

„Omenirea urmează a atinge un punct de dezvoltare când se va desprinde cu totul de pământ şi se va uni cu Omega... «Un fenomen poate similar morţii, văzut din afară, [scrie Teilhard], dar, în realitate, simplă metamorfoză şi accedere la sinteza supremă»."[38]

„Sinteza supremă", apogeul procesului evolutionisto-spiritual, este ceea ce Teilhard numea „Punctul Omega":

„într-o zi, ne spune Evanghelia, tensiunea care se acumulează treptat între omenire şi Dumnezeu va atinge limitele prevăzute de posibilităţile lumii. Atunci va veni sfârşitul. Atunci prezenta lui Hristos, care se acumulase tăcut în lucruri, se va descoperi brusc'- ca o strălfulgerare de lumină de la pol la pol. Atomii spirituali ai lumii vor fi născuţi pretutindeni de către o forţă generată de puterile de coeziune proprii universului însuşi şi vor ocupa, fie înăuntrul lui Hristos, fie în afară de Hristos (dar totdeauna sub influenta lui Hristos), fericirea sau durerea rânduită lor de către structura vie a Pleromei [plinirea lucrurilor]."[439] Acest Punct Omega nu este un tel din afara lumii, ci doar capătul „mişcării universului către telul evoluţiei sale"; „climaxul evoluţiei se identifică... cu Hristos cel înviat al Parusiei"'[440]. Toţi oamenii, crede Teilhard, trebuie să

curente umaniste moderne şi să se facă una cu ele" *(Christianity and Evolution,* Harcourt Brace Jovanovich, A Harvest Book, New York, 1969, p. 168). (n. ed.)

[437] Teilhard de Chardin, *Science and Christ,* Collins, Londra, 1968, p. 164.

<[8]Speaight,op.C^p.266.

[419] Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu, ed. cit,* pp. 150-51. = -nV[1]

[440] Speaight, *op. cit,* pp. 335, 337. " ■•<-'<

dorească acest tel, căci el „este acumularea dorinţelor care trebuie să facă Pleroma să se reverse asupra noastră"[441]. Tot el sene:

*;-. „A coopera cu evoluţia cosmică totală este singurul act deliberat care poate exprima în mod adecvat devotiunea noastră fată de un Hristos evolutiv şi universal."[442]

Cu toate acestea, cu sau rară voia omului, Parusia va veni, căci ea este culminarea unui proces natural:

„Unica lucrare a lumii este incorporarea fizică a credincioşilor în Hris tos, care este de la Dumnezeu. Această sarcină majoră este urmată cu rigoarea şi armonia unui proces natural de evoluţie."[443] r *.,;

Bineînţeles că el elimină cu totul orice idei ale creştinismului care au existat până atunci. Creştinismul nu înseamnă ca un individ să încerce a-şi mântui sufletul, ci este întregul celor din lume evoluând printr-un proces natural către Punctul Omega. Creştinii nu ar trebui să se teamă de procesul natural al evoluţiei, crede Teilhard, căci el nu face decât să-i ducă negreşit la Dumnezeu:

„Deşi speriat o clipă de evoluţie, creştinul percepe că ceea ce ea îi oferă nu e nimic altceva decât un măreţ mijloc de a se simţi în mai mare măsură una cu Dumnezeu şi de a se da pe sine mai mult Lui. într-o natură pluralistă şi statică, dominaţia universală a lui Hristos ar putea, strict vorbind, a fi încă privită ca o putere extrinsecă şi supraim-pusă. într-o lume spiritual convergentă, această energie «hristică» dobândeşte o urgenţă şi o intensitate de o cu totul altă ordine."[444]

9. Bliasmd[445] lui Teilhard de Outrdin .. .: < .

Mai sunt câteva păreri ale lui Teilhard de Chardin care trebuie menţiona te. Este interesant că el caută o stare care să ne ducă dincolo de telul mort al comunismului. în timpul celui de-al Doilea Război Mondial el scria că co munismul, fascismul şi democraţia se luptă unele cu altele, dar noi trebuie să trecem dincolo de acestea: ' vi r. ,_

„Marea sarcină a omenirii moderne este aceea de a-şi tăia o cale de ieşire/orfani *un prag al conştiinţei mai înalte.* Fie că sunt sau nu creştini, oamenii însufleţiţi de această convingere alcătuiesc o *categorie omogenă.*

[44] Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu, ed. cit,* p. 151.
[46] Teilhard de Chardin, *Science and Christ, ed. cit,* p. 169.
[46] Teilhard de Chardin, *La Vie Cosmique,* citat în Teilhard de Chardin, *The Future ofMan,* Collins, Londra, 1965, p. 304.
[m] Teilhard de Chardin, *The Phenomenon ofMan, ed. cit,* pp. 296-97.
[45] Una dintre primele erezii creştine, întemeiate pe o greşită interpretare a *Cârtii Apocalipsei;* în general, termenul „hiliasm" se poate aplica oricărei credinţe, fie seculară sau religioasă, în perfectibilitatea lumii acesteia căzute, (n. ed.)

Marele eveniment pe care-l aşteptăm [este] descoperirea unui act sintetic de adorare în care să se alieze şi să se înalte reciproc pătimaşa dorinţă de a cuceri Lumea şi pătimaşa dorinţă de a ne uni cu Dumnezeu; *actul vital, cu totul nou, corespunzând unei noi vârste a Pământului. "*[446]*Sc* poate vedea că la Teilhard hiliasmul este foarte puternic; New Age-ul îşi face apariţia:

„în comunism, în orice caz la originile sale, credinţa într-un organism uman universal a atins o măreaţă stare de exaltare... Pe de altă parte, în dezechilibrata sa admiraţie fată 'de puterile tangibile ale Universului, el a exclus sistematic din speranţele sale posibilitatea unei metamorfoze spirituale a Universului."[447]

Cu alte cuvinte, dacă adaugi comunismului spiritualitate, ai găsit răspunsul.[448] Teilhard urmează:

„Trebuie să ne unim. Nu din nou în fronturi politice, ci într-o singură mare cruciadă pentru progresul uman... Democratul, comunistul şi fascistul trebuie să se debaraseze de deviaţiile şi limitările sistemelor lor şi să urmărească deplin aspiraţiile pozitive care le inspiră entuziasmul, iar apoi, cu totul firesc, noul spirit va sparge legăturile exclusive ce încă îl tin prizonier; cele trei curente se vor descoperi contopite în concepţia unei'sarcini comune; anume, promovarea viitorului spiritual al Lumii... Funcţia omului este aceea de a construi şi a conduce întregul Pământului... Vom sfârşi prin a pricepe că marele obiectiv urmărit în chip inconştient de către ştiinţă nu este altul decât descoperirea lui Dumnezeu."[449] Iată cum mistica pătrunde drept în miezul ştiinţei. Ştiinţa de azi îşi pierde toate temeiurile; ea a devenit nedeterminată, afirmând un întreg univers de an-timatene, ceea ce-i pune în încurcătură pe savanţi.[450] Totul sfârşeşte în mistică. Teilhard scrie:

■ „Singura Unitate cu adevărat naturală şi real umană este Spiritul Pământului... O patimă acaparatoare începe să se arate, care va înghiţi cu

[46] Teilhard de Chardin, *Building the Earth,* Cross Currents, West Nyack, New York, 1959, p. 20.

« Ibid.,pp. 21-22.

[48] Vorbind de „preoţii muncitori" iezuiţi şi dominicani care, în anii patruzeci şi cincizeci, au intrat în partide comuniste şi socialiste'(părăsind mai apoi preoţia), Teilhard scria: „Preotii-muncitori găsesc în chipul unui marxism uman nu numai dreptate, ci şi speranţă şi'un sentiment fată de Pământ care e mai puternic decât «umanitatea evanghelică»" (citat în Ma ladii Martin,' *The Jexuits,* Simon & Schuster, New York, 1987, p. 290). Altundeva el spunea: „Marxiştii cred în viitorul omenirii, pe când creştinii de azi nu" (citat în Joseph V. Kopp, *Teilhard de Chardin: A New Synthesis of Evolution,* Deus Books/Paulist Press, Paramus, New Jersey, 1964). Despre noua spiritualitate care se clădeşte pe temeliile puse de comunism vezi Epilogul Editorului, (n. ed.)

- Teilhard de ChardirI, *Building the Earth ed. cit,* pp. 23-24.

[450] în prezent, cosmologii evoluţionist! susţin că până la nouăzeci la sută din materia universului este materie „întunecată" sau „exotică", (n. ed.)

totul ori va transforma ceea ce până acum fusese imaturitatea pământului... Chemarea către marea Unire [adică unitatea universală a omenirii] a cărei realizare este singura lucrare aflată acum în desfăşurare în natură... Pornind de la această ipoteză, după care (în conformitate cu descoperirile psihanalizei) Dragostea este energia psihică primară şi universală, oare nu se limpezeşte totul în jurul nostru... ? Simţământul Pământului este irezistibila presiune care va veni la momentul potrivit spre a-i uni [pe toţi oamenii] într-o patimă comună.

Epoca naţiunilor este trecut. Sarcina aflată în fata noastră, de vrem să nu pierim, este să dăm de-o parte vechile prejudecăţi şi să construim Pământul...

Marele conflict din care vom fi ieşit, nu va fi făcut decât să întărească în Lume nevoia de a crede. După ce va fi ajuns la o mai înaltă treaptă de auto-perfectiune, Spiritul Pământului va experia o tot mai mare nevoie vitală de a adora; din evoluţia universală, Dumnezeu se iveşte în conştiinţele noastre mai măreţ şi mai necesar decât oricând...

Când oare a mai existat în Noosferă o nevoie mai urgentă de a găsi o Credinţă, o Speranţă care să dea sens şi suflet imensului organism pe care-1 clădim ?"[4M] Ceea ce vrea să spună aici este că întreaga revoluţie modernă s-a rătăcit. Când ea încercă să clădească un nou Rai, nimiceşte totul; de-aceea are nevoie să i se adauge un sens religios; tocmai ceea ce îi furnizează Teilhard. Toate lucrurile vieţii moderne sunt bune, zice el. Adăugati-le doar aceasta: ideea că toate ne îndreaptă către o nouă împărăţie spirituală. Teilhard spune în continuare:

„în noi evoluţia Lumii către spirit devine conştientă... Nu putem încă înţelege exact unde anume ne va duce, dar ar fi absurd să ne îndoim că ne duce către un tel de o valoare supremă."[452]

Prin aceasta el încearcă a fi proroc, deşi nu este prea sigur încotro se îndreaptă totul.

„Principiul generator al unificării noastre nu va fi aflat în final într-o unică contemplare a aceluiaşi Adevăr ori în unica dorinţă trezită de către Ceva, ci în unica atracţie exercitată de către un acelaşi Cineva."[453]

„De-aceea, în ciuda tuturor aparentelor improbabilităti, ne apropiem inevitabil de o nouă eră în care Lumea îşi va arunca lanţurile, spre a se abandona, în sfârşit, puterii afinităţilor ei lăuntrice...

Cu două mii de ani de experienţă mistică [a romano-catolicismului] în urma noastră, contactul pe care-1 putem face cu Focarul personal al Universului a câştigat tot aşa de multă bogăţie explicită ca şi contactul pe

[45] Teilhard de Chardin, *Building the Earth, ed. cit.,* pp. 24-27.
[42] *Ibid.,t>p.* 27-28.
*W,'p.l9.

care-1 putem face, după două mii de ani de Ştiinţă, cu sferele naturale ale Lumii. Privit ca un «tip» al dragostei, creştinismul este atât de viu încât, în chiar acest moment, îl putem vedea suferind o extraordinară mutaţie prin ridicarea la o mai fermă conştiinţă a valorii sale universale. Nu este oare în curs de desfăşurare încă o metamorfoză, ultima, reali-,, zarea

> lui Dumnezeu în inima Noosferei [lumea mentală], străbaterea cercurilor [adică a tuturor sferelor] către Centrul lor comun, apariţia cel pu-. tin a «Teosferei» [atunci când omul şi lumea se vor face Dumnezeu] ?"[454] Această dorinţă este foarte adâncă în omul modern - aceasta este ceea ce îşi doreşte. Toate sistemele moderne, filosofice, hiliaste sau socialiste, au, în final, ideea că Dumnezeu este eliminat, creştinismul este eliminat, iar lumea este dumnezeiască. Lumea este oarecum trupul lui Dumnezeu, iar omul doreşte să fie un zeu. Omul 1-a pierdut acum pe Dumnezeu; Dumnezeu este mort; Supraomul vrea să se nască. Teilhard exprimă dorinţa omului modern pentru ceea ce Dostoievski a înfăţişat în „Marele Inchizitor". El încearcă să unească latura spirituală cu latura ştiinţifică şi cu o Nouă Ordine care va fi una ' politică. Este prorocul lui Antihrist.[455]

Iată deci că prin aceasta raţionalismul modern din vremea noastră ajunge la capăt. Raţiunea ajunge, în fine, să se îndoiască de sine sau chiar să se nege.[456] Ştiinţa este răsturnată; ea nu mai ştie ce este materia, ce anume poate cunoaşte şi ce nu poate cunoaşte. Relativismul pătrunde toate sferele. Pentru unii, îndoiala şi relativismul duc la filosofia absurdului.[457]

Se vădeşte că, după ce a trecut prin toate experimentele apostaziei, omul nu poate dezvolta nimic mai mult pentru sine. A încercat totul, şi de fiecare dată a fost convins că a găsit, în sfârşit, răspunsul. Insă, făcând aceasta, arunca peste bord tot mai mult din trecut. Şi tot ceea ce făcea era mereu aruncat peste bord de către generaţia următoare. Acum ajunge, în sfârşit, să se îndoiască chiar de existenta lumii, de ceea ce este el însuşi. Mulţi oameni se sinucid. Mulţi distrug. Ce i-a rămas omului ? Nu i-a mai rămas decât să aştepte o nouă 'revelaţie. Iar omul modern a ajuns într-o asemenea stare - lipsit de un sistem de valori şi de o religie proprie - încât nu poate decât să accepte orice i se prezintă, ca fiind acea nouă revelaţie. v\'< Jir

-nid..p.3i. •■ «W. .•-.■-..->-«

[45] învăţătura Părintelui Serafim despre acest subiect e discutată mai amănunţit în Epilogul editorului, (n. ed.)

[45] Mai devreme în „Cursul de supravieţuire" Părintele Serafim a vorbit despre felul cum credinţa în „raţiunea pură" a fost subminată spre sfârşitul Iluminismului de către filosofii David Hume, Immanuel Kant şi alţii. O parte a acestei discuţii a fost inclusă în capitolul precedent, (n. ed.)

[457] Referire la scriitorii Camus, Kafka, Ionescu etc. La începutul anilor şaizeci Părintele Sera fim a scris un eseu intitulat „Filosofia absurdului", publicat postum în revista *The Orthodox Word,*™. 106 (1982) (n.ed.)

10. Teilhardismul în lumina Ortodoxiei

Filosofia evoluţionistă a lui Teilhard de Chardin este, la drept vorbind, produsul întâlnirii filosofiei moderne cu romano-catolicismul. Oricât de mare pare a fi ruptura teilhardismului cu unele aspecte ale romano-catolicismului ultramontanist, nu poate fi nici o îndoială că el este în profundă armonie şi exprimă admirabil cel mai adânc curent „spiritual" al Romei apostate: folosirea „nelumesculuí" în scopuri lumeşti, hiliaste sau, după expresia Papilor recenţi, „sanctificarea lumii". înlăuntrul romano-catolicismului, teilhardismul este o nouă „revelaţie", aproape la fel de îndreptăţită şi de „tradiţională" precum revelaţia din urmă cu câteva secole a „Sfintei Inimi a lui Iisus", care ea însăşi a inspirat una dintre meditaţiile „mistice" ale lui Teilhard într-un monolog cu Dumnezeu:

„Cu două veacuri în urmă, Biserica ta [adică cea romano-catolică] a început să simtă deosebita putere a inimii tale... Dar acum [ajungem a fi] conştienţi că scopul tău principal când ne-ai descoperit inima ta a fost acela de a face în stare dragostea noastră să scape de constrângerea prea îngustei, prea precisei, prea limitatei imagini a ta pe care ne-am plăsmuit-o pentru noi înşine. Ceea ce desluşesc în pieptul tău este doar un cuptor de foc; şi cu cât îmi aţintesc privirea asupra văpăii sale, cu-atât mai mult mi se pare că de jur împrejurul său contururile trupului tău se topesc şi se dilată peste măsură, până ce singurele trăsături pe care le pot distinge în tine sunt cele ale feţei lumii ce a izbucnit în flăcări."[458] „Revelaţia Sfintei Inimi", în această concepţie, este deci doar pregătirea pentru încă mai universala revelaţie a „evoluţiei" din vremea noastră. Chiar în secolul al nouăsprezecelea, „reacţionarul" papă Pius al IX-lea, departe de a condamna părerile evoluţioniste ale lui St. George Jackson Mivart, i-a acordat un titlu onorific de doctor în filosofie după publicarea lor (1876).[459] în teilhardism, romano-catolicismul a ajuns poate la ultima limită a hulei sale împotriva adevăratei învăţături a Bisericii lui Hristos. Ceea ce această filosofie numeşte „Hristos" este tocmai ceea ce Biserica Ortodoxă cunoaşte drept Antihrist: „emergentul" pseudo-Hristos care făgăduieşte omenirii o împărăţie „spirituală" a acestei lumi. în filosofia aceasta concepţia şi gustul nelumescului, care-i deosebeşte pe creştinii ortodocşi de ceilalţi oameni, sunt cu totul anulate.

Cum am văzut, Teilhard este în profundă armonie atât cu perspectiva modernă, cât şi cu romano-catolicismul, care converg acum într-o nouă viziune despre lume. Pe drept cuvânt, el a văzut că evoluţia, dacă ar fi adevărată, nu poate fi menţinută într-un singur domeniu al gândirii umane, ci afectează profund întregul gândirii. Nu s-a preocupat de „împăcarea" punct cu punct a

[48] Teilhard de Chardin, *Hymn ofthe Universe,* Harper & Row, New York, 1965, p. 34.
[49] Vezi Frank Magill, ed., *Masterpieces ofCatholic Literature, ed. cit.,* pp. 684-85.

evoluţiei cu tradiţia şi dogmele creştine, căci a văzut bine că nu poate exista împăcare. Evoluţia e o nouă „revelaţie" făcută omului, fiind unica parte deosebit de importantă a concepţiei despre lume a „Epocii a Treia a Sfântului Duh" care vine acum asupra omenirii din urmă.[460] în lumina evoluţiei, totul trebuie să se schimbe - nu doar „concepţia statică" a Sfintei Scripturi şi a Sfinţilor Părinţi, ci întreaga noastră perspectivă asupra vieţii, asupra lui Dumnezeu şi a Bisericii.

Credinciosul ortodox obişnuit, care poate că acceptă evoluţia cu nevinovăţie, fiindcă i s-a spus că este „ştiinţifică", va fi neîndoielnic încurcat de ideile despre evoluţie ale lui Teilhard, întrebându-se ce legătură pot avea ele cu „faptele ştiinţifice" pe care „toată lumea le acceptă" astăzi. A venit deci, în sfârşit, momentul să ne apropiem de răspunsurile la întrebările privitoare la evoluţie şi religia creştină ridicate de acest studiu asupra „evolutionismu-lui creştin". Nu oricine crede într-o anume formă de evoluţie poate accepta pseudo-misticismul lui Teilhard de Chardin; dar acest misticism hulitor nu e decât urmarea cea mai logică a unor păreri ale căror depline implicaţii nu sunt defel conştientizate de cei care acceptă evoluţia „într-o anumită formă". Deşi necunoscută celor mai mulţi creştini ortodocşi, există totuşi o învăţătură limpede asupra naturii lumii, a'zidirii lui Dumnezeu şi a omului întâi-zidit, înfăţişată de Sfinţii Părinţi ai Bisericii Ortodoxe, care răspunde tuturor întrebărilor pe care „teologii" ortodocşi modernişti, care nu cunosc învăţătura ortodoxă a Părinţilor, le socotesc aşa de nesigure şi dificile.

Monstruoasa concepţie a lui Teilhard despre „Omega" a devenit posibilă tocmai fiindcă filosofia evoluţionistă a acoperit mai întâi pe „Alfa" - adică învăţătura ortodoxă despre facerea lumii şi a omului. Teologia ortodoxă din vremea noastră a ajuns a fi atât de mult influenţată de această filosofie modernă, încât „teologii ortodocşi" nu mai învaţă învăţătura ortodoxă despre zidirea lui Dumnezeu. Ideile înfăţişate în organul oficial al Arhiepiscopiei Greceşti din America de către teologul „conservator" Panaghiotis Trempelas (dacă a fost citat corect), de către Theodosius Dobzhansky şi de Seminarul Teologic „Sfântul Vladimir", care i-a acordat titlul onorific de doctor, de periodicele Mitropoliei Americane [a Bisericii Ortodoxe din America] şi de „Conferinţa permanentă a episcopilor ortodocşi canonici" din America - sunt atât de departe de ortodoxie, încât nu poţi decât să te minunezi de „robia

[460] Referire la prezicerea hiliastă a lui Joachino da Fiore, abatele latin din veacul al doisprezecelea, care a văzut cele două epoci, cea a Tatălui (Vechiul Testament) şi cea a Fiului (Noul Testament), lăsând loc celei de-a Treia Epoci finale, cea a Duhului Sfânt. Această învăţătură a fost reluată în secolul al treisprezecelea de franciscani, care au văzut în Joachino pe profetul lor. în secolul al nouăsprezecelea ea a fost reînviată de gânditorul rus antiortodoxNicolai Berdiaev, care aprezis venirea unei „noi şi finale Revelaţii": „NouaEră a Duhului Sfânt", caracterizată printr-o „nouă spiritualitate şi o nouă mistică; în ea nu va mai fi loc pentru viziunea ascetică, asupra lumii". Vezi Ierom. Serafim Rose, *Ortodoxia ti religia viitorului,* Mănăstirea Slătioaia, 1996, pp. 24-26. (n. ed.)

apuseană" care i-a înlănţuit pe aceşti creştini ortodocşi care, la urma urmei, sunt liberi să-i citească pe Sfinţii Părinţi şi să gândească cu mintea lor.

Dar să nu ne lăsăm şocaţi de această mediocră ignorantă. înainte de a aborda învăţătura Sfinţilor Părinţi înşişi, să cercetăm, pe scurt, părerile „teologilor ortodocşi" care acceptă chiar şi învăţătura lui Teilhard de Chardin ca fiind „ortodoxă", arătându-şi prin aceasta nu doar profunda ignorantă în ce priveşte învăţătura ortodoxă, ci încă mai mult, robirea lor de către o învăţătură total şi evident străină Sfintei Ortodoxii.

11. Adepţi „ortodocşi" ai lui Teilhard de Chardin

Teilhardismul pare a fi făcut o profundă impresie ortodocşilor ruşi „liberali" după traducerea şi publicarea (semnificativă în sine) a cărţii *Fenomenul Omului* la Moscova în 1965 - prima carte a unui „gânditor creştin" (dacă facem abstracţie de volumul propagandistic al lui Hewlett Johnson, „Vicarul Roşu din Canterbury") care s-a publicat în URSS.[461] După această publicare, Păr. John Meyendorff de la Mitropolia Americană scria:

> „înţelegerea hristocentrică a omului şi lumii care, după Teilhard, e într-o stare de necontenită schimbare şi străduinţă către «Punctul Omega», adică punctul cel mai înalt al fiinţării şi evoluţiei, identificat de autor cu însuşi Dumnezeu, îl leagă pe Teilhard de profunda intuiţie a Părinţilor Ortodocşi ai Bisericii."[462]

încă şi mai clar, editorul (probabil Nichita Struve) periodicului ortodox din Paris, *Mesagerul Mişcării Studenţilor Ruşi Creştini,* scrie: „Trebuie notat că principala caracteristică a teilhardismului nu este nicidecum acceptarea evoluţiei - faptul nemaifiind de mult o noutate printre teologi şi filosofii religioşi. Miezul învăţăturii gânditorului francez este o nouă abordare a problemei lumii şi creaţiei." în învăţătura sa despre aceste lucruri Teilhard „doar înfăţişează, înte-un limbaj contemporan, învăţătura Apostolului Pavel despre natură, care nu e exclusă din planul Mântuirii". Reflectând la „Missa Lumii", experienţele lui Teilhard „au fost pentru el ceva de felul unei Liturghii cosmice care se săvârşeşte în chip nevăzut în lume. Aici se află chiar miezul vestirii teilhardiene, care ne readuce uitata, imemoriala înţelegere creştină a universului şi a întrupării Dumnezeieşti. Tocmai ea a luminat pentru Teilhard înţelesul evoluţiei ca mişcare a întregului cosmos către împără-

[41] Iată cum comentează Păr. Maladii Martin, în cartea sa *Iezuiţii* (1987), legătura lui Teilhard cu marxismul: „Pentru Teilhard marxismul nu prezenta o dificultate reală. «Dumne zeul creştin din înălţime», scria el, «şi Dumnezeul marxist al Progresului se reconciliază în Hristos». Nu este de mirare că Teilhard de Chardin este singurul autor romano-catolic ale cărui lucrări sunt expuse public alături de cele ale lui Marx şi Lenin în Sala Ateismului din Moscova." *(TheJesuits,* op. cit., p. 290). (n. ed.)

[42] Păr. John Meyendorff, „Teilhard de Chardin: notă preliminară" (în limba rusă), în *Mesa gerul Mişcării Studenţilor Ruşi Creştini,* Paris, nr. 95-96, 1970, p. 32.

tia lui Dumnezeu şi l-a făcut în stare să depăşească apropierea negativă fată de lume, adânc înrădăcinată între creştini."[463]

Principalul articol „ortodox" despre teilhardism din *Mesager* aparţine unui preot ortodox polonez, Părintele George Klinger şi are titlul „Părintele Teilhard de Chardin şi tradiţia ortodoxă"[464]. Acest autor găseşte că „gândirea lui Teilhard dezvăluie adeseori puncte de apropiere cu cele mai bune tradiţii ale Ortodoxiei"[465], pornind apoi să citeze aceste „cele mai bune tradiţii ale Ortodoxiei" care sunt: erezia montanistă din secolul trei („evolutionismul gândirii răsăritene se confirmă în studierea montanismului, care vedea apariţia celor trei ipostasuri ale Sfintei Treimi în trei epoci succesive ale istoriei umane")[466]; călugărul latin din secolul doisprezece Joachino da Fiore, cu prorocia sa despre venirea „Vârstei a Treia a Duhului Sfânt" spre a înlocui epocile Vechiului şi Noului Testament; şi întreaga şcoală „modern-parizia-nă" a lui Bulgakov, Berdiaev şi a adepţilor lor „liberali". (El citează şi câţiva Părinţi autentici; dar nici unul dintre citate nu vine în sprijinul ideii de evoluţie.) într-adevăr, nimeni nu se îndoieşte de înrudirea acestor surse cu filoso-fia' evoluţionistă, nici de faptul că întregul „nou-creştinism" harismatico-ecumenic din vremea noastră are rădăcini adânci tocmai în doctrina evoluţiei - dar toate acestea nu au absolut nimic de-a face cu Ortodoxia şi cu Sfinţii Părinţi ai Bisericii! Părintele George Klinger este atât de departe de Ortodoxie încât nu şovăie să-I urmeze pe Teilhard de Chardin în năucitoarea sa viziune despre Hristosul „cosmic" sau „supra-Hristos":

> „Părintele Teilhard vorbeşte mult despre rolul cosmic al lui Hristos, al Mediului Divin, şi foarte puţin despre Biserică. Şi în acest caz el este «convergent» cu tendinţele înrudite din teologia ortodoxă... La Părintele Teilhard Biserica se identifică cu lucrarea lui Hristos în cosmos."[467] Iar apoi: „După părerea Părintelui Teilhard, prin împărtăşirea Sfintelor Taine lumea, sfintindu-se, devine Trupul lui Hristos... Aceste gânduri sunt poate cele mai profunde lucruri rostite în vremurile recente despre taina centrală a creştinismului."[468]

Am spus destul spre a arăta cât de departe rătăcesc adepţii „ortodocşi" ai lui Teilhard de Chardin fată de învăţătura ortodoxă sănătoasă şi cât de profund ignoră adevărata învăţătură a Sfinţilor Părinţi ai Bisericii Ortodoxe pe care-i pomenesc cu atâta uşurătate. Analfabetismul patristic al zilelor noastre

[48] Prefaţa editorului la „Teilhard de Chardin şi tradiţia ortodoxă" de Păr. George Klinger (în *hm^în Mesagerul Mişcării Studenţilor Ruşi Creştini,* Paris, nr. 106, 1972, pp. 110-111. [m] Păr. George Klinger, „Teilhard de Chardin şi tradiţie ortodoxă" (în l. rusă), în *Mesagerul Mişcării Studenţilor Ruşi Creştini,* nr. 106, 1972, pp.' 111-132.

[4M] *md,pin.* . . . . . ' • : - . - . . ■%

"'/*«.,?. 113. '-,-.-:■<

[m] *Ibid.,* p. 128. „ ... -',;x'- »x;; , /«-.-./-:. "

** *IbUL,* p. 124-125. ,w., „-.-..,.-V\-l.-.. .,«...

este atât de mare, încât orice „teolog" poate spune aproape orice lucru, atribuindu-l unui „Sfânt Părinte", fără să fie corectat. Mai ales în privinţa evoluţiei, este îngăduit a face afirmaţii extrem de vagi, care par a da o îndreptăţire „patristică" credinţei în această doctrină modernă. „Părinţii greci aveau o concepţie cosmică" - lucru care-i înrudeşte cu Teilhard de Chardin ! „Părinţii nu interpretau Facerea literal" - ceea ce înseamnă că suntem liberi să o interpretăm în termenii evoluţiei! „Facerea se pretează unei interpretări evoluţioniste" - potrivit înţelepţilor noştri moderni care nu îi cunosc pe Părinţi \ *„Hexaimelonul* Sfanţului Vasile este favorabil evoluţiei".[469] Exemplele de 'astfel de gândire fără noimă se pot înmulţi.

Am văzut destule exemple din debilele speculaţii ale gânditorilor moderni; este acum momentul să trecem la Părinţii înşişi, spre a descoperi ce anume au ei de spus asupra problemelor legate de doctrina şi filosofia evoluţiei. Care sunt sferele ştiinţei şi teologiei ? Cum trebuie să interpreteze un creştin ortodox *Cartea Facerii* ? Cine a fost întâiul om, când a trăit, care a fost obârşia şi firea sa ? Care a fost starea lumii întâi-zidite ? Cine este în stare să vadă lucrurile aşa cum erau „întru început" ? Vom căuta răspunsurile la aceste întrebări nu la unul sau la doi Părinţi, nu la Părinţi îndoielnici sau în lucrări obscure, nu scoţând citatele din context spre a se potrivi unor noţiuni preconcepute. Ci ne vom adresa Părinţilor cu o autoritate incontestabilă în Biserica Ortodoxă şi vom căuta să aflăm care este „cugetul patristic" asupra acestor probleme. Vom cerceta tâlcuirile la Facere ale Sfântului Ioan Gură de Aur şi ale Sfântului Efrem Şirul, tâlcuirea celor Şase Zile ale Facerii de către Sfântul Vasile cel Mare şi Sfântul Ambrozie al Mediolanului, lucrările catehetice ale Sfântului Chirii al Ierusalimului, Sfântului Grigorie al Nyssei, Sfântului Ioan Damaschin, Omiliile despre Adam şi lumea întâi-zidită ale Sfântului Simeon Noul Teolog şi ale Sfântului Grigorie Sinaitul, scrierile

[469] Aceste afirmaţii vagi au fost făcute de către Păr. John Meyendorff într-un articol intitulat „Creaţie *versus* evoluţie", publicat în *The Orthodox Church,* organul oficial la Bisericii Ortodoxe din America. După o introducere în subiectul relatării biblice despre facere, Păr. Meyendorff scrie: „Noul Testament afirmă clar că unele dintre istorisirile Vechiului Testament trebuie înţelese duhovniceşte, ca o *alegorie* (Gal. 4, 24). în vestitele sale predici despre *Cele şase zile ale Facerii,* Sf. Vasile cel Mare susţine părerea că Dumnezeu a creat lumea «într-o clipită», iar apoi «a lăsat-o să se rotească» sub călăuzirea Sa, dar şi în acord cu propriile legi create. în chip vădit, Sf. Vasile nu înţelege cronologia biblică literal. El acceptă deplin ideile ştiinţifice ale zilelor sale, iar înţelegerea sa pare a fi cu totul compatibilă cu ideea unei evoluţii călăuzite de Dumnezeu"'(„Creation vs. Evolution", *The Orthodox Church,* voi. 18, nr. 3, martie 1982). Afirmaţiile citate conţin, desigur, inexactităţi foarte mari. în Galateni 4,24, Sf. Pavel vorbeşte anume despre cei doi fii ai lui Avraam ca fiind o alegorie a celor două Legăminte - dar din aceasta, evident, nu trebuie să tragem concluzia că Sf. Pavel credea că Avraam şi fiii săi nu au existat *şi* ca personaje istorice ! Şi, aşa cum am văzut, Sf. Vasile scria în tâlcuirea sa la Cele Şase Zile ale Facerii că Scriptura trebuie „să fie înţeleasă aşa cum a fost scrisă". Sf. Vasile învăţa că Dumnezeu a făcut toate conform cronologiei Facerii, prin lucrări ziditoare instantanee în fiecare dintre cele Şase Zile, că cele Şase Zile au fost zile adevărate şi că un „fel" de vieţuitoare nu se poate transforma în altul, (n ed.)

teologice ale Sfântului Macarie cel Mare, Sfântului Grigorie Teologul, Sfân tului Isaac Şirul, Avvei Dorothei, Sfântului Grigorie Palama şi ale altor Pă rinti, ca şi mărturia dumnezeieştilor slujbe ale Bisericii Ortodoxe. Vom găsi acolo multe lucruri noi pentru mulţi dintre creştinii ortodocşi, mai ales că multe dintre aceste scrieri nu au fost'traduse în engleză. Vom găsi acolo nu o mulţime de „amănunte" privitoare la lucruri care sunt mai presus de noi, ci o învăţătură exactă şi coerentă despre ceea ce trebuie să ştim. Vom afla că întrebărilor celor mai presante ridicate de doctrina evoluţiei li s-a dat un răspuns pentru noi. Vom găsi acolo însufletitoarea învăţătură patristică despre întâia zidire, firea lui Adam şi starea finală a tuturor'făpturilor - ceea ce face ca pentru noi acel „Omega" al lui Teilhard de Chardin să pară fad, la fel ca şi toate speculaţiile deşarte ale celor care nu au acea cunoaştere a lucrurilor dintâi şi celor din urmă pe care Dumnezeu a descoperit-o aleşilor săi, creştinii ortodocşi.

i

iif-'h V m\k]~\ : Li

;. -c

,,,,,,

. '-IV>, ...*..• *hr. 'm.*

..ic; .-!<

PARTEA A III-A

învăţătura patristică despre facerea lumii

Scrisoarea următoare a fost scrisă de Părintele Serafim lui Alexandru Kalomiros, un medic grec ortodox şi scriitor bisericesc, şi, de asemenea, „evoluţionist creştin". Părintele Serafim răspundea unei scrisori de la Dr. Kalomiros, în care acesta încerca să arate că Sfânta Scriptură şi învăţătura Sfinţilor Părinţi erau compatibile cu teoria modernă a evoluţiei. După părerea Dr. Kalomiros, Adam a fost un „animal evoluat" care, la momentul potrivit al dezvoltării sale evolutive, a primit harul lui Dumnezeu şi astfel a devenit om. Dr. Kalomiros scria: „ Când Domnul Dumnezeu a suflat în fata lui Adam suflare de viată, atunci animalul evoluat a devenit o făptură raţională... Nu aş fi surprins dacă trupul lui Adam ar fi fost în toate privinţele un trup de

maimuţă... Probabil că, din punct de vedere biologic, Adam era mai puţin evoluat decât omul zilelor noastre... El a fost luat de pe treapta de sus a scării evolutive a antropoizilor. Omul nu se trage din maimuţă, ci dintr-o altă ramură a antropoizilor, cu o evoluţie paralelă. Nu avem nici o dovadă după care să spunem în care stadiu al evoluţiei i s-a dat animalului suflarea lui Dumnezeu."

Răspunsul dat Doctorului Kalomiros de către Părintele Serafim, publicat postum în Epiphany Journal *(decembrie 1989 - iarna 1990) iar apoi, într-o formă prescurtată, în* The Christian Activist *(primăvara/vara 1998), a devenit introducerea definitivă la învăţătura patristică despre facerea lumii şi respingerea patristică definitivă a teoriei moderne a evoluţiei. O prezentăm aici cu titlurile secţiunilor adăugate de editor.*

Pentru mai multe informaţii despre corespondenta Părintelui Serafim cu Dr. Kalomiros vezi Prefaţa editorului şi fragmentele din scrisorile Părintelui Serafim din Partea a V-a.

î !.' Săptămâna a Cincea din Postul Mare, 1974

Dragă Dr. Kalomiros, închinare întru Domnul nostru Iisus Hnstos. -J>* "*

"1U<'A

Vă răspund în sfârşit la scrisoarea dumneavoastră despre „evoluţie". Răspunsul de fată înfăţişează părerea Frăţiei noastre asupra acestei probleme. Am să vă repet că am scris acest răspuns nu în calitate de „expert" în Sfinţii Părinţi, ci ca un iubitor al Sfinţilor Părinţi, ceea ce cred că sunteţi şi domnia voastră. Cele mai multe citate pe care le-am dat aici din Sfinţii Părinţi le-am retradus din traducerile patristice ruseşti din secolul al nouăsprezecelea, iar alte câteva le-am luat din traducerile engleze din secolul al nouăsprezecelea tipărite în Seria Părinţi Niceeni şi Post-niceeni a lui Eerdmans. Am dat cât se poate de exact sursele citatelor, ca să le puteţi citi în greceşte. Dacă aveţi întrebări despre ele sau despre alte citate patristice, voi fi bucuros să le discut în continuare cu dumneavoastră. Nu sunt nicidecum preocupat a găsi citate care să-mi „dea dreptate", şi de fapt veţi observa că am inclus şi unele citate care *nu* par să-mi „dea dreptate" - fiind interesat, în primul rând şi exclusiv, să aflu cum au gândit Sfinţii Părinţi asupra acestor probleme, căci socotesc că acesta este felul cum trebuie să gândim şi noi. Fie ca Hristos Dumnezeul nostru să mă blagoslovească a vorbi întru adevăr.

Problema „evoluţiei" este extrem de importantă pentru creştinii ortodocşi, căci implică multe alte probleme care influenţează direct învăţătura şi perspectiva noastră ortodoxă: valoarea relativă a ştiinţei şi teologiei, a filosofiei moderne şi învăţăturii patristice; învăţătura despre om (antropologia); atitudinea noastră fată de scrierile Sfinţilor Părinţi (luăm cu adevărat în serios scrierile lor şi încercăm a trăi după'ele, sau credem, întâi de toate, în „înţelepciunea" modernă, înţelepciunea lumii acesteia, primind învăţătura Sfinţilor Părinţi numai dacă se potriveşte cu această „înţelepciune" ?); interpretarea pe care o dăm Sfintei Scripturi, şi îndeosebi *Cărţii Facerii.* în cele ce urmează voi atinge toate subiectele pomenite.

înainte de a începe să discutăm problema evoluţiei trebuie să avem o idee limpede despre ce anume vorbim. Spun aceasta fiindcă am avut experienţe foarte surprinzătoare cu oameni deosebit de învăţaţi, ce vorbesc ca şi cum ar cunoaşte totul despre un subiect, făcând totuşi greşeli cu totul elementare care dezvăluie că există multe lucruri pe care nu le ştiu. îndeosebi între cei ce scriu despre evoluţie aproape fiecare *presupune* că ştie ce este „evoluţia" -totuşi ceea ce spune dezvăluie faptul că are o idee foarte confuză despre

ea. Problema evoluţiei nu e nicidecum una simplă, iar în minţile oamenilor domneşte atâta confuzie în privinţa ei - inclusiv în minţile celor mai mulţi creştini ortodocşi -, încât nici nu o putem lua în discuţie până ce nu suntem *siguri* că ştim despre ce anume vorbim.

Ne-ati cerut să ne „curăţăm mintea cu mare grijă de toate concepţiile apusene, fie ele teologice, filosofice sau ştiinţifice". Vă asigur că am încercat să fac acest lucru, şi de-a lungul scrisorii de fată voi avea grijă mereu *să nu cumva* să gândesc în termenii concepţiilor apusene, căci sunt de acord cu dumneavoastră că ele falsifică conţinutul discuţiei şi prin intermediul lor *nu se poate* înţelege problema evoluţiei.' La rândul meu însă, vă cer să încercaţi cu multă grijă să vă curăţaţi mintea de orice fel de prejudecăţi despre problema evolutiei'pe care le-ati putea avea - ceea ce ati învăţat la'şcoală, ceea ce ati citit în cărti, ceea ce ati putea crede despre „anti-evolutionişti", ceea ce poate au spus teologii greci despre subiect. Să încercăm să judecăm împreună, nu în felul raţionaliştilor apuseni, ci ca nişte creştini ortodocşi care iubesc pe Sfinţii Părinţi şi doresc a înţelege învăţătura lor, şi, totodată, ca flinte raţionale care nu primesc învăţătura nici unui „înţelept" modem, fie el teolog, filosof ori savant, până ce acea învăţătură nu este în armonie cu învăţătura scripturală şi patristică, şi nu vine dinte-o filosofie străină.

I. Filosofie, nu fapt real

întâi de toate, sunt cu totul de acord cu dumneavoastră când ziceţi: „Nu trebuie să confundaţi *ştiinţa pură* cu feluritele teorii filosofice scrise W *a explica* faptele descoperite de ştiinţă. Faptele sunt un lucru (ştiinţă pură), iar explicaţia faptelor este altceva (filosofie)."

Trebuie să vă spun mai întâi că şi eu am crezut cândva total în evoluţie. Credeam nu fiindcă mă gândisem foarte mult la această problemă, ci doar fiindcă „toată lumea crede", căci este un „fapt", şi cum să tăgăduieşti „faptele" ? Dar apoi am început să chibzuiesc mai adânc la această problemă. Am început să văd că adeseori ceea ce se numeşte „ştiinţă" nu este nicidecum un *fapt,* ci filosofie, şi am început să disting cu multă'băgare de seamă *faptele ştiinţifice de filosofici ştiinţei.* După mai mulţi ani, am ajuns la următoarele concluzii:

a. Evoluţia *nu* este nicidecum un „fapt ştiinţific", ci filosofie.

b. Este *o falsă* filosofie, inventată în Apus ca reacţie împotriva teologiei catolico-protestante, care *s-a deghizat* în ştiinţă spre a se face mai respec tabilă şi a amăgi oamenii gata să accepte faptele ştiinţifice. (In Apus aproape toate rătăcirile moderne fac acelaşi lucru; chiar „Ştiinţa Creştină" pretinde a fi „ştiinţifică", la fel ca şi spiritismul, feluritele culte hinduse etc.)

c. Este potrivnică învăţăturii Sfinţilor Părinţi în foarte multe privinţe.

V-am dat în mod deliberat concluziile mele'înainte de a vi le explica, spre a vă face să vă opriţi şi să reflectaţi: sunteţi sigur că ati îndepărtat toate pre-

judecăţile despre evoluţie şi sunteţi pregătit să cugetaţi limpede şi nepătimaş asupra acestui subiect ?'Sunteti înclinat să admiteti că poate fi ceva adevărat în ceea ce am să vă spun acum pe această temă ? Trebuie să vă spun deschis că cei mai mulţi „evolutionişti" s-ar opri în acest moment şi ar zice: omul ăsta este nebun, tăgăduieşte faptele. Sunt încredinţat că mintea dumneavoastră este cel puţin destul de deschisă spre a citi restul spuselor mele, pe care voi încerca să le întemeiez cu totul pe Sfinţii Părinţi. Dacă greşesc, nădăjduiesc că îmi veţi spune.

2. O definiţie clara

Multe dintre disputele între „evolutionişti" şi „antievolutionişti" sunt inutile dintr-un motiv bine întemeiat: de obicei aceştia nu discută despre acelaşi lucru. Fiecare înţelege *un anumit lucru* când aude cuvântul „evoluţie", iar celălalt înţelege mereu *altceva;* şi disputa e fără rost, căci nici măcar nu discută despre acelaşi lucru. De-aceea, spre a fi precis, vă voi spune exact ce înţeleg prin cuvântul „evoluţie", înţeles pe care îl are în toate manualele despre evoluţie. întâi însă trebuie să vă arăt că în scrisoarea dvs. ati folosit cuvântul „evoluţie" cu două sensuri complet diferite, dar scrieţi ca şi cum ar fi acelaşi lucru! în acest caz, nu ati reuşit să faceţi deosebire între *fapt ştiinţific şi filosofic*

a. Dumneavoastră scrieţi: '„Primele capitole ale Sfintei Biblii nu sunt alt ceva decât istorisirea creaţiei înaintând şi fiind completată în timp... Creaţia nu a luat fiinţă dintr-o dată, ci a urmat o înşiruire de apariţii, o dezvoltare în şase «zile» diferite. Cum putem numi această înaintare a Creaţiei în timp, dacă nu evoluţie?"

Vă răspund: tot ce spuneţi e adevărat, iar dacă doriţi, puteţi numi acest proces de creaţie „evoluţie" - dar *nu la aceasta se refera controversa despre evoluţie.* Toate manualele ştiinţifice definesc evoluţia ca pe o *teorie particulară* privitoare la felul CUM au apărut vieţuitoarele în timp: PRIN INTERMEDIUL TRANSFORMĂRII UNUI FEL DE CREATURĂ ÎN ALTUL, „FORMELE COMPLEXE DERIVÂND DIN FORMELE MAI SIMPLE", ÎNTR-UN PROCES NATURAL DURÂND NENUMĂRATE MILIOANE DE ANI (Storer, *Zoologie generală).* Mai târziu, când vorbiţi despre „animalul evoluat" Adam, se dovedeşte că dvs. credeţi *şi în această teorie ştiinţifică particulară.* Nădăjduiesc să vă arăt că Sfinţii Părinţi nu au crezut în această teorie ştiinţifică particulară, chiar dacă, cu siguranţă, nu acesta e aspectul cel mai important al doctrinei despre evoluţie, care,'în chip fundamental, rătăceşte în privinta/înV *omului,* aşa cum voi arăta mai jos.

b. Dumneavoastră spuneţi: „Noi toţi am luat fiinţă prin evoluţie, în timp. în uterul mamei noastre fiecare dintre noi a fost mai întâi un organism unicelular... iar în final un om desăvârşit." Desigur, oricine crede acest lucru, fie

că este „evoluţionist" sau „anti-evolutionist". Dar aceasta nu are nimic de-a face cu *doctrina* evoluţiei aflate în discuţie.

c. Iarăşi spuneţi: „Adam era de rasă albă, neagră, roşie sau galbenă ? Cum oare am devenit aşa de diferiţi unii de alţii dacă suntem descendenţii unei singure perechi ? Oare diferenţierea omului în felurite rase nu este produsul evoluţiei ?"

Vă răspund din nou: nu, *nu aceasta* înseamnă cuvântul „evoluţie" ! Există o mulţime de cărti în limba engleză care discută problema evoluţiei din punct de vedere *ştiinţific.* Probabil că nu ştiţi că *mulţi savanţi neagă realitatea de fapt a evoluţiei* (înţelegând apariţia tuturor creaturilor existente prin transformarea altor creaturi); şi foarte mulţi savanţi afirmă că *este imposibil să ştim, prin intermediul ştiinţei, dacă evoluţia este sau nu adevărată, fiindcă nu există nici un fel de probe 'care să o dovedească sau să o dezmintă.* Dacă doriţi, într-o altă scrisoare aş putea să discut cu dvs. „dovezile ştiinţifice" ale evoluţiei. Vă asigur că, dacă cercetaţi aceste dovezi obiectiv; fără nici un'fel de *prejudecăţi* despre ceea ce veţi găsi în ele, o să descoperiţi că nu există nici măcar o singură dovadă în favoarea evoluţiei care să nu poată fi la fel de bine explicată printr-o teorie a unei „creaţii speciale".

Aş vrea să vă fie limpede că *nu* spun că eu pot *dezminţi* teoria evoluţiei prin ştiinţă; vă spun doar că *teoria evoluţiei nu poate fi nici dovedită, nici dezminţită prin ştiinţă.* Acei savanţi care spun că evoluţia este un „fapt" nu fac decât să *interpreteze* faptele ştiinţifice *în acord cu o 'teorie filosofică;* cei care spun că evoluţia *nu* este un ^*interpretează,* de asemenea, dovezile în acord cu *o altă* teorie filosofică. *Numai prin ştiinţa pură* nu este cu putinţă să confirmi sau să infirmi în mod decisiv „faptul" evoluţiei.

Trebuie, de asemenea, să ştiţi că s-au scris o mulţime de cărti despre „dificultăţile teoriei evoluţiei". Dacă doriţi, voi fi bucuros să discut cu dvs. unele dintre aceste dificultăţi', ce par a fi cu totul inexplicabile dacă evoluţia este un „fapt".

Aş vrea să vă spun foarte limpede: nu neg nicidecum realitatea *schimbării şi dezvoltării* în natură. Faptul că un om matur creşte dintr-un embrion; că un copac uriaş creşte dintr-o ghindă minusculă; că se dezvoltă noi *varietăţi* de organisme, fie că sunt rase de oameni sau diferite feluri de pisici, câini şi pomi fructiferi - toate acestea *nu constituie evoluţie:* este vorba doar de *variaţie înăuntrul* unui anume fel sau al unei specii; aceasta nu dovedeşte, şi nici măcar nu sugerează (de nu cumva crezi dinainte acest lucru din motive neştiintifice), că un fel sau o specie se transformă într-un alt fel, şi că toate creaturile prezente sunt produsul unei astfel de dezvoltări dintr-un singur organism primitiv sau din foarte puţine. Cred că aceasta este, în mod limpede,

învăţătura Sfântului Vasile cel Mare din *Hexaimeron,* aşa cum voi arăta îndată. în Omilia 5, 7 din *Hexaimeron,* Sfântul Vasile scrie: „Nimeni dar, care trăieşte în păcat, să nu-şi piardă nădejdea! De vreme ce ştie că grădinăritul schimbă însuşirile arborilor, cu atât mai mult trebuie să ştie că sufletul care se îngrijeşte de virtute poate birui tot felul *hk*-deboli."[4™]

Nici un om, fie că este „evoluţionist" sau „anti-evolutionist", nu va tăgădui că „însuşirile" creaturilor pot fi'schimbate; dar aceasta nu este o dovadă în favoarea evoluţiei *până ce* nu se va putea arăta că *un fel sau o specie se poate schimba în alta* şi chiar mai mult, *că. fiecare specie se schimbă în alta într-un lanţ neîntrerupt, începând de la cele mai primitive organisme.* Voi arăta mai jos ce spune Sfântul Vasile pe această temă. Sfântul Vasile scrie din nou:

„Pot fi însă întrebat: Cum produce pământul seminţe «după fel», când adeseori semănăm grâu curat şi culegem grâu negru ? Dar grâul acesta nu e o schimbare într-un alt fel de grâu, ci este ca o boală şi slăbiciune a seminţei. Nu a încetat de a fi grâu, ci s-a înnegrit din pricina arderii, după cum o poţi vedea şi din numele lui."[471]

Pasajul citat'^are să arate că Sfântul Vasile nu crede în „schimbarea într-un alt fel" - dar nu voi lua aceasta ca pe o dovadă decisivă, întrucât vreau să ştiu ce învaţă *cu adevărat* Sfântul Vasile, fără ca să dau propria interpretare arbitrară a cuvintelor sale. Tot ce se poate spune cu adevărat despre pasajul citat este faptul că Sfântul Vasile recunoaşte o oarecare „schimbare" la grâu, care nu este „schimbare într-un alt fel". Acest tip de schimbare *nu* este evoluţie. Sfântul Vasile scrie din nou:

'„Unii au observat că pinii tăiaţi sau chiar arşi se prefac în pădure de stejar,'*[72]

Citatul de mai sus nu dovedeşte de fapt nimic, şi îl folosesc doar fiindcă alţii l-au folosit ca să arate că Sfântul Vasile credea (1) că un fel de creaturi se schimbă cu adevărat în alt fel (dar voi arăta mai jos ce anume crede cu adevărat Sfântul Vasile despre acest subiect) şi (2) că Sfântul Vasile a făcut greşeli ştiinţifice, fiindcă afirmaţia citată nu este adevărată. Voi enunţa aici un adevăr elementar: ştiinţa modernă, *când se ocupă de fapte ştiinţifice,* ştie, de obicei, mai mult decât'Sfinţii Părinţi, iar Sfinţii Părinţi pot greşi cu uşurinţă în ce priveşte faptele ştiinţifice; *nu fapte ştiinţifice căutăm la Sfinţii Părinţi,* ci adevărata teologie şi' adevărata filosofie 'întemeiată pe teologie. Totuşi, în acest caz anume, se întâmplă că Sfântul Vasile *este corect din*

[470] Sf. Vasile cel Mare, *Hexaimeron* 5, 7, *ed. cit,* p. 127.
[411] *Ibid.,5,5,P.123.* ,*Wt «.
[m] *Ibid,5,l,V.* 127.

punct de vedere ştiinţific, căci, într-adevăr, se întâmplă adesea ca într-o pădure de pini să existe un puternic subarboret de stejar (chiar pădurea în care trăim noi este un astfel de amestec de pin cu stejar), iar când pinul e îndepărtat prin ardere, stejarul creşte rapid şi produce schimbarea de la o pădure de pin la una de stejar în zece sau cincisprezece ani. Aceasta *nu este evoluţie,* ci un alt tip de schimbare, şi voi arăta acum că Sfântul Vasile *nu putea* crede că pinul *se transformă* într-adevăr sau *evoluează* în stejar.

Să vedem acum ce anume credea Sfântul Vasile despre „evoluţia" sau „fixitatea" speciilor. El scrie:

„Deci, decât orice altă spusă e mai adevărată spusa aceasta: sau este sămânţă în plante, sau au în ele o putere seminală. Acest lucru vrea să-I spună Scriptura prin cuvintele «după fel». Colţişorul trestiei nu odrăsleşte măslinul, ci din trestie iese altă trestie, iar din seminţe răsar plante înrudite cu seminţele aruncate în pământ. Şi astfel, ceea ce a ieşit din pământ la cea dintâi naştere a plantei, aceea se păstrează şi până acum; iar prin răsărirea în continuare se păstrează «felul»."[473] Sfântul Vasile mai sene: .-> v«, *a-,,* ir» i'i-*! „După cum sfera, dacă se împinge şi este pe un loc înclinat, merge la vale datorită alcătuirii sale şi a însuşirii locului, şi nu se opreşte înainte de a ajunge pe loc şes, tot aşa şi existentele, mişcate de o singură poruncă, străbat în chip egal creaţia, supusă naşterii'şi pieirii, şi păstrează până la sfârşit continuarea felurilor,'prin asemănarea celor ce alcătuiesc felul. Din cal se naşte cal, din leu alt leu, din vultur tot vultur, şi fiecare vieţuitoare îşi păstrează felul prin continue naşteri până la sfârşitul lumii. Timpul nu strică, nici nu pierde însuşirile vieţuitoarelor, ci parcă acum ar fi fost făcute, merg veşnic proaspete împreună cu timpul."[474] Este cu totul limpede că Sfântul Vasile nu credea că un fel de creaturi se transformă în altul, cu atât mai puţin că orice creatură existentă azi a evoluat din vreo altă creatură şi tot aşa, mergând în urmă până la cel mai primitiv organism. *Aceasta este o idee filosofică modernă.* Trebuie să vă spun că nu socotesc că această problemă ar avea o importantă deosebită în sine; voi discuta mai jos alte probleme mult mai importante. Dacă putinţa transformării unui fel de creaturi într-un alt fel ar fi fost într-adevăr un fapt ştiinţific, nu mi-ar fi fost greu să cred în el, căci Dumnezeu poate face orice, iar transformările şi dezvoltările pe care le putem vedea acum în natură (embrionul devenind om, ghinda devenind stejar, omida devenind fluture) sunt atât de uimitoare încât poţi crede cu uşurinţă că o specie *poate* „evolua" într-o alta. Dar nu există vreo *dovadă ştiinţifică* decisivă că un asemenea lucru s-a întâmplat *vreodată,* cu atât mai puţin că aceasta este legea universului şi că tot ce vieţuieşte acum provine, până ia urmă, dintr-un

d. 5,2,p. 120.
™*IbUL,* 9,2,p. 171.

organism primitiv. Este limpede că Sfinţii Părinţi nu au crezut în vreo teorie de acest fel -*fiindcă teoria evoluţiei nu a fost 'inventată până in vremurile moderne.* Este produsul mentalităţii moderne apusene şi, dacă doriţi, vă pot arăta mai târziu cum s-a dezvoltat această teorie *laolaltă cu mersul filosofiei moderne începând de la Descartes,* mult înainte ca să existe vreo „dovadă ştiinţifică" în favoarea ei. Ideea de evoluţie e cu totul absentă din textul *Fa cerii,* potrivit căruia fiecare făptură este făcută să apară „după fel", *nu* „schimbându-se din una în alta". Iar Sfinţii Părinţi, cum voi arăta mai jos în amănunt, au primit textul *Facerii* ca atare, fără a citi în el vreo „teorie şti intifică» sau alegorie. ri;:en flSr%.£..-.

Veţi înţelege acum de ce nu accept citatele pe care le daţi din Sfântul Gri-gorie al Nyssei despre „urcarea firii de la cele mai de jos la cele desăvârşite" ca dovezi ale evoluţiei. Eu cred, aşa cum istoriseşte *Sfânta Scriptură a Facerii,* că a existat într-adevăr o zidire orânduită în trepte; dar *niciunde* în *Facere* sau în scrierile Sfântului Grigorie al Nyssei nu se afirmă că *un fel* de făpturi s-a transformat într-un alt fel, şi că *toate* făpturile au luat fiinţă în acest mod ! Nu sunt defel de acord cu dvs. când spuneţi: „Creaţia e descrisă în primul capitol din *Facere* exact aşa cum o descrie ştiinţa modernă". Dacă prin „ştiinţa modernă" înţelegeţi ştiinţa *evoluţionistă,* atunci cred că vă înşelaţi, aşa cum am arătat. Âti făcut o greşeală'presupunând că tipul de dezvoltare descris în *Cartea Facerii,* la Sfântul Grigorie al Nyssei şi la alţi Părinţi, este *acelaşi* cu cel descris de doctrina evoluţiei; un astfel de lucru nu poate'fi presupus sau luat ca de la sine înţeles - ci trebuie *să-I dovediţi,* şi voi discuta bucuros cu dvs. mai târziu „dovezile ştiinţifice" pro şi contra evoluţiei, dacă doriţi. *Dezvoltarea* creaţiei după planul lui Dumnezeu este un lucru; moderna teorie ştiinţifică (dar de fapt filosofică) care *explică* această dezvoltare prin transformarea de la un fel de făptură la altul, pornind de la unul sau de la câteva organisme primitive *este cu totul altceva.* Sfinţii Părinţi *nu* au susţinut teoria aceasta modernă; dacă îmi puteţi arăta că ei au susţinut o astfel de teorie, voi fi bucuros să vă ascult.

Dacă, pe de altă parte, prin „ştiinţa modernă" înţelegeţi ştiinţa ce nu se leagă de teoria filosofică a evoluţiei, nici atunci nu pot fi de acord cu dumneavoastră; şi voi arăta mai jos de ce cred, în acord cu Sfinţii Părinţi, că ştiinţa modernă *nu poate ajunge la nici un fel de cunoaştere a celor Şase Zile ale Facerii.* în orice caz, e un lucru foarte arbitrar să se identifice straturile geologice cu „perioadele creaţiei". Există numeroase dificultăţi în calea acestei naive corespondente între *Cartea Facerii* şi ştiinţă. Oare „ştiinţa modernă" crede, într-adevăr, că iarba şi copacii de pe pământ au existat o lungă perioadă geologică înainte de existenta soarelui, care a fost făcut doar în a Patra Zi ? Cred că faceţi o mare greşeală legând interpretarea pe care o daţi Sfintei Scripturi de o *teorie ştiinţifică particulară* (şi nicidecum un „fapt"). Eu cred că interpretarea pe care o dăm Sfintei Scripturi nu trebuie legată de

nici o teorie ştiinţifica, nici „evoluţionistă", nici de alt tip. Ci să primim Sfânta Scriptură *aşa cum ne învaţă Sfinţii Părinţi* (lucru despre care voi scrie mai jos), şi să nu facem speculaţii despre felul *cum* a avut loc creaţia. Doctrina evoluţiei e o speculaţie modernă despre *cum* a avut loc creaţia'şi, în multe privinţe, ea contrazice învăţătura Sfinţilor Părinţi, cum voi arăta mai jos.

Desigur, accept citatele dvs. din Sfântul Grigorie al Nyssei; am găsit unele asemănătoare la alţi Sfinţi Părinţi. Nu voi tăgădui, desigur, că firea noastră este, în parte, o fire animalică, nici că suntem legaţi cu întregul zidirii, ce alcătuieşte, într-adevăr, o minunată unitate. *Dar toate acestea nu au nici cea mai mică legătură cu doctrina evoluţiei,* acea doctrină definită în toate manualele ca provenienţa tuturor creaturilor existente în prezent din una sau mai multe creaturi primitive, printr-un proces de transformare de la un fel la altul, sau de la o specie la alta.

Mai mult, ar trebui să vă daţi seama (şi încep acum să abordez însemnata învăţătură a Sfinţilor Părinţi pe această temă) că însuşi Sfântul Grigorie al Nyssei *nu* credea în nici un caz în ceva de felul doctrinei moderne a evoluţiei, căci el învaţă că *întâiul om Adam a fost într-adevăr făcut direct de Dumnezeu, nefiind născut precum toţi ceilalţi oameni.* în cartea sa *împotriva lui Evnomie* el scrie:

> „întâiul om şi omul născut din el şi-au primit fiinţarea în chipuri deosebite; cel din urmă prin împreunare trupească, *cel dintâi prin plăsmuire de către însuşi Hristos;* şi totuşi, deşi s-ar crede că ei sunt doi, sunt ne-despărtibili în numirea fiinţării lor, nefiind socotiţi ca două fiinţe... Ideea omenităţii în Adam şi în Abel nu se schimbă pentru deosebirea obârşiei lor, nici rânduiala şi nici chipul venirii lor întru fiinţare neracând vreo deosebire în firea lor."[475] Şi iarăşi;
>
> „Cela ce judecă şi este muritor şi în stare să cugete şi să cunoască este numit «om» deopotrivă în Adam şi în Abel, iar această numire a firii nu este ştirbită nici de venirea lui Abel întru fiinţare prin naştere, *nici a lui Adam fiară de naştere."*[416]

Desigur, sunt de acord cu învăţătura Sfântului Athanasie, pe care îl citaţi, că „Omul întâi-zidit a fost făcut din ţărână ca orişicare, iar mâna ce l-a zidit pe Adam zideşte iarăşi şi întotdeauna pe cei ce vin după el". Cum ar putea nega cineva evidentul adevăr al necontenitei lucrări ziditoare a lui Dumnezeu ? Dar acest adevăr general nu contrazice nicidecum adevărul aparte că întâiul om a fost făcut într-un fel diferit de toţi ceilalţi oameni, cum învaţă limpede şi alţi Părinţi. Astfel, Sfântul Chirii al Ierusalimului îl numeşte pe Adam „omul *întâi-plăsmuit* de Dumnezeu", dar pe Cain „omul *întâi-năs-*

[415] Sf. Grigorie al Nyssei, *împotriva lui Evnomie* 1, 34.
[476] St. Griforie al Nyssei, *Răspuns lui Evnomie,* Cartea a Ii-a.

cuf[411]. Iarăşi, când vorbeşte de facerea lui Adam, învaţă limpede că Adam nu a fost născut de un alt trup: „Ca din trupuri trupuri să se nască, deşi minunat, este totuşi cu putinţă; dar ca ţărâna pământului să se facă om, aceasta este cu mult mai minunat"[478]. '

Tot aşa, dumnezeiescul Grigorie Teologul scrie:

„Cei ce atribuie firea «născută» şi «nenăscută» unor Dumnezei îndoielnici i-ar face poate pe Adam şi pe Sith să se deosebească ca fire, întrucât cel dintâi *nu s-a născut din carne (căci a fost făcut),* dar cel din urmă s-a născut din Adam şi Eva."[479] Acelaşi Părinte spune încă mai explicit:

„Dar Adam ? Oare nu el singur a fost facerea directă a lui Dumnezeu ? Da, vei zice tu. Era el deci singura flintă omenească ? Nicidecum. Şi de ce ? Oare nu fiindcă omenitatea nu tine de facerea directă ? Căci şi cel născut este deopotrivă omenesc."[486] Iar Sfântul Ioan Damaschin, a cărui teologie dă în rezumat învăţătura tuturor Părinţilor timpurii, scrie:

„Creaţia primară se numeşte «facere», iar nu «naştere». *«Creaţia» este facerea primară săvârşită de Dumnezeu;* «naşterea» însă este succesiunea unuia din altul, ca o consecinţă a osândirii la moarte din pricina călcăm poruncii."[481] Dar Eva ? Oare nu credeţi, aşa cum învaţă Scriptura şi Sfinţii Părinţi, că a fost făcută din'coasta lui Adam, nefiind născută dintr-o altă făptură ? Dar Sfântul Chirii scrie:

„Eva a fost născută din Adam, nu zămislită dintr-o mamă, ci făcută cumva să apară doar din bărbat."[482] Iar Sfântul Ioan Damaschin, asemuind pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu cu Eva, scrie:

„După cum aceea a fost plăsmuită fără de împreunare din Adam, tot aşa şi aceasta a născut pe noul Adam, care s-a născut potrivit legii naşterii, dar mai presus de firea naşterii."[483]

S-ar putea cita şi alţi Sfinţi Părinţi pe aceeaşi temă, dar nu o voi face dacă nu veţi pune la îndoială cele menţionate. Dar, cu toată discuţia de până acum,'nu am ajuns încă la cele mai însemnate probleme ridicate de teoria evoluţiei, astfel că acum mă voi apleca asupra unora dintre ele.

[477] **Sf. Chirii al Ierusalimului,** ***Cuvinte catehetice 2,1.***
* ***Ibid.*** **12,30.**
[48] **Si". Grigorie Teologul,** *Cuvânt despre Sfintele Lumini* 12.
« **SI. Grigorie Teologul,** *Al treilea cuvânt teologic - Despre Fiul,* 11.
[43] **Sf. Ioan Damaschin,** ***Dogmatica*** **II, 30,** ***op. cit,*** **p. 93.**
[42] **Sf. Chirii al Ierusalimului,** ***Cuvinte catehetice*** **12, 29.**
[48J] **Sf. Ioan Damaschin,** ***Dogmatica*** **IV, 14,** ***op. cit,*** **p. 171.**

q , , ,
,'-••-;'.
Al "_4!t ' H'

4. Cum anume tâlcuiesc Sfinţii Părinţi Facerea ?

în cele ce am scris despre Adam şi Eva veţi observa că am citat din Sfinţi Părinţi care tâlcuiesc textul *Facerii* într-un mod ce ar putea fi numit mai curând „literal." Mă înşel oare presupunând că preferaţi să interpretaţi textul mai mult „alegoric" atunci când spuneţi că a crede în facerea nemijlocită a lui Adam de către Dumnezeu este „o concepţie foarte îngustă despre Sfânta Scriptură" ? Este un lucru extrem de important, şi sunt cu adevărat uimit să aflu că „evolutioniştii ortodocşi" *nu ştiu defel cum anume tâlcuiesc Sfinţii Părinţi Cartea Facerii.* Sunt sigur că veţi fi de acord cu mine că *nu ne este îngăduit să tâlcuim Sfânta Scriptură după placul, nostru,* ci trebuie s-o tâl-cuim *aşa cum ne învaţă Sfinţii Părinţi.* Mă tem că nu toţi cei ce vorbesc despre *Facere* şi evoluţie dau atenţie acestui principiu. Unii oameni sunt aşa de preocupaţi să combată fundamentalismul protestant, încât împing lucrurile la extrem în a respinge pe oricine doreşte să interpreteze textul sfânt al *Facerii* „literal"; dar, făcând acest lucru, ei nu amintesc niciodată de Sfântul Vasile sau de alţi tâlcuitori ai *Cărţii. Facerii* care afirmă destul de limpede principiile ce trebuie urmate în tâlcuirea textului sfânt. Mă tem că mulţi dintre cei ce susţinem că urmăm tradiţia patristică suntem uneori neglijenţi, căzând cu uşurinţă în acceptarea propriei „înţelepciuni" în locul învăţăturii Sfinţilor Părinţi. Cred cu tărie că *întreaga perspectivă asupra lumii şi filosofici de viată a unui creştin ortodox poate fi găsită la Sfinţii Părinţi;* dacă vom asculta învăţătura lor, în loc de a crede că suntem destul de înţelepţi spre a-i învăţa pe alţii din propria „înţelepciune", nu ne vom rătăci.

' Iar acum vă cer să cercetaţi împreună cu mine foarte importanta şi fundamentala problemă: cum anume ne învaţă Sfinţii Părinţi să tâlcuim *Cartea Facerii* ? Haideţi să dăm deoparte prejudecăţile noastre'despre tâlcuirile „literale" sau „alegorice" şi să vedem ce ne învaţă Sfinţii Părinţi despre citirea textului *Facerii.*

Cel mai bun lucru pe care-1 putem face este să începem cu Sfântul Vasile însuşi, care a scris aşa de însufletitor despre cele Şase Zile ale Facerii. El scrie în *Hexaimeron:*

> „Cei care nu interpretează cuvintele Scripturii în sensul lor propriu spun că apa de care vorbeşte Scriptura nu e apă, ci altceva, de altă natură, şi interpretează cuvintele plantă şi peşte cum li se pare lor; la fel şi facerea târâtoarelor şi facerea fiarelor le interpretează răstălmăcindu-le după propriile gânduri, întocmai tâlcuitorilor de vise ce tâlcuiesc în folosul lor vedeniile din timpul somnului. Eu, când aud că Scriptura zice iarbă, înţeleg iarbă; când aud plantă, peşte, fiară, dobitoc, pe toate le înţeleg aşa cum sunt spuse. Nu mă ruşinez de Evanghelie. [...] Şi pentru că Moisi a trecut sub tăcere aceste lucruri, care nu ne sunt folositoare, voi socoti eu oare pentru aceasta de mai puţin preţ cuvintele Duhului decât întelepciu-

nea cea nebună [a celor ce au scris despre lume], sau mai curând voi slăvi pe Cel ce nu pune mintea noastră să se îndeletnicească cu cele deşarte, ci a rânduit să fie scrise în Scriptură toate cele ce duc la zidirea şi desăvârşirea sufletelor noastre ? Mi se pare însă că cei ce nu înţeleg lucrul acesta, adică cei care folosesc interpretarea alegorică, au încercat să dea Scripturii o vrednicie închipuită, punând pe seama ei propriile idei, schimbând sensul cuvintelor Scripturii cu folosirea unui limbaj figurat. *înseamnă însă să te faci mai înţelept decât cuvintele Duhului* când, în chip de interpretare a Scripturii, introduci în Scriptură ideile tale. Deci *să fie înţeleasă Scriptura aşa cum a jost scrisa* !

E limpede că Sfântul Vasile ne avertizează să ne ferim a „desluşi" lucrurile din *Facere* care sunt greu de înţeles pentru simţul comun; omul modern „luminat" face cu uşurinţă acest lucru, chiar dacă este creştin ortodox. De aceea, să ne străduim să înţelegem Sfânta Scriptură aşa cum o înţeleg Părinţii, iar nu după „înţelepciunea" noastră modernă. Şi să nu ne mulţumim cu părerea unui singur Sfânt Părinte, ci să cercetăm şi părerile altor Sfinţi Părinţi.

Una dintre tâlcuirile patristice clasice la *Cartea Facerii* este cea a Sfântului Efrem Şirul. Părerile sale sunt cu atât mai însemnate pentru noi, cu cât el era un „răsăritean" şi cunoştea bine limba ebraică. Eruditii moderni ne spun că „răsăritenii" sunt înclinaţi spre tâlcuirile „alegorice" şi că, de asemenea, şi *Cartea Facerii* trebuie înţeleasă în acest chip. Dar să vedem ce zice Sfântul Efrem în tâlcuirea sa la *Facere:*

..Nimenea să nu creadă că zidirea cea de Şase Zile este o alegorie; tot aşa, nu este îngăduit a zice că ceea ce pare, potrivit celor istorisite, a fi fost zidit în şase zile, a fost zidit într-o singură clipă şi, de asemenea, că unele nume înfăţişate în acea istorisire fie nu înseamnă nimic, fie înseamnă altceva. Dimpotrivă, trebuie să ştim că întocmai cum cerul şi pământul care s-au zidit întru început sunt chiar cerul şi pământul, iar nu altceva ce s-ar înţelege sub numele de cer şi pământ, tot aşa *orice altceva se zice a fi fost zidit şi tocmit cu rânduială după zidirea cerului şi a pământului nu sunt numiri goale,* ci însăşi fiinţa firilor zidite corespunde puterii numelor acestora."[485] Desigur, acestea sunt încă principii generale; să vedem acum câteva dintre aplicaţiile particulare ale acestor principii, aparţinând Sfântului Efrem:

„Deşi atât lumina, cât şi întunericul au fost zidite într-o clipită, totuşi atât ziua cât şi noaptea Zilei întâi au ţinut câte douăsprezece ceasuri fiecare."[486]

„Iar după ce [lui Adam] i s-a scos coasta într-o clipită de ochi, şi tot într-o clipită i-a luat locul carnea, când osul cel gol a luat înfăţişarea de-

[m] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 9, 1, ed. cit., pp. 170-171.

Sf. Efrem Şirul, *Tâlcuire la Cartea Facerii* 1. [48,] Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 1.

plină a unei femei şi toată frumuseţea ei - atunci Dumnezeu a adus-o şi a înfăţişat-o lui Adam."[487]

Este limpede că Sfântul Efrem citeşte *Cartea Facerii* „aşa cum este scrisă"; când aude „coasta lui Adam" înţelege „coasta lui Adam", neînţelegând acest lucru ca pe un mod alegoric de a spune cu totul altceva. Tot aşa, este clar că înţelege Cele Şase Zile ale Facerii ca fiind chiar şase zile, fiecare de câte douăzeci şi patru de ore, pe care le împarte într-o „seară" şi o „dimineaţă" de câte douăsprezece ore fiecare.

Am luat în mod deliberat „simpla" tâlcuire la *Facere* a Sfântului Efrem Şirul înainte de a cita alte tâlcuiri mai „mistice", fiindcă această înţelegere „simplă" a *Facerii* este cea mai greu de acceptat pentru mintea modernă „luminată". Bănuiesc că cei mai mulţi creştini ortodocşi nefamiliarizati cu Sfinţii Părinţi vor zice îndată: „E cam prea simplu ! Astăzi se ştie mult mai muit. Dati-ne nişte Părinţi mai sofisticaţi." Din păcate pentru „înţelepciunea" noastră modernă, nu există Părinţi mai „sofisticaţi", *c^ci până şi Părinţii cei mai „mistici" înţeleg textul Facerii tot aşa de „simplu" ca şi Sfântul Efrem* ! Cei ce doresc ceva mai „sofisticat" la Sfinţii Părinţi se află sub influenta idelor apusene moderne care sunt cu totul străine Sfinţilor Părinţi ai Bisericii Ortodoxe. Dar trebuie să vă arăt acest lucru prin citate din mai mulţi Sfinţi Părinţi.

Să cercetăm acum îndeosebi problema „lungimii" celor Şase Zile ale Facerii. Cred că şi aceasta este încă o problemă de importantă secundară între cele ridicate de teoria evoluţiei, dar nu strică să ştim ce anume gândeau Sfinţii Părinţi despre ea, cu-atât mai mult cu cât de-aici începem să întrezărim marea deosebire dintre ideea apuseană modernă şi ideea patristică despre facerea lumii. Indiferent cum le înţelegem, aceste „Zile" sunt cu totul mai presus de înţelegerea noastră, care 'cunoaştem doar „zilele" stricăcioase ale lumii noastre căzute; cum oare ne-am putea măcar închipui acele Zile când puterea ziditoare a lui Dumnezeu era în plină lucrare ?

Nici Sfinţii Părinţi nu par a vorbi prea mult despre ele, fără îndoială fiindcă *pentru ei nu constituiau o problemă.* Ele constituie o problemă pentru oamenii moderni, mai ales *fiindcă încearcă să înţeleagă zidirea lui Dumnezeu prin mijlocirea legilor firii din lumea noastră 'căzută.* Pare-se că Părinţii socoteau că acele Zile, ca durată, nu se deosebeau de zilele pe care le cunoaştem, iar unii dintre ei specifică, într-adevăr, că ele erau de douăzeci şi patru de ore lungime, cum face Sfântul Efrem. Există totuşi un lucru extrem de important pentru noi referitor la aceste Zile, pe care e bine să-I înţelegem, iar aceasta priveşte ceea ce ati scris despre faptul că Dumnezeu a creat sau nu „dintr-o dată." ' Dumneavoastră scrieţi: „întrucât Dumnezeu a creat timpul, a crea ceva «dintr-o dată» ar fi un act potrivnic propriei hotărâri şi voinţe... Când vorbim

Sf. Efrem, Tâlcuire la Facere 2.

de facerea stelelor, plantelor, animalelor şi omului, nu vorbim de minuni -nu vorbim de intervenţiile neobişnuite ale lui Dumnezeu în creaţie, ci despre desfăşurarea «firească» a creaţiei." Mă întreb de nu cumva ati pus aici vreo „înţelepciune modernă" în locul învăţăturii Sfinţilor Părinţi. Ce altceva este *începutul* tuturor lucrurilor decât o *minune* ? V-am arătat deja că Sfântul Grigorie al Nyssei, Sfântul Chirii al Ierusalimului, Sfântul Grigorie Teologul şi Sfântul Ioan Damaschin (şi de fapt toţi Părinţii) învaţă că întâiul om, Adam, a apărut într-un mod *diferit de naşterea firească a tuturor celorlalţi oameni;* tot aşa, potrivit textului sfânt al *Facerii,* primele vieţuitoare au apărut într-un mod diferit de toţi urmaşii lor: ele *nu au apărut prin naştere firească, ci prin cuvântul lui Dumnezeu.* Teoria modernă a evoluţiei neagă acest lucru, fiindcă teoria evoluţiei a fost născocită de necredincioşi ce doreau să tăgăduiască lucrarea lui Dumnezeu în creaţie şi să explice creaţia doar prin mijloace „naturale". Oare nu vedeţi ce fel de filosofie este în spatele teoriei evoluţiei ?

Ce anume spun Sfinţii Părinţi despre acest lucru ? L-am citat deja pe Sfântul Efrem Şirul, a cărui întreagă tâlcuire la *Facere* descrie cum *toate lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu se săvârşesc într-o clipită,* chiar dacă toate „Zilele" facerii durează douăzeci şi patru de ore fiecare. Să vedem acum ce anume spune Sfântul Vasile cel Mare despre lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu în cele Şase Zile. Vorbind despre Ziua a Treia a Facerii, Sfântul Vasile spune:

„La acest cuvânt, toate pădurile s-au îndesit, toţi arborii s-au ridicat iute în sus... Toate crângurile s-au acoperit *îndată* de tufani deşi, şi aşa-numitii arbuşti ce slujesc la facerea ghirlandelor... *care nu erau mai înainte pe pământ, toţi într-o clipită de vreme au apărut.^Tot* el spune: *'"H- „ Să răsară pământul.* Această mică poruncă s-a prefăcut *îndată* într-o puternică lege a naturii şi într-o raţiune măiastră. Porunca aceasta a săvârşit miile şi miile de însuşiri ale plantelor şi ale arborilor *mai iute decât un. gând de-al nostru, ^m* Ziua a Cincea iarăşi:

„A venit porunca, şi îndată râurile au început să lucreze: lacurile au ajuns roditoare, dând naştere la vieţuitoare, fiecare după felul lor propriu şi după firea apelor."[490]

[48] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 5, 6, *e.d. cit,* pp. 124-125. •
lbid.5, 10, p. 130.

[490] *Ibid.* 7, 1, p. 147. Recent, Dr. Jonathan Wells, un specialist în biologie moleculară, a desluşit şi mai mult învăţătura Sfântului Vasile despre cele Şase Zile ale Facerii, combătându-i astfel pe cei ce ar încerca să facă învăţătura sa compatibilă cu evolutionismul. Citând din *Hexaimeronul* Sfântului Vasile, Dr. Wells scrie: *JJexaimeronul* ca întreg limpezeşte din plin faptul că prima clipă [a facerii] a fost urmată de câteva lucrări ziditoare mai speciale. Când cerurile au luat flintă întâi, ele erau «imperfecte», întrucât soarele, luna şi stelele «nu

La fel, Sfântul Ioan Gură de Aur, în tâlcuirea sa la *Facere,* învaţă:

„Astăzi deci [Dumnezeu] vine la ape şi ne arată că, prin cuvântul Lui şi prin porunca Lui, apele au dat din ele vietăţi însufleţite. Spune-mi care cuvânt ar putea înfăţişa *minunea* ? Care limbă va fi îndestulătoare pentru a lăuda pe Creator ?A spus numai atât: *Să răsară pământul,* şi *îndată* 1-a trezit spre naştere. [...] După cum pământului i-a spus numai atât: Sa *răsară,* şi pământul a dat fel de fel de flori, de ierburi şi de seminţe, şi *numai cu cuvântul* au fost aduse toate la flintă, tot aşa şi acum a spus: *Să scoată apele...,* şi *dintr-o dată* au fost create atâtea feluri de târâtoare, atât de deosebite păsări, că nici nu este cu putinţă a le înşira cu cuvântul."[491] Repet din nou: cred că ştiinţa modernă, în cele mai multe cazuri, ştie mai multe decât Sfântul Vasile, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Efrem şi alţi Părinţi despre însuşirile peştilor şi despre alte fapte ştiinţifice speciale de acelaşi fel; nimeni nu tăgăduieşte acest lucru. *Dar cine ştie mai mult despre felul cum. lucrează Dumnezeu:* ştiinţa modernă, care nu e nici măcar sigură că Dumnezeu există şi, în orice'caz, încearcă să explice totul rară El; ori *aceşti Părinţi purtători de Dumnezeu* ? Cred că, atunci când spuneţi că Dumnezeu nu creează instantaneu, înfăţişaţi învăţătura „înţelepciunii" moderne, nu învăţătura Sfinţilor Părinţi.

Desigur, într-un anumit sens este adevărat: creaţia lui Dumnezeu nu e lucrarea unei clipe; dar şi aici Părinţii sunt foarte exacţi în învăţătura lor. L-am citat pe Sfântul Efrem care zice: ,',Tot aşa, nu este îngăduit a zice că ceea ce pare, potrivit celor istorisite, a fi fost zidit în şase zile, a fost zidit într-o singură clipă". Având în minte aceasta, să privim pasajul pe care 1-ati citat din Sfântul Grigorie al Nyssei: „Omul a fost făcut ultimul după plante şi animale, fiindcă natura urmează o cale ce duce treptat către desăvârşire." „Este ca şi cum, în chip treptat, natura îşi face urcarea în însuşirile vieţii de la cele mai de jos la cele desăvârşite." Citând aceste pasaje, ati încercat'să le înţelegeţi în sensul doctrinei moderne a evoluţiei. Dar, cu siguranţă, nu se cade să citim în aceste texte vechi concluziile filosofici moderne ! Cu siguranţă că Sfântul Grigorie al Nyssei nu învaţă aici nimic altceva decât ceea ce au învăţat mulţi alţi Părinţi, întemeindu-se pe o înţelegere foarte „literală" a *Facerii.*

Astfel, Sfântul Grigorie Teologul, atunci când, asemeni Sfântului Efrem, afirmă că creaţia nu este „instantanee", învaţă că:

„zilelor'[facerii] li se adaugă o anume întâietate, doime, treime, şi tot aşa, până la a şaptea zi de odihnă de la lucru, împărtindu-se prin aceste

erau create». Aceste lucruri au fost create mai târziu, prin lucrările directe ale lui Dumnezeu: *întru început Dumnezeu a făcut cerul şi pământul; mai apoi a făcut lumina, apoi a făcut tăria.* Mtial apele erau *risipite în mai multe locuri,* adunându-se doar după ce Dumnezeu a spus: *Să se adune apele de pe pământ într-un singur loc.* Iar pământul a rămas *netocmit* după facerea sa iniţială, fiindcă era lipsit de *creşterea a tot felul de plante* până ce Dumnezeu a poruncit anume pământului *să scoată iarbă* şi *să dea roade"* (J. Wells, ,Abusing Theology", *loc. cit.)* (n. ed/ˢ" St". Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere, ed. cit,* pp. 90 91.

zile toată zidirea, tocmită cu rânduială de legi negrăite, dar nu alcătuită într-o clipă, de către Cuvântul cel Atotputernic, pentru Care a gândi ori a grăi însemnă totodată a săvârşi fapta. Faptul că omul s-a ivit ultimul în lume, cinstit cu lucrarea mâinii şi cu chipul lui Dumnezeu, nu este câtuşi de puţin neaşteptat; căci pentru el, ca pentru un împărat, trebuia pregătit sălaşul împărătesc, şi numai atunci avea să fie adus în el împăratul, însoţit de toate rapturile."[492] *> '

Iar Sfântul loan Gură de Aur învaţă:

„Nu putea oare dreapta Lui cea atotputernică şi nesfârşita Lui înţelepciune să aducă la fiinţare pe toate şi într-o singură zi ? Dar ce spun eu o singură zi ? Putea să le aducă într-o clipită ! Dar pentru că Dumnezeu n-a adus la fiinţare pentru trebuinţa Lui nimic din cele ce sunt - căci El n-are nevoie de nimic, fiind desăvârşit, ci a făcut totul din pricina iubirii Sale de oameni şi a bunătăţii Lui - pentru aceea le creează treptat, iar prin gura fericitului proroc ne învaţă lămurit despre cele ce s-au făcut, pentru ca, ştiindu-le bine, să nu cădem în greşalele celor ce judecă mânaţi de gânduri omeneşti. [...] Dar pentru ce, dacă omul este mai de preţ decât toate, a fost făcut pe urmă ? Pentru o pricină foarte dreaptă. După cum atunci când are să vină un împărat într-un oraş este nevoie să meargă înainte însoţitorii şi toţi ceilalţi, ca să pregătească palatul împărătesc, şi aşa intră împăratul în palat, în acelaşi chip şi acum. Vrând Dumnezeu să-I pună pe om peste toate cele de pe pământ ca împărat şi stăpânitor, i-a zidit mai întâi această locuinţă frumoasă, lumea; şi numai după ce a fost gata totul 1-a adus pe om ca să o stăpânească."[493] .-/.*, /

Deci învăţătura patristică spune limpede că Dumnezeu, deşi ar fi putut crea totul dintr-o dată, a ales să creeze în trepte de o tot mai mare desăvârşire, *fiecare treaptă* fiind lucrarea unei clipe sau a unei foarte scurte perioade de timp, culminând cu facerea omului, împăratul zidirii; iar întreaga lucrare este încheiată nu într-o clipită, nici într-o perioadă de o lungime nedefinită, ci oarecum la mijlocul acestor extreme, *exact în şase zile.*

Sfântul Efrem şi Sfântul loan Gură de Aur, în tâlcuirile lor la *Facere,* privesc foarte clar zidirea lui Dumnezeu ca fiind lucrarea a şase zile „literale", Dumnezeu creând în fiecare din ele în mod „imediat" şi „într-o clipită". Iar Sfântul Vasile cel Mare, contrar convingerii larg răspândite a „evolutio-niştilor creştini", socotea zidirile lui Dumnezeu ca „imediate" şi „dintr-o dată", şi privea cele Şase Zile ca având exact durata de douăzeci şi patru de ore; căci iată ce zice în privinţa Zilei întâi:

„Şi *s-a făcut seară, şi s-a făcut dimineaţă,* adică durata unei zile şi a unei nopţi. [...] *Şi s-a făcut seară, şi s-a făcut dimineaţă, zi una.* [...] A spus «una» pentru că voia să determine măsura zilei şi a nopţii, unind

[m] St". Grigorie Teologul, *Omilia 44.*
[m] Sf. loan Gură de Aur, *Omilii la Facere, ed. cit.* 3, 3, pp. 50-51; 8, 2, p. 100.

timpul zilei şi al nopţii, ca să plinească durata celor douăzeci şi patru de ore ale unei zile care cuprinde negreşit şi ziua şi noaptea."[494]

Dar până şi Sfântul Grigorie Teologul, unul dintre Părinţii cei mai „contemplativi", credea exact acelaşi lucru, căci zice:

„La fel cum întâia zidire începe cu Duminica (iar aceasta se vădeşte din faptul că a şaptea zi după ea este Sâmbăta, fiindcă este ziua odihnei după lucrare), tot aşa cea de-a doua zidire începe din nou cu aceeaşi zi [adică ziua învierii]."[495]

Şi tot Teologul zice, dându-ne concepţia patristică despre felul lumii în care a fost aşezat Adam:

„Cuvântul..., luând o parte din *nou-zidituIpământ,* cu nemuritoarele Sale mâini a plăsmuit chipul meu."[496]

Cum am spus, nu privesc această problemă ca pe una de primă însemnătate în discutarea problemei evoluţiei; totuşi ea este destul de semnificativă în ce priveşte influenţa pe care filosofia modernă a avut-o asupra „evoluţio-niştilor creştini", care îşi dau atâta osteneală să *reinterpreteze* cele Şase Zile, ca nu cumva să pară proşti în faţa „înţelepţilor" lumii acesteia care au „dovedit ştiinţific" că, indiferent cum ar fi fost acea „creaţie", ea a avut loc de-a lungul a nenumărate milioane de ani. Lucrul cel mai important, motivul pentru care „evoluţioniştilor creştini" le este aşa de greu să creadă în cele Şase Zile ale Facerii, care nu puneau nici o problemă Sfinţilor Părinţi, este acela că *ei nu înţeleg ce anume s-a întâmplat în acele Sase Zile:* ei cred că au avut loc îndelungate procese naturale de dezvoltare, potrivit legilor lumii strică-cioase de astăzi; dar, în realitate, potrivit Sfinţilor Părinţi, *firea lumii în-tâi-zidite era mult deosebită de lumea noastră,* cum voi arăta mai jos.

Să privim acum mai îndeaproape la o altă tâlcuire patristică fundamentală la *Cartea Facerii,* cea a Sfântului Ioan Gură de Aur. Veţi observa că nu citez Părinţi obscuri sau îndoielnici, ci doar pe adevăraţii stâlpi ai Ortodoxiei, în care întreaga noastră învăţătură ortodoxă este cel mai limpede şi dumnezeiește înfăţişată. Din nou, nici la el nu găsim nici un fel de „alegorie", ci doar stricta interpretare a textului *aşa cum e scris.* La fel cu ceilalţi Părinţi, el ne spune că Adam a fost plăsmuit *literalmente din ţărână,* iar Eva *literalmente din coasta lui Adam.*. El scrie:

[44] Sf. Vasile, *Hexaimeron* 2, 8, *ed. cit.,* p. 95. Sf. Ambrozie, care a citit *Hexaimeronul* Sfântului Vasile, a dat aceeaşi învăţătură în propriul *Hexaimeron:* „în chip cu totul vrednic de arătare a vorbit Scriptura despre o «zi», nu de «întâia zi». întrucât trebuia să urmeze o a doua, apoi o a treia zi, iar mai apoi restul zilelor, putea să se pomenească o «zi întâi», urmând astfel firească înşiruire. Dar Scriptura aşază rânduiala ca numai douăzeci şi patru de ceasuri, cuprinzând atât zi, cât şi noapte, să primească numele de zi, ca şi cum cineva ar zice că lungimea unei zile este întinderea celor douăzeci şi patru de ore" (Sf. Ambrozie, *Hexai meron* 1, 37). (n. ed.)

[45] Sf. Grigorie Teologul, *Omilia 44.*

[45] Sf. Grigorie Teologul, *Omilia* 7, „Despre suflet".

» „Iar dacă duşmanii adevărului stăruie, susţinând că e cu neputinţă să fie adus ceva la existentă din ceea ce nu există/să le grăim aşa: din ce a fost făcut cel dintâi om ? Din pământ sau din altceva ? Negreşit că ne vor răspunde şi vor fi de acord cu noi că din pământ. Să ne spună acum nouă: > cum s-a făcut din pământ carnea ? Că din pământ se face lutul, cărămida, . oalele, vasele ! Cum dar s-a făcut din pământ carnea ? Cum s-au făcut oasele, nervii, arterele, muşchii, pielea, unghiile, părul ? Cum s-au făcut dintr-o singură materie atâtea organe aşa de deosebite în ce priveşte calitatea lor ? La aceste întrebări n-au să poată deschide gura niciodată !"[497]Tot Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Scriptura spune că Dumnezeu a luat o coastă. Cum a făcut din această singură coastă o flintă întreagă ? Dar pentru ce spun eu cum a făcut o flintă întreagă din această singură coastă ? Spune-mi cum a fost luată coasta ? Cum n-a simţit Adam când i s-a luat ? La întrebările acestea nu poţi răspunde. Răspunsul'îl ştie numai Cel ce a făcut creatura. [...] [Dumnezeu] nu a făcut altă plăsmuire, ci, luând o mică parte din plăsmuirea gata făcută, a făcut cu ea o flintă desăvârşită. Cât de mare e puterea lui Dumnezeu, Marele Meşter ! Din partea aceea foarte mică a făcut atâtea mădulare, a creat atâtea simţuri şi a făcut o fiinţă întreagă, deplină şi desăvârşită."[498] Dacă doriţi, pot cita multe alte pasaje din aceeaşi lucrare, care arată că Sfântul Ioan Gură de Aur - nu e el oare cel mai de frunte tâlcuitor ortodox al Sfintei Scripturi ? - interpretează pretutindeni textul *Facerii* aşa cum este scris, crezând că nimic altceva decât un şarpe adevărat (prin care a vorbit diavolul) i-a ispitit pe strămoşi în Rai, că Dumnezeu a adus cu adevărat toate animalele înaintea lui Adam ca să le dea nume, iar „numele date atunci animalelor dăinuiesc până astăzi"[499]. (Dar după doctrina evoluţiei multe animale dispăruseră în vremea lui Adam - trebuie deci să credem că Adam nu a numit *toate fiarele* (Fac. 2, 19), ci doar *ceea ce a mai rămas* din ele ?) Sfântul Ioan Gură de Aur, vorbind despre râurile Raiului, spune: „Dar poate că cei care vor să vorbească *după a lor înţelepciune* nu îngăduie iarăşi ca aceste râuri să fie râuri, nici apele să fie ape, ci caută să convingă pe cei ce vor să-şi dea lor spre ascultare auzul, ca să-şi închipuie cu totul altceva. Noi însă, rogu-vă, *să nu dăm ascultare acestora,* ci să ne astupăm urechile la glasul lor, să dăm crezare cuvintelor dumnezeieştii Scripturi, urmând spusele ei; să ne străduim să punem în sufletele noastre învăţăturile cele sănătoase."[500]

Este oare nevoie să citez mai mult din acest dumnezeiesc Părinte ? Ase menea Sfântului Vasile sau Sfântului Efrem, el ne avertizează:

>

* Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere 2, 4, ed. cit,* p. 43. *>

[48] *Ibid.* 15,3, pp. 170-171. <->- » -*->•'.

""Ibid 14, 5, p 163. -*Ibid.* 13,4,pp. 153-154.

„A nu crede în cele scrise în dumnezeiasca Scriptură, ci a introduce altele din. mintea ta - acest lucru socot că aduce mare primejdie pe capul celor ce îndrăznesc să facă aceasta."™ *t

înainte de a continua, voi răspunde pe scurt la o obiecţie pe care-am auzit-o de la apărătorii evoluţiei: ei spun că, dacă cineva citeşte toată Scriptura „aşa cum e scrisă", devine ridicol. Ei spun că, dacă ar trebui să credem că Adam a fost făcut într-adevăr din ţărână, iar Eva din coasta lui Adam, atunci nu trebuie oare să credem şi că Dumnezeu are „mâini", că „umblă" prin Rai şi alte absurdităţi de acest fel ? Dar oricine a citit măcar o singură tâlcuire a Sfinţilor Părinţi la *Cartea Facerii* nu poate face o astfel de obiecţie. Toţi Sfinţii Părinţi disting între ceea ce se spune despre zidirea lumii, ce trebuie luat „aşa cum e scris" (de nu cumva e vorba de o metaforă evidentă sau altă figură de stil, precum *soarele şi-a cunoscut apusul său* din Psalmi; dar acesta e un lucru care nu trebuie explicat decât, poate, copiilor), şi ceea ce se spune despre Dumnezeu care trebuie înţeles, cum spune mereu Sfântul Ioan Gură de Aur, „cu dumnezeiască cuviinţă". De pildă, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

Jar când auzi, iubite, că a sădit Dumnezeu Rai în Eden către Răsărit, înţelege cu dumnezeiască cuviinţă cuvântul «a sădit», înţelege că «a poruncit». Crede cele ce spune mai departe Scriptura, *crede că Raiul a fost făcut în locul în care a spus Scriptura. "*[502]

Sfântul Ioan Damaschin, în lucrarea sa *Despre erezii,* descrie explicit interpretarea alegorică a Raiului ca parte a unei erezii, cea a origeniştilor:

„Aceştia explică Raiul, cerul şi toate celelalte în sens alegoric.""[03] = Atunci ce să înţelegem despre acei Sfinţi Părinţi cu profundă viată duhovnicească ce tâlcuiesc *Cartea Facerii* şi alte'Sfinte'Scripturi în înţeles duhovnicesc sau tainic ? *Dacă noi înşine nu ne-am îndepărtat prea mult de înţelegerea patristică a Scripturii, atunci nu vom întâmpina nici un fel de 'greutate.* Acelaşi text al Sfintei Scripturi este adevărat „aşa cum e scris", dar are *şi* o tâlcuire duhovnicească. Iată ce a zis marele Părinte al pustiei, Sfântul Macarie cel Mare, un Sfânt văzător cu duhul ce a înviat şi morţi:

„Raiul s-a închis, iar Heruvimului celui cu sabia de foc i s-a dat poruncă să oprească intrarea omului în el; acest fapt, *care atunci s-a întâmplat în chip văzut,* se întâmplă şi acum în fiecare suflet în chip nevăzut."[504]

Modernii noştri „eruditi patrologi" ce se apropie de Sfinţii Părinţi nu ca de nişte izvoare vii ale predaniei, ci ca de nişte „surse academice" moarte, înţeleg întotdeauna greşit acest lucru foarte însemnat. Orice creştin ortodox ce trăieşte în predania Sfinţilor Părinţi ştie că atunci când un Sfânt Părinte

-*Ibid.* 13,3, p. 152.
[31] *Ibid.*
™ St. Ioan Damaschin, *Despre erezii* 64.
[331] St. Macarie cel Mare, *Alte şapte omilii,* 4, 5, *ed. cit,* p. 305.

tâlcuieşte un loc din Sfânta Scriptură duhovniceşte sau alegoric, nu tăgăduieşte prin aceasta înţelesul său literal, despre care presupune că cititorul ştie destul spre a-I accepta. Voi dau un exemplu limpede de acest tip.

Dumnezeiescul Grigorie Teologul, în *Cuvântul, la Arătarea Domnului,* scrie despre Pomul Cunoştinţei:

> „Pomul acela, pe cât îmi pare, era contemplaţia, la care numai cei ce au ajuns la deplinătatea deprinderii pot pătrunde Tară primejdie."[505]

Avem aici o tâlcuire duhovnicească adâncă, şi nu cunosc nici un alt pasaj din scrierile acestui Părinte unde să spună explicit că pomul era şi un pom în sens literal, „aşa cum e scris". Oare întrebarea dacă el a „alegorizat" cu totul istorisirea despre Adam şi despre Rai rămâne „o chestiune deschisă", cum ar zice eruditii noştri universitari?

Desigur, ştim din alte scrieri ale Sfântului Grigorie că el nu alegoriza pe Adam şi Raiul. Dar, lucru şi mai important, avem mărturia directă a altui mare Părinte privitor la însăşi problema tâlcuirii date de Sfântul Grigorie Pomului Cunoştinţei.

Dar, înainte de a prezenta această mărturie, trebuie să fiu sigur că sunteţi de acord cu mine asupra unui principiu fundamental de interpretare a scrierilor Sfinţilor Părinţi. *Atunci când înfăţişează învăţătura Bisericii, Sfinţii Părinţi* (dacă *sunt* Sfinţi Părinţi autentici! nu doar scriitori bisericeşti cu'autoritate nesigură) *nu se contrazic unii pe alţii,* chiar dacă, pentru slaba noastră înţelegere, există *aparent* unele contradicţii între ei. Numai raţionalismul academic ridică pe un Părinte împotriva altuia, consemnează „influenta" unuia asupra altuia, îi împarte în „şcoli" şi „grupări" şi descoperă „contradicţii" între ei. Toate acestea sunt străine modului de înţelegere a Sfinţilor Părinti'de către creştinul ortodox. Pentru noi, învăţătura Sfinţilor Părinţi este un'întreg, şi întrucât e văzut că întregul învăţăturii ortodoxe nu se cuprinde într-un singur Părinte (căci toţi Părinţii sunt oameni, şi deci au şi limite), găsim unele părţi din ea la un Părinte şi alte părţi la alt Părinte, iar un Părinte deslueşte ceea ce este neclar la un alt Părinte; şi nici măcar nu este de primă importantă pentru noi cine anume a spus un lucru, atâta vreme cât este ceva ortodox şi în armonie cu întreaga învăţătură patristică. Sunt sigur că sunteţi de acord cu mine asupra principiului enunţat şi nu veţi fi surprins dacă voi'înfăţişa acum tâlcuirea cuvintelor Sfântului' Grigorie Teologul făcută de un mare Sfânt Părinte ce a trăit la o mie de ani după el: Sfântul Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului.

împotriva Sfântului Grigorie Palama şi a altor Părinţi isihaşti, ce învăţau adevărata învăţătură ortodoxă despre lumina nezidită de pe Muntele Tabo-rului, s-a ridicat raţionalistul apusean Varlaam. Profitând de faptul că Sfântul Maxim Mărturisitorul a numit undeva această Lumină a Schimbării la Fată un

[505] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Arătarea Domnului* 12.

„simbol al teologiei", Varlaam învăţa că Lumina nu este o manifestare a Dumnezeirii, ci doar ceva trupesc; nu'„literal" o Lumină Dumnezeiască, ci doar un „simbol" al ei. Aceasta 1-a făcut pe Sfântul Grigorie Palama să alcătuiască un răspuns care luminează pentru noi legătura dintre tâlcuirea „simbolică" şi cea „literală" a Sfintei Scripturi, îndeosebi în ce priveşte pasajul de la Sfântul Grigorie Teologul citat mai sus. El scrie că Varlaam şi ceilalţi: „nu observă că înţeleptul în cele dumnezeieşti Maxim a numit lumina de la Schimbarea ia Fată a Domnului „simbol al teologiei" în sensul că ni se împărtăşeşte pe măsura noastră, dar că ea ne îndreaptă spre ceva şi mai[f]-înalt. Cum toate cele ce subzistă şi se produc se numesc în teologia analogică şi anagogică îndeobşte simboale, Sfântul Maxim a putut numi şi el aici acea lumină simbol..., precum şi Grigorie supranumit Teologul a numit «contemplaţie» pomul cunoştinţei binelui şi răului. Sfântul Maxim a declarat acea lumină simbol al dumnezeirii pentru contemplarea lui care privea la cele mai înalte. *Dar pentru aceasta ea n-a fost pentru el plăs-' muire şi simbol inconsistent.* Căci şi pe Moisi şi pe Ilie îi declară dumnezeiescul Maxim «simboale», pe unul al judecăţii şi pe celălalt al proniei. *A făcut aceasta oare pentru că nu erau ei prezenţi cu adevărat,* ci au fost = plăsmuiţi şi ei în chip simbolic ? Dar Petru ? Oare nu e el simbolul credinţei pentru cel ce vrea să-I contemple, urcându-1 la un înţeles mai * înalt ? Sau nu e Iacov simbol al nădejdii şi Ioan al iubirii ?"[506] Am putea înmulţi citatele care arată ce învăţau cu adevărat Sfinţii Părinţi despre tâlcuirea Sfintei Scripturi, îndeosebi despre *Cartea Facerii;* dar am înfăţişat suficient spre a arăta că autentica învăţătură patristică pe această temă prezintă grave dificultăţi pentru cel ce ar dori să tâlcuiască *Cartea Facerii* potrivit ideilor şi „înţelepciunii" moderne, şi într-adevăr tâlcuirea patristică face cu neputinţă armonizarea *Facerii* cu teoria evoluţiei, care cere o interpretare total „alegorică" a textului în multe locuri unde tâlcuirea patristică nu îngăduie acest lucru. Doctrina că Adam a fost făcut nu din ţărână, ci prin dezvoltarea dintr-o altă creatură, este o învăţătură nouă, cu totul străină creştinismului ortodox.

în acest punct, „evoluţionistul ortodox" ar putea încerca să-şi salveze poziţia (de a crede atât în teoria modernă a evoluţiei, cât şi în învăţătura Sfinţilor Părinţi) într-unui din modurile următoare:

a. 'Ar putea zice că în prezent cunoaştem mai mult decât Sfinţii Părinţi despre natură, şi deci putem interpreta cu adevărat mai bine decât ei *Cartea Facerii.* însă chiar şi „evoluţionistul ortodox" ştie că *Facerea* nu e un tratat ştiinţific, ci o scriere cosmogonică şi teologică dumnezeiește insuflată. Tâlcuirea Scripturii dumnezeiește insuflate este, desigur, lucrarea teologilor purtători de Dumnezeu, nu a naturaliştilor, care, de obicei, nu cunosc nici

[sot]St. Grigorie Palama, *Apărarea Sfinţilor Isihaşti,* Triada a 2-a, 3, 21-22, *ed. cit,* pp. 291-292.

măcar principiile de temelie ale unei astfel de tâlcuiri. Este adevărat că în *Cartea Facerii* se înfăţişează multe „fapte" despre natură. Dar trebuie avut grijă, fiindcă acele fapte nu sunt fapte de tipul celor pe care le putem observa acum, ci un cu totul alt fel de fapte: facerea cerului şi a pământului, a tuturor animalelor şi plantelor, a întâiului om. Am arătat deja că Sfinţii Părinţi învaţă destul de limpede că, de pildă, facerea întâiului om, Adam, este *cu totul diferită* de naşterea oamenilor de azi; ştiinţa o poate observa numai pe cea din urmă, dar despre facerea lui Adam ea oferă doar *speculaţii filosofice,* nu cunoaştere ştiinţifică. Potrivit Sfinţilor Părinţi, putem şi noi să cunoaştem câte ceva despre lumea întâi-zidită, dar cunoaşterea aceasta nu e accesibilă ştiinţei naturale. Voi discuta această chestiune mai jos.

b. Sau, iarăşi, „evoluţionistul ortodox", spre a păstra neştirbită tâlcuirea patristică măcar a câtorva dintre faptele descrise în *Facere,* poate începe să facă modificări arbitrare ale teoriei evoluţiei înseşi, spre a o face să se „potrivească" cu textul *Facerii.* Astfel, „evoluţionistul ortodox" poate hotărî că facerea întâiului om e o „creaţie specială" ce nu se înscrie în structura generală a restului creaţiei, putând astfel să creadă istorisirea scripturală despre facerea lui Adam mai mult sau mai puţin „aşa cum e scrisă", continuând să creadă în restul celor şase zile ale facerii după „ştiinţa evoluţionistă"; iar un alt „evoluţionist ortodox" ar putea accepta chiar evoluţia omului din creaturile inferioare, specificând totuşi că Adam, „întâiul om care a evoluat", a apărut doar în vremurile recente (după scala temporală evoluţionistă de milioane de ani), păstrând astfel cel puţin realitatea istorică a M Adam şi a celorlalţi Patriarhi, ca şi părerea patristică generală că Adam a fost făcut cam în urmă cu 7 500 de ani. Sunt sigur că veţi fi de acord cu mine că asemenea şiretlicuri raţionaliste sunt cu totul prosteşti şi inutile. Dacă universul „evoluează", cum învaţă filosofia modernă, atunci omul „evoluează" împreună cu el, şi trebuie să acceptăm tot ceea ce atotcunoscătoarea „ştiinţă" ne spune despre vârsta omului; dar dacă învăţătura patristică este corectă,' înseamnă că e corectă atât în privinţa omului, cât şi a restului zidirii.

Dacă îmi puteţi explica cum anume se poate să primeşti tâlcuirea patristică a *Cărţii Facerii* şi să continui a crede în evoluţie, voi fi bucuros să vă ascult; dar va trebui să-mi oferiţi dovezi *ştiinţifice* ale evoluţiei mai convingătoare decât cele existente până acum, căci pentru observatorul obiectiv şi nepătimaş „dovezile ştiinţifice" ale evoluţiei sunt extrem de şubrede. .

■ 5. *Printr-un om a venit moartea (I Corinteni 15, 21)* \

Ajung, în sfârşit, la două dintre cele mai însemnate întrebări ridicate de teoria evoluţiei: firea lumii întâi-zidite şi firea omului întâi-zidit, Adam.

Cred că înfăţişaţi exact învăţătura patristică atunci când ziceţi: „Animalele au ajuns stricăcioase din pricina omului; legea junglei este urmarea că-

derii omului". Sunt şi eu de acord, cum am şi spus, că omul, în latura sa trupească, este legat cu întregul zidirii văzute şi e parte organică a ei, lucru ce ne face să înţelegem felul cum întreaga zidire a căzut o dată cu el în moarte şi stricăciune. Dar dvs. credeţi că aceasta e o dovadă a evoluţiei, dovada că trupul omului a evoluat dinte-o altă creatură ! Cu siguranţă *că,* dacă ar fi aşa, Părinţii cei insuflaţi de Dumnezeu ar fi ştiut, şi nu ar fi trebuit să aşteptăm să vină filosofii atei ai veacurilor al optsprezecelea şi al nouăsprezecelea ca să descopere şi să ne spună acest lucru !

Sfinţii Părinţi au crezut că întreaga zidire a căzut o dată cu Adam, dar *nu* au crezut că Adam a „evoluat" din vreo altă creatură; de ce ar trebui ca eu să cred

altfel decât Sfinţii Părinţi ?

Ajung acum la un lucru foarte important. Dumneavoastră întrebaţi: „Cum anume căderea lui Adam a adus stricăciunea şi legea junglei pentru animale, căci animalele au fost făcute înainte de Adam ? Ştim că animalele mureau, ucideau şi se mâncau între ele încă de la apariţia lor pe pământ, iar nu doar după apariţia omului."[507]

De unde ştim acest lucru ? Sunteţi sigur că aceasta e învăţătura Sfinţilor Părinţi ? Vă explicaţi opinia nu cu citate din vreun Sfânt Părinte, ci dând o filosofie a timpului. Desigur, sunt de acord cu dvs. că Dumnezeu e în afara timpului; pentru el totul e prezent. Dar acest fapt nu e o dovadă că animalele care au murit *din pricina* lui Adam, au murit *înainte* de căderea lui. *Ce anume spun Sfinţii Părinţi* ?

E adevărat, desigur, că cei mai mulţi Părinţi vorbesc despre animale ca fiind deja stricăcioase şi muritoare; dar ei vorbesc despre starea lor căzută. Dar cum era starea lor înainte de călcarea poruncii de către Adam ?

Există o sugestie foarte semnificativă despre acest fapt în tâlcuirea la *Facere* a Sfântului Efrem Şirul. Vorbind despre „pieile" făcute de Dumnezeu pentru Adam şi Eva după călcarea poruncii, Sfântul Efrem scrie:

[557] Nu doar „evoluţioniştii creştini", precum Dr. Kalomiros, ci şi creaţioniştii progresivişti şi adepţii pământului vechi (care nu cred în evoluţie *per se,* ci acceptă schema evoluţionistă a milioanelor de ani) sunt siliţi de către poziţia lor să concluzioneze că au existat milioane de ani de moarte şi decădere înainte de apariţia omului. Iată un exemplu dintr-un articol creaţionist de acest tip, destinat catehizării copiilor: „în urmă cu 2 până la 4 milioane de ani, Dum nezeu a început să creeze mamifere asemănătoare omului sau umanoizi. Aceste făpturi mergeau în două picioare, aveau creiere mari şi foloseau unelte. Unii chiar îşi îngropau mor ţii şi pictau pe pereţii peşterilor. Totuşi, ei erau foarte diferiţi de noi. Ei nu aveau spirit. Nu aveau conştiinţă cum avem noi. Nu se închinau lui Dumnezeu şi nu aveau ritualuri religioase.

Cu timpul, toate aceste creaturi umanoide s-au stins. Apoi, în urmă cu vreo 10 până la 25 de mii de ani, Dumnezeu i-a înlocuit cu Adam şi Eva" (Hugh Ross, „Genesis One, Dino-saurs, and Cavemen", Pasadena, California, Web-site-ul *Reasons ta Belive,* datat 8 iulie 1997. (n.ed.)

[si] în scrisoarea sa, Dr. Kalomiros susţinea că, întrucât Dumnezeu e în afara timpului, cade rea lui Adam avusese un efect retroactiv asupra tuturor celorlalte creaturi; deci „animalele erau în stricăciune mult înainte de apariţia omului pe pământ", (n. ed.)

•■ „S-ar putea socoti că primii părinţi, atingându-şi piepturile cu mâinile, - au descoperit că erau îmbrăcaţi cu îmbrăcăminte făcută din piei de animale - ucise poate chiar în faţa ochilor lor, astfel ca ei să poată să le mă-' nânce carnea, să-şi acopere goliciunea cu pielea *şi, prin chiar moartea acelora, să poată vedea moartea propriului trup"*[509] • Voi discuta mai jos învăţătura patristică despre nemurirea lui Adam înainte de călcarea poruncii, dar aici mă interesează doar problema morţii animalelor înainte de cădere. De ce oare ar sugera Sfântul Efrem că Adam ar fi aflat despre moarte văzând moartea animalelor - *dacă văzuse deja moartea animalelor înainte de călcarea poruncii* (aşa cum susţine părerea evoluţio-

nistă) ? Dar nu este decât o sugestie; sunt alţi Sfinţi Părinţi care vorbesc foarte limpede despre acest subiect, cum voi arăta imediat.

Trebuie însă mai întâi să vă întreb: dacă e adevărat, cum spuneţi, că animalele au murit şi zidirea era stricăcioasă *înainte* de călcarea poruncii de către Adam, cum se face că Dumnezeu a privit la zidirea Sa după fiecare dintre Zilele Facerii şi *a văzut că este bună,* iar după ce a făcu animalele în ziua a cincea şi a şasea *a văzut că erau bune,* iar la sfârşitul zilei a şasea, după facerea omului, *a văzut Dumnezeu toate câte a făcut, şi iată erau bune foarte.* Cum oare puteau fi *bune* dacă erau deja muritoare şi stricăcioase, contrar planului lui Dumnezeu cu ele ? Dumnezeieştile slujbe ale Bisericii Ortodoxe cuprind mai multe pasaje mişcătoare de jelire a „stricăciunii zidirii", ca şi arătări ale bucuriei că Hristos, prin învierea Sa, „a chemat zidirea stricăcioasă." *Cum oare a putut Dumnezeu, văzând jalnica stare a zidirii, să spună că era „ bună foarte " ?*

Apoi iarăşi, citim în textul sfânt al *Facerii: Şi au zis Dumnezeu: Iată, am dat vouă toată iarba ce face sământă de semănat, care este deasupra a tot pământul, şi tot pomul care are întru sine rod cu sământă de semănat va fi vouă de mâncare. Şi tuturor fiarelor pământului şi tuturor pasărilor cerului şi tuturor vietăţilor ce se târăsc pre pământ, care au întru sine suflare de viată, toată iarba verde de mâncare. Şi s-a făcut aşa* (Fac. 1, 29-30). De ce oare, dacă animalele se mâncau între ele înainte de cădere, cum spuneţi, le-a dat Dumnezeu chiar şi *tuturor fiarelor şi tuturor vietăţilor ce se 'târăsc* (multe dintre ele fiind astăzi strict carnivore) doar *toată iarba verde de mâncare* ? Numai la mult timp după călcarea poruncii de către Adam i-a spus Dumnezeu lui Noe: *Şi tot ce se mişcă, carele este viu, va fi vouă de mâncare. Ca pre nişte buruieni de ierburi le-am, dat vouă toate* (Fac. 9, 3). Nu simţiţi oare aici prezenta unei taine ce v-a scăpat până acum, *fiindcă stăruiţi 'â tâlcul textul sfânt al Facerii prin mijlocirea filo sofiei evoluţioniste moderne,* care nu va admite că animalele ar fi putut avea vreodată *o fire deosebită de cea pe care o au în prezent* ? .....

Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 3.

însă Sfinţii Părinţi învaţă limpede că animalele (la fel ca şi omul) erau *diferite* înainte de călcarea poruncii de către Adam! Iată ce scrie Sfântul Ioan Gură de Aur:

„Am dovedit în cele spuse mai înainte că omul avea, la început, stăpânire desăvârşită peste fiare [...] Nici eu n-am să fiu împotrivă că acum ne temem, că ne e frică de animale şi nu mai avem stăpânire asupra lor. [...] *La început lucrurile nu stăteau aşa, ci fiarele se temeau, tremurau şi se* i supuneau *omului, stăpânul lor.* Când omul. a pierdut îndrăznirea din pricina neascultării, i s-a tăiat şi stăpânirea. Că toate animalele erau supuse omului o spune Scriptura. Ascultă: Au adus Dumnezeu la Adam fiarele şi ; toate necuvântătoarele, *să vază ce nume le va pune* (Fac. 2, 19). Când Adam a văzut animalele alăturea de el, nu a fugit ci, ca un stăpân care *i* pune nume robilor de sub stăpânirea sa, aşa a dat şi el nume tuturor fiarelor. [...] Dovada aceasta e îndestulătoare să arate că la început animalele nu înfricoşau pe om. Dar mai este şi o altă dovadă, nu mai neînsemnată decât aceasta, ci chiar cu mult mai puternică. Care este dovada ? Vorbirea şarpelui cu femeia. Dacă şarpele l-ar fi înspăimântat pe om, femeia nu ar fi rămas locului la vederea şarpelui, nu ar fi primit sfatul lui, nu ar fi vorbit cu el cu atâta linişte, ci, îndată ce l-ar fi zărit, s-ar fi spăimântat şi ar fi fugit. Aşa însă, vorbeşte şi nu se teme. *Nu era încă frică pe lume.* »™Nu este oare limpede că Sfântul Ioan Gură de Aur citeşte prima parte a textului *Facerii* „aşa cum e scris", ca pe o relatare istorică a stării omului şi a zidirii înainte de neascultarea lui Adam, când atât omul, cât şi animalele se deosebeau de ceea ce sunt acum ? La fel, Sfântul Ioan Damaschin ne spune că: „pământul dădea roade *de la sine* spre trebuinţa vieţuitoarelor supuse omului. Pe pământ nu era ploaie, nici iarnă. Dar, după călcarea poruncii, când *«s-a alăturat cu dobitoacele cele fără de minte şi s-a asemănat lor»,* [...] *atunci şi zidirea supusă lui s-a răzvrătit împotriva stăpânului pus de Creator.* *" Poate veţi obiecta că în acelaşi loc Sfântul Ioan Damaschin spune, de asemenea, vorbind de facerea animalelor: „Toate sunt pentru trebuinţa potrivită a omului. Dintre animale, unele sunt pentru hrană, spre exemplu cerbii, oile, căprioarele şi cele asemenea." Dar pasajul trebuie citit *în context;* căci la sfârşitul paragrafului citim (întocmai cum ati observat că Dumnezeu a făcut omul parte bărbătească şi femeiască *ştiind mai dinainte* călcarea poruncii de către Adam): „Căci Dumnezeu, pentru că ştie toate înainte de facerea lor, a ştiut că omul, prin voia sa slobodă, are să calce porunca şi are să fie supus stricăciunii; pentru care pricină a făcut toate spre trebuinţa lui potrivită, pe unele în tărie, pe altele pe pământ şi pe altele în apă."[512']

[50] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 9, 4, *ed. cit,* pp. 110-111.

[a] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 10, *ed. cit.,* p. 66.

[s"] *ibid.*

Nu vedeţi oare, din Sfânta Scriptură şi de la Sfinţii Părinţi, că Dumnezeu creează făpturile în aşa fel încât să fie de folos omului *chiar în starea sa stricăcioasă;* dar El *nu le creează gata stricăcioase,* şi nu au fost stricăcioase *până ce Adam a păcătuit.*

Dar să cercetăm acum pe un Sfânt Părinte ce vorbeşte cu totul desluşit despre *nestricăciunea zidirii înainte de neascultarea lui Adam:* Sfântul Gri-gorie Sinaitul. Este un Sfânt Părinte cu una dintre cele mai înalte vieţi duhovniceşti şi cu o teologie foarte ortodoxă, ce a ajuns la culmile vederii dumnezeieşti. în *Filocalie* el scrie:

„Deci spun că *zidirea nu a fost făcută la început stricăcioasă. Dar mai pe urmă s-a stricat* şi s-a supus deşertăciunii, adică omului, potrivit Scripturii (Rom. 8, 20), însă nu de bună voie, ci fără să vrea, pentru cel ce a supus-o în nădejdea înnoirii lui Adam, cel ce s-a stricat. înnoindu-1 însă şi sfintindu-1 pe acesta, chiar dacă poartă trup stricăcios pentru viata vremelnică, a înnoit-o şi pe ea, deşi nu a izbăvit-o încă de stricăciune."[513] Mai mult, acelaşi Părinte ne dă amănunte grăitoare despre starea zidirii (îndeosebi a Raiului) înainte de călcarea poruncii de către Adam:

„[Raiul] cel din Eden este un loc [...], sădit de Dumnezeu cu tot felul de verdeaţă bine mirositoare. El nu este nici cu desăvârşire nestricăcios, nici cu totul stricăcios, ci *aşezat la mijloc între stricăciune şi nestricăciu-ne,* încât este pururea încărcat cu roade şi împodobit cu flori, având neîncetat şi poame crude şi poame coapte. Căci pomii putregăiţi şi roadele răscoapte căzute la pământ se fac humă bine mirositoare şi *nu împrăştie miros de stricăciune ca plantele lumii.* Iar aceasta se întâmplă din marea bogăţie şi sfinţenie a harului, care covârşeşte acolo pururea."[514] (Pasajul este scris la timpul prezent -fiindcă Raiul unde a fost aşezat Adam există şi acum, dar nu este văzut de organele de simt cele fireşti.)

Ce oare veţi'zice de aceste citate ? Veţi fi oare tot aşa de sigur că, după cum învaţă filosofia evoluţionistă uniformistă, zidirea dinainte de cădere era exact la fel cu cea de după cădere ? Sfânta Scriptură ne învaţă că *Dumnezeu moarte nu a făcut* (întel. 1,13) iar Sfântul Ioan Gură de Aur învaţă:

> „Tot aşa cum zidirea s-a făcut stricăcioasă când trupul tău s-a făcut stricăcios, la fel când trupul tău se va face nestricăcios, şi zidirea va urma lui, fâcându-se deopotrivă cu el."[515] Iar Sfântul Macane cel Mare spune:
>
> „[Adam] ca domn şi împărat a fost pus peste toate zidirile. [...] *Şi fiind el luat în robie,* a fost luată în robie şi zidirea care îi slujea şi se supunea lui; căci prin el moartea a stăpânit peste tot sufletul."[516]

[5U] St. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci" 11, *m Filocalia,* voi. 7, *ed. cit,* p. 94.
-[514]*IbuL,* 10, pp. 93-94
[56] Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântul 14 la Romani, 5.*
* Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti* 11,5.

învăţătura Sfinţilor Părinţi, dacă o primim „aşa cum e scrisă", neîncercând s-o reinterpretămprin mijlocirea înţelepciunii noastre lumeşti, ne arată limpede că *starea făpturilor înainte de călcarea poruncii de către Adam era cu totul diferită de starea lor prezentă.* Nu vreau să spun că ştiu cu exactitate care era acea stare; starea dintre stricăciune şi nestricăciune este foarte tainică pentru noi, care trăim cu totul în stricăciune. Un alt mare Părinte ortodox, Sfântul Simeon Noul Teolog, învaţă că legea firii pe care o cunoaştem în prezent este diferită de legea firii de dinainte de călcarea poruncii de către Adam El scrie: „Cuvintele şi hotărârile lui Dumnezeu s-au făcut lege a firii. Deci şi

osânda lui Dumnezeu, rostită de El ca urmare a neascultării întâiului
Adam - adică osândirea la moarte şi stricăciune - s-a făcut lege a firii,
veşnică şi neschimbătoare."[517]

Cine dintre noi, oameni păcătoşi, poate spune care a fost „legea firii" înainte de călcarea poruncii de către Adam ? *Cu siguranţă că ştiinţa naturii,* legată cu totul de observarea stării prezente a creaţiei, *nu are cum să o cerceteze.*

Atunci, cum anume să ştim măcar câte ceva despre ea ? Dumnezeu ne-a descoperit ceva din ea prin Sfânta Scriptură. Dar mai ştim, din scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul (şi din alte scrieri pe care le voi cita mai jos), că Dumnezeu a descoperit şi altceva decât există în Scriptură. Ajung astfel la o altă întrebare extrem de importantă ridicată de evoluţie.

* Vrt *6. Vederea dumnezeiască*

Care e obârşia adevăratei cunoaşteri a lumii întâi-zidite şi cum. se deosebeşte ea de ştiinţă ? Cum poate Sfântul Grigorie Sinaitul să ştie ce se întâmplă cu fructele coapte din Rai, şi de ce nu pot ştiinţele naturii să descopere asemenea lucruri ? Fiind şi dumneavoastră un iubitor al' Sfinţilor Părinţi, cred că ştiţi deja răspunsul laîntrebare. Voi înfăţişa totuşi răspunsul,'îhtemeindu-mănupejudecata mea, ci pe neîndoielnica autoritate a unui Sfânt Părinte cu foarte înaltă viată duhovnicească, Sfântul Isaac Şirul, care a vorbit despre urcarea sufletului către Dumnezeu *întemeiat pe propria experienţă.* Descriind cum se răpeşte sufletul la gândul veacului viitor al nestricăciunii, Sfântul Isaac scrie:

„Şi apoi se înaltă de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Şi se gândeşte cum *le-a adus dintr-o datăpe toate la fiinţă* din cele ce nu sunt, numai prin bunăvoirea Lui."[518] Vedeţi deci că Sfântul Grigorie Sinaitul şi alţi Sfinţi Părinţi cu înaltă viată duhovnicească au văzut lumea întâi-zidită *în starea vederii dumnezeieşti*

" Sf. Simeon Noul Teolog, *Omilia 38.* [51S] Sf. Isaac Şirul, *Cuvinte despre nevoinţă,* Cuv. LXXXV, *ed. cit,* p. 447.

aflată dincolo de orice cunoaştere firească ? însuşi Sfântul Grigorie Sinaitul afirmă că cele „opt vederi generale" ale stării rugăciunii desăvârşite sunt: (1) Dumnezeu, (2) puterile îngereşti, (3) *„alcătuirea lucrurilor văzute",* (4) pogorârea Cuvântului (întruparea), (5) învierea de obşte, (6) a Doua Venire a lui Hnstos, (7) chinurile veşnice, (8) veşnica împărăţie a Cerurilor.[519] De ce oare se cuprinde şi „alcătuirea lucrurilor văzute" laolaltă cu restul celor ce tin de vederea dumnezeiască, aflate toate exclusiv în sfera cunoaşterii teologice, iar nu a cunoaşterii ştiinţifice ? Oare nu fiindcă există un aspect şi o stare a făpturilor *dincolo de sfera cunoaşterii ştiinţifice* care poate fi văzută, cum însuşi Sfântul Isaac a văzut zidirea lui Dumnezeu, numai în vedenie, prin harul lui Dumnezeu ? Obiectele acestei vederi, învaţă Sfântul Grigorie, „se văd într-o lumină îndepărtată şi se află în cei ce au dobândit prin har multă curăţie a mintii.»[520]

în alt loc, Sfântul Isaac Şirul descrie limpede *deosebirea dintre cunoaşterea firească şi credinţă,* care conduce la vedere:

> „Cunoaşterea e îngrăditura firii, păzind-o în toate cărările ei. Iar credinţa îşi face călătoria ei mai presus de fire. Cunoaşterea nu încearcă să se apropie de nici o lucrare care calcă firea, ci se tine departe de ea. Dar credinţa o primeşte cu uşurinţă şi zice: *Preste aspidă şi vasilisc vei încăleca, şi vei călca preste leu şi preste balaur* (Ps. 90, 13). [...] Pentru că mulţi au intrat prin credinţă în foc şi au înfrânt puterea arzătoare a focului şi au trecut prin el nevătămaţi; şi au călcat pe spatele mării şi au ajuns la uscat. Şi toate sunt mai presus de fire şi protivnice modurilor cunoaşterii, şi au dovedit-o pe aceasta deşartă în toate modurile şi legile ei. Ai văzut cum păzeşte cunoaşterea hotarele firii ? Şi ai văzut cum se ridică credinţa mai presus de fire şi îşi face acolo calea călătoriei ? Metodele cunoaşterii au cârmuit lumea cinci mii de ani, sau ceva mai puţin sau mai mult, şi omul nu a putut să-şi ridice nicidecum capul de la pământ şi să simtă puterea Ziditorului său, până ce a răsărit credinţa noastră şi ne-a slobozit pe noi de întunerecul lucrării pământeşti şi din robia de după împrăştierea cea deşartă. Şi chiar şi acum, când am aflat marea cea neînviforată şi comoara cea fără lipsuri, încă dorim să ne aplecăm spre izvoarele sărace. Nu este cunoştinţă rară lipsuri, oricât de mult s-ar îmbogăţi. Dar vistieriile credinţei nu le încape cerul şi pământul."[521]

Vedeţi acum care e miza disputei dintre înţelegerea patristică a *Facerii* şi doctrina'evoluţiei ? Doctrina evoluţiei încearcă să înţeleagă tainele zidirii lui Dumnezeu prin cunoaşterea firească şi filosofia lumească, neluând în consideraţie nici măcar posibilitatea ca în aceste taine să existe ceva care să le plaseze dincolo de capacităţile sale de cunoaştere; pe când *Cartea Facerii*

[519] Sf. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci" 130, ^*Filocalia,* voi. 7, *ed. cit,* p. 151.
™*Ibid.*
[521] Sf. Isaac Şirul, *op. cit, Cuv.* LXII, pp. 322-324.

este o istorisire a zidirii lui Dumnezeu *aşa cum a fost văzută în vedenie dumnezeiască de către văzătorul de Dumnezeu Moisi,* iar vedenia lui e confirmată şi de experierea Sfinţilor Părinţi de mai târziu. Insă, deşi cunoaşterea dumnezeiește descoperită e mai înaltă decât cunoaşterea firească, noi ştim că nu poate exista vreun conflict între *adevărata* descoperire şi *adevărata* cunoaştere firească, dar poate exista conflict între descoperirea dumnezeiască *şifilosofia omenească,* care adesea rătăceşte. Deci nu există conflict între cunoaşterea zidirii cuprinse în *Facere,* aşa cum ne-o tâlcuiesc Sfinţii Părinţi, şi adevărata cunoaştere a făpturilor pe care ştiinţa modernă a dobândit-o prin observaţie; dar, cu siguranţă, există un conflict de neîmpăcat între cunoaşterea cuprinsă în *Facere şi deşartele speculaţii filosofice ale savanţilor moderni, neluminate de credinţă, despre starea 'lumii în cele Şase Zile ale Facerii.* Acolo unde există un conflict real între *Facere* şi filosofia modernă, *dacă vrem să cunoaştem adevărul, trebuie să primim învăţătura Sfinţilor Părinţi şi să respingem falsele păreri ale filosofilor ştiinţei.* Lumea a devenit aşa de molipsită de deşartă filosofie modernă *cu pretenţie de ştiinţă,* încât foarte putini, chiar între creştinii ortodocşi, au dorinţa sau putinţa de a cerceta această problemă nepătimaş şi de a descoperi ce anume au învăţat *cu adevărat* Sfinţii Părinţi, *iar apoi să primească învăţătura patristică chiar dacă ea pare curată nebunie deşartei înţelepciuni a lumii acesteia.*

în ce priveşte adevărata viziune patristică despre lumea întâi-zidită, cred că v-am arătat deja destule păreri patristice care, la prima vedere, par „surprinzătoare" pentru creştinul ortodox a cărui înţelegere a *Facerii* a fost întunecată de filosofia ştiinţifică modernă. Poate cel mai surprinzător e faptul că Sfinţii Părinţi înţelegeau textul *Facerii* „aşa cum e scris", neîngăduindu-ne să-I'tâlcuim'„liber" sau alegoric. Mulţi creştini ortodocşi cu o educaţie „modernă" s-au obişnuit să asocieze o asemenea interpretare cu fundamentalis-mul protestant, temându-se a fi socotiţi naivi de către sofisticaţii filosofi ai ştiinţei; dar este limpede cu cât mai profundă este adevărata tâlcuire patristică decât cea a fundamentaliştilor, pe de-o parte, care nu au auzit măcar vreodată de vederea dumnezeiască şi a căror interpretare coincide, poate, pe alocuri, doar din întâmplare cu cea a Sfinţilor Părinţi; iar, pe de altă parte, cu cât mai profundă este tâlcuirea patristică'decât a celor ce acceptă necritic speculaţiile filosofiei moderne ca şi cum ele ar fi cunoaştere autentică.

Poate creştinul ortodox „modern" ar putea să înţeleagă că nestricăciunea lumii întâi zidite depăşeşte competentele de investigare ale ştiinţei dacă ar cerceta realitatea de fapt a nestricăciunii *aşa cum s-a înfăţişat prin lucrarea lui Dumnezeu chiar şi în lumea noastră stricăcioasă.* Nu putem afla o altă înfăţişare mai înaltă a acestei nestricăciuni decât la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, despre care cântăm: „Carea fără stricăciune pre Dumnezeu Cuvântul ai născut, pre tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu te mărim". Cântările Născătoarei de Dumnezeu din sfintele noastre slujbe ortodoxe

sunt pline de această învăţătură. Sfântul Ioan Damaschin arată că în două privinţe este această nestricăciune *mai presus de legile firii.* Naşterea lui Hristos a fost „mai presus de firea naşterii, pentru că s-a născut fără tată" şi „mai presus de legea naşterii, căci s-a născut fără să pricinuiască durere"[522]. Ce anume spune creştinul ortodox când un necredincios modern, sub influenţa filosofi ei naturaliste moderne, stăruie zicând că o asemenea nestricăciune este „imposibilă" şi le cere creştinilor să creadă doar ceea ce poate fi dovedit sau observat de ştiinţă ? Oare nu rămâne la credinţa sa, care e o cunoaştere dumnezeiească descoperită, *în ciuda „ştiinţei" şi a filo sofiei sale* ? Oare nu îi spune acestui pseudo-savant că *nu are cum să cunoască sau să înţeleagă această realitate a nestricăciunii, întrucât lucrările lui Dumnezeu sunt mai presus de fire ?* Atunci de ce ar trebui să şovăim a crede adevărul despre zidirea de dinainte de căderea lui Adam, dacă ne-am încredinţat că Sfinţii Părinţi ne învaţă într-adevăr că acesta e un lucru ce depăşeşte cu totul competenţa de investigare sau cunoaştere a ştiinţei ? Cine acceptă filosofia evoluţionistă despre zidirea de dinainte de călcarea poruncii de către Adam, respingând astfel învăţătura patristică, nu face decât ca, în sufletul său şi în sufletul altora, să pregătească acceptarea unei păreri evoluţioniste sau a altor păreri pseudo-ştiinţifice şi asupra multor altor învăţături ortodoxe. Auzim azi pe mulţi preoţi ortodocşi zicând: „Credinţa noastră în Hristos nu depinde de felul cum tâlcuim *Facerea.* Puteţi crede aşa cum doriţi." Dar cum se poate ca neglijarea înţelegerii unei părţi a descoperirii lui Dumnezeu (care, fie spus, este chiar strâns legată de Hristos, al Doilea Adam, Care s-a întrupat *spre a ne reaşeza în starea noastră dintru început)* să nu ducă la neglijarea înţelegerii întregii învăţături a Bisericii Ortodoxe ? Nu degeaba Sfântul Ioan Gură de Aur leagă strâns *dreapta şi neabătuta tâlcuire a Scripturii (îndeosebi a Facerii) de dogmele cele drepte care sunt esenţiale pentru MÂNTUIREA noastră.* Vorbind despre cei ce tâlcuiesc *Cartea Facerii* alegoric, el spune:

> „Noi însă, rogu-vă, să nu dăm ascultare acestora, ci să ne astupăm urechile la glasul lor, să dăm crezare cuvintelor dumnezeieştii Scripturi, urmând spusele ei; să ne străduim să punem în sufletele noastre învăţăturile cele sănătoase şi, o dată cu aceasta, să ducem şi viaţă curată, pentru ca şi viaţa să dea mărturie de dogmele noastre, dar şi dogmele să ne arate viaţa vrednică de credinţă. Nu avem nici un folos dacă dogmele ne sunt drepte, dar viaţa stricată; şi iarăşi, nici nu putem câştiga ceva de folos pentru mântuirea noastră dacă avem viaţă curată, dar nu ţinem seamă de dogme. Se cuvine dar să ne împodobim cu amândouă, şi cu învăţături drepte, şi cu viaţă curată, dacă vrem să scăpăm de iad şi să dobândim împărăţia."[523]

[52] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* IV, 14, *ed. cit.,* p. 171.
[s] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13, 4, *ed. cit.,* pp. 153-154.

Mai e un lucru privitor la starea lumii întâi-zidite care v-ar putea stârni mirarea: ce se întâmplă cu „milioanele de ani" ai existentei lumii pe care ştiinţa îi cunoaşte „ca fiind o realitate" ? Scrisoarea de fată a devenit deja prea lungă şi nu pot discuta problema aici. Dar, dacă doriţi, într-o altă scrisoare, aş putea discuta şi această chestiune, inclusiv „radiocarbonul" şi alte sisteme de datare „absolută", dându-vă *opiniile unor savanţi cu renume* despre ele şi arătându-vă cum şi aceste „milioane de ani" *nu sunt nicidecum, o realitate de fapt,* ci tot o „filosofie". Ideea aceasta nici măcar nu i-a trecut cuiva prin gând până ce oamenii, *sub influenta filo sofiei naturaliste,* începuseră deja *să creadă* în evoluţie şi au văzut că, dacă evoluţia e adevărată, atunci lumea *trebuie* să aibă milioane de ani vechime (întrucât evoluţia *nu a fost niciodată observată,* ea nu poate fi concepută decât presupunându-se durate de nenumărate milioane de ani care pot săvârşi aceste procese, ce sunt prea „minuscule" spre a fi zărite de savanţii contemporani). Dacă veţi cerceta problema obiectiv şi nepătimaş, separând dovezile autentice de presupuneri şi filosofie, veţi vedea, cred eu, că nu există adevărate dovezi de fapt care să ne oblige să credem că pământul e mai vechi de 7500 de ani. Credinţa noastră în această privinţă *depinde în întregime defilosofia noastră despre creaţie.*

Spre a rezuma învăţătura patristică despre lumea întâi-zidită cel mai bun lucru pe care pot să-l' fac este să copiez dumnezeieştile cuvinte ale unui Sfânt Părinte care a strălucit în aşa măsură în rugăciunea mintii, încât a fost doar al treilea Părinte numit de întreaga Biserică ortodoxă „Teologul": mă refer la Sfântul Simeon Noul Teolog. în *Omilia 45,* vorbind din predania patristică şi, probabil, şi din propria experienţă, el spune:

> „Dumnezeu n-a dat dintru început oamenilor întâi-plăsmuiti numai Raiul, cum socotesc unii, nici nu 1-a zidit numai pe acela nestricăcios, ci a făcut mult mai mult: aducând la existentă înaintea aceluia întreg pământul pe care-1 locuim şi toate cele de pe pământ, precum şi cerul cu cele din el, în ziua a şasea 1-a plăsmuit pe Adam şi 1-a aşezat domn şi împărat al întregii zidiri văzute. Nici Eva nu era făcută atunci, nici Raiul, ci fusese făcută de Dumnezeu doar această lume, fiind creată nestricăcioasă, chiar dacă materialnică şi simţită. Şi pe aceasta Dumnezeu a dat-o lui Adam şi celor ce aveau să se nască din el, cum zice dumnezeiasca Scriptură (Facere 1, 26-30). [...] *Şi a sădit Dumnezeu Rai în Eden către răsărit. Şi a făcut Dumnezeu să răsară încă din pământ tot pomul frumos la vedere şi bun la mâncare* (Fac. 2, 8-9) *având tot felul de roade care nici nu se stricau nici nu lipseau vreodată, ci erau pururea proaspete şi dulci,* făcând negrăită plăcerea şi desfătarea oamenilor celor întâi-plăsmuiti. Căci se cuvenea ca *trupurilor lor nestricăcioase să li se ofere şi o hrană nestricăcioasă.* [...] *Adam a fost plăsmuit având un trup nestricăcios,* chiar dacă materialnic şi încă nu cu totul duhovnicesc, şi a fost aşezat de Ziditorul Dumnezeu *ca împărat nemuritor într-o lume nestricăcioasă, adică nu numai în Rai, ci în tot pământul de sub cer...*

[După călcarea poruncii de către Adam] Dumnezeu nu a blestemat TRaiull..., ci a blestemat tot restul pământului fiindcă, precum spuneam, *era nestricăcios,* cum era şi Raiul, şi oferea de la sine de toate. [...] Pe drept cuvânt deci trebuia ca acela ce se coborâse, prin călcarea poruncii, spre stricăciune şi moarte, să locuiască un pământ trecător şi stricăcios şi să guste după vrednicie o astfel de hrană. [...] [Apoi şi] toată zidirea adusă de Dumnezeu din nefiinţă, văzându-l ieşind din Rai, n-a mai vrut să se supună celui ce călcase porunca... celui răzvrătit. [...] [Dar] Dumnezeu... le retine pe toate cu puterea, milostivirea şi bunătatea Sa, opreşte pornirea tuturor făpturilor şi le supune pe toate, de îndată, acestuia ca şi mai înainte, pentru ca, slujind omului pentru care a fost făcută, deşi *a ajuns strică-cioasă* pentru cel stricăcios, atunci când acela se va înnoi iarăşi şi se va face duhovnicesc, nestricăcios şi nemuritor, slobozindu-se din robie, şi zidirea cea supusă de Dumnezeu celui răzvrătit şi care a slujit acestuia se va reînnoi împreună cu el, ca să se facă nestricăcioasă şi să ajungă toată duhovnicească...

Că nu se cuvenea ca trupurile oamenilor să fie înviate şi să fie făcute nestricăcioase înainte de înnoirea făpturilor, ci *aşa cum această [zidire] a fost adusă mai Măi la existenta nestricăcioasă, şi după ea omul,* tot aşa iarăşi mai întâi zidirea trebuie să se prefacă, şi deci să se schimbe de la stricăciune la nestricăciune, şi aşa, împreună cu ea şi deodată cu ea, se vor înnoi şi trupurile stricăcioase ale oamenilor, pentru ca omul, fâcân-du-se iarăşi duhovnicesc şi nemuritor, să locuiască într-un loc nestricăcios, veşnic şi duhovnicesc... Ai văzut că nu pe nedrept am spus: *creaţia aceasta a.fost adusă la început la existentă de către Dumnezeu nestricăcioasă toată şi în starea Raiului* ? Dar, blestemată fiind, s-a mutat spre stricăciune şi robie, supunându-se deşertăciunii oamenilor.

Vezi însă acum care va fi şi strălucirea ei ultimă. Prin urmare, chiar şi reînnoită, zidirea nu va fi iarăşi la fel cum a fost adusă la existentă la în ceput - să nu fie ! Ci, aşa cum se seamănă trup sufletesc, după cum spune cuvântul (1 Cor. 15, 44), şi se ridică trup nu aşa cum a fost cel al omului întâi-plăsmuit înainte de cădere, adică materialnic, sensibil şi schimbător, având nevoie de hrană sensibilă, ci se scoală trup în întregime duhovni cesc şi neschimbabil... în acelaşi chip şi toată zidirea se va face la un semn al lui Dumnezeu nu aşa cum a fost adusă la existentă, materială şi sensibilă, ci va fi refăcută printr-o naştere din nou într-o locuinţă nemate-rialnică şi duhovnicească, mai presus de orice simţire. "[524]

Poate oare exista o învăţătură mai limpede despre starea lumii întâi-zidite înainte de călcarea poruncii de către Adam ?

[524] Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice si etice, ed. cit,* pp. 112-113; 116-119; 127-128.

7. *Natura omului* «■*.

Ajung acum la ultima şi cea mai importantă întrebare pusă teologiei ortodoxe de teoria modernă a evoluţiei: *firea omului* şi îndeosebi *firea omului întâi-zidit, Adam.* Spun că aceasta este „cea mai importantă întrebare" pusă de evoluţie fiindcă doctrina despre om, antropologia, se apropie cel mai mult de teologie şi în ea, probabil, se poate identifica cel mai bine în chip teologic rătăcirea evolutionismului. Cum bine se ştie, ortodoxia are o învăţătură destul de diferită de' cea romano-catolică în ce priveşte firea omului şi harul dumnezeiesc, şi voi încerca să arăt cum concepţia teologică despre firea omului implicată de teoria evoluţiei, pe care ati înfăţişat-o explicit în scrisoarea dvs., nu este concepţia ortodoxă despre om, ci e mult mai apropiată de concepţia romano-catolică^ şi aceasta nu e decât confirmarea faptului că teoria evoluţiei, departe de a fi fost învăţată de vreun Părinte Ortodox, e doar un produs al mentalităţii apusene apostate şi chiar - deşi la origine a fost o „reacţie" împotriva romano-catolicismului şi protestantismului - are rădăcini adânci în tradiţia scolastică romano-catolică.

Concepţia despre firea omenească şi facerea lui Adam pe care o înfăţişaţi în scrisoarea dvs. este foarte mult influenţată de părerea dvs. că Adam, în ce priveşte trupul, era un „animal evoluat". Această părere ati dobândit-o nu de la Sfinţii Părinţi (căci nu veţi putea găsi nici un singur Părinte care să creadă acest lucru, şi v-am arătat deja că Părinţii cred într-adevăr „literal" că Adam a fost făcut din ţărână, nu din vreo altă făptură), ci de la ştiinţa modernă. Deci, mai înainte de toate, să cercetăm concepţia ortodoxă patristică despre natura şi valoarea cunoaşterii ştiinţifice seculare, îndeosebi în legătură cu cunoaşterea revelată, teologică.

Concepţia patristică în această privinţă e foarte bine înfăţişată de marele Părinte isihast, Sfântul Grigorie Palama, care a fost silit să apere teologia ortodoxă şi experierea duhovnicească tocmai împotriva unui raţionalist apusean, Varlaam, care dorea să reducă experierea duhovnicească şi cunoaşterea isihastă la ceva ce se poate atinge prin ştiinţă şi filosofic Ca răspuns, Sfântul Grigorie a înfăţişat principiile generale care se aplică foarte bine şi în zilele noastre când savanţii şi filosofii cred că pot înţelege tainele zidirii şi firea omului mai bine decât teologia ortodoxă. El scrie:

> „începutul înţelepciunii este a fi destul de înţelept spre a deosebi şi a voi mai bine decât înţelepciunea cea joasă, pământească şi deşartă, pe cea cu adevărat folositoare, cerească şi duhovnicească, cea care vine de la Dumnezeu şi duce la El, şi care îi face pe potriva lui Dumnezeu pe cei ce o dobândesc."[525]

El învaţă că numai înţelepciunea cea din urmă este bună în sine, pe când prima este'şi bună şi rea:'

[525] Sf. Grigorie Palama, *Apărarea sfinţilor isihaşti,* Triada 1, 2.

„îndeletnicirea cu harurile feluritelor limbi, cu puterea ritoricească, cu cunoaşterea istoriei, cu descoperirea tainelor firii, cu feluritele meşteşuguri ale logicii... toate aceste lucruri sunt şi bune şi rele, nu doar *fiindcă se înfăţişează după cugetul celor ce le folosesc şi cu uşurinţă iau forma ce le este dată de punctul de vedere al celor ce le stăpânesc,* ci şi fiindcă studierea lor este un lucru bun numai întrucât fac ca ochiul sufletului să dobândească o privire mai pătrunzătoare. Dar a te dărui cercetării lor spre a rămâne în aceasta până în vârsta bătrâneţii este un lucru rău."[526] Mai mult, chiar:

„dacă unul dintre Părinţi zice acelaşi lucru ca şi cei din afară, *potrivirea este numai în cuvinte, cugetul fiind deosebit.* Căci cel dintâi are, după Pavel, *mintea lui Hristos* (I Cor. 2, 16), pe când cel din urmă înfăţişează cel mult o judecată omenească. *Cât este cerul departe de pământ, aşa sunt departe cugetele mele de cugetele voastre* (Isaia 55, 9), zice Domnul. Şi chiar dacă gândirea acestor oameni ar fi uneori la fel cu cea a lui Moisi, Solomon sau a celor ce urmează lor, la ce le-ar folosi ? Ce om cu mintea teafără şi ţinând de Biserică ar trage de aici încheierea că învăţătura lor vine de la Dumnezeu ?"[527] Din cunoaşterea seculară, scrie Sfântul Gngone,

„ *noi oprim cu străşnicie a aştepta orice fel de desluşire în cunoaşterea celor dumnezeieşti;* căci din aceasta nu e cu putinţă a scoate nici o învăţătură sigură în privinţa lui Dumnezeu. Căci *nebună afăcut-opre ea Dumnezeu.*-™

Iar această cunoaştere poate fi şi vătămătoare şi luptătoare împotriva adevăratei teologii:

„Puterea acestei raţiuni care s-a făcut nebună şi fără viată *începe să se războiască cu cei ce primesc predaniile cu inima curată; ea dispreţuieşte scrierile duhului, după pilda oamenilor ce nu au luat aminte la ele, ridicând zidirea împotriva Ziditorului*™

Cu greu s-ar putea numi mai bine ceea ce au încercat să facă „evolutio-nişti creştini", socotindu-se mai înţelepţi decât Sfinţii Părinţi, *folosind cunoaşterea lumească spre a reinterpreta învăţătura Sfintelor Scripturi şi a Sfinţilor Părinţi.* Cine nu vede oare că duhul raţionalist şi naturalist al lui Varlaam este cât se poate de apropiat de cel al evolutionismului modern ?

Trebuie observat că Sfântul Grigorie vorbeşte despre o cunoaştere ştiinti fică, iar aceasta, la nivelul ei, este *adevărată;* ea devine falsă numai când se războieşte cu mai înalta cunoaştere a teologiei. Dar oare teoria evoluţiei este măcar *adevărată din punct de vedere ştiinţific* ?

[35] *Ibid..* Triada 1,6.
[53] *Ibid,* Triada 1,11.
[38] *Ibid,* Triada 1, 12.
[52"]*lbid,* Triada 1,15.

Am mai vorbit în această scrisoare despre natura îndoielnică a dovezilor ştiinţifice în favoarea evoluţiei în general, despre care voi fi bucuros să vă scriu într-o altă scrisoare. Trebuie însă să spun aici un cuvânt anume despre dovezile ştiinţifice în favoarea *evoluţiei omului,* căci aici începem să atingem dej a domeniui teologiei ortodoxe.

Spuneţi în scrisoarea dvs. că sunteţi fericit de a nu fi citit scrierile lui Teilhard de Chardin şi ale altor exponenţi ai evoluţiei din Apus; abordaţi întreaga chestiune „cu simplitate". Dar mă tem că aici faceţi o greşeală. Este bine şi frumos că primiţi scrierile Sfintei Scripturi şi ale Sfinţilor Părinţi *cu simplitate; aşa şi trebuie primite,* şi tot aşa încerc să le primesc şi eu. Dar de ce trebuie să primim scrierile savanţilor şi filosofilor moderni „cu simplitate", crezându-i pe cuvânt când ne spun că un lucru e adevărat - *chiar când această acceptare ne sileşte să ne schimbăm, părerile teologice ?* Dimpotrivă, *ar trebui să fim foarte critici* când înţelepţii moderni ne spun cum trebuie sătâlcuim Sfintele Scripturi. Trebuie să'fim critici nu doar în privinţa filoso-fiei lor, ci şi în privinţa „dovezilor ştiinţifice" pe care ei le socotesc a veni în sprijinul filosofiei'lor, căci *adeseori '„ dovezile ştiinţifice" sunt şi ele doar filosofic*

Cele spuse se aplică îndeosebi savantului iezuit Teilhard de Chardin; căci acesta nu numai că a scris cea mai răspândită şi mai influentă filosofie şi teologie întemeiată pe evoluţie, *ci a fost şi strâns legat de descoperirea şi interpretarea mai tuturor dovezilor fosile în favoarea „evoluţiei omului" descoperite în timpul vieţii sale.*

Aş vrea acum să vă pun o întrebare ştiinţifică cu totul elementară: care este dovada în favoarea „evoluţiei omului" ? Nici asupra acestei chestiuni nu pot intra în amănunte în prezenta scrisoare, ci o voi discuta pe scurt. Dacă doriţi, vă pot scrie mai amănunţit ceva mai târziu.

Dovezile fosile în favoarea „evoluţiei omului" constau în: Omul de Neanderthal (mai multe exemplare);' Omul de Pekin (câteva cranii); „oamenii" aşa-zişi de Java, Heidelberg, Piltdown (până acum douăzeci de ani), şi recentele descoperiri din Africa: *toate extrem de fragmentare;* de asemenea, încă vreo câteva fragmente. *Totalitatea dovezilor fosile ale „evoluţiei omului" încap într-o ladă de mărimea unui sicriu,* provenind din părţi mult îndepărtate ale pământului, rară vreo indicaţie demnă de crezare a unei vârste măcar *relative* (cu-atât mai puţin „absolute"), *şi fără nici o urmă de indicaţie asupra felului cum aceşti „ oameni" diferiţi se leagă unul de altul,* fie prin descendentă, fie prin înrudire.

Mai mult, în urmă cu douăzeci de ani s-a descoperit că unul dintre aceşti „strămoşi evolutivi ai omului", „omul de Piltdown", era *o fraudă deliberată.* Este interesant că *unul dintre „descoperitorii" „omului" de Piltdown* era Teilhard de Chardin - lucru pe care nu-1 veţi găsi în majoritatea manualelor ori biografiilor sale. El a „descoperit" caninul acestei creaturi măsluite - dinte care fu-

şese deja vopsit cu intenţia de a înşela asupra vârstei sale atunci când 1-a descoperit ! Nu am dovezi spre a spune că Teilhard de Chardin a participat în mod conştient la fraudă; cred că e mai plauzibil să fi fost o victimă a adevăratului autor al fraudei, *fiind aşa de dornic să găsească dovezi în favoarea „ evoluţiei omului", în care credea mai dinainte,* încât nici nu a mai dat atenţie dificultăţilor anatomice pe care acest „om" grosolan măsluit le prezenta pentru orice observator obiectiv. Şi totuşi în manualele evoluţioniste tipărite înainte de descoperirea fraudei, Omul de Piltdown era acceptat ca un strămoş evolutiv al omului *fără discuţie;* „craniul" său este chiar desenat (deşi se descoperiseră doar fragmente ale unui craniu); şi se afirma cu încredere că „el combină caracteristicile umane cu altele mult mai înapoiate" (Tracy I. Storer, *Zoologie generală,* 1951). Era, desigur, exact acea „verigă lipsă" necesară dintre om şi maimuţă; iată de ce frauda de la Piltdown *a fost alcătuită tocmai ca un amestec de oase de om şi de maimuţă.*

Ceva mai târziu, acelaşi Teilhard de Chardin a participat la descoperirea şi mai ales la „interpretarea" „Omului de Pekin". Mulţumită „interpretării" sale (căci avea deja reputaţia de a fi unul dintre principalii paleontologi ai lumii), „Omul de Pekin" a intrat şi el în manualele evoluţioniste ca strămoş al omului...

Teilhard de Chardin a fost legat şi de descoperirea ,>v' *mai ales de interpretarea* unora dintre rămăşiţele „Omului de Java", care sunt fragmentare. In fapt, oriunde se ducea, descoperea „dovezi" *ce se potriveau exact cu aşteptările sale* -anume, că omul a „evoluat" din creaturi de tipul maimuţelor.

Dacă veţi cerceta în mod obiectiv toate dovezile fosile în favoarea „evoluţiei omului", cred că veţi descoperi că *nu există nici o dovadă hotărâtoare sau cât de cât rezonabilă în favoarea ei.* O anumită probă e socotită a fi dovadă în favoarea evoluţiei umane *fiindcă oamenii doresc să creadă acest lucru; ei cred într-o filosofie care cere ca omul să fi evoluat din creaturi asemenea maimuţelor.* Omul de Neanderthal este pur şi simplu *Homo sapiens,* nedeosebindu-se de oamenii moderni mai mult decât se deosebesc aceştia între ei, fiind o varietate înlăuntrul unui fel anume sau al unei specii.[530] Vă rog să observaţi că ilustraţiile cu omul de Neanderthal din manualele evoluţioniste sunt invenţia artiştilor *cu idei preconcepute despre cum trebuie să fi arătat „ omul primitiv",* întemeiate pe filosofia evoluţionistă !

[5,0] Mulţi evoluţionist! au ajuns la concluzia că *Homo erectwt* aparţine şi el de specia *Homo sapiens.* De pildă, WiUiam S. Laughlin (Universitatea Connecticutj, studiind pe eschimoşi şi aleuti, a observat multe asemănări între aceste populaţii şi oamenii de tip *Homo erectus (Sinanthropus)* din Asia. El îşi încheie studiul astfel: „Când descoperim că deosebiri semnificative s-au dezvoltat într-o scurtă perioadă de timp între populaţii strâns înrudite şi apropiate, precum cele din Alaska şi Groenlanda, şi când luăm în considerare marile deosebiri ce există între grupuri îndepărtate precum eschimoşii şi aborigenii, despre care se ştie că aparţin aceleiaşi specii de *Homo sapiens,* paie justificat să concluzionăm că *Sinanthropus* aparţine de aceeaşi specie atât de diversă." *(Science* 142, 8 Noiembrie 1963, p. 644). (n. ed.)

Cred că am spus destul, nu spre a arăta că pot dezminţi „evoluţia omului" (căci cine poate *dovedi, sau dezminţi ceva* cu probe atât de fragmentare ? !), ci spre a indica doar că trebuie să fim foarte critici în ce priveşte interpretarea părtinitoare a unor probe aşa de precare. Să-i lăsăm pe păgânii noştri moderni şi pe filosofii lor să se agite la descoperirea fiecărui nou craniu, os sau chiar a unui singur dinte, despre care ziarele titrează: „Descoperirea unui nou strămoş al omului". Aceasta nu tine nici măcar de domeniul cunoaşterii deşarte, ci de domeniul *basmelor moderne,* al înţelepciunii care, cu adevărat, s-a făcut uimitor de nebunească.

Unde anume trebuie să caute creştinul ortodox dacă doreşte să afle adevărata învăţătură despre facerea lumii şi a omului ? Sfântul Vasile ne spune limpede:

> „Ce să spun mai întâi ? De unde să-mi încep tâlcuirea ? Să vădesc deşertăciunea învăţăturii filosofilor profani sau să laud adevărul învăţăturii noastre ? Multe'au grăit filosofii elini despre natură, dar nici una 'dintre ideile lor n-a rămas neclintită şi nerăsturnată; totdeauna ideile celui de-al doilea au surpat ideile celui dintâi, aşa că *nu mai e nevoie să le vădesc deşertăciunea; e îndestulătoare combaterea unora de către alţii. "*[53i] Şi noi, asemeni Sfântului Vasile:
>
> „ *să lăsăm ideile filosofilor profani pe seama celor din afara Bisericii,* •si *iar noi să ne întoarcem la învăţătura Bisericii. "*[5n]

Şi noi, asemeni lui: ii „să cercetăm alcătuirea lumii şi să contemplăm universul *nu pe ' temeiul principiilor filosofiei lumii, ci pe temeiul învăţăturilor pe care -Dumnezeu le-a dat lui Moisi, slujitorul lui, Care i-a vorbit lui Moisi ,'m aievea, iar nu în ghicitură."*[533]

'*■ Vom vedea deci că concepţia evoluţionistă despre obârşia omului în realitate nu numai că nu ne învaţă nimic despre obârşia omului, ci mai curând *învaţă o falsă doctrină despre om.,* cum dovediţi chiar dumneavoastră când sunteţi silit să expuneţi această doctrină *spre a apăra ideea de evoluţie.*

înfăţişând concepţia dvs. despre firea omului, întemeiată pe acceptarea ideii de evoluţie, scrieţi: „Omul nu este *în mod firesc* chip al lui Dumnezeu, în mod firesc el este un animal, o fiară evoluată, ţărână din pământ. El este chip al lui Dumnezeu în mod suprafiresc". Şi iarăşi': „Vedem că prin sine omul nu este nimic, deci să nu fim scandalizaţi de obârşia sa firească". „Suflarea de viată a lui Dumnezeu 1 -a transformat pe animal în om rară a schimba o singură trăsătură anatomică a trupului său, rară a schimba o singură celulă. Nu aş fi surprins dacă trupul lui Adam ar fi fost în toate privinţele trupul unei maimuţe." Apoi: „Omul este ceea ce este nu *pentm firea* sa, care e

[531] Sf. Vasile cel Mare, *Hexaimeron* 1, *2, ed. cit,* pp. 72-73.
"[2]Ibid.,3,3,p. 100.
""lbid.,6, l,p. 131.

ţărână din pământ, ci din pricina harului suprafiresc dat lui de suflarea lui Dumnezeu."

înainte de a cerceta învăţătura patristică despre firea omenească, voi admite: cuvântul „fire" poate fi uşor ambiguu, şi putem găsi locuri unde Sfinţii Părinţi folosesc expresia „firea omenească" aşa cum e folosită în vorbirea curentă, cu referire la firea omenească căzută, ale cărei efecte le observăm în fiece zi. *Dar există o învăţătură patristică mai înaltă despre firea omenească, o doctrină anume asupra firii omeneşti, dată prin descoperire dumnezeiască, ce nu poate fi înţeleasă sau primită de către cel ce crede în evoluţie.* Doctrina evoluţionistă despre firea omenească, întemeiată pe părerea „simţului comun" despre firea omenească căzută, este o învăţătură *romano-cato-lică,* nu ortodoxă.

învăţătura ortodoxă despre firea omenească e înfăţişată cel mai pe scurt în *învăţăturile de suflet folositoare* ale Avvei Dorothei'. Cartea sa e socotită în Biserica Ortodoxă ca ABC-ul sau abecedarul duhovniciei ortodoxe; este prima lectură duhovnicească dată călugărului ortodox, rămânând însoţitorul său nedespărţit pentru restul vieţii, spre a fi citită şi recitită. Este foarte semnificativ faptul că învăţătura ortodoxă despre firea omenească este înfăţişată chiar pe prima pagină a cărţii, căci ea este temelia întregii vieţi duhovniceşti ortodoxe.

Care este acea învăţătură ? Avva Dorothei scrie în primele cuvinte ale Primei învăţături:

> „întru început, după ce a zidit Dumnezeu pe om şi l-a împodobit cu tot felul de fapte bune, l-a pus pe el în Rai, precum zice dumnezeiasca Scriptură, dar i-a dat şi poruncă să nu mănânce din pomul ce era în mijlocul Raiului. Şi aşa se afla acolo, întru rugăciune şi vedere duhovnicească, întru toată slava şi cinstea, iar simţirile îi erau întregi *după fire, precum s-a zidit.* Pentru că după chipul său au făcut Dumnezeu pe om, adică nemuritor şi singur stăpânitor, împodobit cu toate faptele bune. Când însă a călcat porunca şi a mâncat din rodul pomului din care i se poruncise să nu mănânce, atunci a fost izgonit din Rai şi *a căzut din starea cea din fire în cea afară de fire,* adică în păcat, în iubire de slavă şi iubire de poftele lumii acesteia şi în celelalte patimi, stăpânindu-se de dânsele şi robm-du-se lor prin călcarea poruncii."[534]
>
> „[Domnul nostru Iisus Hristos] a luat însăşi firea noastră, însăşi pârga frământăturii noastre şi se face un nou Adam, după chipul Celui ce l -a făcut pe el. *înnoieşte ceea ce este după fire* şi face iarăşi întregi şi nevătămate simţirile noastre cum au fost Tăcute întru început."[535]

* Avva Dorothei, *învăţături si scrisori de suflet folositoare,* Ed. Bunavestire, Bacău, 1997, P. 16.

* Avva Dorothei, în *Filocalia,* voi. 9, *ed. cit.* p. 481.

>: „Fiicele smereniei [sunt] învinovăţirea de sine, neîncrederea în , înţelepciunea noastră, urarea voii proprii.'Prin acestea se învredniceşte

' cineva a se regăsi pe sine şi *a reveni la ceea ce e după fire,* prin curăţire . cu ajutorul poruncilor lui Hristos."[536]

Aceeaşi învăţătură e înfăţişată şi de alţi Părinţi nevoitori. Astfel Avva Isaia Pustnicul învaţă:

f, „întru început, când a făcut Dumnezeu pe om, 1 -a lăsat în Rai, având t, simţirile sănătoase şi *stăruind în ceea ce le era firesc.* Dar când a ascultat „ de înşelătorul lui, atunci simţirile sale *s-au strămutat toate în ceea ce e . potrivnic firii,* iar el s-a aruncat din slava sa."[537]; Acelaşi Părinte continuă:

„Deci cel ce voieşte *să se întoarcă la cele ale firii,* să taie toate voile lui cele după trup, până statorniceşte pe om *în cele pe potriva firii.,"™*

Sfinţii Părinţi învaţă limpede că atunci când Adam a păcătuit, omul nu a pierdut doar ceva ce fusese adăugat firii sale, ci mai curând însăşi firea omenească a fost schimbată, s-a făcut stricăcioasă, deodată cu pierderea harului lui Dumnezeu de către om. Şi sfintele slujbe ale Bisericii Ortodoxe, ce sunt temelia învăţăturii dogmatice ortodoxe şi vieţii noastre duhovniceşti, învaţă limpede că firea omenească pe care o vedem în prezent *nu ne este firească,* ci a devenit stricăcioasă:

„Vindecând/zrea *omenească cea stricată prin călcarea poruncii celei '" de demult,* prunc tânăr se naşte, fără stricăciune" *(Mineiulpe Decembrie, '"* Cântarea a 6-a a Canonului Utreniei, A Născătoarei). ' Şi iarăşi: "* „Vrând să mântuiască din stricăciune *firea omenească cea stricată, h'~* Ziditorul şi Domnul, sălăşluindu-se în pântecele curăţit de Sfântul Duh,

s-a întrupat" *(Mineiulpe Ianuarie,* Cântarea a 5-a a Canonului Utreniei,

A Născătoarei)." * Se poate de asemenea observa în aceste cântări că întreaga concepţie ortodoxă despre întruparea lui Hristos şi mântuirea noastră prin El e legată de *cuvenita înţelegere a firii omeneşti aşa cum a fost ea la început,* întru care am fost reaşezaţi de Hristos. Noi credem că într-o zi vom vieţui împreună cu El *într-o lume foarte asemănătoare cu lumea care a existat aici pe pământ înainte de căderea lui Adam, iar firea noastră atunci va fi firea lui Adam* - ba chiar mai înaltă, căci toate cele materialnice şi schimbătoare vor fi lăsate în urmă, cum limpede arată citatul pe care l-am dat mai sus din Sfântul Simeon Noul Teolog.

Trebuie acum să vă arat că nici doctrina dvs. despre firea omenească *aşa cum este ea acum în lumea aceasta căzută* nu este corectă, nu este în acord

**Ibid.,p.* 486.

[537] Isaia Pustnicul, *Douăzeci şi nouă de cuvinte,* Cuvântul II, 1, în *Filocalia,* voi. 12, Ed. Harisma, Bucureşti, 1991, pp. 41-42.

5 1 S

cu învăţătura Sfinţilor Părinţi. Poate că este doar rezultatul unei exprimări neglijente din partea dvs. - dar cred că aceasta se întâmplă *tocmai fiindcă aţi fost dus în eroare crezând în teoria evoluţiei* - faptul că scrieţi: „Fără Dumnezeu omul prin fire nu este absolut nimic, căci firea sa este ţărâna din pământ, la fel ca firea animalelor."[539] *întrucât dvs. credeţi în filosofia evoluţionistă,* sunteţi silit fie să credeţi că firea omenească este doar o fire inferioară, animalică, cum de fapt şi vă exprimaţi, zicând că „omul nu este în mod firesc chipul lui Dumnezeu"; fie cel mult (întrucât mă gândesc că nu credeţi cu adevărat acest lucru, fiind ortodox) împărţiţi firea omenească artificial în două părţi: cea care este de la „natură" şi cea care este de la Dumnezeu. Dar adevărata antropologie ortodoxă învaţă că *firea omenească e una singură,* cea pe care o avem de la Dumnezeu; *noi nu avem. vreo fire „ de la animale" sau „ din ţărână" care să fie deosebită de firea cu care ne-a creat Dumnezeu.* Prin urmare, *chiar firea omenească căzută şi stricăcioasă pe care o avem. în prezent nu este „ absolut nimic",* aşa cum spuneţi, ci încă păstrează într-o anumită măsură „bunătatea" întru care a făcut-o Dumnezeu. Iată ce scrie Avva Dorothei despre această învăţătură:

> „Căci *virtuţile ne sunt date de la Dumnezeu prin fire.* Pentru că îndată ce a făcut Dumnezeu pe om, a semănat în el virtuţile, precum zice; *Să facem om după chipul nostru şi după asemănare* (Fac. 1, 26). A zis *după chipul* pentru că Dumnezeu a făcut sufletul nestricăcios şi slobod; şi a mai zis *după asemănare,* adică «după virtute». [...] Deci *Dumnezeu ne-a dat în chip firesc virtuţile. Dar patimile nu le avem în chip firesc.* Căci nici nu au vreo fiinţă sau vreun ipostas... Abătându-se sufletul de la virtuţi, din iubirea de plăcere, a dat naştere patimilor şi le-a întărit pe acestea împotriva sa."[540]
>
> Mai mult, aceste virtuţi date de Dumnezeu sunt încă lucrătoare chiar în starea noastră căzută. Aceasta e învăţătura ortodoxă extrem de însemnată a Sfântului Ioan Cassian, ce respingea astfel greşeala Fericitului Augustin, care credea într-adevăr că fără de harul lui Dumnezeu omul nu este „absolut nimic". în Cuvântul al treisprezecelea, Sfântul Ioan Cassian învaţă:

[59] Concepţia evoluţionistă aşa cum am văzut, susţine că „nu există nimic de felul unei «naturi umane» fixe" (Shere Hite, *Hite Report on the Family).* Omul are aceeaşi fire ca şi animalele („unicul filament" enunţat de Erasmus Darwin), iar această fire evoluează necon tenit, întrucât omul nu este altceva decât un animal, el este, asemeni animalelor, supus cu totul condiţionărilor mediului înconjurător. Iată de ce „firea omenească" după această con cepţie e infinit maleabilă şi poate fi schimbată („evoluată") după voie prin reorânduirea aşe zămintelor sociale. O asemenea părere este, desigur, totalitară prin natura sa, cum s-a văzut din toate încercările politice de a o pune în practică, începând cu Revoluţia Franceză. Cum remarca Robert H. Bork, „întrucât fiinţele umane actuale rezistă încercărilor de remodelare a firii lor, va fi nevoie de constrângere şi, până la urmă, de violenţă" *(Slouching towards Gomorrah, ed. cit.,* p. 27). (n. ed.)

[50] Avva Dorothei, Cuvântul XII, „Despre frica de muncile viitoare", în *Filocalia* voi. 9, *ed. cit.,* pp. 605-606.

„Că neamul omenesc, după căderea lui Adam, n-a pierdut ştiinţa binelui o arată foarte limpede cuvintele Apostolului care spune: *Căci când neamurile cele ce nu au lege din fire fac ale legii, aceia lege neavând, ei singuri îşi sunt lege; carii arată lucrarea legii scrisă întru inimile lor* (Rom. 2,14-15). "[541], Apoi iarăşi:

„Ca să atragă atenţia că putinţa binelui este înnăscută în ei, mustrând pe farisei, le zice: *Căci nu judecaţi şi întru voi ce este drept ?* (Luca 12, 57). Nu le-ar fi spus aceasta dacă nu ar fi ştiut că *zi prin judecata firească* pot deosebi ceea ce este drept. De aceea trebuie să ne păzim a atribui firii omeneşti doar ceea ce este rău şi stricat."[542] Tot aşa, în ce-I priveşte pe dreptul Iov, Sfântul Ioan Cassian întreabă: „Dacă s-ar fi luptat cu vrăjmaşul nu prin puterea sa, ci numai ocrotit de harul lui Dumnezeu şi fără vreo putere a răbdării sale, sprijinit numai pe ajutorul dumnezeiesc, ar fi îndurat acele multe ispite ?", şi răspunde:

„Vrăjmaşul... a fost învins nu de puterile lui Dumnezeu, *ci de ale lui Iov însuşi.* Totuşi, nu trebuie crezut că i-a lipsit lui Iov harul lui Dumnezeu, care dă ispititorului atâta putere de a ispiti *câtă ştie că are Iov de a rezista,* nu ocrotindu-l de atacurile vrăjmaşului astfel încât să nu lase nici un loc puterii omeneşti, ci îngrijindu-se ca prea înrăitul vrăjmaş să nu-l supună unei lupte inegale şi nedrepte."[543] Apoi din nou, cu privire la Patriarhul Avraam:

„Nu acea credinţă pe care i-o insuflase Domnul a voit dreptatea dumnezeiască s-o pună la încercare, ci *aceea pe care putea s-o arate prin m voia sa slobodă."*"*[4]

Bineînţeles, pricina pentru care Augustin (şi, după el, romano-catolicismul şi protestantismul) credea că omul nu este nimic rară har a fost *concepţia sa despre firea omenească, una incorectă,* întemeiată pe o viziune naturalistă asupra omului. însă învăţătura ortodoxă despre *firea omenească aşa cum a fost făcută la început de Dumnezeu şi se păstrează parţial şi în prezent, în starea noastră căzută,* ne fereşte de a cădea în falsul dualism dintre ceea aparţine omului şi ceea ce aparţine lui Dumnezeu. *Neîndoielnic, tot ce este bun în om vine de la Dumnezeu, 'cu-atât mai mult firea sa,* căci zice Scriptura: *Şi ce ai care nu ai luat ?* (I Cor. 4, 7). Omul nu are o „fire animală" ca atare, şi nu a avut niciodată; el are doar firea deplin omenească pe care Dumnezeu i-a dat-o întru început, şi pe care nu a pierdut-o cu totul nici măcar acum.

Este oare nevoie să vă citez mulţimea dovezilor patristice limpezi conform cărora „chipul lui Dumnezeu", ce se găseşte în suflet, *se referă la firea*

[541] Sf. Ioan Cassian, *Convorbiri duhovniceşti* XIII, 12, în Sf. Ioan Cassian, *Scrieri alese,* PSB 57, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1990, p. 540. >*.,., i „
[542]/<«/.,p.541.
[56] *Ibid.,* XIII, 14, *op. cit.,* p. 544.
[m] *Ibid.,* p.545. ..... fc

omului, nefiind ceva adăugat din afară ? Sper să fie de ajuns să citez minunata mărturie a Sfântului Grigorie Teologul, arătând cum omul, *prin alcătuirea sa,* stă între două lumi, fiind liber să urmeze acea latură a firii sale pe care o voieşte:

„Nu înţeleg cum de m-am unit cu trupul, şi cum anume, *chip al- lui Dumnezeu fiind,* cu noroiul m-am amestecat... Ce înţelepciune se descoperă în mine, şi ce taină măreaţă ! Oare faptul că Dumnezeu ne-a dus întru acest război şi întru această luptă cu trupul, nu pentru aceea s-a făcut, ca noi, *părticică fiind Dumnezeirii* [cu câtă îndrăznire vorbeşte Teologul despre firea omului, cu-atâta îndrăznire că nu putem lua vorbele sale în înţeles literal !][545], şi de sus purcezând, nu cumva să ne trufim şi să ne înălţăm pe noi înşine din pricina vredniciei noastre, şi ca nu cumva să dispreţuim pe Ziditorul, ci totdeauna să ne îndreptăm privirile spre El, ca astfel vrednicia noastră să pună margini nevredniciei adăugate nouă ? -Ca astfel să putem şti că suntem totdeodată nemărginit de măreţi şi nemărginit de mici, pământeşti şi cereşti, vremelnici şi nemuritori, moştenitori luminii şi moştenitori focului ori întunericului, după partea spre care înclinăm ? *Că aşa a fost aşezată alcătuirea noastră,* şi aceasta, pe cât pot eu vedea, s-a făcut pentru ca ţărâna pământească să ne smerească, de ne-am închipui să ne înălţăm pe noi înşine pentru chipul lui Dumnezeu."[546] Chipul lui Dumnezeu pe care omul îl are din fire nu s-a pierdut cu totul nici între păgâni, cum învaţă Sfântul loan Cassian; el nu s-a pierdut *nici măcar astăzi,* când omul, sub influenta filosofiei moderne şi a evolutionismului, încearcă să se transforme pe sine într-o fiară subumană - căci' şi acum Dumnezeu aşteaptă întoarcerea omului, aşteaptă trezirea lui la *adevărata fire omenească pe care o are înlăuntrul său.* Ajung astfel la foarte importantul subiect al tâlcuirii pe care o daţi învăţăturii unui Părinte purtător de Dumnezeu foarte apropiat de vremurile noastre, Sfântul Serafim din Sarov, cuprinsă în vestita sa *Convorbire cu Motovilov.*

Sfântul Serafim este Sfântul meu ocrotitor, iar textul *Convorbirii* sale în limba rusă, în care a fost rostită, a fost publicat pentru prima dată integral de către Frăţia noastră, a Sfântului Gherman (căci ediţia de dinainte de revoluţie era incompletă), ca şi alte cuvinte ale sale autentice care nu fuseseră publicate mai înainte. Puteţi deci fi sigur că nu credem nicidecum că ar fi învăţat o învăţătură falsă despre firea omului, care să contrazică pe cea a altor Sfinţi Părinţi. Dar să vedem ce anume spune însuşi Sfântul Serafim.

[35] Teologul ortodox Vladimir Lossky explica de ce afirmaţia aceasta nu poate fi luată literal, ci tând din alte scrieri ale Sfântului Grigorie Teologul spre a arăta că el nu credea că însuşi duhul omului este o parte nezidită a Dumnezeirii. Propoziţia „parte a Dumnezeirii" se referă la participa rea la energia dumnezeiască (harul dumnezeiesc) care e proprie duhului omenesc. Vezi V. Los sky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit,* (Ed. Anastasia, Bucureşti, f. a.,pp. 146-147). (n. ed.)
[515] Si'. Grigorie Teologul, *Omilia 14,* „Pentru iubirea săracilor".

Aşa cum corect 1-ati citat, Sfântul Serafim spune: ? _-„-vj .* -sn

„Mulţi tâlcuiesc cum că, acolo unde în Biblie se spune că a suflat Dumnezeu suflare de viată în fata lui Adam celui întâi-zidit şi plăsmuit de El din ţărâna pământului, ar însemna că până în acea clipă nu exista nici suflet omenesc, nici duh în Adam, ci doar trupul alcătuit din ţărâna pământului. Această tâlcuire nu este adevărată, pentru că Domnul Dumnezeu a zidit pe Adam din ţărâna pământului cu acea alcătuire despre care dragul nostru părinte, Sfântul Apostol Pavel, ne încredinţează: *întru tot întreg duhul vostru şi sufletul şi. trupul farâ de prihană întru venirea Domnului nostru Iisus Hristos să se păzească* (I Tes. 5, 23). Şi toate aceste trei părţi ale firii noastre au fost făcute din ţărâna pământului, căci Adam nu a fost creat mort, ci făptură lucrătoare, asemeni celorlalte făpturi însufleţite ale lui Dumnezeu care trăiesc pe pământ. Vreau să zic că, dacă Domnul Dumnezeu nu ar fi suflat atunci în fata lui Adam suflare de viată, adică harul Sfântului Duh..., atunci Adam, oricât de desăvârşit şi mai presus de celelalte făpturi ale lui Dumnezeu ar fi fost plăsmuit, ca încununare a tuturor făpturilor pământeşti, ar fi rămas totuşi lipsit în lă-untrul său de Duhul Sfânt şi ar fi fost asemeni tuturor celorlalte creaturi, deşi avea trup, suflet şi duh. Când însă Domnul Dumnezeu a suflat în fata lui Adam suflare de viată, abia atunci, după cuvântul lui Moisi, *Adam s-a făcut cu suflet viu,* adică deplin şi întrutotul asemenea cu Dumnezeu şi, la fel ca El, în veci nemuritor."[547]

Este singurul citat patristic pe care îl daţi *ce pare* a veni în sprijinul părerii dvs. *că omul a fost întâi o fiară sălbatică iar apoi (după un timp) a primit chipul lui Dumnezeu şi a devenit om.* Este, într-adevăr, ceea ce sunteţi *obligat* să credeţi dacă acceptaţi teoria evoluţiei, şi mă bucur să văd că aveţi curajul de a exprima clar ceea ce,'de fapt, cred toţi „evolutionistii ortodocşi"'(chiar dacă mai degrabă în mod neexplicit), dar adesea se tem să recunoască deschis, de frică să nu jignească pe alţi credincioşi ortodocşi mai „naivi", care în „simplitatea" lor refuză să creadă că omul în realitate „se trage din maimuţă" sau din creaturi asemenea maimuţelor.

Dar să ne aducem aminte aici de vorbele Sfântului Grigorie Palama pe care le-am mai citat:

„Dacă unul din Părinţi zice acelaşi lucru ca şi cei din afară, potrivirea este numai în cuvinte, cugetul fiind deosebit. Căci cel dintâi are, după Pavel, *mintea lui Hristos* (I Cor 2, 16), pe când cel din urmă înfăţişează cel mult o judecată omenească... Ce om cu mintea teafără şi ţinând de Biserică ar trage de aici încheierea că învăţătura lor vine de la Dumnezeu ?"

[547] Am corectat aici câteva greşeli din traducerea engleză. (Traducerea pe care a folosit-o Dr. Kalomiros ca sursă nu fusese făcută de părintele Serafim. - n. ed.) . Î0..3„: .'!>■ *"

Şi, de fapt, trebuie să vă spun că *ati înţeles cu totul greşit* învăţătura Sfântului Serafim, care nu învaţă nicidecum ceea ce învaţă doctrina evoluţiei. Vă pot arăta acest lucru citând şi învăţătura limpede a altor Sfinţi Părinţi, şi pe cea a Sfântului Serafim însuşi. '

însă întâi trebuie să explic ceea ce unui raţionalist îi pare a fi o contrazicere între învăţătura Sfântului Serafim şi cea a altor Părinţi. în primul rând, trebuie să ne fie limpede că atunci când Sfântul Serafim vorbeşte despre om ca fiind alcătuit din „trup, suflet şi duh" el *nu* contrazice pe numeroşii Părinţi ce numesc firea omenească doar „suflet şi trup"; el face doar o distincţie între diferitele aspecte ale sufletului, vorbind de ele aparte, cum vorbesc mulţi alţi Sfinţi Părinţi.[548] în al doilea rând, spunând că „suflarea de viată" pe care Dumnezeu a suflat-o în fata lui Adam este harul Duhului Sfânt, el nu contrazice pe foarte numeroşii Sfinţi Părinţi ce învaţă că „suflarea de viată" este *sufletul,* ci dă doar o tâlcuire poate ceva mai adâncă şi mai precisă a locului din Scriptură. Dar face el oare cu adevărat distincţia rationalistă pe care o faceţi dvs. între *firea* omului ce a existat „înainte" de acea suflare, şi *harul* care i-a fost împărtăşit prin ea ? Oare teologia ortodoxă acceptă rigida dihotomie pe care o face învăţătura romano-catolică între „fire" şi „har", ca şi cum oamenii ar şti tot ce se poate şti despre aceste două mari taine?

Nu, teologia ortodoxă nu cunoaşte o asemenea dihotomie rigidă, şi tocmai de aceea eruditii raţionalişti găsesc atâtea „contradicţii" între diferiţii Părinţi Ortodocşi în această privinţă, cum se va vedea dintr-un singur exemplu: oare nemurirea aparţine sufletului omenesc *prin fire sau prin harl* Diferiţii Părinţi ortodocşi cu aceeaşi autoritate *răspund diferit* la această întrebare, *nu fiindcă învaţă lucruri diferite despre om,* „contrazicându-se" unul pe altul, ci fiindcă *abordează problema din laturi diferite.* Cei ce abordează problema firii omului mai mult dinspre latura firii omeneşti stricăcioase din prezent spun că sufletul omului este nemuritor prin har; pe când cei ce încep cu viziunea firii omului *aşa cum era întru început* (mai ales Părinţii ascetici şi mistici) privesc sufletul ca fiind nemuritor mai curând prin fire. Se poate întâmpla ca unul şi acelaşi Părinte să privească problema când dintr-o parte, când din cealaltă, cum face Sfântul Grigorie al Nyssei când zice undeva: „Cela ce judecă, *şi este muritor,* şi în stare să cugete şi să cunoască, este numit om"[549]; da; în alt loc el spune" „Omul în cursul primei sale plăsmuiri *nu a unit cu însăşi fiinţa firii sale înclinarea spre patimă şi moarte "*[&] Oare acest mare Părinte se „contrazice" pe sine ? Bineînţeles că nu.

[54S] Duhul este partea cea mai înaltă a sufletului omenesc. Cum zice Sf. Diadoh al Foticeii, el sălăşluieşte „în adâncurile sufletului" *(Filocalia,* voi. 1).

» Sf. Grigorie al Nyssei, *Răspuns lui Evnomie,* Cartea a Ii-a.

[sl] Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre feciorie* 12. «.. .'viik.rC *i* -„ *vi ti n* .-:■. W-..!. ;. i

Ce anume aparţine Iui Adam cel întâi-zidit prin fire şi ce anume prin har ? Să nu facem'false distincţii raţionaliste, ci haideţi să admitem că *nu înţelegem deplin această taină: Şi* firea şi harul *au venit amândouă de la Dumnezeu.* Firea lui Adam cel întâi-zidit era aşa de înaltă, încât abia de o putem pricepe cât de cât în prezent prin propria experiere a harului, care ne-a fost dat de către al Doilea Adam, Domnul nostru Iisus Hristos; dar starea adamică era şi mai înaltă decât orice ne-am putea închipui chiar din propria experiere a harului, căci chiar şi înalta sa fire a fost făcută încă mai desăvârşită prin har, el ajungând, cum zice Sfântul Serafim, „deplin şi întrutotul asemenea cu Dumnezeu şi, la fel ca El, în veci nemuritor".

Ceea ce este absolut limpede, şi ne este suficient să ştim, este faptul că facerea omului - a duhului, sufletului şi trupului său *întru* harul dumnezeiesc ce i-a desăvârşit firea - *este o unică lucrare ziditoare,* neputând fi despărţită artificial, ca şi cum o parte a ei ar veni „întâi" iar o altă parte „mai târziu". Dumnezeu 1-a făcut pe om *întru har,* dar nici Sfânta Scriptură, nici Sfinţii Părinţi nu ne învaţă că harul a venit *mai târziu în timp* decât plăsmuirea firii omeneşti. Această învăţătură aparţine scolasticii latine medievale, cum voi arăta mai jos.

Sfântul Serafim *pare* numai că învaţă doctrina pomenită, căci el vorbeşte în termenii simplei istorisiri din textul sfânt al *Facerii.* Dar este destul de limpede, cum spune Sfântul Grigorie Palama, că *„potrivirea este numai în cuvinte, cugetul fiind deosebit".* Spre a ne convinge, nu avem decât să cercetăm *felul cum Sfinţii Părinţi ne sfătuiesc să tălcuim istorisirea sfântă a Facerii în acest loc'* '

Din fericire pentru noi, chiar întrebarea cu pricina a fost pusă şi rezolvată de Sfinţii Părinţi. întrebarea e rezumată pentru noi de către Sfântul Ioan Damaschin: '

> „A făcut trupul din pământ, iar suflet raţional şi gânditor i-a dat prin insuflarea sa. Aceasta numim chip dumnezeiesc. [...] *Trupul şi sufletul au fost. făcute deodată, iar nu întâi unul şi apoi celălalt,* după cum în chip prostesc afirmă Origen."[551]

Să ne asigurăm din nou că înţelegem aici că, deşi Sfântul Ioan vorbeşte de insuflarea lui Dumnezeu ca fiind *sufletul,* el nu învaţă ceva diferit de Sfântul Serafim, care vorbeşte de insuflare ca fiind harul Duhului Sfânt. De fapt Sfântul Ioan abia de vorbeşte de har în ce priveşte facerea omului, căci îl înţelege ca fiind prezent în întregul proces al facerii, şi în primul rând în facerea chipului lui Dumnezeu, sufletul, despre care ne învaţă că e parte a firii noastre. Tot aşa, Sfântul Grigorie al Nyssei vorbeşte despre facerea omului fără a da o atenţie aparte la ceea ce vine din „fire" şi ceea ce vine din „har", încheindu-şi doar întregul tratat cu cuvintele:

.0.

[551] St". Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 12, *ed. dt,* pp. 70-71.

„Să ne întoarcem dar cu toţii la *harul acela dumnezeiesc întru care Dumnezeu a zidit pe om întru început,* zicând: *Să facem om după chipul nostru şi. după asemănare.*

Sfântul loan Damaschin şi alţii care vorbesc de insuflarea lui Dumnezeu ca fiind sufletul au privit subiectul dintr-o perspectivă uşor diferită de cea a Sfântului Serafim; dar este limpede că *învăţătura tuturor acestor Părinţi privitoare la întreaga zidire a omului,* şi îndeosebi la întrebarea *dacă istorisirea Facerii arată o diferenţiere în timp între „plăsmuirea" şi „insuflarea" omului - este aceeaşi.* Sfântul loan Damaschin vorbeşte în numele tuturor Sfinţilor Părinţi atunci când zice că au avut loc „ *deodată, iar nu întâi una şi apoi cealaltă".*

Vorbind astfel, Sfântul loan Damaschin respingea în particular erezia origenistă a „pre-existentei sufletelor". Dar *exista şi o erezie opusă acesteia, ce învăţa pre-existenta trupului omenesc, întocmai cum învaţă „evoluţionista creştini" moderni.* Tocmai acea erezie era combătută de Sfântul Grigorie al Nyssei, pe care îl voi cita îndată. După discutarea rătăcirii origeniste a „pre-existentei sufletelor", Sfântul Grigorie urmează:

„Alţii, dimpotrivă, se tin strâns de istorisirea lui Moisi în legătură cu facerea omului şi susţin că, judecând după trup, *sufletul e mai tânăr decât trupul,* întrucât Domnul a luat întâi ţărână din pământ şi din ea a plăsmuit pe om, şi abia după aceea a suflat în el suflare de viată. Prin aceasta, seri itorii pomeniţi voiau să dovedească cum că trupul e mai de cinste decât sufletul, întrucât acesta a fost vârât într-un trup plăsmuit înainte. Ei mai spun că sufletul a fost făcut pentru trup, ca lucrul cel plăsmuit să nu ră mână fără suflare şi fără mişcare, şi că tot cel plăsmuit pentru altul e oricum de mai putină cinste decât cel pentru care a fost făcut. [...] *Amân două aceste învăţături trebuie deopotrivă să fie respinse. "*[SS3] Respingând îndeosebi doctrina pre-existentei trupului, Sfântul Grigo rie spune:

„Nu susţinem nici părerea că omul a fost plăsmuit de Cuvântul cel dumnezeiesc sub forma unei statui de lut pentru care a fost creat mai târziu sufletul (căci dacă ar fi fost aşa, atunci, într-adevăr, sufletului înzestrat cu putere de judecată i-ar fi fost dat un rang mai mic decât chipului pământesc); ci, mai curând, *întrucât omului îi recunoaştem o singură existentă, formând un tot unitar, chiar dacă e alcătuit din trup şi din suflet, ar trebui să spunem că şi începutul existentei sale e unul singur,* acelaşi pentru amândouă părţile, altfel ar trebui să spunem că, *dacă trupul a venit înainte şi sufletul după aceea,* omul e în acelaşi timp şi mai bătrân şi mai tânăr decât sine însuşi. [...] întrucât deci, după cuvântul Apostolului, firea noastră este îndoită, cuprinzând pe omul din afară şi pe cel dinlăuntru, dacă unul ar fi fost cel dintâi şi dacă celălalt ar fi venit

[2] St. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului 30, ed. cit,* p. 91.

[5] *Ibid,* 28., p. 75-76. hw >,;:-^?. .<a H».,;i>,.«>- -

numai după aceea, *puterea Creatorului s-ar fi dovedit a fi nedeplină, ne-r fiind îndestulătoare spre a crea firea omului dintr-o dată,* ci ar fi dezbinat lucrarea, purtând grijă pe rând de fiecare jumătate."[554]

Mai este nevoie să subliniez că „Dumnezeul" „evolutionismului creş-i tin" *este tocmai acest fel de Dumnezeu neînstare „a crea firea omului dintr-o dată", iar adevăratul motiv pentru care a fost inventată doctrina evoluţiei* a fost acela de a explica universul, presupunându-se că *Dumnezeu fie nu există, fie nu e în stare să creeze în şase zile sau să aducă lumea întru fiinţa numai cu cuvântul Său ?* EVOLUŢIA NU LE-AR FI TRECUT NICIODATĂ PRIN GÂND UNOR OAMENI CARE CRED ÎN DUMNEZEUL LA CARE SE ÎNCHINĂ CREŞTINII ORTODOCŞI.

Relatarea facerii omului din *Cartea Facerii* trebuie înţeleasă „cu dumnezeiască cuviinţă". Dumneavoastră ati făcut greşeala de a accepta o interpretare literală a textului *tocmai acolo unde Sfinţii Părinţi nu o îngăduie !* Cât de important este să citim Sfintele Scripturi *aşa cum ne sfătuiesc Sfinţii Părinţi, iar nu după priceperea noastră !*

Este limpede că Sfântul Serafim nu înţelegea textul *Facerii* aşa cum 1-ati interpretat dvs. într-adevăr, există alte pasaje din aceeaşi *Convorbire cuMotovilov* care ne dezvăluie că Sfântul Serafim privea zidirea şi firea lui Adam *exact în acelaşi fel ca întreaga predanie patristică.*

Astfel, îndată după pasajul pe care îl citaţi, reprodus mai sus, urmează aceste cuvinte pe care dvs. nu le-ati citat (traducerea engleză nefiind foarte exactă în acest loc, le traduc direct din originalul rusesc):

Adam a fost făcut a fi de nevătămat de lucrarea oricăreia dintre stihiile zidite de Dumnezeu în asemenea măsură, încât nici apa nu-1 putea îneca, nici focul nu-1 putea arde, nici pământul nu-1 putea înghiţi în adâncurile sale, nici văzduhul nu-1 putea vătăma cu vreo lucrare oarecare. Toate îi erau supuse lui...

Iată chiar descrierea nestricăciunii trupului lui Adam într-o zidire supusă unor legi destul de diferite de „legile naturii" de azi - *în care, ca evoluţionist, dvs. nu puteţi crede,* fiindcă sunteţi *obligat* să credeţi, laolaltă cu filosofia modernă, *'că zidirea materială era „ naturală", adică stri-căcioasă, chiar înainte de căderea lui Adam!* :[A]>r. Apoi iarăşi, puţin mai încolo, Sfântul Serafim zice:

'„Domnul Dumnezeu a dăruit şi Evei aceeaşi înţelepciune, aceeaşi tărie şi atotputernicie, precum şi toate celelalte însuşiri bune şi sfinte, *zidind-o nu din ţărâna pământului, ci din coasta lui Adam,* în Edenul desfătării, în Raiul cel sădit de El în mijlocul pământului."

Credeţi oare în crearea Evei din coasta lui Adam ca într-un fapt istoric, *aşa cum fac toţi Sfinţii Părinţi ?* Nu, nu puteţi, fiindcă din punct de vedere al

' *Ibid.*. 28-29, p. 78. -,*•=•*..- , •

filosofiei evoluţioniste este ceva cu totul absurd: ce rost ar avea ca „Dumnezeu" să evolueze trupul lui Adam din fiarele sălbatice în mod „natural" şi apoi să o creeze pe Eva în mod miraculos ? *„Dumnezeul" evoluţiei nu face astfel de minuni!* ?f>n-

Să vedem acum îndeosebi concepţia patristică ortodoxă despre *trupul* lui Adam cel întâi-zidit care, după doctrina evoluţionistă, trebuie să fi fost stri-căcios, asemeni lumii stricăcioase din care a',,evoluat", putând chiar să fi fost în întregime, aşa cum afirmaţi, trupul unei maimuţe.

Sfânta Scriptură învaţă desluşit: *Dumnezeu a 'zidit pre om spre nestrică-ciune* (întel. 2, 23). Sfântul Grigorie Sinaitul învaţă:

„Căci *trupul,* zic cuvântătorii de Dumnezeu, *a fost zidit nestricăcios,* precum va şi învia, *deşi în stare să primească şi stricăciunea;* iar sufletul a fost făcut nepătimitor."[555]

T o t a ş a : >■■:■>„ -'..... ••<> —M -V «

„Trupul nestricăciunii este trupul pământesc, afară de umori şi de grosime, prefăcut în chip negrăit din trup sufletesc în trup duhovnicesc, încât este şi pământesc şi ceresc, prin subţirimea înfăţişării dumnezeieşti. *Căci aşa cum a fost plăsmuit la început, aşa va şi învia, 'ca să fie după chipul Fiului Omului, împărtăşindu-se în întregime de îndumnezeire. "*[SS6] Observaţi că în veacul viitor trupul încă va fi „din ţărână". Dacă privim la ţărâna cea stricăcioasă a lumii căzute, suntem smeriţi de gândul la această latură a firii noastre; dar când ne gândim la ţărâna nestricăcioasă a lumii întâi-zidite, din care Dumnezeu 1-a făcut pe Adam, cât suntem de slăviţi chiar numai prin măreţia acesteia, partea cea mai umilă a negrăitei zidiri a lui Dumnezeu !

Sfântul Grigorie Teologul, dând o tâlcuire simbolică a „îmbrăcămintii de piele" cu care Dumnezeu i-a îmbrăcat pe Adam şi Eva după călcarea poruncii, sugerează că şi *carnea trupului nostru omenesc din prezent este diferită de carnea lui Adam cel întâi-zidit:*

„Adam este îmbrăcat în „îmbrăcăminte de piele" - poate o carne mai groasă, muritoare şi potrivnică."[557] Din nou, Sfântul Grigorie Sinaitul zice:

„Omul a fost zidit nestricăcios, fără must, cum va şi învia. Dar nu neschimbăcios, nici schimbăcios, având în voinţă puterea de a se schimba sau nu. [...] Stricăciunea e odrasla trupului; iar a mânca, a da afară rămăşiţele, a se îngraşă şi a dormi sunt însuşiri fireşti ale fiarelor şi dobitoacelor. Prin acestea asemânându-ne cu dobitoacele, pentru neascultare, am căzut din bunătăţile noastre dăruite de Dumnezeu, racându-ne din raţionali dobitoceşti.'şi din dumnezeieşti asemeni fiarelor."[558]

Sf. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci" 82, în *Filocalia,* voi. 7, *eâ. cit.,* p. 117. * *Ibid.,* 46, p. 105.

[s] Sf. Grigorie Teologul, *Omilia 38,* „Pentru Naşterea Mântuitorului".

[s] Sf. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci" 8-9, *op. cit,* p. 93. \

în ce priveşte starea lui Adam în Rai, Sfântul Ioan Gură de Aur învaţă: „Ca un înger trăia omul pe pământ; era îmbrăcat cu trup, dar nu era supus nevoilor trupeşti. Ca un împărat împodobit cu purpură şi diademă, * îmbrăcat în porfiră, aşa se desfăta omul în Rai, având cu înlesnire totul din belşug. [...] Că numai după călcarea poruncii a trăit bărbatul cu femeia; până atunci trăiau în Rai ca îngerii; nu erau aprinşi de poftă, nu erau luptaţi de alte patimi, nu erau supuşi nevoilor firii, ci au fost făcuţi cu totul nestricăcioşi şi nemuritori, că nici de îmbrăcăminte nu aveau nevoie."[559] La fel de limpede vorbeşte şi Sfântul Simeon Noul Teolog despre Adam cel întâi-zidit aflat în Rai şi despre starea sa de pe urmă în veacul viitor:

„Fiindcă, deşi călcând noi porunca Lui şi osândiţi fiind să trăim şi să murim, totuşi oamenii au ajuns la atâta mulţime, cugetă-mi câţi trebuie să ■ fie fost cei ce s-au născut de la facerea lumii dacă nu ar fi murit ? Şi ce fel de viaţă ar fi *vieţuit păzindu-se nestricăcioşi şi nemuritori* într-o lume nestricăcioasă, adică ducând o viaţă fără păcat şi fără întristare, fără griji şi fără osteneală ? Şi cum s-ar fi înălţat cu timpul prin înaintarea în păzi-rea poruncilor lui Dumnezeu şi prin lucrarea gândurilor celor bune spre o , slavă şi o schimbare mai desăvârşită, apropiindu-se de Dumnezeu şi de : strălucirile izvorâte din Dumnezeire, sufletul fiecăruia făcându-se tot mai strălucitor, iar trupul sensibil şi material prefacându-se şi preschimbân-' du-se într-unui nematerialnic şi duhovnicesc mai presus de orice simţire ? Dar şi cât de mare bucurie şi veselie ne-ar fi făcut atunci vieţuirea noastră unii cu alţii ? Negreşit, o bucurie negrăită şi de neajuns pentru gândurile noastre ! [...] Viaţa lor în mijlocul Raiului [...] era o viaţă lipsită de osteneli şi de frământări. Prin urmare, *Adam a fost plăsmuit având un trup nestricăcios, chiar dacă materialnic şi încă nu cu totul duhovnicesc.* [...] [în ce priveşte trupul nostru] Apostolul spune că *se seamănă trup firesc* (I Cor. 15, 44) şi se scoală trup nu aşa cum a fost cel al omului întâi-plăs-muit înainte de căderе, adică materialnic, sensibil şi schimbător, având nevoie de hrană sensibilă, ci se scoală trup în întregime duhovnicesc şi neschimbabil, aşa cum a fost cel al Stăpânului nostru şi Dumnezeu după înviere, adică al Celui de-al Doilea Adam şi al Celui întâi-născut din morţi, cu mult deosebit de trupul lui Adam cel întâi-zidit."[560] Din experienţa noastră, a propriului trup stricăcios, nu ne este cu putinţă să înţelegem starea trupului nestricăcios al lui Adam, care nu avea nevoile fireşti aşa cum le ştim, care mânca din „tot pomul" Raiului fără a elimina ceva, şi care nu cunoştea somnul (până când lucrarea directă a lui Dumnezeu 1-a făcut să adoarmă, pentru ca din coasta sa să poată fi făcută Eva). Cu cât mai puţin suntem în stare să înţelegem încă mai înaltele stări ale trupurilor noastre în veacul viitor ! Dar ştim destul din învăţătura Bisericii spre a com-

[35] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13,4; 15, 4, *op. cit,* pp. 153; 172-173.
[58] Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice şi etice, e,d. cit.,* pp. 113-114; 116; 128.

bate pe cei ce cred că pot înţelege aceste taine prin cunoaşterea ştiinţifică şi filosofic *Starea lui Adam şi a lumii întâi-zidite a fost scoasă pentru totdeauna în afara cunoaşterii ştiinţei de către bariera călcării poruncii de către Adam, care a schimbat însăşi firea lui Adam şi a zidirii, şi chiar natura cunoaşterii însăşi.* Ştiinţa modernă cunoaşte doar ceea ce observă şi ceea ce se poate deduce *în mod rezonabil* din observaţie; presupunerile sale despre creaţia dintru început nu au mai multă sau mai putină validitate decât miturile'şi fabulele vechilor păgâni. *Adevărata cunoaştere despre Adam şi lumea în-tâi-zidită - în măsura în care ne este folositor să o cunoaştem - e accesibilă doar în descoperirea lui Dumnezeu şi în vederea dumnezeiască a Sfinţilor.*

**

Tot ceea ce am spus în scrisoarea de fată, luat numai de la Sfinţii Părinţi, va constitui o surpriză pentru mulţi creştini ortodocşi. Cei ce au'citit pe'unii dintre Sfinţii Părinţi se vor mira poate cum de „nu au mai auzit aceste lucruri". Răspunsul e simplu: dacă au citit pe mai mulţi dintre Sfinţii Părinţi, *au întâlnit* învăţătura ortodoxă despre Adam şi despre zidire; *dar până acum. au interpretat textul patristic prin ochii ştiinţei şi filosofiei moderne, devenind orbi fată de adevărata învăţătură patristică.* Este adevărat că învăţătura despre trupul lui Adam şi firea materială a lumii întâi-zidite e învăţată cel mai clar şi mai desluşit la Părinţii mai târzii, cu o viată duhovnicească foarte înaltă, precum Sfântul Simeon Noul Teolog şi Sfântul Grigorie Sinaitul, iar scrierile acestor Părinţi nu sunt mult citite astăzi nici măcar în greceşte sau în ruseşte, şi cu greu se poate găsi vreuna în alte limbi. (De fapt, unele dintre pasajele citate de mine au fost traduse greşit în *Filocalia* englezească.)

Am fost foarte interesat citind în scrisoarea dvs. expunerea corectă a învăţăturii patristice că „zidirea lui Dumnezeu, chiar firea îngerească, în comparaţie cu Dumnezeu a fost întotdeauna ceva materialnic. în comparaţie cu noi, oamenii biologici, îngerii sunt netrupeşti; dar în comparaţie cu Dumnezeu sunt şi ei făpturi materialnice şi trupeşti". Această învăţătură, înfăţişată cel mai clar la Părinţii ascetici precum Sfântul Macarie cel Mare şi Sfântul Grigorie Sinaitul, ne ajută să înţelegem „trupul duhovnicesc" cu care ne vom îmbrăca în veacul viitor, care este oarecum din ţărână, pământesc, dar fără must ori grosime, cum învaţă Sfântul Grigorie Sinaitul; şi, de asemenea, ne ajută să înţelegem acea *a treia* stare a trupului nostru, aceea pe care Adam cel întâi-zidit o avea înainte de călcarea poruncii. De asemenea, această învăţătură este esenţială pentru înţelegerea lucrării făpturilor duhovniceşti, îngeri şi demoni, chiar aici, în lumea stricăcioasă. Marele Părinte ortodox rus, Ierarhul Ignatie Briancianinov, dedică un întreg volum din operele sale alese (volumul 3) acestui subiect şi comparării învăţăturii patristice ortodoxe cu doctrina modernă romano-catolică, aşa cum se înfăţişa în sursele latine ale veacului al nouăsprezecelea. El trage concluzia că învăţătura ortodoxă pe aceste teme -îngeri şi diavoli, cer, Rai şi iad - chiar dacă ne este dată de

către Sfânta Tradiţie numai în parte, este totuşi destul de exactă în ceea ce priveşte partea pe care o putem cunoaşte; dar învăţătura romano-catolică este extrem de nedesluşită şi imprecisă. Motivul acestei nedesluşiri nu e prea greu de aflat: din momentul când papalitatea a început să lepede învăţătura patristică, s-a lăsat pătrunsă treptat de influenta cunoaşterii şi filosofiei lumeşti, mai întâi de cea a unor filosofi de felul lui Varlaam, apoi de cea a ştiinţei moderne. Prin secolul al nouăsprezecelea chiar, romano-catolicismul nu mai avea o învăţătură proprie asupra acestor lucruri, obişnuindu-se să primească tot ceea ce spunea „ştiinţa" şi filosofia ei.

Dar vai, creştinii ortodocşi de astăzi, şi încă mai mult cei educaţi în „academii teologice", *au urmat romano-catolicismului în această privinţă, ajungând la o stare de ignorantă similară în ce priveşte învăţătura patristică.* Iată de ce chiar preoţii ortodocşi sunt extrem de confuzi în ce priveşte învăţătura ortodoxă despre Adam şi lumea întâi-zidită, primind orbeşte orice zice ştiinţa despre aceste lucruri...

Confuza învăţătură despre Rai şi zidire a romano-catolicismului - şi a ortodocşilor aflaţi sub influenta apuseană în această privinţă - are rădăcini adânci în trecutul Europei Apusene. Tradiţia scolastică romano-catolică, chiar în culmea gloriei sale medievale, învăţa o falsă doctrină despre om, care, neîndoielnic, a deschis calea acceptării'ulterioare a evolutionismului, întâi în Apusul apostat, iar apoi în minţile creştinilor ortodocşi ce nu-şi cunosc suficient tradiţia patristică, căzând astfel sub influente străine. De fapt, învăţătura lui Thomas de Aquino, spre deosebire de învăţătura patristică ortodoxă, în ce priveşte doctrina sa despre om *este pe deplin compatibilă cu ideea de evoluţie pe care dvs. o apăraţi.* în *Summa Theologica,* Thomas de Aquino învaţă că:

> „în starea de inocentă, *trupul omenesc era în sine stricăcios,* dar putea fi ferit de stricăciune de către suflet." Apoi:
>
> „Zămislirea de urmaşi aparţine omului, *din pricina trupului său stricăcios din fire."*[561] Apoi:
>
> „în Rai omul ar fi fost ca un înger prin duhovnicia mintii sale cugetului său, *totuşi cu o viată animală prin trup.* "[562] „Trupul omului era nestn-căcios nu din pricina vreunei lăuntrice vigori a nemuririi, *ci din pricina unei puteri suprafireşti date de Dumnezeu sufletului,* prin care acesta a fost făcut în stare să ferească trupul de toată stricăciunea atâta vreme cât el însuşi rămânea supus lui Dumnezeu... Această putere de ferire a trupului de stricăciune *nu era firească sufletului,* ci darul harului."[563] „Este deci limpede că o astfel de supunere a trupului fată de suflet şi a

[5H] Thomas de Aquino, *Summa neologicul,* Quest. 98, 1.
[562] *Ibid.,* 1,98,2.
[™] *Ibid.,l,97,2.*

puterilor inferioare faţă de raţiune (aşa cum o avea Adam în Rai) *nu era din fire,* altfel ar fi rămas şi după păcat."[564]

Ultimul citat arată limpede că Thomas de Aquino nu ştia *că firea omului s-a schimbat* după călcarea poruncii. Apoi:

„Nemurirea stării dintâi era întemeiată pe *o putere suprafirească din suflet,* iar nu pe vreo dispoziţie proprie a trupului."[565] Atât de departe este Thomas de Aquino de adevărata înţelegere ortodoxă a lumii întâi-zidite, încât o înţelege, asemeni modernilor „evoluţionişti creştini", doar din punctul de vedere al lumii căzute; şi astfel este silit să creadă, împotriva mărturiei Sfinţilor Părinţi ortodocşi, că Adam *dormea* în chip firesc în Rai[566] şi că elimina materii fecale, semn al stricăciunii:

„Unii spun că în starea inocenţei omul nu ar fi mâncat mai multă hrană decât avea trebuinţă, astfel încât nu ar mai fi rămas nimic în plus. însă o astfel de presupunere nu este raţională, implicând faptul că nu ar fi existat materii fecale. Deci era nevoie de golirea surplusului, însă astfel rânduită de Dumnezeu, încât să nu fie necuviincioasă."[567] Cât de joasă este privirea celor ce încearcă să înţeleagă zidirea lui Dumnezeu şi Raiul, atunci când punctul lor de plecare este observarea de fiecare zi a lumii căzute de astăzi! Spre deosebire de strălucita viziune a *nevătămă-rii omului de către stihii* în Rai, priviţi explicaţia pur mecanicistă dată unor întrebări raţionaliste de către Thomas de Aquino: ce se întâmpla când un corp tare venea în contact cu trupul moale al lui Adam ? „în starea inocenţei, trupul omului putea fi ferit de a suferi vătămare din partea unui corp tare, în parte prin folosirea raţiunii, prin care putea ocoli ceea ce era vătămător; şi în parte prin pronia dumnezeiască, ce îl ferea în aşa fel încât nimic vătămător nu putea veni asupra lui pe neaşteptate."[568] în sfârşit, chiar dacă nu Thomas de Aquino însuşi, alţi scolastici medievali (William din Auxerre, Alexander din Hales, Bonaventura) au învăţat chiar temeiurile concepţiei „evoluţionismului creştin" de azi asupra facerii omului:

„ *Omul nu a fost creat în har, ci harul i-afost adăugat ulterior, înainte de păcat:""*

într-un cuvânt: după învăţătura ortodoxă, venită din vedere dumnezeiască, *firea* lui Adam în Rai era diferită de firea omenească prezentă, atât în privinţa trupului, cât şi a sufletului, iar această fire slăvită era desăvârşită de harul lui Dumnezeu; dar, după doctrina latină, întemeiată pe deducţii raţionaliste pornite de la prezenta zidire căzută, omul este *în chip firesc stricăcios şi muritor,* exact cum este acum, iar starea sa din Rai era un dar special, suprafiresc.

'" *Ibid.,* I, 95, 1.
[535] /&.</., 1,97,3.
^ftirf.
[w] *Ibid,* 1,97,4.
^ AVrf, I, 97, 3.
[M] *Cf.Ibid.* 1,95, 1.

Am dat toate aceste citate dintr-o autoritate heterodoxă nu spre a pune în discuţie amănuntele vieţuirii lui Adam în Rai, ci doar spre a arăta cât de mult poate fi degradată minunata concepţie patristică despre Adam şi lumea întâi-zidită când te apropii de ea cu înţelepciunea lumii căzute. *Nici ştiinţa şi nici logica nu nepot spune nimic despre Rai;* şi totuşi mulţi creştini ortodocşi sunt aşa de intimidaţi de ştiinţa modernă şi de filosofia ei raţionalistă, încât pur şi simplu se tem să citească cu seriozitate primele capitole din *Cartea Facerii,* ştiind că „înţelepţii" moderni găsesc în ele atâtea lucruri care sunt „îndoielnice" sau „confuze" sau care trebuie „reinterpretate", sau că poţi do-

bândi reputaţia de „fundamentalist" dacă îndrăzneşti să citeşti textul simplu, „aşa cum e scris", *cum îl citeau toţi Sfinţii Părinţi.*

Instinctul simplului creştin ortodox 'este sănătos atunci când se scârbeşte de „sofisticata"părere la modă că omul se trage din maimuţă sau din orice altă făptură inferioară, sau că (aşa cum spuneţi dvs.) Adam putea să fi avut chiar trup de maimuţă. Pe bună dreptate Sfântul Nectarie al Pentapoliei şi-a arătat îndreptăţită mânie împotriva celor ce încearcă să „dovedească faptul că omul este o maimuţă, din care se laudă că se trag."[570] *Iată părerea sfinţeniei ortodoxe,* care ştie că zidirea lumii nu este aşa cum o descriu înte-

[570] Sf. Nectarie, teolog şi filosof grec (1846-1920), scria: „Cei ce tăgăduiesc nemurirea sufletului subminează atât legea morală, cât şi temeliile societăţilor, pe care doresc să le vadă prăbuşite în ruine, spre a putea dovedi că omul este o maimuţă, din care se laudă că se trag" *(Studiu despre nemurirea sufletului,* Athena, 1901; citat în Constantin Cavamos, *Modern GreekPhilosophers on the Human Soul,* Institute tor Byzantine and Modem Greek Studies, Belmont, Massachusetts, ed. a doua, 1987, p. 85.)- Sf. Nectarie a citit tratatul evoluţionist al lui Lamarck, *Philosophie zoolaqique,* şi lucrarea lui Daiwin *The Descent of Mau.* Discutând aceste scrieri în cartea sa *Schiţă despre om* (Athena, 1893), Sf. Nectarie scria: „Cele două volume ale lucrării *Philosophie zoologique* sunt destinate în întregime susţinerii degradantei teorii evoluţioniste privitoare la om. Primul volum încearcă să dovedească că organismul uman a evoluat din cel al unei maimuţe, ca rezultat al unor împrejurări întâmplătoare. Iar al doilea volum caută să demonstreze'că neobişnuitele realizări ale mintii umane nu sunt decât extinderea unei puteri pe care o au animalele, deosebindu-se doar cantitativ. Pe temeiuri slabe şi prost aşezate... Lamarck pretinde a dovedi că în vremurile timpurii natura producea, printr-o miraculoasă evoluţie, o specie din alta, anterioară. El caută să statornicească un lanţ treptat cu verigi succesive '(necontemporane), producând astfel în final specia umană, printr-o metamorfoză ce este exact opusul adevărului, şi nu mai puţin miraculoasă decât prefacerile despre care citeşti în basme ! [...] Teoriile lui Darwin îşi închipuie că au ajuns la soluţionarea problemei antropologice acceptând metoda evoluţiei. Aceste teorii, neavând temeiuri solide, în loc să rezolve problema, au făcut-o şi mai'enigmatică, fiindcă tăgăduiau validitatea adevărului descoperit dumnezeieşte, priveau omul ca fiind în rândul animalelor iraţionale, tăgăduiau obârşia sa duhovnicească şi îi atribuiau o obârşie foarte joasă. Eşecul lor are drept principal motiv negarea înaltei sale obârşii şi a firii sale duhovniceşti, cu totul străină de materie şi de lumea fizică în general, tară acceptarea adevărului dumnezeieşte descoperit, omul va rămâne o problemă insolubilă. Acceptarea lui este temelia solidă şi sigură pe care trebuie să se întemeieze oricine cercetează omul. De-aici trebuie început spre a putea rezolva corect feluritele părţi ale problemei şi a afla adevărul cu mijloacele adevăratei ştiinţe" (citat în C. Cavamos, *Bio'logicalEvolulionism,* Institute for Byzantine and Modem Greek Studies, Belmont, Mass.. 1997,pp. 63-65.) (n. ed.)

leptii moderni cu filosofia lor deşartă, ci aşa cum a descoperit-o Dumnezeu lui Moisi „nu în ghicitură", şi aşa cum au văzut-o Sfinţii Părinţi în vedenie. *Firea omului e diferită de firea maimuţelor, şi niciodată nu a fost amestecată cu ea.* Dacă Dumnezeu, pentru smerirea noastră, ar fi dorit să facă un astfel de amestec, atunci *Sfinţii Părinţi, ce au văzut însăşi „alcătuirea celor văzute " în vedere dumnezeiască, ar fi ştiut acest lucru.*

CÂT OARE VOR MAI RĂMÂNE CREŞTINII ORTODOCŞI ÎN ROBIA ACESTEI DEŞARTE FILOSOFII APUSENE? S-au spus multe despre „robia apuseană" a teologiei ortodoxe în ultimele veacuri; când oare ne vom da

seama că există o mai cumplită „robie apuseană", în care se găseşte fiecare creştin ortodox de astăzi, prizonier neajutorat al „spiritului vremurilor", cea a predominantului curent al filosofiei lumeşti, pe care o sorbim în însuşi aerul pe care-l respirăm într-o societate apostată, urătoare de Dumnezeu ? Creştinul ortodox care nu luptă conştient împotriva deşartei filosofii a vremii acesteia, *nu face decât să o primească în sine,* fiind împăcat cu ea fiindcă propria înţelegere a Ortodoxiei este distorsionată, nemaiurmând dreptarul patristic.

Oamenii sofisticaţi, cu înţelepciune lumească, râd de cei ce numesc evoluţia o „erezie". E adevărat,'strict vorbind, evoluţia nu e o erezie; dar nici hinduismul, *strict vorbind,* nu este o erezie: dar, asemeni hinduismului (cu care este, într-adevăr, înrudită, şi care probabil că i-a influenţat dezvoltarea), evolutionismul este o ideologie profund străină învăţăturii creştinismului ortodox, cufundând pe om în aşa de multe doctrine şi atitudini greşite, încât ar fi nespus mai bine dacă ar fi pur şi simplu o erezie, putând fi astfel identificată şi combătută cu uşurinţă. Evolutionismul este strâns legat de întreaga mentalitate apostată a putredului „creştinism" al Apusului; ea este vehicolul „noii spiritualităţi" şi al „noului creştinism" în care diavolul se străduieşte acum să scufunde pe ultimii creştini adevăraţi. Ea oferă o *explicaţie alternativă* a creaţiei fată de cea a Sfinţilor Părinţi; sub influenta ei, *creştinul ortodox ajunge să citească Sfintele Scripturi fără să le înţeleagă,* „ajustând" textul spre a se potrivi preconceputei sale filosofii a naturii'. Acceptarea ei nu poate duce decât la acceptarea unei *explicaţii alternative* şi pentru alte părţi ale descoperirii dumnezeieşti, la „ajustarea" automată a celorlalte 'texte scripturale şi patristice, spre a se potrivi cu „înţelepciunea" modernă.

Eu cred că, în ce priveşte iubirea dumneavoastră fată de zidirea lui Dumnezeu, aşa cum o descrieţi în scrisoare, sunteţi un ortodox; dar de ce simţiţi că trebuie să stricaţi acest simţământ cu înţelepciunea modernă şi să îndreptăţiţi această nouă ideologie atât'de străină Ortodoxiei ? Ati scris atât de mişcător *„împotriva mincinoasei uniri";* cât am dori să deveniţi acum un tot aşa de mare râvnitor *„împotriva mincinoasei uniri",* spunând creştinilor ortodocşi vorbitori de greacă, care au primit noua doctrină mult prea necritic, că *singura noastră înţelepciune vine de la Sfinţii Părinţi* şi ca tot ce o contrazice este doar minciună,'chiar dacă se numeşte pe sine „ştiinţă".

Vă cer iertare dacă ceva din cele spuse de mine vă pare a fi prea aspru; am încercat doar să spun adevărul aşa cum îl văd la Sfinţii Părinţi. Dacă am săvârşit unele greşeli în citarea Sfinţilor Părinţi, vă rog să le îndreptaţi, dar să nu lăsaţi ca vreo mică greşeală să vă abată de'la ceea ce am încercat'să spun. Sunt multe alte lucruri pe care aş fi putut să vi le spun, dar voi aştepta răspunsul dvs. înainte de a o face. Mai presus de orice, doresc din inimă ca amândoi să putem vedea *adevărata învăţătură patristică* pe această temă, atât de însemnată pentru întreaga noastră concepţie ortodoxă despre lume. Vă rog să mă pomeniţi în rugăciunile dumneavoastră, împreună cu toată Frăţia noastră.

Cu dragoste întru Hristos, Mântuitorul nostru,
monahul Serafim.

PARTEA A IV-A

/A
întrebări şi răspunsuri

in cursul despre Cartea Facerii

(1981 şi 1982/'

1. Vârsta pământului

STUDENT: După cronologia biblică, pământul are cam 7500 de ani vechime; dar după evoluţionist!, şi chiar după istoria predată în licee, pământul are miliarde de ani vechime. Cum explicaţi acest lucru ?

Părintele SERAFIM: Avem câteva cărti pe această temă, pe care vi le voi arăta. Există destui oameni care, în ultimii zece sau douăzeci de ani, au început să contraatace pe cei ce sunt extrem de siguri de această teorie. Există un grup în San Diego numit Institutul de cercetări creationiste şi un altul în Mi-chigan, numit Societatea pentru cercetarea creaţiei. Ei au dat la iveală câteva cărti de ştiinţă care examinează problema: pe ce temei fac oamenii aceste prezumţii despre milioanele şi miliardele de ani ? Se dovedeşte că teoria conţine mult mai multe ipoteze decât fapte.

Există o carte scrisă de un evoluţionist, intitulată *Cum s-a alcătuit scala timpului preistoric (The Growth of a Prehistoric Time Scale),* în care autorul (William B.N. Berry) admite că pentru a interpreta milioanele şi miliardele de ani trebuie presupus că flintele fosilizate din nivelurile inferioare de roci sunt strămoşii evolutivi ai celor din nivelurile superioare. Dar se întâmplă adeseori ca aceste straturi să fie în ordine greşită după teoria evoluţionistă: straturile cu organisme mai primitive se află în partea de sus.

Prin urmare, este la fel ca în vremea lui Copernic. Pe-atunci exista interpretarea ptolemeică a mişcării corpurilor cereşti, potrivit căreia soarele, planetele şi stelele se învârteau toate în jurul pământului. S-a pus întrebarea: de ce oare planetele nu corespund cu stelele ? Unii antici ziceau că aceasta se datorează faptului că se află în sfere diferite. Adică stelele sunt mai îndepărtate iar planetele mai apropiate; deci planetele par a se deplasa mai iute. Dar atunci de ce uneori planetele merg înainte iar alteori înapoi ? Pentru explicarea mişcării lor astronomii ptolemeici trebuiau să spună că ele se rotesc fiecare în jurul alteia, într-o mişcare foarte complexă de cicluri şi epicicluri, oscilând în jurul pământului. Unele merg înapoi, altele alcătuiesc cifra opt.

[571] Aceste şedinţe de întrebări şi răspunsuri au fost transcrise de pe casete cu înregistrările convorbirilor cu Părintele Serafim. Titlurile secţiunilor au fost adăugate de către editor, (n. ed.)

Urmărirea mişcărilor planetelor după modelul ptolemeic devenise atât de complicată, încât lui Copernic i-a venit ideea că poate toate acestea sunt greşite - poate că pământul şi planetele se mişcau în jurul soarelui. A început să facă socoteli pornind de la această idee, iar teoria lui s-a dovedit mult mai simplă. Până la urmă am ajuns să acceptăm că teoria lui era cea adevărată.

Asemeni astronomilor ptolemeici, evolutionistii ce studiază straturile care conţin fosile descoperă adesea că ele sunt cu susul în jos, în ordinea greşită, sau prea apropiate între ele conform ideilor evoluţioniste. Ei numesc aceste lucruri „disconformităti", „paraconformităti" sau '„pseudo-conformităti". Ei trebuie să găsească justificări pentru faptul că totul este în ordinea greşită. Dacă îi întrebi de unde ştiu care e ordinea corectă, vor admite că singurul motiv după care cunosc ordinea corectă este faptul că ştiu că evoluţia e adevărată.[572] Vedeţi, este ceva necurat la mijloc. Ar trebui să dovedească teoria, iar pentru a dovedi teoria trebuie să pornească de la ea. Deci nu este ceva atât de concret pe cât se spune.

Creationistii ştiinţifici, cum îşi spun ei înşişi, au câteva cărti interesante despre dovezile vechimii pământului.[573] Depinde doar de felul dovezilor de care te serveşti. Este o ceva foarte ipotetic. Nu este nici pe departe la fel de clar precum *Cartea Facerii.* , , , „ ■ ■ ■ „ .„.

; ,/ 2. Datarea cu Carbon 14 r,; u, .v. ;y,llţ,

STUDENT: Ce ne puteţi spune despre sistemul de datare cu Carbon 14 ?

Părintele SERAFIM: Datarea cu carbon se foloseşte doar pentru substanţe organice. Perioada de înjumătătire al Carbonului 14 este de 5700 de ani, deci e limpede că această metodă nu poate merge prea departe în urmă. Unii cred că se poate ajunge cu ea până la 20 000 de ani sau mai mult, dar aceasta ar implica atât de multe presupuneri, încât nu poate fi precisă. Chiar apărătorii ei spun că te poţi încrede în ea cam până la 3000 de ani în urmă, dar, dacă se merge mai departe, devine din ce în ce mai puţin demnă de încredere. Sistemul se bazează pe un întreg set de presupoziţii.[574]

[332] Vezi W.B.N. Berry, *Growth of a Prehistoric Time Scale, ed. cit,* p. 42. (n. ed.) [33] Principalele cărti la care făcea referinţă Părintele Serafim sunt *Potopul din Cartea Facerii* (1961) şi *Creationismul ştiinţific* (1974)', ambele de Dr. Henry Morris, (n. ed.) [m] Robert Lee', redactor şef adjunct la revista *AnthropologicalJournal of Canada,* scrie despre incertitudinea datării cu radiocarbon: „Problemele metodei de datare cu radiocarbon sunt incontestabil adânci şi serioase. în ciuda celor 35 de ani de perfecţionare tehnologică şi unei mai bune înţelegeri, principiile ce stau la baza metodei au fost puternic puse la în doială... Continuarea folosirii metodei depinde de un demers de tipul «îndreptării pe par curs», permiţând aici o contaminare, dincolo o fracţionare şi ajustare ori de câte ori este posibil. Astfel că nu e de mirare că cel puţin jumătate din datări sunt respinse. E de mirare faptul că cealaltă jumătate ajunge să fie *acceptată.* [...] Indiferent cât de «utilă» este, totuşi metoda radiocarbonului nu este capabilă să ofere rezultate precise şi demne de încredere. Există mari discrepanţe, cronologia e neuniformă şi relativă, iar datele acceptate sunt de

Conform specialiştilor, cel mai de încredere sistem de datare nu este radiocarbonul, ci datarea după inelele de creştere a copacilor [dendrocronolo-gie]. Recent s-au putut testa o întreagă serie de lucruri, comparându-se datele sistemului radiocarbon cu datele oferite de cercurile copacilor, şi s-a descoperit că metoda datării cu radiocarbon se abătea mult mai mult decât se credea. Calculele după inelele copacilor aveau tendinţa să dea vârste mai mari cu câteva secole decât cele cu radiocarbon. Alte metode radiometrice se folosesc pentru a obţine vârste de milioane şi miliarde de ani: metoda po-tasiu-argon etc. Şi aceste metode se bazează pe tot felul de idei preconcepute; trebuie să accepţi acele idei preconcepute înainte ca sistemul să „funcţioneze".[575] Toate pornesc de la presupunerea că nu a existat vreo contaminare de-a lungul secolelor între un element şi celălalt, şi că nici unul dintre elementele finale [componentele „fiice"] nu a fost prezent la început. Evolutio-niştii nu ştiu aceste lucruri; ei presupun că totul era uniform, de la zero până la ceea ce cunoaştem acum. Dacă lucrul acesta e adevărat, iar rata schimbării a fost uniformă, atunci putem calcula vârsta fosilelor oarecum precis; dar dacă nu e adevărat, întregul sistem poate fi foarte departe de realitate. Au existat greşeli notorii. Oamenii au făcut teste radiometrice asupra unor roci care se formaseră de puţin timp, şi au ajuns la vârste de până la trei miliarde de ani.

3. Straturile geologice

STUDENT: Ce ne puteţi spune despre diferitele straturi, precum cele din Marele Canion, despre care se presupune că s-au depus cu o anume periodicitate ?

Părintele SERAFIM: Există o vastă problematică ştiinţifică legată de straturi. Straturile nu au etichete care să spună: „Eu am cinci milioane de ani vechime; eu am zece milioane de ani vechime". Există o carte excelentă pe această temă, *Potopul din Cartea Facerii (The Genesis Flood)* de Henry Morris, în care el interpretează straturile în termenii unei singure catastrofe, adică Potopul lui Noe. Prezentarea este ştiinţifică. O puteţi cerceta şi puteţi vedea dacă are sau nu dreptate.[576]

Cred că ar trebui ca mai mulţi oameni să privească ambele fete ale medaliei şi să vadă care model are mai mult sens. în foarte multe privinţe modelul

obicei datele selectate" („Radiocarbon, Ages in Error", în *Anthropological Journal of Canada,* voi. 19, nr. 3, 1981, pp. 9; 29). (n. ed.)

[575] Datarea cu radiocarbon de bazează pe un alt set de presupuneri decât celelalte metode. Pentru o scurtă trecere în revistă a acelor presupuneri vezi Henry M. Morris, *Scientific Crea-tionism, op. cit,* pp. 140-49; 162-67. (n. ed.)

^ Despre Marele Canion se discută în această carte la pp. 151-152. Vezi şi cartea mai recentă *Grand Canion: Monument to Catastrophe,* Institute for Creation Research, Santee, California, 1994, editată de geologul Steven A. Austin. (n. ed.)

evoluţionist are lipsuri în ceea ce priveşte straturile; de fapt, chiar evolutio-niştii înşişi ti-ar spune, probabil, acelaşi lucru. întrebarea este: oare celălalt model este mai corect?

Când se ajunge la ceva de felul straturilor, este vorba, desigur, de o problemă ştiinţifică. Depunerea straturilor este, evident, un proces ştiinţific ce a avut loc *în 'timp.*[577] Prin urmare, este altceva decât cele Şase Zile ale Facerii -este vorba despre ceea ce a avut loc *după* cele Şase Zile. Este un lucru supus dezbaterii ştiinţifice.

V-.-.:.» ;<-• ■*ii--i*

4. O chestiune de modele

Părintele SERAFIM: Savanţii dispun de ceea ce se cheamă *modele.* Ieri am vorbit de modelul ptolemeic - în care pământul e centrul universului, iar toate stelele şi planetele se învârt în jurul pământului. întrucât, după cum se poate observa, planetele se mişcă în jurul pământului cu viteze diferite de ale stelelor, trebuia ca astronomii ptolemeici să aibă teorii despre felul cum mergeau înapoi şi înainte, formau cifra opt etc. Cum puteţi vedea chiar acum, în ultimele şase luni sau cam aşa, Saturn şi Jupiter au fost pe cer împreună. Dacă le-ati fi observat, ati fi putut vedea cum la început una mergea înainte, apoi amândouă au mers înapoi, apoi Saturn a devenit mai palidă iar Jupiter mai strălucitoare. După modelul copernican se poate explica de ce se întâmplă aşa, fiindcă ele sunt în faze diferite în orbitele pe care se rotesc în jurul soarelui. Din punctul nostru de vedere ele par a se apropia, când de fapt ele nu fac decât să se rotească în jurul soarelui. Un alt exemplu e Venus. Chiar acum Venus a devenit încă o dată luceafăr de seară în jos, la orizont.

[577] Una dintre cele mai interesante cercetări în domeniu a fost făcută de geologul francez Guy Berthault, întâi la Institute de Mechanique des Fluides din Marsilia, iar apoi la laboratorul hidraulic de la Colorado University's Engineering Research Center. „începând din 1985", scrie Richard Milton, „Berthault a realizat o serie de experimente de laborator ce cuprindeau vărsarea unor sedimente în nişte recipiente mari cu apă în mişcare, pentru a studia structura internă a straturilor şi felul cum are loc stratificarea... Berthault a descoperit că... sedimentele se aşezau la fund aproape imediat, dai- particulele fine erau separate de particulele mai mari de curentul apei, dând impresia de straturi... Rezultatele au fost publicate de către Academia Franceză de Ştiinţe în 1986 şi 1988 şi au fost prezentate la Congresul naţional al sedimento-logilor de la Brest în 1991... Lucrările de laborator nu au fost făcute izolat, ci au fost supli mentate cu observaţii pe teren ale unor dezastre naturale precum inundaţia de la Bijou Creek, Colorado, din 1965, formaţiile sedimentare ce au urmat erupţiei de la Mount St. Helens din 1980, ca şi forajele marine făcute de vasul Glomar Challenger în 1975... După Berthault, «Experimentele'contrazic ideea lentei construiri a unui strat după altul. Scala temporală se reduce de la sute de milioane de ani la una sau două catastrofe ce produc aproape instantaneu stratificări» [Berthault, *Compte-Rendus Academie des Science* II, 3 decembrie 1986, 16 februarie 1988]. Aceste cuvinte aparent inocente vestesc moartea ideii că existenta miilor de metri de sedimente este în sine o dovadă în favoarea unei vârste mari a pământului" (Milton, *Shattering theMythsofDarwinism, ed. cit,* pp. 77-78). (n. ed) A .■,:_.,,

Acum câteva luni era lucearar de dimineaţă - fiind deja acolo în zori înainte de răsăritul soarelui.

Modelul ptolemeic a fost dovedit deficitar fiindcă nu explica faptele la fel de bine ca modelul copernican. Coperaic a spus că, dacă interpretăm pământul şi celelalte planete ca rotindu-se în jurul soarelui, atunci toate mişcările capătă sens; adică sunt foarte uşor de explicat matematic. Până la urmă acest lucru a fost acceptat. Astăzi, calculând conform modelului copernican, putem trimite nave spaţiale până aproape de Saturn fără să greşim; de fapt este chiar ceva uimitor de precis. Pare deci evident că toate planetele se învârt în jurul soarelui, chiar dacă, după observaţiile noastre, soarele se roteşte în jurul pământului.

Prin urmare, este foarte important ce model adoptăm. In cursul de fată vom studia modelul patristic despre cele Şase Zile ale Facerii. :« ■=, . .„'

5. *Originea corpurilor cereşti (cosmogonia patristică)*

Părintele SERAFIM: Relatarea *Cărţii Facerii* despre Ziua a Patra a Facerii este greu de adaptat ideilor obişnuite despre univers, fiindcă Scriptura şi Sfinţii Părinţi afirmă cu certitudine că soarele a fost creat în acea Zi, *după* ce pământul, plantele şi copacii existau deja. Mai mult, Părinţii spun că soarele, luna şi stelele (ca şi toate găurile negre şi tot ce se mai află în spaţiu) au fost *create* în Ziua a Patra într-o clipită. Dumnezeu a făcut un semn cu mâna şi toate au luat fiinţă, la distante de triliarde de mile. Bineînţeles că Dumnezeu este mai mare decât universul, deci de ce nu ar fi fost în'stare să facă acest lucru? Pentru el nu e deloc greu.

Aceasta dă o cu totul altă perspectivă asupra lumii. E o întreagă *cosmogonie* - explicarea începutului lucrurilor.

Cosmogonia evoluţionistă modernă, popularizată de oameni precum Cari Sagan, susţine că a existat un punct care a avut un „big-bang", iar apoi totul s-a dezvoltat dm el Tară nici un Dumnezeu.[578] Dacă crezi acest lucru, este firesc să crezi că cel mai mare corp, soarele, a apărut primul, iar apoi a făcut să apară cumva pământul. Sunt tot felul de teorii despre cum a făcut acest lucru. Unii cred că soarele s-a format dintr-un nor de gaze şi praf, iar căldura sa a făcut ca gazul să fie eliminat, rămânând numai praful, care s-a conden-

[578] Omul recunoscut a fi „părintele" cosmogonie! Big-Bang-ului a fost Abatele George Leniaître (1894-1966), un preot iezuit. într-o zi a anului 1931, pe când citea un articol despre originea şi sfârşitul lumii, i-a venit ideea că universul a explodat şi apoi a evoluat dintr-un „atom primordial". Contemporan cu colegul său iezuit Teilhard de Chardin, el a încercat să facă pentru astronomie ceea ce Teilhard făcuse pentru biologie: să creeze o sinteză a creşti nismului cu concepţia evoluţionistă a ştiinţei modeme. Desigur că „atomul primordial" este echivalentul cosmogonic al'„supei primordiale" a lui Darwin (din care se presupune că a apărut şi a evoluat viata). „Ideea de evoluţie", scria Lemaître, „a jucat un rol important în dezvoltarea astrofizicii... Evoluţia lumii poate fi asemuită cu un spectacol de artificii ce tocmai s-a încheiat" (C.G. Lemaître, *The Primeval Atom,* D. Van Nostrand Company, New York, 1950, pp. 87, 78). (n. ed.) ■ ■ '. ..,.., . „ „„;.

sat şi s-a răcit, formând planetele. Alţii cred că soarele s-a ciocnit parţial cu o stea călătoare, făcând gazele să fie smulse de pe suprafaţa solară, gaze care mai târziu s-au transformat în planete. Diferitele teorii sunt în întregime speculaţii, fiindcă nimeni nu a fost acolo în acele momente, iar astfel de lucruri nu mai au loc în prezent. Poate ca ele sunt în concordantă cu ceea ce credem noi că *trebuie* să fie adevărat, întrucât ni se pare că toate corpurile mai mari trebuie să fie anterioare celor mai mici. Dar după *Cartea Facerii* şi după Sfinţii Părinţi, pământul - acest mărunţiş neînsemnat, această picătură din univers - a fost primul, iar grozavul soare a apărut după el.

Astăzi filosofilor atei le place să spună că dimensiunea relativă a pământului dovedeşte că omul e doar o picătură pierdută în univers. Ei spun: „Pământul este atât de mic, iar universul atât de mare - deci evident universul e mai însemnat decât omul, iar Dumnezeu nu a făcut totul pentru om". Dar dacă gândeşti în termenii celor spuse de Părinţi - că soarele a fost făcut după ce pământul exista deja - atunci este limpede că'totul a fost făcut pentru om.

STUDENT: în galaxia noastră există mulţi alţi sori. Spun ceva Sfinţii Părinţi despre aceşti sori ?

Părintele SERAFIM: Nu, fiindcă ei cunoşteau mai puţin despre alcătuirea universului decât ştim noi acum. Pur şi simplu nu există practic vreun motiv să vorbim prea mult despre ei, în afară de a spune că ei se află acolo şi că i-a făcut Dumnezeu. Singurul loc unde ştim că locuieşte omul este numai acesta.

STUDENT: Există vreo contradicţie între înţelegerea ortodoxă a facerii lumii şi faptul că există mai mult decât un soare ?

Părintele SERAFIM: Nu, fiindcă pentru noi există un singur soare.

STUDENT: Ceilalţi sori sunt stele.

Părintele SERAFIM: Da. Pentru noi nu sunt sori. Soarele e un lucru deosebit, centrul vieţii noastre, care ne dă lumină şi căldură, pe lângă care creştem şi rară de care nu putem trăi. Celelalte stele nu sunt pentru noi centrale, ca aceasta. Dacă ar exista alţi sori, cu alte pământuri, lucrurile s-ar complica. Dar nu avem nici o dovadă că ceva de felul acesta ar fi adevărat.

Scripturile şi Părinţii privesc întotdeauna lucrurile aşa cum se văd de pe pământ. Nu te poţi plasa într-un loc ipotetic, în vreo altă galaxie, ca să te uiţi înapoi spre pământ.[879] Acesta e un mod cu totul abstract de a privi lucrurile, fiindcă noi nu ne aflăm acolo, ci aici. Nouă ni s-a spus ceea ce avem nevoie să ştim spre a ne mântui sufletele, nespunându-ni-se nici măcar un singur lucru despre aceşti alţi sori, planete etc. Dacă ne-ar fi fost de folos să le ştim, Dumnezeu ni le-ar fi spus.

Este totuşi un lucru interesant: toate datele sondelor spaţiale trimise către alte planete până acum parcă ne-ar da indicaţii deliberate spre a ne arăta că pământul este locul vieţii. Alte locuri sunt corpuri moarte.

[579] Aşa cum fac scriitorii de literatură science-fiction. Discutarea science-fiction-ului de către Părintele Serafim se găseşte în cartea sa *Ortodoxia şi religia viitorului,* cap. 6, secţiunea 1. (n. ed.)

STUDENT: Ce părere aveţi despre speculaţiile privitoare la flintele de pe alte planete?

Părintele SERAFIM: Oamenii care caută flinte de pe alte planete intră în legătură cu o întreagă filosofie ocultă a vieţii care vorbeşte despre existenta unor flinte superioare ce vin să ne salveze şi'să ne dea ajutor; nu trebuie decât să ne prosternăm în fata lor şi ei ne vor da toate puterile de care avem nevoie. în fapt, toate miturile'despre fiinţe de pe alte planete corespund cu ceea ce ştim despre diavoli şi despre felul cum ei lucrează. Dacă începem să speculăm despre aceste fiinţe şi ne lăsăm cuprinşi de idei despre rase superioare de extraterestri - totul duce către diavoli. în afară de îngeri, singurul fel de flinte inteligente despre care ştim sunt diavolii.

6. Creaţioniştii ştiinţifici

Părintele SERAFIM: Există o mulţime de scrieri în prezent privitoare la problema creaţiei şi evoluţiei, problemă ce a devenit vitală mai ales în ultimii zece sau douăzeci de ani. '

Recent a apărut un articol foarte părtinitor în revista *Time,* unde erau luaţi în râs cei ce sunt împotriva evoluţiei, prezentaţi ca nişte fraieri - imbecili ce se întorc la vremurile de dinaintea Procesului Maimuţelor al lui Scopes, şi aşa mai departe.[580] Dar citirea scrierilor unora dintre creatiomşti este ceva foarte interesant. Există un grup în San Diego, numit Institutul de cercetări creationiste, care a scos câteva cărti foarte interesante. Una dintre ele se numeşte *Creaţia: realităţile vieţii,* abordând câteva dintre problemele ştiinţifice; o alta este despre fosile: *Evoluţie ? Fosilele spun nu !* Există o carte excelentă cu titlul *Creationism ştiinţific,* destinată a fi manual pentru licee. Mai există o carte bună şi serioasă despre dinozauri, deloc greoaie. Ea nu pomeneşte nimic despre evoluţie, ci doar spune povestea dinozaurilor. Este o carte pentru oameni ce vor să citească rară să li se bage pe gât tot felul de ipoteze ştiinţifice.

Grupul de care am pomenit este foarte bun, căci nu încearcă să se ocupe de Biblie. Ei ştiu că nu pot pătrunde în şcolile publice dacă fac acest lucru, astfel că scot cărti (precum *Creationismul ştiinţific)* ce prezintă materialul dintr-un punct de vedere pur ştiinţific. Şi nu îl prezintă doar ca nişte anti-evolutionişti, ci prezintă două modele. Aşa cum v-am vorbit despre modelul copernican fată în fată cu cel ptolemeic, ei prezintă modelul creationist fată în fată cu cel evoluţionist, apoi pun întrebarea: care model explică mai bine faptele ? Cartea *Creationismul ştiinţific* dă o serie de fapte, apoi dă explicaţia conform modelului creationist şi conform celui evoluţionist. Ei cred că '

[580] „Darwin din nou pe banca acuzaţilor - Creaţioniştii «ştiinţifici» atacă teoria evoluţiei", în rev. *Time,* 16 martie 1981, pp. 80-82. Articolul se încheia cu un citat din Theodosius Dobz-hansky: „Nimic nu are sens în biologie, decât numai în lumina evoluţiei." (n. ed.)

modelul creationist are mai mult sens, căci evolutioniştii sunt obligaţi să alcătuiască tot felul de „cicluri" şi „epicicluri" spre a explica tot felul de lucruri stânjenitoare.

în 1960; celebrul film *Procesul maimuţelor,* despre procesul lui Scopes din 1925, a influenţat puternic felul cum privea publicul larg dezbaterea creatie/evolutie. Filmul îl înfăţişa pe faimosul avocat ateu Clarence Darrow ca pe un mare erou, întrucât apăra ştiinţa, progresul, viitorul omenirii ş.a.m.d. Dar lucrurile nu stăteau chiar aşa.[581] Dar după apariţia filmului mulţi oameni ce stăteau la îndoială în privinţa evoluţiei s-au cam speriat, fiindcă nu voiau să fie acuzaţi că sunt împotriva progresului şi a ştiinţei.

Cu toate acestea, în ultimii douăzeci de ani s-au scris câteva tratate ştiinţifice foarte interesante pe această temă, punând în discuţie numeroasele ,',dovezi" îndoielnice asupra evoluţiei, dovezi ce sunt prezentate în manualele şcolare ca adevăr şi fapt real, dar, când le examinezi mai îndeaproape, descoperi că nu sunt realităţi de fapt. De pildă, ei pun în discuţie aşa numitul fapt că embrionul uman recapitulează moştenirea sa evolutivă, că pe gât există fante branhiale etc. Dar dacă citeşti orice manual evoluţionist de azi despre embriologie, vei afla că acesta este un mit. „Fantele branhiale" nu au nimic de-a face cu evoluţia sau cu recapitularea; pur şi simplu aşa se dezvoltă embrionul. De fapt, dezvoltarea creierului, nervilor, inimii etc. înăuntrul embrionului contrazice total modul cum ar trebui să aibă loc dacă ar trebui să fie recapitularea moştenirii evoluţioniste.

Există o mulţime de lucruri despre evolutionism care, chiar dacă nu doreşti să crezi din start una sau alta dintre păreri, te'fac să te opreşti, să-ti pui întrebări şi să chibzuieşti mai mult asupra probelor pro şi contra. La fel se întâmplă şi cu sistemul datării radiometrice şi cu interpretarea evolutio-nist-uniformistă a straturilor geologice. Există o carte excelentă a profesorului de geologie Henry Morris, numită *Potopul din Cartea Facerii,* ce încearcă să interpreteze straturile, vârsta ghetii etc. în termenii Potopului lui Noe. Cartea prezintă dovezi şi este alcătuită foarte ştiinţific. Poţi să o citeşti şi să fi sau nu de acord cu ea, dar este prezentată la nivel ştiinţific.'

Institutul scoate lunar un buletin de informaţii numit *Acts and Facts,* prezentând lucrările lor, şi în fiecare număr există o mică completare ce tratează un aspect al evoluţiei sau creaţiei. Au avut numeroase dezbateri publice în cursul ultimilor cinci ani în universităţi, care s-au bucurat de o bună participare; uneori au venit mii de studenţi. Savanţii creationişti sunt foarte bine pregătiţi -au citit tot ce s-a scris recent'- pe când savanţii evoluţionist! sunt adesea

[581] în realitate, acest film (bazat pe piesa scrisă de Jerome Lawrence şi Robert E. Lee) era o redare foarte departe de realitate a procesului şi evenimentelor din jurul lui. In viata reală procesul lui Scopes nu a fost o acţiune penală serioasă, ci o înscenare juridică folosită ca test de către A.C.L.U. John T. Scopes a fost un apărător voluntar, care nu a riscat nicidecum să ajungă la închisoare. Vezi Phillip E. Johnson, *Defeating Darmnism by Opening Minds, e.d. cit.,* pp. 24-32.

aşa de încrezători în ei înşişi, încât nu prea sunt la curent cu ultimele evenimente. Astfel că în ultimul număr al revistei *Science,* care e foarte evolutionis-. tă, unul dintre articole spune că s-a ajuns într-o situaţie aşa de proastă în prezent -savanţii evoluţionist! sunt aşa de prost pregătiţi şi predau studenţilor aşa de precar - încât nu ai decât să aduci un savant creationist cu trei sau patru fapte din ultimii cinci ani, şi-i va reduce la tăcere' pe evoluţionist!. Astfel că evolutionistii au început să se trezească şi să-şi spună că şi-au neglijat datoria de a-şi creşte odraslele în spiritul cuvenit. Acum încearcă să-i educe mai bine, spre a se întoarce la principiile originare ale evoluţiei.

«t *7. Diferite idei evoluţioniste*

Părintele SERAFIM: Există o doză atât de mare interpretare personală cuprinsă în teoria evoluţionistă, încât, dacă ceri evolutionistilor să-ti explice cum are loc evoluţia, nu se pot pune de acord asupra unui singur răspuns. Ei obişnuiau să spună că evoluţia are loc prin selecţie naturală cuplată cu mutaţiile: mici schimbări care/după un număr de generaţii, duc în final la un nou fel de creatură. Dar se întâmplă că mutaţiile sunt, în general, aşa de dăunătoare, încât nu se poate explica nici un'fel de progres prin mutaţii. Chiar în prezent se discută aprins dacă nu ar trebui eliminat complet gradualismul darwinist şi să se adopte o altă teorie. Ultima idee la care au revenit - o idee lansată în urmă cu patruzeci de ani - se numeşte teoria „monstrului dătător de speranţă". Proeminentul genetician Richard Goldschmidt [de la Berkeley University of California] a lansat această idee fiindcă a văzut că cumularea selecţiei naturale cu mutaţia nu poate produce structuri complexe.[582] De pildă, nu poţi explica ochiul printr-o serie de schimbări treptate, căci fie ai ochi, fie nu ai. Organismul care ar dobândi dintr-o dată retina sau altă parte a ochiului nu ar avea la ce să o folosească. Trebuie să se împerecheze cu o creatură cu aceleaşi caracteristici, iar apoi caracteristica trebuie să se păstreze până ce se dezvoltă într-o formă superioară, ca în final să se dezvolte ochiul întreg. Pur şi simplu acest lucru nu se poate întâmpla; nu are nici un sens. Ochiul trebuie să apară *dintr-o dată întregi* Prin urmare, Goldschmidt a sugerat că evoluţia are loc în salturi -mutaţii pe scară largă ce duc la un „monstru dătător de'sperantă" care este în stare să supravieţuiască şi să se reproducă.

[s] Teoria a fost respinsă la început de darwinişti, în 1940, când a fost propusă pentru prima dată de Goldschmidt, dar a fost reabilitată în 1980 de evoluţionistul Stephen Jay Gould de la Harvard, în cunoscutul său articol „Reîntoarcerea monstrului dătător de speranţă", (n. ed.) [38] în cartea sa *The Blind Watchmaker (Ceasornicarul orb)* (1985), apologistul neodarwinist Richard Dawkins a încercat să explice evoluţia ochiului. Argumentele lui Dawkins au fost respinse cu probe de către biochimistul Michael Behe în fecunda sa carte *Darwin's Black Box (Cutia neagră a lui Darwin)* (1996), *ed. cit,* pp. 15-22; 36-39. Phillip Johnson comen tează: „A trece de la Dawkins la Behe este ca şi cum ai trece din biblioteca copiilor în labo rator" (Johnson, *Objections Sustained, ed. cit,* p. 54). (n. ed.)

Goldschmidt a invocat această teorie spre a explica originea păsărilor. Aripa unei păsări e un lucru extraordinar. Dacă o reptilă are doar un os ce îi iese din spate, ea nu va fi prea bine adaptată supravieţuirii. Ea trebuie să aibă două aripi întregi care funcţionează, şi trebuie să existe un mascul şi o femelă cu acelaşi fel de aripi ca să le poată reproduce. Deci ideea „monstrului dătător de speranţă" sugera că o reptilă a depus un ou din care a ieşit o pasăre ![584] Oamenii se întorc acum cu seriozitate la această idee şi caută să găsească un acord între ea şi darwinism, dându-şi seama că micile schimbări nu pot produce structuri extrem de complexe.[585]

Ideile de acest fel trebuie discutate de savanţi, dar şi pentru noi este interesant să ştim despre ce anume discută.

8. Limitele schimbării biologice <...„„j

Părintele SERAFIM: Oricare dintre speciile existente încă în prezent în jurul nostru descinde, într-o succesiune neîntreruptă, din acelaşi *fel* de creaturi din trecut. Sunt multe specii ce nu mai există azi; dar până la stingerea lor au rămas acelaşi fel de făpturi care erau de la început.

înăuntrul fiecărui fel de creaturi se pot observa numeroase schimbări. De pildă, coteiul şi ciobănescul german provin din acelaşi fel, dar rămân tot câini, şi se pot împerechea şi reproduce. La fel se întâmplă şi cu „rasele" de oameni: deşi arată foarte diferit, toate ţin de acelaşi fel.

Cei ce îşi spun creaţionişti nu susţin că nu există schimbări. Există o mulţime de schimbări în natură, dar toate au loc între anumite limite. Iată întreaga problematică a dezbaterilor despre evoluţie şi creaţie: sunt oare limitele bine definite după „gen" - care poate să nu fie exact acelaşi lucru cu „specia" - ori totul provine dintr-un glob originar de materie organică ce s-a dezvoltat, dând toate felurile de lucruri. Tot ceea ce ştim în prezent despre codul genetic pare a fi împotriva ideii din urmă. Un organism nu poate „evolua" în ceva ce nu se potriveşte cu codul său genetic.[586] în prezent o mare parte din discuţiile dintre evoluţionişti se învârt în jurul întrebării *cum* este posibil acest lucru. Noi încă nu am aflat cum.[587]

[M] Goldschmidt cita cu seriozitate acest scenariu reptilă-pasăre sugerat mai întâi de renumitul paleontolog Otto Schindewolf. (n. ed.)

[s] Un alt motiv pentru care paleontologul Stephen Jay Gould voia să reabiliteze teoria „monstrului dătător de speranţă" era nevoia de a argumenta lipsa speciilor intermediare din arhiva fosiliferă. Revizuirea teoriei lui Goldschmidt de către Gould, numită ..echilibru pune tual", este dezbătută în mod curent de către evoluţionişti. Vezi Johnson, *Darwin on Trial, ed. cit.,* pp. 32-44 şi Denton, *Evolution: A Theory in Crisis, ed. cit.,* pp. 192-95. (n. ed.)

[58(1] Adică ceva aflat în afara marjei de variaţie specificate de ADN pentru acel organism anume. (n. ed.)

[587] Cartea cea mai bună pe această temă este *Not by Chance ! (Nu întâmplător !)* de Dr. Lee Spetner, expert în codul genetic, (n. ed.)

STUDENT: Ce credeţi despre oamenii fosili care au fost descoperiţi ?

Părintele SERAFIM: în ultimii ai au apărut o mulţime de teorii. în Africa, soţii Leakey făceau tot felul de descoperiri în fiecare an. Bineînţeles că fiecare persoană ce face descoperiri doreşte ca „omul" său să fie strămoşul întregii omeniri; astfel că vrea să răstoarne toate ideile anterioare, să aducă una nouă şi să pretindă că el a găsit „veriga lipsă". Aşa că luăm întotdeauna cu prudentă spusele acestor oameni.

în 1959 Louis şi Mary Leakey au descoperit un craniu al unei specii stinse de maimuţe, *Australopithecus* („Maimuţa sudică"), despre care toată lumea a presupus că era maimuta-strămoş pentru toţi oamenii fosili - *Homo erectus* etc. Cinci ani mai târziu ei au anunţat că au descoperit fosile umane în acelaşi strat cu cele ale *Australopitheculuii.*'.[588] întrucât s-au găsit şi unelte de piatră, ei şi-au numit noua descoperire *Homo habilis* sau „Omul îndemânatic".[589] Acest lucru a întors pe dos întregul scenariu al evoluţiei umane, fiindcă în teoria evoluţionistă un strămoş nu se poate găsi în acelaşi strat cu descendenţii săi. Şi *Homo erectus* a fost scos din locul său şi plasat după *Homo habilis;* iar acum se spune că flintele umane ce au folosit unelte de piatră au trăit în urmă cu două milioane de ani.

Bineînţeles că toate aceste lucruri sunt doar presupuneri. Există atâtea lipsuri şi dificultăţi în feluritele teorii, încât fiecare evoluţionist încearcă mai mult să-şi impună propriile pretenţii.

[m] Statutul de maimuţă dispărută al *Australopitheculuii* a fost stabilit încă din 1954 prin anatomie comparată de către zoologul Solly Zuckerman. Faptul că oameni adevăraţi au trăit în acelaşi timp cu australopithecii indică faptul că aceştia din urmă nu au nimic de-a face cu originea omului. în urma descoperirilor soţilor Louis şi Mary Leakey, fiul lor Richard Leakey a descoperit şi el fosile de *Australopithecus* şi *Homo erectus* în acelaşi strat. (n. ed.) [39] „Din 1964 încoace", scrie Richard Milton, *Jiomo habilis* a fost reevaluat şi s-a sugerat că unul din oasele mâinii este o bucată de vertebră, că alte două oase ar fi putut aparţine unei maimuţe ce trăia în copaci, şi că alte şase provin de la un ne-humanoid neidentificat. Dar oricare ar fi meritele descrierii originare, rămâne faptul că *Homo habilis* este o fiinţă umană - nu veriga lipsă. S-a calculat că *Homo habilis* avea un creier mic: poate doar jumătate din mărimea celui al oamenilor moderni obişnuiţi. Dar, aşa cum a arătat Dr. AI White, habilinele erau şi mici de statură, astfel că creierul lor nu era mic în raport cu mărimea corpului, fiind mai curând asemeni pigmeilor moderni.

într-adevăr, unul din aspectele hazlii ale descoperirii lui *Homo habilis* este acela că în timp ce daiwiniştii îşi concentrau atenţia să interpreteze oasele degetelor şi vertebrele la Ol-duvai Gorge [locul unde s-au descoperit'fosilele lui *Homo habilis],* încercând să alcătuiască scrisorile de acreditare ale acelei creaturi ca fiind veriga lipsă, se pare că au trecut cu vederea faptul că la numai câteva sute de mile spre vest, în pădurile Zairului, se află populaţia Mbuti, care au de obicei doar patru picioare şi şase inci înălţime şi, ca statură, mărime a creierului şi chiar ca mod de viată sunt comparabili cu *Homo habilis.* Dar aceşti Mbuti sunt oameni moderni în toată puterea cuvântului, cu excepţia faptului că nu se uită la documentare TV şi nu primesc premii de la societăţile de finanţare a ştiinţei" *(Shattering the Myths of Darwinism, ed. cit,* pp. 206-207). Vezi şi Lubenow, *Bones of Contention, ed. cit,* pp. 157-166. (n. ed.)

Există chiar şi mistificări de-a dreptul. Când studiam zoologia la facultate, în anii 1950, una dintre dovezile evoluţiei omului era „Omul de Pilt-down". începând din 1890, a existat o căutare concertată pentru a se găsi veriga lipsă, despre care se credea că ar fi jumătate maimuţă şi jumătate om. Aşa că, în 1911, un englez isteţ pe nume Charles Dawson a luat un craniu uman, 1-a combinat cu osul maxilar al unei maimuţe şi a completat dinţii de maimuţă. Un an mai târziu Teilhard de Chardin a descoperit şi caninul care lipsea. Cu maxilarul său foarte primitiv şi craniul foarte avansat, acest „Om de Piltdown" a fost socotit a fi un strămoş evoluţionist al omului. Unii savanţi l-au pus la îndoială şi au avut discuţii aprinse, dar marea majoritate l-au acceptat.[590] în sfârşit, în 1950, nişte savanţi l-au testat cu metoda de datare cu Carbon 14, care dă rezultate destul de precise până pe la 2000-3000 de ani vechime. Ei au descoperit că o parte era mai veche, iar cealaltă era mai nouă, astfel că s-a dovedit că erau două creaturi diferite.[591] Prin urmare, totul a fost discreditat.

STUDENT: Ce ne puteţi spune despre descoperirile craniilor omului de Neanderthal ?

Părintele SERAFIM: în prezent se acceptă că Omul de Neanderthal este *Homo erectus:* aceeaşi specie cu omul, dar altă varietate - nu mult mai diferită faţă de om decât este englezul de chinez.[592]

De fapt, oamenii fosili sunt foarte puţin numeroşi.[593] Şi, desigur, totul se bazează pe felul cum interpretezi: este om sau maimuţă ? Nu este chiar simplu să găseşti ceva între cele două specii. Pe nici o fosilă pe care o vezi, fie că e a oamenilor „primitivi" sau a maimuţelor „avansate", nu scrie „Eu sunt strămoşul oamenilor de azi". Deci nu poţi spune dacă e strămoş, văr sau nici un fel de rudă. Depinde cum interpretezi. Până acum nu există de fapt vreun om vechi convingător care să arate cu adevărat ca şi cum ar fi intermediar între om şi maimuţă. Există diferite feluri de oameni fosili, unii „primitivi", unii cu cranii mari, unii cu cranii mici; dar nu se deosebesc între ei mai mult decât se deosebesc diferiţii oameni ce trăiesc în prezent. Deci cei ce trebuie

[Si] Despre Omul de Piltdown s-au scris mai mult de cinci sute de teze de doctorat, (n. ed.) [s] în 1982, imediat după moartea Părintelui Serafim, s-a descoperit că maxilarul aparţinea cu siguranţă unui urangutan, (n. ed.)

[s] La sfârşitul anului 1980 câţiva evoluţionişti au sugerat ca omului de Neanderthal să i se redea vechea denumire de *Homo neanderthalensis.* Totuşi chiar şi aceştia admiteau că neanderthalienii erau contemporani cu fiinţele umane moderne şi se puteau încrucişa cu ei. Vezi Lubenow, *Bones of Conte ntion, ed. cit.,* p. 68. (n. ed.)

[ffl] Richard Leakey îşi citează colegul paleontolog David Pilbeam care spunea: „Dacă ai adu ce un om de ştiinţă inteligent dintr-o altă disciplină şi i-ai arăta slabele dovezi pe care le-am găsit, cu siguranţă că ţi-ar zice: Las-o baltă; nu prea ai cu ce să mergi mai departe. Desigur, nici David şi nici alţii dintre cei implicaţi în cercetarea omului nu pot urma acest sfat, dar rămânem deplin conştienţi de pericolele de a trage concluzii din probe atât de incomplete" (Richard E. Leakey, *The Making of Mcmkind,* Michael Joseph, Londra, 1981). (n. ed.)

să aducă dovezi în acest caz, cred eu, sunt aceia care vor să dovedească că unul se trage din celălalt.

Desigur că toată problema descendentei unuia din celălalt ridică o mulţime de întrebări fată de textul *Facerii* - de pildă, despre genealogii. Dacă omul are milioane de ani vechime, trebuie să alcătuieşti nişte uriaşe epici-cluri spre a rezolva genealogiile Patriarhilor. Unii chiar spun că Patriarhii nu sunt persoane adevărate: ei ar fi în realitate doar nişte denumiri pentru mari perioade de timp.

10. Limitele investigaţiilor ştiinţifice

STUDENT: Nu sunt surprins când spuneţi că ideile despre evoluţia urna nă se schimbă, pe măsură ce se descoperă mai multe lucruri ce contribuie la teoria evoluţiei. Până la urmă vom vedea cum întreaga imagine a evoluţiei iese la lumină. ; -a-> -qje >;

Părintele SERAFIM: Totul depinde de premisele de la care porneşti, fiindcă adeseori premisele sunt foarte puternice.

STUDENT: Vreau să spun că în general, în ştiinţă, ei merg cu o teorie, apoi descoperă că presupunerile lor erau incorecte, aşa cum ati spus. Apoi sunt nevoiţi să-şi schimbe teoria, iar acest lucru este un pas, un spor de cunoaştere în ştiinţă.

Părintele SERAFIM: Da. Există unele puncte slabe şi în teoria evoluţiei însăşi, aşa cum se înfăţişează astăzi. Desigur, trebuie să înţelegem că şi cuvântul acesta are mai multe înţelesuri. Evoluţia unei anumite varietăţi de cintezoi sau aşa ceva - nu are legătură cu discuţia noastră. Este vorba doar de o schimbare înăuntrul aceleiaşi firi. Dar evoluţia ca teorie despre originea lumii - acest lucru e dincolo de domeniul ştiinţei. Este o speculaţie despre începuturi, la fel ca anticele speculaţii greceşti despre infinitatea lumii sau existenta ei veşnică etc.

Spre a putea să acceptaţi teoria evoluţionistă despre origini, aşa cum e prezentată de obicei în prezent, trebuie să acceptaţi că cele Şase Zile ale Facerii nu sunt o lucrare suprafirească, adică o lucrare de tip diferit fată de ceea ce se întâmplă în prezent. După tâlcuirea Bisericii, este o mare deosebire: au existat Şase Zile ale Facerii, în care Dumnezeu a făcut întreaga lume, lucru pe care nu îl mai face defel astăzi. Deci nu se poate deduce cum anume au fost. Probabil că poţi face deducţii cel mult până în acel punct, dar nu poţi deduce cum a fost cu adevărat începutul. Deci cred că în această privinţă savanţii ar trebui să fie mult mai puţin dogmatici în felul cum privesc şi discută despre începutul însuşi.

Textul *Facerii* arată foarte clar că cele şase lucrări au fost cu totul în afara sferei cunoaşterii noastre de azi. Nu putem şti nimic despre ele, afară de ceea ce Dumnezeu însuşi a ales să ne descopere. Tocmai de aceea aş zice că

savanţii rămân pe dinafară când încearcă să deducă începutul din ceea ce se întâmplă în prezent. Poţi duce ideea uniformistă (adică faptul că toate s-au petrecut cu aceeaşi viteză cu care se întâmplă acum) până la un anumit punct -poate până la câteva mii de ani. Mai departe este foarte îndoielnic că totul s-a petrecut mereu în mod constant.

11. Cronologia biblică

STUDENT: Ştim oare cât de vechi este pământul după cronologiile biblice ?

Părintele SERAFIM: Problema este controversată. Textul grecesc (Septuaginta) şi textul ebraic (masoretic) al *Facerii* sunt diferite. După Septuagm-ta, lumea are cam 7500 de am vechime;[594] după textul ebraic, are cam 6000 de ani vechime. Este o discrepantă evidentă. Cum putem rezolva probleme de acest tip ? Părinţii admit că poate exista o oarecare greşeală care să se fi transmis; pot fi simple greşeli de copiere etc. Fericitul Augustin are un întreg capitol despre acest lucru.[595] Poate că unu copişti au adăugat sau au scos ici şi colo câte o sută de ani atunci când au copiat textul. Părinţii admit că în Scriptură pot fi mici greşeli. Nu există nici o învăţătură patristică care să spună că trebuie să definim lumea ca având exact 7490 de ani vechime. Poate fi ceva mai mult sau ceva mai puţin: nu este ceva atât de important.

Dar faptul că Adam a trăit acum şapte sau opt mii de ani, sau a trăit în urmă cu milioane de ani - aceasta este o întrebare importantă. Este un subiect însemnat ce influenţează întregul text al *Facerii.* Trebuie să înţelegem cine a fost Adam - dacă a fost sau nu o persoană ş.a.m.d. Dacă a trăit în urmă cu milioane de ani, apar o grămadă de întrebări pe care trebuie să ti le pui despre felul cum omenirea a interpretat tradiţia începând de atunci.

12. Preexistenta sufletelor, reîncarnare şi evoluţie

STUDENT: De ce credea Origen că sufletul a coborât în trup din tărâmul duhovnicesc ?

Părintele SERAFIM: Se afla sub influenta unor filosofi care spuneau că materia este rea. Oamenii priveau înjur şi vedeau că păcatele se produc din pricina cărnii, astfel a apărut ideea, mai ales între maniheişti şi cei cu învăţături similare, că materia însăşi este răul iar sufletul e un lucru nobil, întemniţat în materie. De aici au ajuns la ideea că sufletul a petrecut odinioară într-un alt tărâm.

» Urmând forma tradiţională a calendarelor ortodoxe statornicită la Constantinopol în vre mea celor Şapte Sinoade Ecumenice, Părintele Serafim şi Frăţia Sfântului Gherman tipăreau anul de la facerea lumii după cronologia din Septuaginta pe frontispiciul calendarului anual. Aceste calendare sunt publicate în continuare până astăzi; astfel, pe frontispiciul Calenda rului Sf. Gherman pe anul 2000 scrie „Anul 7508 de la Facerea Lumii", (n. ed.) [s] Fer. Augustin, *Cetatea lui Dumnezeu* 15.13. (n. ed.)

STUDENT: De ce au coborât sufletele în materie dacă materia este rea ?

Părintele SERAFIM: După Origen, aceasta se datora faptului că au păcătuit în acel alt tărâm. Este vorba de o concepţie dualistă asupra universului: există un aspect bun - sufletul, şi unul rău - materia, trupul. Pe de altă parte, concepţia creştină vede sufletul şi trupul laolaltă, cunoscând că trupul se va transfigura cu adevărat. De fapt, cum vom vedea când vom studia *Cartea Facerii,* trupul la început era diferit de felul în care a ajuns după cădere.

STUDENT: A fost oare influenţat Origen de idei orientale ? M nv

Părintele SERAFIM: Neîndoielnic. La Alexandria, unde trăia Origen, veneau oameni din India care predau acolo. Unul dintre profesorii lui Origen era din India.

STUDENT: Ideea preexistentei sufletelor seamănă cu ceea ce învaţă hin duismul despre transmigrarea sufletelor şi „reîncarnare". , ',(>

Părintele SERAFIM: Corect.

STUDENT: Şi ce legătură are cu evoluţia ? .« ■ < *j m*

Părintele SERAFIM: Ideea aflată îndărătul cosmogonie! evoluţiei este aceea că totul provine dintr-un singur filament: la început a existat o singură picătură, din care provin toate vietăţile: animale, insecte, plante etc. (Desigur, teoria are imense dificultăţi, fiindcă trebuie să arăţi cum anume, în acea picătură originară, au apărut simultan codul genetic şi mijloacele translatării sale; apoi trebuie să arăţi cum s-a adăugat informaţia spre a produce codul genetic pentru om şi toate celelalte creaturi. Acest lucru nu a fost nicicând realizat.)

Ideea „reîncarnării" se aseamănă prin faptul că, după concepţia vechilor budişti, hinduşi, greci şi romani, ea cuprindea transmigrarea în diferite creaturi, fiare sălbatice, insecte şi chiar plante. (în vremurile moderne oamenii au schimbat această idee: ei susţin că în „vieţile anterioare" au fost flinte umane, fiindcă nu le place ideea de a ti fost maimuţe sau copaci sau altceva. Oamenilor le place să creadă că au fost Napoleon sau lulius Cezar, dar nu le place să creadă că au fost o grindă de stejar pe undeva prin Roma. Se linguşesc pe ei înşişi.)

îndeobşte, putem spune că ideea că totul este una - ca un singur „Lanţ de Lumină" ce se împarte în diferite feluri de fiinţe - nu este deloc acceptată de Sfinţii Părinţi. Ei spun că toate felurile de făpturi au fost prezente la început, iar sămânţa lor produce acelaşi fel de făpturi până la sfârşitul vremii.[596]

13. Natura Raiului

Părintele SERAFIM: înainte de a începe un nou capitol, poate cineva să facă un rezumat despre felul cum era Raiul pământesc ?

[596] O discuţie mai pe larg despre reîncarnare se poate găsi în cartea Părintelui Serafim, *Sufletul după moarte,* (n. ed.)

STUDENT: Nu este lumea materială aşa cum o cunoaştem noi, dar nici un tărâm intelectual, ci unul oarecum intermediar. E mai curând un loc fizic rarefiat.

Părintele SERAFIM: Da. Şi era pe pământ sau în cer ?

STUDENT: Niciunde. Cred că era ridicat deasupra pământului.

Părintele SERAFIM: Da, dar de fapt la început era parte a pământului, chiar dacă era probabil pe un loc mai înalt. Iar acum ?

STUDENT: Este un loc care există în mod real, dar nu poţi ajunge acolo într-un mod lumesc, geografic.

Părintele SERAFIM: A mai fost cineva acolo în ultimele mii de ani ?

STUDENT: Tâlharul de pe cruce [cf Luca 23, 43].

Părintele SERAFIM: Aşa e, dar el nu s-a mai întors să ne povestească. S-a întors oare cineva?

STUDENT: Sfântul Andrei cel Nebun pentru Hristos din Constantinopole.

Părintele SERAFIM: Da. Şi mai cine ?

STUDENT: A mai fost un bucătar dintr-o mănăstire.

Părintele SERAFIM: Corect, Sfântul Eufrosin Bucătarul.

STUDENT: Este vreunul dintre cei pomeniţi în cartea *Sufletul după moartei* !;: "

Părintele SERAFIM: Da, sunt unii dintre cei pomeniţi acolo care s-au reîntors ca să ne povestească. Ei spun întotdeauna, precum Sfântul Pavel, că nu pot descrie exact ceea ce au văzut. Ei dau anumite descrieri ale Raiului (de pildă Sfântul Andrei vorbeşte despre plante, o grădină minunată, şi cerul însuşi deasupra ei), dar e ceva aşa de departe de experienţa noastră normală, încât nu pot vorbi prea mult despre el. Ei au văzut starea în care urmează să ajungem în veacul viitor.

Raiul a fost un loc aparte de pe pământ care a fost făcut, după Sfântul Efrem Şirul, împreună cu plantele, în Ziua a Treia. în Ziua Şasea Dumnezeu 1-a aşezat în el pe om. La obârşie a fost un loc al pământului, ca spre a arăta că omul era sortit să urce de pe pământ la cer. Nu era în întregime material, ci dintr-o materie rafinată pe care nu o înţelegem. Dar, din pricina căderii omului, acest aspect ceresc al pământului - o parte specială a pământului dintru început - s-a ridicat cumva şi a dispărut din vederea noastră, deşi încă suntem în stare să ne întoarcem în el. în acelaşi timp, după cădere, pământul dintru început a căzut întru stricăciune.

STUDENT: Când a fost făcut iadul după părerea Părinţilor ? A fost făcut o dată cu facerea cerurilor sau o dată cu facerea pământului ?

Părintele SERAFIM: Iadul nu a fost făcut în mod concret, tot aşa cum nici răul nu a fost făcut în mod concret. Iadul este doar locul şi starea unde au căzut îngerii căzuţi. Cu alte cuvinte, într-un anumit sens, ei înşişi l-au făcut. Scriptura vorbeşte despre locul „gătit diavolului şi îngerilor lui" [Mat. 25, 41],

dar nu pomeneşte cum a luat fiinţă. Nu ni se povesteşte amănunţit nici despre îngeri, nici despre căderea lor; există doar scurte referiri ici-colo.' Este vădit că acestea s-au petrecut înainte de apariţia şarpelui din Cartea Facerii.

Mai sunt alte întrebări ? Este greu de înţeles acest concept despre un lucru care nu e nici cu totul material, nici cu totul duhovnicesc ?

STUDENT: Suntem foarte obişnuiţi să gândim dualistic: materialul în opoziţie cu spiritualul.

Părintele SERAFIM: Aşa este. în veacul viitor vom avea trupuri, dar vor fi trupuri duhovniceşti. Va fi un tărâm asemănător cu Raiul de la început, deşi Raiul era mai „grosier", adică relativ material. Tărâmul viitor va fi un sălaş

duhovnicesc, dar în acelaşi timp în el vor exista trupuri.[597] Care a fost primul exemplu de astfel de trup ? <T; .* •-.<; *MOI?. ~> ivwq ■ t-v.-i !»x-: > i:*

STUDENT: Hristos înviat.

Părintele SERAFIM: Da - trupul înviat al lui Hristos, care putea trece prin uşi închise şi prin ziduri. Putea arăta că mănâncă, deşi El nu avea nevoie să mănânce; El avea răni ce puteau fi atinse, dar arăta aşa de diferit, încât ucenicii nu L-au recunoscut atunci când L-au văzut. Este o stare foarte tainică, totuşi tine de trup.

STUDENT: Dacă Adam şi Eva nu ar fi căzut, ar fi putut Adam să înainteze până la starea desăvârşirii rară Hristos ?

Părintele SERAFIM: Teoretic poţi gândi şi aşa. E o altă problemă faptul dacă Hristos ar fi venit oricum. Dumnezeu ştia ce voia să facă de mai înainte şi ştia cum se vor petrece lucrurile. Şi lucrurile *erau* astfel, încât Hristos a venit. Dar nu ar fi fost nevoie ca El să vină să ne mântuiască dacă Adam nu ar fi păcătuit.

Desigur, sunt lucruri foarte adânci. Mai târziu voi cita câteva dintre slujbele ce vorbesc despre aceste lucruri. Teologia Bisericii ni se dă necontenit în slujbe, fiindcă ea ne face să ne amintim de unde venim şi încotro mergem.

14. Voinţa liberă

STUDENT: Când Adam a căzut, şi-a dat seama în acel moment că are voinţă liberă?

Părintele SERAFIM: De îndată ce nu a ascultat, şi-a dat seama că era gol, a văzut că fugea de Dumnezeu şi a început să caute scuze. Cu alte cuvinte, i s-a deschis întreaga cale care este urmarea păcatului. Deci a văzut acest adânc în el însuşi - că era în stare să aleagă răul, chiar dacă nu ar fi vrut cu adevărat s-o facă.

[597] Si'. Simeon Noul Teolog scrie despre zidirea reînnoită din veacul viitor: ..Toate vor fi mai presus de cuvânt, ca unele ce vor întrece toată gândirea, iar fiind duhovniceşti şi dumne zeieşti, se vor uni cu cele inteligibile şi se vor face un alt Rai inteligibil şi un Ierusalim ce resc, asemănat şi unit cu cele cereşti, şi o moştenire neclintită a fiilor lui Dumnezeu" *{Discursuri teologice si etice, e.d. cit,* p. 130). (n. ed.) ...>•»"- II»", «v: :

STUDENT: Deci nu era cu totul conştient de voia sa liberă până în acel moment?

Părintele SERAFIM: Ei bine, Părinţii spun că, deşi era matur cu trupul şi foarte înalt cu cugetul, totuşi era încă foarte naiv, nefiind încercat. Era în starea bunătăţii fără să fi fost ispitit de către rău. *u-,*

STUDENT: Deci a ştiut Adam ce anume face atunci când a căzut ?

Părintele SERAFIM: Ştia un lucru: că există o poruncă. Dar nu era încă încercat în ascultarea poruncilor şi, în simplitatea sa, a căzut.

STUDENT: înainte de a mânca din măr, Adam conştientiza ce este răul ?

Părintele SERAFIM: Cred că începutul conştientizării răului a fost, proba-

bil, atunci când a observat că există ispite.[59]" De nu ar fi căzut, conştientizarea în sine i-ar fi putut fi ca şi cum ar fi gustat din pom rară a cădea. Dacă ar fi fost matur şi pregătit, ar fi putut cunoaşte urmăiile răului rară a cădea el însuşi în rău.

Totuşi, aceasta e doar părerea mea. Părinţii nu vorbesc despre acest aspect aparte, dar spun că pomul cunoaşterii binelui şi răului este numai pentru oameni *maturi.*

(în treacăt fie spus, nici unul dintre Sfinţii Părinţi nu spune că fructul a fost măr. Nu ni se spune nimic anume despre aceasta; era doar un pom cu fructe.)

15. Facerea lui Adam şi a Evei , , -

STUDENT: Dumnezeu a creat doar un bărbat şi o femeie ? Sau Adam şi Eva sunt reprezentanţii unui anume fel de persoane sau grup de persoane ?

Părintele SERAFIM: El a creat întreaga fire omenească într-un om - întâiul om, Adam - iar din carnea lui a luat-o pe prima femeie. Din ei provine restul omenirii.

STUDENT: Când Dumnezeu a creat-o pe Eva din coasta lui Adam, a luat însuşirile proprii firii femeieşti din Adam sau a înzestrat-o cu alte însuşiri complementare ?

Părintele SERAFIM: Nu ni se spune. I-a dat toate acele însuşiri pe care trebuia să i le dea, pornind de la acea coastă. Coasta unui bărbat nu produce' o femeie; deci este o minune. Dumnezeu a luat o parte din Adam spre a arăta că obârşia omenirii este una singură. întregul omenirii este deja prezent în omul dintru început. Oricine s-a născut după aceea - din acest unic om - are aceeaşi fire, acelaşi chip al lui Dumnezeu, care se vădeşte în suflet.

STUDENT: Trupul şi sufletul omului erau făcute de la început să fie despărţite ?

[598] Sf. loan Gură de Aur scrie: ‚Adam [înainte de cădere] ştia că ascultarea era bună şi neascultarea era rea; şi-aceasta a aflat-o încă mai limpede când, după ce a mâncat din pom, a fost izgonit din Rai şi lipsit de acea fericire" *(Opt omilii la Facere* 7, 3). (n. ed.)

Părintele SERAFIM: Nu. Dacă Adam nu ar fi murit, nu am mai fi avut de ce să vorbim despre trup şi suflet, fiindcă trupul însuşi s-ar fi subţiat şi s-ar fi făcut asemenea sufletului. Până la urmă am fi ajuns în starea de trup duhovnicesc.

STUDENT: Dumnezeu a insuflat un suflet şi în Eva ?

Părintele SERAFIM: Pe calea pe care o ştie El, i-a dat şi ei acelaşi lucru pe care 1-a dat lui Adam. Nu ni se dau amănunte de acest fel. Este pur şi simplu o minune dumnezeiască.

STUDENT: De ce se numeşte Hristos al doilea Adam ?

Părintele SERAFIM: Noi suntem urmaşii lui Adam. Chiar dacă Adam nu ar fi căzut şi nu s-ar fi pus început modului de reproducere animală, ar fi existat un mijloc oarecare de naştere din acest unic om. Toţi oamenii se trag din Adam, astfel că Adam este ca şi omenirea. Adam a *nimicit* întregul plan pentru omenire, dar Dumnezeu a fost mai „isteţ", căci El şi-a „închipuit" de mai înainte cum să împlinească planul rară Adam. Prin urmare, Acela prin Care este reaşezată firea dintru început a omului, prin Care ni se dă prilejul să fim din nou în Rai, se numeşte al Doilea Adam.

STUDENT: Oare nu spune Sfântul Pavel despre felul cum moartea a venit la toţi printr-un singur om?

Părintele SERAFIM: Aşa e, moartea a venit de la un om şi viata vine de la un Om.[599] Fiindcă Adam a gustat din pom, firea noastră s-a schimbat. De-aceea, când vorbesc despre firea omului, Sfinţii Părinţi se referă uneori la firea căzută, stricăcioasă, pe care o avem ca urmare a căderii; dar uneori (de pildă Avva Dorothei) vorbesc despre firea dintru început a omenirii, spre a ne da o imagine a stării la care ar trebui să ne întoarcem.

Dar, fiindcă a venit vorba, ideea romano-catolică este diferită. Ei spun că întru început omul era firesc, având un har supraadăugat care îl făcea suprafiresc; iar când a căzut, a pierdut harul şi s-a întors la starea în care a fost făcut. Este o concepţie cu totul diferită, care se potriveşte cu evoluţia, căci dă de înţeles că întreaga creaţie era *naturală* la început, iar Dumnezeu nu a făcut toate nestricăcioase. După concepţia romano-catolică, Adam nu a fost făcut nemuritor; el a devenit nemuritor'atunci când Dumnezeu i-a adăugat harul. Dar în concepţia ortodoxă omul a fost făcut nemuritor; întreaga sa fire era diferită, iar când a căzut acea fire s-a deformat şi s-a schimbat. Desigur, ne putem încă întoarce la starea dintru început, dar numai dacă harul lui Dumnezeu, prin Hristos însuşi, ne ridică din nou.

STUDENT: Dar starea la care noi ne străduim să ajungem nu este starea în care era Adam; este starea în care Adam *ar fi trebuit* să ajungă.

Părintele SERAFIM: Corect. Dar starea dintru început este chipul celeilalte stări, fiindcă era deja aproape de ea.

[599] 1 Cor. 15, 21-22: *Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om şi învierea morţilor. Căci, precum în Adam toţi mor, aşa şi în Hristos toţi vor învia.* (n. ed.)

16. Mintea lui Adam [7]a; ii'*

STUDENT: Cunoaşterea pe care o avea Adam era o revelaţie dumnezeiască. El nu şi-a dobândit cunoaşterea aşa cum facem noi acum. Este corect ?

Părintele SERAFIM: Da. Când animalele au venit înaintea lui el nu ştia despre ele. El le-a dat dintr-o dată ceea ce Dumnezeu i-a pus în minte.

STUDENT: Totul era duhovnicesc.

Părintele SERAFIM: Da. Era ceva foarte înalt. Avem o imagine a acestui lucru atunci când un părinte văzător cu duhul vede pe cineva pentru prima oară şi îi spune pe nume, îi spune păcatele şi îi spune ce să facă pentru a-şi mântui sufletul. Este exact acelaşi lucru. Este lucrarea *lui,* dar numai prin harul lui Dumnezeu. Mintea sa îi dă această informaţie neaşteptată, dar el poate face acest lucru numai fiindcă este în legătură directă cu Dumnezeu.

STUDENT: Spun oare Sfinţii Părinţi că închipuirea tine de firea noastră căzută ' '
?

7

Părintele SERAFIM: Da.

STUDENT: închipuirea este acum atât de prezentă în gândirea noastră !

Părintele SERAFIM: Corect.

STUDENT: Cum anume gândea Adam ? Cum spun Părinţii că era starea mintii sale ?

Părintele SERAFIM: Era starea numită trezvie, *nipsis* în greceşte. Cu alte cuvinte, el privea lucrurile şi le vedea aşa cum sunt. Nu era „gând" duplicitar.[600] De fapt, nu numai că se uita la ele şi le vedea aşa cum sunt, ci a şi numit toate făpturile pe măsură ce veneau înaintea lui.

STUDENT: Dar am auzit pe unii zicând că închipuirea e legată de puterile noastre creative, care sunt oglindirea puterilor creatoare ale lui Dumnezeu. Acesta e un lucru bun, în felul acesta realizăm lucruri minunate...

Părintele SERAFIM: Depinde ce anume înţelegi prin cuvântul „închipu ire". Ea are mai multe aspecte. Unul dintre aspecte este capacitatea creatoa re, care e parte a firii noastre originare. *lfiv* ,

STUDENT: Şi cu această capacitate a numit Adam făpturile ?

Părintele SERAFIM: Corect. Dar în starea noastră căzută acest talent creator se amestecă cu gândirea duplicitară: priveşti lucrurile şi îti închipui altceva. Deci cuvântul „închipuire" are două înţelesuri, dar în starea noastră căzută este întotdeauna legat de gândirea duplicitară.[601]

[m] Sf. Grigorie Sinaitul (1265-1346) scrie: „începutul şi pricina gândurilor este împărţirea prin ne ascultare a amintirii simple şi unitare a omului. Prin aceasta a pierdut şi amintirea de Dumnezeu. Căci, făcându-se din simplă compusă şi din unitară felurită, şi-a pierdut unitatea împreună cu puterile ei" *(Cuvinte felurite despre porunci* 61, *Filocalia* voi. 7, *ed. cit,* p. 108). (n. ed.) [ol] Sf. Maxim Mărturisitorul (580-662) învaţă: „Mintea lui Adam la început nu era pătrunsă de închipuire, care stă între minte şi gânduri; clădind un zid în jurul mintii şi neîngăduindu-i să intre în cele mai simple şi lipsite de chipuri raţiuni *(logoi)* ale existentelor zidite". Sfântul Nicodim Aghioritul (1748-1809) explică cum anume amăgeşte diavolul prin închipuire:

STUDENT: După părerea Sfinţilor Părinţi, de ce a apărut închipuirea şi gândirea duplicitară ?

Părintele SERAFIM: Aceasta pare a fi o parte firească a stării noastre căzute. Nu mai vedem lucrurile întocmai cum sunt, fiindcă suntem slabi - suntem, într-un fel, incapacitaţi. Privim lucrurile şi nu prea le mai vedem aşa cum sunt. Când ne trezvim, 'reuşim; dar de obicei nu suntem în stare.

STUDENT: Acum vedem ca prin oglindă, în ghicitură [1 Cor. 13,12].

Părintele SERAFIM: Aşa este. Adam vedea întreaga zidire limpede, atât zidirea de jos, cât şi pe cea de sus. Şi, prin urmare, cunoştea pe deplin realitatea de fapt a tuturor lucrurilor, numai că avea nevoie de experienţă spre a fi încercat.

STUDENT: Am citit undeva că oamenii îşi folosesc închipuirea spre a recâştiga imaginea Raiului pe care l-au pierdut.

Părintele SERAFIM: Bine, poţi să spui aşa, căci e evident că omul, odată căzut, tânjeşte după fericire. Chiar necredincioşii şi oamenii care socotesc că ei nu cred în Dumnezeu şi nu ar accepta Raiul sau ceva de felul acesta - toţi tânjesc după fericire. Şi, desigur, numai în Biserică primim plinătatea fericirii şi aflăm calea către ea, care trece prin urmarea lui Hristos pe Cruce. Dacă te apuci de scris poezii, eşti foarte înflăcărat vreme de o zi, dar în ziua următoare cazi în deprimare. Pur şi simplu nu poţi să treci dincolo de firea ta în acest mod. Ca să poţi să-ti depăşeşti firea căzută este vădit că Cineva de sus trebuie să te ridice. însuşi Acela ce a făcut firea trebuie să te schimbe.

STUDENT: M-ar interesa să aud mai multe despre felul cum a numit Adam animalele.

Părintele SERAFIM: întrucât Adam era la început într-o stare de *nepătimi-re,* mintea sa era într-o stare foarte înaltă atunci când Dumnezeu a adus animalele înaintea lui ca să le dea nume. Adam a dat nume animalelor după însuşirile lor. Cu alte cuvinte, el avea un fel de facultate suprafirească; mintea sa era limpede ca cristalul, încât vedea imediat care erau însuşirile fiecărei făpturi şi ce nume trebuie să aibă. Desigur, limba vorbită de el s-a pierdut. Noi nu mai avem acea limpezime a mintii; este un lucru cu totul mai presus de noi.

Sfântul Simeon Noul Teolog spune că Adam era „un împărat nemuritor peste o zidire nemuritoare" - nu doar Raiul, ci întregul pământ. Desigur, Raiul a fost făcut ca să-i fie sălaş. El a fost plăsmuit în afara Raiului, pe pă-

„DiavoM are o foarte strânsă legătură şi familiaritate cu închipuirea... Căci el, fiind creat de Dumnezeu întâi ca o minte simplă şi fără formă ori chip, ca şi ceilalţi îngeri dumnezeieşti, a ajuns mai târziu a iubi formele şi închipuirea. închipuindu-şi că îşi poate aşeza scaunul mai presus de ceruri şi se poate face precum Dumnezeu, a căzut din starea de înger de lumină şi s-a făcut diavol al întunericului... Diavolul foloseşte închipuirea ca unealtă a sa. El 1-a înşelat pe Adam prin închipuire şi i-a stârnit în minte nălucirea de a fi asemenea cu Dumnezeu, înainte de neascultare, Adam nu avea însuşirea închipuirii" (Sf. Nicodim Aghioritul, *Războiul nevăzut 1,25). (n.eâ.)*

mânt, iar apoi dus în Rai, locuinţa sa. Animalele nu erau direct în Rai; ele au fost „aduse" acolo. Nouă ne-ar părea a fi nişte fiinţe paradisiace, dar de fapt ele erau în afara hotarelor Raiului şi au fost aduse în el atunci când Adam le-a numit. Când Adam a căzut, s-a întors pe pământul de unde venise. A fost trimis din nou afară, să trăiască pe pământ cu sudoarea frunţii sale. .;:••->

n i i -

/ 7. *Raiul şi cerul.* ?

STUDENT: în viaţa viitoare omul va fi în Rai sau în cer. Raiul şi cerul sunt acelaşi lucru sau nu ?

Părintele SERAFIM: Din punctul nostru de vedere, al celor ce suntem aşa de departe, este acelaşi lucru. Mulţumeşte lui Dumnezeu dacă ajungi în oricare din ele. Dar se pare că vor exista deosebiri, fiindcă *multe lăcaşuri sunt* [loan 14, 2] şi locuri osebite; adică unii sfinţi ajung la o mai mare libertate, mai mare apropiere de Dumnezeu, iar alţii abia de intră. Şi *cei blânzi vor moşteni pământul* [Ps. 36, 11; cf Mat. 5, 5], Sfântul SimeonNoul Teolog spune că aceasta înseamnă că cei blânzi vor moşteni chiar pământul acesta de aici.[602] Deci se pare că unii se vor afla pe pământ, cu putinţa de a merge mai sus, alţii vor fi pe trepte mai înalte. Nu ni s-a descoperit totul; am fost lăsaţi doar să aruncăm o privire. Dacă vom intra în acea stare, vom vedea exact ce se întâmplă.

întreaga zidire - cea care trebuia să fie întru început - va fi din nou. Nu ni s-a spus dacă vor fi exact aceleaşi fiare sălbatice anume (căci fiecare făptură individuală are o „personalitate" diferită). Dar vor fi aceleaşi făpturi. Se pare că va fi exact acelaşi şarpe, numai că vom fi prieteni cu el. Chiar scorpionii şi tot restul... Dacă nu te mai pot vătăma, atunci toate aceste animale nu mai stârnesc spaima.

STUDENT: Drepţii care au murit deja, precum noii mucenici - se află în Rai, în cer sau într-un loc aparte ? Ce învaţă Părinţii despre aceasta ?

Părintele SERAFIM: Nu putem decât să ne luăm după vedeniile unor oameni, precum Sfântul Salvius [din Albi] care a murit şi a ajuns în cer. De obicei, când este vorba în mod specific de Rai, se vede verdeaţă. Dar Sfântul Salvius a ajuns într-un alt loc, unde nu creştea ceva verde, ci erau doar o mulţime de oameni în alb: sfinţi, mucenici. Cu alte cuvinte, ei sunt în cer. Sfântul Andrei cel Nebun pentru Hristos, când s-a dus în Rai, nu a văzut oameni, dar a văzut oameni în cer.[603] Nu ni dau amănunte despre lucruri de felul acesta.

[si] Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice şi etice, ed. cit.,* p. 131. (n. ed.)

^ Sf. Salvius a fost episcop în Galia (Franţa) în secolul VI. Despre Sf. Salvius şi Sf. Andrei şi experienţele lor în cer, vezi cartea Părintelui Serafim, *Sufletul după moarte, ed. cit.,* pp. 142-153. ■,■"!. ,;'!;.K. ..... „

-:-s,f/ *i-r,-i>* --78. *Diavolul* *'-i „-.. .,..,,.*

STUDENT: în legătură cu vrăjmăşia dintre Adam şi şarpe: ati spus că diavolul îl pizmuia pe Adam înainte de cădere din pricina bunătăţilor revărsate asupra lui. Dar ati mai spus şi că Adam era inferior şarpelui.

Părintele SERAFIM: Diavolul e superior fiindcă e flintă mintală. Nu e supus trupului. Trupul e un element inferior; deci el este superior. Dar omul urmează să dobândească ceea ce diavolul a pierdut, adică Raiul şi cerul. Tocmai de aceea, până azi, diavolul este numai *mânie.* îti poţi închipui diavolul chiar şi după psihologia omenească. Gândeşte-te: aveai' viată nemuritoare şi ştiai că eşti osândit la iad. Apoi o altă flintă, mai prejos de tine, nevrednică nici măcar să o scuipi, urmează să dobândească ceea ce tu ai pierdut. Bineînţeles că vei ajunge groaznic de *invidios,* căci pentru tine nu există pocăinţă.[604] Vei continua să încerci să faci tot ce este cu putinţă ca să îl aduci şi pe el în aceeaşi stare în care te afli tu.

STUDENT: Ati citat din *Facere,* acolo unde se spune că şarpele va înţepa călcâiul [Fac. 3, 15]. Oare astfel încearcă să ne aducă înapoi în starea în care este el - lipsit de orice nădejde ? Ar fi corect să spunem că în acest fel el încearcă să ne împiedice mersul împreună cu Dumnezeu ?

Părintele SERAFIM: Da. Se pot da multe interpretări acelei propoziţii, înseamnă că diavolul nu are putere să facă prea mult. Dacă ar fi ridicat, atunci ar fi un duşman primejdios; ne-ar muşca peste tot.

STUDENT: Dar dacă nu poate face prea mult, cum de e în stare să ne smulgă din orice stare şi să ne tragă în cele mai de jos ?

Părintele SERAFIM: Dacă avem harul lui Dumnezeu şi nu cooperăm cu diavolul, nu poate; numai dacă noi înşine ne lăsăm voinţa să fie ademenită de către diavol. De fapt, noi înşine ne putem lăsa ademeniţi, aşa cum a fost Adam, chiar rară diavol. Adam putea să păcătuiască şi rară diavol, fiindcă văzuse înfăţişarea plăcută a fructului oprit şi avea deja ispita de a-I dori pentru sine peste porunca lui Dumnezeu.

STUDENT: Poate că e o întrebare cam fără rost, dar ati putea să spuneţi ceva despre îmblânzitorii de şerpi indieni ? Este într-adevăr ciudat felul cum fac ca şerpii să se ridice, să stea drept şi aşa mai departe.

[604] Sfinţii Părinţi învaţă că, întrucât diavolul este Tară de trup, lucrarea voii sale libere în ale gerea răului a fost fără schimbare; pe când fiinţele umane au şansa de a se pocăi câtă vreme se află încă în trup. Sf. Ioan Damaschin scrie că „îngerul nu e în stare de pocăinţă, fiind ne trupesc. Omul însă, din pricina slăbiciunii trupului, are parte de pocăinţă". în alt loc, acelaşi Părinte afirmă: „Dar trebuie să se ştie că ceea ce este moartea pentru oameni, aceea este căderea pentru îngeri. După cădere ei nu mai au putinţa pocăinţei, după cum nu o au nici oamenii după moarte." „[Diavolul] nu a fost făcut rău prin fire... ci, prin voinţa lui liberă, s-a îndreptat de la starea firească la o stare potrivnică firii sale." „[îngerii] au ajuns neînclinati spre rău nu din pricina firii lor, ci prin har şi prin stăruinţa în unicul bine" *(Dogmatica,* II, 3-4, *ed. cit.* pp. 46-50). (n. ed) ., ' ....

Părintele SERAFIM: E semnificativ faptul că se ocupă tocmai de acest fel de făpturi. Aceasta arată că, pe undeva, se lucrează cu dracii. La modul general, se poate spune şi asta.

STUDENT: Este satana folosit ca unealtă de Dumnezeu ?

Părintele SERAFIM: Oho ! Asta-i o întrebare adâncă.

STUDENT: Ştiţi cum Dumnezeu 1-a lăsat pe satana să-I ispitească pe Iov.

Părintele SERAFIM: E adevărat. Noi nu credem în dualism: că există un Dumnezeu şi un diavol, şi că se luptă între ei - cum cred maniheii. Noi credem că, de fapt, Dumnezeu stăpâneşte totul; şi chiar când lucrurile merg împotriva Lui, le foloseşte fie pentru mai marea Lui slavă, fie spre a-i aduce pe oameni la mântuire. Deci totul în lume se întâmplă fie pentru că Dumnezeu voieşte aşa, fie pentru că *îngăduie* să fie astfel, din pricina libertăţii, spre a face să se împlinească un bine şi mai mare.

Satana are o personalitate independentă, dar pe termen lung el este cel care pierde. Chiar când pricinuieşte un lucru înspăimântător, precum Revoluţia Rusească, din ea ies Noii Mucenici, o cutremurătoare pildă pentru oameni. Vă puteţi închipui ce s-ar fi întâmplat cu Rusia fără Revoluţie, după cum mergeau lucrurile. Probabil că ar fi fost mai rea Grecia de azi'- un loc înfricoşător de impregnat cu duhul lumesc, ortodox doar cu pretenţiile - însă în loc de aceasta a fost pedepsită. Deci, de fapt, din Revoluţie a ieşit ceva bun, în ciuda faptului că diavolul a vrut răul. Diavolul e independent, poate face rău, dar Dumnezeu scoate întotdeauna *bine pentru cei ce a căror voinţă doreşte binele*[605]

STUDENT: Nu-i aşa că diavolul nu poate face nimic fără îngăduinţa lui Dumnezeu ?

Părintele SERAFIM: Nu, nu poate. Când spunem că diavolul a fost legat pentru o mie de am - timpul între întâia şi a doua venire a lui Hristos[606] -aceasta nu înseamnă că nu poate face nimic. înseamnă că poate face doar ce îi

[85] Sf. Petru Damaschinul (sec. XI) învaţă: „Nu este nimic întâmplător sau rău în zidire, şi chiar ceea ce are loc împotriva voii lui Dumnezeu este schimbat în chip minunat de către Dumnezeu în ceva bun. De pildă, căderea diavolului nu a fost voia lui Dumnezeu, dar totuşi ea a fost întoarsă în folosul celor ce se mântuiesc" *(Filocalia,* voi. 5). La fel scrie şi Sf. Macarie Egipteanul: „Stăpânitorul lumii acesteia [diavolul] le este celor prunci cu duhul toiag de povăţuire şi bici care bate. Prin aceasta, precum s-a mai spus şi înainte, lor le pricinuieşte slavă mare şi cinste tot mai multă prin necazuri şi ispite, căci din acestea au prilejul de a se face desăvârşiţi, iar sieşi îşi găteşte o mai mare şi mai grea osândă. Peste tot, prin el se împli neşte o mare iconomie. Cum s-a zis undeva, răul ajută binelui printr-o intenţie care nu vrea binele. Căci sufletelor bune şi cu o voinţă bună şi cele ce pai" de întristare li se sfârşesc în bine, precum zice Apostolul: *Celor ce iubesc pre Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine* (Rom. 8, 28)" *{Filocalia,* voi. 5, Ed. IBMBOR, Bucureşti 1976, p. 315). (n. ed.)

[st] După Sfinţii Părinţi, cei „o mie de ani" pomeniţi în Apocalipsă 20, 2 reprezintă perioada între întâia şi a doua venire a lui Hristos. Noi ne aflăm acum în această perioadă. Vezi Arhiepiscopul Averchie Tauşev şi Părintele Serafim Rose, *Apocalipsă în învăţătura Sfinţilor Părinţi, Ed.* Icos, 2000, pp. 216-217. (n. ed.) « -< ■ ' * n: i >, ;, -..*>.■

îngăduie Dumnezeu. Când cineva umblă în harul lui Dumnezeu, atunci numai dacă el însuşi cade din acela poate diavolul să-i facă ceva. Când avem ispite, ele sunt asemeni şarpelui ce înţeapă călcâiul: sunt ceva mărunt şi trebuie să ne dezbărăm de ele. Numai dacă ne lăsăm copleşiţi de ele cădem în deznădejde, mânie şi tot felul de păcate. Deci puterea diavolului e foarte limitată.

STUDENT: Dar înainte de Hristos nu era aşa.

Părintele SERAFIM: înainte de venirea lui Hristos, satana avea mult mai multă putere, fiindcă fiecare se închina idolilor, care erau demonici.

STUDENT: Dar în întregul ansamblu al lucrurilor, totul era în planul lui Dumnezeu.

Părintele SERAFIM: Sigur că da, dar e un lucru foarte tainic. Totul e cuprins în plan, şi totuşi fiecare persoană este liberă să facă ceea ce doreşte în acest plan. Iar Dumnezeu scoate bunătate şi bună rânduială din toate lucrurile, indiferent câţi demoni sau oameni doresc să facă rău.

19. Trupul duhovnicesc al lui Hristos

STUDENT: Cum se potriveşte Hristos cu locul unde se află acum sfinţii şi cu starea la care spuneţi că trebuia să ajungă Adam ?

Părintele SERAFIM: Iisus Hristos este Dumnezeu.

STUDENT: Da, şi Lui îi slujesc sfinţii; dar are El un trup duhovnicesc aşa cum vor avea sfinţii?

Părintele SERAFIM: Da, are încă trupul Său. Sfântul Andrei, de pildă, L-a văzut pe Hristos tronând în cer.

STUDENT: Dar El este Dumnezeu deja fiinţă, şi noi ne împărtăşim cu El duhovniceşte.

Părintele SERAFIM: Da, Dumnezeu este pretutindeni. El este Lumina. Dar Hristos se află şi în cer, în trupul Său cel înviat. Cum se întâmplă practic acest lucru nu suntem vrednici să ştim; adică, dacă vom merge alături de El, vom sta de vorbă cu El. Dar ia gânditi-vă - El a mers pe pământ cu ucenicii Săi.

STUDENT: Aşa se explică. El este Dumnezeu deja flintă, dar...

Părintele SERAFIM: Dar a luat trup. S-a făcut asemeni nouă, şi deci acel trup este acolo, în lumea cealaltă. în cer ne vom întâlni cu Dumnezeu duhovniceşte, dar şi cu El în trupul Său.

STUDENT: Şi vom avea părtăşie cu el în fiinţa Sa ?

Părintele SERAFIM: Nu. Există o învăţătură a Sfântului Grigorie Palama despre fiinţa şi energiile lui Dumnezeu. Noi nu avem nici un contact direct cu Dumnezeu'în fiinţa Sa, dar îl cunoaştem în energiile Sale (în har).

STUDENT: Deci sfinţii nu au contact cu fiinţa dumnezeirii ?

:

Părintele SERAFIM: Nu, ei au contact prin energii, şi astfel se fac părtaşi cu Dumnezeu. Noi nu putem gândi ca Dumnezeu: nu putem gândi

gândurile Sale sau să gândim ce anume făcea înainte de facerea lumii, sau alte lucruri de acest fel. Putem doar să participăm după cum ne îngăduie El, prin harul Său.

,'-Nf*.V ,*"*;, - . ", ic , :X ...;•! .:',

20. Tăria cerului "<='#*' ..

STUDENT: Ce anume era tăria?

Părintele SERAFIM: Iată o întrebare foarte interesantă. Daţi-mi voie să

fac un scurt rezumat. Textul *Facerii* vorbeşte despre o tărie ce despărţea *între apa care era sub tărie şi între apa care era deasupra tăriei* (Fac. 1, 7). Mai târziu, în Grecia antică, a apărut teoria că universul era compus din zece sfere, cu pământul, luna şi fiecare planetă ocupându-şi propria sferă.[607] Unii, sub influenţa acestei teorii, au crezut că textul *Facerii* învaţă că exista un fel de castron de sticlă peste pământ. Sfântul Vasile cel Mare a discutat anume această problemă, spunând că nu exista aşa ceva: era doar o forţă a naturii care despărţea apele de deasupra - adică un fel de ape mai rarefiate - de apele de dedesubt.

In vremea lui Noe, când a început Potopul, ferestrele cerului s-au deschis şi apele au intrat. Cu alte cuvinte, se pare că tăria „s-a sfărâmat", astfel că acea forţă naturală ce ţinea apele de deasupra a fost cumva dezlegată. Acesta e unul din motivele pentru care Potopul a fost un dezastru universal. Apele de sub pământ s-au ridicat în sus, şi în acelaşi timp apele ce se aflau mai înainte deasupra tăriei au venit în jos.

Există o teorie foarte incitantă, avansată de unele persoane, în legătură cu faptul că curcubeul a fost dat lui Noe ca semn că nu va mai fi un nou potop, ceea ce arată că ploaia aşa cum o cunoaştem şi curcubeul legat de ea au fost experiate atunci pentru prima oară. Unele studii au arătat că în urmă cu vreo cinci mii de ani s-a produs o anumită schimbare în atmosfera pământului care a permis radiaţiei cosmice să o străbată.[608] Este foarte posibil ca apele de deasupra tăriei să fi fost un strat de nori peste întregul pământ, ce producea un efect de seră.[609] Resturile fosile din întreaga lume dovedesc faptul că în trecut pământul avea un climat cald universal, cu multă umezeală, pen-

[M7] Prorocul Moisi, autorul *Cărţii Facerii,* a trăit în secolul XVI î.H. Conceptul grecesc al universului sferic a fost lansat întâi de Pitagora, în sec. 6 î.H. şi revizuit de Euxodus în sec. IV d.H. (n. ed.)

[si] Studiile respective se bazau pe măsurarea formării radiocarbonului în atmosfera superioară a pământului, care are loc printr-un complicat set de reacţii între radiaţia cosmică ce pătrunde şi Nitrogenul 14 din atmosferă. Data de cinci mii de ani a fost furnizată de Robert L. Whitelaw, consilier nuclear şi profesor de inginerie mecanică la Virginia Polytechnic Institute and State University. Vezi *Scientific Creationism, ed. cit.,* pp. 165-166. (n. ed.) [89] Vezi Henry Morris, *The Genesis Flood, ed. cit.,* pp. 240-258, şi Joseph C. Dillow, *The Walers Above: Earth's Pre-Flood Vapor Canopy,* Moody Press, Chicago, ed. revăzută, 1982. (n. ed.)

tru o viată vegetală şi animală îmbelşugată.[610] Pe lângă dovezile fosile, acelaşi lucru îl dovedeşte şi faptul că există resturi de animale în solul îngheţat din Insulele Arctice din nordul Siberiei - zone ce nu ar fi putut întreţine astfel de animale în condiţiile climatice prezente.[611]

21. „Localizarea" Raiului

[l] Părintele SERAFIM: Legătura dintre Rai şi lumea contemporană este una foarte adâncă, fiindcă la început Raiul era parte a pământului - un loc mai înalt, ca un fel de munte. Când Adam a fost scos afară din Rai, a coborât în jos pe pantă şi a început să trăiască acolo. Apoi Cain avea să coboare şi mai jos.

STUDENT: In *Facere* se spune că râul ce ieşea din Rai s-a despărţit şi s-a transformat în Eufrat şi în alte râuri.

Părintele SERAFIM: Da. Se pomenesc patru râuri, interpretate de obicei ca fiind Tigrul, Eufratul, Nilul şi Gangele. Există diferite interpretări.

STUDENT: Mai există muntele în acel loc ? "■'. Părintele SERAFIM: Nu. Vedeţi, ceea ce avem în prezent e o altă realitate. Un singur fapt: a venit Potopul lui'Noe, şi se pare că au avut loc catastrofe înspăimântătoare în acea vreme - probabil erupţii vulcanice, munţi care se ridicau - ale căror rezultate le vedem acum. Este foarte probabil ca înainte de Noe să nu fi existat cele cinci continente pe care le cunoaştem acum -era un pământ grozav de *diferit.* Poate că exista un singur continent. Nu avem, de fapt, nici o idee; nu ni se spune nimic despre aceste lucruri. Pământul a devenit aşa de diferit, încât azi nu mai putem spune cum era. în prezent cele patru râuri nu mai au acelaşi izvor; s-au schimbat. Cu toate

[M0] După E.H. Colbert, un evoluţionist, „Multe linii de dinozauri au evoluat în timpul celor 100 de milioane de ani sau mai mult ai istoriei mezozoice în care au trăit... In acele zile pământul avea un climat tropical sau sub-tropical pe mare parte a suprafeţei uscatului său, iar în întinsele ţinuturi tropicale exista o abundentă de vegetaţie luxuriantă. Pământul era şes şi nu existau munţi înalţi care să formeze bariere fizice sau climatice" („Evolutionary Growth Rates in the Dinosaurs", *Scientific Monthly,* august 1949, p. 71). W.J. Arkell, în cartea sa *Jurassic Geology of the World* (Hafner Publishing Co., New York, 1956, p. 615) scrie: „O floră destul de bogată de tip temperat prospera înăuntrul sau în apropierea ambelor Cercuri Polare, arctic şi antarctic, în Groenlanda de Est şi în Grahainland." In 1991, rămăşiţele fosile ale unui dinozaur vegetarian, de 25-30 de picioare lungime, au fost descoperite la'vreo 400 de mile de Polul Sud. încă şi mai aproape de Pol (cam la 250 de mile), geologii au găsit mii de frunze bine păstrate, păstrându-şi structura celulară originală şi conţinutul organic. (Vezi Raymond Chris, *Chronicle of Higher Education,* 20 martie, 1991). (n. ed.)

[611] J.K. Charlesworth, în cartea *The Quaternary Era* (Edward Amold Co., Londra, voi. 2, 1957, p.650) afirmă: „Marile turme de mamuţi şi alte animale (Insulele Noii Siberii din nordul îndepărtat al Asiei au dat mamuţi, rinoceri păroşi, boi moscaţi, antilope saiga, reni, tigri, vulpi arctice, gulo-gulo, urşi şi cai printre cele 66 de specii animale), aveau nevoie de păduri, fânete şi stepe pentru a se hrăni... şi nu ar fi putut trăi într-un climat precum cel pre zent, cu vânturile sale îngheţate, iernile pline de zăpadă, solurile îngheţate şi mlaştinile de tundră care există mai tot anul." (n. ed.) "•*..... - :< ' **m

acestea, poţi arăta locul şi poţi spune că în acea zonă este leagănul civilizaţiei antice; se pare că de acolo provenim toţi.

Desigur, acum Raiul a fost despărţit de pământ. Dar oamenii încă ajung în Rai. Ştim despre oameni care au fost acolo, precum Sfântul Eufrosin Bucătarul. El a adus înapoi mere, pe care oamenii le-au mâncat ca pe o pâine sfinţită. El a experiat Raiul ca şi cum ar fi fost ceva fizic, dar era diferit de realitatea noastră materială de fiecare zi. Poţi ajunge acolo doar într-o stare de răpire; trebuie să ieşi din tine. Raiul s-a dus'acum de la noi, fiindcă Adam era la început diferit de ceea ce suntem noi în prezent. El avea o fire mai înaltă. De fapt, Părinţii spun că era din carne, dar era o carne oarecum la mijloc între ceea ce numim trup şi duh. Este ceva cu totul diferit.

22. între Cădere şi Potop

STUDENT: După izgonirea lui Adam din Rai, cum era starea de despărţire ?

Părintele SERAFIM: Adam a fost izgonit din Rai, dar se spune că stătea şi privea la el. Era încă vizibil, şi chiar Cain putea încă să vadă Raiul. Unul dintre Părinţi spune că, probabil, până la Potop oamenii puteau încă să vadă Raiul. Nu puteau intra în el, fiindcă erau doi îngeri care îl păzeau, dar ştim că erau oarecum mai aproape, fiindcă Dumnezeu vorbea necontenit cu Patriarhii. Era o stare complet diferită, foarte greu de imaginat acum, fiindcă după Noe începe noua perioadă în care nu mai avem contact cu Dumnezeu în acest fel. înainte de Potop Dumnezeu venea şi vorbea direct chiar şi cu Cain, păcătosul.

23. Potopul

STUDENT: Unii spun că Potopul a avut loc doar între Tigru şi Eufrat.

Părintele SERAFIM: Acela ar fi fost un potop local. Dar în Scriptură ni se descrie un Potop universal, peste întreg pământul.

STUDENT: De-aceea se găsesc scoici pe vârfurile munţilor ?

Părintele SERAFIM: Da. Desigur, aceasta se datorează şi ridicării munţilor.[612] Cum anume erau muntu înainte de Potop şi cât de mult a urcat apa nu se poate spune în mod decisiv,' fiindcă este foarte posibil să fi fost o catastrofă atât de mare, încât întregul pământ dinaintea ei să fi fost cu totul diferit. Se poate ca toţi munţii să se fi ridicat în acea vreme. Se vor fi creat trăsă-

^ Faptul că Potopul a fost universal este dovedit de mai'ea masă de depozite sedimentare (formate prin acţiune acvatică) pe suprafeţele care în prezent sunt de uscat. O.D. Von Engeln şi Kenneth E. Caster, în cartea *Geology,* scriu: „Cam trei sferturi, poate chiar mai mult, din zona de uscat a pământului, 55 de milioane de mile pătrate, are rocă sedimentară ca rocă de bază, la suprafaţă sau imediat sub învelişul de rocă-acoperiş... Grosimea rocilor stratificate merge de la câteva picioare până la 40000 de picioare sau mai mult în fiecare loc... Marea masă de roci stratificate e compusă din depozite formate de apa care a scăzut." (n. ed.)

turi geografice şi geologice cu totul diferite. Oamenii care acceptă ideea Potopului în studiile lor - precum Henry Morris în *Potopul din. Cartea Facerii* -spun că cele mai multe stratificări s-au format în timpul şi imediat după perioada Potopului, nu vreme de milioane de ani. Citiţi cartea.

24. Tâlcuire patristică şi critică textuală modernă

STUDENT: Oare Moisi a scris fiecare cuvânt din primele cinci cărti ale Bibliei ? Se ştie exact când au fost redactate ?

Părintele SERAFIM: Când se zice la început „cartea lui Moisi etc", înseamnă „de la Moisi, în tradiţia lui". Una dintre cărti *(Deuteronomul)* pomeneşte de moartea lui Moisi; deci nu el a scris acea parte. Nici Psalmii lui David nu au fost scrişi toţi de David. Poate jumătate sunt scrişi de el, iar ceilalţi au fost scrişi de alte persoane. Biserica Ortodoxă nu-şi pune problema dacă fiecare cuvânt e scris de persoana căruia îi este atribuit. Nu ne facem atâtea probleme, fiindcă avem ideea de tradiţie, adică aceasta e cartea lui Moisi, „în tradiţia lui" Moisi. Partea principală este chiar de mâna lui; alte părţi au fost adăugate mai târziu, dar toate sunt în tradiţia lui Moisi.

Nu vă pot spune în mod exact când anume au fost redactate cărţile. O mare parte s-au păstrat în tradiţia orală. Textul de bază al *Facerii* a fost descoperit proroculUi Moisi. Nu ne facem griji nici măcar să aflăm dacă fiecare cuvânt este chiar aşa cum l -a primit. Probabil că protestanţii se vor supăra foarte tare. Dar nu ne facem griji fiindcă, dacă se tâlcuieşte *în Biserică,* Biserica însăşi este garanţia că se va păstra în duhul adevărat. Textul ebraic şi cel grecesc se deosebesc într-o mulţime de amănunte - de pildă, în ce priveşte vârsta Patriarhilor.

STUDENT: Primul capitol din *Facere* vorbeşte de cele Şase Zile şi de facerea bărbatului şi a femeii. Apoi, în capitolul al doilea, textul pare a o lua de la început, spunând cum bărbatul a fost plăsmuit din ţărâna pământului, iar Eva a fost făcută din coasta lui Adam. Parcă ar fi fost două istorisiri.

Părintele SERAFIM: Nu, este doar o repovestire a istorisirii dintr-un alt punct de vedere. O relatare se referă la obârşia Omului însuşi; cealaltă se referă îndeosebi la obârşia primilor oameni, Adam şi Eva. Erudiţii moderni obişnuiesc să spună: „Aha, înseamnă că erau doi autori diferiţi, care trebuie despărţiţi, şi trebuie cercetat punctul de vedere al fiecăruia - ce vrea să spună fiecare ?" Nu este nevoie de aşa ceva, fiindcă, chiar dacă textul s-a transmis pe undeva într-o formă mai coruptă, totuşi textul de bază a ajuns la noi, şi ştim că el, ca întreg, ne pune în legătură cu Adevărul.

Deci tâlcuirea Bisericii este cheia pentru a înţelege cum se armonizează cele două relatări. Când dăm peste lucruri de felul acesta, spunem doar că aceeaşi istorisire este povestită din două puncte de vedere diferite - două accente diferite. Nu este, de fapt, o dificultate reală.

Ideea că trebuie să existe doi autori diferiţi sau că există trei Isaia, fiindcă se vorbeşte despre trei perioade diferite - este ceva foarte pueril. Erudiţii

moderni pornesc de la premisa că nimeni nu poate vorbi despre viitor. Bineînţeles că, în spiritul acestei idei, ar trebui eliminaţi toţi prorocii.

' STUDENT: Uneori uităm că există o întreagă şcoală teologică ce este în principal umanistă şi porneşte de la prezumţia că o carte ce vorbeşte despre un lucru din viitor trebuie neapărat să fi fost scrisă mai târziu, astfel încât privea, de fapt, spre trecut.

Părintele SERAFIM: Da, şi asta este doar o prejudecată a lor. După credinţa noastră, noi nu putem pur şi simplu să acceptăm acest lucru, fiindcă noi'credem că există proroci. Există o carte de prorocii ce încă nu s-au împlinit: *Cartea Apocalipsei.* După unii eruditi moderni ea nu vorbeşte despre evenimente viitoare. însă noi credem că urmează să vedem împlinirea acelor evenimente în viitor, dar într-o formă care este puţin ascunsă. Nu putem spune cu precizie că lumea se va sfârşi în 2005 sau la o altă dată anume; dar, pe măsură ce vedem că evenimentele se împlinesc, vedem înţelesul adânc al prorociei care a fost scrisă înainte de eveniment.

' Chiar dacă s-ar putea ca unele părţi ale *Cărţii Facerii* să fi fost redactate de diferiţi copişti în vremuri diferite,' s-ar explica astfel unele diferente de limbaj, dar este un lucru cu totul secundar, care nu afectează esenţialul. Esenţialul este acesta: *despre ce se vorbeşte* în aceste texte ? Iată lucrul principal; pe care trebuie să-I avem în minte când tâlcuim orice text sfânt: despre ce anume vorbeşte textul, care e înţelesul său ? Toate micile probleme -când a fost redactat şi în câte feluri a fost redactat (eruditii chiar analizează textul spre a calcula de câte ori sunt folosite anumite cuvinte, evidenţiind anumite sinonime spre a arăta că au fost autori diferiţi etc.) - sunt, de fapt, pierdere de timp. Principala întrebare este, iarăşi: care este Adevărul cuprins în el ? Iar cheia înţelegerii adevărului din *Cartea Facerii* sau din oricare dintre cărţile Scripturii este învăţătura Bisericii transmisă de Sfinţii Părinţi.

Important este să acceptăm că textul însuşi e un întreg,'şi că el vorbeşte despre Adevăr; şi trebuie să îi dăm cea mai mare cinstire, fiind cuvântul lui Dumnezeu. Când dăm de ceva ce pare a fi o contradicţie, trebuie să privim mai în adâncime şi să vedem cum au rezolvat-o Sfinţii Părinţi. Din când în când putem veni şi noi cu o mică interpretare. De pildă,'am discutat ideea legată de tărie: nici un Sfânt Părinte nu vorbeşte în mod specific despre această teorie. Omul modem s-a gândit la ea, şi are ponderea unei teorii, dar nu e din aceeaşi categorie cu Adevărul descoperit. E doar un ajutor în tâlcuirea textului.

Părintele SERAFIM: în *Facere* 47, 9 citim: *Şi a zis Iacov lui Faraon: Zilele anilor vieţii mele... sunt o sută treizeci; puţine şi rele au fost zilele anilor vieţii mele, nu 'au ajuns la zilele anilor vieţii părinţilor mei.* Iacov trăise până la vârsta de o sută treizeci de ani, totuşi se plângea că nu trăise prea mult, precum strămoşii săi. Este încă un indiciu că primii Patriarhi au trăit într-adevăr foarte mult. Urmaşii lor de mai târziu ştiau bine aceasta. - «-,-

26. Diferite interpretări

STUDENT: Care dintre vechii scriitori au susţinut *că fiii lui Dumnezeu* [Fac. 6, 2-4] erau îngeri?

Părintele SERAFIM: Tertulian, Sfântul Iustin Mucenicul, Athenagora [Atenianul] şi Lactantiu, un scriitor latin mai puţin însemnat. Aceştia sunt Părinţii mai timpurii.' Marii Părinţi, precum Sfântul Ioan Gură de Aur şi Sfântul Efrem Şirul, spun *că fiii lui Dumnezeu* aveau trupuri, deci nu puteau fi îngeri.[613]

Ajungem astfel la problema diferitelor tâlcuiri ale Scripturii. în cursul de fată dăm tâlcuirea obişnuită a Părinţilor Bisericii, dar există desigur şi alţi Părinţi care pot da tâlcuiri diferite. întrebarea este: ce anume credem despre feluritele tâlcuiri ? Uneori ele pot chiar să pară contradictorii.

Trebuie să ţinem minte că Scriptura este un izvor foarte bogat, care nu este epuizat de o singură tâlcuire. De obicei există cel puţin două tâlcuiri: tâlcuirea literală şi cea figurată sau alegorică. Uneori există şi o tâlcuire mistică.

Prin urmare, pot exista tâlcuiri diferite, însă există nişte reguli:

1) Când este vorba de o părere, ea nu trebuie susţinută ca o dogmă sau folosită spre a combate o altă părere.

2) Părerea trebuie să aibă un temei solid, nu să se bazeze pe ultima modă intelectuală. De pildă, nu trebuie să cădem pur şi simplu în ultima modă *science-fiction* şi să venim cu ideea *că fiii lui Dumneze"* pot fi flinte extra terestre; nu există nici un temei serios pentru aceasta.

3) Trebuie să se potrivească cu restul Scripturii.

4) Există şi păreri inadmisibile; şi există unele interpretări care contrazic învăţătura Bisericii. De pildă, ştim *că fiii lui Dumnezeu* nu pot fi îngerii, fi indcă acest lucru e împotriva învăţăturii ortodoxe despre îngeri.

Alteori nici măcar nu e nevoie de o tâlcuire diferită. De pildă, am putea fi ispitiţi să credem, întemeindu-ne pe gândirea noastră de azi, că Patriarhii nu puteau trăi nouă sute de ani. însă nu putem răstălmăci Scriptura în acest chip, până ce nu avem un temei puternic pentru a o face. Trebuie să fim în stare să arătăm, în Scriptură şi în scrierile Părinţilor, că are sens să facem o astfel de tâlcuire. în ce priveşte această problemă anume, Părinţii sunt cu toţii de acord că Patriarhii au trăit nouă sute de ani. Cum am văzut, Patriarhul Iacov era conştient că o sută treizeci de ani era o vârstă fragedă în comparaţie cu cea a părinţilor dinainte de el. Lumea era atât de deosebită şi atât de nouă pe-atunci, încât este foarte plauzibil ca oamenii să fi trăit aşa de mult, chiar dacă e ceva străin de experienţa noastră. Nu putem răsturna spusele lor.

[613] Fiii *lui Dumnezeu* pomeniţi în Facere au zămislit urmaşi din femei. După învăţătura ortodoxă, îngerii sunt netrupeşti în raport cu omul, şi nu pot zămisli fiinţe umane. (n. ed.) -

PARTEA A V-A

Fragmente din scrisori

Fragmente din scrisori[614] *A*

.-•••. *1. Una dintre cheile programului anticreştin* irj£'"...-
.!■-'. *(Lui AY., 16/29 august, 1972)* g : a e i ; » < ; t

Cât despre teoria evoluţionistă, care e o păcăleală şi o fraudă cum nu a mai fost vreodată, am dorit multă vreme să avem o expunere obiectivă corectă a sa (din pricina acordurilor dominante şi chiar temeiurilor sale nimicitor anticreştine, de tip religios), dar nu am avut niciodată prilejul să intrăm noi înşine în subiect. Afirmaţiile Părintelui L. pe această temă, pe care le-ati citat, sună extrem de naiv. Cu mai mult de un an în urmă Părintele N. a pomenit faptul că urma să tipărească un articol pe această temă de Kalomiros, dar ne aşteptam să fie cu totul critic şi să dezvăluie întreaga fraudă. Nu cunoaştem nici o posibilă diluare ori modificare a ipotezei evoluţioniste care să o facă acceptabilă fie teologiei, fie filosofiei ori ştiinţei - cu'siguranţă savanţii cei mai sofisticaţi de astăzi nu o mai iau în serios şi recunosc că ea a devenit populară numai printr-un act de credinţă şi cu probe serios măsluite !...

Ei bine, cred că nu este treaba noastră să începem să ne „amestecăm" în treaba altor publicaţii ortodoxe apropiate şi să ne certăm pentru lucrurile pe care credem noi că ar trebui să le tipărească, până ce nu avem, desigur, unele fapte sau informaţii pe care ei nu le au, sau până ce nu ne cer să ne dăm cu părerea. Dar cu siguranţă avem dreptul să acceptăm sau să respingem ceea ce spun, şi chiar (dacă simţim că este necesar) să publicăm ceva ce îi contrazice - desigur, fără a ne „lupta" public cu ei. Presupun că ar trebui doar să aşteptăm să vedem (de obicei mult mai mult zgomot se face în opinia publică prin „zvonistică"). Nu ne putem imagina că Părintele N. sau Părintele P. ar publica ceva cu adevărat în favoarea evoluţiei, dar fie şi un articol vag favorabil ar fi destul de dăunător, având în vedere faptul că evoluţia este o cheie aşa de importantă a întregului program anticreştin.

t-;:'-, • > *2. Evoluţia teistă*
(LuiA.Y., 31 ianuarie/Bfebruarie, 1973)

Articolul „Evoluţia" pentru numărul următor pare să arate foarte bine, foarte cuprinzător şi la obiect şi, de asemenea, cred că nu conţine nimic fată de care Părintele P. şi alţii să aibă ceva de obiectat (vă voi spune mai jos ce

[614] Pentiu istoria acestor fragmente din scrisorile Părintelui Serafim vezi Prefaţa editorului ca şi Nota editorului de la începutul părţii a lll-a. Titlurile secţiunilor au fost adăugate de editor. Numele au fost prescurtate, spre a proteja intimitatea persoanelor în viaţă. (n. ed.) «x* ~>>

am înţeles de la ei). Totuşi, articolul poate fi îmbunătăţit dezvoltând puţin câteva puncte:

1. La începutul paginii 1 menţionaţi *„oriceformă de evoluţie",* iar la sfâr şitul paragrafului specificaţi: „evoluţia fizică atee, sau evoluţia fizică teistă, sau evoluţia spirituală". Totuşi, articolul dvs. e adresat aproape exclusiv îm potriva evoluţiei fizice atee şi a absurdităţilor ei, iar unii ar putea profita de acest lucru spre a zice că nu ati luat în considerare forme mai „rafinate" de evoluţie teistă sau spirituală. într-un articol aşa de scurt nu este desigur cu putinţă să te ocupi de ele, dar poate una sau două propoziţii în plus despre ele ar' arăta *de ce* nu pot fi luate în serios şi de ce nu sunt nicidecum mai „rafinate" (ci doar mai vagi şi mai confuze !). Astfel, evoluţia „teistă", aşa cum îi înţeleg eu motivaţiile, este născocirea oamenilor care,'temându-se că evoluţia fizică este cu adevărat „ştiinţifică", îl lipesc pe „Dumnezeu" în di verse puncte ale procesului evoluţionist, ca nu cumva să rămână afară, spre a conforma „teologia" cu „ultimele descoperiri ştiinţifice". Dar acest tip de gândire artificială este satisfăcător doar pentru minţile cele mai superficiale şi mai confuze (pentru care, chipurile, „Dumnezeu" furnizează energia şi ordinea ce nu pot fi explicate conform cele de-a doua legi a termodinamicii): nu e satisfăcătoare nici pentru teologie, nici pentru ştiinţă, ci doar amestecă cele două domenii. La fel, evoluţia „spirituală" aplică concluziile evoluţiei fizice atee domeniului „spiritual"', ajungând la rezultate monstruoase şi inac ceptabile atât din punct de vedere ştiinţific, cât şi teologic: un amestec şi o confuzie ce nu pot decât să se deghizeze într-un jargon fantastic â la TeilharddeChardin.

Amândouă aceste tipuri de evoluţie depind în întregime de acceptarea evoluţiei fizice, iar dacă se arată că aceasta nu are temei, ele cad; pe deasupra, ele se contrazic singure, fiindcă scopul şi intenţia teoriei evoluţiei fizice nu este decât găsirea unei explicaţii a lumii rară Dumnezeu; adică evoluţia fizică este prin natura ei atee, şi e' ridicol ca teologii să alerge după ultima teorie „ştiinţifică" ca nu cumva să rămână în urma timpurilor.

Mă tem că fac risipă de cuvinte pe această temă, dar cred că într-adevăr ar trebui să spuneţi cititorului ceva mai pe larg de ce nu sunt mai satisfăcătoare celelalte tipuri de evoluţie. Punctul central, desigur, este faptul că evoluţia nu e deloc „ştiinţifică", ci mai curând un fel de *science-fiction* teologic, produsul *credinţei* (o'credinţă atee, dar totuşi credinţă). Faptul că e acceptată pe scară atât de largă arată'desigur cât de jos a căzut astăzi nu numai teologia, ci şi bunul simt obişnuit. (încă îmi mai'amintesc cum profesorul meu de zoologie din anul întâi divaga asupra „măreţelor idei ale omului": pentru el, cea mai măreaţă idee pe care omul o născocise vreodată era ideea de evoluţie; o idee mult mai măreaţă, credea el, decât „ideea de Dumnezeu".)

2. Despre Oamenii de Piltdown, Pekin, Java etc. de la pag. 3: Nu cumva Piltdown este singurul universal acceptat ca fraudă ? Dacă e aşa, ar fi mai în ţelept să subliniaţi acest lucru (citând cartea despre el, dacă aveţi referinţa la

îndemână) şi să menţionaţi marile îndoieli şi probleme din jurul celorlalţi, astfel încât să nu fim acuzaţi că trecem în grabă peste dovezi!

3. Legea a doua a termodinamicii:[615] ar fi mai bine să daţi o scurtă defini tie la început (vezi şi tăietura din ziar alăturată, unde se arată ce l-a adus pe un savant sovietic la Dumnezeu).

4. încheiaţi cu o referire la „ nebunia Evangheliei" - ceea ce ar putea, din greşeală, să-I facă pe unii cititori să creadă că, la urma urmei, admiteti că evoluţia are un oarecare sens, şi că trebuie să fii superior şi mai duhovnicesc spre a vedea că de fapt nu are. Nu - la orice nivel, începând cu bunul simt, evoluţia este o inepţie ! Priviţi în ce nebunie adevărată şi rară nădejde cad cei ce'încearcă să se descurce 'fără Dumnezeu !

Articolul, deşi scurt, este excelent, folosind foarte bine citatele din Dar-win şi din alţi autori. Probabil că veţi avea parte de multe discuţii pe acest subiect. Poate că într-o zi ati putea alcătui un articol mai lung şi mai'amănuntit despre evoluţie, cu citate ample atât din evoluţionist! (arătându-le credinţa naivă şi gândirea neglijentă), cât şi din criticii lor temeinici (îmi amintesc de o carte foarte bună pe care am citit-o acum câţiva ani, scrisă de un ornitolog: Douglas Dewar, *Dificultăţi ale teoriei evoluţiei),*[616] spre a servi ca sursă de referinţă celor ce-şi dau osteneala de a cugeta'în mod serios la acest subiect. în general, oamenii se tem aşa de tare să-i provoace pe oamenii de ştiinţă „pe terenul lor", încât le e frică să abordeze subiectul; o cât de mică gândire limpede, cum dovedeşte deja scurtul dvs. articol, poate risipi în mare parte frica şi ceata ce învăluie întreaga problemă. [...]

Părintele P. a pomenit câte ceva despre problema evoluţiei (nu i-am spus de viitorul dvs. articol pe această temă), destul, cred eu, ca să-mi dau seama de atitudinea sa de principiu şi de temerile sale. Preocuparea lui fată de „fundamentalism" pare a se lovi de teama că bătălia ortodoxă împotriva evolutionismului ar putea ajunge să se înfunde *la acelaşi nivel* cu „posibilele" argumente ştiinţifice în favoarea lui, putându-se ajunge la nesfârşite dispute asupra dovezilor fosile, asupra înţelesului exact al celor „Şase Zile" etc. Desigur, are dreptate că demersul ortodox în această chestiune nu trebuie să se desfăşoare la nivel ştiinţific, ci mai curând la nivel teologic; dar mi-am

[35] Pentru discuţia asupra incompatibilităţii teoriei evoluţiei cu a doua lege a termodinamicii (universalul „principiu al dezintegrării") vezi *The Mystery of Life's Origin* de Charles B. Thaxton, Walter L. Bradley şi Roger L. Olsen, Lewis and Stanley, Dallas, 1984, pp. 113-126. Aceste pagini cuprind o respingere amănunţită a superficialului recurs al evolutioniştilor la sistemul deschis, dezechilibrul termodinamic, (n. ed.)

* Douglas Dewar a fost unul dintre liderii Mişcării de protest împotriva evoluţiei, iniţiate în Anglia în 1932. Valoroasele sale contribuţii, cuprinse în cărţile *Difflculties of the Evolutionary Theory* (Thynne & Co., Londra, 1931) şi *More Difflculties of the Evolutionary Theory* (Thynne & Co., Londra, 1938) sunt încă lucrări de referinţă. Descrierea făcută de el ipoteticei evoluţii a balenei e citată de M. Denton în cartea *Evolution: A Theory in Crisis, ed. cit.,pp.* 217-18. (n.ed.)

mai dat seama că nu este pe deplin conştient de şubrezenia dovezilor „ştiinţifice" în favoarea evoluţiei, ceea ce-I face, poate, mult prea precaut şi temător în privinţa întregii chestiuni. Da, demersul nostru, în principiu, trebuie să rămână înalt şi teologic; dar putem să demolăm acele dovezi „ştiinţifice" care chiar nu au nici un sens şi care sunt într-adevăr rezultatul prejudecăţii oarbe şi al falsei teologhisiri sub masca ştiinţei.

3. Un model de gândire potrivnic Ortodoxiei (Părintelui K, 5/18 aprilie, 1973)

Lucrul cel mai important în privinţa evoluţiei:

a. întâi de toate, am să vă şochez de la început, spunându-vă că am citit articolul înainte de publicare,[617] am Tăcut mai multe sugestii (ce au fost toate incluse în articol), şi l-am aprobat pe deplin; iar acum, recitindu-l după pri mirea scrisorii dvs., nu am găsit că ar avea vreo deficientă serioasă - cu ex ceptia faptului că e prea scurt şi concis. Acum, o dată cu scrisoarea dvs., se vădeşte că demersul respectiv era poate prea abrupt şi direct pentru mulţi cititori ortodocşi de astăzi, şi poate că trebuia să fie pregătiţi ceva mai mult.

b. Prin urmare, este evident că există o discrepantă adâncă între părerile dvs. şi părerile noastre pe această temă. Am privit întotdeauna evoluţia, cu toate ramificaţiile ei, ca pe o însemnată parte a bagajului intelectual al „Americii moderne" pe care l-am lăsat în urmă când am devenit ortodox, şi nu mi s-a întâmplat niciodată ca vreun creştin ortodox conştient să o priveas că ca pe ceva fără importantă, mai ales acum când mulţi savanţi au abando nat-o (pe temeiuri pur ştiinţifice), când temeiurile pseudo-religioase ale adepţilor ei sunt atât de vădite şi când ea este atât de legată de ecumenismul masonic şi de întreaga perspectivă pseudo-religioasă.

Am fost sincer uimiţi de obiecţia dvs. adusă articolului, şi ne-am bătut capul să încercăm să descoperim modul dvs. de gândire asupra acestui subiect. Apoi ne-am dumirit; se pare că dvs. priviţi ideile „moderne" ca fiind de două tipuri: cele care atacă direct Biserica, care trebuie înfruntate şi smulse rară milă (masoneria, ecumenismul); şi cele care nu atacă direct Biserica şi nu sunt direct teologice (evoluţia).

Aşa este ? Nu văd totuşi cum se poate nega faptul că ideile „moderne" alcătuiesc până la urmă un întreg: ele se formează întâi în afara Bisericii, se dezvoltă în minţile atee şi agnostice, apoi străbat întreaga societate până ce ajung în Biserică, schimbându-şi între timp forma spre a se potrivi cu fiecare curent de idei. „Evoluţia" este una dintre aceste idei (deşi nu e chiar o „idee" -vezi mai jos) care încă nu a atacat direct Ortodoxia. Priviţi însă ce a făcut deja cu romano-catolicismul: nu e oare adevărat că întreaga descompunere a

[617] Articolul despre evoluţie seris de A.Y., despre eare Părintele Serafim vorbeşte în serisoa rea precedentă, (n. ed.)

romano-catolicismului în ultimul deceniu este direct legată de „slobozirea" teilhardismului în aceeaşi perioadă (cărţile lui fiind mai mult sau mai puţin interzise până atunci), un proces ce fusese înfăţişat pentru consumul de masă acum zece ani, într-un roman mai curând ieftin, dar semnificativ, *Pantofii pescarului ?* Nu vreau să spun prin aceasta că un anumit număr de teze teil-hardiene au fost opuse tot atâtor teze romano-catolice şi că le-au înfrânt: căci evoluţia lui Teilhard nu este chiar o „erezie" (vom fi de acord că acest termen aplicat lui, mai ales dinspre latura ortodoxă, este imprecis !), ci mai curând un întreg *model de gândire potrivnic,* oferind o abordare complet diferită a vieţii (şi, ca urmare, a religiei); şi fiind deja atât de bine integrat „spiritului vremii", demersurile sale au convins nu prin argumente, ci prin faptul că se potriveau cu atitudinile inconştiente ale oamenilor care în exterior erau romano-catolici.

Am fost destul de surprins când dvs. (ca şi Părintele E., pe cât îmi amintesc) ati pomenit faptul că nu l-ati citit pe Teilhard şi nu eraţi familiarizaţi cu ideile sale; cum s-ar zice, aşteptaţi ca valul să izbească Ortodoxia înainte de a începe să vă gândiţi la acest subiect. Dar vă asigur, teilhardismul este „ creştinismul" (şi „ ortodoxia") viitorului, sau mai curând fundamentul său metafizic (căci se potriveşte grozav cu fenomenele „harismatic"), şi nu e în nici un caz prea devreme să aflaţi ce anume vine asupra noastră ! S-ar prea putea ca situaţia lui A. Y. (ca laic aflat în mijlocul lumii şi venind din afara unei Ortodoxii ce a fost deja robită cu totul de către spiritualitatea şifilo-sofia „evoluţionistă") să-I fi făcut în stare să-şi dea seama de un lucru pe care ortodocşii cei mai „la adăpost" (clerul, monahii, cei ortodocşi din leagăn) pur şi simplu nu îl văd încă. Cât de bucuros am fost eu însumi să găsesc acest „loc de adăpostire" când am devenit ortodox, căci am. văzut că în această „lume suficientă sieşi" aş fi în stare să-mi schimb complet orientarea mentală (ca să nu mai vorbesc de cea duhovnicească) şi să nu mai gândesc defel în termenii dominantei tiranii a ideilor (în care evoluţia are un loc-cheie). Am observat totuşi că alţi convertiţi nu păreau să priceapă acest aspect, unii dintre ei începând să discute cum anume poate fi înţeles sau acceptat unul sau altul dintre curentele moderne în termenii Ortodoxiei - o falsă perspectivă, fiindcă e vorba de două lumi conceptuale complet diferite, diferenţa fiind mai mare decât între două limbi cu totul străine...

Suntem cu totul de acord cu A.Y. că „evoluţia este unul dintre cele mai primejdioase concepte cu care se confruntă creştinul ortodox de astăzi" -fiind poate adevărata cheie (intelectuală) a asaltului asupra Bisericii, a însăşi filosofiei (căci există aşa ceva !) viitorului Antihrist. Dacă vă înţelegem bine, dvs. şi Părintele E. o priviţi ca pe o simplă „idee" pe care o poţi accepta sau nu şi care te poate atrage în nesfârşite discuţii între ' modernism şi fundamen-talism, cu totul fără rost (câte „ore" au primele „şapte zile" etc). Suntem, cu

siguranţă, de acord în ce priveşte lipsa de sens a unor astfel de discuţii, dar lucrurile sunt mult mai adânci; „evoluţia" este un întreg mod de gândire cu totul incompatibil cu Ortodoxia. Dar această chestiune e un tratat în sine. Cum am spus, articolul lui A.Y. este mult prea scurt, dar poate va avea efectul pozitiv de a inspira o tratare mai amănunţită a subiectului (nu o luptă între „modernişti şi fundamentalişti", dar nici'ceea ce se pare că vrea să facă Părintele E., tratând subiectul de la o aşa de mare înălţime, încât nici măcar nu-ti mai dai seama că evoluţia este o problemă crucială şi distructivă pentru Ortodoxie, nu atât din pricina tezelor ei, cât pentru orientarea sa intelec-tual-spirituală).

In mod semnificativ, o dată cu scrisoarea dvs., poşta mi-a adus şi revista *Concern,* cu articolul lui Theodosius Dobzhansky (care tocmai a primit titlul de *Doctor honoris cama* de la Seminarul Sfântul Vladimir) intitulat „Evoluţia: metoda de creaţie a lui Dumnezeu". Ei bine, el conţine argumentele unui „evoluţionist ortodox", care sunt, la fel ca toate argumentele evoluţioniste, o credinţă emoţională lipsită de orice fărâmă de dovezi autentice în sprijinul ei (deşi prezintă un material ce arată foarte senzaţional şi „ştiinţific"). Dar lucrul cel mai important: citiţi printre rânduri şi răspundeţi: crede acest om în Dumnezeu aşa cum crede un adevărat creştin ortodox"? Nu ! El crede ca un om „modern"; e un deist. Iar concluzia sa este revelatoare: „Unul dintre marii gânditori ai vremii noastre, Teilhard de Chardin, scrie următoarele: «Este oare evoluţia o teorie, un sistem sau o ipoteză ? Ea este mult mai mult - este un postulat general, dinaintea căruia toate teoriile, toate ipotezele, toate sistemele trebuie să se încline de aici înainte, şi căruia trebuie să i se conformeze spre a putea fi luate în considerare şi a fi veridice. Evoluţia e o lumină ce luminează toate faptele, o traiectorie pe care toate liniile de gândire trebuie s-o urmeze. Iată ce este evoluţia»."

Acesta este într-adevăr teilhardism, şi prin „toate teoriile şi sistemele" el înţelege, mai ales, teologia şi spiritualitatea, ca părţi ale celui mai înalt nivel evoluţionist, „noosfera", care tocmai se îndreaptă spre convergenta cu punctul culminant al evoluţiei, numit „Punctul Omega" sau „Supra-Hristos". Nu-mi place să par „fundamentalist", dar această constructie-mamut are la temelie doar câteva mărunte fapte „fundamentale" (sau născociri), de care celor mai mulţi oameni le este frică să se apropie fiindcă par atât de „ştiinţifice", începând cu tranziţia de la o specie la alta şi urcând până la capătul'scării. ' în rezumat: oricâte slăbiciuni ar avea articolul lui A.Y. despre evoluţie, el este o încercare de a răspunde la *o problemă reală* pe care nu o putem evita: orientarea ideologică şi sistemul de valori ce este predat în toate şcolile de stat *ca un fapt real,* şi care otrăveşte şi paralizează cugetele ortodoxe rară ca măcar să atace Ortodoxia *ca atare.* Răspunsul lui A.Y. este bine întemeiat, chiar dacă (desigur) nu e perfect. Noi, ortodocşii, nu ne temem să fim „în-guşti" în chestiunea ecumenismului; de ce ne-am teme să fim „înguşti" în

problema evoluţiei ? Cele două subiecte, la urma urmei, sunt foarte strâns legate între ele. '

4. O forţă primordială adânc înrădăcinată (LuiA.Y., 5/18 aprilie, 1973)

[1] Doar o notă. Am primit luni o scrisoare destul de şocantă de la Părintele N., care îşi exprima extrema neplăcere provocată de articolul dvs. despre evoluţie. Se pare că v-a trimis şi dvs. o scrisoare, a cărei copie spunea că o alătură scrisorii către noi (dar nu a făcut-o).

După ce am citit scrisoarea sa, am recitit încă o dată, împreună, articolul dvs. - şi nici unul dintre noi nu a găsit ceva de criticat, exceptând faptul că este prea scurt şi concis. Căutând zadarnic vreo altă sursă a nemulţumirii Părintelui N., nu putem decât să tragem concluzia că Părintele N. şi Părintele E. par să nu realizeze unde anume duce evoluţia, fie în latura ei ştiinţifică, fie în implicaţiile sale religioase şi teologice. E vădit că articolul dvs'. a atins ceva foarte adânc (suntem sincer uimiţi că oameni atât de ageri în ce priveşte problemele ecleziologice, ecumenismul etc, par să nu fi dat prea multă atenţie unui lucru aşa de însemnat precum evoluţia; pricina este probabil faptul că ea pare a fi în afara sferei bisericeşti). [...] '

Trebuie să fim „înţelepţi ca şerpii şi blânzi ca porumbeii" în tot ce facem şi spunem acum, şi cu nici un chip nu trebuie să ne lăsăm atraşi într-o dispută de tipul „modernism-fundamentalism". Poate că ei sunt modernişti, nu ştiu; dar, cu siguranţă, noi nu suntem fundamentalişti. Adevărul e mai adânc decât oricare dintre aceste poziţii pur raţionale, şi nu va fi uşor de prezentat în aşa fel încât să fie înţeles cum se cuvine, judecând după primul răspuns al Părintelui N. Nu cred nicidecum că dvs. sau noi ar trebui să ne „certăm" cu ei, ci să ne pregătim pentru o mai amănunţită prezentare a întregului subiect. Sincer, vrem într-adevăr să îi convingem, iar modul de a face acest lucru este adâncirea subiectului, mai ales a implicaţiilor duhovniceşti.

Lucrul pe care cred că trebuie să-I ţinem minte şi cu care trebuie să ne ră-fuim nu este evoluţia ca *erezie* sau idee greşită, la acelaşi nivel cu alte idei, care să fie combătută cu obişnuitele arme ale polemicii. Evoluţia nu este *acel* tip de idee - ci, mai curând, un tip de foită primordială adânc înrădăcinată ce pare a prinde pe oameni chiar în pofida atitudinilor şi a judecăţilor lor conştiente. (Cauza acestui fapt este foarte clară: ea a fost implantată în fiecare încă din leagăn, fiind deci extrem de greu de smuls şi de examinat în mod raţional.) Este *un tipar de gândire potrivnic Ortodoxiei,* nu doar o altă idee.

' Articolul dvs., fără nici o îndoială, vă va face „impopular" în unele locuri. Nu vă lăsaţi descurajat ori împins într-o postură „defensivă". Articolul dvs. va pricinui la început un lucru foarte dureros, dar până la urmă pozitiv: va scoate la lumină unele atitudini care au stat multă vreme ascunse în umbră.

;.. ?• 5. *Argumentul împotriva evoluţiei nu e ştiinţific, ci teologic* fc;c
(PărinteluiK, Duminica Floriilor [9/22 aprilie], 1973) *?amm**

(în treacăt fie spus, în caz că nu am fost destul de clar în ultima mea scrisoare, argumentul împotriva teoriei aşa-zis „ştiinţifice" a evoluţiei nu este el însuşi ştiinţific, căci „ştiinţa" însăşi nu poate nici să o dovedească şi nici să o dezmintă, fiindcă ştiinţa lucrează doar cu supoziţii: argumentul împotriva ei este teologic, întrucât ea include unele implicaţii cu totul inacceptabile pentru Ortodoxie, iar aceste implicaţii nu pot fi ocolite, şi fiecare adept al evoluţiei se foloseşte de ele, teiştii şi spiritualiştii fiind mai răi decât ateii.)

'■-.:'".!• I . .-'«„1: o .';-).'};.'; uCâi îf-.;.. .;....,.. '•. '..Y; .

6. Adevăratele probleme intelectuale ale prezentului . : , A:*
(Lui. A. Y., 29 iunie/12 iulie, 1973) „•**■,

Am primit azi „Scrisoarea deschisă" a Părintelui E., împreună cu biletul dvs. Da, şi noi am socotit că el este cu totul pe lângă subiect, şi toate frumoasele citate din Părinţi despre diferitele trepte ale cunoaşterii nu înseamnă nimic când stai şi îti dai seama că dvs. nu ati atacat în nici un caz *cunoaşterea* ştiinţifică, ci numai filosofia pseudo-ştiintifică şi pseudo-religioasă travestită în ştiinţă, şi folosiţi cunoaşterea ştiinţifică nu spre a apăra teologia, ci doar spre a nimici acele teorii auto-contradictorii ale pseudo-savantilor. Sunt oare lucrurile acestea aşa de greu de înţeles sau imposibil de apărat ?

Dacă nu cumva ne-am pierdut minţile, Părintele E. este cu capul prin nori şi a pierdut complet contactul cu cele ce se întâmplă în lumea de azi din punct de vedere intelectual - şi care stârnesc multă îngrijorare creştinilor ortodocşi ce trăiesc în lumea aceasta. Părintele E., încercând să rămână în aşa măsură „deasupra" întregii chestiuni, nu dă totuşi impresia că ar vorbi din înălţimile celei de-a treia trepte a cunoaşterii (căci oare nu la asta pare să facă aluzie ?), ci mai curând îşi foloseşte înalta cunoaştere în scopuri mai mult raţionaliste. Suntem foarte dezamăgiţi văzând o asemenea mărginire. Şi răspunsul dat de mamă „tânărului licean" ortodox (care se pare ca rezumă „răspunsul" Părintele la întreaga problematică a evoluţiei!) - cât este de naiv şi lipsit de verticalitate ![618] Cum poate Părintele E. să nu-şi dea seama de scopurile anticreştine ale unei astfel de educaţii „ştiinţifice" ? Răspunsul său este o invitaţie clară ca tânărul să accepte tot ce îl învaţă şcoala - fiindcă noi, bieţii creştini ortodocşi, având o cunoaştere aşa de înaltă, nu putem „să cunoaştem mai mult de atât". Vă spun sincer (dar nu mă citaţi!) - asta nu e

[618] Părintele E. scrisese că dacă un tânăr ortodox ar veni de la şcoală şi i-ar spune mamei că a învăţat că omul a evoluat dintr-o specie inferioară, cel mai bun răspuns al mamei sale ar fi următorul: „Băiete, Dumnezeu ar fi putut să ne facă prin orice metodă ar fi dorit El, şi nimeni nu va putea vreodată să fie în stare să înţeleagă căile Sale. Nu putem decât să-I mulţumim lui Dumnezeu pentru că ne-a creat." (n. ed.j

teologie, ci apă de ploaie. Problema este reală şi presantă, şi dvs. ati abordat-o cu onestitate, cu prospeţime şi destul de bine (având în vedere spaţiul redus pe care 1-ati avut); dacă există lipsuri sau greşeli în spusele dvs.', se poate vorbi despre ele în mod prietenesc. Dar vai, singurul său scop este acela de a vă discredita şi de a vă pune la punct. Este un lucru greşit şi morbid. Iertati-mi limbajul cam tare...

După ce am citit epistola Părintelui E., începe să ne cuprindă disperarea fată de „înţelepciunea elinească" din zilele noastre, ce pare să aibă mult prea multe în comun cu cea veche ! Ce se va întâmpla când vor începe cu adevărat să-şi dea seama cât de simpli şi neinteresati de toate lucrurile ce îi entuziasmează pe ei suntem noi, „ruşii" ? întregii lor „înţelepciuni" pare să-i lipsească un lucru de temelie, unul despre care Sfinţii Părinţi subliniază că este esenţial vieţii ortodoxe adevărate: *suferinţa.* „înţelepciunea" născută din viată tihnită şi discuţii deşarte nu merită osteneala; dar înţelepciunea născută din'suferinţă adâncă'(cum Dumnezeu a dat în zilele noastre mai ales ruşilor) este singura cu adevărat cumpănită şi întemeiată, chiar dacă nu poate da un răspuns zeflemitor la fiecare întrebare pusă în glumă. Să încercăm a pătrunde mai adânc în această suferinţă, cu harul lui Dumnezeu !...

Orice răspuns veţi da Părintelui E. trebuie să fie scurt şi la obiect. Este vădit că vă loveşte sub centură dvs. spre a vă discredita cu totul, întemein-du-se pe reputaţia mănăstirii împotriva dvs., un „nimeni". El se lasă purtat de valul unei mode intelectuale care va trece, şi nu va fi spre binele mănăstirii faptul că şi-a îngăduit să facă aceasta în loc să înfrunte *adevăratele* probleme intelectuale ale zilei...

Nu vă va fi uşor să atingeţi *esenţialul* studiului dvs. mai lung despre evoluţie dacă vă loviţi de oameni ce gândesc ca Părintele E., dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, se poate. Există ceva adânc şi important aici - o abordare mai curând „academică" a teologiei care nu se ia la luptă cu arcf/'-teologia din zilele noastre.

7. *De o asemenea „ teologie " nu avem. nevoie '*
(Lui A.Y., 4/17 iulie, 1973)

Doar câteva cuvinte. Scrisoarea Părintelui E. a pătruns ceva mai adânc, tulburându-ne încă mai mult decât la început. Acesta nu e un răspuns la nimic, şi face un deserviciu creştinilor ortodocşi vorbitori de engleză. De o asemenea „teologie" nu avem nevoie. Ne gândeam să-i scriem noi înşine un bilet, dar nu are rost, întrucât a citit deja scrisoarea noastră către Părintele N. în apărarea dvs., unde vorbeam de nevoia ca toţi să ne debarasăm de bagajul nostru intelectual „modern american": evoluţie etc.

Fără a intra într-o dispută publică cu el, trebuie, prin orice mijloace, să încercăm a prezenta părerile ortodoxe întemeiate asupra acelor puncte unde el

evident o ia razna. Broşura dvs. despre evoluţie va fi foarte importantă din acest punct de vedere şi am notat câteva puncte pe care nădăjduim să le vedem tratate sau menţionate acolo, şi de asemenea unele sugestii despre felul cum să evităm a fi aşezaţi în anumite categorii stereotipe, prin care oamenii pot fi convinşi să nici nu asculte spusele dvs. Aveţi deja o concepţie generală asupra articolului ?

Am scris o scrisoare către Dr. Kalomiros şi nădăjduim să primim confirmarea bănuielii noastre că este folosit pe nedrept ca un posibil adept al evoluţiei.

; *8. Un produs al „ spiritului vremii"*
> (Părintelui K, 19 august/l septembrie, 1973)

Vă mulţumim pentru noua scrisoare. Despre „evoluţie": ce vă putem răspunde ? Vă vom spune exact ceea ce gândim: articolul despre *exetastes*[619] nu este nicidecum „o prezentare ortodoxă obiectivă a evoluţiei" - este mai curând o prezentare „liberală" cam simplistă, deloc diferită de'ceea ce ar publica orice revistă protestantă sau catolică, şi este exact ceea ce te-ai aştepta de la Arhiepiscopia Grecească, în acord cu generala sa orientare „liberală". Articolul nici măcar nu enunţă cea mai importantă problemă pusă de „evoluţie", cu-atât mai puţin să'răspundă la ea. Este un produs absolut tipic al „spiritului vremii".

S-ar părea că dvs. gândiţi puţin altfel. Dar, Părinte, haideţi să fie pace între noi! „Evoluţia" este o problemă extrem de complicată, dacă punem la socoteală toate aspectele sale, şi nici unul dintre noi nu este în situaţia de a cunoaşte „totul despre ea" spre a da o judecată hotărâtoare asupra'tuturor aspectelor sale. A o numi „erezie" este'desigur o mare simplificare, fiind ceva mult mai complex decât atât, şi e vădit că diferitele persoane au în minte lucruri cu totul diferite când aud cuvântul „evoluţie", ceea ce complică şi mai mult lucrurile. Articolul lui A.Y. nu era destinat teologilor, ci oamenilor obişnuiţi, prin urmare este de înţeles că tonul său şi prezentarea sunt oarecum mai simple şi mai tăioase. Lucrul are şi dezavantaje, primul fiind acela că în mod vădit nu v-a spus nimic nici dumneavoastră, nici altor oameni cu acelaşi mod de gândire. Evident că pentru aceste persoane trebuie făcută o prezentare mult mai amănunţită, şi cred că astfel vă va fi mult mai uşor să vedeţi cât este de nepotrivit articolul „Exetastes", după cum credem noi. Dacă ati fi citit grotesca şi satanica teologie a lui Teilhard de Chardin, ati fi avut un simţământ foarte ciudat cu privire la un articol în care el este dat ca exemplu de demers rezonabil fată de această problemă.

[619] Cuvântul grecesc pentru „evoluţie", (n. ed.)

Iw *9. Aşteptăm răspunsul ,fără prejudecăţi , ; lî*
(LuiAY., 8/21 septembrie,'1973)'

Ieri am primit în sfârşit un răspuns de la Alexandru Kalomiros la scrisoarea în care ne interesam de părerile sale despre evoluţie - şi ne făgăduieşte că va trimite curând un răspuns amănunţit în engleză, cu citate din Sfinţii Părinţi. Aşteptăm răspunsul fără prejudecăţi şi cu unele speranţe !

10. Jocuri de cuvinte '*; •
4 *(Lui A. Y, săptămâna lui 6 noiembrie, 1973)*

în privinţa evoluţiei: Părintele E. se joacă cu cuvintele, fiindcă pur şi simplu nu înţelege nimic. Este vădit că răstălmăceşte atât pe Sfântul Nectarie (care cu siguranţă nu vrea să facă o afirmaţie „ştiinţifică", ci doar îi ironizează, cât se poate de îndreptăţit, pe pseudo-savantii ce găsesc obârşia omului în tărâmul maimuţelor), cât şi pe Sfântul Vasile (care face o afirmaţie corectă din punct de vedere ştiinţific în privinţa pinilor şi stej arilor şi care, cu siguranţă, nu a vrut să spună că *sămânţa* unuia'îl produce pe celălalt, întrucât întreg*'Hexaimeronul* subliniază că fiecare fel de făpturi se reproduce *exclusiv după felul său).* Dar este inutil să dai un răspuns la aceste lucruri: mai curând, întreaga discuţie ar trebui plasată într-un alt context, mai serios. Nădăjduim că acest lucru va fi realizat de către viitorul dvs. articol despre evoluţie (dacă va voi Dumnezeu !).

V :■;- *11. Sfinţii Părinţi ca răspuns dat scolasticii medievale* •< '
(LuiA.Y., 9/22 ianuarie, 1974) *i.*

Ce interesant, chiar înainte de a primi scrisoarea dvs. citeam şi mă gândeam la Kireevski, prietenul apropiat al lui Homiakov, care gândea foarte asemănător cu el şi care e chiar mai bun, din pricina legăturii strânse cu Optina şi Sfinţii Părinţi. [...] Gândurile lui Kireevski despre diferenţa dintre mentalitatea catolică apuseană şi Ortodoxie pot servi foarte bine ca articol sau chiar ca pamflet, care ar fi foarte ziditor mai ales pentru convertiţii de azi. Răspunsul la scolastica medievală, spune el, sunt marii Părinţi ortodocşi ce au trăit în acelaşi timp - anume Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie Sinaitul, Sfântul Grigorie Palama.

Şi, vorbind de acest contrast, cercetarea Părinţilor în privinţa evoluţiei a dat la iveală ceva remarcabil - învăţătura catolică şi cea ortodoxă despre Adam şi zidire sunt semnificativ diferite, iar „evoluţia" se potriveşte mult mai bine tocmai cu doctrina catolică, dar nicidecum cu cea ortodoxă ! Acest lucru se poate arăta foarte bine comparând câteva pasaje din *Surnma Theolo-gica* lui Thomas de Aquino (m-am tot întrebat de ce am păstrat cartea aceas-

ta !) cu pasajul din Sfântul Simeon pe care îl aveţi, şi cu un altul din Sfântul Grigorie Sinaitul. întreaga discuţie despre „evoluţie", dacă e prezentată cum se cuvine, poate fi foarte importantă spre a înfăţişa perspectiva autentic ortodoxă asupra ştiinţei şi „înţelepciunii" contemporane.

Am găsit, de asemenea, tâlcuiri la *Facere* de Sfântul Efrem Şirul şi Sfântul Ioan Gură de Aur, ca şi unele afirmaţii răzleţe la alţi Părinţi. Nu există nici o îndoială asupra felului cum au întelesPărintii *Cartea Facerii* - cât se poate de „literal" ! La început stăteam puţin la îndoială asupra unui citat din Sfântul Grigorie Teologul, ce arată că el privea pomul cunoaşterii binelui şi răului ca pe un simbol; iar unii Părinţi, precum Sfântul Grigorie al Nyssei, sunt plini de astfel de simboluri, ceea ce a făcut ca unii învăţaţi, precum Florovski, să întrebe: oare înţelege el istorisirea facerii lumii cu totul simbolic sau nu ? Apoi, ca răspuns la îndoiala mea, răsfoind o traducere franţuzească din Sfântul Grigorie Palama pe care o avem, am descoperit că, împotriva celor ce spun că Lumina nezidită de pe Muntele Taborului este doar un „simbol", el citează chiar pasajul din Sfântul Grigorie Teologul despre pomul cunoaşterii, spunând că e de la sine înţeles că accepta şi faptul că acesta exista ca atare! Toate aceste citate puse laolaltă ar trebui să conteze mult spre a da poporului ortodox adevărata abordare ortodoxă a *Cârtii Facerii* şi a facerii lumii, de care cred că mulţi se tem acum, din pricina prestigiului „ştiinţei".

ir.,n>iU'...»>:..-:ibr>';>.^r!!

fijf,v- .-.iii.-:«,--7 -..';;., *12. Credinţa ştiinţifică* < < ¦î *-v -V -

(LuiAY., 24 ianuarie/6 februarie, 1974) lh"

Iată încă vreo câteva note despre evoluţie, şi îndeosebi capitolele dvs. pe care vi le înapoiem alăturat... -

Poate că concluzia de la sfârşitul acestui capitol [despre populara carte *Primul Om]* nu ar trebui să fie: „Evoluţia s-a dovedit a fi falsă iar creaţia particulară adevărată", ci: evoluţia, prezentată îndeobşte ca un „fapt" şi ca „adevărul", nu are în sprijinul ei'nici o dovadă ştiinţifică zdrobitoare. Toate presupusele „dovezi" ale evoluţiei pot fi la fel de bine folosite spre a „dovedi" o altă teorie, în funcţie de premise. Aici ar trebui să introduceţi pe scurt principalele „dovezi" ale evoluţiei (preferabil cu citate din principalele manuale evoluţioniste sau din *Encyclopedia Britannica* - ediţia a unsprezecea dă o listă de opt dovezi), arătând că ele presupun o *întreagă fihsofie* a naturii ce nu derivă nicidecum din „dovezi", ci din climatul intelectual al epocii. (Vezi, de pildă, broşura alăturată;[620] p. 67). Tot acolo veţi găsi câteva citate chiar din evoluţionist!, ce arată faptul că ei îşi dau seama că, de fapt, nu există *dovezi* zdrobitoare ale evoluţiei; ci doar că ea „are mai mult sens" sau că „alternativa este de neconceput" -' adică creaţia lui Dumnezeu; ori alte citate

[620] *Evoluţia ?i elevul de liceu,* de Kenneth Taylor, Tyndale House Publishers, Wheaton, Illinois, 1972. (n. ed.)

similare. Iar când citaţi pe evoluţionist! „împotriva lor înşişi" să fiţi atent ca nu cumva să vă „năpustiţi" asupra lor, zicând „Aha, iată cum se dezmint singuri" - ci, mai curând, continuaţi pe un ton senin, nu profitând la maxim de recunoaşterea lor - căci veţi lăsa ca dovezile ce îi incriminează să vorbească de la sine, până când se vor acumula şi, în final, vor ajunge absolut evidente, iar atunci însumarea acestor dovezi va fi foarte puternică !

Şi apoi, unde trebuie să arătaţi „contextul" evoluţiei... Ar fi prea greu pentru cei mai mulţi dintre cititori să înţeleagă întreaga mişcare a umanismului etc; mai ales că încă nu sunt dispuşi să creadă că le arătaţi adevărata sa

poveste. Ar fi bine, în acest caz, să citaţi o sursă cu autoritate, obiectivă. Deci: alăturat veţi găsi cinci pagini cu citate dintr-un foarte bun tratat despre „istoria intelectuală" modernă.[621] Autorul este el însuşi „modern" şi crede în evoluţie, neavând deci „prejudecăţile" dvs.; totuşi e foarte precis şi conştient de întreg. Fragmentele arată cu precizie schimbarea de la universul mecanicist newtonian la universul evoluţionist de azi. Câteva dintre aceste citate, poate cu unele mici comentarii între ele, ar putea fi suficiente spre a contura „climatul intelectual" în care s-a dezvoltat evoluţia.

Acum sunteţi gata să pătrundeti în zona filosofiei şi teologiei: fiindcă lipsa dovezilor strict ştiinţifice ale evoluţiei înseamnă că aceste probleme sunt în esenţă *neştiintiflce,'*provenind din credinţă. In acelaşi timp scăpaţi de fundătura încercării de a „dezminţi" evoluţia: prin ştiinţă ea nu poate fi nici dovedită, nici dezminţită; este o chestiune de alt ordin decât ştiinţa.

Nu ştiu ce şi cât de mult v-ati propus să scrieţi despre „evolutionistii ortodocşi" şi despre Teilhard, dar cred că e posibil să fie combinaţi într-un singur capitol numit „Evolutionismul creştin". (Cam în acelaşi fel cum, în articolul nostru despre „harismatici" am combinat mărturiile unor harismatici protestanţi, catolici şi ortodocşi - atât din pricina faptului că mărturia fiecărui grup o întăreşte pe a celorlalte, cât şi pentru că nu există o diferenţă reală între ele; tot aşa şi „evolutionismul ortodox" este exact acelaşi cu „evolutionismul catolic".) Aceasta va da mai multă forţă şi secţiunii pe care o compilez eu conform citatelor patristice, şi care s-ar putea numi, cu folos, nădăjduiesc eu, „Scolastica latină: temeiul teologic al «evolutionismului creştin»".

Principalul lucru ce trebuie arătat într-un'astfel de capitol despre „evolutionismul creştin" va fi faptul că adăugarea lui „Dumnezeu" la evoluţie nu-i schimbă deloc acesteia perspectiva şi intenţia filosofico-teologică de bază. Dumnezeu devine un *deus ex machina* pentru salvarea evoluţiei atunci când absurditatea de a crede în ea rară Dumnezeu, ca într-un proces pur întâmplător, devine prea evidentă. Astfel, citându-1 pe Dobzhansky şi pe alţii, puteţi arăta cum aceştia cred în acelaşi univers naturalist, fără amestecul lui Dumnezeu, la fel ca şi evolutionistii atei: tăgăduirea proniei dumnezeieşti etc.

[621] John Herman Randall Jr., *The Making ofthe Modern Mind: A Survey of the Intellectual Background ofthePresent Age* (1926). (n. ed.)

Drept culminare a secţiunii: Teilhard de Chardin ca extrem de semnificativ pentru „spiritul vremii" - un gânditor „religios" ajuns la modă, susţinut chiar de Julian Huxley şi de Uniunea Sovietică ! (Voi trimite nişte materiale din Rusia despre Teilhard.) Ati putea să-I cercetaţi şi pe Lecomte du Noiiy, întrucât articolul Arhiepiscopiei Greceşti îl pomeneşte laolaltă cu Teilhard de Chardin...

O parte importantă a capitolului despre „evolutionismul creştin": citaţi-1 pe Teilhard de Chardin (pasajul citat de Dobzhansky la sfârşitul articolului său) despre evoluţie ca absolut „universală" - în acest moment simpla citare a

pasajului va arăta deja cititorului cât de mult depinde o asemenea părere de impregnarea de „spiritul vremii". Citatul arată credinţa oarbă a unor figuri „religioase" din cel mai recent curent de credinţă ştiinţifică şi oferă o paralelă exactă credinţei oarbe a lui Alexander Pope într-o *altă* credinţă ştiinţifică: adorarea lui Newton şi a universului său mecanicisto-deist de ordine desăvârşită, de care şi-a bătut joc un veac mai târziu Voltaire în *Candide,* o satiră despre „cea mai bună dintre lumile posibile" (fraza e a lui Leibnitz, dar ea rezumă credinţa întregului „establishment" filosofic al secolului al şaptesprezecelea şi al începutului secolul al optsprezecelea. Cuvintele lui Pope [...] îi vor face poate pe cititori să înceapă să vadă că nu ar trebui să se încreadă prea mult în *nici o* filosofie-credintă.

Alexander Pope, „Eseu despre Om": ' - *..mm!<^M."*

„întregului mirabil părţi toate-i sunt mereu, *r-* :. ■ fr- s -„>
Natura trup fiindu-i, şi suflet Dumnezeu... "■„;?«'-r
Natura toată-i Artă, tie necunoscută; -n;.
Oricare întâmplare - direcţie nevăzută;
Oricare învrăjbire - acord neînţeles; ■ ■ *s* .o« *l.uln*
Oricare rău în parte - un bine-n univers: Şi-
n ciuda vanităţii, şi-a mintii rătăcire,
E clar: tot ce există, are îndreptăţire." * , >1 ,u

Şi într-un alt loc din operele lui Pope: ' -;„i.

„Natura ca şi legile Naturii zăceau ascunse-n bezna cea de tină:
Şi zis-a Dumnezeu: Să fie Newton! şi dintr-o dată s-a făcut
Lumină." I

Voltaire îşi bătea joc de această filosofie fiindcă *nu mai era la modă;* astfel cititorul dvs. este avertizat, primeşte o sugestie; poate că şi evoluţia este o astfel de credinţă trecătoare ce va ieşi din modă într-o zi, sau deja a şi ieşit! Lucrul acesta se va întâmpla în mod inevitabil dacă filosofia creştină acceptă filosofia „spiritului vremii", care vine şi pleacă. în general, ar fi o idee bună să punem în antiteză universul newtonian cu cel evoluţionist: contrastul va da, probabil, cititorului întregul „context" intelectual al evoluţiei de care are nevoie, şi fără prea multă osteneală, rară a-I sili să înţeleagă întreaga istorie a gândirii moderne. Mulţi oameni nici măcar nu sunt conştienţi că a existat

cândva o „ştiinţă" ce nu era „evoluţionistă", iar contrastul dintre Newton şi evoluţie arată cum o anume teorie ştiinţifică face loc următoarei. Astfel veţi submina „credinţa" ştiinţifică a cititorilor dvs. ! (în secţiunea noastră teologică îl vom cita pe Sfântul Vasile cel Mare, ca şi pe Părintele Mihail Poma-zanski pe această temă.) [...] Punctul culminant al întregului articolului va fi apoi prezentarea teologiei ortodoxe a creaţiei - Adam, care e cu totul independentă de orice mode ştiinţifice.

Căci Ortodoxia'NU URMEAZĂ FILOSOFIA VREMII, având propria fi-losofie întemeiată pe descoperirea dumnezeiască. Sfinţii Părinţi au o teologie completă despre obârşia omului şi a zidirii, nelegată de nici o modă intelectuală trecătoare. Această învăţătură nu se modifică o dată cu orice filo-sofie trecătoare, nefiind legată nici de universul static al desăvârşitei armonii al lui Newton (care s-a îndepărtat de ortodoxie făcând universul pur *naturalist* - iar evoluţia este de fapt tocmai filosofia prezentă a universului *naturalizat,* despărţit'de Dumnezeu şi de lucrarea Sa), nici de universul în dezvoltare al lui Teilhard de Chardin şi al altor gânditori la modă din ziua de azi. Filosofia noastră NU E DIN LUMEA ACEASTA, fiind RĂSPUNSUL la deşartele speculaţii ale omului modern !

Mai presus de orice, întregul studiu trebuie să fie cât mai simplu şi cât mai la obiect, şi cât se poate de „obiectiv". Dacă cititorul acceptă principiul obiectivităţii şi crede în Sfinţii Părinţi - atunci întregul studiu, chiar pe un ton scăzut, se va înălţa treptat până la o concluzie zdrobitoare şi convingătoare.

Fiindcă veni vorba, sper că în capitolele „ştiinţifice" aveţi o bună relatare despre „sistemul datării cu carbon" şi despre ce fel de „dovezi" există în favoarea „milioanelor de ani"; de asemenea, trebuie să fiţi pregătit să răspundeţi la câteva lucruri legate de „istoria omenirii" - de 'exemplu, cum anume explicaţi Omul de Neanderthal ? [...f[2]

Am primit noile comentarii ale Părintelui N. despre evoluţie, unde încearcă să identifice anti-evolutionismul cu graniţa sectarismului. La'ce bun asemenea comentarii fără rost ? Se poate percepe că el se simte oarecum *nesigur* de evoluţie, oarecum *ameninţat* de anti-evolutionism. De fapt, nu face decât să încurce şi mai mult pe oamenii care deja nu prea ştiu ce anume să creadă despre evoluţie.

Iar ieri am primit de la „Schitul Ortodox Sion" o copie a scrisorii către Părintele N. pe care ne-o arătaserăti deja, împreună cu un articol pe care nu-1 văzusem, numit „Naraţiunea Facerii". Văzând la pagina 1 citatul din Sfântul Ippolit, ne-am aşteptat'să găsim ceva documentaţie patristică. Dar din nefericire autorul nu continuă pe această direcţie, dovedindu-se destul de vag în ce priveşte subiectul în sine ! în penultimul paragraf de la pag. 2 chiar se pierde în „speculaţii" riscante, nu doar ^scripturistice (nu am mai auzit ca *cineva* să fi aruncat *dinozaurii* înainte de cele Şase Zile ale Facerii) dar nesănătoase şi

[622] Pentru răspunsul la această întrebare vezi Marvin L. Lubenow, *Bones of Contention: A O-ealiamst Assessment ofHumm Fossils, ed. cit,* cap. 6. (n. ed.) i« = *w\i'-M,K.* »l ,

din punct de vedere dogmatic (sugestia că răul putea exista în zidirea văzută înainte de călcarea poruncii de către Adam).[623] într-un cuvânt, autorul este cu totul naiv, şi prin teama sa că „ştiinţa ar putea avea dreptate" în privinţa „milioanelor de ani", are deja multe lucruri în comun cu evolutioniştii de azi.

> *13. începe, în sfârşit, adevărata bătălie*
> *(Lui A.Y., 25februarie/Wmartie, 1974)*

Am primit ieri mult-aşteptata epistolă a Doctorului Kalomiros despre „evoluţie" - de patruzeci de pagini! Trebuie să mărturisesc că este mult mai şocant decât ne aşteptam - să expui învăţătura „evoluţionistă" nici măcar înfrumuseţată ori aranjată, încununată cu ,',animalul evoluat Adam" şi cu „cel ce tăgăduieşte evoluţia tăgăduieşte Sfintele Scripturi". într-un fel suntem totuşi mai curând mulţumiţi - căci acum am aflat *pentru prima dată* un respectabil „evoluţionist" ortodox ce acceptă să spună pe faţă lucruri pe care alţii, cred eu, se tem să le rostească cu glas tare, de frică să nu jignească „cugetele slabe" aflate sub „influente apusene".

îi scrisesem o scurtă scrisoare spunându-i că doresc să-i răspund pe larg şi amănunţit şi să pornesc un „dialog" cu el pe această temă. Cred că, dacă i-am putea răspunde punct cu punct, ridicând şi problemele pe care nu le pomeneşte, putem face ca viitoarea publicaţie să fie una foarte puternică.

Trebuie să mărturisesc că sunt mai curând dezamăgit de *tonul* scrisorii sale, cam acelaşi ton „elevat" al părintelui E., cu repetate comentarii despre „raţionaliştii apuseni" etc. Totuşi sfârşeşte foarte frumos, cerându-ne să-i spunem unde a greşit - *aşa că trebuie s-o facem.* Sincer, aş vrea să îl convertesc cu totul. Dar numai Dumnezeu ştie ce este cu putinţă şi cât de deschisă este încă mintea sa. Lucrul cel mai încurajator este faptul că, la fel ca noi, priveşte subiectul ca fiind extrem de important, spre deosebire de cei ce îl socotesc neînsemnat şi care spun că oricine poate crede cum doreşte. Cu Dr. Kalomiros începe, în sfârşit, adevărata bătălie.

Puteţi citi scrisoarea la următoare dvs. vizită (acum mă pregătesc să-i răspund), dar, în general, iată cam ce simt eu despre ea (Părintele Gherman nu a citit-o încă):

1. Din punct de vedere patristic este foarte slabă. Citează foarte putini Părinţi, şi *singurul* citat cu adevărat „evoluţionist" este un pasaj din Sfântul Grigorie al Nyssei - un pasaj pe care, în treacăt fie spus, îl observasem cu câteva săptămâni în urmă, şi mă gândisem: „Mai bine să-I folosesc şi să-I explic, fiindcă cel ce deja *crede* în evoluţie va socoti în mod sigur că «dovedeşte evoluţia»". Bineînţeles, citatul nu face acest lucru - este doar o afirmaţie generală despre înaintarea ordonată a creaţiei lui Dumnezeu de la cele

[623] Aceste idei derivă de fapt din teoria „intervalului", ce postulează că au existat miliarde de ani de istorie a pământului înainte de cele Şase Zile. (aed.)

mai joase la cele mai înalte, sfârşind cu făptura desăvârşită, omul. Nu se spune nimic despre evoluţia omului sau a oricărei alte făpturi, iar într-o altă parte a aceleiaşi cărti *(Despre facerea omului)* Sfântul Grigorie spune explicit că Adam era nenăscut, fiind plăsmuit direct de Hristos.

2. Există un lung discurs „teologic" despre firea omului, foarte părtinitor şi limitat, dar care cere un răspuns solid, cu citate din Sfinţii Părinţi - căci evoluţia implică în primul rând o falsă *antropologie,* o falsă doctrină despre om.

3. Este evident că dr. Kalomiros a apelat la Părinţi *cunoscând deja* că evoluţie este un „fapt". Este vădit că nu şi-a bătut capul să cerceteze ideile preconcepute pe care se bazează „faptul" evoluţiei, deci trebuie să-I provo căm să înceapă să gândească, iar *nu* să atribuie Sfinţilor Părinţi prejudecăţile sale întemeiate pe „înţelepciunea" apuseană modernă.

4. Este *foarte* imprecis în ce priveşte înţelesul cuvântului „evoluţie" -crezând că dezvoltarea embrionului până la omul matur este „evoluţie" şi că existenţa diferitelor rase de oameni se datorează evoluţiei. Foarte naiv.

5. Omul nu este teolog, ci îi citeşte pe Părinţi la nimereală.

14. Iubirea fată de Sfinţii Părinţi (Doctorului Alexandru Kalomiros, 25 februarie, a Doua Duminică din Postul Mare, 1974)

Am primit scrisoarea dvs. referitoare la „evoluţie", pentru care vă mulţumim foarte mult. Am citit-o încercând, aşa cum spuneaţi, să-mi alung din minte toate concepţiile apusene. Nădăjduiesc, dacă îmi dă Dumnezeu putere, să studiez cu grijă opiniile dvs. şi să vă scriu cât mai curând un foarte lung şi amănunţit răspuns, însă deocamdată aş dori să vă spun doar câteva lucruri.

Şi eu i-am cercetat o vreme pe Sfinţii Părinţi, căutând să aflu care este învăţătura lor despre problemele ridicate de evoluţie. îmi scosesem o mare cantitate de citate din scrierile lor, inclusiv multe'dintre pasajele pe care le citaţi în scrisoarea dvs. M-am străduit să nu proiectez în acele pasaje nici un fel de opinii „preconcepute" ale mele, însă trebuie să recunosc că concluziile mele privitoare la învăţătura Sfinţilor Părinţi sunt complet diferite de ale dvs. Cred că pot să vă arăt că unele dintre interpretările pe care le daţi Sfinţilor Părinţi sunt incomplete - adică ati prezentat numai o parte a învăţăturii'lor, trecând cu vederea cealaltă parte care este cu totul esenţială pentru'problema respectivă. Aş dori, de asemenea, să vă prezint texte patristice asupra unor probleme pe care nu le ridicaţi în scrisoarea dvs., dar care cred că sunt cu totul esenţiale pentru înţelegerea problemelor puse de evoluţie.

Observ, de asemenea, în scrisoarea dvs. că folosirea termenului „evoluţie" este oarecum imprecisă, şi aş dori să discut şi această chestiune ceva mai amănunţit.

Sunt de acord cu dvs. că subiectul de fată e vital şi extrem de însemnat. Am găsit foarte putini oameni doritori sau în stare să gândească limpede

acest subiect, cu urmarea că există multă confuzie în minţile credincioşilor ortodocşi în privinţa ei. Vă suntem deci foarte recunoscători că ne-ati scris părerile dvs. atât de clar şi răspicat.

La fel ca dvs., nici noi nu dorim să rămânem la „părerile noastre" pe această temă, ci dorim doar să primim învăţătura Sfinţilor Părinţi. Până acum nu am găsit nici un „evoluţionist" sau „anti-evolutionist" care'să înfăţişeze adevărata învăţătură ortodoxă pe această temă, şi tocmai de aceea am făcut noi înşine 'cercetări asupra ei. Obiecţiile protestantismului fundamenta-list fată de evoluţie sunt în mare măsură superficiale şi raţionaliste (cum ati observat şi dvs.), fiind întemeiate pe o interpretare a *Cârtii Facerii* pornind de la „bunul simt", iar nu de la Sfinţii Părinţi.

Nu suntem teologi (şi vă spun sincer că nu avem încredere în oamenii ce se numesc singuri „teologi", fiindcă cei mai mulţi par a fi doar nişte raţionalişti academici) dar îi iubim mult pe Sfinţii Părinţi şi dorim să trăim după învăţătura lor, şi simţim că şi dvs. faceţi la fel. Fie ca prin această iubire, cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu rugăciunile acestor Sfinţi Părinţi, să putem începe acum un „dialog" cu dvs. care să ne aducă pe toţi la adevărata învăţătură patristică şi să fie de folos şi altora.

Tot ceea ce scriu va fi citit şi criticat de către colaboratorul meu, Părintele Gherman, fată de care sunt în ascultare, şi vom încerca să dobândim şi părerile unora dintre teologii noştri ruşi pe care îi preţuim

15. Puterea lumii acesteia şi a ideilor sale la modă *p*
(Lui A. Y., 2/15martie, 1974)

Aproape am terminat „răspunsul" către Dr. Kalomiros, şi cred că Dumnezeu mi-a ajutat să pun tot materialul patristic (sau aproape tot) pe care îl adunasem într-o prezentare coerentă şi mult mai eficace decât dacă m-aş fi ţinut de prezentarea „sobră şi obiectivă" pe care o plănuisem. Unul dintre Bătrânii egipteni i-a spus odată Sfântului Ioan Cassian (cu grosolănie !): „Mă bucur că ai înfăţişat aceasta aşa de prosteşte, căci acum pot să arat cu limpezime *adevărata* învăţătură". Kalomiros a înfăţişat „evolutionismul prostesc" aşa de bine (lucru pe care alţi greci se tem să-I facă pe fată), încât răspunsul se scrie aproape de la sine ! Deşi îi cunosc pe Părinţi destul de puţin, totuşi învăţătura lor ce se leagă de „evoluţie" este atât de limpede de îndată ce o pui laolaltă, încât pur şi simplu sunt uimit de puterea pe care o are „evoluţia" chiar asupra minţilor ortodoxe educate. Iată puterea lumii acesteia şi a ideilor sale la modă ! Am să vă trimit o copie a scrisorii mele, ca şi una a scrisorii lui Kalomiros, de îndată ce o voi termina de bătut la maşină - este cel puţin *de două ori mai lungă* decât scrisoarea lui Kalomiros adresată nouă şi va ocupa probabil vreo patruzeci de pagini tipărite !

Acum., că am făcut acest lucru, nu prea mai ştiu, desigur, ce legătură are scrisoarea de faţă cu proiectata noastră carte - care este absolut necesar să

iasă! S-ar putea ca o astfel de carte să fie mai eficientă chiar în forma unei scrisori, doar puţin revizuită şi împărţită în capitole, şi cu tot materialul dumneavoastră ştiinţific şi filosofic introdus în locurile potrivite. (Veţi observa că pomenesc acest material în mai multe locuri ale scrisorii, fără a intra în amănunte, întrucât scrisoarea este aproape în întregime patristică.) Oricum, vedeţi cum vi separe scrisoarea după ce o citiţi şi vom vedea şi ce ne răspunde Kalomiros. [...]

Bineînţeles că mulţi se vor supăra că se „ridică" din nou problema evoluţiei, în loc de a se păstra tăcerea - dar aici suntem de acord cu Kalomiros că ea *trebuie* să fie ridicată şi că trebuie înfăţişată adevărata învăţătură patristică. Este ceva foarte nesănătos să doreşti să se păstreze tăcerea asupra unei probleme ce rămâne atât de confuză în cugetele celor mai mulţi ortodocşi. [...]

Rugati-vă pentru noi. Astăzi nădăjduiesc să închei ultima şi cea mai însemnată'secţiune a scrisorii către Kalomiros, referitoare la firea omului - în legătură cu'care Kalomiros a exprimat ceva primejdios de apropiat de augustinianism, întemeindu-se pe o greşită interpretare a cuvintelor Sfântului Serafim din Sarov!

16. Nutrind fără să ştie „ idei moderne" (Lui A. Y., 9/22 martie, 1974)

Demersul ştiinţific obiectiv este foarte necesar - nu până acolo încât să ne înfundăm în „dovezile ştiinţifice" - dar atât cât este suficient spre a arăta că probele ştiinţifice se anulează parcă una pe alta, reducând problema evoluţiei la sfera ei reală, cea a filosofiei şi teologiei... Slăbiciunea evoluţiei ca ştiinţă şi filosofie nu face decât să sublinieze importanta concepţiei patristice, care este aşa de clară şi cu adevărat puternică. [...]

în treacăt fie spus, încep să văd că eu însumi nutream unele „idei moderne" despre cele Şase Zile ale Facerii. E adevărat că nu aceasta este problema cea mai importantă implicată de evoluţie, dar nu este nici ceva care să te lase indiferent; există aici o adâncă învăţătură patristică, aşa cum arăt în scrisoarea mea către Kalomiros. Dar ar fi bine'să avem şi alte mărturii patristice -deci vă rog să-mi spuneţi dacă ştiţi vreuna. Continuăm să adunăm materiale patristice pentru versiunea finală a cărţii.

17. Ştiinţa autentică (Lui A.Y., Marţea Sfântului Toma, 10 aprilie, 1974)

Pentru propria mea informare am verificat două cărti în biblioteca Red-ding: Raymond Dart, *în căutarea verigii lipsă,* ce pare a fi prea populară spre a fi de mare folos; şi [Louis] Leakey, *Strămoşii lui Adam,* pe care, după câteva capitole, mă surprind a o privi mai curând cu simpatie, întrucât pare a

fi destul de îngrijită şi precisă din punct de vedere ştiinţific (bineînţeles, dacă nu pui la socoteală încercarea de a conforma orice probă cu cadrul „evoluţionist", ceea ce într-adevăr pare a fi un amestec al filosofici). [...]

Am dat de câteva referiri la „sistemul datării cu fluor", dar rară o discuta re amănunţită - Leakey menţionează că se afla în faza copilăriei în anii 1940. Se pare că e legat de viteza de absorbţie a fluorului, ce pare a varia mult în funcţie de umezeală etc. Ar fi în avantajul nostru să dăm un fel de „filosofie" a'sistemelor de datare - adică să arătăm că nu le respingem de-a dreptul, dar că însemnătatea lor este relativă şi limitată, putând da un oare care ajutor în studiul autentic al paleontologiei (despre care trebuie de ase menea să subliniem că este o ştiinţă legitimă), dar nu un răspuns absolut în nici un domeniu. în general, trebuie să transmitem un „simţământ foarte prietenesc" faţă de ştiinţa autentică. :?*■

78. *Limpezirea confuziei (Lui A.Y., 2/15 august, 1974)*

Voi continua să lucrez la ultima secţiune, cea patristică, în toamna aceas ta, şi, dacă va voi Dumnezeu, întregul studiu va fi definitivat până când Ka-lomiros va trimite răspunsul făgăduit, care ar trebui să ne dea toate „argu mentele patristice" ale adepţilor evoluţiei, făcând ca studiul nostru să fie cât se poate de complet. Cred că impactul studiului va fi considerabil. Nu cred că creştinii ortodocşi cei mai conştienţi sunt chiar atât de plini de prejudecăţi în favoarea evoluţiei; dar sunt oarecum încurcaţi cu privire la ce sau cât să creadă din tot ce',,spune ştiinţa". Studiul nostru ar trebui să dea imaginea „completă", care nădăjduim că va limpezi multe minţi. Cu siguranţă însă că mi-a limpezit propria minte, fiindcă mai înainte nu mă gândisem în amănunt la multe aspecte ale problemei. *>• r-7*

19. Genealogiile lui Hristos ..... rf''i*rf''

»4 *(Lui A. Y., 22 septembrie/5 octombrie, 1974)* A- #

Am primit cele două secţiuni despre Evoluţie. Am trecut repede peste „Evoluţia creştină", care arată bine - probabil că putem lăsa orice revizuiri definitive până când întregul articol este gata pentru forma finală. însă în ce priveşte partea „ştiinţifică", am citit-o împreună cu Părintele Gherman şi am găsit unele probleme.' în principiu, tot ceea ce am vrea să spunem este cuprins acolo, iar tonul este bun (pe alocuri este chiar puţin *prea* atenuat!); dar sensul nu reiese simplu şi clar, existând prea multe paranteze - sau mai curând parantezele nu sunt încă încorporate în întreg, astfel încât să lase o impresie unică şi convingătoare: că evoluţia este filosofie, iar ştiinţa nu are nimic de-a face cu ea - sugerând clar (ceea ce reiese din simpla prezentare a

probelor) că dovezile ştiinţifice, dacă există, sunt *împotriva* evoluţiei. Voi încerca deci să regândesc, 'să reschitez şi să rearanjez materialul, şi să văd dacă sensul poate fi făcut cumva mai'transparent.

în ce priveşte secţiunea patristică finală: încă compilez citate şi fac fişe, sperând să reuşesc ca atacul meu asupra problemei să aibă o acoperire cât mai bună. Parcă îmi amintesc că în caseta înregistrată de Părintele P. el pomeneşte faptul că genealogia Mântuitorului până la Adam cuprinde unele nume „simbolice" ? - adică s-ar putea să existe lacune de sute sau mii de ani ? Este un lucru important. Nu este nici o îndoială că Sfinţii Părinţi priveau aceste nume chiar ca pe nişte liste de *părinţi,* dar întrucât nimeni nu s-a mai îndoit de acest lucru până acum, nu au multe afirmaţii explicite pe această temă. Eventual Părinţii se îngrijeau să împace genealogia de la Luca cu cea de la Matei, iar răspunsul Sfântului Grigorie Teologul[624] şi al altor Părinţi este acela că cele câteva diferente apar din obiceiul ca fratele mai tânăr să ia soţia fratelui mai mare spre a-i ridica urmaşi dacă acesta nu avusese copii -'iar una din genealogii numeşte tată pe cel care era adevăratul tată, iar cealaltă îl ia pe acela în numele căruia, ca să zic aşa, fusese tată. Ati putea să vă uitaţi la Indicele scriptural de la oricare dintre Părinţii pe care îi aveţi, şi să vedeţi dacă face vreo tâlcuire la Luca 3, 24 şi următoarele.[625]

20. Ideea mai cuprinzătoare a naturalismului (LuiAY., 14/27februarie, 1976)

Şi eu aş zice [...] că planul nostru principal de [a face referire la] textele ie popularizare şi manualele de liceu [despre evoluţie] este corect - căci iceasta este modalitatea prin care este predată şi înţeleasă, şi pe unde pătrunde filosofia evoluţionistă tare şi răspicat. Dar ar fi bine să ne întărim poziţia cu mai multe referiri la surse ştiinţifice „sofisticate" - spre a arăta că savanţii

[624] Vezi Sf. Grigorie Teologul, „Genealogia lui Hristos", în *Scrierile celui între Sfinţi Părintele nostru Grigorie Teologul* (în limba nisă), St. Petersburg, f. a., voi. 2, pp. 298-300. (n ed.) [al] *In* fişele sale, Părintele Serafim a tradus un pasaj din tâlcuitorul biblic din veacul al unsprezecelea, Fericitul Theofilact al Bulgariei, despre motivul pentru care Sf. Luca Evanghelistul a dus genealogia lui Hristos până la Adam: „Naşterea Domnului fiind fără de sămânţă, a stârnit neîncredere. De-aceea Evanghelistul, dorind să arate că şi altcândva a fost făcut un om fără de sămânţă, urcă de la cei mai din urmă până la Adam şi Dumnezeu. Ca şi cum ar zice: De nu crezi că al doilea Adam [Hristos] s-a născut fără de sămânţă, binevoieşte să te întorci cu mintea către întâiul Adam, şi vei afla că el a fost plăsmuit de Dumnezeu fără de sămânţă, şi după aceea nu vei mai fi necredincios" (citat în *Tâlcuirea la Evanghelia de la Luca* de'către Episcopul Mihail [Kiev, 1899], p. 308). După moartea Părintelui Serafim a apărut în traducere engleză o tâlcuire la Evanghelia de la Luca a Sf. Ambrozie al Mediolanu-lui; ea cuprinde o discuţie pe larg a genealogiei lui Hristos până la Adam (Sf. Ambrozie al Mediolanului, *Exposition ofthe Holy Gospel according to St. Luke,* Center for Tradiţionalist Orthodox Studies, Etna, California, 1988, pp. 81-111). (n.ed.)

nu cred tot ceea ce dau elevilor de liceu, şi chiar îşi dau seama că multe lucruri provin din „credinţă" - *dar rămân totuşi la credinţa evoluţionistă principială* ca universul „se explică singur" şi poate fi înţeles în termeni „naturali". Nu-mi aduc aminte dacă am spus clar undeva că obiecţia noastră nu este decât în mod secundar îndreptată împotriva teoriei evoluţiei'ca atare, ci în primul rând împotriva mai cuprinzătoarei idei a *naturalismului* - cum că universul se explică singur.

21. Savanţi ce pun la îndoială evoluţia %>
(Doctorului Alexandru Kalomiros, 22 februarie/6 martie, 1976)

Am primit noua dvs. scrisoare despre evoluţie. [...] Nu ştiu dacă este posibil să continuăm sau nu discuţia. M-ati plasat într-o „categorie": sunt un „fundamentalist", un „literalist", sunt',împotriva ştiinţei" şi „sub influenta apuseană". Mă tem că tot ceea ce aş spune ati da de-o parte ca fiind fără nici o valoare. Dacă este aşa, nu ar avea rost nici măcar să vă răspund la scrisoare; în mintea dvs. v-ati făcut deja o idee despre mine şi, indiferent ce aş spune, nu mă veţi asculta. *'Nădăjduiesc să nu fie aşa,* fiindcă dvs. sunteţi primul evoluţionist ortodox pe care l-am găsit şi care este dispus să discute măcar problema, şi cred că amândoi putem să ne folosim mult continuând discuţia. Dar trebuie să vă spun răspicat că, în ciuda impresiei dvs., *nu sunt'un* fundamentalist, şi nici nu sunt „împotriva ştiinţei"; ba chiar dimpotrivă.

Dar dvs. puneţi o limită imposibilă acestei discuţii când spuneţi: „Aş discuta evoluţia cu dvs. din punct de vedere ştiinţific numai dacă atî avea vreo diplomă într-una din ramurile biologice sau geologice ale ştiinţelor naturale". Dacă doriţi să fie aşa, eu, desigur, nu mai pot spune nimic. Dar'dati-mi voie să citez una dintre afirmaţiile dvs. ştiinţifice: „Stadiile embrionului în uter sunt exact stadiile evoluţiei'vieţii pe pământ. Este ceva atât de precis, încât chiar branhiile vechilor noştri strămoşi, peştii, există chiar în fătul celor mai perfecţionate animale de pe uscat, mamiferele." Iar acum dati-mi voie să citez două afirmaţii din revistele ştiinţifice şi din tratate, ale unor savanţi ce au diplome foarte înalte în specialităţile lor:

1. „Teoria recapitulării a lui Haeckel [care este exact ceea ce mi-ati de scris a fi un fapt ştiinţific indiscutabil] a fost dovedită a fi greşită de mai mulţi cercetători la rând." (Walter J. Boch, biolog la Columbia University din New York, în articolul „Evolution by Orderly Law", în rev. *Science,* voi. 164, 4 mai, 1969, p. 684.)

2. „Tipul de gândire analogică ce duce la teoriile care susţin că dezvolta rea se întemeiază pe recapitularea stadiilor ancestrale şi celelalte, nu mai pare a fi convingătoare sau măcar interesantă pentru biologi." (Prof. C.H. Wad-dington, University of Edinburgh, *mPrinciples ofEmbriology,* 1965, p. 10.)

Nu am dat aceste exemple spre a discuta cu dvs. teoria menţionată; ci doar spre a vă arăta că un lucru pe care îl acceptaţi ca fiind un fapt ştiinţific

indiscutabil, nu e doar discutabil, ci chiar negat de savanţi renumiţi, dintre care mulţi sunt ei înşişi evoluţionist!! Acelaşi lucru e valabil şi în privinţa altor „fapte ştiinţifice" pe care ie citaţi, şi pe care refuzaţi să-mi daţi voie să le discut cu dvs.

în ciuda acuzaţiilor dvs., *nu sunt „împotriva ştiinţei".* Nu am o diplomă universitară în ştiinţă, dar am urmat la facultate cursuri de zoologie şi am lecturi substanţiale în ce priveşte sursele ştiinţifice despre teoria evoluţiei şi realităţile ei de fapt. Am citit cartea despre Evoluţie a editurii Life[626] şi mi s-a părut cu totul dezamăgitoare, fiindcă am sperat'să aflu în ea *demonstrarea unor fapte* (căci sunt sincer interesat să ştiu dacă evoluţia este sau nu *adevărată^,* iar în loc de aceasta am găsit numai diagrame şi ilustraţii, şi descrieri ce nu sunt convingătoare pentru nici un om cu mintea deschisă, ci doar pentru cineva care *crede deja* în evoluţie/* *alte temeiuri.* Este evident că mintea dvs. este deja închisă în ce priveşte acest subiect, şi se pare că nu sunteţi la curent cu marea cantitate de *literatură ştiinţifică* din ultimii ani, care este extrem de critică la adresa teoriei evoluţioniste, vorbind de trecerea ei în rândul poeziei şi a metaforelor, în locul teoriilor ştiinţifice (Prof. Con-stance, profesor de botanică la Berkeley University din California), sau chiar îi neagă cu totul validitatea. Dacă doriţi (deşi nu prea are rost!), aş putea într-adevăr să alcătuiesc o listă cu *sute* (dacă nu chiar *mii)* de savanţi reputaţi care în prezent fie nu cred deloc în evoluţie, fie afirmă că e o teorie ştiinţifică foarte îndoielnică. Mulţi dintre ei afirmă foarte deschis (dar e vădit că Grecia a rămas în urma Occidentului în această privinţă) că o creaţie „literală" în şase zile de douăzeci şi patru de ore este *una dintre interpretările posibile ale faptelor ştiinţifice pe care le avem în prezent.* (Deşi poate vă amintiţi că v-am scris în prima mea scrisoare că această chestiune nu este una'de primă importantă, după părerea mea.) Există de asemenea în prezent o mulţime de dovezi *ştiinţifice* că lumea nu este mai veche de 8000 până la 10000'de ani. (Nu spun că este un fapt „dovedit ştiinţific" - spun doar ceea ce *savanţii înşişi* spun în prezent - că există câteva realităţi ştiinţifice indiscutabile care au sens doar dacă lumea este foarte tânără.) Oare îmi veţi spune că sunt nebun sau „împotriva ştiinţei" dacă pot cita doctori în *geologie şi ştiinţele biologice* (dintre care mulţi nu sunt „fundamentalişti") care spun lucruri de felul acesta ? Dacă este aşa, atunci nu mai are rost să discutăm pe această temă, fiindcă ar însemna că până dumneavoastră sunteţi împotriva ştiinţei, împotriva unei cercetări imparţiale şi obiective a faptelor ştiinţifice. Mă rog să nu fie aşa, căci atunci părerile dvs. despre evoluţie ar fi nedemne de luat în seamă, fiind doar creaţia propriei imaginaţii.

Nu doresc să discut'amănunţit cu dvs. nici una dintre dovezile pro sau contra evoluţiei - sunt alţii ce pot face acest lucru mult mai bine decât mine.

[626] Ruth Moore, *Evolution,* Life Nature Library, 1962. (n. ed.)

Vă cer doar să-mi daţi măcar voie să vă trimit o carte scrisă de un specialist în ştiinţă (cred că în geologie), care şi-a expus părerile în conferinţe ţinute la societăţi geologice de aici, din America, carte ce cuprinde, într-o discuţie foarte echilibrată, critica multor puncte slabe din teoria evoluţiei. Nu sunt de acord cu tot ce scrie în ea (este la un nivel oarecum popular, la nivel de colegiu), dar pune un început pentru o posibilă continuare a discuţiei. Nu se pomeneşte de religie în cartea de fată, ea discutând doar dovezile ştiinţifice. Dacă acceptaţi să citiţi cartea, sau cel puţin unele capitole care vă interesea ză, cu o minte „ştiinţifică" suficient de deschisă - atunci va fi cu putinţă să continuăm discuţia. '

î ,:v.n 22. Evitarea parţialităţii '•'-• '•'-.....
(LuiA.Y., 17/30martie, 1976) ."<--' >' -"

Nu am revenit la scrisoarea lui Kalomiros, şi probabil nu ne putem aştepta la un răspuns înainte de vară.[627] Scrisoarea, deşi găsesc că tonul ei e dezgustător, ne ajută fiindcă arată reacţia pe care cartea noastră despre evoluţie ar fi avut-o în unele cercuri dacă nu ar fi fost mai întâi testată prin corespondenta de fată. Acest lucru ne ajută să evităm „parţialitatea". Kalomiros îmi pare că se dovedeşte destul de raţional; el scrie nu ca şi cum s-ar afla într-o tradiţie, ci ca unul ce *se străduieşte* să intre în tradiţie. Neîntrerupta noastră tradiţie rusească, în ciuda realei sau presupusei sale occidentalizări, are o tărie şi o vioiciune pe care „redescoperitorii tradiţiei" nu o au. Dumnezeu să ne ajute să înfăţişăm aceste lucruri într-un mod care să poată fi acceptat şi asimilat astăzi.

:„•":"!*;.' « -<s v '.iu.;'- ;; .;.*..

23. Trei axiome m<
(Părintelui L, 3/16 iulie, 1977) ' '

Despre „evoluţie" - am fi bucuroşi să primim comentariile dvs. Dacă doriţi aşa de mult să le'vedeţi, iar Dr. Kalomiros şi-a răspândit deja scrisorile, vă putem trimite copii după ce vom alcătui răspunsul nostru la a doua scrisoare a sa. Insă, de fapt, corespondenta nu a fost deloc rodnică. La început am fost încurajaţi de faptul că era dispus să discute măcar subiectul (ceea ce putini ortodocşi par a fi dispuşi să facă), şi i-am răspuns pe un ton ce credem că era în mare parte acelaşi cu al său, nu temându-ne să fim corectaţi dacă am face vreo greşeală, ci nădăjduind că - deşi porneam de pe poziţii aproape diametral opuse - am putea ca în cele din urmă să „ducem la bun sfârşit" problema printr-o discuţie prietenească şi să ajungem cât mai apropiaţi la capătul ei. însă acum vedem că răspunsul nostru pare doar să-I fi jignit (poa-

[627] Adică un răspuns amănunţit faţă de răspunsul relativ scurt pe care-1 trimisese, (n. ed.) *X*

te că cel mai mult i-a displăcut remarca noastră că probabil şi el se află în aceeaşi măsură sub „influenta apuseană" ca şi noi ceilalţi, muritori de rând !), iar a doua scrisoare a sa aproape că nu mai lasă nici o şansă continuării discuţiei. Răspunsul nostru va fi probabil scurt (dacă vom avea măcar această şansă !) şi va trebui să înceapă prin a arăta unele dintre contradicţiile în care a căzut singur, cu prea putină nădejde de a-i stârni măcar interesul fată de vreuna dintre problemele fundamentale care (din câte-mi amintesc) nici nu au fost măcar pomenite de vreunul dintre noi.

Dar deocamdată (profitând de şansa de a rumega problema mai pe îndelete !) vă voi înfăţişa numai câteva dintre observaţiile mele, nu asupra „evoluţiei" ca atare, ci asupra *abordării* sale, ce pare atât de dificilă, dar este esenţială.

în primul rând, am fost foarte dezamăgiţi de toate cele trei scrisori de la B. cu subiectul pe care l-am văzut. Sunt foarte puţine lucruri în ele cu care să nu fim de acord - în afară poate de tonul pe alocuri insolent - dar de fapt nu ating deloc problema evoluţiei, şi nu sunt cu siguranţă răspunsul ortodox sau abordarea ortodoxă a problemei, aşa cum a făgăduit Părintele E. De fapt, scrisorile respective dezvăluie o încercare aparte de a *nu* aborda chestiunea defel, ci mai curând de a sta deasupra ei, cu un aer mai mult superior. E semnificativă mărturisirea Părintelui E. (de acolo sau din altă parte) că nu 1-a citit niciodată pe Teilhard de Chardin şi că nici nu are nevoie, ca şi evidenta sa ignorantă în ce priveşte latura ştiinţifică a problemei. („Caricatura" pe care a adăugat-o nu are nimic de-a face cu, de pildă, „noile descoperiri", ci era ceva învechit încă de acum optzeci de ani.) La fel este şi cu Dr. Kalomiros: se mândreşte că nu ştie absolut nimic despre învăţăturile apusene despre evoluţie (în afară de ceea ce socoteşte a fi „fapte ştiinţifice"), insistând să dăm atenţie numai învăţăturii sale pe această temă, care este „patristică".

1. Ajungem astfel la Axioma nr. 1 în abordarea problemei (nu cea mai importantă, ci prima în ordinea discutării): problema evoluţiei nu poate fi nicidecum discutată dacă nu ai un temei pentru înţelegerea laturii sale ştiinţifice (a „dovezilor sale ştiinţifice"), ca şi a întinsei filosofii a evoluţiei întemeiate pe ea (Teilhard de Chardin etc). Este tocmai lucrul de care se pare că se tem Părinţii de la B., şi în general, teologii noştri ortodocşi (inclusiv Părintele Mihail Pomazanski, dacă nu mă înşel): de îndată ce intri în „ştiinţă", teologul e scos din profunzimile sale, apar nesfârşite discuţii fără rost etc. Cred că tocmai aceasta e pricina pentru care articolele despre evoluţie ale Doctorului Kalomiros din presa religioasă grecească au deranj at, dar nu au stârnit proteste clare: în general „teologii" pur şi simplu nu se descurcă cu latura ştiinţifică.

Nu vreau să spun că trebuie să fii un specialist în ştiinţă spre a discuta latura ştiinţifică a problemei - căci latura ştiinţifică *nu* este cea mai importantă, şi de obicei specialiştii cad în capcana de a se concentra prea mult asupra ei;

dar, dacă nu cunoşti suficient latura ştiinţifică, nu vei fi în stare să pricepi problema în întregul ei. Nu vei putea spune cu certitudine, de pildă, dacă omul a fost pe pământ acum vreo şapte sau opt mii de ani („mai mult sau mai puţin", cum spun adeseori Părinţii), dacă eşti cu totul neştiutor în ce priveşte principiile datării radiometrice, straturile geologice etc, care „dovedesc" că omul are o vechime de „milioane de ani". Iar asemenea cunoştinţe nu sunt nicidecum ezoterice - principiile de bază ale datării radiometrice (atâta cât e nevoie pentru a le arăta punctele tari şi cele slabe) se pot explica într-un articol destul de scurt. Iar întrebarea asupra existentei omului pe pământ de câteva *mii.* de ani sau câteva *milioane* de ani este una dintre cele ce se leagă cu siguranţă de unele dintre întrebările ortodoxe fundamentale - dacă genealogiile Scripturii sunt chiar genealogii (cum credeau cu siguranţă toţi Părinţii) sau doar nişte liste sumare cu multe spatii goale în ele; dacă unii dintre Patriarhii Vechiului Testament (dacă acestea nu sunt genealogii) nu ar putea fi „simboluri" în loc de oameni concreţi; dacă Adam însuşi a existat într-adevăr (având în vedere în special ceea ce pare a fi teoria dominantă între evoluţionist! -poligenismul, faptul că noile specii încep de la mai multe perechi simultan) etc. Este doar un exemplu care ne arată că, pentru a da de capătul problemei, este nevoie să avem o cunoaştere de bază, chiar ca profani, a dovezilor ştiinţifice pentru şi împotriva evoluţiei. Dacă oamenii sunt cât de cât obiectivi, fără a voi să aibă dreptate cu orice preţ, asemenea probleme nici n-ar trebui să stârnească dezbateri prea pătimaşe. Ca principiu de temelie, desigur, trebuie să pornim de la faptul că *adevărul* ştiinţific (opus feluritelor păreri şi prejudecăţi) nu poate contrazice *adevărul* descoperit dumnezeieşte, cu condiţia să le înţelegem pe amândouă în mod corect.

Ideea dvs. - de a începe cu principiile teologice de bază - cred că este bună, şi ele trebuie să rămână întotdeauna temelia. Trebuie să fim întotdeauna foarte atenţi la diferitele moduri de cunoaştere şi să nu le amestecăm. Necazul este că teoria evoluţiei e atât de complicată, încât nu poţi şti întotdeauna care dintre aspectele ei a încetat să mai fie ştiinţific şi a pătruns în teologie sau filosofie, sau unde exact apar conflictele reale. Aici cred că e foarte important, ca o a doua axiomă:

2. Să cunoaştem filosofiile de bază aflate în spatele evolutionismului sau derivate din el, ca şi feluritele păreri despre origini. Filosofia'evoluţionistă a „ridicării din fiarele sălbatice" pare cu siguranţă de neîmpăcat cu concepţia creştină a „căderii din Rai", şi întreaga noastră perspectivă asupra istoriei va fi negreşit determinată de felul cum credem ! Catolicii obişnuiau să rezolve problema printr-un *deus ex machina:* când trupul a evoluat suficient, Dumnezeu „i-a creat în mod special" un suflet - după părerea lor, aici evoluţia are dreptate, la fel ca şi *Cartea Facerii,* interpretată foarte larg. In principiu, Kalomiros are aceeaşi concepţie, chiar dacă foloseşte un vocabular mai patristic spre a o descrie - dar asemenea păreri sunt foarte artificiale şi contra-

făcute: creştinii aşteaptă ultimele ipoteze evoluţioniste şi sucesc textul *Facerii* ca să se potrivească cu ele. Nu merge chiar aşa ! Cunoaşterea felului cum privesc unii filosofi (precum Teilhard de Chardin) întreaga problemă a evoluţiei, deşi poate că nu dă un răspuns nici unei întrebări particulare, dă totuşi o perspectivă mai largă a întregului fundal intelectual pe care se desfăşoară evoluţia.

3. Axioma 3: Problema facerii, în întregul ei, nu poate fi abordată cum se cuvine de către ortodocşi fără a recurge la sursele ortodoxe fundamentale: Sfinţii Părinţi. Deosebit de preţioase sunt: *Hexaimeroanele* Sfinţilor Vasile şi Ambrozie; tâlcuirile la *Facere &cute* de Sfântul Ioan Gură de Aur şi Sfântul Efrem Şirul; omiliile despre Adam, Rai şi lumea întâi-zidită ale Sfântului Simeon Noul Teolog (în special Omilia 45 din ediţia lui Theofan Zăvorâtul din 1892), Sfântul Grigorie Sinaitul (în *Filocalia* rusească), Avva Dorothei (Cuvântul 1); tâlcuirile feluriţilor Părinţi la pasajele scripturale pe această temă (de pildă, la Romani 8, 19-22, referitor la „deşertăciunea" sau „stricăciunea" lumii post-adamice, sau Sfântul Grigorie Teologul despre genealogiile lui Hristos); omiliile pe tema învierii, sau orice text unde se discută problema „sământei" sau „creşterii"; tratatele despre obârşia omului (Sfântul Grigorie al Nyssei); discuţiile patristice despre reîncarnare şi preexistenta sufletelor (care se leagă, din punct de vedere filosofic, de problema evoluţiei) etc.

Despre Dr. Kalomiros: al doilea răspuns către el va arăta unde anume credem că se abate de la tâlcuirea patristică. Dar impresia noastră generală despre cele două scrisori ale sale (pe care nu i-o vom scrie direct, de teama de a nu-1 jigni din nou) este aceasta:

1) Este foarte nepregătit să discute problema, fie ştiinţific, fie filosofic. Nu cunoaşte discuţiile din Apus pe această temă, nevoind decât să rămână „mai presus" de ele - lucru pe care îl poţi face doar când nu le cunoşti. Este cât se poate de evident din cele două scrisori ale sale că el (şi probabil oame nii de ştiinţă greci în general) se află mult în urma Apusului, susţinând pozi tii ştiinţifice şi filosofice de mult abandonate chiar de către savanţii apuseni sau aflate în curs de revizuire. Un singur exemplu: felul cum ia apărarea teo riei recapitulării a lui Haeckel despre embrionul uman: astăzi manualele de embriologie *evoluţioniste* o scot din discuţie ca pe o fantezie a secolului al XlX-lea, dar Kalomiros nu numai că se agată de ea ca de o „dovadă eviden tă" a evoluţiei, ci chiar ne interzice să discutăm cu el orice problemă ştiinti fică până când vom dobândi diplome universitare în ştiinţele naturale (refu giu tipic pentru cineva care nu doreşte o discutare liberă a subiectului!) Nu are cunoştinţă nici de spiritul mai puţin dogmatic al multor savanţi evoluţionist! de azi,'nici de imensul număr de savanţi care au abandonat cu totul evoluţia sau sunt sceptici în privinţa ei.

2) *'Teologic* vorbind, este nepregătit pentru o astfel de discuţie - lucru ce ne-a surprins cel mai mult. Chiar după ce ne-a făgăduit să ne răspundă nu-

mai după citirea tuturor textelor patristice de bază pe această temă, încă îşi întemeiază întreaga argumentaţie pe două sau trei texte patristice, interpretate foarte părtinitor, şi nici măcar nu dă un răspuns la numeroasele noastre citate patristice (ce sunt doar o mică parte din pasajele patristice pe care le-am găsit). Citatul său din Sfântul Grigorie al Nyssei nu spune absolut nimic despre evoluţie dacă nu vrei să citeşti tu acest lucru în el; iar citatul din Sfântul Serafim cu siguranţă că nu îi susţine interpretarea, făcând cu el chiar ceea ce ne acuza pe noi' că facem -'luând „cronologic" cuvinte cu referinţă „ontologică".

Când spun că Dr. Kalomiros este „nepregătit", nu înţeleg desigur că este incapabil să discute problema - ci doar că este din start aşa de plin de prejudecăţi (cu complexul de a fi „inferior" fată de „înţelepciunea apuseană") încât' nu mai vede problema deloc obiectiv... Am citat părerea foarte „funda-mentalistă" a Sfântului Efrem Șirul [că cele Şase Zile aveau douăzeci şi patru de ore lungime] fără a spune precis că sunt de acord cu el - iar Dr. Kalomiros a scos-o din discuţie spunând că „folosea ştiinţa timpului său". Dar întrucât ştiinţa din vremea Sfântului Efrem cu siguranţă nu învăţa că lumea a fost creată în şase zile de douăzeci şi patru de ore (cu câte douăsprezece ore între „momentele" creaţiei), pot numai să presupun că Dr. Kalomiros nu este pregătit să cerceteze mărturiile patristice foarte obiectiv, folosind orice scuză spre a scoate din discuţie tot ce nu se potriveşte cu propriile păreri.

Am o bănuială foarte întemeiată că Părintele Mihail Pomazanski ar prefera să nu facă nici un fel de comentarii generale asupra problemei evoluţiei -însă, dacă îi veţi pune unele întrebări specifice legate de teologie, s-ar'putea să primiţi răspunsuri. Dar iarăşi, ar putea fi aşa de speriat de latura ştiinţifică, încât ar putea şovăi chiar şi în acest domeniu.

Scrisoarea de fată este deja prea lungă. Din nefericire, nu voi mai avea timp o vreme ca să pun pe hârtie citatele patristice pe care le-am găsit până acum. Dar poate cândva o să-mi fac timp. Poate că v-ar interesa unele publicaţii ale Institutului de cercetări creationiste din San Diego, mai ales cărti precum *Creationismul ştiinţific* (pentru şcolile de stat - adică ediţia ne-reli-gioasă) ce prezintă doar dovezi ştiinţifice, fără referire la religie. Prezentarea pe care o fac ei „Modelului Creationist" este o apropiere promiţătoare de o concepţie mai obiectivă asupra întregii probleme. Desigur, părerile lor religioase suferă din pricina îngustimii de vederi a fundamentalismului (în special necunoaşterea întregului domeniu patristic al tâlcuirilor la *Facere* - dar şi cei mai mulţi dintre ortodocşi au aceleaşi lacune !). Vă trimit alăturat două dintre pamfletele lor, împreună cu adresa lor, astfel încât, dacă vreţi, puteţi comanda unele dintre cărţile lor.

Dacă doriţi, aş fi bucuros să continuăm discuţia, măcar din când în când.

-.>"?▪▪

ufif *24. Note la un dialog despre evoluţie* '■■../
(PărinteluiL, 8/21 august, 1977) *m* ,.,.- ,

. Iată câteva note la continuele noastre „dialoguri despre evoluţie". Multe mulţumiri pentru cele două scrisori ale dvs. [...]

1. Problema vârstei pământului e o problemă ridicată de ştiinţă (care nu-i poate da un răspuns complet satisfăcător) dar care se leagă şi cu descope rirea dumnezeiască şi cu anumite probleme teologice. Din punctul de vedere al interpretării biblice, problema menţionată depinde de una şi mai impor tantă: „vârsta omenirii". Aici textul *Facerii* nu trebuie să se teamă de dove zile ştiinţei; şi întrucât ştiinţa modernă *vorbeşte* despre aceasta, trebuie să avem un'răspuns inteligent'la părerea privitoare la „milioanele de ani" în timpul cărora, cum se presupune, au existat nu numai „galaxiile", ci chiar omul şi „strămoşii" săi apropiaţi umblau pe pământ. Nu putem scăpa de pro blema existentei omului în timpurile istorice (întrucât atât *Facerea,* cu tâlcu-itorii săi patristici cât şi ştiinţa par să vorbească de acelaşi tip de „ani" pe care îi cunoaştem) prin referire la formarea galaxiilor şi la relativitatea tim pului - înseşi „galaxiile primordiale" sunt produsul speculaţiilor ştiinţifice ale gânditorilor moderni, cu nimic mai mult sau mai puţin demne de crezare decât speculaţiile grecilor antici privitoare la obârşia lumii.

2. Aceasta ridică o altă problemă fundamentală: cât de mult trebuie să fo losim ştiinţa într-o tâlcuire a *Cărţii Facerii* ? Aş zice, minimul necesar: tre buie să ştim suficient despre ştiinţă şi speculaţiile sale moderne spre a da un răspuns celor care se folosesc de ea „ca să combată *Facerea".* Astfel, poate că principala ei funcţie astăzi este una negativă. Dar, dincolo de aceasta, cred că atitudinea noastră ar trebui să fie cea a Sfântului Vasile din *Hexai-meron:* concluziile îndreptăţite ale ştiinţei trebuie folosite oriunde ajută sar cinii de a tâlcui textul sacru. „Fobia ştiinţei" stârnită printre unii creştini ortodocşi *de falsa* întrebuinţare a ştiinţei din partea anticreştinilor trebuie de păşită, în cazul evoluţiei, nu văd cum s-ar putea măcar discuta problema rară o cunoaştere de bază a „dovezilor ştiinţifice" pro şi contra. Nu vreau să spun că trebuie *să ne ataşăm* în mod pătimaş de ele sau să le plasăm la acelaşi nivel cu teologia - trebuie doar să le *cunoaştem* şi să ştim cum să le stabilim valoarea relativă. „Creationiştii ştiinţifici" sunt de mare folos în această privinţă, căci ei au dat la'iveală probe ce fuseseră trecute cu vederea în mod selectiv de către unii evoluţionist! predispuşi s-o facă (de pildă, remarcabile le dovezi despre un pământ „sub 10 000 de ani vechime", care trebuie cu siguranţă puse în balanţă împotriva probelor în favoarea unui pământ mult mai vechi etc).

3. Dar oare vârsta rasei umane (7000 sau 8000 de ani, respectiv un milion sau mai mult) este o problemă cu adevărat teologică sau importantă ? Dum neavoastră aveţi îndoieli. Vă ofer două observaţii:

a Sfinţii Părinţi (probabil în unanimitate) nu au nici o îndoială că crono logia Vechiului Testament, de la Adam încoace, trebuie acceptată „literal". Ei nu aveau preocuparea exagerată a fundamentaliştilor pentru precizia cro nologică, însă şi cei mai mistici Părinţi (Sfântul Isaac Şirul, Sfântul Grigorie Palama etc.) erau absolut siguri că Adam a trăit efectiv vreo 900 de ani, că au existat cam 5500 de ani („mai mult sau mai puţin") între facerea lumii şi Naşterea lui Hnstos etc.[628] (Fericitul Augustm are o discuţie utilă în ce pn veste diferentele între cronologia greacă şi cea ebraică - cei o mie de ani „mai mult sau mai puţin" nu-1 deranjau mai mult ca pe ceilalţi Părinţi - dar afirmaţia că Adam a trăit acum un milion de ani sau mai mult şi că astfel cronologia Vechiului [şi Noului] Testament este cu totul arbitrară sau fante zistă, ar fi stârnit multe discuţii patristice.) Putem fi oare atât de încrezători în concluziile ştiinţei moderne (mai ales dacă cunoaştem cât de cât procede ele datării radiometrice şi filosofia din spatele lor !) încât să răsturnăm cu totul concepţia patristică ? Dr. Kalomiros şi alţi evoluţionist! ortodocşi spun că trebuie s-o facem rară să ne gândim de două ori - eu aş zice că aceasta e o premisă periculoasă şi o intruziune a unei ştiinţe îndoielnice în domeniul adevărului dumnezeieşte descoperit. Când Dr. Kalomiros scoate din discuţie tâlcuirea patristică a cronologiei Vechiului Testament ca „raţionalism iudai-zant", încep chiar să mă întreb care e atitudinea sa principială fată de Pă rinti ? Căci pare a fi cel puţin lipsită de respect, ca să nu spun mai mult.

b. Mai important (mai teologic): imaginea asupra realităţii, asupra lumii, îti influenţează neîndoielnic felul cum îl vezi pe Dumnezeu. Vă ofer (foarte pe scurt) două imagini („modele") despre om şi lumea sa:

(1) Omul creat acum 7000-8000 de ani, aparte de alte făpturi (nedescin-zând din alţii), nepătimaş din fire (cu trupul şi cu sufletul), cu Eva făcută în chip minunat din coasta sa (într-un mod pe care nu-1 putem descrie cu pre cizie ştiinţifică, cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur), într-o lume de făpturi cu firi în mod fundamental stabile, iar nu în curs de transformare în alte firi. Se pot spune multe despre amănuntele acestui tablou, iar cunoaşterea multo ra din ele nu poate fi nicicând precisă; dar în principiu ea nu contrazice textul *Facerii* şi e în armonie cu felul ortodox de a-I vedea pe Dumnezeu.

(2) Omul se trage din făpturile inferioare, fiind pătimaş de la obârşie şi prin fire, devenit nepătimitor în Rai (când harul l-a scos din starea sa anima lică, după părerea lui Kalomiros) la o dată foarte vagă atât cronologic, cât şi teologic (astăzi evolutionistii romano-catolici neagă cu totul Raiul, fiindcă nu-1 pot pune de acord cu filosofia evoluţionistă), existând în starea sa căzu-

[628] Sf. Isaac Şirul scrie că în vremea sa (sec. VII) demonii aveau vârsta de 6000 de ani, calculându-le vârsta de la facerea lumii *(Cuvinte despre nevointă,* Cuvântul 54). Sf. Macarie cel Mare afirmă şi el că, în vremea sa, satana „are 6000 de ani"' *{Omilii duhovniceşti,* Omilia 26, *ed. cit,* p.207). în scrisoarea sa către Cuvioasa Maică Xenia, Sf. Grigorie Palama scrie că ‚Adam a continuat să trăiască după aceea [adică după căderе] chiar 930 de ani." (n. ed.)

tă cam vreun milion de ani sau mai mult, timp în care, treptat, s-a ridicat din sălbăticie la civilizaţie, datele despre el din Vechiul Testament fiind extrem de sumare şi de neluat în serios atunci când vorbesc de „ani"; lumea din jurul omului aflându-se într-o necontenită stare de schimbare şi avansare de la o fire la alta, întregul proces fiind explicabil („mai mult sau mai puţin") de către ştiinţă, cu excepţia impulsului originar al creaţiei însăşi (ce a produs o masă cu totul nediferentiată, cu „potenţialitatea" tuturor dezvoltărilor viitoa re). (Kalomiros insistă că nu e nimic miraculos în cele Şase Zile ale Facerii - ele desfăşurându-se după legile ştiinţifice!) Această imagine, a evoluţiei „teiste" sau „călăuzite de Dumnezeu", poate fi reconciliată cu textul *Facerii* şi cu tâlcuirea sa patristică numai prin multe salturi şi improvizaţii, şi prin eliminarea cu toptanul a mărturiilor patristice. Mă tem că principalul motiv pentru care nu stârneşte groaza ortodocşilor ce cred în „evoluţia călăuzită de Dumnezeu" (cum, de pildă, se declară Părintele N.) - este pur şi simplu faptul că îşi bagă capul în nisip şi nu-şi dau osteneala să se gândească la ea, din pricina unei nesănătoase fobii fată de ştiinţă. Dar vă întreb: oare felul de a-L vedea pe Dumnezeu nu este afectat în mod fundamental de o astfel de imagine asupra lumii ? De exemplu, concepţia unui „evoluţionist ortodox" precum Theodosius Dobzhansky (în discursul' ţinut la primirea titlului onori fie de doctor al Seminarului Sfântul Vladimir'!) tăgăduieşte deschis Pronia lui Dumnezeu în lume; „Dumnezeul" lui e Dumnezeul deist. Sfântul Ioan Damaschin (urmând pe Sfântul Grigorie al Nyssei şi pe alţii) afirmă că e ceva nevrednic de Dumnezeu să crezi că El a creat trupul şi'sufletul omului în momente diferite, ca şi cum nu ar fi fost în stare să facă toată lucrarea din-tr-o dată; acest act de creaţie a fost simultan; aici textul *Facerii* nu trebuie interpretat literal sau „cronologic" (lucru tăgăduit în mod special de către Kalomiros - altfel interpretarea pe care o dă cuvintelor Sfântului Serafim s-ar prăbuşi!). Cu cât mai puţin vrednică de Dumnezeu este atunci credinţa că El a creat doar un fel de ocean material de potenţialităţi şi a lăsat totul să „evolueze de la sine" după legile naturii! ' ' a vmiv;

După cum se vede, nu este vorba decât de o discuţie liberă, ca să aveţi la ce să reflectaţi - citatele exacte urmând a fi date când voi avea timp.

25. Clerul din Grecia împotriva „evolutionismului ortodox" (Episcopului Grigorie, 22 noiembrie/5 decembrie, 1980)

Observ că la Conferinţa din 1981 din Pennsylvania va vorbi şi Dr. Alexandru Kalomiros, despre',„Facerea omului şi a lumii", şi tare mă tem că atât cuvântarea, cât şi însăşi prezenta lui nu vor face decât să dea un impuls spiritului „criticist" ce otrăveşte aşa de mult Biserica noastră. Eu însumi am purtat o vastă corespondentă cu Dr. Kalomiros cu câţiva ani în urmă pe tema „creaţie şi evoluţie", şi spre uimirea mea am descoperit că este un adept al

celui mai naiv tip de evolutionism (scriind că Adam putea foarte bine să fi avut înfăţişarea unei maimuţe, fiindcă la început fusese o făptură de tipul maimuţei'căreia Dumnezeu i-a dat Duhul Său !), fiind extrem de îndoctrinat şi arogant în susţinerea părerilor sale (a refuzat să discute cu mine orice probe ştiinţifice fiindcă nu am doctoratul în ştiinţă, iar când i-am criticat unele păreri şi i-am arătat că „probele" sale ştiinţifice'sunt depăşite, nemaifiind acceptate nici măcar de tratatele evoluţioniste din Apus, a întrerupt corespondenta). Părerile Doctorului Kalomiros despre creaţie au fost foarte criticate de clerul conservator din Grecia,[629] iar din punct de vedere teologic, în corespondenta cu mine, avea foarte slabe şi superficiale temeiuri pentru susţinerea evolutionismului său ştiinţific. Pe deasupra, Dr. Kalomiros s-a făcut cunoscut în Grecia pentru iniţierea propriei schisme fată de Vechii Calen-dariști pe tema înfăţişării lui Dumnezeu Tatăl în icoana Sfintei Treimi sub chipul unui bătrân - el insistând că icoana este eretică şi justifică ruperea comuniunii cu cei ce o cinstesc sau chiar o tolerează.

-.1 *'ui.*

26. Oamenii sunt gata să audă aceste lucruri
(Părintelui A. Y, Sâmbăta Lăsatului Sec de Carne, 1981)

Gândindu-mă la cursul meu despre *Cartea Facerii* din vara aceasta, am recitit o parte din scrisorile Doctorului Kalomiros. Ce dezamăgire ! îti piere tot cheful să te mai apuci de acest subiect, când vezi cum îl abordează. Şi, într-adevăr, tonul este exact la fel cu al Diaconului L. M-am întrebat de ce, iar Părintele Gherman mi-a răspuns: amândoi încearcă să tină pasul cu moda „înaintată" din universităţi; şi cred că, probabil, chiar acesta este răspunsul. Mai ales insistenta de a repeta (iar Diaconul L. spune acelaşi lucru) că mulţi şi-au „pierdut sufletul" din pricina interpretării literale a *Facerii* - adică trebuie să le dăm *Facerea* la nivelul *lor,* schimbând adevărul dacă este nevoie, ca să nu-i jignim sau să le dăm mai mult decât pot să înghită. Dar oricine s-a *convertit* cu adevărat la creştinism va începe negreşit să-şi regândească întreaga perspectivă intelectuală, nu-i aşa ? Oare nu-i aceasta adevărata problemă a Doctorului Kalomiros, a Diaconului L. şi a altor intelectuali ce nu s-au convertit pe deplin, ori au adus cu ei în Ortodoxie propriul bagaj intelectual -lucru de care ei îi acuză pe alţii ? Aceasta era boala intelectualilor ruşi convertiţi la începutul secolului?[30] şi cred că grecii noştri intră în aceeaşi categorie.

Aşa că merg înainte cu *Facerea* după Sfinţii Părinţi, dându-mi seama că poate provoca mai multe valuri printre greci'(şi etichetări - dar deja sunt

[68] într-o altă scrisoare (către Păr. D.S., 23 noiembrie/6 decembrie, 1980) Părintele Serafim spune: „Teologii conservatori din Grecia îl privesc [pe Dr. Kalomiros] ca pe un evoluţionist radical." (n. ed.) [m] Adică emigranţii ruşi ce au format şcoala pariziană a teologiei ortodoxe moderniste, (n ed.)

„teozof, şi mai rău de-atâta nu se poate !), mai ales că face „concurentă" discursului Doctorului Kalomiros din Pennsylvania.

Fiindcă a venit vorba de *Facere,* nu văd de ce cursul despre *Cartea Facerii* nu ar putea să se transforme în principala parte a demult abandonatei noastre cărti despre „evoluţie". Acum întreaga sa concepţie mi se limpezeşte. Ar trebui intitulată cumva mai pozitiv (rară evoluţie în titlu), de pildă *Cartea Facerii, crearea lumii şi omul dintâi: perspectiva ortodoxă,* iar prima parte şi cea mai importantă să fie doar o tâlcuire ortodoxă (după Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Efrem etc.) a primelor capitole din *Cartea Facerii,* dezbătând „problemele" ridicate de omul modern în cursul discuţiei. Apoi, pe planul al

doilea (mai puţin de jumătate din carte), o discuţie asupra întregii probleme a evoluţiei. [...] '

Dacă am putea să o ducem la bun sfârşit, ar fi o lucrare de pionierat ce ar face cel puţin ca problema să poată fi discutată printre creştinii ortodocşi, mulţi dintre ei fiind preocupaţi de ea, dar neştiind cum să o gândească în întregul său. Ce părere aveţi ? Aveţi vreo idee sau ceva de spus ? Voi continua să lucrez la întreaga parte a cursului de vară şi poate că împreună am putea-o trece în revistă şi să organizăm restul cândva în această vară. Apoi ar fi numai bine să fie tipărită, mai ales că subiectul discuţiilor dintre mine şi Kalomiros va pluti oarecum în atmosferă.

Recitind scrisorile lui Kalomiros, văd că este în joc un principiu fundamental... Este evident că dr. Kalomiros nu are nici o intenţie să se smerească în fata cugetului Părinţilor. El „ştie mai bine" decât ei, şi deci etichetează drept „absurde" părerile susţinute de ei, fiindcă el însuşi a chibzuit mai bine, cu ajutorul ştiinţei moderne. în acest caz el are orizont mai larg decât Părinţii; în cele mai multe cazuri însă grecii noştri sunt mai înguşti - dar se încred în propria înţelepciune, pe care doresc să o impună altora. Cheia noastră -alipirea de înţelepciunea Bisericii, încrederea în propriii Părinţi şi în Sfinţii Părinţi ce au trăit înainte. Oamenii sunt pregătiţi să audă aceste lucruri.

.-m-301-:mmm- EPILOGUL EDITORULUI

Evoluţionismul şi religia viitorului

Evoluţia nu este parţial adevărată sau falsă. Ea a apărut din - şi cere a fi acceptată ca - o întreagă filosofie despre lume şi viată. Ipoteza ştiinţifică este

cu totul secundară.

U'k *Argumentul împotriva teoriei aşa-zis „ ştiinţifice" a evoluţiei nu este el însuşi ştiinţific... Argumentul împotriva ei este teologic, întrucât ea include unele implicaţii cu totul inacceptabile pentru Ortodoxie, iar aceste implicaţii nu pot fi ocolite, şi fiecare adept al evoluţiei se foloseşte de ele, teiştii şi spiritualiştii fiind mai răi decât ateii.*

Părintele Serafim

Ci mă tem, ca nu cumva, precum şarpele a amăgit pre Eva cu vicleşugul său, aşa să se strice şi înţelegerile voastre de la adeverinţa cea întruHristos.'

II Cor. 11,3

1. Depăşirea materialismului ştiinţific

" Pentru cei ce cunosc climatul intelectual de la începutul noului mileniu este vădit că materialismul ştiinţific a luat-o razna. Faptul că lucrările unor oameni precum profesorii Johnson şi Behe stârnesc un interes atât de cuprinzător, arată că oamenii în general nu sunt satisfăcuţi de explicaţia tipic neodarwinistă că viata şi toate formele vii au luat flintă din cauze pur materiale, într-adevăr, în'1996 întârziatul evoluţionist ateu/agnostic Cari Sagan deplângea faptul că „numai nouă la sută dintre americani acceptă descoperirea centrală a biologiei că flintele umane (şi toate celelalte specii) au evoluat lent din flinte mai vechi, Tară să fi fost nevoie de o intervenţie divină pe parcurs"[631]. Explicaţia naturalistă a originii vieţii este întocmai cum o numea Părintele Serafim - „o filosofie a nebunilor" - şi, după cum spunea Abraham Lincoln, „nu poţi prosti pe toţi oamenii tot timpul". Astfel că edificiul darwi-nist, ce a dominat ştiinţa mai mult de un secol, începe acum să se dărâme.

[631] Cari Sagan, *The Dernon-Haunted World: Science as a Candle in the Dark,* p. 327, *apud* PhillipE. Johnson, „TheCurchof Darwin",în *Wall Street Journal,* 16 august. 1999.

Părintele Serafim a prezis-o. încă din anii 1970 el prezicea deja căderea comunismului ateu, împreună cu căderea ateismului şi agnosticismului din ştiinţa şi filosofia modernă. Ştia că aveau să se prăbuşească, fiindcă materialismul dialectic al marxismului şi materialismul ştiinţific al darwinismului neagă interesul religios firesc al omului, iar acest interes nu poate fi cu totul suprimat. La un nivel mai profund, Părintele Serafim ştia că materialismul pur va cădea, fiindcă, după prorociile din Scriptură şi din scrierile patristice, amăgirile vremurilor de pe urmă nu vor fi de tip ateu şi agnostic, ci pseudo-spiritual. Ele nu vor cuprinde (cel puţin la început) o încercare deschisă de a pune capăt creştinismului tradiţional, ci mai curând vor căuta să submineze creştinismul, denaturându-l şi înlocuindu-l cu un substitut bine gândit.

Pentru cei ce au pierdut gustul creştinismului tradiţional, spunea Părintele Serafim, declinul ateismului şi agnosticismului în ştiinţă, filosofie şi guvernare va coincide cu reîntoarcerea la deismul francmasoneriei: „noua religie" din care s-a născut Epoca Revoluţionară modernă. în Cursul de Supravieţuire din 1975 el spunea:

> „Idealul Epocii Luminilor [ce precede direct Epoca Revoluţionară] era deismul, şi din această atmosferă s-a ivit masoneria modernă. Deismul este ideea Marelui Arhitect: un Dumnezeu aflat undeva departe, în ceruri şi care nu vine în atingere cu noi. Ideea deistă a masoneriei a fost puterea răspunzătoare de producerea Revoluţiei Franceze şi a întregii mişcări revoluţionare din vremurile noastre. Există un motiv important pentru care deismul - deşi pare azi cu totul demodat şi discreditat - a dăinuit în lojile masonice. Aceasta se datorează faptului că întreaga concepţie despre lume a modernismului nu este atee şi nici agnostică; ci una care crede în Dumnezeu. Perioada în care agnosticismul şi ateismul înlocuiesc creştinismul este doar una temporară. Scopul ei este acela de a înlătura adevăratul Dumnezeu al creştinismului tradiţional, astfel ca oamenii să se poată întoarce înapoi şi să se închine «adevăratului Dumnezeu» conform filoso-fiei revoluţionare, cum fac masonii până în ziua de azi. Noul Dumnezeu este Marele Arhitect."

Când scriitorul acestor rânduri 1-a întâlnit pentru prima dată pe Părintele Serafim la University of California din Santa Cruz, în 1981, Părintele Serafim a prezis căderea comunismului ateu din Rusia, ca şi ascensiunea noului sistem globalist ce se va clădi pe temeliile puse de comunism Nu mai e nevoie să spun că precizia acestei preziceri întemeiate scriptural şi patristic s-a confirmat uluitor în anii de după moartea sa, şi continuă să se confirme.

în cuvântarea ţinută la universitate Părintele Serafim afirma că, spre deosebire de comunismul materialist al vechii şcoli marxist-leniniste, noul glo-balism va oferi o pseudo-spiritualitate. „Comunismul", spunea el:

> „nu are răspunsul ultim, fiindcă este un lucru foarte negativ. De fapt, dacă vă uitaţi la ceea ce se întâmplă în Rusia în ultimii zece sau douăzeci

de ani, puteţi vedea că există o revoltă totală, cel puţin în ce priveşte mentalitatea oamenilor. Deşi dictatura a rămas la fel de dură ca întotdeauna, mai ales în ultimii doi ani, băgând iarăşi mai mulţi oameni în închisori, oamenii se ridică din ce în ce mai mult, nu printr-o revoltă armată, ci în minţile lor, şi devin independenţi. Ceea ce înseamnă că, mai devreme sau mai târziu, întregul sistem se va prăbuşi. Deci comunismul nu are răspunsul; nu va putea cuceri întreaga lume spre a aduce fericirea de care pretinde că este capabil. Dar în acelaşi timp el pregăteşte terenul pentru un lucru foarte important ce trebuie să se întâmple înainte să poată veni sfârşitul lumii: faptul că trebuie să existe o guvernare mondială unică, din care creştinismul să fi fost cumva dat afară. Iar în această privinţă comunismul a făcut treabă bună.

Dar pentru a furniza oamenilor un temei «spiritual» pentru un singur guvern mondial, trebuie să existe ceva mai înalt: iar în ideile Naţiunilor Unite, de exemplu, putem vedea ceva ce seamănă cu un răspuns spiritual.[632] ONU se proclamă în favoarea întemeierii unei unice guvernări mondiale ce nu va fi o tiranie, nefiind bazată pe nici o idee particulară precum comunismul, ci pe ceva foarte vag, fără temeiuri creştine. De fapt, în urmă cu vreo douăzeci de ani, au amenajat o capelă de meditaţie în sediul ONU, şi a avut loc o mare dispută asupra obiectului de închinare din ea. Nu poţi pune o cruce, căci vei fi îndată stigmatizat drept creştin, nu poţi pune nici ceva musulman sau hindus, fiindcă din nou ţi se pune o etichetă; trebuie ceva aflat deasupra religiilor. în final s-au oprit la un bloc de piatră neagră. Oamenii au un simţământ de veneraţie în faţa ei, ca în faţa unui idol: un foarte vag tip de interes religios. Evident, fiecare are un anume interes religios: nu îl poţi ascunde, iar comunismul va cădea din acest motiv. Dar un astfel de lucru vag este tocmai ceea ce doreşte diavolul ca să pună gheara pe el. Poţi fi înşelat în oricare credinţă particulară, dar cel puţin pui suflet în ea şi Dumnezeu poate ierta orice fel de greşeli. Dar dacă nu ai nici o credinţă anume şi te laşi în seama unor idei atât de vagi, atunci demonii pătrund şi încep să lucreze."[633]

[m] Deosebirea între comunismul internaţionalist şi globalismul Naţiunilor Unite nu este chiar aşa de reală cum s-ar putea crede. Dintre cele şaptesprezece persoane, identificate de Departamentul de Stat al SUA, care au dat formă politicii Statelor Unite ce a dus la crearea Naţiunilor Unite, toate în afară de una au fost mai târziu identificate ca fiind membri în secret ai Partidului Comunist din SUA. Primul Secretar General al ONU, care a organizat conferinţa ce a redactat Carta Naţiunilor Unite, a fost un om deconspirat mai târziu ca agent sovietic: Alger Hiss.

[m] Citat în cartea Părintelui Damaschin Christensen, *Not ofthis World,* Fr. Seraphim Rose Foundation, Forestville, California, 1993, p. 886.

2. Evoluţionismul cafilosofie a lui Antihrist tn _jrn; .,

Cum am văzut mai înainte, comunismul ateu al vechii şcoli era evoluţionist atât prin faptul că promova (şi, în cazul leninismului, punea în practică) explicaţia naturalistă a originii vieţii, cât şi prin aceea că susţinea că societatea umană/asemeni sistemelor biologice, evolua natural de la inferior la superior. Profunda legătură dintre comunismul maixist şi evoluţia darwinistă a fost recunoscută chiar de Marx, care era un adept plin de zel al ideilor lui Darwin.

Când marxismul cade, perechea sa, darwinismul, este destinat să continue procesul. Totuşi, cum învăţa Părintele Serafim, cele două nu au fost destinate a fi scopuri în sine. în decursul apostaziei dirijate de vrăjmaşul mântuirii noastre, ele sunt doar vehicule prin care să se nimicească credinţa în Dumnezeu a creştinătăţii tradiţionaliste, pregătind astfel calea pentru ceea ce Părintele Serafim numea „religia viitorului". Anti-traditionalismul şi anti-creşti-nismul comunismului marxist şi evolutionismului darwinist slujesc doar ca pregătire pentru ceva mult mai rău: un creştinism anfr'-tradiţionalist şi contrafăcut care *să amăgească, de va fi cu putinţă, şipre cei aleşi* (Mat. 24, 24).

Aşa cum noul globalism - rară o înfăţişare spirituală - este pasul următor după comunismul ateu, tot aşa şi un nou evolutionism, „spiritualizat", este pasul următor după darwinismul vechii şcoli. în acest punct, credea Părintele Serafim, *ştiinţa se va combina cu religia* spre a forma o unică sinteză universală evoluţionistă.

Ideea de' evoluţie nu va muri o dată cu trecerea marxismului şi darwinis-mului materialist, ci va continua să pregătească omenirea pentru religia viitorului. Aceasta fiindcă evoluţionismul e mai mult decât o încercare de a explica originea universului fără a'face referinţă la Dumnezeu. Separată de contextul materialismului ştiinţific, evoluţia este un element inerent al viitorului asalt împotriva tradiţiei'ce va da impresia că satisface interesul religios al omului. *„Poate",* scria Părintele Serafim, *„ea este adevărata cheie (intelectuală) a asaltului asupra Bisericii, a însăşi filosofiei (căci există aşa ceva !) viitorului Antihrist. "*

Este interesant de notat aici că în Cursul de Supravieţuire Părintele Serafim a aşezat lecţia despre Evoluţie în secţiunea intitulată „Noua Religie." Dar nu pe Charles Darwin, cu concepţia sa extrem de mecanicistă, îl vedea ca înainte mergător al Noii Religii. Ci' mai curând pe Teilhard de Chardin, care a încercat să combine ştiinţa evoluţionistă cu spiritualitatea evoluţionistă. „Teilhardismul", scria Părintele Serafim, „este «creştinismul» (şi «ortodoxia») viitorului, sau mai curând fundamentul său metafizic." Părintele Serafim îl numea pe Teilhard atât „profetul", cât şi „predecesorul" lui Antihrist.

Scopul nostru aici este plasarea prezicerilor Părintelui Serafim în contextul dezvoltărilor intelectuale ce au avut loc în ultimele două decade de la

adormirea sa, şi în acelaşi timp plasarea noilor dezvoltări în contextul perspectivei ortodoxe tradiţionale. însă, înainte de a ne apropia de vremurile prezente, să ne întoarcem şi să privim mai îndeaproape ideile omului pe care Părintele Serafim îl numea prorocul religiei viitorului.

3. Teilhard de Chardin, proroc al Noii Religii

Teilhard de Chardin însuşi îşi proclama intenţia întemeierii unei noi religii, într-o scrisoare spunea:

„Cum ştii deja, ceea ce-mi domină interesul şi preocupările este efor-a tul de a statornici în mine însumi şi de a răspândi în jurul meu o nouă refl ligie (ai putea-o numi un creştinism mai bun) în care Dumnezeul personal -5 încetează a mai fi marele proprietar neolitic din vechime, spre a deveni sufletul lumii; stadiul nostru religios şi cultural cere acest lucru."[634] Teilhard era încântat că noua religie „încolţeşte în inima omului modern dintr-o sămânţă semănată de ideea de evoluţie'". „O religie a pământului", scria el, „este ' mobilizată împotriva religiei cerului." Cum spune el însuşi, aceasta e „religia viitorului"[635].

în câteva locuri Teilhard descrie propriile experienţe spirituale, din care urma să-şi modeleze noua religie. De pildă, el povesteşte cum *Convergenta Cosmică* şi *Emergenta Hristică* (conceptele şi termenii îi aparţin) „s-au făcut simţite de la sine în'lăuntrul cel mai adânc al fiinţării mele... Ele reacţionau rară încetare unul asupra altuia, într-o izbucnire luminoasă de o extraordinară strălucire, slobozind prin implozia lor o lumină atât de intensă, încât transfigura (sau chiar «transsubstantia») pentru mine înseşi adâncurile Lumii."[636]

Altundeva vorbeşte despre descoperirea psihică a noosferei, pe care o percepe ca pe un înveliş sferic conştient sau ca o aură ce înconjoară pământul:

> „Era ceva mai mult: în jurul acestui strat protoplasmic sensibil [adică biosfera], începea să mi se arate un ultim înveliş, dobândindu-şi propria individualitate şi detaşându-se treptat ca o aură luminoasă. Acest înveliş nu era numai conştient, ci şi gândea şi, din momentul când am devenit conştient de el pentru prima oară, am găsit întotdeauna acolo, concentrată într-o formă încă mai orbitoare şi mai consistentă, esenţa sau, mai bine spus, însuşi sufletul Pământului."[637]

Vom vorbi mai târziu ceva mai mult despre natura unor asemenea experienţe spirituale. Deocamdată este destul să arătăm că ele sunt legate tocmai

* Teilhard de Chardin, *Lettres ă Leontine Zanta.* Desclee de Brouwer, Paris, 1965, p. 127. [65] Teilhard de Chardin, *Activation of Energy,* Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1970, p. 383; *Science and Christ, ed. cit,* p. 120; *HowIBelieve, ed. cit,* p. 41.

Teilhard de Chardin, *The Heart of the Matter,* Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1979, p. 83.

[6]"/6,rf.,p.32. ..-'.:. jw ,, .. ,..,-.-...* *,„„.>,.

de acele „idei vagi" prin care Părintele Serafim spunea că „demonii pătrund şi încep să lucreze".

Asemeni tovarăşului său de „prorocie" Friedrich Nietzsche, Teilhard simţea că este poate singurul om din istorie care să fi primit astfel de revelaţii, într-un articol încheiat doar cu o lună înainte de moarte, Teilhard scria:

> „Cum se face că, cu cât mă uit în jurul meu, încă orbit de ceea ce am văzut, îmi dau seama că sunt aproape singurul om de acest fel, singurul care a văzut ?... Când sunt întrebat, nu pot cita un singur scriitor, o singură lucrare care să dea o descriere clar exprimată a minunatei «Diafanii» care a transfigurat totul pentru mine."[638]

Numai în el, pretinde Teilhard, „dragostea lui Dumnezeu şi credinţa în lume" s-au adunat laolaltă exact în proporţia cuvenită spre a se contopi în mod spontan. Şi continuă, prognozând că ceea ce a avut loc numai în el, va avea loc într-o zi pretutindeni:

„Mai devreme sau mai târziu se va produce o reacţie în lanţ. Este încă o dovadă că Adevărul trebuie să apară doar o singură dată, într-o singură minte, ca să devină cu neputinţă ca vreodată să-I mai împiedice ceva de a se răspândi în mod universal şi de a incendia totul."[639] în ciuda celor declarate despre sine de Teilhard, Părintele Serafim susţinea că Teilhard nu este singurul întemeietor al noii religii. într-o scrisoare, el spune:

> „Cred că S. a supraestimat influenta *directă* a lui Teilhard asupra «Noului Creştinism». Fraza cu pricina a fost făurită (cred) de [Claude de] Saint-Simon acum 150 de ani, şi terenul ei a fost pregătit îndelung, cu mult înainte de Teilhard. Probabil că Teilhard a apărut exact la momentul potrivit spre a profita de curentul modernist şi a face pe toată lumea să o asocieze cu numele său."

4. Elemente de teilhardism

Trebuie reamintit că, după părerea Părintelui Serafim, „creştinismul viitorului" nu va fi teilhardismul^r *se,* însă se va sprijini pe „temelia metafizică" ce a fost deja pusă de către Teilhard. Componentele acestei temelii pot fi rezumate astfel:

1. Panenteism. Deşi Teilhard însuşi ridica în slăvi ceea ce el numea „panteism creştin",[640] doctrina lui ar putea fi numită mai exact panenteism. Dicţionarul defineşte panenteismul ca „doctrina ce susţine că Dumnezeu include lumea ca parte, deşi nu constituie întregul existenţei Sale"[641]. Faptul că învă-

[bu] *Ibid.,p.* 100.

™ *Ibid.,p.l02.*

[14o] Panteismul fiind „doctrina că nu există Dumnezeu, ci combinaţia forţelor şi legilor ce se manifestă în universul existent" *{Webster's ThirdNew International Dictionary).*

[M1] *Webster's Third New International Dictionary,* voi. 2, p. 1630.

tătura lui Teilhard se potriveşte acestei descrieri se vădeşte în afirmaţia sa că lumea „este o parte, un aspect, sau o fază a lui Dumnezeu"[642]. Vorbind despre „partea lui Dumnezeu" care e cosmosul evolutiv, el spune: „Trebuie să avem grijă să observăm că sub această faţetă evolutivă Omega descoperă *doar jumătate din sine*

Teilhard credea că, întrucât lumea e Dumnezeu, şi întrucât lumea evoluează, şi Dumnezeu se află într-un proces de evoluţie - sau cel puţin acea „parte" a lumii care este Dumnezeu. El scria că „Dumnezeu «se transformă pe sine» pe măsură ce ne încorporează pe noi"[644]. în acelaşi timp, el credea că Dumnezeu este atât Evoluatorul, cât şi punctul final al evoluţiei: „Punctul Omega." în evoluţia conştiinţei umane, afirma el, noul „Dumnezeu al cos-mogenezei" va înlocui în mod firesc „pe Tatăl-Dumnezeu de acum două

... .„[645]

mu de am .

Desigur că o asemenea concepţie atrage după sine un vag impuls religios către cosmosul însuşi. Astfel, Teilhard vorbea despre „pornirea înnăscută... de a căuta Dumnezeirea nu în mod separat de lumea fizică, ci prin materie şi, într-un anumit fel, în unire cu materia."[646]

2. *Nu există creaţie făcută de o inteligentă extra-cosmică.* într-un articol intitulat „Notă despre esenţa transformismului" Teilhard scrie că adevăratul subiect al evoluţiei nu este faptul că reptilele se trag din peşti etc, ci mai curând faptul că originea vieţii şi a speciilor poate fi înţeleasă în mod adecvat în termenii unei „legături'fizice". în mod surprinzător, pentru el nu contează dacă această legătură e înţeleasă în termenii liniilor de descendentă, ca în teoria lui Darwin; poate că e o altă legătură. Ceea ce contează este faptul că eliminăm „intervenţia unei inteligente extra-cosmice" în operaţiile Naturii.[647]

Cum se împacă această idee, conformă cu cea a materialiştilor atei, cu conceptul „evoluţiei spirituale" a lui Teilhard ? Pentru Teilhard, Dumnezeu nu este o „inteligentă extra-cosmică"; cosmosul *este* Dumnezeu, „sufletul Pământului". Lumea e „trupul" lui Dumnezeu; prin urmare, procesul natural al evoluţiei - „legătura fizică" - este în acelaşi timp „spiritual". „Inteligenta" din spatele evoluţiei, desemnată de Teilhard ca „suflet", „spirit", „conştiinţă" etc, este pentru el *intra-cosmică.* Subiectul evoluţiei este Dumnezeu; deci, sene Teilhard, „Dumnezeu nu poate crea decât evolutiv"[548]. Teilhard a ajuns până la a postula „selecţia psihică" ca mecanism evolutiv ce ar putea fi ataşat ideii darwimste a selecţiei naturale sau ar putea-o înlocui.[649]

[m] Teilhard de Chardin, *Science and Christ, ed. cit,* p. 180.
[m] Teilhard de Chardin, *The Phenomenon ofMan, ed. cit,* p. 270.
* Teilhard de Chardin, *The Heart ofthe Matter, ed. cit,* pp. 52-53.
[35] Teilhard de Chardin, *Christianity and Evolution, ed. cit,* p. 202.
" Teilhard de Chardin, *Science and Christ, ed. cit,* p. 44.
[w] Teilhard de Chardin, *The Heart ofthe Matter, ed. cit,* pp. 110-113. [68]
Teilhard de Chardin, *Christianity and Evolution, ed. cit,* p. 179.
* Teilhard de Chardin, *The Phenomenon ofMan, ed. cit,* p. 149.

Contrar învăţăturii creştine despre un Dumnezeu atotputernic şi de nede păşit ce creează'imediat şi fără efort, Dumnezeul evoluţionist al lui Teilhard „se trudeşte să producă" şi e „întotdeauna obligat să treacă printr-o serie în treagă de intermediari şi să depăşească o întreagă succesiune de riscuri inevitabile"[650]. '£v.

3. *Confundarea psihicului cu spiritualul.* „Tot ceea ce există este materie ce devine spirit", scria Teilhard. „în lume nu există nici spirit, nici materie; «materialul universului» este «matena-spint»."[651]

Altundeva scria că, „din punct de vedere pur ştiinţific şi empiric, adevăratul nume pentru „spirit" e „spiritualizare". Spiritul deci'este un proces, „o trecere treptată şi sistematică de la inconştient la conştient, şi de la conştient la conştiinţa de sme."[652]

Teilhard credea că atunci când organismele vii evoluează, „spiritul" evoluează o dată cu ele. Dar pentru el nu erau două procese separate, ci aspectele unei unice evoluţii ale materiei-spirit.

întocmai cum conceptul evoluţiei biologice subminează distincţia dintre firile create ale formelor vii - văzând, precum Erasmus Darwin, „un unic filament viu" între ele - tot aşa şi conceptul evoluţiei spirituale al lui Teilhard (al conştientei devenind spirit) subminează distincţia dintre psihic şi ceea ce e cu adevărat spiritual.

4. *Nihilism: distrugerea Adevărului.* „Pretutindeni înjur", scrie Teilhard, „şi în lăuntrul nostru Dumnezeu este într-un proces de «schimbare»; strălu cirea sa sporeşte, iar vivacitatea coloritului său se îmbogăţeşte."[653] Dacă Dumnezeul creaţiei este schimbător, nu mai există un Prim Principiu ne schimbător, nici o temelie pentru un Adevăr Absolut. Astfel, evolutionismul este una dintre înfăţişările nihilismului, conform definiţiei lui Friedrich Nietzsche: „Faptul că *nu există adevăr,* nu există o stare de lucruri absolută - nu există «lucru în sine». *Iată singurul Nihilism, şi încă unul în cel mai înalt grad. "*[654] Deci ceea ce Părintele Serafim numea „temelia metafizică" a teilhardismului este de fapt lipsa totală a unei asemenea temelii.

5. *Hiliasm: inversarea Adevărului.* Teilhard credea că principiul psihic al *noosferei* - „sufletul Pământului" - va converge treptat în Punctul Omega, moment în care „partea lui Dumnezeu" care evolua în lume va ajunge, în sfârşit, la Unitatea supremă.

în această doctrină, pe care Teilhard a desemnat-o drept *cosmogeneză, emergentă hristică* etc, vedem expresia extremă şi fantastică a ceea ce pă-

[0] Teilhard de Chardin, *Christianity and Evolution, ed. cit., p.* 31.

' Teilhard de Chardin, *Human Energy, ed. cit,* pp. 57-58.

" *Ibid.,* p. 96.

[3] Teilhard de Chardin, *The Heart ofthe Matter, ed. cit,* p. 53.

[4] Friedrich Nietzsche, *The Will to Power,* voi. 1, în *The Complete Works of Friedrich Nietzsche,* voi. 14, 1909, p. 6.

rintele Serafim identifica drept *hiliasm:* credinţa în perfectibilitatea pământului căzut. Hiliasmul, învăţa Părintele Serafimi este cealaltă faţă a monedei nihilismului; este conţinutul „pozitiv" ce umple golul rămas în urma nihilismului. La fel cum evoluţia e corolarul logic al nihilismului, hiliasmul este (în cuvintele Părintelui Serafim) „o consecinţă aproape inevitabilă" a evo-lutionismului. în vreme ce nihilismul e o negare a Adevărului (anti-Adevăr), hiliasmul este exact inversul său (contra-Adevăr).

Părintele Serafim explica undeva: ..** M, *ternei*

„întreaga filosofie evoluţionistă ce prinde astăzi pe oameni îi face să • creadă, adesea inconştient, într-o concepţie despre creaţie şi viată ce este ,t exact opusul învăţăturii creştine: simplul devine complex, sălbăticia [1] «evoluează» spre civilizaţie, nedesăvârşitul face să apară desăvârşirea, • «progresul» etc. în concepţia Ortodoxiei ceea ce este desăvârşit cade în nedesăvârşire (Raiul în lumea căzută; şi chiar istoric, Sfinţii Părinţi ob servă căderea omenirii în general, până la venirea lui Hristos...), iar omul 5 din zilele de pe urmă va fi mult mai jos duhovniceşte decât în Biserica primară [...]; nestricăciunea şi nemurirea preced stricăciunea şi moartea. « Desăvârşirea şi nemurirea veacului viitor (cerul) nu sunt o *dezvoltare* sau.; o «evoluţie» din lumea prezentă (cum ar zice Teilhard de Chardin...), ci o ■ preschimbare din temelii."

6. *Omul se face Dumnezeu.* Desigur că telul final al acestei inversări nu poate decât să includă un concept pervertit al îndumnezeirii omului. Teilhard indica „existenta în fata noastră a unui punct critic şi ultim de ultra-homi-nizare, corespunzând unei depline reflectări a noosferei în ea însăşi". „Oare nu s-ar putea concepe", întreba el, „ca Omenirea, la capătul totalizării sale [...] să poată atinge un nivel critic şi să se unească cu unica adevărată şi ireversibilă esenţă a lucrurilor, Punctul Omega ?"[655]

în Cursul de Supravieţuire, Părintele Serafim vorbea despre falsa zeificare a omului, legându-o de ideea Supraomului lui Nietzsche:

> „Unii scriitori contemporani precum Erich Kahler vorbesc despre felul cum toate schimbările societăţii moderne, atât fizice cât şi în domeniul ideilor, produc ceea ce el numeşte o mutaţie, un fel de «om nou».[656] Şi dacă, pe deasupra, ne gândim la aşa-numita'ideea ştiinţifică a evoluţiei, în care de fapt Nietzsche credea, vedem că ideea venirii «omului nou», a

[m] Teilhard de Chardin, *Activation of Energy, ed. cil,* p.290; *The Future ofMan, ed. cit.,* p. 127.

[m] Iată ce scria gânditorul german Erich Kahler (1885-1970): „Puternica tendinţă către dis continuitate şi invalidare a individualului [...] prezentă în chip vădit în cele mai multe dintre curentele vieţii moderne - economice, tehnologice, politice, ştiinţifice, educaţionale, psihice şi artistice - se dovedeşte a fi aşa de copleşitoare, încât suntem siliţi să vedem în ea o adevă rată mutaţie, o transformare a naturii umane" (Kahler, *The Tower and the Abyss,* George Brazilier, 'inc, New York, 1957, pp. 225-226). i, .»n> *-usm. '.ur.-:*

Supraomului, nu este nicidecum o fantezie. Este o ideea reală la care omul occidental a ajuns firesc, logic, prin îndepărtarea de Dumnezeu şi încercarea de a găsi o nouă religie."

Părintele Serafim îl socotea pe Nietzsche, alături de Teilhard de Chardin, marele proroc al lui Antihrist. în vreme ce rolul lui Nietzsche a fost mai curând negativ, fiind asociat cu nihilismul, cel al lui Teilhard a fost pozitiv în ce priveşte amăgirea, asociat cu hiliasmul evoluţionist. Dar, cum arată citatul de mai sus din Părintele Serafim, Nietzsche a fost şi el un evoluţionist, şi era de asemenea un hiliast prin anticiparea Supraomului.

Pornind de la cuvintele lui Nietzsche, Părintele Serafim a identificat filo-sofia de bază a secolului douăzeci astfel: „Dumnezeu este mort; ca atare, omul devine Dumnezeu, şi totul devine posibil". Dumnezeul pe care Nietzsche îl proclama mort era, desigur, Dumnezeul creştinismului tradiţional, însă, aşa cum am văzut, „moartea lui Dumnezeu" e numai o fază temporară care să lase loc noului Dumnezeu al deismului cu care, conform inversatei viziuni a „ultra-hominizării" lui Teilhard, omul trebuie până la urmă să se contopească.

7. *Evolutionismul îl înlocuieşte pe Hristos ca Mântuitor.* Ideea aceasta a fost exprimată deschis într-o afirmaţie hulitoare scrisă de Teilhard doar cu câteva luni înainte de moarte: „Hristos, cu adevărat, este cel ce mântuieşte -dar oare n-ar trebui să adăugăm imediat că, în acelaşi timp, Hristos este cel mântuit de către Evoluţie ?"[657]; după concepţia lui Teilhard, Hristos este de asemenea produsul evoluţiei; deci evoluţia e mai mare decât Hristos.

Dacă evolutionismul este adevărat, înseamnă că au existat milioane de ani de moarte înainte ca „hominizii" să fi apărut ca oameni. Desigur, conform acestei păreri, istorisirea Facerii despre căderea omului şi principala ei urmare - moartea - nu se poate citi decât alegoric. Aceasta înlătură orice motivaţie a venirii, răstignirii şi învierii lui Hristos din morţi spre a-I mântui pe om de urmările căderii.

Prin urmare, evolutionismul îi cere creştinului să alegorizeze istorisirea biblică, nu numai pe cea a facerii lumii, ci şi pe cea a mântuirii. Astfel Mântuitorul devine atât de îndepărtat, încât ajunge un concept deist. Dacă mecanismul evoluţiei (fie el cu totul material, ca în darwinism, fie material-spiri-tual, ca în teilhardism) l-a ridicat pe om din noroi, care „cădere" îi mai rămâne lui Hristos de ridicat ?

Aici se văd cel mai limpede efectele inversării evoluţioniste a Adevărului, în creştinismul adevărat este nevoie ca un Mântuitor să intervină în istorie spre a schimba în mod miraculos sensul tendinţei de deplasare în jos, pe când în evolutionism un proces determinist, „intra-cosmic", produce în mod natural o tendinţă de ridicare, făcând un Mântuitor inutil.

[657] Teilhard de Chardin, *The Heart ofthe Matter, ed. cit,* p. 92. {• Y ,

Teilhard însuşi ne-a arătat acest lucru în mod desluşit. „Trebuie să facem o alegere:", spune el, „evoluţie sau intruziune"[658]. Prin intruziune el înţelege tocmai „intervenţia unei inteligente extra-cosmice", pe care, cum am văzut, o respinge categoric. Alegerea între „evoluţie sau intruziune" se aplică deopotrivă mântuirii omului ca şi originii vieţii. Omenirea are nevoie de un Mântuitor. Potrivit propriei filosofii, evolutionismul elimină nevoia unei inteligente extra-cosmice care să „intruzioneze" în istoria umană - cum s-a întâmplat când Dumnezeul transcendent s-a făcut om în Iisus Hristos - fiindcă evoluţia însăşi a devenit un fel de mântuitor. Iată de ce, aşa cum spunea Dr. Wolfgang Smith în valorosul său studiu *Teilhardismul şi Noua Religie,* „este cu totul adevărat că Teilhard a zeificat evoluţia"[659].

•ta • *5. O nouă sinteză evoluţionistă* fkl>ʳ«<.

După ce am discutat toate aceste teze ale teilhardismului, în încercarea de a identifica temeiul metafizic al „religiei viitorului", trebuie să subliniem încă o dată că ideile lui Teilhard nu vin în ultimă instanţă de la el. Cum spunea Părintele Serafim, *„există* cu adevărat un duh al vremii"[660] - iar Teilhard 1-a captat.

Când Teilhard a murit în 1955, teoria neodarwinistă a gradualismului evoluţionist se apropia de culmea prestigiului său. Sinteza evoluţiei cu spiritualitatea, pe care a inventat-o, se potrivea mediului intelectual' al timpului său. Aceasta se reflectă în ideea „selecţiei psihice": o concepţie spiritualizată a selecţiei naturale neodarwiniste.

Dar, aşa cum am văzut, mediul intelectual s-a schimbat considerabil din vremea lui Teilhard. Acum, când edificiul neodarwinist începe să se dărâme, se iveşte o nouă sinteză a evoluţiei cu spiritualitatea - una ce păstrează temeiul metafizic aşezat de teilhardism, dar tine cont de noile dezvoltări.

Unul dintre principalii arhitecţi' ai noii sinteze este scriitorul american contemporan Ken Wilber. în calitatea sa de cel mai influent gânditor din mişcarea cunoscută ca Psihologie Transpersonală, Wilber se bucură în prezent de o tot mai mare vogă printre intelectualii cu orientări spirituale. Atât Preşedintele Bill Clinton, cât şi vicepreşedintele Al Gore au citit scrierile sale şi au atras atenţia asupra lor în mod public.[661] Cu cele şaisprezece cărti traduse în peste douăzeci de limbi, el este în prezent cel mai tradus autor academic din Statele Unite. Nu suntem în măsură să afirmăm că va fi o figură importantă pe termen mai lung, aşa cum fusese Teilhard de Chardin.

[a] Teilhard de Chardin, citat în Wolfgang Smith, *Teilhardism and the New Religion,* Tan Books,Rockford,DL,1988,p.23.
[89] Wolfgang Smith, *Teilhardism and the NewReligion ed. cit.,* p. 219.
[m] Păr. Serafim Rose, „The Chinese Mind", în *The Orthodox Word,* nr. 187-88, p. 103.
[a]Shambala Interwiew with Ken Wilber: The Publication of *One Taste - The Journals of Ken Wilber,* 1999. ..... -;-.>, -;?..:.., <_-;. „HM,;,,,,- ..—<

Wilber nu încearcă a fi un gânditor original. Sarcina pe care şi-a ales-o, spune el, este aceea de a aduna „generalizări orientative": adică să ia ceea ce socoteşte a fi „partea cea mai bună" din orice şi de oriunde, aranjând-o într-o sinteză filosofică unică.[663] în opera sa se vede confirmarea celor scrise de Părintele Serafim acum două decenii:

> „Una dintre caracteristicile curentelor de gândire moderne este «universalismul» - încercarea de a face o sinteză ce va include toate părerile «parţiale»: masonerie, ecumenism, heghelianism, bahai, unitarianism, unitatea tuturor religiilor. Iată ce este filosofia evoluţionistă - o teorie «universală» care să explice orice şi care să justifice orice lucru aşa cum este -o mântuire universală, o concepţie cosmică despre intrarea tuturor în armonia universală a lucrurilor aşa cum sunt ele."

Alcătuindu-şi sinteza tuturor lucrurilor (unul din titlurile sale cele mai cunoscute este *Scurtă istorie a tuturor lucrurilor),* Wilber ia din „tradiţiile înţelepciunii" (adică din religiile şi filosofiile tradiţionale din Răsărit şiApus), din filosofii apuseni, ca şi din psihologii şi savanţii moderni; şi, în acelaşi timp, urmează îndeaproape cultura populară contemporană şi modele contemporane, cu scopul, aşa cum declară, „de a pune în lumină *zeitgeist-uU*[m] Printre cititorii şi colegii săi este foarte respectat pentru aparenta sa iscusinţă de a integra efectiv mii de surse intelectuale dintr-o dată. Pentru mulţi, aura strălucirii sale e sporită de faptul că scrie că a ajuns la niveluri înaintate de meditaţie budistă tibetană ca şi de faptul de a fi avut o experienţă de contopire cu Absolutul Transpersonal, pe care îl numeşte (folosind deliberat un termen generalizat) „Spirit".

Deşi Wilber citează din Teilhard de Chardin, foloseşte unii din termenii săi şi îl ridică în slăvi, totuşi nu poate fi numit un adept propriu-zis al lui Teilhard Scrierile lui Teilhard reprezintă numai o fărâmă din miile de surse pe care Wilber le-a integrat în sistemul său. Totuşi este cât se poate de semnificativ că Wilber, ca transmitător al esenţei filosofiei moderne, a dat la iveală o viziune integrală a spiritului vremii; şi, în componentele sale majore, el este teilhardian.

Cadrul sintezei înţelepciunii universale făcute de Wilber este ideea Evoluţiei în lăuntrul a ceea ce el numeşte „Marele Cuib al Fiinţării". El observă, cu îndreptăţire: „Dacă este vreo idee ce domină gândirea modernă şi post-

[82] Ca semn al acestui fapt - sau mai curând ca rezultat al ei - Ann Godoff, directoarea celui mai mare concern de edituri din lume, Random House, spunea: „Nu e nici un alt scriitor în viată pe care l-aş publica mai curând decât pe Ken Wilber".

[m] Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit ofEvolution,* Shambala Publications, Boston, 1995, pp. viii-ix.

[6M] Ken Wilber; *One Taste: The Journah of Ken Wilber,* Shambala Publications, Boston, 1995, p. 92. *Zeitgeist* înseamnă în limba germană „spiritul vremii".

modernă, aceea este evoluţia"[665]. Asemeni lui Teilhard, este foarte interesat de ştiinţă, el fiind cercetător în biochimie până când interesul pentru filoso-fie şi spiritualitate 1-a făcut să-şi redirectioneze energiile. Tot precum Teilhard, el ţinteşte ca prin scrierile sale să ajute la combinarea ştiinţei cu religia, şi chiar a scris recent o carte pe această temă, *Nunta raţiunii cu sufletul: integrarea ştiinţei, cu religia* (1998).[666] Este gata să accepte ultimele teorii prin care materialismul ştiinţific a încercat să explice universul rară Dumnezeu - de la Big-Bang-ul de acum cincisprezece miliarde de ani până la evoluţia omului „din simpli atomi nesimţitori şi fără viată" - iar apoi se străduieşte să injecteze spiritualitate în aceste teorii.[667]

Wilber îşi numeşte filosofia „panenteism evoluţionist"[668]. în formularea sa, evoluţia e precedată de „involuţie": Spirit ce se manifestă în univers, uitând apoi că este Spirit. El scrie:

> „Spiritul manifestă un univers «aruncându-se afară» sau «golindu-se pe sine» spre a crea suflet, care se condensează în minte, care se condensează în trup, care se condensează în materie, forma cea mai densă dintre I toate. Fiecare dintre aceste niveluri este încă un nivel al Spiritului, dar fiecare e o versiune redusă sau «înapoiată» a Spiritului. La capătul acestui proces de involuţie, toate dimensiunile înalte sunt cuprinse, ca potenţial, în tărâmul material cel mai de jos. Şi o dată ce lumea materială îşi face intrarea în existentă (prin, să zicem, Big-Bang), atunci procesul invers - sau evoluţia - poate avea loc, trecând de la materie la trupuri vii, la cugete simbolice,'la suflete luminoase, la însuşi Spiritul pur. în această dezvoltare sau cuprindere evoluţionistă, fiecare nivel succesiv nu aruncă peste bord nivelul precedent, nici nu-1 neagă, ci mai curând îl include sau îl îmbrăţişează, la fel cum sunt incluşi atomii în molecule, care sunt incluse în celule, care sunt incluse în organisme. Fiecare nivel e un întreg care este şi parte a unui întreg mai mare. [...] Cu alte cuvinte, fiecare cuprindere evoluţionistă transcende, dar îşi şi include predecesorul/predecesorii, cu Spiritul'transcenzând şi incluzând absolut totul."[669] Wilber spune că această concepţie spirituală asupra evoluţiei trebuie să înlocuiască concepţia materialistă şi notează că materialismul ştiinţific, ca o ironie, pregăteşte calea pentru o „evoluţie dincolo de raţionalitate." Printr-o înfiorătoare inversare a prognozei Părintelui Serafim, Wilber spune că ratio-

[m] Ken Wilber, *A BriejHistory ofEverything,* Shambala Publications, Boston, 1996, p. 300. « *The Marriage of Sense and Soul: Integr ating Science and Religion,* Random House, Brodway Books, New York, 1998. Aceasta este cartea pentru care Preşedintele Clinton şi vicepreşedintele Gore au arătat un interes special.

[m] Ken Wilber, *Upfrom Eden: A Transpersonal View ofHuman Evolution,* The Theosophical Publishing House, Wheaton, Illinois, 1981, p. 25.

[88] Ken Wilber, *The Collected Works of Ken Wilber,* Shambala Publications, Boston, 1999, voi. 2, p. 11.

[89] *Ibid.* -»/<r-< :;,'-: H

nalismul/materialismul (pe care îl numeşte „mentalitate nivelatoare") nu e decât un pas în dezvoltarea evolutivă a omului: un pas mai departe fată de vechile concepţii religioase, astfel ca omul să poată ajunge la un concept mai înalt despre Divin. Deci, în concepţia lui Wilber, materialismul furnizează o funcţie *pozitivă,* chiar dacă trebuie să treacă, spre a face loc noii conştiinţe religioase.

Observând tot mai largile fisuri din modelul neodarwinist ce au apărut de la moartea lui Teilhard, Wilber observă corect că teoria darwinistă a „evoluţiei prin selecţia naturală [...] nu poate explica în nici un fel macro-evolutia !"[670] El scrie:

> „Specioasa explicaţie neodarwinistă standard a selecţiei naturale - absolut nimeni nu mai crede în ea.[571] Este clar că evoluţia operează parţial prin selecţia naturală darwinistă, dar acest proces nu face decât să selecteze acele'transformări ce s-au produs *deja* prin mecanisme pe care absolut nimeni nu le înţelege."[672]

El continuă spunând că mutaţiile întâmplătoare „nu pot nici măcar să înceapă să explice" producerea unei aripi ori a unui ochi, şi că „nu există *nici un fel* de probă a unor forme intermediare"[673]. Dar altundeva, păstrând ideea procesului evoluţionist ca atare, spune Wilber, „teoria ştiinţifică ortodoxă a evoluţiei pare corectă în privinţa ce-ului evoluţiei, dar e' profund reductionistă şi/ori contradictorie în ce priveşte *cum-xĂ* (şi *de ce-ul)* evoluţiei."[674]în calitate de panenteist, el vede Spiritul ce s-a manifestat drept cosmos '(adică *este* cosmosul) ca pe forţa conducătoare dindărătul evoluţiei, şi ca fiind evoluţia însăşi:

> „Spiritul este [...] deplin prezent la fiecare treaptă a procesului evolu tionist însuşi: Spiritul este procesul propriei actualizări de sine şi desfăşu ' rări; fiinţarea sa este propria devenire; Telul său este Calea însăşi."[675]

în pas cu dezvoltările curente, Wilber infuzează acest „Spirit" impersonal în modelul evoluţiei prin „echilibru punctual" inventat de materialist-evolu-tionistii Stephen Jay Gould şi Niles Eldredge spre a argumenta lipsa for melor intermediare din arhiva fosiliferă. Potrivit lui Wilber, Spiritul se ma nifestă pe sine în noi forme ce iau fiinţă nu treptat (ca în neodarwinismul standard), ci „printr-un salt uriaş, după modelul cuantelor". El desemnează acest lucru ca „evoluţie emergentă" şi chiar ca „emergentă creativă"[676]. La

---

[60] Ken Wilber, *A BriefHistory ofEverything, ed. cit,* p. 300.

[fll] Wilber scrie aici sub formă de dialog, de-aceea se exprimă hiperbolic. în realitate, sunt mulţi cei ce încă se tin cu tenacitate de explicaţia neodarwinistă standard, în ciuda contingen tului tot mai mare de evolutionişti care i se opun. Apologetul principal al vechii şcoli neodarwiniste este Richard Dawkins.

[62] Ken Wilber, *A BriefHistory ofEverything, ed cit.,* p. 22.

[65] *Ibid.,* p.23.

[674] KnWlber, *Ipfrat EH ed cit,* p.321. .< . -«.,s\-->.» . ••-.* ,>,./-.

[67]-/W.,pp.321 22. ii- ■.-■-

[616] Ken Wilber, *A BriefHistory oJEverything, op. cit,* pp. 23-24. W-\

fel ca Teilhard, el vorbeşte despre producerea noilor organisme, nu ca un act creator fără efort, săvârşit de un Dumnezeu transcendent, ci ca un proces laborios:

„Evoluţia nu e un accident statistic - ci o trudă întru Spirit, condusă , nu de o şansă lăsată la voia întâmplării, oricât de comodă ar fi o astfel de noţiune pentru cei ce tăgăduiesc realitatea oricărui nivel mai înalt decât ? materia insensibilă, ci de către Spiritul însuşi."[677]

? într-o introducere la învăţăturile evoluţionistului hindus Sri Aurobindo, Wilber scrie:

„Aşa cum a văzut Aurobindo - poate mai limpede decât oricine până atunci şi de atunci - expunerea ştiinţifică a evoluţiei, ce se întemeiază pe nimic altceva decât pe nişte lut bezmetic, materie dinamică şi sisteme de ., procesare (adică teorii ale haosului, structuri disipative instabile, autopo-iesis etc.) nu pot nici măcar să înceapă să explice extraordinara serie de transformări ce a făcut să apară viaţa din materie şi gândirea din viaţă, serie care e destinată să ducă, exact în acelaşi fel, la apariţia gândirii su-(perioare şi supragândirii şi hipergândirii: numai Spiritul poate da seama de minunăţia care este gloria evoluţiei."[678]

■ .',, Wilber recunoaşte faptul că aproape toate culturile premoderne au privit istoria lumii nu ca pe o desfăşurare evolutivă de la o stare mai joasă, ci mai curând ca pe o decădere dintr-o stare mai înaltă. „Dar", scrie el:

„cândva în era modernă - este aproape cu neputinţă de fixat în mod exact când - ideea istoriei ca decădere (sau cădere de la Dumnezeu) a fost treptat înlocuită de ideea istoriei ca evoluţie (sau creştere către Dumnezeu). O vedem explicit la Friedrich Schelling (1775-1854); Georg Hegel (1770-1831) a promovat doctrina cu un geniu rar egalat; Herbert Spencer (1820-1930) a făcut din evoluţie o lege universală; iar prietenul lui, Charles Darwin (1809-1882), a aplicat-o biologiei. O găsim apoi apărând la Sri Aurobindo (1872-1950), care i-a dat probabil contextul cel mai precis şi mai profund spiritual, şi la Pierre Teilhard de Chardin

" (1881-1955), care a făcut-o celebră în Occident.

Dintr-o dată, doar în decurs de vreun secol, minţi foarte serioase au aderat la o noţiune la care culturile premoderne, în marea lor majoritate, nici măcar nu se gândiseră, adică faptul că - asemeni tuturor sistemelor vii - noi, oamenii, suntem într-un proces de *creştere către potenţialul nostru cel mai înalt,* iar dacă potenţialul cel mai înalt este Dumnezeu,

" atunci noi creştem către propria Dumnezeire.

Şi, continuând cu această concepţie, *evoluţia* în general nu e decât creşterea şi dezvoltarea către acel potenţial desăvârşit, acel *summum bonum,* acel *ens perfectimmus,* acel ultim şi cel mai înalt Temei şi Ţel al

[m] Ken Wilber, *The Marriage ofSense and Soul, op. cit.,* p. 108.

[m] Ken Wilber, Prefaţă la cârteai *Greater Psychology,* de A. S. Dalai (în curs de apariţie).

propriei noastre firi profunde. Evoluţia este doar Spirit-în-actiune, Dumnezeu în devenire, iar această devenire e sortită să ne ducă pe toţi direct la Divinitate."[679]

Asemeni lui Teilhard, Wilber vorbeşte despre „organismul universal... ce creşte către cele mai înalte potenţiale ale sale, adică necontenit-desfăşurata realizare şi actualizare a Spiritului."[680] Dar, în calitate de psiholog transper-sonal, el se concentrează şi asupra creşterii şi evoluţiei *individuale.* întrucât noi, ca toate cele din cosmos, suntem manifestări ale Spiritului, pe măsura avansării evoluţiei noastre, nu facem decât să ne amintim că, la urma urmei, suntem însuşi' Dumnezeu - EU SUNT - care a pornit rotirea universului:

„Tu eşti Kosmosul, *literalmente.* Dar ai tendinţa de a înţelege acest fapt sporind strălfulgerările infinităţii care eşti, şi realizezi exact de ce ai pornit minunatul şi înspăimântătorul Joc al Vieţii. Dar nu e deloc un Joc crud, nu până la capăt, fiindcă tu, şi numai tu, ai stârnit această Dramă... Dacă ne angajăm toate nivelurile potenţialului nostru [...], oare aceasta nu ne va ajuta mai bine să ne amintim Obârşia marelui Joc al Vieţii, care nu e alta decât Şinele nostru cel mai adânc ? Dacă Spiritul e Temeiul şi Telul tuturor nivelurilor, şi dacă suntem cu adevărat Spirit, oare angajarea tuturor nivelurilor, din toată inima, nu ne va ajuta să ne amintim cine şi ce suntem cu adevărat?..."[681]

Apoi, ca un ecou al lui Nietzsche, Wilber face apel la Şinele nostru cel mai adânc, „Şinele Supraomului" nostru.[682] Când îti dai seama că tu eşti Dumnezeu, zice el, „te vei trezi la o lume unde Kosmosul'îti este suflet, norii plămânii tăi, picăturile de ploaie bătăile inimii tale... Vei priVi luna ca pe o parte din trupul tău şi te vei închina soarelui ca parte a inimii tale, şi totul este exact aşa."[683]

Spre a grăbi această readucere aminte, el recomandă ceea ce numeşte „practica integrală" pentru toate nivelurile fiinţării noastre, spunând că trebuie „să amestecăm şi să îmbinăm" practicile fizice'cu cele spirituale, de la jogging până la sexualitatea tantrică, yoga devotională, rugăciunea centrată pe Advaita Vedanta şi „meditaţia creştină Tară de formă"[684].

6. Cerinţele minime ca un creştin să fie acceptat în Noua Sinteză «•

în cartea *Nunta raţiunii cu sufletul,* Wilber schiţează programul pe care lumea trebuie să-I urmeze spre a combina ştiinţa cu religia, ca şi pentru a

[679] **Ken Wilber,** *The Marriage ofSense and Soul, op. cit,* **pp. 103-4.**
***"Ibid.,p.* 208.**
[a] Ken Wilber, *OneTaste. op. cit.,pp.* 210, 212. ww.-.,W.-', ta A f-"A .v-Wv
Ken Wilber, *A BriefHistory ofEverythine, op. cit.,* **pp. 314,** 316. ----------
"s:i **Ken Wilber, *One Taste, op. cit,* pp. 282, 70.** **V . }■.,**
[6]"*Ibid..p.* 212. -.v'-Vv..;..->y';v.s„>..;.. .*:>!K-.-/ . » , *ji N*

stabili o „teologie universală"[685] pe care o pot îmbrăţişa toate religiile, fără a-şi pierde diferenţele exterioare. El spune *establishment-ulm* ştiinţific principal că, spre a se integra cu religia, ştiinţa modernă trebuie să renunţe la supunerea necondiţionată faţă de materialism. Ştiinţa „nu trebuie să facă nimic mai mult decât să se extindă de la empirismul îngust (ce ţine exclusiv de experienţa simţurilor) până la empirismul larg (experienţa directă în general)"[686]; adică trebuie să includă şi experienţa psiho-spirituală.

Wilber spune apoi religiei ce trebuie să facă spre a se încadra în parametrii cei mai largi ai noii paradigme religio-ştiinţifice. întâi de toate, zice el, „Religiile lumii întregi trebuie *să-şipună în paranteze credinţele mitice",* şi dă ca exemple pe Moisi despărţind Marea Roşie, pe Hristos născându-se din Fecioară şi facerea lumii în şase zile.[687] El concede că adepţii unei religii pot păstra orice credinţe mitice doresc, „atâta vreme cât nu se aşteaptă ca vreo formă de ştiinţă sau vreo altă religie să le recunoască":

> „Aceasta nu înseamnă că vom pierde toate diferenţele religioase şi culoarea locală, căzând într-un terci uniform de spiritualitate new-age omogenizată... Cele mai multe religii vor continua să ofere sacramente, consolare şi mituri (şi alte consolări translative sau orizontale), pe lângă practicile autentic transformative sau contemplarea verticală. Nimic din toate acestea nu necesită o schimbarea dramatică pentru nici o religie, deşi fiecare va fi aşezată într-un context ce nu mai cere ca miturile ei să fie singurele mituri din lume."[688]

A doua schimbare pe care Wilber spune că religia trebuie s-o facă priveşte atitudinea ei faţă de evoluţie. „Religia trebuie să-şi revizuiască atitudinea faţă de evoluţie în general", spune el, şi „orice religie care încearcă să respingă evoluţia îşi pecetluieşte soarta în lumea modernă"[689]. Şi, spre a ne convinge, adaugă:

„în măsura în care religiile îşi pun în paranteze credinţele mitice, concentrându-se asupra esenţei lor ezoterice... acceptarea evoluţiei este o adaptare într-adevăr modestă. De fapt, Aurobindo a şi adus Vedanta (şi , întreaga cuprindere a filosofiei indiene) în armonia evoluţionistă. Abra-ham Isaac Kook arătase deja că «Teoria evoluţiei se acordă cu tainele Kabbalei mai bine decât orice altă teorie». Marii Idealişti au deschis deja calea unei spiritualităţi evoluţioniste. Şi oare nu a declarat şi Papa până la urmă că «evoluţia este mai mult decât o ipoteză» ?"[690]

[m] Ken Wilber, *The Marriage ofSense and Soul, ed. cit.,* p. 203.
[m] *Ibid.,* p. 160.
[m] Ken Wilber, *The Marriage ofSense and Soul, ed. cit.,* p. 203.
[m] *Ibid,* p. 204.
[m]*Ibid.,pp.* 205, III. ; •■,-.
[690]*Ibid,p. 205.* ; .....; . „

Ceva mai încolo, Wilber dă la iveală o semnificativă excepţie la concesia că religiile îşi pot păstra „miturile" şi totuşi să ia parte la noua sinteză: <•

„în măsura în care o religie rămâne tributară unui Eden mitic în orice sens real, va avea dificultăţi de netrecut în a participa la integrarea ştiinţei şi filosofi ei moderne."[691] în final, el îl laudă pe Teilhard de Chardin pentru că îi ajută pe creştini să depăşească acest obstacol de netrecut:

> „Noţiunea de punct Omega (al conştiinţei hristice) [a lui Teilhard] ca viitor punct de atracţie pentru evoluţia prezentă - noţiune împrumutată de la Schelling şi Hegel - a eliberat pe mulţi creştini de imposibila credinţă mitică într-o literală Grădină a Edenului şi de morbida fixaţie (o romantică dorinţă de moarte) faţă de trecutul demult apus."[692]

7. „ *Dumnezeul" Noii Sinteze* ,' -:

Aplicând învăţăturile sale despre evoluţia conştiinţei la sfera politicului, Wilber scrie:

> „Conştientizarea spirituală sau transraţională este conştientizarea *trans-liberală,* nu conştientizarea /?reliberală. Ea *nu este reacţionară* şi *regresivă,* ci *evolutivă* şi *progresivă* («progresiv» fiind unul din termenii obişnuiţi pentru «liberal»).

Astfel, experienţa spirituală autentică (sau Iluminarea spirituală), aşa cum se înfăţişează în arena politică, nu este credinţa mitică preraţională... ci mai curând conştientizarea transraţională care, *clădind pe cele câştigate de raţionalismul liberal şi liberalismul politic,* extinde acele libertăţi de la sfera politică la cea spirituală... Rezultatul, am putea spune, este un Spirit liberal, un Dumnezeu liberal, o Dumnezeiţă[693] liberală."[694] Făcându-se ecoul lui Teilhard, Wilber numeşte acest Spirit liberal „Sufletul Lumii"[695], vorbind în termeni hiliaşti despre felul cum ştiinţa şi spiritualitatea împreună vor deschide omenirea către noul Dumnezeu:

„Deci iată unde stăm acum, pe gânduri, în cumpănă pe muchia percepţiei transraţionale, o *scientia visionis* ce aduce ici şi colo, dar din ce în ce mai limpede, la tot felul de oameni în tot felul de locuri, puternice licăriri ale unei adevărate Coborâri a atotpătrunzătorului Suflet al Lumii."[696] Aceasta, spune Wilber, va duce la o conştientizare „centrată pe lume", întemeiată pe „pluralismul universal":

[m] *Ib iâ.,* p . 206. -- ■ [A]..y. - - ' ■ " - [A] - *l* - ■>■>.■■,;■■-. -/-■■' ■•> ;.■'■■';-. ~

[m] *Ibid.,* p. 208.

[m] Joc de cuvinte în original între God (zeu/Dumnezeu) şi Goddes (zeită/Dumnezeită). (n. tr.)

[m] *Ibid.pp.* 211-212.

® Ideea păgână de „Suflet al Lumii" e combătută pe larg de către Sf. Grigorie Palama.

® Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality, ed. cit,* p. 524. -'

[f]i-" „Şi vedem semnele noii şi integralei înţelegeri ce trece peste margini - în psihologie, filosofie, afaceri, economie..."[697]

La capătul procesului se află ceea ce Wilber numeşte, cu terminologia împrumutată de la Teilhard şi alţi scriitori, „centaurica epocă evoluţionistă", integrarea noosferei cu biosfera, organizarea supranaţională a conştiinţei planetare."[698]

Desigur, wilberianul „Dumnezeu liberal" al conştiinţei religioase globale emergente este tocmai tipul de „idee vagă" despre care Părintele Serafim spunea că predispune la influenţe demonice. în contextul vagului simţământ religios ce caracterizează noua conştiinţă religioasă, acest „Dumnezeu" poate părea un fel de aşa-zis Creator. însă o evaluare teologică clară vădeşte acest concept despre dumnezeire ca pe o reînviere a ideilor păgâne, ce sunt foarte departe de adevăratul Dumnezeu-Creator al Bibliei, al Sfinţilor Părinţi şi al creştinismului ortodox.

Ken Wilber însuşi afirmă că ideea „emergenţei creative", prin care încearcă să combine spiritualitatea cu conceptul evoluţionist recent al evoluţiei „punctuale", îşi are rădăcinile în filosofia păgână antică. Ea şi-a dobândit expresia cea mai amănunţită în neoplatonism, care a produs ultima mare provocare a filosofiei păgâne la adresa teologiei creştine, în zorii civilizaţiei creştine ortodoxe din veacul al IV-lea d.H.[699] într-o formă sau alta, ea se găseşte în aproape orice soi de fals misticism (teozofie, kabbala etc.) de atunci şi până în prezent. Probabil că aceasta e cea mai înaltă idee la care poate ajunge metafizica inventată de om, atunci când mintea căzută a omului nu se supune teologiei dumnezeieşte descoperite şi nu e crescută de către ea.

Conform noţiunii filosofice păgâne, divinitatea nu creează *ex nihilo* în sens clasic creştin, ci mai curând se răspândeşte sau se emană pe sine în creaţie. Formele şi fiinţele apar dintr-o dată, dar aceasta e mai curând o „emergenţă" dintr-o Divinitate impersonală, decât creaţia unui Dumnezeu Personal Care este în esenţă complet „altul" decât creaţia Sa.

în contrast cu concepţia păgână, teologul ortodox Vladimir Lossky desluşeşte adevăratul înţeles al creaţiei conform învăţăturii scriptural-patristice creştine: „Creaţia *ex nihilo* însemnă tocmai un astfel de act de producere a ceva ce se află «în afara lui Dumnezeu» - producerea unui subiect cu totul, nou, fără vreo obârşie de vreun fel, fie din Firea Dumnezeiască, fie din vreun fel de materie sau potenţialitate oarecare de a fi în afara lui Dum-

[w] Ken Wilber, *One Taste, ed. cit.,* pp. 311, 345.
® Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality, ed. cit,* pp. 186-87.
[m] Wilber pretinde că Plotin (205-270 d.H.), principalul gânditor al şcolii neoplatonice, era ..neîndoielnic cel mai mare filosof-mistic pe care 1-a cunoscut vreodată lumea" *(The Marriage ofSense and Soul, ed. cit.,* p. 18). El îl socoteşte pe filosoful indian Nagarjuna (sec. II-III d.H.), care învăţa că Vidul Absolut manifestă de la sine toate formele, ca fiind partenerul contemporan oriental al lui Plotin (Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit ofEvolution, ed. cit.,* pp. 638-669, 692-697).

nezeu. Am putea zice că prin creaţia *ex nihilo* Dumnezeu «face loc» pentru ceva ce se află cu totul în afară'de Sine; că, într-adevăr, El aşază «exteriorul» sau nimicnicia în paralel cu plinătatea Sa. Rezultă un subiect ce e cu totul «altul», infinit îndepărtat de El, «nu prin loc, ci prin fire», după graiul Sfântului loan Damaschin.[700]

Creaţia nu e un fel de ieşire în afară sau o răspândire nesfârşită a Dumnezeirii... «Binele ce se răspândeşte pe sine de la sine» al neoplatonismului nu este Dumnezeul Sfântului Pavel, Care *cheamă cele ce nu sunt ca şi cum ar fi* (Rom. 4, 17)."[701]

Conform ideii neoplatonice, întrucât Fiinţa Absolută este în ultimă instanţă impersonală, ea nu are voinţă personală. Prin urmare, producerea flintelor nu poate fi un act de liberă voinţă, ci este mai degrabă o *răspândire firească,* ce are loc în virtutea unei necesităţi oarecare a Firii Dumnezeieşti. Cu alte cuvinte, este în *firea* Dumnezeirii răspândirea de sine în tărâmul formei şi aparentei; nu există „alegere".

Pe de altă parte, în revelaţia creştină, întrucât Dumnezeu este Personal, creează printr-un *act de voinţă liberă.* Vladimir Lossky scrie:

„Creaţia e o lucrare a voinţei, nu a firii. [...] în actul creaţiei, Dumnezeu nu se afla supus nici unui fel de necesitate. într-adevăr, nu există nimic în Firea Dumnezeiască care să poată fi cauza necesară a producerii făpturilor: creaţia putea la fel de bine să nu existe. Dumnezeu putea la fel de bine să nu fi creat; creaţia este un act liber al voii Sale, iar acest act liber e singurul temei al existentei tuturor flintelor...

Creaţia, care este deci un act de voinţă liber, şi nu (asemeni iradierii energiilor dumnezeieşti) o revărsare firească, e un act potrivit unui Dumnezeu Care este Personal, unei Treimi a cărei voinţă de obşte aparţine Firii Dumnezeieşti."[702]

Deci în concepţia creştin-ortodoxă Dumnezeu creează nu din necesitate, ci din dragoste. El ne iubeşte pe noi, făpturile Sale, care suntem în esenţă diferiţi de El, şi doreşte ca noi să-L întâlnim într-o legătură personală a dragostei, astfel încât să ne facem părtaşi Lui prin harul Său. Vladimir Lossky scrie că, după concepţia creştină:

„Universul creat nu este deci văzut, ca în gândirea platonică sau platonizantă, sub înfăţişarea palidă şi împuţinată a unei replici sărăcăcioase a Dumnezeirii; el 'apare mai curând ca o fiinţare cu totul nouă, zidirea proaspăt ieşită din mâna Dumnezeului Facerii,*'Care a văzut că este bună,*

[m] Sf. Grigorie Palama scrie că „fiecare fire creată este mult îndepărtată şi cu totul străină fată de Firea Dumnezeiască", deşi Dumnezeu creează şi susţine creaţia prin harul său Dumnezeiesc (energiile Sale).

[71]Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Eastern Church, ed. cit.,* pp. 92-93. Despre neoplatonism vezi şi pp. 29-38.

* *Ibid.,pp.* 93-94. ■ .;.~.5.»\tfHt.u.->.:,.\\. . -., ,«*A-,\.,L-V.

■ un univers creat care e voit de Dumnezeu şi bucurie a înţelepciunii Sale, î «o rânduială armonioasă», «un imn minunat alcătuit întru slava puterii

Celui Atotputernic», cum zice Sfântul Grigorie al Nyssei."[703] • Astfel, Dumnezeul impersonal al concepţiei păgâne (şi neopăgâne) se vădeşte a fi infinit mai „slab" decât Dumnezeul creştinismului ortodox. El nu poate în mod voit să creeze *ex nihilo* în adevăratul sens, ci poate doar, printr-o necesitate, să manifeste forme scoase din firea sa.

Deşi concepţia aceasta despre „Dumnezeu" şi „creaţie" nu are într-adevăr nimic nou, am văzut cum i s-a dat un cadru evoluţionist în vremurile moder ne de către gânditori precum Teilhard şi Wilber.' învăţătura antică păgână despre o serie de difuziuni ale Firii Dumnezeieşti a fost acum „actualizată", după cum zice Wilber, de către teoria modernă a evoluţiei.[704]

Ideea păgână a „emergentei creative" pare să umple cu totul lacunele ce există în modelele evoluţiei naturaliste aflate în competiţie. Asociată cu modelul „echilibrului punctual", inventat de către evolutionişti atei şi agnostici Stephen Jay Gould şi Niles Eldredge, ea furnizează un vag „Spirit" care să explice atât lipsa formelor intermediare, cât şi lipsa unui mecanism pur natural al evoluţiei. De îndată ce evoluţionistul admite un vag concept de divinitate, ideea sintetizată de Wilber devine absolut credibilă, potrivindu-se perfect cu cadrul evoluţionist al miliardelor de ani de istorie a pământului. Potrivit acestei concepţii, Dumnezeu a „emers" în lume de-a lungul a miliarde de ani în forme succesive din ce în ce mai înalte. *Este tot evoluţie* - cum afirmă neîncetat Wilber - dar mult deosebită de vechea paradigmă naturalistă.

Este interesant de observat că Stephen Jay Gould este marxist şi a comentat el însuşi legătura dintre teoria „echilibrului punctual" a salturilor evoluţioniste şi ideea marxistă a evoluţiei sociale prin schimbări succesive' rapide (revoluţie).[705] Această legătură aruncă şi mai multă lumină asupra prezicerii părintelui Serafim că spiritualitatea se va adăuga comunismului spre a forma religia viitorului.

Discutând despre „Dumnezeul" noii sinteze religios-ştiintifice, trebuie să comentăm aici o aparentă contradicţie în prognoza Părintelui Serafim. Undeva Părintele Serafim spune că noul Dumnezeu va fi cel al deismului francmasoneriei şi Iluminismului, iar altundeva spune că Teilhard este predecesorul Noii Religii - iar Teilhard, aşa cum am văzut, era un panenteist.

La o cercetare mai atentă însă, deosebirea între deism şi panenteism apare a fi mai mult una de grad decât de substanţă. în Cursul de Supravieţuire, Pă-

[703] JW.,p. 95.

[w] Wilber, *The Marriage o.fSense and Soul, ed. cit.,* p. 205. f- -

[ff] Niles Eldredge şi Stephen Jay Gould, „Punctuated Equilibria", în *Paleobiology,* voi. 3 (primăvara 1977), pp. 145-146. Apud Luther Sunderland, *Darwin's Enigma,* pp. 110-111. Vezi şi pp. 108-109. V. A *:-«l\mn*

rintele Serafim sublinia că „în materie de religie, deismul era poate cea mai tipică mişcare" a Iluminismului, dar în acelaşi timp filosofii deişti ai vremii l-au înlocuit pe Dumnezeu cu „Natura" drept concept central al lor, iar unii l-au numit pe Dumnezeu „sufletul lumii". Părintele Serafim descria idealul Iluminismului astfel: „Natura domnind deasupra tuturor, tainele Naturii des-coperindu-se, Dumnezeu fiind încă în cer (deşi neracând mare lucru), iar cunoaşterea ştiinţifică progresând în întreaga lume." Gânditorii luminişti erau cu totul în tradiţia ştiinţei moderne care a apărut în timpul Renaşterii din-tr-un anume fel de „mistică naturală" - şi chiar, în cazul lui Giordano Bruno (1548-1600), din însoţirea ştiinţei cu panteismul total.

în cartea sa *The Making of the Modern Mind (Crearea gândirii moder ne),* J.H. Randall Jr. scrie că, în Iluminism, idealul Naturii „era ceea ce oa menii voiau să realizeze ei înşişi; şi el s-a prefăcut cu uşurinţă în Divinitate. Natura era modelul lui Dumnezeu pentru om; ba chiar fata însăşi a lui Dum nezeu."[706] în acest chip, deismul Iluminismului a trecut nu la un panteism pur, ci la un fel de deism/panenteism. Gânditorii Iluminismului îşi ţineau im personalul lor Dumnezeu deist în cer, „neracând mare lucru", însă'interesul lor religios s-a îndreptat către „fata" lui Dumnezeu pe care o identificau cu Natura impersonală.

Dacă Teilhard de Chardin este într-adevăr prorocul viitoarei combinaţii a ştiinţei cu religia, atunci în cea mai mare parte a ei combinaţia respectivă nu va fi una pur panteistă, ci mai curând deist-panenteistă. Trebuie amintit că Părintele Serafim, după ce a citit afirmaţiile teologice ale cunoscutului savant evoluţionist Theodosius Dobzhansky, 1-a numit „deist" - iar Dobzhan-sky era un admirator al panenteistului Teilhard de Chardin.

Dar cât de mult va urca pe scara de la deism la purul panteism viitoarea combinaţie de ştiinţă şi religie e o problema secundară. Principalul este că, spre deosebire de materialismul ştiinţific de azi, sinteza religios-ştiintifică de mâine *va avea* un „Dumnezeu", şi nu va fi Cel pe Care Teilhard în chip defăimător îl numea „Tatăl-Dumnezeu de acum două mii de ani". „Dumnezeul" său va fi unul vag, şi nu va fi Personal.

Acelaşi lucru poate fi spus despre „Hristosul" Noii Religii. Se poate vedea deja în curentul cultural principal un efort concertat de a-L reinterpreta pe Hristos, astfel încât să nu mai fie o ameninţare pentru căzuta fire omenească şi pentru diavol - astfel încât să nu mai fie un *Mântuitor.*

Dacă, potrivit concepţiei neopăgâne, atât noi înşine, cât şi Hristos (împreună cu orice altceva) suntem doar difuziuni ale Firii Dumnezeieşti, atunci Hristos nu mai are de făcut nimic altceva decât să ne călăuzească înapoi la *gnoza* a ceea ce suntem deja. Aceasta este, desigur, tocmai ideea promovată acum sub pretext că ar fi învăţătura autentică, ezoterică, a lui Hristos. în

[706] J.H. Randall Jr., *The Making of the Modern Mind, ed. cit, p. 278*

realitate, ea este doar reînvierea vechii erezii gnostice, întemeiate pe filo-sofia păgână, osândite, pe bună dreptate, de primii Părinţi.

Ken Wilber vorbeşte despre învăţăturile ce sunt „redescoperite" în textele gnostice:

„Este vădit din aceste texte că principala activitate religioasă a lui Iisus a fost aceea de a se întrupa în adepţii săi şi ca adepţi ai săi, nu ca unicul Fiu al lui Dumnezeu istoric (o noţiune monstruoasă), ci în felul unui adevărat Călăuzitor Spiritual, ajutându-i pe toţi să devină fii şi fiice ale lui Dumnezeu. [...] Elaine Pagels arată că există trei trăsături esenţiale ale mesajului ezoteric al lui Hristos, aşa cum e dezvăluit în Evangheliile Gnostice: (1) «Cu-31 noaşterea de sine este cunoaşterea lui Dumnezeu; şinele [cel mai înalt] şi divinul sunt identice». (2) *«Iisus cel viu* al acestor texte vorbeşte despre . iluzie şi iluminare, nu despre păcat şi pocăinţă». (3) «Iisus este prezentat nu ca Domnul, ci ca un călăuzitor spiritual.» Să' notăm doar că acestea sunt tocmai poziţiile religiei Dharmakaya."[707]

Avem aici un exemplu clar de *creştinism denaturat* de care am vorbit mai devreme. Hristos e văzut ca un concept vag de Bine absolut, credinţa în El ca fiind Fiul lui Dumnezeu cel unul-născut e respinsă ca o noţiune monstruoasă, avansându-se ideea că noi înşine putem fi întocmai ca El. Acesta e un element crucial în „religia viitorului", fiindcă prin el Antihrist va fi încredinţat că este un alt Fiu al lui Dumnezeu care s-a întrupat.

în chip exterior, imitatorul lui Hristos va apărea ca un fel de mântuitor, rezolvând problemele economice şi politice ale omului şi oferindu-se să-i satisfacă aspiraţiile spirituale, prin ceea ce Părintele Serafim numea „cazanul amestecării" ştiinţei cu religiile lumii. însă, la un nivel mai profund, adevăratul mântuitor va fi văzut ca fiind evoluţia însăşi, mergând înainte într-o dezvoltare naturală a lumii acesteia până la împărăţia lui Dumnezeu. Ultimul mare înşelător, care până la urmă va pretinde a fi Hristos, va fi socotit doar ca un alt produs magnific al evoluţiei.

8. Filosofia lui. Antihrist

Conform Părintelui Serafim, „Noua Religie" şi „Noul Creştinism", prefigurate de Teilhard de Chardin, se vor întemeia printr-o „iniţiere demonică limitată până atunci la lumea păgână"[708]. în cartea sa *Ortodoxia şi religia viitorului* el descrie câteva dintre „experimentele religioase" - de la întâlniri cu OZN-uri până la fenomene „harismatice" şi sofisticate practici de meditaţie -care au pregătit popoarele ce fuseseră mai înainte creştine pentru această iniţiere, racându-le deschise şi pasive fată de noile experienţe spirituale.

[707] Ken Wilber, *Up from Eden, ed. cit.* p. 256, citând din Elaine Pagels, „The Gnostic Gospel's Revelations", în *New YorkReview ofBooks,* voi. 26, nr. 16-19, 1979.

[708] Păr. Serafim Rose, *Ortodoxia şi religia viitorului, ed. cit..*

Evident, nu oricine dintre cei ce vor experimenta „iniţierea demonică" a Noii Religii va şi îmbrăţişa conştient întreaga sferă a filosofiei din spatele său. Totuşi, cum spunea Părintele Serafim, există o astfel de filosofie, iar cheia sa e de găsit în evolutionism, în special în evolutionismul teilhardian. Am arătat deja că această filosofie are o natură păgână. Dar dacă ea este cu adevărat filosofia lui Antihrist, aşa cum a spus Părintele Serafim, ea trebuie să aibă şi o natură infernală. Concluzia aceasta se naşte din considerentele următoare: ;v' *am'-*

1. Ideea că omul poate deveni Dumnezeu, indiferent de deghizarea mo dernă sofisticată pe care ar lua-o (fie ea „ultra-hominizarea", ca la Teilhard, ori „reamintirea", ca la Wilber), este expresia primordialei ispitiri a lui satan fată de omenire: *ori în ce zi veţi mânca dintr-însul, se vor deschide ochii voştri, şi veţi fi ca nişte dumnezei* (Fac. 3, 5). Şi este aceeaşi ispită prin care satana, ce dorea să fie egalul lui Dumnezeu, a căzut din cer.

Iată deci primul motiv pentru care Părintele Serafim numea evolutionis mul cheia filosofiei ultimei mari înşelări. în forma ei „spiritualizată", ea este temeiul pentru ca omul să se facă Supraom şi să îşi realizeze natura dumne zeiască. Este manifestarea filosofică a primei oferte făcute omului de către diavol. ■ ,

Potrivit dreptarului vieţii duhovniceşti creştin-ortodoxe, trebuie să existe întotdeauna o distincţie între zidire şi Ziditor. Sfinţii pot fi umpluţi cu totul de energiile nezidite ale'lui Dumnezeu (harul lui Dumnezeu) în aşa măsură încât se spune că sunt „îndumnezeiţi", dar prin fire ei rămân ziditi.

2. Faptul că evolutionismul este exact inversul Adevărului indică iarăşi că este legat de puterile întunericului. Părintele Serafim spunea odată: „Firea însăşi a ultimului mare cârmuitor al lumii este aceea de a fi anti-Hrist - iar «anti» nu înseamnă doar «împotriva», ci şi «la fel ca, în locul cuiva»."[709] El va părea că ia locul lui Hristos, dar de fapt va fi opusul Lui. Va copia Ade vărul, dar îl va înfăţişa lumii printr-o imagine răsturnată, ca în oglindă.

Principiul demonic al inversării se vede în ritualurile săvârşite de sata-nişti, în care ei încearcă să silească firea, acţionând în mod opus fată de ordinea firească: mergând cu spatele, scriind pe dos, citind Rugăciunea Domnească invers etc. Evolutionismul este expresia filosofică a acestei încercări de a-L batjocori pe Dumnezeu prin inversarea Adevărului. Titlul uneia dintre cărţile lui Ken Wilber, *Upfrom. Eden (Ridicare din Eden)* este un bun exemplu al'principiului inversării, căci, aşa cum am văzut, omenirea în realitate a căzut din Eden şi poate fi ridicată din nou numai de către Iisus Hristos.

Merită observat aici că nu doar creştinismul tradiţional, ci toate culturile tradiţionale socotesc că omenirea a căzut dintr-o stare mai înaltă, dintr-o

" Păi-. Serafim Rose, „Signs or'the Times", în *The Orthodox Word,* nr. 200-201, p. 142. ■ ""

„vârstă de aur"; numai concepţia despre lume a modernismului crede contrariul. Aceasta se datorează faptului că, fiind legate de vremurile străvechi, culturile tradiţionale au păstrat amintirea a ceea ce fusese pierdut; şi, fiind mai legate de rânduiala firească, au înţeles procesul de decădere ce a avut loc. Evolutionismul este produsul omului modern, care a ajuns atât de despărţit de rânduiala firească, încât poate crede cu onestitate în chiar inversul ei.

3. Panenteismul - conceperea cosmosului ca Dumnezeu - îl leagă pe om de pământ şi-1 împiedică să ajungă la adevăratul Dumnezeu din înălţime, „Tatăl-Dumnezeu de acum două mii de ani". Trebuie amintit aici că diavolul însuşi a fost aruncat din cer şi sortit pământului şi celor „sub-cereşti" (no-osfera lui Teilhard). Aşa se face că este foarte gelos pe capacitatea omului de a ajunge în cer, şi încearcă prin orice mijloc să menţină viziunea omului fixată'în tărâmul sub-ceresc. în panenteism, el poate să-I tină pe om în închi narea şi slujirea *zidirii mai mult decât Ziditorului* (Rom. 1, 25). Divinitatea e coborâtă în domeniul psihic şi chiar fizic, devenind un Creator psiho-fizic. însă, aşa cum am văzut, acesta nu e nicidecum un adevărat Creator, întrucât universul „creează" singur sau, mai exact, *evoluează* singur într-o desfăşura re naturală. Astfel, „Dumnezeu" ajunge a fi supus schimbării: concept cuto tul inacceptabil pentru teologia ortodoxă.

Trebuie observat că în epistola sa către romani Sfântul Pavel nu a spus că păgânii slujeau zidirii *in locul* Ziditorului; ci a spus că slujeau zidirii *mai mult* decât Ziditorului. Avem aici o descriere nu a panteismului, ci a panen-teismului. Panenteismul, aşa cum am văzut, recunoaşte că „parte" din divinitate este în afara cosmosului, dar această „parte" este îndepărtată şi neimpli-cată (ca în deism). în raport cu sentimentul religios, acea „parte" care este cosmosul devine divinitatea precumpănitoare. Acest lucru se vede clar în natura misticii lui Teilhard de Chardin.

întrucât satana a fost numit *stăpânitorul lumii acesteia* (literal, „stăpâmto-rul *cosmosului* acestuia"),[710] este evident de ce are tot interesul să păstreze aspiraţiile religioase ale omului îndreptate cu precădere înlăuntrul cosmosului.

4. Ideea de Dumnezeu impersonal/transpersonal, spunea Părintele Sera fim, vine din partea unor „oameni ce nu doresc să se întâlnească cu Dumne zeul Personal, fiindcă El cu siguranţă îti cere ceva"[711]. Aşa cum am văzut, un Dumnezeu impersonal nu are libertate sau voinţă, ci e supus necesităţii „emergentei" în lumea formelor, împlinind „potentialitătile" propriei exis tente. E limpede că un asemenea Dumnezeu nu poate acţiona ca Judecător al omului.

Străduindu-se să înlăture Personalitatea lui Dumnezeu - şi deci libertatea şi voinţa Sa - omul încearcă să scape de judecata lui Dumnezeu. Totuşi,

[70] Hristos îl numeşte de trei ori pe diavol *stăpânitorul lumii acesteia* în Evanghelia lui Ioan (In. 12,31; 14, 30; 16, 11).

* Citat în cartea Părintelui Damaschin Christensen, *Not ofThis World, ed. cit.,* p. 44. =

până la urmă, Dumnezeu *este* Judecătorul; iar dacă îl tăgăduieşte ca Judecă tor, omul îl tăgăduieşte şi ca pe singurul Care-i poate ierta păcatele. Prin urmare, conceptul impersonalist al divinităţii poate fi văzut ca o construcţie intelectuală în spatele căreia omul încearcă în deşert să se ascundă de Dum nezeul Cel viu, la fel cum Adam a încercat să se ascundă printre copacii Grădinii, iar apoi a încercat să-şi tăgăduiască responsabilitatea personală pentru faptele sale. Fără a-L accepta pe Dumnezeul Personal şi rară a se po căi, omul nu poate primi de la El mântuirea - şi aceasta este tocmai ceea ce vrea diavolul. >!;rr

9. Duhul din spatele filozofiei

.'i_*Hj>!,-. ;<î<iKfi,\i. -.■*ii,* ■ ■ -,'! •*iltPi:¥- a iih*

Poate că consideraţiile precedente sunt suficiente spre a dovedi inteligen ta infernală din spatele *zeitgeist-ulm* ce iese la iveală. Totuşi ar fi poate util să înfăţişăm şi o verificare exterioară, venind de la întâlnirile cu această inte ligentă'consemnate în scris. *mkw*

în 1976, autorul romano-catolic tradiţionalist, Păr. Maladii Martin, a scos o carte intitulată *Ostatic la diavol,* ce cuprinde studii de cazuri de posesie şi exorcizare a cinci americani în viată. Păr. Maladii şi-a cercetat subiectul cu multă grijă, intervievându-i pe cei implicaţi şi transcriind casetele cu înregistrarea exorcismelor. Deşi cartea se ocupă de exorcisme care nu sunt făcute de clerici ortodocşi şi deci sunt problematice în ce priveşte descrierea felului cum trebuie săvârşite, ea oferă informaţii preţioase despre ideile induse de diavoli oamenilor moderni spre a-i aduce sub influenta lor.

într-unui din capitole autorul istoriseşte povestea unui preot romano-catolic ce s-a îndrăcit ca urmare a implicării sale profunde în misticismul evoluţionist teilhardian, despre care a învăţat la o lecţie de antropologie la seminar. Pe când era încă într-o stare de posesie parţială, preotul a primit nişte cuvinte prin ceea ce mai târziu a numit „controlul de la distantă". El predica ideile evoluţioniste ale lui Teilhard şi schimba cuvintele din ritualurile preoţeşti astfel' încât să oglindească hule, închinarea la diavol şi o închinare teil-hardiană adusă Evoluţiei şi „Spiritului Pământului". Când un alt preot a venit să-I exorcizeze, i-a spus, iarăşi prin „controlul de la distantă": „Evoluţia îl face posibil pe Iisus. Şi numai evoluţia poate face acest lucru.""[2]

Până la urmă, părăsind Biserica Catolică, preotul posedat (care acum îşi zice Jonathan) şi-a întemeiat propria biserică, unde putea să predice mai uşor cuvintele pe care le primea:

„Putea predica, de pildă, despre Veriga Lipsă, sau despre o ilustraţie a Omului de Neanderthal, făcând ca întreaga idee a evoluţiei din materia

[712] Maladii Martin, *Hostage to the Devii: The Possesion and Exorcism ofFive Living Americans,* Reader's Digest Press, New York, 1976, p. 124. ni *i*>-,:<\ ;" ;■ > Ma v

. neînsufleţită să pară un început slăvit. Pentru viitor, Jonathan avea o perspectivă încă şi mai slăvită. Era în curs de apariţie o nouă flintă, spunea el < enoriaşilor săi; şi aceasta ar fi trăit într-un timp nou. «Noua Fiinţă» şi «Noul Timp» i-au devenit cuvintele cheie.

Mesajul lui Jonathan era simplu. [...] Pretutindeni în lumea din jurul nostru erau sfinte taine naturale, altare naturale, sfinţenie naturală, nemurire naturală, divinitate naturală. Exista un har natural şi o copleşitoare • frumuseţe naturală. Pe deasupra, în ciuda prăpastie! pe care religia insti-tutionalizată o săpase între oameni şi natura lumii, lumea şi toţi oamenii . erau una, într-un fel de unitate mistică naturală. Noi apărem din acea uni-■j tate şi, prin moarte, ne întoarcem în ea. Jonathan numea acea unitate naturală «Avva Părinte».

în fapt, Jonathan a realizat o inevitabilă sinteză între doctrinele evoluţioniste teilhardiene şi ideea despre Iisus a lui Teilhard, impregnând-o cu >•' un adânc umanism şi cu aluzii de cunoscător la adresa indiferentei plictisite a creştinilor tradiţionali.

în concepţia lui Jonathan, credinţa «religioasă» devenea din nouă uşoară. La unul din poli, puteai accepta ideea curentă că omul a evoluat din materia neînsufleţită. La celălalt, nu aveai nevoie să te străduieşti să crezi într-o inimaginabilă «înviere» a trupului. în locul ei exista reîntoar-' cerea «la cele din care am venit», cum obişnuia să spună Jonathan: o re-> întoarcere la unitatea naturii şi a universului.

Toate acestea îi îngăduiau să folosească cu iscusinţă întreg vocabularul şi conceptele legate de «mântuire», «iubire divină», «nădejde», «bunătate», «rău», «cinste» - cuvinte şi idei ce erau deja atât de consolatoare şi familiare pentru comunitatea sa. Dar toţi aceşti termeni erau înţeleşi ! într-un sens complet diferit de cel tradiţional: Tară un Dumnezeu supranatural, rară un Dumnezeu-Om numit Iisus, şi fără o stare supranaturală numită «viată de apoi personală."[713] La un moment dat, Jonathan a fost sfătuit de „controlul de la distantă" să meargă în pădure, unde avea să fie supus unei depline iniţieri demonice iar posesia sa avea să devină totală. .Ajunsesem în inima plină de vine a lumii", i-a spus el Părintelui Malachi în una dintre convorbirile lor, „către care Iisus, Punctul Omega, evolua şi evolua necontenit, fiind pe punctul de a ieşi la iveală".

„J se părea", scrie Păr. Malachi,

„că «numai lumea aceasta ierta şi curăţa», că numai ea «unea elementele». Avea impresia că acum în sfârşit reuşise «să răzbată», şi că i s-a dat descoperirea descoperirilor: adevărul real, dumnezeul real, Iisus cel real,

.„pp. 126-127.

sfinţenia reală, sfintele taine reale, fiinţa reală şi noul timp în care toată această noutate va ajunge în chip inevitabil predominantă.

A pierdut simţul timpului obişnuit, al soarelui şi vântului, al râului şi malurilor sale... Stâncile au devenit lucruri vii, fraţii şi surorile sale, rudele sale milenare, martori ai sfinţirii sale cu o evlavie pe care numai natura o are. Iar apa din jurul său clipea cu ochi sclipitori, cu cântecul pe care-1 învăţase în urmă cu milioane de ani, de la rotitorii atomi ai spaţiului, înainte de a fi existat vreo lume şi vreun om care să-i audă. Era un extaz irezistibil pentru Jonathan."™

Gravitatea stării lui Jonathan s-a făcut cunoscută tuturor atunci când, săvârşind o slujbă de căsătorie pe malul oceanului, a fost îndemnat de puterile întunericului să înece mireasa - încercare în care, din fericire, a eşuat. La un moment dat din exorcizarea sa care a urmat, diavolul ce sălăşluia în el a început să rostească imnele lui Teilhard închinate unităţii lumii:

„Acum două sau trei miliarde de ani, Pământul. Fiecare dintre noi 50 trilioane de celule... 200 de milioane de tone de bărbaţi, femei şi copii. Două trilioane de tone de viată animală... Toate astfel încât Iisus să poată deveni emergent. O, minunat Omega ! Laudă pe Domnul lumii acesteia cu care suntem noi toţi, toţi cei 200 de milioane de tone, suntem una."[715]

In ultimul studiu de caz din cartea sa, Păr. Malachi vorbeşte despre posesia unui distins parapsiholog, Cari V., adept al meditaţiei Vajrayana. în timpul exorcizării sale, demonul din lăuntrul său este constrâns de către preotul exorcist să spună cum şi-a înşelat gazda. Cuvintele demonului, aşa cum au fost înregistrate pe casetă, sunt deosebit de edificatoare, într-un loc el spune:

„O dată ce duhul e confundat cu psihicul, putem face pe oricine să vadă, să audă, să atingă, să guste, să cunoască, să dorească imposibilul. Era al nostru. Este al nostru. Face parte din împărăţie. "[716] De un deosebit interes este dialogul ce a avut loc mai târziu între preot şi duhul vrăjmaş. Citindu-1, trebuie să avem în minte discuţia anterioară despre panenteism şi conceptul de evoluţie biologică ce are loc prin intermediul conştiinţei „Sufletului Lumii." Aici, prin ceea ce recunoaşte chiar duhul căzut, ni se dă să întrezărim atât religia cât şi ştiinţa viitorului: „- Unde îl conduceai pe Cari ? - La cunoaşterea universului. Cuvintele ies printre dinţii strâns încleştaţi ai lui Cari.

pp. 130-131. « —.."-• ..".•■•-•.-•

"' *Ibid.,* p. 140. Acest fragment şi dialogurile următoare din exorcisme sunt transcrieri ale

- Ce fel de cunoaştere ? --te-iM:'?[1]—-<-< M;t>c . • • ..T™.'. îi. -nrr-. -La început nu vine nici un răspuns. Apoi încet şi poticnit apar cuvintele. «Cunoaşterea că oamenii sunt doar o parte din univers.»

- Ce vrea să spună numai o «parte» ?

- Ei sunt părţi dintr-o flintă fizică mai mare. ,*W,*-\.*IK*\ '

- Ce flintă ? '

- Universul.

- Universul materiei ? J,«.o'^,-—•'•

-Da. 'i'j'-Kyprr- . *mv.:"i.:-"ih>*.;* • M ■?-!..-

[1] -Şi al forţelor psihice?' -

Da.

- Şi că acesta a fost creatorul oamenilor ? -Da.

.u<-

- Un creator *personali* -Nu.

* **-Lh creator Fizic?**

1 -Iarăşi da.

- Un creator *psiho-flzic* ?

* - Da. Da, într-adevăr.

- De ce l-ai îndrumat pe Cari pe această cale ?

- Ca şi el să-i îndrume pe alţii.

- De ce să-i îndrume pe această cale ?

*" - Fiindcă apoi aparţin împărăţiei.

* -De ce aparţin împărăţiei?

- De ce, Preotule ? De ce ?... DE CE ? Fiindcă noi urâm pe Cel din Ur mă. Noi urâm. Urâm. Urâm. Urâm pe cei mânjiţi cu sângele Lui. Urâm şi-i dispreţuim pe cei ce urmează lui. Vrem să-i abatem pe toţi de la El şi-i vrem pe toţi în împărăţia unde El nu-i poate ajunge. Unde nu pot merge cu el..."[717']

Ne mai rămâne acum să ne întrebăm: oare principalul „proroc" al Noii Religii din Occidentul modern, Teilhard de Chardin, şi-a primit ideile prin contact direct cu puterile vrăjmăşeşti, ca persoanele din relatările de mai sus ?

Am văzut deja cum a luat cunoştinţă Teilhard de „învelişul conştient" ce înconjoară pământul, exact în tărâmul sub-ceresc unde, potrivit teologiei ascetice ortodoxe, sălăşluiesc demonii. Dar un pasaj încă mai limpede se găseşte într-una dintre scrierile timpurii ale lui Teilhard, intitulată „Puterea spirituală a Materiei" (datată 8 august, 1919), ce pare a fi relatarea dramatizată a unei experienţe mistice prin care Teilhard trecuse de curând. Teilhard a adăugat această bucată uneia dintre ultimele sale cărti, *Inima Materiei* („Confesiunile" sale), spre „a exprima cu mai mult succes decât pot eu astăzi

•*Ibid.,pp.* 390-391. - ..-, =«< •,'

năucitoarea emoţie pe care am experimentat-o în acea vreme din contactul meu cu Materia."[718] Relatarea începe aşa:

„Omul mergea prin deşert, urmat de tovarăşul său, când Lucrul s-a năpustit asupra lui... Apoi deodată o suflare de aer arzător trecu peste creştetul său, străpunse bariera pleoapelor sale închise şi pătrunse în sufletul său. Omul a simţit că încetează a mai fi doar el însuşi; o răpire irezistibilă 1-a luat în stăpânire, ca şi cum toată seva tuturor lucrurilor vii, vărsându-se dintr-o dată între prea strâmtele hotare ale inimii sale, ar fi remodelat cu putere slăbitele fibre ale existentei lui... *m*

Şi în acelaşi timp spaima de o anume primejdie supraomenească îl asuprea, un simţământ nedesluşit că puterea ce se năpustise asupra lui era

echivocă, tulbure, esenţa combinării răului cu binele...

«M-ai chemat: iată-mă»[spune «Lucrul»]. «Sătul de abstracţii, de atenuări, de vorbăria vieţii sociale, ai dorit să te masori cu Realitatea întreagă şi neîmblânzită... Te aşteptam spre a fi făcut sfânt. Iar acum m-am aşezat asupra ta pe viată, sau pe moarte... Cel ce m-a văzut o dată, nu mă poate uita niciodată: ei trebuie fie să meargă întru osândă împreună cu mine, fie să mă mântuiască o dată cu sine.»

[Vizionarul răspunde:] «O, tu cel divin şi puternic, care e numele tău ? Vorbeşte»."[719]

După citarea acestei relatări în cartea sa despre Teilhard, Dr. Wolfgang Smith observă: „Este într-adevăr ciudat ca Teilhard să numească «divin» un spirit ce nu este sfânt, fiind susceptibil de a fi căzut... Iată «semnele» lăsate în urma sa de către misticul Teilhard de Chardin - mărunte poate, dar nu neînsemnate."[720]

„ ,; *10. Efectul filozofiei evoluţioniste asupra creştinilor* ;

Cugetând la felul cum societatea noastă, cândva creştină, devine din ce în ce mai deschisă la asemenea experienţe infernale, Părintele Serafim întreba: „Ce anume a adus omenirea - şi mai ales «Creştinătatea» - în această stare disperată? Cu siguranţă nu o închinare pe fată adusă diavolului, care se limitează totdeauna la un mic număr de oameni, ci un lucru mult mai subtil, ceva la care unui creştin ortodox conştient îi este teamă să se gândească: *pierderea harului lui Dumnezeu,* ce urmează pierderii gustului pentru creştinism"[721]

Pentru cei ce, în vremurile noastre post-creştine, mai sunt încă în stare să guste savoarea adevăratului creştinism, este uimitor faptul cum creştini învă-

-Teilhard de Chardin, *The Heart ofthe Matter, ed. cit,* p. 61.
"^llang Smith, *Teilhardism and the New Religion, ed. cit,* p. 231. [721]
Păr. Serafim Rose, *Ortodoxia şi religia viitorului, ed. cit.*

taţi - ca să nu mai vorbim de ortodocşi - pot îmbrăţişa infernala viziune evoluţionistă a lui Teilhard de Chardin şi a urmaşii săi. însă, aşa cum a arătat'Părintele Serafim, lucrul acesta s-a şi petrecut, chiar şi în Ortodoxie. Reviste ortodoxe oficiale au lăudat şi au recomandat scrierile lui Teilhard, ajungându-se până acolo ca un bine-cunoscut teolog ortodox să spună că Teilhard era legat „de profunda intuiţie a Părinţilor Ortodocşi ai Bisericii"[722]. Adeptul lui Teilhard, Theodosius Dobzhansky, 'al cărui deism evoluţionist se potriveşte perfect cu descrierea făcută de Părintele Serafim „religiei viitorului", a fost chemat să tină o dizertatie la o conferinţă a celor mai importanţi „teologi" ortodocşi din America, după care i s-a acordat titlul onorific de doctor în teologie din partea unui Seminar Ortodox american ! E limpede că ceea ce Părintele Serafim numea mincinoasa „ortodoxie a viitorului" a şi venit deja.

Pentru Biserica Romano-catolică din America a fost mult mai rău. Dr. Wolfgang Smith, savant şi filosof romano-catolic tradiţionalist, remarca:

> „în ce priveşte Biserica Catolică din majoritatea zonelor Europei şi Americii, s-ar putea să nu fie deloc exagerată afirmaţia că teilhardismul a devenit într-adevăr tendinţa dominantă."[723]

S-ar părea că bisericile protestante au scăpat în mare parte de influenta directă a teilhardismului, deşi chiar şi acolo *zeitgeîst-ul* din spatele filosofiei lui Teilhard s-a infiltrat în zidurile bisericii. în *Ortodoxia şi religia viitorului,* Părintele Serafim arată cum bisericile harismatice l-au îmbrăţişat ca pro-roc al lor pe gânditorul rus antiortodox Nicola! Berdiaev, a cărui concepţie hiliastă despre „A Treia Epocă a Duhului Sfânt" se întemeiază pe aceeaşi vagă aspiraţie hiliastă ca şi „Punctul Omega" al lui Teilhard. Mai mult, înseşi experienţele evocate de mişcarea harismatică, de luare în stăpânire de către o forţă vagă, impersonală, numită „Duhul Sfânt", pregăteşte pe oameni pentru iniţierea ce va caracteriza religia viitorului. „Teilhardismul", nota undeva Părintele Serafim, „se potriveşte de minune cu fenomenul „harismatic"."

Trebuie din nou să subliniem că falsul creştinism (şi falsa ortodoxie) a viitorului nu va fi neapărat teilhardian pe fată. Cum scrie Părintele Serafim: „Nu oricine crede într-o anume formă de evoluţie poate accepta pseu-

> do-misticismul lui Teilhard de Chardin; dar acest misticism hulitor nu e decât urmarea cea mai logică a unor păreri ale căror depline implicaţii nu sunt defel conştientizate de către cei ce acceptă evoluţia «într-o anumită *V*-formă»."

' Teilhard nu a făcut decât să dea expresie unui duh ce lucrează subtil în lume, subminând adevăratul creştinism şi clădindu-i un foarte iscusit înlo-

[722] Păr. John Meyendorff, „Teilhard de Chardin: notă preliminară" (în 1. rusă), în *Mesagerul Mişcării Studenţilor Ruşi Creştini,* Paris, nr. 95-96, 1970, p. 32. [72:1] Wolfgang Smith, *Teilhardism and the NewReligion, ed. cit.,p.* 211.

cuitor. Asemeni lui Ken Wilber şi altor gânditori ce s-au pătruns deplin de spiritul timpului, Teilhard ne-a arătat adevăratul duh aflat în spatele evoluţiei. Acelaşi duh subminează credinţa creştină într-o măsură sau alta, în funcţie de cât de mult se lasă creştinii în voia lui. Chiar un grad mic de capitulare poate avea consecinţe serioase pentru credinţa cuiva.

în notele sale, Părintele Serafim rezuma efectul pe care produsele filoso-fiei evoluţioniste - mai ales scala temporală evoluţionistă - 1-a avut asupra creştinismului:

„Una dintre principalele funcţii ideologico-religioase ale gândirii «evoluţioniste» este «lărgirea» concepţiilor mentale, fără a ataca neapărat ideile religioase în mod direct (deşi uneori se întâmplă şi aceasta), spre a face să fie imposibil ca omul să mai gândească în termeni religioşi «înguşti»:

(a) Vârsta omului şi a universului este de miliarde, nu de mii de ani. Aceasta slăbeşte concepţia «realistă» despre Vechiului Testament, Adam, Patriarhi, Rai.

• (. t (b) Răstimpul vieţii omului devine mai puţin crucial. Mai devreme sau mai târziu devine cu neputinţă să se mai pună accentul pe concepţia «în- * gustă» despre răstimpul vieţii omului (şi pe hotărârea în favoarea veşni ciei) dacă omul crede într-un univers «larg, evolutiv», mai ales în ce priveşte creştinismul. / , > ■ ■ ' ,*ux*.< ;■■•...;;;

(c) Concepţia «largă» despre natura lucrurilor trebuie mai devreme sau mai târziu'să cuprindă şi firea omului: dacă totul *îşi schimbă firea,* «evoluează» din ceva către altceva - atunci de ce nu şi omul ?"

11. „Pana" şi dincolo de ea

în lumea creştină de azi, există o serie întreagă de niveluri de acomodare la concepţia evoluţionistă despre lume. Despre toate aceste forme de acomodare Părintele Serafim spunea:

„Cred că trebuie subliniat cu cea mai mare limpezime că religia «compromisului» este auto-înşelare, şi că există astăzi, la limită, doar două alternative pentru om, absolut de neîmpăcat: credinţa în lume şi în religia sinelui, al cărei rod este moartea; şi credinţa în Hristos, Fiul lui Dumnezeu, singurul în Care este Viata cea veşnică."[724]

Iată într-adevăr fondul problemei. Cei serioşi şi râvnitori în privinţa credinţei lor în Hristos Fiul lui Dumnezeu îşi dau seama că nu este cu putinţă nici' o formă de acomodare cu lumea. Ei ştiu că alternativele sunt ireconciliabile. Stăpânitorul lumii acesteia ştie şi el aceasta, astfel încât îi priveşte pe creştinii râvnitori ca pe primele sale ţinte. Ei sunt luaţi necontenit în râs,

[724] Fragment din scrisoarea către Gleb D. Podmoşenski, 2/15 ian., 1962, citat în cartea Părintelui Damaschin Christensen, *NotofThis World, ed. cit.,* p. 187. "■■'< *■' ,'

respinşi de *establishment-ul* academic oficial, şi porecliţi apoi *„yahoos"* pentru că nu fac parte din el.[725] Creştinii trebuie să fie pregătiţi să primească aceste ocări; altfel nu vor fi în stare să înfrunte atacurile mult mai rele care, conform prorociei, au să vină atunci când zăgazurile apostaziei vor răbufni în lume. [5] . -

Mulţi dintre cei ce se numesc creştini sunt de fapt aşa de adânc „ai lumii", încât acceptarea exterioară de către lume şi *establishment-ul* ei academic le este mai preţioasă decât acceptarea lor duhovnicească de către Iisus Hristos. Ei primesc predominanta filosofie a evolutionismului fiindcă în profunzime, dincolo de credinţa lor intelectuală în Hristos, credinţa lor este ceea ce Părintele Serafim numea „credinţa în lume şi în religia sinelui". Ei nu-L iubesc suficient de mult pe Hristos încât să se războiască cu duhul lumii acesteia - diavolul - astfel că sunt formaţi de către lume. Duhul lumii lansează modele intelectuale, modele le dau tonul, iar ei merg în pas cu lumea. Nefiind gata să moară pentru Hristos, cu siguranţă că nu voiesc nici să fie numiţi *„yahoos"* de către lume din pricina Lui.

Pe de altă parte, există mulţi alţi creştini ce îl iubesc pe Hristos mai presus de toate, dar care au lăsat să pătrundă un anumit grad de filosofie evoluţionistă în concepţia lor creştină, nefiind informaţi de erorile şi presupunerile nedovedite pe care se ea întemeiază. Cum observa Părintele Serafim:

„Ei nu înţeleg «spiritul vremii» ce a dat naştere evoluţiei, primind deci în chip naiv '«realitatea ştiinţifică» a evoluţiei, dar respingând culminarea *fdosofiei* evoluţiei, precum la Teilhard de Chardin, nevăzând că ele for-», mează un întreg; rară *filosofie* nu ar fi existat niciodată «realitatea de fapt» a evoluţiei." . Iată locul unde „pana" descrisă de Phillip E. Johnson joacă un rol important. Este poate adevărat că, pentru o mare parte din oameni, crăpătura făcută de această „pană" în darwinismul materialist va sări direct în deismul/panenteismul evoluţionist, dar pentru cei ce îl caută pe adevăratul Hristos ea poartă o semnificaţie cu totul pozitivă. Eliberându-i pe creştini de teama că evoluţia este un fapt ştiinţific confirmat, ea îi face să se simtă mai liberi să creadă ca nişte creştini.

Cu siguranţă, mulţi savanţi vor continua să susţină evoluţia ca pe o realitate de fapt, chiar fără a-i păstra mecanismul darwlnist, însă, ca urmare a „penei" ce a pătruns în cultura de masă, pretenţiile lor pot fi văzute în mai mare măsură drept ceea ce sunt cu adevărat: pretenţii filosofice şi religioase. Privind situaţia din această poziţie avantajoasă, creştinii îşi pot alege filoso-

[725] Cf. Stephen Jay Gould, „The Verdict on Creationism", *The New York Times Sunday Magazine,* 19 iulie, 1987, p. 34. (Cuvântul „yahoo", creat de scriitorul englez J. Swift, desemnează o flintă sălbatică cu aspect omenesc, şi, prin extindere, un om neghiob, tont, necivilizatN.tr.) ' ,...>. . : u , f

fia. O dată cu căderea darwinismului materialist ei pot şti că alegerea lor nu se întemeiază pe „ştiinţă", care nu poate spune nimic sigur despre origini, ci mai degrabă pe *ceea ce doresc să creadă.*

Pentru cei ce aleg credinţa în Hristos mai presus de credinţa în lume, respingerea evoluţiei naturaliste, darwiniste, este doar începutul. (Până şi Ken Wilber face atâta lucru !) Adevărata credinţă în Hristos înseamnă respingerea fondului filosofici evoluţioniste însăşi,'care ajunge mult dincolo de dar-winism şi este efectiv „cheia pentru filosofia lui Antihrist". Când filosofia aflată la baza ei este părăsită, se prăbuşeşte nu numai ideea evoluţiei biologice (fie ea naturalistă sau „călăuzită de Dumnezeu"), dar acelaşi lucru se întâmplă şi cu celelalte corolare ale filosofiei evoluţioniste, inclusiv cu scala temporală evolutionist-uniformistă şi cu cosmogonia evoluţionistă.

Iată punctul în care activitatea creationiştilor ştiinţifici îndeplineşte un rol crucial. Aceşti oameni de ştiinţă sunt ceea ce, pe drept, a fost numită muchia ascuţită a „penei" lui Phillip Johnson. „Strâmtul" lor loc pe această muche ascuţită i-a făcut *lepădătura tuturor* (1 Cor. 4, 13) în ochii lumii, dar ei au răbdat aceasta pentru credincioşia lor plină de râvnă fată de Hristos. în termenii teologiei creştine fundamentale, modelul lor despre origini este singurul consistent şi solid din punct de vedere ştiinţific. Ca apologeţi ai creaţiei, ei îşi aşază liniile de bătaie nu numai către evoluţia biologică, ci'către orice alt produs al filosofiei evoluţioniste din domeniul ştiinţei, începând cu scenariul uniformist al „miliardelor de ani". Dacă acest scenariu ar fi adevărat, însăşi ideea de Dumnezeu Creator care vreme de miliarde de ani a „înlocuit mereu speciile dispărute cu noi specii"[725], începe să semene cu slaba, palida şi „trudnica" divinitate a „emergentei creative" a lui Wilber. Dacă ar fi existat cu adevărat miliardele de ani de moarte animală şi milioanele de ani ai „humanoizilor" înainte de apariţia omului, atunci tot înţelesul bunătăţii lumii întâi-zidite, al morţii ce a venit'în lume ca urmare a păcatului omenesc şi al mântuirii lumii de către Hristos se întunecă, de nu chiar piere cu totul. Pe de altă parte, dacă, aşa cum susţine Biblia şi creationiştii biblici, Dumnezeu 1-a făcut pe om la începutul lumii, dacă Hristos a spus adevărul când zicea că *„dintru începutul zidirii* Dumnezeu i-a făcut parte bărbătească şi femeiască", dacă întregul univers este cu adevărat făcut pentru om şi el 1-a locuit pe toată durata sa, dacă noi astăzi ne putem stabili strămoşii până la întâiul bărbat şi întâia femeie, făcuţi direct de mâna lui Dumnezeu la obârşia lumii, doar cu câteva mii de ani înurmă - atunci, cu adevărat, *cât de aproape este Dumnezeu* ! Cât de crucial devine răstimpul vieţii omului, cât de imediată hotărârea sa pentru veşnicie ! Ce mult preţ are viata noastră, şi ce mult preţ trebuie să avem noi, în mâinile unui Dumnezeu Atotputernic care a adus toate lucrurile întru fiinţare, *pentru noi,* în Şase Zile ! Chiar după ce omul a adus moartea în

[726] Hugh Ross, „Genesis One, Dinosaurs, and Cavemen", *op. cit.*

lume prin îndepărtarea de Ziditorul său, Ziditorul a venit şi a luat osânda morţii asupra Sa, din dragoste pentru preţioasa lui făptură, omul.

Pe temelia intransigentei credinţe creştine în creaţie şi mântuire, Sfinţii Părinţi încep să ridice înţelegerea noastră la trepte încă mai înalte, răspân dind lumina vederii dumnezeieşti *(theoria)* asupra de Dumnezeu insuflatei cărti a Facerii. Niciunde în lume nu există atâta bogăţie de cunoaştere teolo gică asupra obârşiei lumii şi a omului decât în scrierile Sfinţilor Părinţi, care şi ei se întemeiază pe singura istorisire fără greş despre facerea lumii'care a fost cunoscută vreodată. Având călăuze pe Sfinţii Părinţi, nici un creştin or todox conştient nu poate avea vreodată îndoieli sau nelămuriri despre aceas tă obârşie, fiindcă Sfinţii Părinţi ne dau cea mai precisă expunere teologică - pe cât poate cuprinde mintea omenească - despre felul cum a luat flintă omul şi întreaga lume. f , v.v,:.;

Prin teologia patristică suntem ocrotiţi de mincinoasa îndumnezeire a omului şi a zidirii ce străbate de-a lungul filosofi» păgâne şi neopăgâne. Suntem ocrotiţi de gândul deşert că ne putem contopi cu vagul şi fără de nume Absolut Transpersonal şi de exaltarea într-o falsă mistică a naturii şi adorare a pământului, fiindu-ne dat să pătrundem în ceva mult mai slăvit. Prin scrierile Părinţilor, minţile şi inimile noastre sunt înălţate la cunoaşterea adevăratului Dumnezeu, viu, personal, mai aproape de noi decât propria răsuflare, Care liber şi fără vreo necesitate *ne-a voit* întru existentă din nimic, Care prin fire este cu totul „altul" decât zidirea Sa, fiind totuşi Cel ce susţine şi păstrează toată zidirea în fiece clipă prin harul Său cel nezidit (sau energiile Sale), pătrunzând toate lucrurile fără amestec cu ele.[727] Deşi ştim că nu suntem Dumnezeu sau o parte a Lui, aflăm că Dumnezeul nostru cel viu ne cheamă întru apropiată împărtăşire de El prin participarea la viata harului Său, ca să ne facem fii şi fiice lui Dumnezeu, nu prin fire şi naştere (precum Hristos, Fiul cel unul-născut al lui Dumnezeu), ci prin har şi înfiere. Suntem chemaţi nu la mincinoasa slavă pe care a căutat-o satana cândva, fiind astfel aruncat'în iad, ci la adevărata stăpânire, ca să ne facem *fii ai lui Dumnezeu* (Cf In. 1, 12), ceea ce ne înaltă la cer.

Prin Sfinţii Părinţi zărim deplina măreţie a omului aşa cum a fost zidit întru început: ceea ce Sfânta Scriptură numeşte „chipul lui Dumnezeu" în om. Adevăratul Dumnezeu al creştinilor este aşa de negrăit întru puterea şi măreţia Sa, încât chiar *chipul* Său din om - deşi nu e nimic fată de Firea Dumnezeiască - e totuşi mai măreţ decât palidul „Dumnezeu" al evoluţiei teiste sau al „emergentei creative". '

în sfârşit, prin Sfânta Scriptură luminată de Sfinţii Părinţi vedem zidirea într-o nouă lumină, aşa cum este ea cu adevărat. Vedem un pământ tânăr, zi-

[727] Cf. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* 1, 14; Vladimir Lossky, *TheMystical Theolozy ofihe EasternChurch,ed.cit.,v.W.*

dit special pentru om, şi totuşi supus decăderii pentru păcatul omului. Chiar în mijlocul decăderii şi stricăciunii, prin lumina contemplaţiei creştine, putem întrezări sclipiri ale lumii aşa cum a fost ea zidită întru început şi cum ar fi trebuit să fie şi putem vedea nenumăratele făpturi zidite ca „raţiuni" *(logoi)* chemate întru fiinţare de voia lui Dumnezeu, „suspinând" în aşteptarea izbăvirii noastre, când lumea va fi zidită din nou, când însăşi firea materiei se va schimba şi când, prin puterea învierii lui Hristos, noi înşine ne vom ridica cu trupuri înviate[728]

>;

12. Starea Ortodoxiei de azi

lată deci concepţia patristică despre *Cartea Facerii* şi zidirea lumii. Atât de limpede este mărturia Sfinţilor Părinţi, încât nu putem decât să deplângem faptul că până astăzi reprezentanţii ortodocşi oficiali din America continuă să dea la iveală articole ce exprimă acceptarea evoluţiei „într-o oarecare formă". Prin această acceptare şi prin dorinţa lor de a alegoriza istorisirea *Facerii* despre zidirea lumii şi despre Eden ei se arată deja mai mult decât doritori să se conformeze cerinţelor minime pe care, conform lui Ken Wilber, ar trebui să le adopte creştinii spre a fi incluşi în viitoarea integrare a ştiinţei cu religia. Dar adevăraţii creştini ortodocşi, privind în oglindă recomandările lui Wilber, pot vedea exact ce *nu* trebuie să facă, astfel încât să nu fie însumaţi filosofi» viitorului Antihrist. Dacă, aşa cum susţine Părintele Serafim, evolutionismul este cheia filosofiei lui Antihrist, atunci concepţia patristică ortodoxă despre *Cartea Facerii,* creaţie şi întâiul om este cheia rămânerii în afara filosofiei infernale şi în inima adevăratului creştinism.

Creştinii ortodocşi binecinstitori din ţările ce au fost în mod tradiţional ortodoxe, au crezut întotdeauna în învăţătura scriptural-patristică despre facerea lumii - sau, cel puţin, au dorit întotdeauna să creadă, dar au fost lăsaţi fără arme apologetice împotriva atacului evoluţionist modern. Acum, în sfârşit, sunt înzestraţi cu asemenea arme. Recenta publicare (1999) la Moscova a cărţii diaconului Daniil Sisoev *Letopiseţul începuturilor (Letopis naciala)* este un semn foarte bun pentru viitor. Publicată cu blagoslovenia Patriarhului Alexei al H-lea al Moscovei şi al întregii Rusii - întâi-stătătorul celei mai mari Biserici Ortodoxe din lume - cartea prezintă onest şi fără ocolişuri învăţătura patristică despre *Cartea Facerii.* Autorul ajunge la exact aceleaşi concluzii ca şi Părintele Serafim în privinţa celor Şase Zile, a Raiului, vârstei pământului, Potopului universal etc, pur'şi simplu fiindcă tradiţia ortodoxă este cât se poate de limpede în legătură cu aceste lucruri. Numai aceia

[728] Cf. Vladimir Lossky, *The Mystical Theology ofthe Eastern Church, ed. cit.,'pp.* 98-99.

care au telul nemărturisit de a împăca Ortodoxia cu o filosofie străină ar putea ajunge la alte concluzii.

Asemeni Părintelui Serafim, Diaconul Daniil citează pe larg din *Biblie* şi din Sfinţii Părinţi şi, în locurile unde învăţătura scriptural-patristică nu se potriveşte cu presupunerile moderne evoluţioniste şi uniformiste, el apără credinţa cu dovezile adunate de savanţii creationişti, în primul rând de Dr. Henry Morris.[729]

Prin publicarea unor asemenea cărti în tănle ortodoxe,[730] creştinii ortodocşi sunt pregătiţi să se desprindă complet, nu numai de evoluţia darwinis-tă, ci de însăşi esenţa filosofiei evoluţioniste cu toate ramificaţiile ei distructive. Cu harul lui Dumnezeu, mincinoasa „«creştinătate» (şi «ortodoxie») a viitorului" nu va fi universală. Până la sfârşitul lumii vor exista încă oameni care să urmeze Tatălui-Dumnezeu de acum două mii de ani, de azi şi dintot-deauna. Contra-adevărul va trece, pe când Adevărul lui Hristos, aşa cum ne-a făgăduit, nu va trece.

în altarul mănăstirii sale, Părintele Serafim a fost văzut odată plângând înaintea Sfintei Mese. Când tovarăşul său întru nevointa călugărească 1-a întrebat ce s-a întâmplat, Părintele Serafim a răspuns: „Adevărul se împuţinează", însoţitorului său i s-a părut un lucru deosebit faptul că se ruga şi plângea pentru aceasta. Dar apoi a înţeles: Adevărul pe care Părintele Serafim îl căutase cândva cu atâta disperare şi pe care în sfârşit îl găsise nu era o idee abstractă, ci mai degrabă o Persoană: Dumnezeul-Om Iisus Hristos. Părintele Serafim plângea deoarece credinţa în acest Adevăr se împuţina, iar alternativa sa ireconciliabilă - credinţa în lume şi religia sinelui - se făcea tot mai puternică.

însuşi Hristos a spus: *Când Fiul Omului se va întoarce, oare va mai afla credinţă pe pământ ?* Slujitorul Său, Părintele Serafim, şi-a petrecut viata apărând Adevărul, astfel încât să mai existe credinţă în Hristos, astfel încât să mai existe urmaşi ai Săi care să nu fi căzut pradă modelor intelectuale lansate în aer de către duhul lumii acesteia.

Calea este extrem de îngustă, mult mai îngustă decât cred cei mai mulţi creştini. Părintele Serafim ne-a dat temelia credinţei în Hristos - învăţătura ortodoxă despre zidirea lumii şi omul întâi-zidit - astfel ca măcar „cei aleşi" să nu fie amăgiţi.

[729] Diaconul Daniil se referă frecvent la cartea lui Henry Morris, *The Biblicul Basis for Modern Science,* care a fost publicată în traducere rusească la St. Petersburg în 1995. ™ Priritre alte cărti apărute recent în Rusia, care apără învăţătura patristică despre creaţie, se numără *Ce spune ştiinţa despre facerea lumii* (Moscova, 1996) şi *Evoluţie sau stricăciune ?* (Moscova, 1997), ambele de Preotul Timothei Alferov. O importantă contribuţie a avut şi Anton Kosenko din Volgograd, Rusia, prin lunga sa scrisoare adresată redacţiei revistei *Pravoslavnaiajizni (Viata Ortodoxă),* voi. 49, nr. 12 (decembrie, 1999).

în lumina celor spuse până acum, disputa creatie/evolutie care face vâlvă acum în America poate fi privită ca un război duhovnicesc. Prin aruncarea în prim plan a chestiunii evoluţiei, alegerea pusă în fata omenirii devine din ce în ce mai limpede, pe măsură ce lumea se apropie de nimicire.

Vânturarea de care vorbea Hristos a şi început. Fie ca într-o zi, laolaltă cu Părintele Serafim şi Sfinţii Părinţi de dinaintea lui, să fim adunati în jitnitele cereşti de către Hristos, singurul întru Care este viata cea veşnică.'

<<•> *Ieromonahul Damaschin*

•>

V.-ttir: ii;;'.-

1 i '

despre ştiinţă, evoluţie şi filosofici creştinai

1. Nestricăciunea lumii. întâi-zidite

.... Cu deşertăciune grăiesc aceia care zic că Sfinţii Părinţi erau „naivi în ştiinţă" şi că pur şi simplu „nu ştiau" despre evoluţie (ca şi cum Duhul Sfânt ar fi ascuns această informaţie de Părinţii dumnezeieşte insuflaţi şi de Scripturi, şi ar fi dezvăluit-o doar'omului Luminilor din veacul al optsprezecelea şi urmaşilor săi recenţi!). Dimpotrivă, ştiau mult prea bine cele spuse în *Cartea Facerii.* Ştim deci că înainte de căderea lui Adam, acum vreo 7500 de ani, *nici o făptură nu cunoştea stricăciunea* [decăderea]; dar toate dovezile în favoarea „evoluţiei" tin tocmai de dovedirea stricăciunii care, chipurile, a avut loc înainte de „evoluţia omului" ! Mai e loc de îndoială când e vorba de a şti unde este adevărul ? Dacă ştiinţa descoperă că naşterea lui Hristos din Fecioară este în afara legilor naturii aşa cum le cunoaşte ea, totuşi noi, creştinii ortodocşi, credem în ea în mod absolut; în acelaşi fel, chiar dacă ştiinţa găseşte că făpturile nestricăcioase din prima perioadă a existentei lumii sunt',,imposibile" după legile naturii pe care le cunoaşte - noi *totuşi credem* la fel ca Biserica şi Sfinţii Părinţi.

Există un motiv anume pentru care ştiinţa nu poate înţelege această taină, motiv înfăţişat de Sfântul Simeon Noul Teolog în Omilia 38: „Cuvintele şi hotărârile lui Dumnezeu s-au făcut lege a firii. Deci şi osânda

> lui Dumnezeu, rostită de El ca urmare a neascultării întâiului Adam - adică osândirea la moarte şi stricăciune - s-a făcut lege a firii, veşnică şi neschimbătoare. Prin urmare, pentru a ridica această hotărâre, Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, s-a răstignit şi a murit, dându-se pe Sine ca jertfă de răscumpărare a omului din moarte."[732] Adică: legea naturii înainte de neascultarea lui Adam *este diferită de legea naturii care stăpâneşte acum, şi, prin urmare, este cu totul de necunoscut pentru ştiinţă...* Sigur este faptul că ştiinţa nu poate, pe temeiul observării unei creaţii ce este peste tot stricăcioasă şi muritoare, să facă nici cea mai mică deducţie despre creaţia nesupusă acestor legi. Ceea ce era înainte de

[731] Aceste fragmente din notele Părintelui Serafim au fost scrise în decursul mai multor ani. Secţiunile 1 şi 13 au fost scrise în 1974; restul nu pot fi datate precis. Titlurile secţiunilor 3 şi 9 au fost date de Părintele Serafim; restul titlurilor au fost adăugate de editor, (n. ed.)[712] Sf. Simeon Noul Teolog, *Omilia38.* c. ..-,*%:*• \s% 1 /: «oioT...f-i:B-

neascultarea lui Adam, şi ceea ce va fi după sfârşitul acestei lumi stricăcioa-se (când zidirea nu va fi nimicită, ci total *preschimbată) - este cu totul în afara sferei ştiinţei,* şi poate fi cunoscut doar prin teologia ortodoxă în acord cu descoperirea lui Dumnezeu făcută omenirii...

In acest punct, credinciosul ortodox sincer care este încurcat fiindcă i s-a predat „evoluţia" din copilărie şi nu se poate forţa să nu mai creadă în ea dintr-o dată -'va întreba: Nu ar fi totuşi cu putinţă să se „reinterpreteze" cumva nestricăciunea lui Adam şi a întâii zidiri, astfel încât să nu iasă prea mult în afara modei ideilor contemporane ? Răspunsul este: Dacă doreşti să „reinterpretezi" starea de dinainte de lumea stricăcioasă şi căzută pe care o cunoaştem - atunci trebuie de asemenea să „reinterpretezi" starea de după această lume căzută, fericirea cerească viitoare, căci cele două corespund, deosebindu-se doar, cum a arătat Sfântul Simeon în lungul pasaj citat anterior, prin aceea că starea viitoare a lumii va fi pe deplin duhovnicească, corespunzând „trupului duhovnicesc" al oamenilor ce vor sălăşlui în ea, iar nestricăciunea ei nu se va mai putea pierde vreodată. Oare noi, creştinii ortodocşi, credem că vom fi *cu adevărat* nemuritori şi nestricăcioşi în viata viitoare - desigur, dacă Dumnezeu ne va număra între cei mântuiţi - sau numai metaforic şi alegoric ? Dacă credem şi gândim aşa cum fac Sfinţii Părinţi, atunci nestricăciunea noastră viitoare va fi *reală,* la fel cum era cea a zidirii şi a lui Adam înainte de neascultarea sa.

Este o deşertăciune să ne imaginăm că suntem mai „sofisticaţi" decât Sfinţii Părinţi, că suntem făcuţi aşa de înţelepţi de către moderna „luminare" şi ştiinţă, încât ştim mai bine decât ei cum să citim şi să tâlcuim Scripturile dumnezeieşte insuflate (cum zice Sfântul Vasile, socotindu-ne pe noi înşine „mai înţelepţi decât cuvintele Duhului" [733]). Superioritatea cunoaşterii moderne fată de cea a Sfinţilor Părinţi tine de un singur aspect, aflat chiar la începutul ierarhiei cunoaşterii: cantitatea de fapte ştiinţifice ce ne sunt accesibile în prezent (dar nu tot ce se numeşte „fapt ştiinţific" chiar este !); în toate celelalte privinţe cunoaşterea noastră e inferioară cunoaşterii lor. Ei ştiau mult mai bine decât savanţii şi filosofii de azi locul cunoaşterii ştiinţifice în întregul ierarhiei cunoaşterii; şi au văzut limpede că tâlcuirea cuvenită a *Facerii* este sarcina teologiei, nu a ştiinţei, fiind înlesnită nu de către cunoaşterea faptelor ştiinţifice la zi, ci mai degrabă de înaintarea în viata şi înţelegerea duhovnicească. Iată adevăratul motiv pentru care învăţătura despre facerea lumii este înfăţişată cel mai limpede tocmai în scrierile'unui Părinte precum Sfântul Simeon Noul Teolog, care a atins culmile vieţii duhovniceşti, ldeea că noi cei de azi, „luminaţi" de ştiinţă, putem înţelege *Facerea* mai bine decât Sfinţii Părinţi este ea însăşi rezultatul filosofiei evoluţioniste pe care în principiu fiecare dintre noi o susţine aproape inconştient... '

[733] Sf Vasile cel Mre, *Hxmrm-on9,* 1, *ed cit,* p. 171. * >*:-,u s : '-u-mm*>, • ■■„„•<-

Deci întreaga structură a ideilor şi filosofici evoluţioniste referitoare la presupusa zidire stricăcioasă de dinainte de Adam se vădeşte a fi o poveste bine ticluită, asemeni celor pe care anticii le aveau despre „zeii" lor, respinse atât de bine de Părinţii purtători de Dumnezeu din primele veacuri creştine... Dacă se recunoaşte că lumea era nestricăcioasă înainte de neascultarea lui Adam, dispare şi nevoia evolutioniştilor pentru „milioanele de ani": atunci nu mai există fosile, nici specii dispărute, nici „supravieţuirea celui mai bine dotat" [înainte de căderea omului].

2. Ştiinţa şi problema nestricăciunii

Ştiinţa rămâne tăcută în fata văditelor minuni de nestricăciune din vremurile Noul Testament: Maica Domnului născând fără durere şi fără un tată (vezi în special troparul Născătoarei de la una din cântările Canonului Bobotezei); tot aşa şi învierea lui Hristos. în al doilea rând, fată de nestricăciunea sfintelor moaşte, ca şi fată de minunile lui Hristos şi ale Sfinţilor. *Rânduiala zidirii căzute este aici întreruptă de o lege mai înaltă* -tot aşa zidirea dinainte de cădere este de necunoscut, fiindcă atunci domnea o altă lege.[734]

3. Evoluţie şi „Religie Cosmică"

1. Una dintre principalele funcţii ideologico-religioase ale gândirii „evoluţioniste" este „lărgirea" concepţiilor mentale, fără a ataca neapărat ideile religioase în mod direct (deşi uneori se întâmplă şi aceasta), spre a face să fie imposibil ca omul să mai gândească în termeni religioşi „înguşti":

»" Sf. Varsanufie de la Optina (1845-1913) scrie în însemnările sale din chilie: „Unii oa meni, chiar vădit credincioşi în Dumnezeu, ca să nu mai vorbim de atei, spun, «Admit că legile firii au fost aşezate de Dumnezeu, aşa că nu pot crede că ele pot fi încălcate». Dum nezeu nu poate călca rânduiala pe care El însuşi a aşezat-o. Pe asemenea sofişti iscusiţi i-ai putea întreba: Nu e oare curios ? Este ca şi cum Dumnezeu şi omul ar exista pentru legile tale fireşti, iar nu legile firii pentru telurile lui Dumnezeu şi binele omului. Acesta e vechiul aluat al fariseilor, cărora li s-a dat un răspuns bine-meritat acum 1900 de ani: *Domn este şi al Sâmbetei Fiul omului* (Mat. 12, 8) ! Dumnezeul nostru e un Dumnezeu al rânduielii, şi călău zeşte lumea cu ajutorul legilor. Legile în sine şi de la sine nu săvârşesc nici o lucrare în fire. Ele doar orânduiesc şi cumpănesc puterile firii. în fire, în lumea văzută, lucrează felurite for te, şi cea mai joasă dintre ele se supune celei mai înalte: cea fizică se supune celei chimice, cea chimică celei organice, şi la sfârşit, toate împreună celei mai înalte decât toate, celei du hovniceşti. Fără intervenţia forţelor mai înalte, forţele cele mai joase ar lucra într-o rânduiala omogenă, neschimbabilă. Dar forţele mai înalte schimbă şi uneori opresc lucrarea celor mai joase. în această supunere a forţelor mai joase fată de cele mai înalte nu e schimbată nici una dintre forţele naturii. Astfel, de pildă, un doctor schimbă înaintarea bolii, un om schimbă fata pământului săpând canale, şi aşa mai departe. Oaie Dumnezeu nu poate face acelaşi lucru la o scară nemărginit mai mare ?" (Din cartea *Stareţul Varsanufie de la Optina,* în curs de apariţie la Frăţia Sf. Gherman.) (n. ed.) -

(a) Vârsta omului şi a universului este de miliarde, nu de mii de ani. Aceasta slăbeşte concepţia „realistă" despre Vechiului Testament, Adam, Patriarhi, Rai.

(b) Răstimpul vieţii omului devine mai puţin crucial. Mai devreme sau mai târziu devine cu neputinţă să se mai pună accent pe concepţia „îngustă" de spre răstimpul vieţii omului (şi pe hotărârea în favoarea veşniciei) dacă omul crede într-un univers „larg, evolutiv", mai ales în ce priveşte creştinismul.

(c) Concepţia „largă" despre natura lucrurilor trebuie mai devreme sau mai târziu să cuprindă şi firea omului: dacă totul *îşi schimbă firea,* „evolu ează" din ceva către altceva - atunci de ce nu şi omul ? Toţi evolutioniştii gândesc astfel, iar creştinii care neagă acest lucru, dar acceptă restul teoriei evoluţioniste, îşi fură singuri căciula, fiind parţial „fundamentalişti", parţial „evoluţionist!".

2. Evolutionismul este o formă de gândire „totalitară"; ea încearcă să dea o perspectivă filosofico-religioasă pentru *întregul* vieţii. Teilhard de Chardin (citat cu deplină încuviinţare de către Theodosius Dobzhansky) afirmă: „Este oare evoluţia o teorie, un sistem sau o ipoteză ? Ea este mult mai mult - este un postulat general, dinaintea căruia toate teoriile, toate ipotezele, toate sistemele trebuie să se încline de aici înainte, şi căruia trebuie să i se conformeze spre a putea fi luate în considerare şi a fi veridice. Evoluţia e o lumină ce luminează toate faptele, o traiectorie pe care toate liniile de gân dire trebuie s-o urmeze. Iată ce este evoluţia" *(Concern,* primăvara, 1973).

Evoluţia nu este parţial adevărată sau falsă. Ea a apărut din - şi cere a fi acceptată ca - o *întreagă* filosofie despre lume şi viată. Ipoteza ştiinţifică este cu totul secundară.

3. Una din caracteristicile curentelor de gândire moderne este „universa lismul" - încercarea de a face o sinteză ce va include toate părerile „pârtia le": masonerie, ecumenism, heghelianism, bahai, unitarianism, unitatea tutu ror religiilor. Iată ce este filosofia „evoluţionistă" - o teorie „universală" ca re să explice orice, şi care să justifice orice lucru aşa cum este - o mântuire universală, o concepţie cosmică despre intrarea tuturor în armonia universală a lucrurilor aşa cum sunt ele.

4. Drept urmare, se descoperă o armonie între evoluţie (şi alte idei uni versaliste) şi scriitorii „mistici" din trecut, şi în special se încearcă să se ara te armonia dintre teilhardism şi tradiţia „mistică" ortodoxă, citându-se Sfân tul Simeon Noul Teolog, Sfântul Isaac Şirul etc. Cei ce nu se ridică la înăl timile mistice, universaliste, sunt excluşi ca fiind „legalişti", „moralişti", în-guşti etc. Dar în acest mod armonia tradiţiei ortodoxe este nimicită: o parte e întoarsă împotriva alteia, spre a face ca ortodoxia să se conformeze armoniei ideilor universaliste moderne.

Lucrul acesta e *în deplin acord cu trufia ideilor „ moderne ":* noi ştim mai bine decât cei vechi; numai gândirea *cea mai înaltă* a trecutului se poate

compara cu gândirea noastră. Dar este un lucru vădit potrivnic Sfinţilor Părinţi, care avertizează împotriva prea marii înălţări, a nerecunoaşterii mândriei şi a patimilor ascunse. îndeosebi vremea noastră este cea mai puţin potrivită răspândirii şi popularizării ideilor „mistice" şi scriitorilor „mistici", ca şi expunerii lor în văzul lumii. Este cu mult mai bine să ne smerim, să-i cinstim pe aceşti scriitori cu trăiri înalte, dar să nu socotim că le putem înţelege. Scrierile lui Theofan Zăvorâtul sunt cele mai potrivite stării noastre.

4. „Mistica" lui Teilhardde Chardin • u "

< Poţi fi mişcat de intenţia lui Teilhard de Chardin de a împăca ştiinţa cu creştinismul, care în vremea lui vorbeau două limbi diferite. Fără îndoială, tot ceea ce este adevărat în ştiinţă nu intră în conflict cu adevărul ortodox, iar un creştin râvnitor poate fi un autentic savant. Dar falsele teorii, fanteziile şi părerile personale greşite nu pot sluji drept temelie unei adevărate concepţii despre lume, fie că vin dinspre ştiinţă sau dinspre religie. Teilhard de Chardin a rezolvat dihotomia dintre ştiinţă şi creştinism aruncând între ele un vag „misticism"; astfel el nu a fost credincios nici ştiinţei autentice, nici religiei autentice, ci pur şi simplu a inventat o nouă şi falsă învăţătură proprie foarte atrăgătoare, fiindcă e în acord cu curentele „mistice" şi „universaliste" ale vremurilor noastre. Dar pentru gândirea serioasă, pentru adevăr, învăţătura lui este doar încă una dintre gravele erori ale vremii noastre, şi încă una foarte rodnică pentru concepţia lumii unificate a omenirii din urmă. El este unul dintre înainte-mergătorii lui Antihrist.

5. Evoluţia este exact opusul creştinismului '.'-<•'■'

întreaga filosofie evoluţionistă ce-i prinde astăzi pe oameni îi face să creadă, adesea inconştient,'într-o concepţie despre creaţie şi viată ce este exact opusul învăţăturii creştine: simplul devine complex! sălbăticia „evoluează" spre civilizaţie, nedesăvârşitul face să apară desăvârşirea, „progresul" etc. în concepţia Ortodoxiei, ceea ce este desăvârşit cade în nedesăvârşire (Raiul, în lumea căzută; şi chiar istoric, Sfinţii Părinţi observă căderea omenirii în general, până la venirea lui Hristos - cf. Sfântul Simeon Noul Teolog şi Sfântul Grigorie al Nyssei), iar omul din zilele de pe urmă va fi mult mai jos duhovniceşte decât în Biserica primară (cf. prorocia Sfântului Nil Izvorâ-torul de Mir şi a Sfântului Nifon al Constantiei);[735] nestricăciunea şi nemuri-

[715] Sf. Nil Izvorâtorul de Mir (t 1651), arătându-se după moarte călugărului căzut Theofan din Muntele Athos, în anul 1817, aprorocit despre starea omenirii în vremurile din urmă: ..Lumea din vremea aceea se va schimba şi se va face de nerecunoscut. Când se va apropia vremea venirii lui Antihrist, se va întuneca mintea omului din vremea aceea de patimile cele trupeşti ale curviei şi foarte mult se va înmulţi necredinţa şi fărădelegea. Atunci lumea va

rea preced stricăciunea şi moartea. Desăvârşirea şi nemurirea veacului viitor (cerul) nu sunt o *dezvoltare* sau o „evoluţie" din lumea prezentă (cum ar zice Teilhard de Chardin; de fapt, hiliasmul este o consecinţă aproape inevitabilă a evoluţiei), ci o preschimbarea ei din temelii.

Scopul principal al „filosofiei evoluţioniste" este răsturnarea perspectivei creştine, întemeiate pe Dumnezeu Care face totul precum voieşte El, punând în locul ei ceva mai „pe înţelesul" omului căzut - raţionalism, umanism. Iată de ce „evoluţia" a fost dezvoltată treptat de filosofia modernă agnostică, atee şi deistă,' înainte de a se găsi măcar o dovadă „ştiinţifică". Perspectiva creş-tin-ortodoxă (Raiul, scurtimea [timpului acordat] lumii acesteia etc.) este *o perspectivă cu totul nouă* pentru cei prostiţi de moderna filosofie „lumi-nistă", al cărei produs-cheie este evoluţia. j j i ; S i n -v .•■ *rm.* I ˙aţMi.

6. De ce nu trebuie să rămână creştinii ortodocşi indiferenţi faţă de evoluţie

Unii spun: creştinii ortodocşi nu trebuie să dea atenţie „evoluţiei" - fiind că este „ştiinţă" şi nu are nimic de-a face cu teologia. Dacă evoluţia e predată în şcoli, atitudinea noastră trebuie să fie una de indiferentă: Dumnezeu putea să-I facă pe om în orice fel voia El, tradiţia noastră nu ne spune cum, şi nu ne dă nici o învăţătură pe care să o opunem'evoluţiei. •"•.■■

Argumentul este'fals, fiindcă:

1. Sfântul Petru spune: *Fiţi gata pururea spre răspuns la tot cel ce vă întreabă pre voi cuvânt pentru nădejdea cea dintru voi* (1 Petru 3, 15). Problema evoluţiei vine în atingere cu credinţa creştină, îndeosebi în ceea ce priveşte facerea lumii şi firea omului. Chiar dacă argumentele duşmanilor creştinismului sunt foarte ridicole, conştiinţa ne cere să le dăm un răspuns, atât

deveni de nerecunoscut, schimbându-se fetele oamenilor, şi nu vei mai cunoaşte fetele bărbaţilor de ale femeilor pentru nerușinata îmbrăcăminte și a părului din cap. Oamenii'din vremea aceea se vor purta iară cuviinţă, fiind sălbătici şi cruzi ca nişte fiare, din cauza ispitelor lui Antihrist. Nu vor da respect părinţilor şi celor mai bătrâni, dragostea va pieri. [...] Atunci vor schimba obiceiurile şi predania creştinilor şi a Bisericii. Cuviinţa şi curăţia vor pieri de la oameni şi va stăpâni fărădelegea. Minciuna şi iubirea de arginti va ajunge la cele mai mari trepte. [...] Curviile, preacurviile, sodomiile, hoţiile, omorurile vor fi pe toate drumurile în vremea aceea. [...] Bisericile lui Dumnezeu se vor lipsi de preoţi credincioşi şi evlavioşi." Vezi de asemenea prorociile Sfântului Nil despre decăderea vieţii monahale ortodoxe în *The Orthodox Word,* nr. 21 (1968), pp. 143-49.

Prorocia Sfântului Nifon, Episcopul Constantiei Ciprului (sec. al IV-lea), spune astfel: „Până la sfârşitul veacului acestuia nu vor lipsi nici prorocii Domnului Dumnezeu, şi nici slugile diavolului. Dar în vremurile din urmă, cei ce vor sluji cu adevărat lui Dumnezeu vor reuşi să se tăinuiască de oameni şi nu vor făptui printre ei semne şi minuni, ca în timpurile noastre, ci vor merge pe calea faptelor şi a smereniei, iar în împărăţia Cerească vor fi mai mari decât Părinţii ce s-au proslăvit prin semne. Căci în acea vreme nimeni nu va face minuni în fata oamenilor, care să-i aprindă, insuflându-le dorinţanevointelor ascetice. [...] Mulţi, aflându-seîn neştiinţă, vor cădea în prăpastie, abătându-se întru lăţimea căii largi şi întinse" (citată în Serafim Rose, *Ortodoxia şi religia viitorului,* Mănăstirea Slătioara, 1996, p. 195).

spre folosul lor (căci şi ei sunt suflete vii, ale căror rătăciri îi tin departe de Dumnezeu), cât şi pentru că există suflete simple ce pot fi îndepărtate de Dumnezeu prin argumente ridicole. Pentru cosmonautul sovietic care „1-a căutat pe Dumnezeu" în spaţiu şi credea că nereuşita lui de a-L găsi dovedeşte inexistenta lui Dumnezeu - răspunsul nostru este limpede: noi, creştinii, avem o învăţătură care ne spune dacă Dumnezeu se află „în cer" sau nu, iar argumentul ateu menţionat (luat în serios de unele suflete simple) este uşor de combătut, prezentând adevărata învăţătură despre Dumnezeu cel Care, după cuvintele Sfântului Ioan Damaschin,'este:

> „fără de început, fără de sfârşit, veşnic, pururea fiitor, nezidit, neschimbat, neprefăcut, simplu, necompus, netrupesc, nevăzut, nepipăit, necircum-scris, infinit, incomprehensibil, necuprins, neînchipuit, bun, drept, Făcătorul tuturor zidirilor, atotputernic, atotstăpânitor, atoatevăzător, atoatepur-tător de grijă, smgur-stăpâmtor şi judecător al tuturor."[7^] 2. Mulţi creştini ortodocşi nu sunt doar „indiferenţi" fată de evoluţie; ei o acceptă pe fată, neştiind că prin aceasta acceptă doctrina latină scolastică despre facerea lumii şi omul întâi-zidit, total opusă învăţăturii creştin-ortodoxe înfăţişate clar mai ales de Sfinţii Părinţi cu cea mai înaltă viată duhovnicească. 3. în general, problema „evoluţiei" şi'„creaţiei", după atâtea argumente vane aduse de ambele părţi, a'ajuns acum atât de confuză, încât chiar mulţi creştini ortodocşi foarte conştienţi nu au o viziune coerentă asupra subiectului; şi foarte putini sunt aceia care cunosc învăţătura patristică despre tâlcui-rea textului Facerii, cu-atât mai mult cu cât puţine din lucrările patristice despre Facere se pot găsi în limba engleză sau în alte limbi apusene.

7. Paleontologia şi „ Ortodoxia turnului de fildeş"

Paleontologia e o ştiinţă imprecisă şi foarte preocupată de aspectul exterior. Iar evolutionismul *nu* provine din paleontologie - ci este o filosofie acceptată de mulţi paleontologi.

Paleontologia şi teologia nu sunt două sfere total independente - aceasta e o idee rationalistă modernă. Ele sunt niveluri diferite care uneori se suprapun. *Iar filosofici* ce stă la temelia celor două [adică a teologiei ortodoxe şi a paleontologiei evoluţioniste] este radical diferită: omul *căzut* din starea îngerească în opoziţie cu omul *ridicându-se* din sălbăticie. Nu poţi susţine în mod serios *ambele* idei simultan.

Ideea că paleontologia poate crede orice doreşte, iar creştinismul ortodox nu e afectat - aceasta e o mentalitate de struţ, ce face din Ortodoxie fie un basm, fie ceva aflat foarte departe de viată. Dimpotrivă, Ortodoxia se loveşte adeseori de problemele de fiecare zi; iar în lipsa unei

"' Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* \ 2, *ed. cit.,* p. 16.

filosofii ortodoxe care să aplice revelaţia dumnezeiască vieţii înseamnă că suntem slăbănogiti pentru viata obişnuită. Este o *Ortodoxie a turnului de fildeş,* nu Ortodoxia reală.

Trebuie să fim precişi în privinţa „ştiinţei". Mulţi *presupun* că „ştiinţa" ştie ce spune. *Dar nu există ceva care să se numească* „ştiinţă" - există diferite „ştiinţe", fiecare cu un nivel foarte diferit de acurateţe 'şi precizie. Paleontologia e una dintre cele mai puţin precise ştiinţe, cerând multă intuiţie spre a acoperi marile lacune de timp şi de cunoştinţe.[737] Toate ştiinţele legate de „dovedirea" evoluţiei sunt imprecise - preistoria, paleontologia, geologia. Ştiinţele cele mai precise, chemate ca martore care să „dovedească" evoluţia -embriologia, genetica etc. - aduc cel mult mărturie *împotriva* evoluţiei.[738] '

8. Omul este calitativ diferit de animale -.....".■ n.

Conform evolutionişti1or, Adam s-a născut din împerecherea trupească a două creaturi ne-umane. Acesta e un „fiu al lui Dumnezeu" ? !

Spre a împăca evoluţia cu învăţătura ortodoxă, trebuie să spui fie că:

(1) Deosebirea între om şi animale este mai curând *cantitativă* decât calitativă: o ultimă mutaţie neînsemnată a produs omul. Acest lucru e urâciune pentru teologie, care'susţine: chipul lui Dumnezeu este calitativ diferit de animale - nici un animal nu e „aproape om".

Sau că (2) Adam s-a născut animal şi a devenit om numai printr-o minune a „insuriării" lui Dumnezeu. Lucrul acesta este urâciune pentru ştiinţă, ce încearcă să explice totul prin legi naturale, respingând explicaţiile miraculoase.

9. Ideea romano-catolică despre starea lui Adam (după Părintele Mihai! Pomazanski)

în concepţia romano-catolică, rezultatul căderii este pierderea de către om a unei stări *suprafireşti* date de harul lui Dumnezeu (nu este pierderea stării *sale fireşti,* ca în teologia ortodoxă), după care omul rămâne în starea sa *fireasca". Firea* sa nu e vătămată, ci numai adusă în neorânduială - trupul precumpănind asupra duhului ..... j i , ..., , ...

[737] în altenote Părintele Serafim observă: „Cu cât e mai precisão ştiinţă (de ex. genetica), cu atât dovezile [în favoarea evoluţiei] sunt mai puţin convingătoare; cu cât e mai puţin precisă (de ex. paleontologia, arheologia,'preistoria), cu atât e mai îndrăzneaţă speculaţia în detrimentul faptelor." Phillip E. Johnson, comentând cartea lui Michael H. Brown, *The Search for Eve* (1990), notează: „Cărţile arată dispreţul pe care specialiştii în biologie moleculară «de calibru greu» îl au fată de mai «uşorii» paleontologi ce îşi întemeiază teoriile despre evoluţia

Michael Behe, *Darwin's Black Box* în ce priveşte critica teoriei evoluţioniste pe baza celor mai recente descoperiri din „ştiinţa grea" a biochimiei. (n. ed.) > '

(Rătăcirea protestantă e puţin diferită: conform lui Luther şi Calvin, firea omenească s-a făcut *cu totul 'stricăcioasă* prin cădere şi nu mai poate face nimic ca să se ajute singură.)

Augustin, combătând pelagianismul, a căzut în greşeala opusă, afirmând că la omul căzut libertatea de a face binele a fost cu totul nimicită; harul lui Dumnezeu este totul (cf. Protestantism).

Deci catolicismul subestimează firea omului de dinainte de cădere şi firea sa de după cădere (ajungând astfel în opoziţie cu Sfântul Ioan Cassian). Aceeaşi greşeală a apărut apoi la Varlaam, care subestima starea vederii dumnezeieşti accesibile omului în viata aceasta, opunându-se astfel Sfântului Grigorie Palama.

Măreţia omului, ca şi obârşia şi destinul său, nu sunt înţelese de către latini - ei îl fac prea mic, evident fiindcă măsoară totul cu măsura *lumii acesteia.* Teologia lor vine de la înţelepciunea omenească, nu din descoperirea dumnezeiască şi din vederea dumnezeiască.

moţi) . . . OL.fi-.r-- ., '.-.., *]0. Citirea arhiveifosilifere*

Evolutionistii (de ex. Dobzhansky) spun că dacă evoluţia nu e adevărată, atunci Dumnezeu „1-a tras pe sfoară" pe om cu fosile etc. Dar nu este aşa - căci evolutionistii *citesc în* fosile propriile credinţe religioase şi filosofice. însă, într-adevăr, dacă evoluţia ar fi *adevărată,* atunci Dumnezeu i-a „tras pe sfoară" pe cei ce au scris Sfânta Scriptură şi pe Sfinţii Părinţi care au tâlcuit-o ! ,: ;r,

11. Un „complex de inferioritate"printre creştini

Prestigiul ştiinţei a produs un „complex de inferioritate" creştinilor. Ştiinţa produce „rezultate" ca urmare a ceea ce nimeni nu tăgăduieşte că este cunoaştere reală; dar acest lucru a produs în general o atmosferă de veneraţie superstiţioasă în jurul sentinţelor date de „ştiinţă" (sau, mai curând, de oamenii de ştiinţă) în multe lucruri pe care nu e competentă să le judece. Şi astfel, de exemplu, când ştiinţa atinge lucrurile pomenite în Scriptură, credincioşii sunt mult prea grăbiţi să dea înapoi şi să-şi apere comorile spunând că sunt „metafore" sau nu înseamnă *literal* ceea ce spun. Lucrul acesta nu e niciunde mai limpede decât în primele capitole ale *Facerii,* pe care asemenea credincioşi se reped să le interpreteze într-un mod acceptabil ultimei „păreri ştiinţifice".

K, *12. Cum putem fi atât de neghiobi şi naivi ?*
m

Oare noi, cei din Apus, trebuie să avem o psihologie de imigranţi naivi - cântând la slujbe şi citind din Scriptură că genealogia omenirii începe cu Adam, care a fost [fiu] *al lui Dumnezeu* (Luca 3, 38), şi „în realitate"

crezând că au existat epoci nenumărate ale neanderthalienilor, omului de Java etc, înainte de Adam ? Cum putem fi atât de neghiobi şi naivi, încât să nu vedem că dacă rămânem fără grai în fata înţelepciunii „ştiinţifice" a lumii acesteia, concepţia noastră despre om şi zidire nu mai are nici un înţeles, fiind doar un fel de basm - în care au crezut toţi Sfinţii Părinţi, dar noi ştim mai bine ! Deci ştiinţa ne învaţă „teologia ortodoxă" - iar noi, fiind în aşa măsură fascinaţi de ideile apusene moderne, cădem în plasa ei!

13. Cronologia Vechiului Testament

Vremea scursă de la Adam până în ziua de azi nu depăşeşte 7500 de ani, lucru nepus la îndoială niciodată de către Sfinţii Părinţi. Sfântul Ioan Gură de Aur spune limpede că Hristos „a deschis nouă astăzi Raiul, ce rămăsese închis vreme de vreo 5000 de am"[739]. Iar Sfântul Isaac Sirul: înainte de Hristos, „vreme de cinci mii cinci sute şi câţiva ani, Dumnezeu 1-a lăsat pe Adam (adică pe om) să trudească pe pământ."[740] [...] Dar de ce să-i mai citäm în mod inutil pe Părinţi, care spun cu toţii acelaşi lucru, când orice creştin ortodox nu are decât să se uite în orice calendar ortodox spre a descoperi că suntem „în anul 7482 de la Facerea Lumii", după cronologia ce a ajuns până la noi din vremurile cele mai timpurii ale creştinismului. (Părinţii, în treacăt fie spus, erau foarte conştienţi de discrepanta de câteva sute' de ani dintre cronologia Vechiului Testament grecesc şi a celui ebraic, lucru care nu îi stânjenea; ei nu despicau firul în patru în privinţa anilor şi nu-şi făceau griji în privinţa calendarului standard, ca el să fie precis „până la ultimul an"; este suficient să ştim că, dincolo de orice îndoială, este vorba de câteva mii de ani, ce cuprind răstimpul vieţii unor oameni anume, şi că cronologia nu poate fi în nici un caz interpretată ca însemnând milioane de ani sau întregi epoci şi rase de oameni.)

14. Dovada care lipseşte

Toate încercările de a împăca evoluţia şi creştinismul sunt artificiale:

1.Teoria Zilelor-epoci [adică cele Şase Zile sunt de fapt perioade de milioane sau miliarde de am];[741]

[79] Sf. Ioan Gură de Aur, Omilia „Despre Cruce şi despre Tâlhar" 1, 2. [w] Sf. Isaac Şirul, *Cuvinte despre nevointă.*

[n] Prima versiune a teoriei Zilelor-epoci a fost popularizată de pietrarul scoţian Hugh Miller în *Mărturia rocilor* (1857). De fapt, cartea a fost publicată postum, întrucât Miller s-a împuşcat, într-un acces de depresie, în Ajunul Crăciunului, 1856. Astăzi teoria Zilelor-epoci e asociată atât cu „evoluţia teistă" cât şi cu „creationismul pământului vechi/creationismul progresivist". Pentru critica acestei teorii vezi cărţile lui Henry Morris, *The Biblicul Basisfor Modern Science, ed. cit,* pp. 117-121, şi *Defendig the Faith, ed. cit,* pp. 75-78, 215-220; cartea *Creation and Time: A Report on the Progressive Creationist Book by Hugh Ross,* de

ANEXA[2] p[ro]

intervalului [adică a existentei unui interval de miliarde de am intre Facere 1,1 şi Facere 1, J^ tost

3 .Trupul lui Adam a evoluat, iar apoi a fost creat sufletul sau i s-a dat harul. formul

n punct de vedere ortodox.[742] Prima versiune.

Dovada care lipseşte este a teoriei mărturia patristica. Principalul intervalul scop al cărţii de fată este ul a fost prezentarea acesteia - ca o P°populariz adăugire la dovezile înf* ™ favoarea „modelului" xhomaf creationist. Chalmers

întemeie torul Bisericii Libere din Scoţia. începând din 1909, ea a fost însușită oficial în notele populare i ediţii Scofiel'd Referenc e Bible. Cea mai amănunt ită critică a teoriei intervalul '■■■'- ui se află în cartea *Unforme d and Unfdled* de Weston W. Fields. Teoria intervalul ui este tratată pe larg şi de Henry Morris în *The Biblicul Basis for Modern Science, ed. cit,* pp. 121-125, şi în .„ih *Defendin*

Mark Van Bebber şi Paul *TzyloiFaith, ed.* (Eden Communications, Gilbert.cY pp Arizona, 1994); şi70-75 articolele lui Ken Ham, „What's(n. ed.) Wrong with «Progressive Creation» ?" şi „The God of an Old Earth", ce se pot procura de la institutul Answers in Genesis. (n. ed.)

ru-,--sr-i.ANEXA2ZW

planuri de studiu

/. *Evoluţie*

I. Introducere: moduri de abordare, metodologie.

A. Evoluţia este o problemă controversată datorită:

1 .*Implicaţiilor* în privinţa moralităţii, viziunii despre lume etc, al unei concepţii sau ale celeilalte.

2. Complexităţii inerente subiectului şi vastităţii lui.

B. Principala dificultate:

1. Reconcilierea aspectelor *fizice* şi *metafizice* ale teoriei evoluţioniste.

2 Extreme

a) Proiectarea teoriilor fizice asupra dimensiunilor metafizice ale începuturilor. Mulţi savanţi nu au apreciat corect limitarea şti intei în acest domeniu, ea neputând spune nimic despre *înce puţuri,* ele nefiind observabile, repetabile sau predictibile, ci, prin însăşi natura lor, *miraculoase.*

b) Unii fundamentalişti au rătăcit în direcţia opusă, încercând să dicteze ştiinţei fizice pe temeiul *interpretării personale* a des coperirii dumnezeieşti.

c) *Respectul fată de adevăr,* atât în domeniul fizic (adică ştiin tific), cât şi în cel metafizic (adică al descoperirii religioase), este indispensabil. Un adevăr nu poate să-I contrazică pe celălalt - dar întrepătrunderea lor e un subiect complicat. Nici *un fapt,* fie el fizic (ştiinţă) ori duhovnicesc (teologie - când e vorba de adevăr, nu de speculaţie) nu poate fi tăgăduit.

II. Critica teoriei evoluţioniste.

A.Teoria evoluţiei a fost supralicitată - ea a dominat gândirea ştiinţifică vreme de un veac şi a avut o enormă influentă în domenii neştiin-,, tifice (moralitate, educaţie, religie), cu totul disproporţionată fată de natura sa reală si de certitudinea cunoaşterii sale.

[743] Aceste două planuri au fost scrise de Părintele Serafim în perioade diferite şi reprezintă încercări separate de a rezuma subiectele pe care voia să le cuprindă. Primul plan e datat ~~Septembrie 1978; al doilea este nedatat~~, (n. ed.) .w i

B.Istoricul ei - căutarea unei explicaţii rară Dumnezeu. Acest lucru nu o discreditează cu totul, fiindcă de fapt aproape întreaga noastră cunoaştere e distorsionată de înclinaţii şi predispoziţii; dar faptul garantează deja că rezultatul final al acestei căutări va fi părtinitor şi parţial. Recenta reacţie împotriva teoriei evoluţiei a multor savanţi este un semnînacest'sens.

C.Argumentele evoluţioniste principale sunt neconcludente; nu există *dovezi* pro sau contra.'

D.Istoria apariţiei şi declinului ipotezelor evoluţioniste (vezi [Henry] Morris etc.) - procesul lui Scopes, modele intelectuale, respectabilitatea. Mulţi ortodocşi suferă de un „complex de inferioritate"; ei vor să fie „în'pas cu vremea" şi se tem să nu fie etichetaţi ca „fundamenta-lişti". Dezbaterea din Grecia e afectată de acest lucru. Ar trebui să fim deasupra acestor lucruri.

III. Răspuns: - ' '. .....'."" <

A.Nu „Biblia" - are nevoie de interpretare.[744]

B.Nu „ştiinţa" - este lipsită de o mai înaltă dimensiune metafizică prin natura sa.

C.Nu „agnosticismul": ştiinţa şi religia în compartimente ermetice; ele trebuie să fie puse laolaltă. '

D.Nu „evolutionismul creştin": falsa combinaţie a „ştiinţei" cu „religia". Ar însemna ca creştinismul să piardă teren în fata evolutionis-mului, permitându-i să dicteze dogma (Teilhard de Chardin etc). 'E.Răspunsul: concepţia patristică ortodoxă (adică tâlcuirea ortodoxă a Scripturii), cu conştientizarea ştiinţei. Este exact ceea ce cerea Kireevski. Ştiinţa trebuie să fie iluminată şi ridicată la cunoaştere de către credinţă şi descoperirea dumnezeiască. Dar nimeni, de-a lungul întregii controverse evoluţioniste, nu i-a folosit pe Sfinţii Părinţi decât cel mul în mod simbolic. Ce învaţă Sfinţii Părinţi ? F.Cele ce urmează nu sunt „răspunsul complet"; ci m'ai curând o încercare de apropiere de unele răspunsuri pentru creştinii ortodocşi, căutând mai întâi de toate să identificăm întrebarea - unde se află sursele de conformitate şi de conflict între ştiinţa contemporană şi Sfinţii Părinţi ? G.De evitat: „texte impenetrabile", afirmaţii ale Sfinţilor Părinţi scoase din context, culegerea şi selectarea.

:>■■■'1 o

[744] Aici Părintele Serafim vrea să spună că răspunsul nu e pur şi simplu în Biblia *ca atare,* întrucât Biblia poate fi interpretată greşit. Răspunsul e Biblia cu tâlcuirea Sfinţilor Părinţi (vezi mai jos), (n. ed.) •». : •' • ..r*- .;.«., ... ■

IV. Surse patristice (cuprinzând pe cele principale) şi principiile lor de tâlcuire a Scripturii („literal" dar şi „cu dumnezeiască cuviinţă" - cf. Sfântu lui Ioan Gură de Aur).

V. Probleme de bază;

:■♦., A. începuturi TJi;;;;'iji>)

l.Ştiinta s-a înşelat păşind pe acest teren: este ceva ce o depăşeşte. *li.:.:..* începutul vieţii sau universului nu poate constitui decât subiectul celor mai hazardate presupuneri dacă nu este descoperit dumneze ieste. Ştiinţa a căutat acest început fiindcă a dat de-o parte descope rirea dumnezeiască - greşeală fatală, ce stă la începutul întregii controverse. Dacă societatea nu are o descoperire sau un „modelai începuturilor pe care savanţii să-I poată accepta, atunci oamenii ., -t; t de ştiinţă ar trebui să fie mai smeriţi în speculaţii şi să nu încerce a-I suplini prin proiecţii neîntemeiate. '

2.Prin însăşi natura lor, începuturile sunt *metafizice,* miraculoase. Dacă putem să le cunoaştem cât de cât, aceasta se face numai prin descoperire dumnezeiască. Dacă *nu le putem* cunoaşte, atunci să nu mergem pe ghicite.

j. 3 .Toate ipotezele „ştiinţifice" despre începuturi sunt doar o ieftină imitaţie de teologie - nu „Dumnezeu", ci, în locul Lui, un „tapioca „„ cosmic"; nu „creaţie", ci un „big bang" - este ceva ridicol. Savanţii nu-şi dau seama de ridicolul situaţiei din pricină că nu au o conştiinţă teologică. Pentru savanţi începuturile'sunt „dincolo de limite" - ei le caută numai din pricina crizei'conştiinţei şi a cunoaşterii religioase din vremurile moderne, care a făcut ca ştiinţele seculare , „ să uzurpe rolul teologiei, iar presupunerile omeneşti rolul descoperirii dumnezeieşti.

4. De îndată ce se admite caracterul miraculos al începuturilor, atunci celelalte probleme din cadrul evoluţiei primesc o nouă lumină. Conflictul între „evoluţia treptată" şi „creaţia în Şase Zile" e văzut într-o nouă lumină - oricare dintre ele ajunge ia fel de posibilă (cf. Julian Huxley: „Pot concepe o creaţie în şase zile - dar nu există un Dumnezeu care să o facă !"). *Atunci* nu se mai pune întrebarea dacă una din ele este *dovedită* de descoperirile ştiinţifice prezente *{nici una* din ele nu este - ştiinţa nu poate face acest lucru !), ci: cum pot alcătui cea mai bună imagine, incorporând adevăratele descoperiri ştiinţifice şi adevărata cunoaşterea a descoperirii dumnezeieşti ? B. Cele Şase Zile

LFalsele idei despre Ziua-epocă: „1000 de am = 1 zi."[745] Eun nivel de „reconciliere" prea jos; el nu elimină problema principală.

[745] Părintele Serafim vorbeşte aici despre falsa extrapolare apasajului din 2 Petru 3, 8 lacele Şase Zile ale Facerii descrise în *Cartea Facerii.* în alte însemnări el scrie: „Cuvintele

2.Conceptia patristică: Sfinţii Părinţi nu au discutat cu adevărat problema aşa cum o vedem noi, fiindcă ideea evoluţiei nu era prezentă. Pare a fi *de la sine înţeles* că zilele sunt foarte scurte - cf Grigorie Teologul despre „pământul nou-zidit" pentru Adam, Sfântul Efrem Şirul etc.

3.Dar o problemă cu adevărat fundamentală este cea a *stricăciunii* lumii în cele Şase Zile - cf. Sfântului Simeon Noul Teolog. Cea mai consecventă tâlcuire a Sfinţilor Părinţi spune că lumea nu a cunoscut stricăciunea până la căderea lui Adam. Dacă se acceptă acest lucru, se elimină cea mai mare parte a schemei evoluţioniste a preistoriei. Faptul că unii (de ex. Kalomiros) justifică minuţios conceptia evoluţionistă recurgând la „cele două creaţii" ale Sfântului Grigorie al Nyssei şi arătând „deplinul acord" al Părinţilor cu ideea că lumea era stricăcioasă încă de la început - este ceva vădit exagerat.

4.Ştiinţa luminată de credinţă nu are nevoie să impună nici o interpretare celor Şase Zile care săcontrazică presupunerile uniformiste ale ştiinţei - dar cel puţin va interzice *certitudinea* părerilor în fata *posibilităţii* unei lumi radical diferite înainte de căderea lui Adam Şi acest lucru e legat de problema *începuturilor.* Aceste Şase Zile sunt parte a *Creaţiei* (adică a tărâmului metafizic, miraculos), şi deci cu-atât mai mult imposibil de cunoscut în amănunt,

C. „Statornicia speciilor" - „Creaţia Specială."

1 .Tema aceasta a stârnit prea multe controverse inutile. „Genurile" în raport cu „speciile". Gândirea populară acceptă simpla „variaţie" ca probă a mult mai importantei probleme a „evoluţiei". Lăsăm în seama oamenilor de ştiinţă definirea limfei schimbării accesibile observaţiei lor. Prin concepţia sa grandioasă, evoluţia ca atare nu poate fi *dovedită* de către micile variaţii accesibile observaţiei ştiinteideazi.

2.Dar descoperirea dumnezeiască şi mărturia patristică au cu siguranţă ceva de spus asupra acestei chestiuni: Sfântul Vasile (un „vultur zămisleşte întotdeauna un vultur"), Sfântul Ambrozie (catârul, hibrid cal-măgar, este infertil; acest fapt e un semn pentru om: „Omule, nu te amesteca"). Ştiinţa, desigur, nu neagă stabilitatea şi fixitatea felurilor (şi sterilitatea hibrizilor) în *experienţa prezentă;* dar credinţa evoluţionistă cere ca ultimii strămoşi ai fiinţelor vii să nu fie mai mulţi, ci unul singur. Dar de ce ? - Fiindcă teologia (iarăşi problema' „începuturilor" !) s-a băgat peste ştiinţă. Acest lu-

St'ântului Petru (O *mie de ani* [înaintea Domnului estel *ca o zi* sunt un adevăr general, ce nu se poate aplica tuturor accepţiilor cuvântului „zi" în Scriptură; cazul Facerii trebuie cercetat individual." (n.ed.)

*> cru este dincolo de vreo dovadă. Iar ştiinţa se confruntă cu faptul că un număr imens de „conexiuni" lipsesc între feluri, atât în prezent, cât şi în cazul fosilelor.

■ ■ < '3.0 chestiune filosofică: de citat Sfântul Grigorie al Nyssei asupra „amestecului firilor" dacă se acceptă reîncarnarea; la fel este şi cu '• evoluţia.

4.Savanti nu au decât să definească limitele variaţiei, şi nu au decât să folosească cuvântul şi conceptul de „evoluţie" la explicarea schimbării - dar să abandoneze schemele metafizice ce tind să extrapoleze micile schimbări la un principiu atotcuprinzător. Dacă acesta din urmă e adevărat, atunci să rezulte firesc din date, fără a u le impune o interpretare forţată faptelor. -■-<'•"■ "

D. „Omul întâi-zidit."

l.Aici se ridică o întreagă serie de întrebări, şi poate că aceasta e zona unei serioase ciocniri între ipoteza evoluţionistă şi cunoaşterea descoperită dumnezeieşte. Să separăm deci cu grijă diferitele probleme implicate.

*■>■ 2.„Din ţărână." .. ■ -

*■,[s] a)Au existat încercări de explicare cu citate din Sfântul Athanasie *{„ toţi* oamenii sunt din ţărână") - adică zidirea aceasta nu are „nimic special". b)Dar Părinţii subliniază tocmai *modul special* al zidirii omului (cf. Sfântul Vasile) - desigur, nu de către mâna lui Dumnezeu, : rr în înţeles literal, dar separat de toate celelalte lucrări ale zidirii; M:v:.?. esteceva mai înalt.

3.Pretexte în favoarea evoluţiei:

a)Ideea că Adam a apărut ultimul, şi deci a „descins" din restul . zidirii. De citat Sfântul Grigorie Teologul despre motivul venirii ■ , "»' sale la urmă; Sfântul Grigorie al Nyssei. Din Scriptură ori de la Părinţi nu se poate deduce *nimic* în favoarea evoluţiei omului - ci trebuie să proiectezi această credinţă asupra textelor.

i .. b)Istorisirea din *Facere* spune că trupul a apărut primul, apoi sufletul - cf. Sfântul Ioan Gură de Aur (Adam a fost întâi o „pă pusă") şi Sfântul Serafim (Adam a fost mai întâi o „făptură vie" - unii îşi întemeiază argumentele evoluţioniste în întregime pe acest Părinte din veacul al nouăsprezecelea !). Dar trebuie să distingem 1 clar între adevăr şi felul cum e descris datorită limitărilor limbaju-*m* lui omenesc. Sfinţii Ioan Gură de Aur şi Serafim nu discută zidirea *cronologică* a omului, ci *firea* compusă a omului, asupra căreia (nici măcar) nu diferă, ci doar au perspective diferite. Dar de citat Sfântul Ioan Damaschin şi Sfântul Grigorie al Nyssei despre creaţia *simultană* a omului.

,' T ii- c)Unii, dorind să păstreze atât Scriptura, cât şi evoluţia, inse-
rează mai curând în mod arbitrar actul „divin" al creaţiei omului
î,f . în istoria evoluţionistă a omului (cum spunea Teilhard'de Chardin
i- că se poate face). Unii ar voi ca omul să fi evoluat din animalele
■!■:.>*■!■: I inferioare, dar cu o „plasmă"[746] separată; alţii ar voi ca el să fi fost
un animal până când Dumnezeu i-a insuflat „sufletul" sau „harul".
Toate aceste argumente sunt artificiale: ştiinţa nu are nevoie de ele
«.» r * / spre a-I explica pe om aşa cum credea ea că este, iar dinspre latura
„i; teologiei este ceva arbitrar să alipeşti un suflet omenesc într-un
;? proces altfel „natural".
4.Poate să aibă Adam strămoşi ne-umani ? *" "
a)Evolutia spune că da - în aşa măsură încât, dacă negi acest punct,
efectiv pui capăt evoluţiei, care e nimicită dacă nu e universală.
b)De citat Părinţii despre omul *întâi-plăsmuit* fără tată sau
mamă. Părinţii credeau în mod clar că nu a avut nici un fel de
strămoşi.
;: 4 5.0 problemă înrudită: vârsta omului, vechimea lui Adam.
,n a)Toti Părinţii acceptă cronologia Vechiului Testament,
m cea. 7500 de ani. Un scriitor [Dr. Kalomiros] spune că acesta e
„raţionalism evreiesc"; alţii scot în evidentă discrepanta dintre
■■■-■;...j.oq ' textul grecesc şi cel ebraic. De citat Fericitul Augustinîn această
--■! £. chestiune - Părinţii nu erau „literali", ci ziceau „mai mult sau
., *t-G* mai puţin". Ultimii apologeţi protestanţi au devenit şi ei mai
• i. , : - „ % puţin literalişti în această chestiune, dar evidenţiază diferenţa
■ii. -> - dintre un om de milioane de ani vechime si'unul de vreo
6000-10000 de ani.[747]
b)Genealogiile lui Hristos arată că Adam este „fiul lui Dumnezeu".
Părinţii se preocupă mult de împăcarea discrepantelor şi arată că este
vorba de o genealogie reală, nu o listă de strămoşi „simbolici." Deci
omul are câteva mii de ani vechime, nu milioane. 6.Un Adam sau mai
mulţi ?
a)„Poligenismul" - acceptat îndeobşte în cercurile evoluţioniste -nu
are nici un sens în cazul omului. Adam e o persoană. 7.'Facerea Evei.
a)Aceasta e o piatră de poticnire pentru evoluţionist!. Dacă este
luată „literal", atunci ipoteza evoluţionistă nu se aplică omului; dacă el
a „evoluat", atunci era deja bărbat şi femeie, la fel ca tot restul naturii
„evoluate".

Scrisul Părintelui Serafim este neclar aici. (n. ed.)
Vezi, de ex., Henry Morris, *The Genesis Flood, op. cit,* Apendix 2. (n. ed.)

;":ş ',■>.'■•■ b)De citat Părinţii-Sfinţii Ioan Gură de Aur, Efrem Şirul şi alţii.
c)Din nou, este vorba de o problemă a „începuturilor" pe care :!f/
ştiinţa ca atare nu este pregătită să o trateze. Dacă savanţii o pri-/ vesc
ca fiind „absurdă", aceasta se datorează în primul rând unor temeiuri
neştiintifice. *S.Natura* omului întâi-plăsmuit - Raiul.
• - ' a)Un loc real ? sau simbolic ? Toţi Părinţii socotesc Raiul a fi o .,'.';:'
realitate. Dacă Raiul nu e real, iar Adam nu a avut niciodată o stare diferită de
cea căzută - atunci chiar cerul devine îndoielnic, iar starea preschimbată a
omului este pusă la îndoială. 9.Căderea omului.
a)Din nou, să nu ne lăsăm scufundaţi în amănunte. b)Este vorba
de un act istoric ? c)Urmările - păcatul şi moartea au trecut la noi.
VI. Concluzii.
A.De dat „modelul" patristic ortodox al facerii lumii. B.Ştiinta se teme de el fiindcă, sub influenta unor considerente nu pur ştiinţifice,' ci mai curând modelate de mentalitatea *filosofică* modernă, ea se'teme de ceea ce e metafizic sau supranatural. Dar propriile speculaţii asupra începuturilor sunt tot metafizice şi supranaturale. - C.Slăbiciunea teoriei evoluţiei ca teorie atotcuprinzătoare (în opoziţie cu aplicaţiile ei la zone reduse) tine de faptul că refuză să admită latura metafizică a domeniilor cărora ea le aparţine în mod firesc. Dacă putem cunoaşte începuturile, aceasta are loc doar prin descoperire dumnezeiască. Dacă nu, rămân doar presupuneri. Aici descoperirea dumnezeiască şi credinţa trebuie să vină în ajutorul ştiinţei şi să o *ridice* spre a vedea mai bine.'

2. Secţiunea patristică

I. Introducere
. A.Nu va fi doar teologie patristică, ci *şi filosof ie* patristică: părerile Părinţilor asupra unor probleme ce nu sunt în mod direct dogmatice. Dezagregarea cunoaşterii provocată de o accentuare disproporţionată a
, logicii şi ştiinţei în Apusul modern a afectat şi pe mulţi gânditori ortodocşi. Unul dintre efecte a fost plasarea „teologiei", „filosofiei" şi „ştiinţei" în compartimente complet etanşe. Aceasta are ca rezultat retragerea teologiei din fata ştiinţei, care furnizează cea mai mare parte a „concepţiei despre lume"'în prezent. Aceasta face posibil ca unii creştini ortodocşi foarte direcţi şi râvnitori să-şi închipuie că pot crede atât în istorisirea patristică despre facere, cât şi în evoluţie - ca şi cum cele

două ar fi cu totul deosebite. Nu, ele se suprapun, existând o zonă de conflict, ce poate fi rezolvat numai aplicând *filosofici* patristică la întreaga concepţie despre lume a omului.

B. Desigur, trebuie făcută distincţia între domeniul *faptelor* (şi păreri lor ce depind de fapte) şi domeniul filosofici ca atare; de citat Păr. Mihail Pomazanski despre Sfântul Vasile şi Sfântul Ioan din Kronstadt. Este evident că Părinţii se pot înşela în acele păreri ce depind de fapte care sunt greşite; trebuie să îi citim cu discernământ şi fără noţiuni preconcepute. \-<\w-.<m_ i_r,^{r};

II. Problema „firii" şi „sământei"

A.Nu este o problemă ştiinţifică, ci una filosofică. Chiar ideea de „specie" este arbitrară, cum admit oamenii de ştiinţă. Filosofia, pe de altă parte, nu cere să cunoaştem toate amănuntele deosebirilor, asemănărilor şi categoriilor de creaturi, dar are o părere bine conturată despre ideea de „firi" ale lucrurilor.

B.Conceptia evoluţionistă constituie o filosofie în sine: natura în principiu este' fluidă, un fel de creaturi devenind alt fel, toate creaturile provenind dintr-unul sau din câteva tipuri primitive. Este o filosofie mult prea cuprinzătoare pentru care, bineînţeles, nu există nici un fel de dovezi - chiar dacă „evoluţia" la scară mică ar putea fi până la urmă „dovedită" (deşi până acum nu a fost). întrucât această vastă concepţie a evoluţiei *nu* este ştiinţifică, ci filosofică, trebuie să o criticăm pe temeiul filosofiei patristice. '

C.Sfântului Grigorie al Nyssei, în *Despre înviere,* învaţă că firea nu se amestecă, iar lucrurile sunt distincte, fiecare cu propria fire. *Cartea Facerii* spune *fiecare după fel.* Tot aşa şi Sfântul Vasile şi Sfântul Ambrozie... Concepţia patristică spune limpede că firile sunt distincte şi nu se contopesc, şi că aşa le-a făcut Dumnezeu. „Ciudăţeniile" sunt în mod clar excepţii. Filosofia evoluţionistă despre „o unică fire" ce străbate întreaga' zidire este neîntemeiată ştiinţific şi ne-patristică din punct de vedere filosofic, fiind opusul ereziei pre-existentei şi a trans-migrării sufletelor, despre care se va vorbi mai mult în continuare. Numai o dovadă ştiinţifică *zdrobitoare* ne-ar putea forţa să ne schimbăm această filosofie patristică; iar o asemenea dovadă nu'există.

III. Zidirea în cele Şase Zile

A.Dacă filosofia patristică despre „fire" este diferită de cea a evoluţiei, şi ideea patristică de *zidire a firii* trebuie să fie diferită. Aici trebuie să gândim cu precizie asupra mai multor puncte.

B.Kalomiros: de citat Sfântul Grigorie al Nyssei şi ideea populară că *Facerea* descrie zidirea exact ca ştiinţa modernă. Dar e ceva foaite vag.

C.Zile de douăzeci şi patru de ore': este oare vorba de un cusur al Părinţilor, un „fundamentalism" înainte de vreme, o robire fată de ştiinţa premodernă?

D.MK are un înţeles adânc **. ■>;'}>?,., ,. ii- ';. Si , l.E pusă în evidentă atotputernicia lui Dumnezeu şi lucrarea Sa *rapidă,* fiindcă ideea ce ne-o facem despre natură depinde cu adevărat- . de ideea noastră despre Dumnezeu. Vom vedea mai târziu că „Dumnezeul evolutionistilor" nu este nicidecum Dumnezeul creştinilor. 2.Cele Şase Zile sunt calea de mijloc între extreme şi definesc natura timpului.

3.Natura procesului creator (şi a lumii întâi-zidite) e înţeleasă de Părinţi *cu totul diferit* fată de evoluţionist!. Evolutionismul *don proiectează* legile naturale prezente asupra începuturilor, rară a ■*' vedea că *Facerea,* începutul tuturor lucrurilor, este ceva cu totul distinct de starea prezentă a lucrurilor, iar cunoaşterea ei nu este accesibilă ştiinţei, ci doar descoperirii dumnezeieşti. Ajungem astfel la punctul-cheie :

IV. Interpretarea patristică a *Facerii*

A.Moisi; cunoaşterea dumnezeiască; realismul Părinţilor.

B.Natura cunoaşterii noastre despre lumea întâi-zidită.

V Lumea întâi-zidită; căderea.

VI. Adam si firea omului.

Ultima cuvântare a Părintelui Serafim „ , despre creaţie si evoluţie[748]

Problema modului de abordare a Cart// *Facerii* se leagă de perspectiva noastră modernă asupra vieţii. Noi toţi am suferit o spălare de creier. Oricine se uită la televizor sau merge la şcoală aude idei puse în circulaţie în numele ştiinţei, unele dintre ele fiind ştiinţifice, iar altele neştiintifice -'ele sunt speculaţii. Unele dintre acestea tin de filosofie, iar unele dintre ele ajung chiar

foarte aproape de un fel de religie.

Lucrul este deosebit de puternic în Uniunea Sovietică, unde se învaţă că omul se trage din maimuţe. Statul sovietic impune această idee ca pe un fel de dogmă. Ca atare, când oamenii devin creştini, ei se leapădă de ideea ce le-a fost impusă cu forţa. Aici, în Occident, pe de altă parte, nu este chiar atât de uşor să o vezi ca pe o dogmă, fiindcă aici suntem liberi; se presupune că ştiinţa e liberă şi are propriile teorii şi propriile motivaţii pentru aceste teorii. Astfel că adeseori socotim că ceva este un adevăr ştiinţific, când de fapt nu este nicidecum aşa, ci mai curând un lucru ce rămâne deschis speculaţiei şi discuţiei. Din nefericire, chiar subiectul evolutionismului e foarte încărcat de reacţii emoţionale, ceea ce face ca o multime'de oameni să nu dorească să îl discute. Mai curând primesc orice pluteşte în aer, orice se predă la lecţiile de ştiinţă, fără a se gândi prea mult.

Un alt motiv pentru care oamenii nu doresc să se gândească la acest subiect este complexitatea sa. Te poţi trezi implicat în tot felul de probleme complicate ce sunt cu totul irelevante. De pildă, spui cuiva: „Eu nu cred că omul se trage din maimuţă"; iar el spune: „Dar ştiinţa nu învaţă că omul se trage din maimuţă".

„Ei bine, eu nu cred că se trage din maimuţă."

„Dar ştiinţa nu învaţă că se trage din maimuţă. Ştiinţa învaţă că provine dintr-o creatură inferioară care nu e maimuţă, ci altceva."

[748] Cuvântarea următoare, luată *m* întregime din transcrierea unei casete, a fost ţinută ca introducere la a doua sesiune a cursului despre Facere ţinut de Părintele Serafim în august 1982. Unii dintre studenţii săi erau noi, neurmând prima sesiune din august 1981. De-aceea, înainte de a face un comentariu patristic la capitolele 4-11 din *Cartea Facerii* (de la Cain şi Abel până la Turnul Babilonului), Părintele Serafim a recapitulat ceea ce spusese în prima sesiune despre ştiinţă şi despre felul cum se raportează la Scriptură şi la Sfinţii Părinţi. La câteva săptămâni după ce a ţinut această cuvântare, a fost dus la spital şi, la 2 septembrie, a trecut la odihna în Domnul, (n. ed.)

De fapt, în prezent unii evolutionişti spun că unele maimuţe se trag din oameni, iar nu invers.[749] Există tot felul de dovezi pe care le poţi însuma oricărei părţi la care vrei să aderi. Insă, lăsând de-o parte toate amănuntele, există câteva întrebări fundamentale ce trebuie puse. „Provine oare omul direct din mâna lui Dumnezeu, sau provine din vreo făptură inferioară ?" - iată o întrebare foarte importantă ce trebuie pusă în discuţie. Există două căi de abordare a discuţiei: una dinspre latura *Facerii* (şi trebuie să ştim cum să înţelegem ce anume spune *Cartea Facerii),* alta dinspre latura ştiinţei.

Se întâmplă că ştiinţa nu e nicidecum aşa de sigură în această problemă cum pretind unii oameni. Sovieticii spun că totul este perfect sigur şi dogmatic în această privinţă, şi nu ai decât să accepţi ceea ce îti spun oamenii de ştiinţă, şi acesta e adevărul. în Occident, din fericire, subiectul a fost mult supus criticii şi discuţiei.

La apariţia teoriei lui Darwin, în a doua jumătate a veacului al nouăsprezecelea, au'existat numeroase discuţii, cele'mai multe la un nivel nu foarte înalt. De exemplu, oamenii din Biserica Anglicană au fost supăraţi foarte tare de însăşi ideea că omul provine dintr-o creatură inferioară, dar nu aveau nici o pregătire cu adevărat ştiinţifică ca să pună în discuţie problema; ca atare, s-au raporta la ea în mod „fundamental". De fapt'până azi există fun-damentalişti ce sunt gata de luptă numai ce pomeneşti subiectul. Ei spun că tot ce e scris în *Cartea Facerii* este absolut literal, căzând în extrema cealaltă şi făcând dificilă discutarea raţională a subiectului.

Ca întreg, discuţia ştiinţifică nu era încă la un nivel prea înalt când, în 1925, a avut loc faimosul „Proces al Maimuţelor" intentat lui Scopes, despre care ati auzit cu toţii. în Tennessee exista o lege[750] împotriva predăm evoluţiei, iar un'profesor s-a oferit voluntar să fie apărător nominal într-un proces-test. Statul a câştigat de fapt procesul; dar faimosul avocat Clarence Darrow a făcut atâta caz de ridicolul de a susţine vechile idei biblice - care nu sunt „ştiinţifice" etc. - încât de atunci toţi au ajuns să se teamă să mai fie împotriva evoluţiei. Astfel, cei ce erau împotriva ei au rămas tăcuţi, neavând nici un argument anume. (De fapt existau câteva cărti foarte bune în acea perioadă, dar se aflau în afara curentului principal.)[751] Chiar persoane foarte funda-

[w] Iată ce scriu John Gribbin şi Jeremy Cherfas, în articolul lor „Descent of Man - or Ascent of Ape?": „Traducând sugestiile noastre în acest tip de limbaj, noi credem că cimpanzeul descinde din om, că strămoşul comun al celor doi era mai curând de tipul omului decât de tipul maimuţei" *{New Scientist,* voi. 91, 3 septembrie 1981, p. 592). (n. ed.)

[w] De fapt, era mai curând o măsură simbolică. Guvernatorul a semnat actul doar cu înte legerea explicită că nu va fi impus cu forţa. (n. ed.)

[75] De exemplu cărţile biologului englez Douglas Dewar, *Difflculties ofthe Evolution Theory* (Londra, 1931) şi *More Difficulties ofthe Evolution Theory* (1938). în 1959, zoologul german Bernhard Rensch a furnizat o lungă listă de savanţi cu mare autoritate ce nu acceptau pretenţiile neodarwiniste (vezi cartea sa *Evolution above the Species Level,* Columbia University Press, 1959, p. 57). (n. ed.)

mentaliste cedau adeseori în anumite puncte privitoare la teoria evoluţiei sau cel puţin nu doreau să discute evoluţia fiindcă era prea dificil. Sunt implicate atâtea'probleme complicate, încât este un subiect foarte greu de discutat raţional dacă nu eşti pregătit.

'Totuşi, cam în ultimii douăzeci de ani au apărut mulţi oameni care au cercetat întreaga problemă ceva mai obiectiv, criticând şi punând în discuţie fie unele lucruri mai mici, fie chiar întreaga teorie. A fost un lucru foarte bun. Ştiinţa ar trebui să-I întâmpine cu bucurie. Din păcate, el nu a fost prea bine primit în cercurile ştiinţifice.

I-am cunoscut pe aceşti oameni. Există un grup în San Diego ce se cheamă Institutul de cercetări creationiste; ei scot un buletin lunar intitulat *Acts and Facts,* care pune în discuţie tot ce se petrece în domeniul lor de cercetare. De obicei au şi o completare ce tratează câte o problemă ştiinţifică aparte. De pildă, una are ca temă legea entropiei şi creationismul, alta tratează psihologia experimentală şi aşa mai departe; adeseori sunt chiar discuţii foarte specializate. Ei discută despre vârsta pământului, vârsta sistemului solar şi toate problemele pe care trebuie să le ştiţi dacă pătrundeti în latura ştiinţifică a subiectului.

Oamenii aceştia sunt foarte competenţi. Institutul lor e o şcoală religioasă protestantă, dar ei lucrează doar pe temeiul criticii ştiinţifice. Au scos o mulţime de manuale, inclusiv unul foarte bun, *Creationism ştiinţific,* în care discută toate problemele evoluţiei şi creaţiei, fără a menţiona ceva religios, fiindcă dacă ar menţiona ceva religios,'atunci desigur manualele lor nu ar putea fi folosite în licee sau facultăţi. Mai ales în ultimii ani ei au produs chiar un fel de curent în urma lor. Ei au ţinut o serie de dezbateri în mari universităţi din întreaga tară, care au stârnit un mare interes - studenţii venind cu mnle.[7]« Reacţia studenţilor depinde de locul unde se tine dezbaterea. Dacă ea are loc într-o universitate din California, studenţii vo^ fi mai mult împotriva ideilor creationiste. In Sud, studenţii sunt mai favorabili acestora, într-un loc chiar evolutionişti ce participau la discuţie au spus că s-au simţit ca şi cum ar fi fost leii din groapa lui Daniel: totul era dat peste cap.

Discuţiile dintre savanţii creationişti sunt foarte interesante. Pe de altă parte, recent unii dintre evoluţionist! au încetat să mai participe la dezbaterile creatie/evolutie fiindcă în general ei nu sunt pregătiţi. Câţiva dintre ei

[752] vSavantii de la Institutul de cercetări creationiste au participat la peste trei sute de dezbateri organizate pe tema creatie/evolutie, ţinute de obicei în campusuri universitare, discutând în contradictoriu cu savanţi evolutionişti din facultăţi. Cel mai activ participant la discuţii a fost Dr. Duane Gish, care a primit titlul de doctor în biochimie de la U.C. Berkeley şi a ocupat posturi importante la Berkeley, Cornel] University Medical College şi Tne Upjohn Company, înainte de a se alătura Institutului de cercetări creationiste în 1971. Acum în vârstă de şaptezeci şi opt de ani, Dr. Gish continuă să se confrunte cu profesori evolutionişti în campusurile universitare, fiind de fată un mare număr de studenţi. Nu a fost niciodată înfrânt într-o discuţie, (n. ed.)

au recunoscut recent că, întrucât creationiştii sunt atât de bine puşi la punct în privinţa detaliilor şi atât de pertinenţi în dezbateri, îi fac de ruşine pe evolutiomşti[753] Este timpul, spun ei, ca evolutioniştu să se întoarcă îndărăt şi să înceapă să descopere care le sunt argumentele, fiindcă de-a lungul tuturor acestor ani au socotit că este de la sine înţeles ca toţi să gândească la fel ca ei. Nu erau pregătiţi pentru criticile din partea creationismului, ce pune în discuţie unele chestiuni speciale ce sunt foarte îndoielnice după interpretarea evoluţionistă. ':'. > :; -> ....•;

Societatea pentru cercetări creationiste din Michigan are mai bine de şase sute de savanţi cu drept de vot, care au semnat cu toţii o declaraţie că sunt în favoarea interpretăm creationiste a originilor.[754] Prin urmare, dacă cineva vă spune că evoluţia e singura interpretare ştiinţifică, trebuie să ştiţi că există cel puţin şase sute de savanţi care spun nu. Există încă câteva mii care, deşi nu ar afirma acest lucru, totuşi'sunt simpatizanţi ai acestui subiect şi sunt dispuşi să îl discute. De fapt unul din prietenii noştri care e om de ştiinţă ne-a spus că din ce în ce mai mulţi oameni din lumea ştiinţifică, deşi aderă încă la „modelul" evoluţiei, nici măcar nu mai susţin că este adevărat; pentru ei este un *model* ce îi ajută să explice cum au apărut lucrurile, cum se dezvoltă în prezent etc.

Creationiştii sunt cu totul obiectivi în această privinţă. Ei oferă o prezentare vizuală a celor două modele, prin care poţi vedea ce anume trebuie să se întâmple după modelul creationist şi ce anume trebuie să se întâmple după modelul evoluţionist.

Creationiştii spun că situaţia de acum e similară cu cea din vremea lui Copernic. înainte de Copernic exista modelul geocentric: soarele, planetele şi stele se învârtesc în jurul pământului. Spre a explica cum se mişcă planetele conform acestei interpretări era nevoie să se alcătuiască aşa-numitele cicluri şi epicicluri.

De pildă, au observat că Marte părea să meargă o vreme mai repede decât stelele, iar apoi dintr-o dată pornea înapoi. Trebuiau să-şi închipuie ce fel de mişcare ar fi trebuit să aibă, ca să-I facă să se deplaseze astfel. Dacă s-ar fi

[73] în 1996, Dr. Eugenie Scott, director executiv la Centrul naţional pentru învăţământ (orga nizatie privată dedicată protejării predării evoluţiei fată de provocarea creationiştilor), i-a avertizat pe tovarăşii ei evolutionişti: *„Evitaţi dezbaterile.* Dacă asociaţia creştină din cam pusul dumneavoastră vă cere să «apăraţi evoluţia», vă rog să refuzaţi... probabil că veţi fi în frânţi" (Eugenie C. Scott, „Monkey Business-; *The Sciences,* ian.-feb., 1996, p. 21). (n. ed.) [w] Fiecare dintre membrii cu drept de vot are una sau mai multe diplome post-universitare în ştiinţă. Declaraţia semnată de ei afirmă că „toate tipurile de bază de lucruri însufleţite, inclusiv omul, au fost făcute de Dumnezeu în Săptămâna Facerii descrisă în *Cartea Facerii",* şi că „marele Potop descris în Facere... a fost un eveniment istoric universal ca întindere şi efect". Deşi membrii cu drept de vot ai Societăţii trebuie să aibă diplome post-universitare, cei fără astfel de diplome pot fi membri susţinători sau studenţi. Societatea publică o revistă, *Creation Research Society Quarterly;* în prezent are sediul'în Missouri, având o staţiune experimentală în nordul Arizonei centrale, (n. ed.)

învârtit pur şi simplu în jurul pământului, atunci faptul de a porni dintr-o dată înapoi era ceva foarte ciudat. De-aceea trebuiau făcute tot felul de corecţii în cer spre a argumenta faptul că nu avea o mişcare regulată. Până la urmă aceste mişcări şi corecţii au ajuns atât de complicate, încât Copernic a spus că era mult mai uşor să'se explice totul ca şi cum pământul şi planetele s-ar fi deplasat în jurul soarelui. Stelele din exterior sunt relativ fixe; ele sunt mult mai departe decât planetele. Conform acestui concept, ai nevoie de mult mai puţine epiciclun şi mult mai puţine corecţii în calcule.[755]

Savanţii creationişti spun că exact acelaşi lucru se întâmplă cu teoria evoluţiei. Ori de câte ori apare câte ceva ce contrazice teoria evoluţiei, evolutio-niştii introduc un alt ciclu sau epiciclu. Ei explică că de fapt nu poate fi aşa', fiindcă e contrazisă teoria, de-aceea trebuie să facă o corecţie pentru această excepţie anume. Dar, spun creationiştii, de ce să nu se' schimbe teoria, racând-o mai simplă ?

Din păcate, există o mulţime de prejudecăţi în acest domeniu, fiindcă oamenii spun că, dacă vorbeşti despre creaţie, vorbeşti despre religie. De fapt orice teorie ştiinţifică trebuie să aibă ceva ce este acceptat pe temeiul credinţei. Evolutioniştii îşi asumă părerile pe baza credinţei. Cei cu adevărat riguroşi susţinea a fost un moment când nu exista nimic sau că a existat un punct cu o energie înspăimântătoare ce a explodat subit şi a produs universul. Este nevoie de multă credinţă ca să crezi aşa ceva. Dacă crezi în Dumnezeu, ai o abordare diferită. Desigur, dacă crezi în Dumnezeu, întrucât El este infinit, poate face orice doreşte. Astfel poţi fi liber să vezi ce anume se potriveşte cu faptele ştiinţifice şi ce se potriveşte cu textul *Facerii.*

Una dintre greşelile obişnuite în abordarea *Cărţii Facerii* este aceea de a spune că este ceva religios, poate chiar un mit, pe când ştiinţa tratează aspectele reale. Este o concepţie foarte simplistă, fiindcă *Facerea* vorbeşte despre adevăr, şi astfel ar exista o suprapunere între ceea ce discută ştiinţa - fiindcă ştiinţa încearcă să ajungă la adevăr - şi ceea ce discută *Facerea.* Trebuie să fim conştienţi de faptul că nu le putem pune în două categorii diferite. Când unii încearcă să le separe în acest mod (lucru pe care-1 fac foarte des ca răspuns la problemă), ei nu tratează *Facerea* ca pe un text serios. Ei spun că *Facerea* nu trebuie interpretată ca un text ce vorbeşte într-adevăr despre originile naturii, ci doar ca un fel de speculaţie ori transmitere a vechilor mituri, a povestirilor babiloniene despre creaţie sau ceva de acest fel.

Deci se pune întrebarea: Cum să abordăm întregul text al *Facerii* ? Cred că avem un singur răspuns. Trebuie să pricepem cum a fost înţeles textul de către Biserică în ultimii două mii de ani, fiindcă e un text ce vine de la Dumnezeu -un text revelat - iar Biserica ce a păstrat descoperirea lui Dumnezeu

[755] Modelul heliocentric propus de Copernic fusese descoperit de astronomul grec Aristarh din Alexandria în sec. III Î.H., dai' în acea vreme teoria a fost respinsă şi ignorată de învăţaţi, (n. ed.)

trebuie să aibă şi modul de a-I înţelege. Deci nu vă puteţi încrede în cineva care doar deschide textul, în traducerea englezească pe care o are, şi dă ceea ce i se pare lui că este o interpretare foarte întemeiată. Mai mult, nu vă puteţi încrede nici în propria interpretare, fiindcă veţi pune în ea ideile voastre moderne. îl veţi face să fie evoluţionist sau anti-evolutionist, conform prejudecăţilor voastre. Aceasta nu ne arată ce anume spune textul *Facerii.* Spre a înţelege ce anume spune el, trebuie să înţelegem cum îl înţelege Biserica. Cu alte cuvinte, care este citirea sa patristică, cum înţeleg Părinţii textul ? Iată ce tratează cursul de fată.

Am discutat în cursul de anul trecut primele trei capitole ale *Facerii,* care sunt, desigur, cele mai „încâlcite", cerând mult mai multe tâlcuiri. Aceste capitole discută toate cele Şase Zile ale Facerii, facerea omului, căderea omului, starea Raiului şi izgonirea omului din Rai.

Anul trecut am văzut că tâlcuirea Sfinţilor Părinţi nu este exact ceea ce i-ar mulţumi pe protestanţi, căci în unele privinţe nu'e destul de „fundamentală"; *mr* oamenii ce doresc să combine *Facerea* cu teoria modernă a evoluţiei ar fi şi ei nemulţumiţi, fiind prea „fundamentală" pentru ei. De fapt, dacă doriţi să descrieţi într-un singur cuvânt felul cum Părinţii tâlcuiesc *Facerea,* cred că ati putea spune că ei o tâlcuiesc foarte *realist.* Adică, întâi de toate (şi acesta e'un lucru fundamental), ei acceptă că textul este *insuflat dumnezeieşte.* Sfântul Ioan Gură de Aur spune chiar că este o carte *profocească.* Unele cărti prorocesc viitorul, dar *Cartea Facerii* este o *prorocie despre trecut.* Este un lucru necesar fiindcă, atunci când s-a făcut lumea, nu exista nici un martor. Nu e cu putinţă ca cineva să dea o relatare la prima mână despre ceea ce s-a petrecut la începutul lumii, fiindcă nu era nimeni acolo. Prin urmare, dacă Cel ce a făcut lumea nu ne spune El însuşi, nu vom şti niciodată. Deci tot ce avem sunt simple presupuneri.

După Sfinţii Părinţi însă, noi avem o astfel de cunoaştere, fiindcă Dumnezeu a descoperit-o prorocuiui Moisi. Moisi era într-o stare de ieşire din sine când a primit acest text despre începuturile lumii; deci ar trebui să citim *Facerea* mai curând aşa cum am citi cartea *Apocalipsei,* ultima carte din *Biblie,* ce cuprinde prorocii ce încă nu s-au împlinit, fiind deci destul de greu de priceput.

Deci *Facerea* trebuie înţeleasă ca o prorocie, în acord cu Sfinţii Părinţi, în acord cu restul Sfintei Scripturi şi în acord cu trăirea noastră din Biserică. Bineînţeles că o mare parte a ei ne depăşeşte; deci sunt părţi din text despre care nu putem spune prea multe.

Astfel că abordăm textul ca fiind dumnezeieşte descoperit, dându-ne seama că înţelegerea sa temeinică nu se dobândeşte nici prin bunul simt, nici prin ştiinţă (deşi trebuie desigur să ne folosim şi de bunul simt, ca şi de ştiinţă acolo unde ea se aplică unui text dat), ci prin Sfinţii Părinţi.'

Aceasta ridică o nouă problemă. Oamenii cu cunoştinţe ştiinţifice vor zice că Părinţii fac greşeli în ştiinţă. De pildă, Sfântul Vasile cel Mare, în

scrierile sale despre cele Şase Zile ale Facerii, afirmă că există unele fiinţe, precum anumite broaşte, ce apar spontan din ţărână. Aşa spunea ştiinţa vremii sale. Ştiind că lucrul nu e adevărat, oamenii din vremurile moderne spun că el a făcut o greşeală, întrucât ştiinţa din vremea sa, prin mijlocirea căreia interpreta aspectul ştiinţific, era greşită. Şi este adevărat că, în această privinţă, când există fapte ştiinţifice, putem să îndreptăm scrierile Sfinţilor Părinţi, însă unii cred că aceasta înseamnă că putem îndrepta şi textul *Facerii.* Dar dacă cercetaţi textul *Facerii,* veţi vedea că ori de câte ori Părinţii fac interpretări greşite din pricina cunoştinţelor luate din ştiinţa zilelor lor, aceasta nu se datorează faptului că *textul Facerii* ar spune aşa ceva. Se datorează faptului că acela este modul cel mai logic de a-I citi pe temeiul cunoaşterii ştiinţifice. Astăzi am avea o modalitate uşor diferită de a-I citi, şi s-ar putea să fim ceva mai exacţi. Textul rămâne acelaşi.

De fapt nu există nici măcar o singură afirmaţie în textul *Facerii* care să te trimită la ideea că soarele se roteşte în jurul pământului sau pământul în jurul soarelui, sau orice altceva de acest tip. Toate sunt legate de interpretări târzii, dependente de cunoştinţele ştiinţifice. Deci textul *Facerii* nu e supus unei astfel de critici din partea ştiinţei.' Putem corecta interpretările Părinţilor dacă au de-a face cu probleme ştiinţifice specifice, precum provenienţa b'roaştelor sau altele de acest fel.

în treacăt fie spus, nu trebuie să ne temem de ştiinţă când interpretăm *Cartea Facerii,* fiindcă toate scrierile Sfinţilor Părinţi despre cele Şase Zile ale Facerii *sunt pline* de fapte ştiinţifice, întemeiate pe ştiinţa vremii lor. De pildă, când Sfântul Vasile discută facerea păsărilor, peştilor sau animalelor de uscat, tratează despre felurile lor şi le explică obiceiurile. Apoi ne spune cum putem lua pildă de viată morală de la ele, fiind asemeni păsării ce este credincioasă perechii sale. Sunt lucruri foarte frumoase şi interesante, dar textul *Facerii* nu stă sau cade în funcţie de ele. Este doar un material explicativ. De fapt şi astăzi ar putea cineva să se familiarizeze cu faptele ştiinţifice despre creaţie pe care le avem, folosindu-le ca material explicativ, şi ar putea scrie o carte uimitoare chiar pe tema celor Şase Zile ale Facerii. Din păcate oamenii au tendinţa de a gândi mult prea îngust în prezent; oamenii de ştiinţă nu ar accepta să-şi lărgească orizontul în suficientă măsură ca să cuprindă toate aspectele *Facerii.* De obicei cei care citesc *Facerea* nu sunt suficient de pregătiţi pentru latura ştiinţifică. Totuşi putem tine minte această posibilitate; subiectul este un teren de discuţii foarte rodnic'

De asemenea, nu trebuie să'ne temem de ştiinţă, fiindcă ştiinţa nu poate contrazice adevărul descoperit dumnezeieşte. Dacă este adevăr, e adevărat. Există unul descoperit de Dumnezeu şi unul ce se descoperă în natură. Cel descoperit de Dumnezeu este absolut, spunem noi, fiindcă vine direct de la Dumnezeu. Dar interpretarea lui tine de înţelepciunea noastră, pe care o dobândim treptat în Biserică şi de la Sfinţii Părinţi. Când am înţeles acest lu-

cru, putem face chiar propriile speculaţii, atâta vreme cât nu spunem că acele speculaţii sunt la acelaşi nivel cu textul însuşi. Ştiinţa este cu mult mai speculativă, mai ales când ajunge la lucruri foarte vechi, cum este facerea lumii, întrucât nimeni nu a fost acolo spre a o vedea.

Trebuie să mai pomenesc un lucru important despre cele Şase Zile ale Facerii pe care l-am discutat anul trecut: aceste Şase Zile sunt cu totul diferite de ceea ce se întâmplă acum. Sfinţii Părinţi arată foarte clar că nu poţi face deducţii pe temeiul celor ce se întâmplă acum şi să obţii înţelegerea primelor Şase Zile ale Facerii, fiindcă ceea ce a avut loc atunci era'facerea lumii *din nimic.* Acest lucru nu se mai întâmplă astăzi. în prezent avem lucrarea ziditoare continuă a lui Dumnezeu. Sfântul Ioan Gură de Aur discută tocmai acest subiect în tâlcuirea sa la *Facere.* Aşa cum arată el, în *Facere* se spune că Dumnezeu s-a odihnit de lucrurile Sale (Fac. 2, 2), adică a încetat să mai creeze, dar Domnul nostru în Evanghelia de la Ioan spune că Tatăl continuă să lucreze (cf Ioan 5, 17), şi deci trebuie să creeze încă. Deci sunt două lucruri diferite. Ceea ce era întru început a fost zidirea lui Dumnezeu de la care S-a oprit. Ea nu mai are loc. Ceea ce se întâmplă după aceea este continua Sa Pronie asupra lumii, care de fapt e o creaţie continuă, căci, fără Cuvântul viu al lui Dumnezeu, cum ar putea o sămânţă să devină o persoană individuală, o plantă sau un animal ? Toate acestea sunt minunate foarte şi lucrări ziditoare, dar diferă de zidirea dintru început, din primele Şase Zile. Dacă nu vezi acest lucru, ajungi să faci o mulţime de greşeli.

Vom vedea atunci când vom comenta următoarele capitole ale *Facerii* - patru până la unsprezece - că există chiar o deosebire fundamentală între felul cum erau oamenii înainte de Potop şi felul cum erau după Potop. Anumite lucruri s-au schimbat după Potop. Dar numai în cele Şase Zile a luat fiinţă tot ceea ce cunoaştem azi, iar restul nu este decât o continuare a acelor lucruri care erau deja zidite, potrivit legilor făcute de Dumnezeu şi date de El firii.

s ■■.->/- „ .—.-■, \

., .. 'Ai

..<■* ANBXA4- .*Credinţa în*

datarea radiometrică

deCurtSewell .. .

„Cum pot creationiştii să se aştepte ca oamenii să accepte ideea pământului tânăr, când, prin' datarea radiometrică, ştiinţa a dovedit că pământul are miliarde de ani vechime ?"

Articolul de fată pune această întrebare, ce reprezintă gândirea unui mare număr de oameni de azi. Cu siguranţă că majoritatea oamenilor de ştiinţă acceptă datarea radiometrică. Totuşi nu există cu adevărat un motiv ştiinţific care să dovedească că datarea radiometrică este corectă, ci o mulţime de'dovezi ce arată că ea nu funcţionează. Vom discuta câteva dintre ele. Vom descoperi că piatra de temelie a analizei radiometrice este credinţa în materialism şi respingerea oricărei acţiuni supranaturale, chiar înainte de a se face vreo măsurătoare. Mulţi oameni, între care chiar specialiştii în domeniu, uită presupoziţiile pe care se întemeiază datarea radiometrică.

1. Datarea radioactivă

în principiu există două tipuri de metode de datare radioactivă. Un tip este sistemul Carbon 14, folosit la datarea fragmentelor de organisme care au trăit. Nu a fost folosit niciodată pe eşantioane neorganice, şi aproape că nici nu intră în discuţie dacă se consideră că eşantionul ar putea fi mult mai vechi de 50000 de ani. Ea furnizează unele dovezi foarte bune, folosite adesea de creationişti. Dar în acest articol nu vom discuta despre metoda C-14.

A doua mare categorie se mai numeşte „datarea cu metale grele" şi include sistemele uraniu-toriu-plumb, rubidiu-strontiu şi potasiu-argon. Aceste metode se folosesc în mod obişnuit pentru eşantioane anorganice, cum sunt rocile, dând adeseori vârste extrem de mari - milioane sau miliarde de ani. Evolutionistii descriu adesea aceste metode ca dovedind marea vechime a pământului şi a straturilor sale. Creationiştii le critică adesea, fiindcă dau rezultate cu totul false.

Toate metodele de datare menţionate pornesc de la un anume izotop radioactiv precum U-238, U-235, Tor-232, K-40 sau Rb-87. Ei se numesc izotopi „mamă". Sunt elemente radioactive în mod natural, adică emit spontan particule alfa sau beta şi, ca urmare, se transformă în alte elemente, numite izotopi „fiice".

, *2. Erori experimentale*

Metodele ce dau vârste mari produc aproape tot atâtea răspunsuri „greşite" cât şi „corecte". Răspunsul „corect" e ales pe baza coloanei stratigrafice, adică după felul fosilelor îngropate în apropiere. Desigur, datarea fosilelor depinde de presupunerea evoluţiei. Şi, bineînţeles, publicul nu aude de obicei nimic despre răspunsurile greşite.

Afirmaţia aceasta - că datele radiometrice sunt „corectate" prin referirea la fosilele-index determinate pe baza evoluţiei - este viu contestată, dar examinarea literaturii tehnice arată că ea este adevărată, în ciuda celor spuse de manualele elementare. Să vedem câteva exemple.

3. Discrepanţe dovedite

Publicul larg crede că rezultatele radiometrice sunt solide şi deci se poate dovedi că sunt de încredere. Dar literatura de specialitate arată altceva. John Woodmorappe a făcut o cercetare extinsă a literaturii, examinând 445 de articole tehnice din 54 de reviste de geocronologie şi geologie cu mare autoritate.[756]

Rapoartele menţionate enumera peste 350 de date, măsurate cu metode radiometrice, ce contrazic cu mult vârstele atribuite fosilelor găsite în acelaşi strat. Ele acopereau vârstele „aşteptate" de la 1 la >600 de milioane de ani. In aproape toate cazurile de discrepantă s-au acceptat datele fosilelor. Datele radiometrice au fost eliminate. Woodmorappe cita spusele unui cercetător:

„în general, se presupune că datele ce intră în «marja de corectitudine» sunt corecte şi sunt publicate, dar cele ce nu concordă cu alte date sunt rareori publicate, iar discrepantele nu sunt explicate complet."[757] Când aceste rapoarte discutau posibilele cauze ale erorilor, foloseau cuvinte de tipul „posibil", „poate", „probabil", „ar putea fi" etc. Motivele invocate de obicei cuprind intruziunea detritică, scurgerea sau infiltrarea unora dintre izotopi în eşantion, iar uneori conţinutul iniţial de izotopi din eşantion. Pentru datarea cu K-Ar este uşor de dat vina pe pierderea argonului, dacă vârsta obţinută e prea mică, sau pe absorbţia argonului dacă e prea mare.

Se ştie prea bine că argonul, care e un gaz, difuzează uşor prin rocă, şi nu e cu putinţă să se ştie dacă nu cumva s-a întâmplat ceva de acest fel într-un anume caz.

Erorile sunt deosebit de mari cu metoda K-Ar (potasiu-argon). S-au făcut studii asupra unor roci bazaltice de vârstă recentă cunoscută, din apropiere

[7M] John Woodmorappe, „Radiometric Geochronology Reappraised", în *Creation Research Society Qiiarterly,* voi. 16, septembrie 1979, pp. 102-29, 147. [Vezi şi cartea din 1999 a lui John Woodmorappe, *The Mythology of Modern Dating Me.thods,* Institute for Creation Research, El Cajon, California.] *'"Ibid.p.* 114.

de Hawaii. Ele proveneau de la vulcanul Kilauea. Rezultatele au ajuns până la 22 de milioane de ani. Ioan Engels scria:

„în prezent se ştie foarte bine că vârstele obţinute cu K-Ar de la .= diferite minerale dmtr-o singură rocă pot fi uimitor de discordante."[758]

sr *4. Craniul 1470* - • - -t-i

în 1927 Richard Leakey a descoperit un craniu lângă Lacul Rudolf din Kenya despre care spunea că era „aproape nedeosebit" de cel al omului modern. Totuşi fusese găsit sub un strat de tuf vulcanic KBS ce avea o vârstă

acceptată de 2,6 milioane de ani vechime. Leakey a declarat că acest craniu avea 2,9 milioane de ani, spunând că „nu se potrivește cu nici unul din modelele anterioare ale începuturilor omului". A fost numit KNM-ER-1470 (de la Kenya National Museum, East Rudolf, 1470).

Marvin Lubenow face o descriere exactă a celor zece ani de controverse în jurul datăm craniului.[759]

La prima încercare de a data tuful KBS, Fitch şi Miller au analizat rocile brute şi au obţinut date mergând de la 212 la 230 milioane de ani - perioada Triassicului, cu mult mai vechi decât se aştepta. întrucât sub acest strat se descoperiseră oase de mamifere, au spus că evident datele erau greşite, din pricina „posibilei prezente a argonului străin derivat din includerea unor roci pre-existente". Chiar dacă roca arăta bine, tot ce depăşea 5 milioane de ani vechime era evident greşit, având în vedere ceea ce ştiau ei despre „succesiunea dezvoltării evolutive".

între timp, o echipă de la University of California din Berkeley, condusă de G.H. Curtis, a analizat câteva pietre ponce KBS şi au descoperit câteva care aveau cam 1,6 milioane de ani şi câteva de 1,8 milioane de ani. Alte măsurători, unele coborând la 0,5 milioane de ani, au fost declarate anormal de mici. Ele au fost explicate ca posibile supraimprimări datorate unei infuzii de apă fierbinte cu bogat conţinut alcalin.

între 1969 şi 1976 mai multe echipe au făcut numeroase măsurători radiometrice, iar rezultatele s-au grupat în jurul a trei vârste -1,8 milioane, 2,4 milioane şi 2,6 milioane de ani. Fiecare echipă a criticat tehnicile de selectare a eşantioanelor de rocă ale celorlalţi. Se spunea că majoritatea argumentelor radiometrice favorizau data de 2,6 milioane de ani, dar argumentele paleontologice favorizau data de 1,8 milioane de ani (adică data la care craniul s-ar fi potrivit cel mai bine cu teoria evoluţiei). în final s-a ajuns la o înţelegere numai după ce paleontologii s-au pus de acord în privinţa corelaţiei fosilelor, incluzând două specii de porc dispărute. Data finală acceptată pentru

[v] Joan C. Engels, „Effects of Sample Purity on Discordant Mineral Ages Found in K-Ar Dating", *Journal ofGeology,* voi. 79, septembrie 1971, p. 609.
[v] MarvinL. Lubenow, *Bones of Contention, ed. cit.,* pp. 247-66. *u:iinntv,r.* :, <*. <

craniu a fost cea de 1,9 milioane de ani. Comentând metoda de selectare a eşantioanelor de rocă pentru datarea radiometrică, Lubenow întreabă:

> „Se pune întrebarea, «Cum ştii când ai eşantionul bun pentru datare ?» Singurul răspuns la întrebare este acela că eşantioanele «bune» dau date în acord cu presupunerile evoluţioniste. Eşantioanele «rele» sunt cele care dau date ce nu sunt conforme cu evoluţia - ilustrare clasică a cercului vicios."[760]

• _ " *5. Datarea Marelui Canion*

Creationiştii au criticat multe aspecte ale datării rocilor prin radioactivitate, dar' au adus prea puţine probe reale că metoda este inadecvată. Totuşi Institutul de cercetări creationiste a ajuns în fazele preliminare ale obţinerii unor asemenea dovezi pentru rocile vulcanice.[761]

„Scopul proiectului", scriu savanţii de la Institutul de cercetări creationiste (ICC), „este folosirea «celei mai de încredere» metode de datare cu izotopi radioactivi («metoda izocronă») cu cea mai precisă tehnică de măsurare analitică (tehnica spectrografului de masă pentru dilutia izotopică) spre a stabili «vârstele» diferitelor roci din Marele Canion."

Savanţii de la ICC au angajat un laborator geotehnic autorizat spre a sprijini acest plan şi a supraveghea proiectul, prevenind orice tendinţă de a influenta rezultatele, şi pentru a supune eşantioanele de roci mai multor laboratoare calificate într-un mod care să evite orice subterfugii.

Marele Canion are mai multe straturi şi tipuri de roci diferite. Toţi sunt de acord că rocile metamorfice precambriene îngropate sub nivelul Canionului trebuie să fie cele mai vechi. Acestea includ zonele Trinity Gneiss, Elves Chasm Gneiss şi Zoroaster Graniţe.

De asemenea, toţi sunt de acord că scurgerea de lavă cuaternară de pe Podişul Unikaret este probabil depozitul metamorfic cel mai tânăr din zonă. El provine de la un vulcan, după ce toate depozitele de straturi sedimentare s-au depus şi după ce canionul a fost erodat. Lava s-a scurs peste margine, pe versantii canionului deja erodat.

Geologii cei mai tradiţionalişti cred că gnaisurile şi graniturile de adâncime au peste 600 de milioane de ani vechime, probabil înjur de 2000 de milioane de ani, iar vârsta scurgerilor de lavă bazaltică de pe Podişul Unikaret trebuie estimată la câteva mii de ani, fiindcă e vădit mai tânără decât straturile sedimentare din partea de sus a pereţilor canionului. Astfel, comparând vârstele măsurate cu acurateţe ale mai multor eşantioane din cele două zone, vom avea o idee despre siguranţa generală a metodelor radiometrice.

"° Ibid.. p. 255.

[701] Grand Canyon Dating Project, Institute for Creation Research, 10946 Woodside Avenue North, Santee, California 92071.

Rezultatele preliminare arată foarte interesant. Dar numai măsurătorile scurgerilor de lavă recentă erau încheiate în momentul ultimului raport pe care îl am.

Pentru un acelaşi set de roci recente s-au obţinut mai multe cifre de „vârstă model", ele fiind cu totul discordante (adică'nu se potriveau defel una cu cealaltă). Cea „mai precisă" vârstă a izocronei rubidiu-strontiu a fost raportată ca fiind de 2,1 miliarde de ani.

Dar vârsta acesta este clar greşită. Lava supusă datării s-a scurs peste marginea canionului deja erodat. Deci vârsta de „2,1 miliarde de ani" trebuie să fie de multe mii de ori mai mare decât vârsta reală a lavei. Acest unic rezultat ar trebuie să fie suficient spre a arunca puternice umbre de îndoială asupra metodelor de datare radiometrică cu metale grele, dar trebuie să aşteptăm încheierea proiectului înainte de a trage prea multe concluzii.[762] j .

6. Cauzele erorilor

Există câteva posibile surse ale erorilor asociate cu datarea radiometrică. Principalele probleme (începând de la cele de mai mică importanţă) sunt:

1 *Acuvcit&t&ci v&t&lov d& d&zifit&Qvciv&* - cele mm multe sunt considerate 3. fi cunoscute cu aproximaţie de câteva procente şi, dacă sunt greşite, ar avea doar un efect minor asupra datelor.

2. *Constanta ratelor de dezintegrare* - mulţi savanţi cred că ele au fost constante de-a lungul epocilor, deşi acest lucru nu se poate şti cu adevărat. Dar unul dintre primii cercetători, Prof. John Joly de la Trinity College, Du blm, a raportat unele dovezi ce arătau variaţii.[763] Raportul lui Barry Setter-*field* asupra *posibilei* variaţii a vitezei luminii dă şi el referinţe istorice de spre variaţiile ratelor de dezintegrare de-a lungul ultimilor 300 de ani.[764] Dar cei mai mulţi savanţi nu s-au arătat prea entuziaşti fată de acceptarea acestui concept.

3. *Activarea neutronică din surse necunoscute* - Prof. Melvin Cook a cer cetat minereuri dintr-o mină din Katanga şi a descoperit că nu conţineau Pb-204 şi nici toriu, dar exista o cantitate apreciabilă de Pb-208 ! E clar că acesta nu putea să fi fost primitiv, şi nu putea să rezulte din *dezintegrarea to*-riului. Singurul mod în care putea fi explicat era activarea neutronică în Pb-207. Când Cook a făcut această corecţie, vârsta calculată s-a redus de la 600 de milioane de am până la epoca modernă.[765] în cele mai multe mme-

[II]Vezi Steven A. Austin ed, *Grand Canyon: Monument io Catastrophe* (1994), ca şi caseta video însoţitoare, *Grand Canyon: Monuments to the Flood*. (n. ed.)

* J. Joly, *Proceedings of the Royal Society,* Londra, Seria A 102, 1923, p. 682.

* Trevor Norman şi Barry Setterfield, „The Atomic Constants, Light, and Time", Stanford Research Institute International Invited Research Report, Menlo Park, California, 1987.

[75] Melvin Cook, *Prehistory and Earth Models,* Max Parrish and Co. Ltd., Londra, 1966, pp. 54-55.

reuri nu este posibil să se vadă acest efect aşa de clar, dar faptul arată că un anumit flux de neutroni, posibil de la o supernovă, trebuie să fi avut o puternică influentă, iar aceasta ar fi fost posibil în întreaga lume, afectând toate rocile într-un mod ce nu poate fi determinat cu uşurinţă astăzi.

4. *Integritatea atomilor în roci* - aceasta stârneşte cea mai mare îngrijo rare tuturor cronologiştilor şi este motivul cel mai des citat pentru erorile evidente în măsurarea datelor. Sărurile de uraniu sunt solubile în apă şi cele mai multe minerale sunt supuse unei infiltrări inegale a componentelor lor chimice. Argonul migrează în mod impredictibil înăuntrul şi în afara rocilor. Hurley a raportat că componentele radioactive ale graniturilor stau la supra fata granulelor şi pot fi cu uşurinţă spălate. Cristalele de zircon au fost datate cu metodele U-Pb, dar studiile de microsondaje cu ioni au arătat că uraniul şi plumbul sunt fixate în diferite părţi ale structurii cristaline. Aceasta arată că de fapt Pb-206 nu putea proveni din dezintegrarea uraniului; deci aceste datări trebuie să fie invalidate.

5. *De departe cea mai importantă problemă este conţinutul izotopic ori ginar* al rocii. Cum am putea să ştim care a fost materialul originar ? Vom vedea că răspunsul la această întrebare depinde de o decizie ce implică ceva ce nu poate fi dovedit - o decizie pe bază de credinţă.

7. *Materialul izotopic originar*

Geologul uniformist trebuie să presupună o oarecare concentraţie iniţială. Dacă alegerea sa este bună, iar celelalte surse de erori pot fi minimalizate, poate face o determinare precisă a vârstei - cu condiţia ca setul de presupuneri făcute de el să fie corect. Dar presupunerile sale se întemeiază întotdeauna pe teoria uniformismului - adică faptul că pământul şi rocile sale au luat naştere în mod pur materialist, fără intervenţie supranaturală, cu mult timp în urmă. Deci dacă încearcă să folosească aceste rezultate spre a dovedi că pământul este vechi şi nu a fost creat, foloseşte o logică circulară. El elimină de fapt posibilitatea unei creaţii supranaturale în şase zile înainte de a face măsurătorile.

Acum câţiva ani am făcut un curs de geologie la facultatea din localitatea mea. în primele lecţii profesorul a subliniat importanta credinţelor unifor-miste ca temelie'a geologiei istorice, spunând ceva de felul acesta:

> „Oamenii obişnuiau să creadă în tot felul de catastrofe, provocate de intervenţii supranaturale. Aceste poveşti populare i-au făcut pe oameni să creadă că pământul avea numai câteva mii de ani vechime. Astăzi ştim, desigur, că acele lucruri nu au avut loc şi că pământul e mult mai vechi. El a evoluat lent, timp de miliarde de ani. Aceasta a avut loc conform «principiului uniformist» - ce spune că toate procesele au urmat întotdeauna aceleaşi legi naturale pe care le observăm astăzi."

Observaţi uşurinţa acceptării credinţei că istorisirea Bibliei nu poate fi în tr-adevăr reală. în manualul său clasic de geocronologie *[Vârsta rocilor, planetelor şi stelelor],* Henry Faul spune:

„Dacă se acceptă că sistemul solar s-a condensat dintr-un nor primordial, rezultă că materialele planetelor, asteroizilor şi meteoriţilor au o origine comună. Meteoriţii de fier conţin ceva plumb, dar numai urme infime de uraniu şi toriu, şi deci plumbul e necontaminat de plumb radioge-nic, putând fi privit ca un bun eşantion de plumb primordial. Tabelul 6-1 .. dă lista compoziţiei izotopice a plumbului extras din câţiva meteoriţi de . fier. Aceste date pot fi acum folosite ca $(Tb^{2o7}/Pb^{2o4})_0$ şi'$CPb^{2O6}/Pb^{2O4})_0$ în' ■> ecuaţia Houtermans, şi tot ce rămâne de descoperit pentru a permite calcularea vârstei pământului este un eşantion de plumb dintr-un subsistem închis cu vârstă cunoscută."[766]

Observaţi punctul de pornire al lui Faul - „Dacă se acceptă că sistemul solar s-a condensat dintr-un nor primordial..." Aceasta înseamnă o origine pur naturalistă a pământului, de-a lungul unei perioade mari de timp. El înfăţişează aici credinţa obişnuită a celor mai mulţi savanţi evoluţionişti că pământul şi sistemul solar au evoluat dintr-un nor de gaz şi praf, într-un timp foarte lung, începând cu miliarde de ani în urmă. Pornind de la această credinţă de bază, Faul argumentează că alcătuirea originară a elementelor chimice ale pământului trebuie să fi fost similară cu ceea ce putem vedea azi în meteoriţi.

Această presupunere este una dintre principalele probe folosite spre a determina vârsta pământului şi coeficientul izotopic al plumbului din compoziţia rocilor primitive. Dar ea se întemeiază cu totul pe credinţa în uniformism şi în originea naturalistă a pământului. Fără această credinţă de bază, toate măsurătorile datelor ce dau vârste mari ar fi lipsite de sens.

Pe de altă parte, dacă pământul a fost creat dintr-o dată (cum spune Biblia), Ziditorul putea să-I facă oricum ar fi dorit. Nu ar fi fost silit să urmeze nici una din legile omului - şi într-adevăr El a şi dovedit acest lucru. Când a făcut pomii din Grădina Edenului, aceştia aveau îndată şi fructe. Când i-a făcut pe Adam şi Eva, ei erau în forma lor matură, nu ca nişte prunci. Ni s-a spus că El a făcut aceste lucruri cu înfăţişarea maturităţii.[767] De ce nu ar fi

[75] Henry Faul, *Ages ofRocks, Planete andStars,* McGraw-Hill, New York, 1966, pp. 65, 67. [73] Acest lucru a fost afirmat categoric de către Sf. Efrem Şirul în tâlcuirea sa la *Facere* din sec. IV: „Deşi ierburile aveau doar o clipă vechime la facerea lor, ele păreau ca şi cum ar fi avut câteva luni vechime. Tot aşa copacii, deşi aveau doar o zi când au răsărit, erau totuşi ca pomii vechi de câţiva ani, fiind deplin crescuţi şi cu fructe începând să se ivească pe ramurile lor." Mai târziu, explicând cum anume luna avea înfăţişarea matură în momentul facerii ei, Sf. Efrem scrie: „Pe cât de bătrâni erau copacii, ierburile, animalele, păsările şi chiar oamenii [când au fost creaţi], tot pe-atât erau şi tineri. *Erau bătrâni după înfăţişarea mădularelor lor şi materiilor lor, însă erau tineri pentru ceasul şi clipa zidirii lor" (Tâlcuire la Facere,* ed. engl., pp. 90-91); (s.n.). Prin această înţelegere scriptural-patristică a felului cum a creat

putut face şi rocile în acelaşi fel ? De ce nu ar fi putut să conţină Plumb 206 şi Argon 40, astfel încât să apară „mature" ? Savanţii sunt de acord că Plumbul 204 trebuie să fi fost prezent încă de la începuturile pământului. De ce nu s-ar putea ca şi Plumbul 206, 207 şi 208 să fi apărut în acelaşi fel ?

întrucât o lucrare preistorică a lui Dumnezeu nu este supusă investigaţiei ştiinţifice, fiind deci în afara metodelor ştiinţei, mulţi savanţi îl exclud'pe Dumnezeu din probabilitatea ştiinţifică, presupunând pur şi simplu că Dum nezeu nu a intervenit niciodată. Ei caută explicaţii pur materialiste, ca şi cum aceasta ar fi singura alegere acceptabilă ştiinţific. Dar aceasta nu ne duce la problema reală. Vedem că datarea radiogenică nu se întemeiază doar pe mă surători fizice. Temeiul său este o credinţă filosofică - credinţa cuiva despre felul cum a apărut lumea. ' ■.,'

Vedem că problema „pământ vechi - pământ nou" se poate rezolva doar în funcţie de credinţa întemeietoare pe care o alegem.

Dacă alegem credinţa în materialism şi excludem posibilitatea intervenţiei supranaturale, atunci suntem îndreptăţiţi să credem că pământul are miliarde de ani vechime.

Totuşi, dacă recunoaştem un Dumnezeu care poate să intervină şi a intervenit în propria zidire, atunci suntem îndreptăţiţi să credem în istorisirea biblică şi într-o vârstă de doar câteva mii de ani.' '

Nici una dintre alegeri nu ni se impune prin dovezile fizice. Mai degrabă alegerea noastă se face din motive filosofice, iar apoi potrivim probele cu unul sau altul din sistemele de credinţă întemeietoare. «« *i-n* «.,: . .

8. Concluzie

Foarte mulţi savanţi, profesori şi majoritatea mediilor de informare sunt foarte buni avocaţi ai credinţelor evoluţioniste în vârstele mari. Şi mulţi creştini s-au alăturat afirmaţiilor savanţilor despre „marea vârstă a pământului", de obicei fără să-şi dea seama că ele se întemeiază pe presupoziţii naturaliste ce elimină complet orice fel de intervenţie a unui Dumnezeu creator. Ei nu au recunoscut eroarea raţionamentului circular din aceste credinţe în vârstele mari. Astfel, fără să fie nevoie, ei şi-au pierdut temelia credinţei'.

Curtis Sewell Jr., a lucrat timp de 44 de ani ca inginer electronist în industria nucleară, începând cu Proiectul Manhattan al Armatei Statelor Unite din timpul celui de-al Doilea Război Mondial (prima bombă atomică). Timp de cinci ani a fost inginer şefia Isotopes, Inc. Printre sarcinile sale s-a numărat şi proiectarea instrumentarului pentru analiza radiochimică de di-

Dumnezeu lumea, întreaga temelie a metodelor de datare radiometrică se prăbuşeşte. Faptul că Sf. Efrem a învătat-o în secolul al IV-lea arată că nu este un argument *ad-hoc* al savanţilor creaţionişti de azi, ci chiar o tâlcuire de neocolit a Scripturii, (n.ed.) . - s ...>'.

ferite tipuri, inclusiv pentru sistemul datării cu Carbon 14. în 1988 a ieşit la pensie de la Lawrence Livermore National Laboratory.

Cândva D-l Sewell adera la concepţia uniformistă că pământul are miliarde de ani vechime, dar în decursul multor ani de lucru a început să se îndoiască de „dovezile" acestui fapt, fiindcă a văzut că se întemeiau pe o logică circulară. Povestea trecerii sale de la concepţia evoluţionistă la concepţia creştină despre lume este relatată în cartea sa God at Ground Zero *(Maşter Books, Green For est, Arkansas, 1997).*

>h

ANEXA5

Propuneri de lectură
făcute de editorul cărţii

I. SURSE PATRISTICE

Pe când scria despre înţelegerea patristică a *Cărţii Facerii* şi a zidirii lumii, Părintele Serafim era nevoit să traducă multe dintre sursele patristice din alte limbi. De la moartea sa, câteva dintre aceste surse au fost publicate în traducere engleză, inclusiv două dintre cele mai însemnate: *Omilii la Facere* de Sfântul Ioan Gură de Aur şi *Tâlcuirea la Facere* a Sfântului Efrem Şirul. Acum ucenicii anglofoni ai Sfinţilor Părinţi au la dispoziţie material din belşug, cu care să-şi adâncească'înţelegerea obârşiei universului şi omului. Ca lecturi iniţiale sugerăm:

1. *Hexaimeronul* Sfântului Vasile cel Mare; - 2. *Hexaimeronul* Sfântului Ambrozie al Mediolanului;
3. *Tâlcuire la Facere* de Sfântul Efrem Şirul;
4. *Omilii la Facere* de Sfântul Ioan Gură de Aur;
5. *Omul întâi-zidit,* de Sfântul Simeon Noul Teolog.

Omul întâi-zidit - carte tradusă de Părintele Serafim Rose şi publicată iniţial sub titlul *Păcatul lui Adam (The Sin ofAdam)* - poate fi socotită ca un al doilea volum al cărţii de fată. Străduindu-se să întărească omenirea modernă în adevărata învăţătură despre începutul şi sfârşitul existentei pământeşti, Părintele Serafim a inclus acele omilii ale Sfântului Simeon care se ocupă de starea lui Adam în Rai, călcarea poruncii, răscumpărarea omenirii prin Iisus Hristos şi viitoarea preschimbare a lumii fizice. Este o hrană patristică tare pentru suflet, aducând în formă prescurtată o explicaţie a telului vieţii. Aşa cum arată Părintele Serafim în introducere, Sfântul Simeon vorbeşte despre tainele începutului şi sfârşitului tocmai fiindcă le-a văzut prin vederea dumnezeiască:

„Cum a ajuns Sfântul Simeon să ne dea învăţătura care este autentic creştină, iar nu doar rezultatul speculaţiilor şi presupunerilor ?

Sfântul Simeon vorbeşte din descoperirea dumnezeiască. întâi, temeiul său e întotdeauna scriptural - dar suntem uimiţi când vedem înţelesul adânc al felului cum foloseşte citatele scripturale pe care nu le-am fi observat singuri. Iar aceasta, în al doilea rând, se datorează faptului că vorbeşte *din experienţa personală "* „

Multe din cărţile patristice citate pot fi obţinute de la Librăria Mănăstirii Sfântul Paisie sau de la cea mai apropiată librărie Valaam. Pentru anumite titluri şi pentru a primi o listă cu librăriile Valaam din America şi din străinătate scrieţi la: St. Paisius Abbey, P.O. Box 130, Forestville, CA 95436. Comenzi telefonice la numărul 707-887-9740.

Cărţile ortodoxe publicate de Frăţia Sfântului Gherman, inclusiv *Omul întâi-zidit {The First-Created Mari)* pot fi comandate direct de la editor, P.O. Box 70, Platina, CA 96076. Fax 530-352-4432. .r.otn.-/} •■:.! *w,* (ȣlH £

II. SURSE ŞTIINŢIFICE

:Şi.~; • .;i —• ii- ...*.'.:.'....-.;I\ «tort »>i-

: */.Lecturi iniţiale*

Următoarele patru cărti, scrise de autori foarte diferiţi, se recomandă ca lecturi de început. Luate laolaltă, ele oferă un bun cadru pentru toate aspectele majore ale dezbaterii moderne creatie/evolutie. Toate sunt uşor accesibile celor fără pregătire ştiinţifică.

1. *Biological Evolutionism (Evolutionismul biologic)* de Constantin Ca-varnos (ed. a Ii-a, 1987). Cartea, scrisă de un filosof ortodox grec contempo ran, plasează evolutionismul în contextul său istoric şi include o critică a sa făcută de un mare sfânt ortodox grec din secolul douăzeci, Sfântul Nectarie alPentapoliei.

2. *Darwin on Trial (Darwin sub acuzaţie)* de Phillip E. Johnson (ed. a Ii-a, 1993). Numită „cartea care-i înfurie pe evolutionişti", acest best-seller a clătinat comunitatea ştiinţifică oficială prin argumentele sale bine chibzuite, reţinute dar totuşi nimicitoare împotriva „faptelor" evoluţiei. Michael Den-ton, specialist în biologie moleculară (vezi mai jos) a numit-o „indiscutabil cea mai bună critică a darwinismului pe care am citit-o vreodată." Prof. Johnson a dus mai departe critica în următoarele sale cărti: *Defeating Dar-winism by Opening Minds (înfrângerea darwinismului prin deschiderea minţilor), Reason in the Balance (Raţiunea în cumpănă)* şi *Objections Sus-tained (Obiecţiile se acceptă).*

, 3. *Scientific Creationism (Creationism ştiinţific)* de Henry M. Morris (ediţia 1985). Un excelent rezumat alcătuit de întemeietorul mişcării ştiinţei cretîoniste din America, cartea discută totul, de la începutul universului, până la obârşia omului. Părintele Serafim a folosit-o mai mult decât oricare altă carte despre ştiinţa creationistă. Studiind această carte bine documentată, cititorii vor fi capabili'să-şi formeze propriile concluzii despre marea cantitatea de dovezi adunate de creationiştii ştiinţifici.

a 4. *Shattering the Myths of Darwinism (Dărâmarea miturilor darwinismului)* de Richard Milton (1997). O carte extrem de bine scrisă şi captivantă, scrisă de un ziarist de ştiinţă care nu este nici creationist şi nici credincios. Milton pune sub semnul întrebării nu numai miturile darwinismului, ci şi

miturile datării radiometrice. Trecând în revistă probele, a ajuns la concluzia că „întrucât metodele de datare radioactivă sunt nedemne de încredere din punct de vedere ştiinţific, în prezent este imposibil de spus cu oarecare siguranţă cât este de vechi pământul."

2. Alte critici ştiinţifice importante aduse evoluţiei

1 *EvoltitioYi' A Thcow xtx Cvisis (Evoluţiei * cfizci tiTid tcovii)* QC iV^icliâcl Denton (1985). Dr. Denton, un specialist australian în biologie moleculară şi cercetător în medicină este un agnostic, nu un creationist. Cartea sa, foarte bine primită, cercetează dovezile crescânde împotriva evolutionismului pro venite din mai multe discipline ştiinţifice, mai ales din propria specialitate, biologia moleculară. A fost una dintre principalele cărti ce l-au îndemnat pe Phillip E. Johnson să scrie despre evoluţie.

2. *Darwin's Black Box: the Biochemical Challenge to Evolutionism (Cu tia neagră a lui Darwin: provocarea aruncată evoluţiei de către biochimie)* de Michael Behe (1996). Dr. Behe, profesor asociat de biochimie la Univer sitatea Lehigh, nu este nici el creationist, dar discută pe fată eşecul evoluţiei darwiniste de a da seamă de enorm de complicata maşinărie din interiorul celulei. El este capabil să prezinte informaţii tehnice extrem de amănunţite (necesare spre a transmite în mod adecvat descoperirile biochimie!) într-un mod pe care-1 poate pricepe oricine. Cartea sa a contribuit mult la curenta reevaluare a darwinismului de către ne-creationişti.

Not by Chance! Shattering the Modern Theory of Evolutionism (Nu întâmplător! Dărâmarea teoriei moderne a evoluţiei) de Dr. Lee Spetner (1997), biofizician israelit. Este poate cea mai importantă carte despre evoluţie apărută în ultimii ani. Dr. Spetner, a cărui cunoaştere tehnică a subiectului depăşeşte cu mult pe cea a biologilor obişnuiţi, arată că toată informaţia genetică utilă a fost prezentă de la început în fiecare organism. El demonstrează că mutaţiile întâmplătoare nu pot produce evoluţia la scară mare, fiindcă aceste mutaţii nu sporesc informaţia genetică, ci mai curând duc la o *pierdere* de informaţie. (întâmplător acest lucru vine în sprijinul concepţiei tradiţionale care spune că de fapt universul involuează). El continuă prin a afirma că variaţiile ce au loc înăuntrul fiecărui fel de organism sunt rezultatul unor „mecanisme declanşatoare" sau al unor „indicii" pe care un „Inginer biolog" (adică Dumnezeu) le-a clădit în organisme spre a le face în stare să se adapteze la mediu. Cartea sa e excelentă pentru eruditii sceptici, ca şi pentru savanţii ce caută noi posibilităţi de a înţelege variaţia biologică.

Savantul creationist australian Dr. Cari Wieland,' recenzând această carte în revista *Creation ExNihilo,* voi. 20, nr. 1, scrie:

> „Este prea puţin să spui că lucrarea lui Spetner e un «necesar» absolut pentru oricine apără Scriptura în această epocă tot mai educată. Pe scurt,

5t este limpede că dacă evolutioniştii nu vor putea să scoată un nou soi de iepure din pălărie, Spetner a făcut să eşueze mecanismul evoluţionist o dată pentru totdeauna. Cercurile evolutionist-umaniste nu pot îngădui să se întâmple aşa ceva, bineînţeles... Nădăjduiesc ca cititorii acestei cărti să-i facă să le fie cât mai greu să ignore această lucrarea deschizătoare de drumuri, răspândind-o cât mai departe şi cât mai repede cu putinţă."

s *3. Despre „evoluţia umană"* •■'" ■ -

Cea mai completă, mai îngrijită şi mai adusă la zi critică a mitului evoluţiei umane este cartea *Bones ofContention: A Creationisî Assessment ofHuman Fossils (Oasele învrăjbirii: o evaluare creationistă a fosilelor umane)* de Dr. Marvin L. Lubenow (1992).[768] Rodul a douăzeci şi cinci de am de cercetări asupra fosilelor umane, cartea cuprinde cea mai completă hartă a fosilelor umane din întreaga literatură ştiinţifică, descrieri ale locului şi felului descoperirii fosilelor, ca şi controversele legate de datarea şi clasificarea lor. Bazată în întregime pe fosile acceptate necondiţionat de către evolutio-nişti, este foarte bine documentată din cele mai 'recente surse ştiinţifice. O recomandăm în mod călduros.

4. Despre datarea radiometrică

Cartea lui Curt Sewell, *God at Ground Zero (Dumnezeu la nivel zero)* (1997) cuprinde tot materialul inclus în Anexa 4 din cartea de fată, plus descrieri tehnice ajutătoare pentru fiecare dintre metodele de datare radiometrică. Marvin L. Lubenow, într-un apendice la cartea *Bones of Contention: A Creationist Assessment ofHuman Fossils,* dă un istoric amănunţit al faimosului „craniu 1470" pomenit de Sewell, arătând cum presupunerile evoluţioniste determină care din descoperirile radiometrice este acceptată.

Dr. Mace Baker, la sfârşitul cărţii sale *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* (1997), ne oferă o altă utilă critică a datării radiometrice. Eseul său de 30 de pagini adună informaţii dintr-un mare număr de surse evoluţioniste.

Critica cea mai amănunţită şi adusă la zi se află în cartea recent apărută, *The Mythology of Modern Dating Methods (Mitologia metodelor de datare moderne)* de John Woodmorappe (1999). Dr. Henry Morris scrie despre această carte:

„Woodmorappe... a dovedit că feluritele presupuneri pe care se întemeiază tehnicile de datare radioactivă sunt cu totul greşite, şi a făcut acest lucru cu multă măiestrie şi într-un mod copleşitor - cu citate (aproape 500

[768] A nu se confunda cu carteafe^ *ofContention* de Roger Lewin (1987), un evoluţionist şi coleg efectiv al lui Richard Leakey. întâmplător, cartea lui Lewin este o bună tratare evoluţionistă a subiectului, fiindcă recunoaşte marea cantitate de speculaţie şi subiectivitate implicată în interpretarea fosilelor „strămoşului omului".

de articole separate) luate de la evoluţionist! specializaţi în domeniu, nu de la alţi creationişti ce sunt dej a de acord cu această concepţie. *

El şi-a intitulat studiul *Mitologia metodelor de datare moderne,* structurându-1 în jurul numeroaselor presupuneri pe care le numeşte «mituri» -iar ceea ce el numeşte mai apoi «vizele realităţii» demonstrează faptul că ele sunt cu adevărat mitice şi nu reale. El face acest lucru atât de complet, încât termenul «exterminare» îti vine în minte aproape de la sine !

Monografia e destul de tehnică şi nu e uşor de citit, deşi interesanta structurare «mit / verificare în realitate» o face totuşi atât de uşor de urmărit pe cât e cu putinţă pentru un asemenea subiect."

5. Despre vârsta pământului • 'iv .=•■■•- .-0-.A . ' ;i • ii..-

Deşi, cum zice Părintele Serafim, este imposibil de „dovedit" ştiinţific că pământul are un anumit număr de ani vechime - fie că sunt 5 miliarde ori 7500 - cititorul ar putea fi interesat să vadă câteva dintre dovezile în favoarea unei vârste tinere a pământului. în *The Biblical Basis for Modern Science (Temeiurile biblice ale ştiinţei, moderne)* (1984), p. 477, Dr. Henry Morris a compilat o listă de 68 de procese globale ce indică o creaţie recentă. Dr. Russell Humphreys dă o scurtă explicaţie a câtorva dintre ele în articolul său , ,Dovezi în favoarea unei lumi tinere" *(Creation ExNihilo,* voi. 13, nr. 3, pp. 28-31), care prezintă şi dovezi zdrobitoare provenite din datele arheologice şi istorice.

O discuţie mai amănunţită despre dovezile unei creaţii recente se găseşte în *The YoungEarth (Pământul tânăr)* (1994) de geologul Dr. John D. Morris, fiul Doctorului Henry Morris. Scrisă la un nivel popular, pentru elevii de liceu, cartea conţine şi o critică a datării radiometrice şi o dare de seamă edificatoare asupra raţionamentului circular pe care-1 folosesc în mod obişnuit evo-lutionistii când datează fosilele (pp. 13-16). Materialul ştiinţific e presărat cu interesante anecdote despre munca de savant creationist a autorului, incluzând o relatare a turneului său de conferinţe prin campusurile universitare şi institutele de cercetări ştiinţifice din Moscova, în 1990, şi despre primirea entuziastă făcută de studenţii la biologie din Rusia (pp. 23-24).

In the Minds ofMen (în cugetele oamenilor) de Ian T. Taylor (1984, ed. a lll-a, 1991) este un alt instrument util. în capitolul 11, Taylor face săpături în mai multe zone ştiinţifice legate de vârsta pământului, ca şi în datele istorice. Cercetând cosmologiile civilizaţiilor antice - abisiniană, arabă, babiloniană, chineză, egipteană, indiană şi persană - el evidenţiază faptul că nici una dintre ele nu plasează data creaţiei mai devreme de 7000 Î.H. ..';

6. Despre dinozauri

în discuţiile despre învăţătura biblică despre zidirea lumii, una dintre cele mai frecvente întrebări este „Cum e cu dinozaurii ?" Ca introducere la dinozauri din perspectivă creştină recomandăm *Dinosaurs (Dinozaurii)* (1991,

ed. a lll-a 2000) şi *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* (1997), ambele de Dr. Mace Baker.

Există o mulţime de lucruri şi fapte puţin cunoscute despre dinozauri, care sunt tratate în întregime în mai multe surse creationiste:

1. Asemeni fosilelor altor animale, fosilele dinozaurilor apar brusc în ar hiva fosiliferă, fără strămoşi evoluţionist! sau forme intermediare între di feritele feluri de dinozauri. Vezi „Dinosaurs and Dragons" („Dinozauri şi dragoni") de Russel M. Grigg *(Creation Ex Nihilo,* voi. 14, nr. 3); şi *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat) de Ken li$_a$m,pp.* 19, 114.

2. Tipic pentru dinozauri este faptul că în depozitele de fosile ei nu sunt aşezaţi ca şi cum ar fi murit din motive naturale, ci cel mai adesea sunt găsiţi în poziţii ce sugerează o îngropare catastrofică, şi adesea una foarte violentă. Trebuie să fi fost îngropaţi rapid sub straturile de sedimente, căci nu numai că rămăşiţele lor se găsesc din abundentă, dar în multe cazuri se păstrează materialul osos originar şi urme de piele. Există mai multe cimitire masive de dinozauri în întreaga lume. Cum scrie Dr. Henry Morris, „îngroparea unui număr aşa de mare de creaturi atât de uriaşe cere efectiv o formă de acţiune catastrofică."

'Desigur, toate aceste lucruri sunt văzute de creationişti ca dovada faptului că dinozaurii fosilizaţi au murit în timpul Potopului lui Noe. Pentru prezentarea acestor dovezi din întreaga lume vezi *The Genesis Flood (Potopul din Cartea Facerii)* de John Whitcomb şi Henry Morris, pp. 279-281; *Creationism ştiinţific* de Henry Morris, pp. 98-99; *That Their Words May Be Used against Them (Fie ca vorbele lor să se întoarcă împotriva lor)* de Henry Morris, pp. 266-72; *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* de Dr. Mace Baker; *Dinosaurs (Dinozaurii)* de Dr. Mace Baker, p. 156; „Excepţionala conservare a unui ţesut moale într-un dinozaur fosilizat" *{Creation Ex Nihilo Technical Journal,* voi. 12, nr. 2); *Dinosaurs by Design (Dinozauri după plan)* de Duane Gish, pp. 8-9; *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 58, 135; şi caseta video *The Footsteps of Leviathan (Paşii leviatanului)* produsă de American Portrait Films.

3. Evolutioniştii au discutat îndelung dispariţia mondială a dinozaurilor, dar încă nu au dat la iveală o teorie adecvată. Savanţii creationişti sunt în ge neral de acord că principala cauză a fost drastica schimbare de mediu în Iu mea de după Potop fată de lumea de dinainte de Potop. Pentru o discuţie a acestei cauze şi a altora vezi *Dinosaurs by Design (Dinozauri după plan)* de Duane Gish, pp. 76-77; *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* de Mace Baker, p. 57; *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 67-68; şi *Dinosaurs, thelost World, and You (Dinozaurii, lumea pierdută şi tu)* de John D. Morris, p. 33.

4. Recenta descoperire a unor oase de dinozaur proaspete (nefosilizate) şi a unor oase de Tyrannosaurus ce arată un conţinut de celule sanguine, indică faptul că dinozaurii nu au putut muri în urmă cu şaptezeci de milioane de ani, cum pretind evolutionistii. Vezi „Descoperirea unor oase de dinozaur proaspete" de Margaret Helder *(Creation Ex Nihilo,* voi. 14, nr. 3); *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 14-16 şi 108-9; *The Great Alaskan Dinosaur Adventure (Marea aventură a dinozaurului din Alaska)* de Davis, Liston şi Whitmore; şi caseta video *The Footsteps ofLeviathan (Paşii leviatanului)* produsă de American Portrait Films.

5. întrucât arhiva fosiliferă reprezintă animalele ce au murit din pricina Potopului lui Noe, problema supravieţuirii dinozaurilor pe arca lui Noe nu poate primi un răspuns din studiul fosilelor. Mai curând trebuie să recurgem la vechile scrieri şi la cele mai vechi relatări din istoria umană de după Po top. Evolutionistii nu pot explica descrierile „dragonilor" ce se găsesc în ve chile culturi din întreaga lume, multe dintre ele conţinând detalii uimitor de asemănătoare cu dinozaurii. Creationistii le explică ca pe referinţe la acel tip de dinozauri ce au supravieţuit Potopului (termenul „dinozaur" nu a fost inventat până în 1841).[769]

Vechiul Testament pomeneşte dragonii/dinozaurii (în ebraică *tannim)* de 21 de ori. Cea mai importantă referinţă se află în *Cartea lui Iov,* cap. 40-41, unde găsim o amănunţită descriere'a unui mare dinozaur sauropod care „pus-a coada ca un chiparos". Pentru o discuţie amănunţită despre dinozauri în Biblie vezi *The Real History ofDinosaurs (Adevărata 'istorie a dinozaurilor)* de Mace Baker, pp. 8-49; şi *The Biblica!. Basis for Modern Science (Temeiurile biblice ale ştiinţei moderne)* de Henry Morris, pp. 350-359. Vezi şi *Dinosaurs by Design (Dinozauri după plan)* de Duane Gish, pp. 82-83; şi *The Remarkable Record ofJob (Uimitoarea consemnare lăsată de Iov)* de Henry Morris, pp. 115-25.

Creationistii au adunat o mare cantitate de dovezi din scrierile istorice şi din artă, care indică faptul că dinozaurii au coexistat cu oamenii. Din nefericire acest material nu a fost încă antologat într-o unică lucrare şi deci trebuie cules din mai multe surse. Acestea includ „Dinozauri şi Dragoni" de LeeNiemann *(Creation Ex Nihilo Technical Journal,* voi. 8, nr. 1); „Dinozauri şi Dragoni" de Russel M. Grigg *(Creation Ex Nihilo,* voi. 14, nr. 3); *That Their Words May Be Used against Them (Fie ca vorbele lor să se întoarcă*

[769] Sf. Varsanufie de la Optina, Rusia (1845-1913), scrie în însemnările sale din chilie: „Poveştile chinezilor şi japonezilor despre existenta dragonilor nu sunt defel născociri sau fabule, deşi învăţaţii naturalişti europeni, şi ai noştri împreună cu ei, tăgăduiesc existenta acestor monştri. Dar, la urma urmei, orice poate fi tăgăduit, prin simplul fapt că întrece putinţa înţelegerii noastre." (citat din *Stareţul Varsanufie de la Optina,* în curs de apariţie la Frăţia Sf. Gherman).

împotriva lor) de Henry Morris, pp. 251-261; *After the Flood (După Potop)* de Bill Cooper, pp. 130-161; „The Early History of Man, Part I: Living Dinosaurs from Anglo-Saxon and Other Early Records" („Istoria primitivă a omului, partea I: Dinozauri vii în izvoare anglo-saxone şi în alte izvoare vechi") de Bill Cooper *(Creation ExNihilo Technical Journal,* voi. 6, nr. 1); *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* de Mace Baker, pp. 51-62 şi 86-88; *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 28-33, 119-121, 137; şi „Messages in Stone" („Mesaje în piatră") de Dennis L. Swift *(Creation ExNihilo,* voi. 19, nr. 2). O relatare despre Sfântul Gheorghe şi balaur e dată în *Dinosaurs by Design* de Duane Gish, pp. 80-81. Una din cele mai bune introduceri la acest subiect este filmul video *The Great Dinosaur Mystery (Marea taină a dinozaurilor),* scris şi regizat de Paul Taylor.

La întrebarea cum puteau dinozaurii (probabil pui) să încapă în Arcă, au dat răspunsuri foarte satisfăcătoare Russell M. Grigg în articolul „Dinozauri şi Dragoni", Mace Baker în *The Real History of Dinosaurs,* p. 28, şi Ken Ham în *The Great Dinosaur Mystery Solved,* pp. 52-58.

1. Despre Potop

The Genesis Flood (Potopul din Cartea Facerii) de John Whitcomb şi Henry Morris este tratatul clasic al ştiinţei creationiste despre Potop. Numită „cartea ce a catalizat mişcarea ştiinţei creationiste", ea a fost studiată, apreciată şi recomandată de Părintele Serafim. De la apariţia acestei cărti în 1960, s-au făcut mult mai multe investigaţii şi cercetări ştiinţifice în domeniul geologiei Potopului, mai ales de către grupul doctorului Henry Morris, Institutul de cercetări creationiste. Se pot consulta mai multe cărti foarte bune şi casete video. După ce se citeşte *The Genesis Flood (Potopul 'din Cartea Facerii),* se poate parcurge continuarea sa informativă, *The World That Perished (Lumea care a pierit)* (ediţia revăzută, 1988) de John C. Whitcomb. Deosebit de interesantă e cartea *Gr and Canyon: Monument to Catastrophe (Marele Canion: monument al catastrofei)* de geologul Steven A. Austin (1994), împreună cu caseta video *Grand Canyon: Monument to the Flood (Marele Canion: monument al Potopului),* ce explică depunerea sedimentelor şi eroziunea Canionului conform modelului oferit de Potop. Steven Austin are şi o casetă video despre erupţia de la Muntele St. Helens *(Mount St. Helens: Explosive Evidencefor Catastrophe),* care arată formarea rapidă a structurilor geologice, cum sunt straturile de roci, canioanele şi depozitele de trunchiuri de copaci, şi explică semnificaţia lor pentru înţelegerea celor petrecute în timpul Potopului.

Câteva monografii tehnice despre geologia Potopului se pot obţine de la Institutul de cercetări creationiste, incluzând *Field Studies in Catastrophic Geology, An Ice Age Caused by the Genesis Flood, Ice Cores and the Age of*

the Earth, Sea-Floor Sediments and the Age of the Earth şi *Studi.es in Flood Geology*. Alte referate tehnice, parcurgând câteva dintre ultimele progrese în geologia Potopului, sunt cuprinse în *Proceedings of the International Conference on Creationism,* 1994 şi 1998.

Cea mai completă şi mai clară apărare a teoriei baldachinului de vapori al pământului de dinainte de Potop este cartea de referinţă ştiinţifică de 480 de pagini *The Waters Above (Apele de deasupra)* de Joseph C. Dillow (1981).

Următoarele cărti pot fi interesante pentru cei ce doresc să studieze ce anume s-a întâmplat după Potop şi răspândirea popoarelor: *After the Flood,* de Bill Cooper; *They Camefrom Babei (Ei au venit din Babilon)* de S.A. Cranfill; *The Puzzle ofAncient Man (Enigma omului antic)* de Donald E. Chittick; şi *The BibUcai! Basisfor Modern Science* de Henry Morris, cap. 15-16.

8. Despre variaţia biologică

Ca introducere'la variaţia biologică în interiorul „felurilor" descrise în *Facere,* se recomandă următoarei- cărti şi articole: *Not by Chancel* de Dr. Lee Spetner, cap. 7; *One Blood: The Biblica! Answer to Racism (Acelaşi sânge: răspunsul biblic dat rasismului)* de Ken Ham, Cari Wieland şi Don Batten; „Urşii în lume" de Paula Weston şi Cari Wieland *(Creation Ex Nihilo,* voi. 20, nr. 4); şi „Adaptări în familia urşilor: contribuţie la dezbaterea despre limitele variaţiei" de Dr. David J. Tyler *(Creation Matters,* voi. 2., nr. 5).

, *9. Istoricul darwinismului* Un material foarte util despre rădăcinile filosofice şi sociologice ale darwinismului se poate găsi în *The Rise of the Evolution Fraud (Cum a apărut frauda evoluţiei)* de Malcolm Bowden; *The Long War against God (îndelungatul război împotriva lui Dumnezeu)* de Henry M. Morris; *Understand-ing the Times (Să înţelegem vremurile)* (ediţia neprescurtată) de David A. Noebel; *Evolution: A Theory in Crisis (Evoluţia: criza unei teorii)* de Michael Denton, pp. 69-77; *Algeny* de Jeremy Rifkin, The Viking Press, New York, 1983, pp. 63-108; şi *In the Minds ofMen* de Ian T. Taylor.

10. Savanţii creationişti în apărarea Sfinţilor Părinţi

Jonathan Wells, care în prezent face cercetări post-doctorale în domeniul biologiei moleculare la University of California din Berkeley, i-a apărat pe Sfântul Vasile şi pe Fer. Augustin împotriva pretenţiilor că învăţătura lor ar fi compatibilă cu evolutionismul. Vezi articolul său „Abusing Theology: Howard Van Till's ' «Forgotten Doctrine of Creation's Funcţional Inte-grity»", în *Origins & Design,* voi. 19, nr. 1 (1998).

Malcolm Bowden, în recenta sa carte *True Science Agrees with the Bible (Adevărata ştiinţă este de acord cu Biblia)* (1998), respinge pretenţia că primii Părinţi au tâlcuit istorisirea *Cărţii Facerii* despre creaţie doar alegoric. Bowden spune că Părinţii erau „ *în mare parte* literalişti" în abordarea *Face-*

rii, ceea ce nu e departe de afirmaţia Părintelui Serafim că Părinţii au tâlcuit *Facerea Jn mod realist".*

Vezi şi articolele ce sprijină învăţătura *Hexaimeronului* Sfântului Vasile: „Facerea vrea să spună exact ce spune" în *Creation ExNihilo,* voi. 16, nr. 4, p. 23 (1994) şi „O părere timpurie despre Facere cap. 1", în *Creation Research Society Quarterly,* voi. 27, pp. 138-38 (1991).....

11. Sprijin pentru apologetică A-J* <" ■'• v

în cartea sa *That Their Words May Be Used against Them (Fie ca vorbele lor să se întoarcă împotriva lor),* Henry Morris a cules aproape trei mii de citate din evoluţionist!, care dezvăluie atât slăbiciunile evolutionismului, cât şi pe cele ale uniformismului. Rodul a peste cincizeci de' ani de studiu, antologia aceasta poate fi un instrument foarte util creştinilor ce îşi apără credinţa. Cuprinde şi un compact disc.

în *Creation Scientist Answer Their Critics (Savanţii creationişti răspund criticilor lor),* veteranul polemist Duane Gish răspunde la cele mai importante cărti şi articole anti-creationiste, probând faptele şi argumentele din scrierile creaţioniste.

12. Pentru educarea copiilor

Creationism ştiinţific de Henry Morris a fost scrisă special pentru elevii de liceu, rămânând cel mai bun manual general pe această temă. *The Amazing Story of Creation (Uimitoarea poveste a facerii lumii)* de Duane Gish se potriveşte elevilor din ciclul doi ca şi elevilor de liceu. Textul cursiv, numeroasele ilustraţii color şi formatul mare o fac foarte accesibilă. Acoperind o largă paletă de teme - peşti, flori, stele, dinozauri etc. - cartea oferă mult material interesant pentru proiecte de cercetare şcolară.

Cartea lui Phillip Johnson, *Defeating Darwinism. by Opening Minds* (1997) a fost scrisă la nivel de liceu, cu scopul declarat de a-i învăţa pe tineri cura să se descurce printre înşelătoarele argumente în favoarea evoluţiei şi să înţeleagă principalele probleme ştiinţifice rară a se pierde în amănunte.

'Cea mai bună tratare pe scurt a ştiinţei creaţioniste este cartea *Bones of Contention: îs Evolution True ? (Oasele învrăjbirii. Este evoluţia adevărată ?)* de Sylvia Baker (ed. a Ii-a, 1986). Cartea de 35 de pagini, format revistă, a fost multă vreme preferată de educatorii creştini. Autoarea reuşeşte să prezinte toate marile subiecte ştiinţifice succint şi precis, fără a le simplifica excesiv. Caracterul special al acestei cărticele e sporit de povestea convertirii autoarei de la evolutionism la creationism, ceea ce a ajutat la producerea unei convertiri similare la mulţi alţi oameni. Profesorii şi misionarii pot comanda cartea cu reducere de la Institutul de cercetări creaţioniste.

Institutul de cercetări creaţioniste şi asociaţia Answers in Genesis oferă multe alte materiale educative, nu doar pentru elevii de liceu, ci şi pentru elevii de la şcolile elementare şi chiar pentru preşcolari.

Cea mai bună carte pentru copii despre dinozauri este *Dinosaurs by Design* de Duane Gish şi *The Great Dinosaur Mystery and the Bible* de Paul Taylor. (Caseta video *Marea taină a dinozaurilor* a lui Paul Taylor, men tionată mai sus, este şi ea potrivită pentru copii, ca şi pentru adulţi.) Elevii din ciclul doi şi elevii de liceu interesaţi de dinozauri pot consulta cele două cărţi ale lui Mace Baker (vezi mai sus). ' , ...-.,-.

Unde se pot comanda aceste cărţi -M -».. i

Biologica!. Evolutionism. de Constantin Cavarnos se poate comanda de la

St. Paisius Abbey Bookstore, P.O. Box 130, Forestville, CA 95436.

Revistele *Creation Ex Nihilo* şi *Creation Ex Nihilo Technical Journal,* şi cărţile *One Blood* de Ken Ham, Cari Wieland şi Don Batten, şi *Under-standing the Times* de David A Noebel se pot comanda de la Answers in Genesis, P.O. Box 6330, Florence, KY 41022-6300. Comenzi telefonice la 800-778-3390. http://www. answersingenesis.org

Periodicele *Creation Research Society Quarterly* şi *Creation Matters* se pot comanda de la Creation Research Society, P.O. Box 8263, St. Joseph, MO 64508-8263. http://www. creationresearch.org

Objections Sustained de Phillip E. Johnson şi revista *Origins &Design* se pot comanda de la Acces Research Network, P.O. Box 38069, Colorado Springs, CO 80937-8069. http://www.arn.org

Shattering the Myths ofDarwinism de Richard Milton poate fi comandată de la Park Street Press, One Park Street, Rochester, Vermont 05767.

Cărţile lui Mace Baker, *Dinosaurs* şi *The Real. History of Dinosaurs,* ca şi cartea iui S. A CranfilI *They Camefrom Babei* se pot comanda la New Century Books, 2683 RosebudLane, Redding, CA 96002. http://www.dinobooks.com

Cărţile lui Malcolm Bowden, *The Rise of the Evoluţionist Fraud* şi *True Science Agrees with the Bible* se pot comanda de la The Berean Caii, P.O. Box 7019, Bend, OR 97708-719. Comenzi telefonice 800-937-6638.

TOATE CELELATE CĂRTI ŞI CASETE VIDEO (cu excepţia cărţii *Al-geny* a lui J. Rifkin, care e epuizată) se pot obţine de la: Institute *îor* Creation Research, P.O. Box 2667, El Cajon, CA'92021. Comenzi telefonice 800-628-7640. http://www.icr.org

Institutul de cercetări creationiste, Societatea de cercetări creationiste şi asociaţia Answers in Genesis oferă gratuit cataloage ilustrate. Buletinele lor cu ultimele apariţii sunt intitulate respectiv *Acts and Facts, Creation Matters* şi *Answers Update.*

mwm

INDICE GENERAL

Abel, 53, 143-146, 148, 149, 160, 164, 257, 284, 433 Aborigeni, 160, 284 Absolut Transpersonal, 386, 409 Absurd (filosofia absurdului), 240 Academia Teologică Noul Valaam, 19,20,47

Adam, Noul Adam, 14, 28, 30, 54-56,65,72,78,80-81,95, 100-101,104,110,114-137, 139-149,151,155,159, 164-167, 169,208,210-212, 216,222-226,246,249, 252-253,257-262,265-271,

273-275,278-281,285-287, 289,291-293,295-301,320, ? 324-329,331,333-335,351, 355-357,361,366,370,372, > 400,406,413-416,420-423, 427-430, 432, 447,450 Agassiz, Louis, 7
Agnosticism, 25, 376, 425
Albright,WilliamF., 170 Alegorie, 28, 50, 57-59, 115,140, 141,245,256,260,265
AlexanderdinHales,300Alexeial II-lea, Patriarhul Rusiei, **410** Ambrozie al Mediolanului, Sf., 49,53,54,61,67,71,73,74, 77,81-83,85,88-91,95,110,111, 118-131,186,210,213, 214,245,367,427,431,450 Amfibieni, 194 Andrei cel Nebun pentru Hristos, Sf., 112,322,328,331
Andreiev,I.M.,52,211
Antarctica, 333
Antihrist, 13, 141, 240, 241, 345, 378,384,397,398,408,410, 417,418 Antimaterie, 211, 238
Antropologie, 140,250,281,288, 357,400 Antropomorf, 59, 163
Apostazie, 10,19,201,240,378, 407
Aquino, Thomas de, 167,169
Arheologie, 170,420,454 -
Arhiopterix, 194 Arianã, (învăţătura), 67 Arie, 217 Aristarh din Alexandria, 437 Arkell, W.J., 333 Astronomie, 22, 51,85,202,307, 308,310 Ateism, 25, 91, 180, 376 Athanasie cel Mare, Sf, 54-56, 67,68,153,216,257,428
Athenagora, 337
Athos,417 ™ ' --
Augustin, Fericitul, 34, 54, 68, ' 142,147,151,153,209-211, 288,289,320,370,421,429, 458,
Aurobindo, Sri, 389, 391
Austin,StevenA.,309,445,457
Australopithecus,317
Autopoiesis, 389
Averchie (Tauşev), , (, Arhiepiscopul, 330 Avort, 12, 136 Avraam, 150, 156, 167,169,245, 289 Avram, 174 f, ,...
±.:../.

Babei. *Vezi* Turnul Babilonului
Babilon,60, 159, 160, 173, 354, r> 437,458 Bacon, Francis, 10
Bacterii, 37, 40, 193 Baker, Mace, 453, 455-457, 459, 460 Batten, Don, 458, 460

Behe,Michael,23,39,315,375, 420,452
Bentham,Jeremy,203Berdiaev, Nicola!, 242, 244, 405 Bergman, Jerry, 191 Berry, WilliamB.N., 197-199, 307,308 >,\v
Berthault, Guy, 226, 310 ~;U
Bickerman,E.J., 151 ^
Big Bang, teoria, 86, 311, 387, 426 Biochimie, 16,22,23,387, 420, 452 Biofizician, 452
Biologie, 7, 16,22,23,37,363, 375, 389, 452, 454, 458 Bocii, Walter,362Bonaventura,300
Bork,JudgeRobertH.,207,288
Bowden,Malcolm,28,230,458, 460
Bradley,WalterL.,343
BrownMichaelH.,420
Bruno, Giordano, 231, 396
Buckland,William,188
Budism, 183 Bulgakov, Serghie,244

Cain, 45, 46, 53, 142-144, 146-149, 151-154,216,222, 223,757,333,334,433
Calendarul bizantin, 151
Calendarul ortodox, 151,320,422
Calciu, Gheorghe, Pr., 48
Calvin, 421
Camus,Albert,240
Carbon 14 (datarea cu), 198, 199, 308,318,441,449
Catastrofism,21, 188
Cavarnos, Constantin, 301, 451, 460
Centenarul Darwin, 5-8, 12, 16,17
Charlesworth,J.K.,333
Chalmers,Thomas,423 ,»>*!:
Cherfas,Jeremy,434 .,.,.., .^cl
Chittick,DonaldE.,458
Chirii al Alexandriei, Sf, 137,138, 153
Chirii al Ierusalimului, Sf., 53, 121,216,245,257,258,262
Chris,Raymond,333
Clinton,Bill,385,387 Jiîlc;-".',
Coelcanth, 194
Colbert,E.H.,333
Coloana stratigrafică, 191, 197, 442
Comunism, 48, 218, 237, 238, 376-378,395
Constance, Profesorul, 363
Cook,Melvin,445
Cooper,Bill,457,458
Copernic,Mcolaus,307,308, 311,436,437
Cosmogonie, 63, 70, 311, 321, 408
Cosmologie, 91, 454
Cosmos, 27, 243, 244, 381, 388, 390,399
Cranfill,S.A.,458,460
Creaţie, 13,15,17-23,26,27,30, 34,37,38,41-43,51,60,62, 70,76,77,81, 87,89,94, 104, 109,111,119,137,182,185, 189, 190, 193,206,209,210, 212,216,217,219,228,229, 231,235,243,252,253, 255-258,262,263,265,270, 275,280,298,302,307,313, 314,316,325,346,352,355, 356,363,368,371,372, 381-383,393-395,408-413, 417,419,426-429,433,435, 437,439,440,451,454,458
Creaţie *emihilo,* 393,394
Creationism,17,18,159,313, 368,435,436,451,455,459
Creationismprogresivist,64,84, 271,422
Creationişti ştiinţifici, 17, 18,23, 27,28,31,42', 43, 160, 192, 193,199,212,308,31^-316,

369,408,411,436,437,441, 444,448,451,452,454-456, 458,459 Cro-Magnon^wz/omulde) Cronologie biblică, 151, 186, 188, 245,307,320,370,422,429
Curcubeu, 80, 150, 167, 332
Curtis,G.H.,443Cuvier,Georges, 188

Damaschin (Christensen), Ierom., 5,33,377,399,406
Darrow,Clarence,314,434
Dart,Raymond,359
Darwin, Charles, 5, 6, 10, 16,21, 25,36,37,39,43, 180, 181, 184, 188, 189, 192, 193, 197, 206,207,218,231,301,311, 313,343,378,381,389,434
Darwin, Erasmus, 10,92,186, 187,206,213,288,382
Darwinism,6,7,22,24,25,27, <■ 33,35,36,38-41,187,195, 207,315,316,375-378,381, 384,407,408,411,451,452, 458
Datarea radiometrică, 15,27,38, 197, 198,200,309,314,366, 370,441-445.448,452-454
David,Prorocul, 28, 82, 150,335
Dawkins,Richard,22,37,41, 315,388
Dawson, Charles, 318
Deism,26,202,376,384,395, 396,399,405,407
Dembski,WilliamA.,24,25,3U
Dendrocronologie, 309
Denton,Michael, 10,22,194, -*i* 195,316,343,451,452,458
Descartes, Rene, 10,203,256
Dewar, Douglas, 17, 343, 434
DiadohalFoticeii,Sf.,292 -
Dillow,JosephC,332,458
Dinozauri,194,313, 333,355, 453-456,459,460 --.-*ît-v*
Dobzhansky,Theodosius, 195, " 227-229,232,242,313,346, 353,354,371,396,405,416, 421 Dorothei din Gaza, Avva, 54, 125, 132,226,246,286,288,325, 367
Dostoievski,Fiodor,240

Echilibrulpunctual,21,38,39, 316,388,395
Ecumenism, 12-14, 344, 346, 347, 386,416
Eden *(vezi şi* Rai), 57, 59, 110, 111,113,146,147,237,274, 279,295,392,398,410,447
Efectuldeseră,79,167,332
Efrem Şirul, Sf., 20, 52, 53, 58, 64, 67,68,72-74,76,83,93,95, 103,104,111,113,114,119, 120, 122-124, 129, 131, 134, 142, 143,145-147, 143, 154,159,168-170,209,210, 213,245,260-264,266,271, 272,322,337,352,367,368, 373,427,430,447,448,450
Elasser,W.M.,198
Eldredge,Mles,21,38,39,194, 388,395
Embriolog,-ie, 16,36,37, 190, 314,367,420
Emerson, RalphWaldo, 231
Engels,Friedrick,218
Engels,Joan,443
Enoh, 147, 148, 150, 152. 153
Enos, 143, 149
Entropie, 435
Epicicluri, 191,226,307,314, 319,436,437
Epoca Luminilor, 186,201,207, 233,276
Erezie, 50, 141, 183,215,217, 219,220,237,294,302,345, 350,397,431
Eufrat, 113, 171,333,334 î

EufrosinBucătarul,Sf.,112,211, 322,334
Euxodus,332 *
Eva, 28, 30, 57, 100, 101, 104, 121-123, 127-135, 139, 143, 144,149,171,211,212,222, 223,225,258,259,265,267, 271,279,296,297,323-325, 335, 370, 375, 447
Evangheliile gnostice, 397
Ever, 171, 173, 174
Everest, Muntele, 160
Evoluţie, 5-10, 12-17, 19-27, 30, 31,33-36,38-42,51,63,77, 85,91, 109, 121, 175, 182-196, 198,200,201,206-209,212, 216237,239,241-246, 249-257,259,263,265-267, 270,271,275,276,279,281, 283-286,292,295,296,299, 302,308,313-321,325, 342-369,371,373,375,378, 379, 381-386, 388-392, 395, 397,400,401,405-414,416, 418-421,423,426-431, 433-436,438,442,444, 451-453,459
Evolutionism,-ist, 15,21,23-26, 30,'31,34,35,41,42,64,65, 70,84, 102, 109, 121, 141, 182, 184, 185, 191, 192, 195-198,206,208,209,215, 217-219,222,227,242,244, 245,251-257,270,272,274, 278,281,282,284,286,288, 290,295,296,299,302,307, 308,310,311,313-318, 341-343, 345, 346, 352-356, 358, 360-363, 366, 367, 369, 370, 372, 375, 378, 382, 396, 398,400,401,404-411, 414-421,425,427-429, 431-438,444,447,448,

.
451-456 Evoluţionist!
creştini/ortodocşi,
19,209,212,'215,217-220, .
222,223,227-229,242,249,259, 264,265,269,270,283, 291,294,295,300,346, 353-356,362,370,371,425
Exorcism, 400, 402 Extraterestru, 153,313,337

Falec, 171, 174 ... - ".,1!".
Faul,Henry,200,447
Feluri, 14, 18,76,85,87-91,98, 101-103, 120, 158, 170, 187, 189, 195,212-214,229,253, 255,263,316,318,321,427, 428,439,455,458 v
Feminism, 207
Fields,WestonW.,423
„Fiii lui Dumnezeu", 143, 149, 152-154,337
Filaret al Moscovei, Sf., 54, 61, 112, 132,221,274,276, 286-288,292,296,326,330
Filocalia, 58,298, 367 ,,.-.
Filon din Alexandria, 153
Finegan,Jack,151 „
Fison, 113 -\
Fiziologia, 16, 190 ' ;:
Florovski, George, 352
Fondi,Roberto,226
Forme intermediare, 39, 189,192, 193,225,316,388,395,455
Fosile, 21,39,40, 51, 191-194, 197-199,208,230,283,284, 308,309,313,317,332,333, 343,415,421,428,442,443, 453-456
Francmasonerie, 376, 395 ^
Frăţia Sfântului Gherman, 5, 28, 33,48,290,320,415,451,456
Fundamentalism,34,259,277, 343,345,347,368,431
Fundamentalist, 50, 52, 64, 185, 277,301,346,347,358,362, 363,370,416,424,425,434

Galapagos, Insulele, 189 ; .•""
GaHld, GaHleo, 182 >■.-■.

Genealogie, 150, 152, 186, 319, 360,361,366,367,421,429
Genetică, 16, 22, 189,420,452
Geocronologie,442,447
Geocronometrie, 197 ;
Geologie, 442

!

Geologia Potopului, 21, 193,457, 458

asKttSii.» ■

Gish,DuaneT., 435, 455-457, '-459,460
Globalism, 12,376-378
Godoff,Ann,386
Goldschmidt,Richard,7,315,316
Gore,Al,385,387
Gould,StephenJay,21,41, 188, -194,230,315,316,388,395, 407
Gradualism,315,385
Grasse,Pierre, 16
Gribbin, John, 434
GrigoriealNyssei,Sf.,53,54,69, 70,81-83,92,98-102,108, 109, 125, 139, 144,212,213, 215, 216, 245, 256, 257, 262, ' 263,292-294,352,356,357, 367,368,371,395,417,427, 428,431
GrigoriePalama,Sf,54,57,58, 115, 153, 179,246,267,269, 281,282,291,293,331,351, 352,370,392,394,421
GrigorieSinaitul,Sf.,29,54,lll, 112,211,245,274-276,296, 298,326,351,359,367
GrigorieTeologul,Sf.,53,54,57, 68,95,97,98,107,109, 114-117,137,150,210,246, 258,262-265,268,269,290, 296,352,361,367,427,428,
Guenon,Rene,8,9

Haeckel,Ernst,36, 184, 190,362,
Ham, (fiul lui Noe), 152, 155, . 161,167-171 Ham, Ken, 423, 455-458, 460 Hanaan, 167-170 Hazard, Paul, 201
Hegel,Georg, 180,389,392
Heghelianism,386,416

Helder, Margaret, 456
Heliocentnsm,182,437 T
Helvetius, Claude, 203 - :
Heruvim, 57, 139,267
Hibrid, 90, 185,427 '" .
Hiliasm, 12,237,238,382-384, 418 Hinduism, 302, 321
Hiss, Alger, 377 Hite, Shere, 207, 288 Hitler, Adolph, 172
Homiakov,Alexei,351 *Homo erectus,* 284, 317, 418 *Homo habilis, 311*

\

Homo sapiens, 284 Howe, George, 191 Howell, F. Clarck, 230 Hume, David, 204, 240 Humphreys, Russell, 454 Huxley, Aldous, 91
Huxley, Iulian, 5-7, 12, 228, 231, 233, 354, 426 Huxley, Thomas Henry,6, 184, , 185,231

.
;

Iacov, Patriarhul, 269, 336, 337 I lafeth, 152, 155, 161, 167-171 i lared, 150 Ignatie Briancianinov, Sf, 18, 181,298

I Ilie, Sf. Prooroc, 58, 152, 269 Iluminism, 10, 177,201-205,240, 395, 396
Ingineria genetică, 35, 41 .;
Involuţie, 387 :
loan Botezătorul, Sf, 146 Ioan Cassian, Sf, 153,288-290, . 358,421 :-.:,:

Ioan Damaschin, Sf., 50, 53, 78, 93, 100, 108, 115-117, 119, 124, 140,210,213,215,216, 245, 258, 262, 267, 273, 278, 293,294,329,371,394,409, 419,428
Ioan Gură de Aur, Sf., 20, 49, 52, 53,58-60,62,65,68,83,84, 87,93,94,96,97,100, 105-108,111,113,114,117, 119,120,122-124,127, 129-136, 142-149, 153, 155-157, 158, 161, 162, 164, 166169, 172, 173, 179,213, 216,221,245,263-267,273, 274,278,297,324,337,352, 367,370,373,422,426,428, 430,434,438,440,450
IoandinKronstadt,Sf,54, 178, 179,213,431
IoanMaximovici,Sf,101

Ioan Paul al II-lea, Papa, 226
IoanTeologul,Sf,62
Iona, Prorocul, 169, 171 Ionescu, Eugen, 240 Iov, Dreptul, 74, 78, 93, 289, 330 Ippolit Romanul, Sf. 355 Isaac Şirul, Sf, 54, 60, 61, 151, 180,221,246,275,276,370, 416, 422 Isaia, Avva, 287 Isaia, Prorocul, 335 Iulie Africanul, 151, 153 Iustin Mucenicul, Sf, 337 Izotop, 198, 199,441,442,444
încrucişare, 90, 186 îngeri, 61, 62,' 68,78,94,100,16,124,125,128, 153,211,221, 275,297-299,313,322,323, 327, 329, 334, 337 înviere, 54, 91, 92, 138, 272, 276, 297,325,401,415

Jefferson,Thomas,201

Joachino da Fiore, 242, 244
Johnson, Hewlett, 243
Johnson, Phillip, 5, 6, 22-27, 31, 38,189,191,195,212,230, 314-316,375,407,408,420, 451,452,459,460

Joly,
John, 445

Kabbala,393
Kafka,Franz,240

Kahler,Erich,383Kalomiros, Alexandru, 14,249, 351, 357, 362, 371 Kant, Immanuel,240Kerkut,G.A, 16
KireevskUvanV., 18,180,351, 425
Klinger,Pr.George,244Kook, AbrahamIsaac,391Kosturos,Păr. Antonie, 222, 223 Kuhn, Thomas, 39

Lactantiu, 337
Lamarck, Cavalerul de, 187, 188, 301
Lameh, 148, 149, 152
Laughlin, Williams, 284

LawencMeromOMLeakey, Louis,230,317,359,360Leakey, Mary,317Leakey,Richard,198, 317,318, 443,453 Lecomte du Noiiy,Pierre, 220-222,229,236,254
Lee,Robert,308
Lee,RobertE.,314
Legea a doua a termodinamicii, 343
Leibniz,Gottfried,354
Lemaître,AbbeGeorges,311
Lenin,VladimirIlici,243
Leninism, 376, 378
Leonid(Kavelin),Pr,,180
Lewontin,Richard,42
Liberalism, 207, 392
Lincoln, Abraham, 375

Locke, John, 203
Lossky, Vladimir, 211,290, 393, 394, 409, 410 Lot, Dreptul, 160Lubenow, MarvinL., 198, 317, 318,355,443,444,453 Luca, Sf. Apostol, 150, 361 Lumini *(vezi şi* Epoca), 10,187, 413 Luther, Martin, 421
Lyell, Charles, 187,188, 197

MacariedelaOptina,Sf., 180
MacariecelMare,Sf.,54,57,136, 137,139,246,257,267,274, 298,330,370
Macrina,Sf.,212
Macroevolutie,388
Maimuţă, 37, 40, 48, 102, 121, 141,' 159, 185, 190, 191, 194, 196,208,226,230,249,284, 285,291,296,301,302,317, 318,321,333,351,372,433, 434
Mamifere, 190,271,362,443
Marele Arhitect, 376
Martin, Pr. Malachi, 238, 243, 400-402
Marx,Karl,207,218,243,378
Marxism, 218, 238, 243, 376, 378
Masonerie, *(vezi* francmasonerie), 376,386,416
Masoretic (textul), 186,320
Materialism, 8, 23, 26, 34, 41, 42, 375,376,378,387,388,391, 396,441,448
Mathusala, 148, 150, 152, 180
Matthews, L. Harrison, 206
Maxim Mărturisitorul, Sf, 58, 268,269,326 - r *"r:*
Mayr, Ernst, 89
Mântuire, 48, 133, 138, 141, 162, 169,222,225,227,233,278, 287,330,343,378,384-386, 400,401,408,409,416
Metafizică,9,393 •■.,. - ş >,.
Meteoriţi, 447
Meyendorff, Pr. John, 243, 245, 405
Michelangelo, 72 Mihail, episcopul, 361 Miller, Hugh, 422
Miller, Kenneth, 36 Milton, Richard, 89, 191-193, 195,197-200,310,317,451, 460
Mişcarea harismatică, 405
Mivart,St.GeorgeJackson,184, 241 Modelul creationist, 18, 22, 185, 313,314,368,423,436
Modelul copernican, 185,310, 311,313 Modelul evoluţionist, 6, 16, 22, 184,185,191,192,309,310, 388, 395, 436 Moisi, Prorocul, 27,28,31,58, 60-62, 66, 67, 69, 76-78, 83, 87,105,106,108,111,157, 167,215,221,259,269,277, 282,285,291,294,302,332, 335,391,432,438 Monstrul dătător de speranţă (teoria despre),315,316
Montanism, 244
Morfologia comparată, 189
Morgan, Thomas Hunt, 228
Morris, Henry, 17, 18, 160, 170, 187, 188, 191-194, 197-199, 228,308,309,314,332,335, 411,422,423,425,429,451, 453-459, Morris, John, 193, 197,199,200, 454,455
Muratore, Stephan, 25 Musca fructelor, 195, 196, 228 Mutaţii, 24, 36, 188, 195, 196, 315,383,388,420,452

Nagarjuna, 393
Naid (pământul), 146, 147 H'

Naturalism, 6, 10,33,34,41,43, 361,362 Neanderthal (omul de), 194,208, 283,284,318,355,400,422
Nectarie al Pentapoliei, Sf., 301, 351,451 Nectarie (Kontzevitch), Episcopul, 10, 11
Nemurire, 207, 272, 292, 299-301,383,401,417,418
Neodarwinism, 6, 16,21,22,196, 315,375,385,388,434
Neopăgânism, 395 Neoplatonism, 393,394Nepătimire,30,124,128, 327Nestricăciune, 112,136, 138, 211, 221,274,275,277,278,280, 295,296,383,413-415,417
Nevrod,170NewAge,222,238
Newton, Sirlsaac, 186, 201, 202, 205,354,355Nichifor, ucenicul Sfântului Andrei, 112
NicodimAghioritul,Sf,326,327
Nietzsche,Friedrich, 184,380, 382-384, 390 Nifon, Episcopul Constantiei, Sf, 417,418 Nihilism, 10, 33, 382-384 Nil IzvorâtoruldeMir,Sf,417, 418 NilSinaitul,Sf, 114M1
Sorski, Sf, 114 Noe, Dreptul, 79-8, 113, 149, 151, 152, 155, 156-164, 166-171, 192,272,309,314,332-334, 455,456
NoebeLDavidA.,458,460
Noosfera,232,239,240,246, 379, 382, 383, 393, 399 Noua ordine mondială, 12 3."* Noua Eră a Duhului Sfânt, 242 Noua Fiinţă, 401 Noua Religie, 376, 378, 379,'385, 397 r. .,,,...,,,,,,,,, . ,..,
Noua Sinteză, 390,392 :• '
Noul Creştinism, 397 Noul Timp, 401

01duvai,Gorge,317

'

01sen,RogerL.,343
01son,EverettClaire,7
OmuldeCro-Magnon,208 J
OmuldeHeidelberg,283
Omul de Java, 230, 242, 284, 383, 422 Omul de Pekin, 230, 283, 284, 342OmuldePiltdown,230, 283,284, 318,342
Organe rudimentare, 191
Origen, 208, 215, 293, 320, 321
0'Rourke,J.E., 198
Owen,Richard,7 <;•'
OZN,397

Pagels,Elaine,397
Paisie Velicikovski, Sf, 114, 115
Paleontologie, 21, 22, 38, 56, 185, 191, 193, 198,224,360,419, 420
Panenteism, 380, 387, 395, 396, 399,402, 407
Panteism, 26, 141,380,396,399
Patimi, 30, 69, 102,103, 120, 123, 125,126,140,145,238,239, 286,288,292,297,417
Patriarhi (din Vechiul Testament), 80,113,148-151,155,169, 270,319,334-337,366,406, 416
PaveldinObnora,Sf, 159
Pavel, Sf. Apostol, 29, 72, 101, 110-112,126,136,152,153, 157,227,243,245,282,291, 322,325,394,399
Păcat, 27, 90, 91, 100, 101, 103, 118,120,124,125,128,129, 131, 132, 134, 136-138, 140, 143, 145-147, 149, 152, 156, 160,162,168,169,172,203,

211,224,225,254,261,286, 297,300,320,323,326,331, 397,400,408,410,430,435, 437,439
Păgânism, 180
Pelagianism,421
PetruDa$_m$aschm,Sf,330>;\A.--<
Petru, Sf. Apostol, 151, 160, 162, 269,418,427
Pilbeam,David,318
Piltdownfwz/omulde)
Pitagora,332 PiusalIX-lea,Papa,241 -Planete, 41, 185,191,307,308, 310-313,436,437,447 Platon, 181 Ploaie, 79, 80, 105, 158, 161, 162, 167,273,332,349,390
Plotin, 393 Pocăinţă, 131, 132, 134, 143, 145-147, 153, 156, 159, 161, 169,329,397
Podmoşenski,GlebD.,406
Poligenism,208,223,224,366, 429Pomazanski,Pr.Mihail, 178, 179, 355,365,368,420,431
Pope, Alexander, 354 Poruncile lui Dumnezeu, 114, 167 Potasiu-argon (datarea cu), 196, 197, 199,200,309,441,442
Potop, 18,24,80,81, 103, 113, 148, 150, 152-156, 158-173, 187,188,192,193,309,314, 332-335,410,440,455-458
Preexistentă, 212, 215, 217, 320, 321,367 Preistorie, 420, 427
Prepodobnîi, 159 Procesul Maimuţelor, 313, 314, 434 Progres, 8, 10, 12, 16,202, 203, 205,234,243,314,315,383, 418,458 Pronie, 57, 269, 353, 440
Protestantism, 202, 204, 281, 289, 358,421 Pseudo-religie, 8, 13
Pseudo-spiritualitate,376
Psihologie, 329, 393, 421, 435
Pterodactili, 193, 194 Punctul Omega, 236, 237, 243, 346,381-383,392,401,405

Rahner,Karl,223,224Randall, J.H.,Jr.,203,206,207, 353,396 Raţionalism, 8, 30, 184,187,201,' 203-205,240,268,370,387, 392,418,429 Raup, DavidM., 192, 193 Reîncarnare, 92, 320, 321,367, 428 Relativismul, 141,222,240 Religia viitorului, 235, 375, 377, 379,395,397, 405 Renaştere, 201,203,205,231Rensch, Bernhard, 434 Reptile, 36, 190, 193, 194, 316, 381
Revoluţia Rusă, 330 Revoluţia Franceză, 201, 205,
RS£V$_2$4
Riasanovski, Nicholas V., 151
Richards,E.G.,151
Rifkin,Jeremy,457,460 Romano-catolicism, 177, 182, 201,226,235,239,241,281, 289,292,298,299,325,344, 345,405,420Ross, Hugh, 271,408
Rossi, Pr. Andrew,25

Sagan, Cari, 48, 311,375 Saint-Simon,Claudede,231
SalviusdinAlbi,Sf.,328
Schelling,Friedrich,180,389, 392
Schindewolf,Otto,7,198,316<
Sciencefiction, 312,327,342

Scolastică, (filosofia), 202, 204, 281,293,299,351,353,419, 201
Scopes, John, 313, 314, 425, 434
Scott, Eugenie, 436
Selecţia naturală, 35, 36, 40, 184, 187, 188, 196, 197,228,229, 315,381,385,388
Seminarul Ortodox Sf. Vladimir, 4, 228, 242, 346
Senaar, 171
Serafim din Sarov, Sf., 107, 108, 124,159,226,290-295,359, 368,371,428
Serafim Rose, Pr., 5, 7-22, 24-31, 33,34,38,42,43,47,48,52, 54,65,80,117,137,151,173, 177-181,184,186,196,201, 211,217,218,227,228,231, 240,242,249,291,307-337, 341,344,361,372,375,376, 378-380,382-387,393, 395-399,404-413,418,420, 424-426,429,433,450,451, 454,459
SerghiedinRadonej,Sf, 118
Sermonti, Giuseppe, 226
Setterfield, Barry, 445
Sewell,Curt,441,448,449,453
Sim (fiul lui Noe), 152, 155, 161, 167-171,173,174
Simeon Noul Teolog, Sf, 54, 65, 104,137,138,210,227,245, 275, 279, 280, 287, 297, 298, 323,327,328,351,352,367, 413,414,416,417,427,450
Sinanthropus, 284
Sisoev, Diaconul Daniil, 410
Sith (fiul lui Adam), 143, 148, 149,151-154,258
Smith, Wolfgang, 25, 226, 385, 404,405 j-..ri ft r -. ,-:
Socialism, 12 bl
Solomon, 136,282 f • ".,<■
Spencer,Herbert,184,389
Spetner, Lee, 23, 31, 196,316, 452, 453, 458
Spiritism, 251
Spiridon(Efimov), Arhim., 11
Spiritul vremii, 180, 302, 345, 350,354,386,407
Stanhope,Earl,206 *PH*
Stefanatos, Joanne, 159 <Ki
Storer,TracyL, 189-191,252, 284
Stricăciune, 104, 108, 112, 136-138,152,211,226,227, 271-275,277,280,287,296, 299,300,322,367,383,410, 411,413,418,427 Supraom, 149,212,221,222,240, 383, 384, 390, 398 Swift, Dennis L., 407, 457

Şase Zile, (cele), 11,51,53,58, 63-69,71,73,77,82,84,95, 96,104,108-110,121-127, 179,209,210,212,213,245, 256, 259-262, 264, 265, 277, 310,311,319,335,343,355, 356,359,368,371,408,410, 422,426,427,431,432, 438-440

Taylor,IanT.,201,227,454,458
Taylor, Kenneth, 352 Taylor, Paul, 423, 457, 460 Tăria cerului, 74, 78, 84,85 ^TeilharddeChardm, Pierre, 15,19, 141, 183,218,220, 229-246,283,284,311,318,342, 345,346,350,353-355,365,367, 378-390, 392, 393, 395-407,416-418,425,429 Teilhardism, 241-244, 345, 346, 378,380-382,384-386,398, 400,401,405,416 Teorie/ concepţie evoluţionistă, 5, 14,16,17,21,23,25,33,34, 38,41,51,63-65,69,70,91,92, 121,148,150,177,261,262,

269,270,281,282,285,288, 291,307,315,317,319,341, 342, 348, 362-364, 366, 388, 391,395,406,424,425,427, 430,431,435,437,443,449
Teozofie, 393
Tertulian, 337
Thaxton, Charles B., 343
Theodorit al Cirului, 105, 106
Theodosie al Cernigovului, Sf., 228
TheofanZăvorâtul,Sf.,367,417
Theofil al Antiohiei, Episcopul, 151
Theofilact al Bulgariei, Fericitul, 361
Transmigrarea sufletelor, 92, 212, 321,431
Trempelas,Panaghiotis,209,219, 220,242
Trooster,Stephanus,224,225
Turnul Babilonului, 170, 171, 173,433
Tyler,DavidJ.,458,

Umanism, 6, 8, 202, 253, 401, 418Uniformism,43,187, 188, 197, 446,447,459
Universalism, 386, 416
Ussher, Arhiepiscopul, 186

Vairayana, (meditaţie), 402 Van Bebber,Mark,423'Varlaam,268, 269,281,282,299, 421 Varsanufie de la Optina, Sf, 28, 29,48,415,456 Vasile cel Mare, Sf, 11,27,34, 49,53,58,61,62,65-67,71, 72,75,77-79,81-85,87-89, 93,96,98,101-103,106,116, 178,179,210,213,214,245,254, 255,259,260,262-266, 276,285,332,351,355,367, 369,414,427,428,431,438, 439, 450, 458, 459 Vatican H (Conciliul), 223 Vechii Calendarişti, 372 Vedanta, 390, 391 Veith, Gene Edward, 195
Verigalipsă,284,317,318,400
Voltaire,Franşois Mărie Arouet de, 354

Waddington,C.H.,362Wallace, Alfred Russell, 197 Wells, Jonathan,28,34,54,262, 263,458 Whitcomb, John C, 17, 160, 192, 455,457White,AJ.,317
Whitelaw,RobertL.,332
Whitmore, 456 Wieland, Cari, 452,458,460Wilber,Ken,232, 385-393,395, 397,398,406,408,410
WilliamdinAuxerre,300
Winning, Cardinalul ThomasJ., 226 Woodmorappe, John, 442, 453, 458

Yoga, 390

Zilele Facerii (vezi Şase Zile), 67, 84,90,108, 178/268, 272
Zoologie, 7, 8, 29, 189,318,342, 363
Zuckerman, Lord Solly, 317

CUPRINS

. Prefaţa editorului: POVESTEA ALCĂTUIRII ACESTEI CĂRTI 5
1. Mediul intelectual al anilor de formare a Părintelui Serafim 5
is> 2. De la concepţia evoluţionistă la cea creştin-ortodoxă 7
■ y ..... 3.
Rădăcinile evolutionismului 10
r^A 4. Cugetul Sfinţilor Părinţi 10
5. Evoluţie şi hiliasm 12
6. „Tradiţionalişti" în favoarea evoluţiei 13
7. Latura'ştiintifică a problemei 15
î 8. „Cursul de supravieţuire" şi cursurile despre „Cartea Facerii" 19
9. Planul cărţii 20
10. Schimbările din anii optzeci 21
11. Schimbările din anii nouăzeci: Phillip E. Johnson 22
12. Schimbări în lumea ortodoxă 25
13. Dincolo de darwinism 25
14. Alcătuirea cărţii de faţă 26
15. Principala contribuţie a cărţii 27
16. Natura omului 30
Introducere: PĂRINTELE SERAFIM ROSE ŞI ŞTIINŢA SECOLULUI AL XXI-LEA 33
i 1. Mecanismul evoluţiei: mutaţie şi selecţie 36
2. Teza strămoşului comun 39
3. Evoluţia (în sens ştiinţific) este fundamenta] atee 41
4. Concluzie: ne poate spune ştiinţa o poveste adevărată despre începuturi ? 42
\,j PARTEA I
O tălcuire ortodoxă patristică la „ Cartea Facerii"
Nota editorului 47
Cuvânt înainte: DE CE TREBUIE SĂ CERCETĂM „CARTEA FACERII" ? 48
Capitolul întâi: CUM SĂ CITIM „CARTEA FACERII" 50
1. Modul de abordare 50
2. Sfinţii Părinţi: cheia noastră pentru înţelegerea „Facerii" 52
3. Principiile fundamentale ale apropierii noastre de înţelegerea „Cărţii Facerii" 55
',',.. 4. Tâlcuiri literale sau tâlcuiri simbolice? 57
5. Natura textului 60
Capitolul doi: CELE ŞASE ZILE ALE FACERII 64
1. Introducere 64

2. Observaţii generale despre cele Şase Zile 66
3. De ce Şase Zile ? 68
Capitolul trei: CELE ŞASE ZILE LUATE PE RÂND 71
1. Ziua întâi (Facere 1, 1-5) 71
2. Ziua a Doua (Facere 1,6-8) 78
3. Ziua a Treia (Facere 1, 9-13) 81
4. Ziua a Patra (Facere 1, 14-19) 84
5. Ziua a Cincea (Facere 1, 20-23) 87
6. Ziua a Şasea (Facere 1, 24-31) 92
Capitolul patru: ZIDIREA OMULUI 96
Capitolul cinci: RAIUL 110
Capitolul şase: CĂDEREA OMULUI 127
Capitolul şapte: VIAŢA ÎN AFARA RAIULUI 142
1. Izgonirea lui Adam 142
2. Cain şi Abel 143
3. Neamurile Patriarhilor de la Adam, prin Sith, până la Noe 149
4. Stricăciunea omenirii 152
Capitolul opt: POTOPUL 155
Capitolul nouă: ÎMPRĂŞTIEREA NEAMURILOR 166
1. Noe şi Noul Legământ al lui Dumnezeu 166
2. Neamurile fiilor lui Noe 170
3. Turnul Babilonului 171
PARTEA A II-A
Filosofici evoluţiei
Capitolul întâi: ŞTIINŢA ŞI SFINŢII PĂRINŢI 177
1. Adevărata teologie şi cunoaşterea seculară 177
2. Ştiinţa şi filosofia creştină 180
3. Deosebirea fanteziilor materialiste de adevărul ştiinţific 181
4. Ştiinţa - formă de cunoaştere inferioară 181
5. Un sistem de gândire străin 182
6. Lipsa culturii filosofice printre creştinii ortodocşi 183
7. Filosofia Sfinţilor Părinţi 183
Capitolul doi: SCURTĂ CRITICĂ A MODELULUI EVOLUŢIONIST 184
1. Introducere 184
2. Cadrul istoric 186
3. „Dovezile" evoluţiei 189
4. Teoria evoluţiei este inteligibilă filosofic 201
5. Conflictul dintre Adevărul creştin şi filosofia evoluţionistă 208
Capitolul trei: „EVOLUTIONISMUL CREŞTIN" 218
1. Introducere 218

* 2. Lecomte duNoiiy 220
••- 3. Părintele Antonie Kosturos 222
4. KarlRahner 223
5. Stephanus Trooster 224
6. Concepţia romano-catolică despre Omul Originar 226
' ' 7. Theodosius Dobzhansky 227
8. Teilhard de Chardin 229
9. Hiliasmul lui Teilhard de Chardin 237
10. Teilhardismul în lumina Ortodoxiei 241
11. Adepţi „ortodocşi" ai lui Teilhard de Chardin 243

j PARTEA A III-A ,; ...

învăţătura patristică despre facerea lumii

Nota editorului 249
1. Filosofie, nu fapt real 251
2. O definiţie clară 252
"'" 3. Dezvoltare, nu evoluţie 253
* 4. Cum anume tâlcuiesc Sfinţii Părinţi Facerea ? 259
5. Printr-un om a venit moartea (I Corinteni 15, 21) 270
"-* 6. Vederea dumnezeiască 275
"/ 7. Natura omului 281

X PARTEA A IV-A

_f *întrebări şi răspunsuri*

întrebări şi răspunsuri: DIN CURSUL DESPRE fi;» s. > *if*U*> ' i „CARTEA FACERII" 307
'•'- .... 1. Vârsta pământului 307
•?v 2. Datarea cu Carbon 14 308
>0' 3. Straturile geologice 309
'■ ' 4. o chestiune de modele 310
5. Originea corpurilor cereşti (cosmogonia patristică) 311
6. Creationiştii ştiinţifici 313
i-m 7. Diferite idei evoluţioniste 315
'-<)f 8. Limitele schimbării biologice 316
■f 9. „Evoluţia umană" 317
r 10. Limitele investigaţiilor ştiinţifice 319
-\- 11. Cronologia biblică 320
12. Preexistenta sufletelor, reîncarnare şi evoluţie 320
.■-; 13. Natura Raiului 321
14. Vointaliberă 323
yţi 15. Facerea lui Adam şi a Evei 324
16. Mintea lui Adam 326
17. Raiul şi cerul 328
18. Diavolul 329
< 19. Trupul duhovnicesc al lui Hristos 331

20. Tăria cerului ... 332
21. „Localizarea" Raiului ... 333
22. între Cădere şi Potop ... 334
23. Potopul ... 334
24. Tâlcuire patristică şi critică textuală modernă ... 335
25. Vârsta Patriarhilor ... 336
26. Diferite interpretări ... 337

PARTEA A V-A '. '• • ' •*

Fragmente din scrisori

Fragmente din scrisori ... 341
1. Una dintre cheile programului anticreştin ... 341
2. Evoluţia teistă ... 341
3. Un model de gândire potrivnic Ortodoxiei ... 344
4. O forţă primordială adânc înrădăcinată ... 347
5. Argumentul împotriva evoluţiei nu e ştiinţific, ci teologic ... 348
6. Adevăratele probleme intelectuale ale prezentului ... 348
7. De o asemenea „teologie" nu avem nevoie ... 349
8. Un produs al „spiritului vremii" ... 350
9. Aşteptăm răspunsul fără prejudecăţi ... 351
10. Jocuri de cuvinte ... 351
11. Sfinţii Părinţi ca răspuns dat scolasticii medievale ... 351
12. Credinţa ştiinţifică ... 352
13. începe, în sfârşit, adevărata bătălie ... 356
14. Iubirea faţă de Sfinţii Părinţi ... 357
15. Puterea lumii acesteia şi a ideilor sale la modă ... 358
16. Nutrind fără să ştie „idei moderne" ... 359
17. Ştiinţa autentică ... 359
18. Limpezirea confuziei ... 360
19. Genealogiile lui Hristos ... 360
20. Ideea mai cuprinzătoare a naturalismului ... 361
21. Savanţi ce pun la îndoială evoluţia ... 362
22. Evitarea parţialităţii ... 364
23. Trei axiome ... 364
24. Note la un dialog despre evoluţie ... 369
25. Clerul din Grecia împotriva „evoluţionismului ortodox" ... 371
26. Oamenii sunt gata să audă aceste lucruri ... 372

Epilogul editorului: EVOLUTIONISMUL -*-**» :>■ ■-.?-■-• ,w" .:.•
ŞI RELIGIA VIITORULUI ... 375
1. Depăşirea materialismului ştiinţific ... 375
2. Evoluţionismul ca filosofie a lui Antihrist ... 378
3. Teilhard de Chardin, proroc al Noii Religii ... 379
4. Elemente de teilhardism ... 380
5. O nouă sinteză evoluţionistă ... 385
6. Cerinţele minime ca un creştin să fie acceptat în Noua Sinteză... 390

7. „Dumnezeul" Noii Sinteze 392
8. Filosofia lui Antihrist 397
9. Duhul din spatele filosofiei 400
10. Efectul filosofiei evoluţioniste asupra creştinilor 404
11. „Pana" şi dincolo de ea 406
12. Starea Ortodoxiei de azi 410
Anexa 1: NOTE DESPRE ŞTIINŢĂ, EVOLUŢIE ŞI FILOSOFIA CREŞTINĂ 413
1. Nestricăciunii lumii întâi-zidite 413
2. Ştiinţa şi problema nestricăciumi 415
3. Evoluţie şi „Religie Cosmică" 415
4. „Mistica" lui Teilhard de Chardin 417
5. Evoluţia este exact opusul creştinismului 417
6. De ce nu trebuie să rămână creştinii ortodocşi indiferenţi faţă de evoluţie 418
7. Paleontologia şi „Ortodoxia turnului de fildeş" 419
8. Omul este calitativ diferit de animale 420
9. Ideea romano-catolică despre starea lui Adam (după Părintele Mihail Pomazanski) 420
10. Citirea arhivei fosilifere 421
11. Un „complex de inferioritate" printre creştini 421
12. Cum putem fi atât de neghiobi şi naivi ? 421
13. Cronologia Vechiului Testament 422
14. Dovada care lipseşte 422
Anexa 2: DOUĂ PLANURI DE STUDIU 424
1. Evoluţie 424
2. Secţiunea patristică 430
Anexa 3: ULTIMA CUVÂNTARE A PĂRINTELUI SERAFIM DESPRE CREAŢIE ŞI EVOLUŢIE 433
Anexa 4: CREDINŢA ÎN DATAREA RADIOMETRICĂ 441
1. Datarea radioactivă 441
2. Erori experimentale 442
3. Discrepanţe dovedite 442
4. Craniul 1470 443
5. Datarea Marelui Canion 444
6. Cauzele erorilor 445
7. Materialul izotopic originar 446
8. Concluzie 448
Anexa 5: PROPUNERI DE LECTURĂ FĂCUTE DE EDITORUL CĂRŢII 450
Indice general 461